

श्रीमद्भिर्हरिभद्रसूरिभिर्भवविरहांकालंकृतैः कृपं

श्रीपंचाशकप्रकरणं

श्रीचन्द्रकुलीनतवांगीष्टित्विद्यानपदुश्रीअभयदेवसूरियरविचरुतविचरणयुतं

प्रकाशिका:-मालवदेशान्तर्गतश्रीरत्नपुरीयश्रीऋषभदेवजीकेशरीमलजीत्यभिथा श्वेताम्बरसंस्था

मुद्रक:-श्रीजैनविज्ञानन्दप्रेसन्यापारयिता वदामी फकीरचन्द मगनलाल सुरत

श्रीवीरसंवत् २४६७ विक्रमसंवत् १९९७ काष्ट १९४१ पण्यं ६ रूप्यकपटं प्रतयः ५००

सृष्टिकस्य श्रीपंचाशकस्योपोदघातः

शास्त्रमिदं श्रीपंचाशकाहं सुगृहीतनामधेयो जग्रथ विरहाकविभूयितो भगवान् श्रीहरिमद्रसूरिः, न चात्र कश्चनपि वावदी-
ति वादी प्रतिवादं । कदा चायं सूरिवर्यो भूषणलभिदं भूषयामासेत्यस्य तु निर्णये सन्त्यनेका विप्रतिपक्षयो विदुषां तथाऽपि पूर्व-
गतश्रुतव्युच्छेदकालस्यासन्नकालप्रभवा एते इति श्रद्धालूनां निर्णयः । तत्रभवद्विरधिकानि चतुष्टयवर्णिशतानि चतुर्दश शतानि
विहितानि ग्रन्थानामिति वित्तवसमेव जैनग्रन्थावलोकनकारिणां । अस्तुतोऽपि प्रकृतस्यः पंचाशकाहो ग्रन्थस्तैरेव इति सुनिश्चितं
मनीषिणां । वृत्तिकाराश्चात्र श्रीमन्तथान्द्रकुलान्धरनमोभणयोऽभयदेवसूरयः, इतिवृत्तं चामीषां प्रभावकचरित्रादिवेष्टृणां नाज्ञातवर्चः,
विशेषध्वोभयेवामपि अत्रभवतां भगवतां प्रथमावृत्तिप्रस्तावनातः सुज्ञेय इति न तत्रायासि, दुर्लभतमत्वाच्चास्य प्राग्गुदितप्रतीनाभिदा-
नीमुद्यमोऽत्र प्रकाशने, सफलयन्तु च सुज्ञाः प्रकरणस्य यथावदवगमं विधाय ग्रन्थमेतं तदुक्तानुष्ठानद्वारेणेत्याशास्ते आनन्दसागरः।
२४६७ वैशाखशुक्लतृतीयायां श्रीपादल्लिप्तपुर्यां धीसिद्धक्षेत्रे ।

पंचाशकस्य लघुरनुक्रमः

२३५७२

पंचाशकनाम	गाथा	पत्रम्	गाथासर्वांगि	पंचाशकनाम	गाथा	पत्रम्	गाथासर्वांगि
१ श्रावकपंचाशकम्	५०	६३		११ साधुधर्मः	५०	३१४	५४४
२ स्वयंसेवकदीक्षा	४४	८८	९४	१२ सामाचारीप्रकरणम्	५०	३३९	५९४
३ वंदनविधानम्	५०	११८	१४४	१३ पिंडविधानम्	५०	३६३	६४४
४ पूजाविधानम्	५०	१४४	१९४	१४ शीलांगपंचाशकम्	५०	३८५	६९४
५ प्रत्याख्यानविधिः	५०	१८०	२४४	१५ आलोचनाविधानम्	५०	४०६	७४४
६ तत्त्वविधिः	५०	२०७	२९४	१६ प्रायश्चित्तपंचाशकम्	५०	४२६	७९४
७ जिनभवनकारणविधिः	५०	२३०	३४४	१७ स्थितादिकल्पपंचाशकम्	५२	४४८	८४६
८ प्रतिष्ठाविधिः	५०	२५७	३९४	१८ मिथुप्रतिमाः	५०	४७१	८९६
९ यात्राविधिः	५०	२६५	४४४	१९ तपउपधानपंचाशकम्	४४	४८६	९४०
१० अमणोपासकप्रतिमाः	५०	२८७	४९४				

२३५७२

श्रीपंचाशकस्य बृहन् विषयानुक्रमः

प्रथमं पंचाशकम्	पत्रांकः गाथाङ्कः	पत्रांकः गाथाङ्कः	पत्रांकः गाथाङ्कः
मंगलाभिधेयादीनि	१	द्वितीयमणुव्रतमतिचाराश्च १८	द्वितीयगुणव्रतस्य स्वरूपमतिचाराश्च कर्म-
भारकशुन्दार्यः	५	तृतीयाणुव्रतस्य लक्षण-मतिचाराश्च २१	तृतीयगुणव्रतस्य स्व-
सम्यक्त्वलक्षणम्	७	चतुर्थाणुव्रतस्य स्वरूपमतिचाराश्च २३	रूपमतिचाराश्च २३
शुभ्रूपादिगुणाः	९	रूपमतिचाराश्च २३	रूपमतिचाराश्च २३
व्रतमञ्जना	११	परदारविरतिस्वदार्-संतोषातिचारविभागः २४	सामायिकस्य स्वरूप-मतिचाराश्च ४१
अणुव्रतोत्तरगुणाः	१२	पंचमाणुव्रतस्य स्वरूप-मतिचाराश्च २७	सामायिके पूजानिये-धस्य हेतुः ११
प्रथमाणुव्रतलक्षणम्	१५	प्रथमगुणव्रतस्य स्वरूप-मतिचाराश्च ३०	सामायिकमामाचारी मनोदुष्प्रणिधानेऽपि
ज्ञानसंवेगप्रतिपत्त्यश्च	१६		
बन्धाद्यतिचाराः	१६		
(अणुव्रतातिचारसिद्धिः)	१०		

सामायिकमुद्भावः	४१	२५-२६	अतिचारवर्जनस्याऽऽव-	३३	श्रावकमन्त्र्याकर्तव्यम् ६०	४५
अप्रतिपत्तिगरीयस्त्व-	"	"	उपायरक्षणदीनि	३४	अग्रहविरतिः तत्त्वचिन्ता	
निरासः	"	"	विरतेः प्रादुर्भावे पाने	५०	फलं च (संवेगरसायनम्) ६३ ४८तः ५०	
देशावकाशिकृत्य स्व-	४२	२७-२८	च लिङ्गानि	३५	द्वितीयं पंचाशकं	
रूपमतिचाराश्च	"	"	नित्यस्मृत्याद्या हेतवः	३६-३८	स्वयंसेवकदीक्षाविधि-	१
क्षेत्रव्रतसंक्षेपातिचा-	"	"	अवमादश्च	३९	कथनप्रतिज्ञा	६४
सोपलक्षणता	"	"	अनुव्रतादीनां मर्यादा	४०	चित्तदुण्डनं दीक्षा	६५
पौषघस्य स्वरूपमति-	४५	२९-३०	संलेखनाया अनियमे हेतुः ५३	४१	शुद्धस्वभावस्य चरमा-	३
चाराश्च भेदा विधिश्च	"	"	साधुसंतगातादिपूतं स्थानम् ५३	४२	वर्त्ते एषा	६६
सामायिकाङ्गीकारान-	"	"	श्रावकप्रभावकर्तव्यम् ५४	४३	दीक्षागगलोकचिरुद्ध-	४
ङ्गीकारयोः हेतुः	"	"	चैत्यगमनादिदिन-	४४	त्यागसुन्दरगुरुयोगाः	६६
रजोहरणसिद्धिः अति-	"	"	कृत्यं श्रावकयद् विधा-	४५	दीक्षारागस्वरूपम्	६८
यिसंविभागस्य स्वरूप-	"	"		४६	लोकचिरुद्धानि कार्यणि	६९
मतिचाराश्च तद्विधिश्च	४८	३१-३२		४७	सुन्दरगुरुयोगलक्षणम्	७०
			चतुर्थकसिद्धिश्च	४८-४९	वायुकुमारदीक्षामा-	११

शानं तदिक्रया च	७१ १२ तः १४	सम्यक्त्वविधिः प्रशंसा च	"	"	दीक्षायाः फलं	८९ ४२ तः ४४
प्राकारग्रयस्य न्यायः	७२ १५ १६	मर्षस्वार्पणम्	७२	२९	तृतीयपंचाशकम्	
तेरणादीनां च	७२ १५ १७	दानस्य धर्मता धर्मवीजत्वं च	८०	३०	वन्दनभेदमुद्राकथनप्रतिष्ठा ८९	१
भुवनगुरुस्वापना	७२ १७	उत्कृष्टधर्मत्वसिद्धिः	८१	३१	वन्दनभेदाः तन्मतांतराणि ९०	२
द्वादश पर्पदः	७४ १८ तः २२	गुरोरनधिकरणत्वम्	८१	३२	प्रदक्षिणात्रयसिद्धिः	
तिरथां देययानानाञ्च		दानानुपदेशः	८२	३३	अपुनर्वन्धकाविरतभेदेनापि	
अधिकृततरागमः	७५ २३	गुरोर्लक्षणम्	८२	३४	त्रैविध्यम् ९१	३
ओघेन विचिन्नासनम्	७५ २४	एतद्योगादिमतां धन्यत्वम्	८३	३५	अपुनर्वन्धकलक्षणम्	४
पुष्पदानाधिश्रमनाग-		दानादिकर्चन्यता	८३	३६	सम्यग्दृष्टिलिङ्गानि	५
त्यादिज्ञानम्	७६ २५	गुणप्रवृद्ध्यादीनि लिङ्गानि	८४	३७	सर्वविरतिस्वरूपम्	६
मतांतरे भ्रमिन्व्याहा-		गुणवृद्धिः	८४	३८	शेषाणां (मार्गाभिमुखमार्ग-	
रादितः	७७ २६	साधर्मिकप्रीतिवृद्धिः	८५	३९	पतितसकृद्वन्धकतदन्य-	
वहिः पुष्पपाने विधिः	७७ २७	बोधवृद्धिः	८६	४०	मिथ्यादृशः ९३	७
स्थितिमाधनादि	७८ २८	गुरुभक्तिवृद्धिः	८७	४१	अग्रधाना वन्दना	८

अपुनर्वन्धमात् प्रातः योग्यता	९४	८
परित्यक्तभावभावदिलिङ्गानि	९४	९
द्रव्यभाववन्दनभेदौ	९५	१०
भाववृद्धिप्रावन्त्यम्	९६	११
अपरितेऽपि शुभभावाः	९६	१२
मन्त्राधिकप्रयत्नः	९७	१३-१४
इहलौकिकप्रयत्नानि	९८	१५
मोक्षाध्वदुर्गोपमा	९८	१६
मुद्राभेदाः	९९	१७
शक्तत्वे योगमुद्राऽपि		
योगमुद्राजिनमुद्रामुक्ता-		
शक्तिमुद्राः	१०१	१८तः२१
सर्वत्रोपयोगे छिन्न-		
ज्वालादृष्टान्तः	१०२	२२-२३

हृदयस्नकृतं पातेऽपि

बुद्धिहेतुः	१०४	२४-२५
जिज्ञासाया लिङ्गत्वम्	१०४	२६-२७
अनभिनिविष्टानां योग्यता	१०५	२८
यथाप्रवृत्त्यादि कारणत्रयम्	१०६	२९-३३
शुद्धाया मोक्षहेतुता	१०६	३१
भावे अपाङ्गपुद्गलसंसारः	१०७	३२-३३
छेदकृटरूपकज्ञातम्	१०८	३४तः४१
चतुर्थवेदस्य लौकिकत्वम्	११४	४२तः४५
आसन्नभग्नानां योग्यता	११५	४६-४७
विधिपत्नप्रशंसा	११६	४८तः५०

शक्तत्वमात्रवन्दनानिरासः

११८

चतुर्थ पञ्चाशकम्

पूजाविधिकयनप्रतिष्ठा

११९

१

विधेरात्रश्रयकता

कालादयो विधयः	११९	२
सन्ध्यात्रयं कालः	१२०	४-५
वृत्त्यविरुद्धकालसिद्धिः	१२१	६ तः ८
स्नानयतनागुणः	१२३	९-१०

कृपदृष्टान्तयोजनाभेदः

१२३

यतनाविशुद्धताहेतुः

१२४

अपूजाया अवोधिचीजत्वम्

१२४

अविशुद्धद्विचरर्जनम्

१२५

गन्धधूपादीनि पूजा-

साधनानि

१२५ १४-१५

सुन्दरस्थानता

१२६

इष्टुस्समृद्धपूजासिद्धिः

१२६

पारलौकिकविधिप्रधानता

१२७

यथाशोभं पूजा

१२८ १८-१९

ययाममाधि नामाग्रन्थादि १२९ २०तः २२

मारस्तुतिस्तोत्रे चैत्य- १३२ २३तः २७

पदनेम्यो बहुमानाः,

गम्भीरपदार्थादिरूपा

स्तुतिः, अर्थाधिगमात्

कुशलपरिणामः, इतरथाऽपि

प्रणिधानात् प्रवृत्तिवि- १३८ २८ त ३९

प्रजयादि, न निदानता

तत्र, अन्यथा द्रव्यत्वम्,

उपयोगश्रद्धादिपुक्तता,

प्रणिधानगाथे, तदधि-

कारिणः, सामिग्न-

इत्तीर्धकृत्स्ननिषेधः,

इतरस्यादुष्टत्वम्,

पूजायाः कर्त्तव्यता,

१४४ ४०तः ५०

आरम्भस्य निवृत्तिकृता,

मन्त्रादिसरणरत्नम्,

तदप्रवृत्तिर्मोहः, समुद्र-

विन्दूपमानम्, उत्तमध-

र्मता, दुर्गतानारीज्ञातम्,

मुमुक्षूणां सत्तत्कर्त्तव्यता

पञ्चमं पंचाशकम्

प्रत्यारूपानविधिकथन-

प्रतिज्ञा एकार्था विषयश्च १४६ १-२

प्रतिदिनोपयोगी नम-

स्कारादिः १४६ ३

ग्रहणादीनि द्वाराणि (८) १४७ ४

ग्रहणविधिः, ज्ञायकेतरमङ्गाः, १५० ५तः ७

नमस्कारादिआकाराः,

नमस्कारस्य मुहूर्त्तमानता,

प्रच्छन्नभोजिता, आदिस्थो-

दुग्गमान्तमेकाग्रनादि,

विकृतिसंसृष्टविवेकः,

विकृतिपरिमाणव्या-

सनकद्विविधाहारादीनि,

गुरुलाघवादाकाराः १५९ १२

अग्रमादृष्टिजननादाज्ञातश्च

सामायिकेऽपि विरतिसरण-

प्रधानता, स्थानगमनवत्

समभावता, समभावे

नाकाराः, भङ्गभयाद्

कालविधिः, मरणजयाव्य-

वसायसमता, अयोग्यानां

१५८ ८तः ११

प्रतिषेधात् प्रवेशाद्यपवाद-
वदाकाराः, निरभिष्वङ्गता,
प्रशमभावाव्याधातः
स्योपशमचित्रत्वम्, १६५ १३तः२४
ज्ञानादिप्रसिद्धये
अशनादिमेदाः,
त्रिविधादिमेदमयि,
अप्रमाददृष्टये त्रिविध-
त्यागोऽपि
स्याद्याद्यपरिभोगः १७० ३३तः३५
पूर्णे स्तीककालाद् भोगः
कुशलयोगादिकरणम् १७२ ३५तः३८
दाने उपदेष्टे चादोपत्वम्, १७६ ३९तः४२
संविद्यान्यसंगोमिकादि-
विद्या, प्रावकस्यापि

सदितरादिषु दिग्,
अनुबन्धभावः,
गुरुत्रचनाकरणेऽनंत- १७७ ४५-४६
संसारिता
चस्त्वभावेऽपि गुणः
विरत्यादितः सफलता १८० ४७तः५०
पष्टं पञ्चाशकम्
स्तवविधिकथनप्रतिज्ञा १८१ १
द्रव्यभावस्तवौ १८२ २ तः ४
विपरीतस्य न द्रव्यस्तवता
उचितत्वमाज्ञा, नेतरत् १८४ ५तः ९
द्रव्यशब्दप्रयोगाः,
अप्रधानेऽङ्गपरमर्दकः,
भोगादिफलस्य तुच्छता १८८ १०तः१५

यतियोगतुल्यता, अनभि-
ष्वङ्गमिष्वङ्गौ, अशुभ-
तरण्डतुल्यो द्रव्यस्तवः,
वाहूचरणसमो भावः,
औपघजो रोगोपशमः
चिनौपघञ्च
यथा तथैतौ,
कुशलबन्धादिपरम्परा १८२ १६तः२३
सम्पूर्णाज्ञाकरणं भावः
साधुरेवास्मै धमः १८३ २४-२५
प्रतिपत्तेर्गुरुत्वम् १८७ २६
अन्योऽन्यममनुबद्धता,
पूजनानुत्तमर्गादनुभोदना,
बलेरप्रतिषेधः,

मो धविगुणानुशाभावः, १८८ २७तः३९
 भाग्येदास' चतुमवता,
 कारणश्रेष्ठता,
 कायादिनन निगणम्,
 भौपचारिकवेनयता,
 द्रव्यस्त्वे रूपद्रष्टान्तः, २०७ ४०तः५०
 आदिशब्दाव' भवनादि,
 मुनेः कारणादि, वचस्वा-
 मिष्टान्तः, याचकदेशना,
 ज्ञाताधीनमायाद् शो द्वेः

सप्तमं पंचाशकम्

जिनभवनविधिरुथन-

प्रतिज्ञा

अधिमार्गिकर्तव्यता

२०७ १

२०८ २-३

आज्ञाप्रतिबद्धो धर्म्यथ

अधिकारितिक्षणम्

२०९ ४-५

आज्ञाविनियोगाद् दितकरः, २११ ६तः८

गुणरागाद् वीजाच, स्तेनज्ञातं

शुद्धभूम्यादीनि

२१३ ९-१०

द्वाराणि (५), सुप्रदेशे

अकीला अप्रीतिरहिता च,

अप्रदेशे पूजाऽभावः,

२१४ ११-१२

साधूनामननुयातश्च,

शासनगर्हादि

कीलादौ अनिवृत्त्यादयो २१७ १५-१६

दोषाः, संयमेऽप्यप्रीतिवर्जे-

नम्, तापसाऽऽश्रमात् श्रीवीर-

निर्गमः, अन्यथा स्वतत्त्वचिन्ता

दलविधिः, शुद्धाशुद्धज्ञा- २१९ १७तः२०
 नोपायः, शकुनपरीक्षा,
 संक्रमणशुद्धिः

मृतकानतिसंधानम्, २२० २१तः२४

परितोषोऽधिकक्रिया च

वोधिबीजम्, प्रबोधः

साधुभावः प्रभावना च

गुणज्ञानात् स्वाशयशुद्धिः, २२१ २५तः२८

वन्दनाऽऽगतमाधुदर्शनम्,

भग्नबोधः वित्तसफलता च

यतनाया धर्ममारत्त्वम्, २२६ २९तः४२

सम्यक्तत्वाधाराधना, तदधि-

कदोषनिवृत्तिः, परिणतज-

लादि. अकशलनिवृत्तिः,

शिल्पादिनिदर्शनस्य निर्दो-
षता, वरवोष्यादिमन्त्राद्
अदोषता, नागादिरक्षण-
दृष्टान्तः, विधिपूजाया

अहिंसात्वम्

विधिकृतविम्वप्रतिष्ठा, २२९ ४३तः५१

निर्वाणान्तं फलम्, सुगतौ

प्रतिष्ठा, साधुदर्शनभावना,

अन्यप्रतिबोधः, माघचरणम्,

आराधना तद्वर्णनं तत्फलञ्च

अष्टमं पञ्चाशकम्

प्रतिष्ठाविधिकथनप्रतिष्ठा २३० १

तत्कारणरूपनहेतुः

शुद्धयुद्धिः मनुष्यकर्त्त- २३२ २तः६

व्यता जन्मफलञ्च,
आत्मानुग्रहः तद्वृणव-
हुमानादियत्नः,

शुभानुबन्धः सर्वसिद्धिश्च

कर्तृपूजा, मृत्यार्षणं, २३६ ७तः१५

मृत्यस्य नियमनमपि,

देवद्रव्यपरिमोगादशुभता,

विधौ आज्ञया निर्दोषता,

स्वमतिप्रवृत्त्या भवफल-

त्वं, अपमानसाधनं च

शुभयोगे प्रवेशः, क्षेत्र- २३७ १६तः२०

शुद्धिः, सत्कारः, दिक्-

पाललोकपालानां पूजा,

तेषां साधर्मिकत्वं

स्थापना, अधिवासनं, पू- २४० २१तः२८
र्णफलशा मंगलदीपादिः,
पुस्तकं, शरीरशोभासंग-
तता, पुस्तकफलं च

उरुक्रष्टपूजा, मूलमंगलता, २४३ २९तः३७

चैत्यवन्दनादि

संघपूजा, तीर्थकरानन्त- २४६ ३८तः३७

स्त्वं, एकार्थता जिनन-

म्यता, जिनस्नहेतुत्वा-

दि, अनन्यपूजास्थानत्वं,

सर्वराधना आनन्दसिद्धि-

कता महादानं भावयज्ञः

निर्वाणफलता

तीर्थोन्नतिकरणं, जनोप- २४७ ४७तः५०

वारः, माधर्षिकमात्मन्यं,
अष्टाद्विगुणदिगा, भूत-
रत्यादि प्रतिदिनं पूजा च

नवमं पंचाशकम्

मिद्विकलं जिनयात्राविधानं २४८ १
ममानाङ्गं जिनयात्रा २४८ २-३
यायाया महोत्सवता २४९ ४
दानतपउपधानगरीरसत्का- २४९ ५-६
रगीरादिमन्तुतिलोत्रप्रेष-
णादिद्वाराणि, दीनादीनां
भगुरुम्पया साधूनां पात्र-
गुह्या च दानं २५० ७
पञ्चागनादितपः २५० ८
देवेन्द्राग्नेन गरीरसत्कारः २५० ८

उचितं गीतगादित्रं २५१ ९

मभ्यगुह्यजिनकानि स्तु- २५१ १०तः १२
तिलोत्राणि, आरम्भादौ
घार्मिकनाटकादि

अमारिः तदः, विषयप्रवेक्षे २५७ १३तः २८
राजदर्शनं, अचग्रदादिक्रय-
नं, अनुज्ञापनायां संवासाः,
विपुला निर्जरा, गुणनिय-
मः, सर्ववितरणं, मामा-
न्यगुणप्रशंसा, गम्भीरो-
दाहरणानि, भारमारा
उक्तयः, धर्मान्नरेन्द्रत्वं
आदिमूलत्वं, संभारया-
नपात्रं उचितार्थापादनं

सर्वसत्त्वसुखित्वं, आव-
काणां राजदर्शनं, दानेन
अमारिपटदः, तारदिन
दानं, देशना, तीर्थोन्नतिः,
बोधिलाभबोजलाभौ, गुण-
प्रतिपत्तिर्जीजं, अभावे बहु-
मानः, पूर्वगुरुप्रशंसा च
कल्याणक्रेषु तपआदीनि, २६१ २९तः ४१
कल्याणकानां स्वरूपं सं-
ख्या च, आत्मकल्याणं,
श्रीवीरकल्याणकानि,
जिनबहुमानः, जिनक-
ल्याभ्यामः, देवेन्द्राद्य-
नुकृतिः, मार्गानुमारि-
भावः, समीहितसिद्धिः,

तत्त्वामिनिवेशः शुभचेष्टा

अनुगनितुबन्धता च २६३ ४२तः१४

प्रधानविषयता, रथनि-

क्रमणादीनि, क्रियामा-

त्रस्य बहुफलता,

उत्तमनिर्द्योने बहुमानः, २६५ ४५तः५०

उत्तमयाशा, अन्यथाऽय-

पुमानोऽप्यज्ञा च, ज्येष्ठ-

पूजा, इतरमहत्त्वे सिध्या-

त्वं, भक्तिमत्कर्तव्यता च

दशमं पंचाशकम्

श्रमणोपासकप्रतिमोक्तिप्रतिष्ठा २६६ १

जिनमद्युत्तत्वं

२६६ २

दर्शनादिकाः प्रतिमाः २६६ ३

सम्पददृष्टेः शरीरं दर्शनप्रति- २६९ ४तः७

मा, कुग्रहाभावः, अना-

मोमेऽपि न विपर्ययः

आस्तिक्यादिमन्त्रात्, शुभ-

त्वारुयानाय शरीरम्

अणुव्रतग्रहणं शुभात्मपरि- २७० ८तः१०

णामरूपत्वं, बन्धाद्यभावः,

अनुकम्पाश्रवणादिधर्मः

सामायिकस्वरूपं, बहुश्रुः २७१ ११तः१३

कर्तव्यता दुष्प्रणिधान-

वर्जनं श्रामण्यवीजत्वं

आहारादित्यागा अप्रति- २७२ १४तः१६

लेखितश्रय्यादिबर्जनम्

सम्यक्त्वाणुव्रतादियु- २७४ १७तः१९

क्तस्य प्रतिमा स्नानव-

र्जनादि, जिनस्य दोष-

प्रत्यनीकस्य वा ध्यानम्

अवग्रहवर्जनं, शृङ्गारकथा- २७५ २०तः२२

दित्यागः यावज्जीवमपि,

तन्दुलादिमचित्तवर्जनं २७६ २३तः२५

शिथिलभावेन पृथिः,

निर्दयतात्यागः

आज्ञावीर्यस्पर्शनम् २७७ २६तः२८

ग्रेष्पारम्भवर्जनं, निक्षि- २७८ २९तः३१

समरत्वं, लोकज्यवहार-

विरमणादीनि

उद्दिष्टवर्जनं, निधानार्ध- २७९ ३२तः३८

कथनं, यतिपुपासनादि,

शुभमुद्रत्यादि, आतिप-

तिगमनं, पूर्वायुक्तादि २८० ३५तः३७

एकाहादिमानाऽपि, प्रत्र- २८५ ३८तः४८

ज्या गृहस्यत्वं ना, अ-

योग्यप्रत्रज्यायामनर्थः,

देशविरतिं विना नैषा

यथोक्तिर्वेष्टा, भननिर्दे-

दादोघेनापि, भ्रमणल-

घुणं, प्रतिमामन्तरेणापि,

पृच्छादिशुद्धिः अर्द्धदत्ता-

यां निषेधः

अनुभक्तालत्वात् विशेषेण २८७ ४९-५०

तन्त्रान्तराश्रमभेदवत्

एकादशं पञ्चाशकम्

साधुधर्मकथनप्रतिष्ठा २८७ १

सामायिकाद्या भेदाः २८९ २तः४

सामायिकलक्षणं, ज्ञानद- २९२ ५तः७

र्शननियमः, गुरुपारतन्त्र्येण

ज्ञानभदाने

आद्यासारं सम्यगनुष्ठानं,

गुरुकुलवासाद् गीतार्थत्वं,

सदन्धवन्मार्गानुसारी,

अनाभोगेऽपि प्रज्ञापनीयः २९५ ९२

गुरुकुलवासे आद्यात्या- २९६ १३तः१५

गः लोकद्वयत्यागश्च,

आसन्नसिद्धिकानां नैषः

गुरुकुलवासे ज्ञानादिफलं २९७ १६तः१८

आद्याऽऽराधना कुलवध्वा-

दिज्ञातानि क्षान्त्यादि-

सिद्धिः क्षान्त्यादिधर्मः,

सुपरिशुद्धता, क्षान्तेर्त्र- ३०० १९तः२३

क्षादेवाभावः, वैयावृत्त्या-

दया, सदंतरायादयः, सं-

क्रमेण विधित्यागः ३०१ २४तः२६

एकाकिवस्य विशेष-

विषयता, नागीतस्य

जातादिकल्पनिरूपणम् ३०३ २७तः३०

स्त्रीश्वादिदोषाः ३०४ ३१

गीतार्थतन्मिश्रितविहारौ,

तदन्यालाभे एकाकिता ३०४ ३२-३३

विचारावश्यकता ३०५ ३३

मूलगुणरहितो न गुरुः, ३०८ ३५-३७

मन्त्र्यादौ कृत्वा साराशय

नमन्त्रणाय याप्यः, न-२

70

ब्राह्मणकायः गार्ग्यः
ब्रह्म गार्ग्यः ब्रह्मिष्ठः

ब्राह्मणकायः गार्ग्यः
ब्रह्म गार्ग्यः ब्रह्मिष्ठः

परिचरितस्य आहृतस्य

उद्दिष्टस्य मानापहतस्य

आन्तेपरा अनिसुष्टस्य

अष्टपञ्चरक्तस्य च लक्षणम्

विशेष्यदिनोपिकोद्यौ

रुग्णादनायाः पर्यायाः

पात्र्यादिभेदाः

पात्र्यादीनां लक्षणानि

एषणायाः पर्यायाः भेदाः

अद्विक्तादिगुणानि च

दोषाक्रियाभिव्यञ्जना

पिण्डगुडिः

अपयोगादिना दोषज्ञा-

नं मिथाऽपि क्रियायतः

मिथाये अनटनं धर्मा-

यारंभाव, अरुतादिगु-

३४७ १६

३४८ १७तः१०

३४० २०तः२४

३४२ २४तः२०

३४३ ३०तः३१

३४४ ३२तः३३

३४० ३४तः४६

णत्वं, विभिन्नविषयता,

युक्तदात्रपि लाभः परि-

णाममात्रस्य जडपृता,

धर्मशिष्टविधाः, यति-

धर्मदूस्करत्वं भोगेऽप्य-

दापता च

मंडलया दोषाः, संयोज- ३६२ ४७तः५०

नादिभ्यस्वरूप शुद्धपिण्डकलत्र

चतुर्दशं पंचाशकम्

श्रीलालऋषयनप्रतिज्ञा ३६६ १तः९

अष्टादशमद्वयसंख्यत्वं च

अन्योऽन्याविनाश वि- ३७० १०तः१९

ता, सात्मप्रदेष्टव्यान्तः,

बाह्यप्रवृत्तेरनधिकारः,

उदरक्षिप्तमापुष्टान्तः,

आज्ञाया एकाग्रतद्वित्तं,

अनभिपन्नज्ञा, स्वमति-

चिकुरणोपाधः.

गीतार्थतन्निश्चितविहारौ, ३७७ २०तः२९

आज्ञाया अलक्ष्यता,

द्वयोऽपि शुद्धिः, अष्ट

ण्डविरतिः, नोनसंख्या-

रतं, सुमाधुलक्षणं,

तैलपात्रराषावेधदृष्टान्तौ

प्रमाणभ्यतिथ्यता विप- ३८३ ३०तः४५

द्यतित्वादिगुणाष्टकम्,

सुगुणंसाधर्म्यता, गुण-

रदितस्य युक्तिसुवर्णोपमा,

असाधुलक्षणं, अन्यथा

कषादियोजनं च

द्रवगलिक्रिनामसाधुता, ३८५ ४६तः५०

अमद्ग्रहयुक्तता च

आलोचनाक्रमप्रसिद्धा,
तस्याः स्वरूपं, संवेगादेः
३८८ १तः७
३८९ ८तः११

एकलक्ष्यं, कुत्रैयशास्ताव
विर्ययः, तीव्राः चव-

सायात् विगमश्च
वाधिकादिः कालः

जीतादित्वं च

आलोचनालक्षणम्

आलोचनाभेदाः

द्रव्याविशुद्धिः

ज्ञानाचारादीनामा-

लोचनीपता

सूत्रोत्तरगुणातिचाराः

४०० २९तः३४

ज्ञानमन्त्रयता दुर्लभव्योधि-

त्वादि परसाक्षिकत्वं,

३९२ १२तः१५

३९४ १६तः२१

३९७ २२तः२८

४०० २९तः३४

४०२ ३५तः४१

सम्यक्पत्रमरुफलं,
४०६ ४२तः५०

महकाद्याहरणैः संवि-

यतादि. चानवद्व

अलोचना,

प्रायश्चित्तकृत्वादि च

पोडशं पञ्चाशकम्

प्रायश्चित्तकथनप्रतिज्ञा

तदुभेदाः, कन्दार्थः,

तद्व्योम्यता,

ग्रणाहरणं सोपनयं,

आलोचनादिवोभाः,

दोषाः पाराधिके मतान्नरं च

न्यवहारपत्रकं, आज्ञा-

विराधनाया चन्धः,

४१६ १तः२५

४२० २५तः३५

विद्युन्ताः, विशिष्टभावस्य

कारणता, निष्काचितक्ष-

यणीयता च

विदिनेऽप्यलोचनासि-

द्धिः, विदिनमुद्धानत्वं,

मवाप्तप्रज्ञायश्चित्तं

प्रग्रहणा, अकरणत्वं च

सप्तदशं पञ्चाशकम्

स्थितादिकल्पप्रतिज्ञा,

स्थितकल्पस्य तृतीयो-

पधकल्पता च

कल्पभेदाः

स्थितास्थितभेदौ

४३० ६तः१०

आनेलक्ष्यस्वरूपम्

४३१ ११तः१३

ओदेष्टिकविभागः

४३२ १४तः१६

पूर्यातरपिठशेषाः

४३४ १७तः१९

राशुः स्वरूपं व्याधाता-

४३५ २०तः२२

द्वयो दोषाश्च

४३६ २३तः२५

यथाहं कृतिर्कर्म, पुरुषो-

४३७ २६तः२८

त्तमत्वं, अक्षरणे मानादियश्च

४३८ २९तः३१

पञ्चचतुर्ग्रतत्वम्

४३९ ३१तः३३

उपस्थापनाप्रवृत्त्याभ्यां

४४० ३३तः३५

बरेपुता पठितादौ

४४१ ३५तः३७

क्षर्य्यः विकम्बश्च

४४२ ३७तः३९

नित्यकारणजातप्रतिक्र-

४४३ ३९तः४१

मणं, गमनागमनादिधिषयः,

४४४ ४१तः४३

तत्क्षणं मर्यानां

४४५ ४३तः४५

मासकल्पनित्यानित्यत्वं

४४६ ४५तः४७

प्रतिबन्धादिनिरासश्च

४४७ ४७तः४९

संस्तरकन्यत्यथादि

४४८ ४७तः४९

उत्कृष्टेतरा पर्युषणा

४४९ ४९तः५१

विभागे दुर्विशोध्यदि,

४५० ५१तः५३

अनाभोगस्त्वलना,

४५१ ५३तः५५

असकृन्मावृत्तानं,

४५२ ५५तः५७

संज्वलनादतिचाराः,

४५३ ५७तः५९

कुसाधुसुमाधुलक्षणं च

४५४ ५९तः६१

अष्टादशं पञ्चाशकम्

४५५ ६१तः६३

प्रतिमाप्रतिष्ठा, कावस्य

४५६ ६३तः६५

प्रतिमात्वं, द्वादशसंख्याः,

४५७ ६५तः६७

अर्धः गोचरः वासः भाषा

४५८ ६७तः६९

आवासः श्रयनं निष्प्रति-

४५९ ६९तः७१

कर्मता अस्तस्यायिता

४६० ७१तः७३

अग्रधालनं निर्भयश्च

४६१ ७३तः७५

दक्षिमासवृद्धिः, स्थानानि

४६२ ७५तः७७

४७१ २१तः२३

गुरुलाघवादिचिन्ता-

४७२ २३तः२५

सिद्धिः, विशेषविष-

४७३ २५तः२७

यता, चिकित्साऽनस्था-

४७४ २७तः२९

न्तरं, भविकगुणाऽभावे

४७५ २९तः३१

धर्मकायपीडासु श्रेष्ठता,

४७६ ३१तः३३

क्षपणोपायः, विहितानु-

४७७ ३३तः३५

ष्ठानत्वं, अविरुद्धयुक्ति-

४७८ ३५तः३७

कता अन्येषां प्रतिज्ञावि-

४७९ ३७तः३९

शेषाः, अक्षर्योऽतिचारश्च

४८० ३९तः४१

एकोनविंशतितमं पञ्चाशकम्

४८१ ४१तः४३

द्वादश मेदाः

४८२ ४३तः४५

प्रकीर्णके तीर्णकरनि-

४८३ ४५तः४७

र्गभादि, मतान्तरं च

४८४ ४७तः४९

अम्बादितपांसि,

४८५ ४९तः५१

भद्रकहितत्वं विषय

४८६ ५१तः५३

प्राधान्यं मोक्षफलता च

४८७ ५३तः५५

॥ श्रीपंचाशकगता उपयुक्ततमा गाथाः ॥

परलोयदियं सम्मं जो जिणवयणं सुणेइ उवउचो । अइतिव्वकम्मविगमा सुकोसो सावणो एत्थ ॥२॥ तत्तत्थसद्वहणं सम्म-
 त्तमसगहो ण एयम्मि । मिच्छत्तस्वओवसमा सुस्ससाई उ होति दढं ॥ ३ ॥ सुस्सम धम्मराओ गुरुदेवाणं जहासमाहीए । वेयावचे
 णियमो वयपडिचिीए (इ) भयणा उ ॥ ४ ॥ धूलगयाणवहस्सा विई दुविहो य सो वहो होइ । संकप्पारंमेहि वज्जइ संकप्पओ
 विहिणा ॥ ८ ॥ गुरुमूले सुयधम्मो संविगो इचरे व इयरं वा । वज्जितु तओ सम्मं वज्जइ इमे य अइपारे ॥ ९ ॥ वंधवंहउविछेयं
 (बंधवहच्छविछेयं) अइभारं भत्तपाणवोच्छेयं । कोहाइदुसियमणो गोमणुयाईण णो कुणइ ॥ १० ॥ इन्नापरिमाणं
 खलु असयारं भविणिवित्तिसंजणं । खेत्ताइवत्थुविसयं चित्तादविरोहओ चित्तं ॥ १७ ॥ खेत्ताइहिरण्णाईघणाइदुपयाइकुप्पमाणकमे ।
 जोयणपयाणबंधण ऋरणभावेहि णो कुणइ ॥ १८ ॥ आहारदेहसक्काखं भवावारपोसहो योड्ढं । देसे सन्वे य इमं चरमे सामादयं
 णियमा ॥ २९ ॥ सच्चित्तणिविखंडणं वज्जइ सच्चित्तपिहणयं चेव । कालाइकमपरगदएत्तंमच्छरियं चेव ॥ ३२ ॥ एत्थं पुण अइ-
 यारा णो परिसुद्धेसु होति सन्वेसु । अयखंडविरइभावा वज्जइ सच्चत्थ तो भणियं ॥ ३३ ॥ गहणादुववरिययत्ता होइ अमन्तोडवि
 चिरइपरिणामो । अकुसलकम्मोदयओ पडइ अवण्णाइ लिगमिह ॥ ३५ ॥ तम्हा भिच्चसतीए बहुमाणेणं च अहिगयगुणम्मि । पडि-
 वक्खवहुगुंछाए परिणइआलोयणेणं च ॥ ३६ ॥ तित्थंकरभचीए सुत्ताहुजणपज्जुवासणाए य । उत्तरगुप्पसद्धाए य एत्थ सया होइ
 जइयब्बं ॥ ३७ ॥ संलेहणा य अत्ते ण भिओगाः जेण पव्वयइ कोई । तम्हा णो इह भणिया विहिसेसमिमस्स वोच्छामि ॥ ४० ॥

निवसेज तत्थ सइहो साहूणं जत्थ होइ संपाओ । चेइयहराईं अम्मि य तयणमाहम्मिया चेव ॥ ४१ ॥ णवकारेण विवोहो अणु-
मरणं सावओ वयाइं मे । जोगो चिइयंदणमो पच्चक्खाणं च विहिनुनं ॥ ४२ ॥ तह चेईहरगमणं सक्कारो वंदणं गुरुपगासे । पच्चक्-
खाणं सवणं जइहुब्बा उयियकरणिज्जं ॥ ४३ ॥ अविरुद्धो दाहरो काले तह भोयणं च संवरणं । चेइहरागमवणं सक्कारो वंद-
णाईं य ॥ ४४ ॥ जइविम्ममणपुचिओ जोगो नगरचित्तणाईओ । गिहि गमणं विहिसुणं तरणं गुरुदेवपाईं ॥ ४५ ॥ दिक्खाए
चेव रागो लोगविरुद्धाण चेव चाउत्ति । सुंदरगुरुओमोविय जस्म तओ एत्थ उन्निओत्ति ॥ ४६ ॥ सव्यस्स चैव निंदा विसेमओ तहय
गुणसमिद्धाणं । उजुधम्मकरणहसणं रीढा जणपूयणिज्जाणं ॥ ४७ ॥ बहुजणविरुद्धसंगो देसादाचारलंघणं चेव । उब्बणभोगो य तहा
दाणाइवि पगडमणो तु ॥ ४८ ॥ साहुवमणम्मि तोसो सह सामत्थम्मि अपडियारो य । एमाइयाणि एत्थं लोगविरुद्धाणि जेयाणि ॥ ४९ ॥
णाणाइजुओ व गुरु सुविणे उदगादिनारणं तचो । अवलाइरोदणं वा तहेव बालाइरक्खा वा ॥ ५० ॥ बाहिं तु पुप्फपाए वियडण-
वउमरणगमणमाईणि । काराविज्झइ एसो वारतिगमुवरि पडिसेहो ॥ ५१ ॥ अह तिपयाहिणपुब्बं सम्मं सुइधेण चित्तरयणेण ।
गुरुणो निवेपणं सव्वहेय ददमप्पणो एत्थ ॥ ५२ ॥ दाणमह जहामची सद्धासंवेगरुगजुयं णियमा । विहवाणुमारओ तह जणोव-
यारो य उचिओत्ति ॥ ५३ ॥ अहिगयगुणसाहम्मियपीद्वोदगुरुभत्तिवुद्धी य । लिंमं अब्भमिचारी पइदियहं नम्मदिक्खाए ॥ ५४ ॥
पम्मम्मि य बहुमाणा पदाणभावेण तदणुरागाओ । साहम्मियपीतीए उ इदि बुद्धो धुवा होइ ॥ ५५ ॥ विहियाणुद्वाणाओ
पाएणं सव्वकम्मस्वउत्तमा । पाणावरणावगमा णियमेणं बोदबुद्धीवि ॥ ५६ ॥ गरहियमिच्छायारो भावेणं जीवमुत्तिमणुहविं ।
णीसेसकम्मपुक्को उवेइ तह परममुत्तिपि ॥ ५७ ॥ (२) ॥ णवकारेण जहणा दंडगयुइजुयठ मज्झिमा जेया । संणुगा उक्कोसा विहिणा

खलु वंदना तिविहा ॥ २ ॥ पां न तिव्यभाया गुणइ न महु गणइ भं घोरं । उचियदिदं न सेवइ सन्वत्यवि अपुणवंपोत्ति ॥ ४ ॥
 तुस्सुन धम्मराओ गुरुदेयाणं जढामयादीए । वेयायवे निग्गो सम्मदिद्विस्स त्तिगाइ ॥ ५ ॥ गगणुमारी सहो पणवणिज्जो कि-
 यापरो चेव । गुणरागी सक्करंभसंगओ तह य चारित्तो ॥ ६ ॥ लिगा न लिए भावो न तयत्थालोयणं न गुणरागो । नो विम्वओ
 न मरभयस्सिप वचासो य दोषंवि ॥ ९ ॥ वेलाइ विहाणंमि य तग्गयचित्ताइणा य विण्णेओ । तव्वुट्ठिभायडभावेहिं तह य
 दव्वेयरविसेसो ॥ १० ॥ मह संजाओ भायो पायं भायंतरं जओ कुमइ । ता एयमेत्थ परं लिगं सइ भाययुट्ठो तु ॥ ११ ॥ पायं
 इमीए चेत्थे न होइ इहलोगियासि हागिति । निरुक्कमभायाओ भायोडवि हु तीइ छेयक्को ॥ १५ ॥ पंचगो पणिवाओ थयपाढो
 होइ जोगमुदाए । वंदना जिणमुदाए पणिदाणं पुत्तमुत्तीए ॥ १७ ॥ ताओनममिग्गावे दढज्जकरुयं सुहं अणुटाणं । परिवडियंवि हु
 जायइ पुणोवि तन्मायवुट्ठि कर ॥ २४ ॥ भावेणं वग्गादिदिं नेय सुइगेदि वंदना छेया । मोक्खफलनिय एमा जहोइयगुणा य
 नियसेणं ॥ ३८ ॥ भावेण नग्गादिदिं तदा उजा होइ अरिमुद्धति । नीयगरुत्तसा रालु एमानि सुहचि निदिदा ॥ ३९ ॥ भाव
 विहूणा वग्गाइएहि सुद्धावि क्कहरत्तसा । उभयविहूणा णेया मुद्दराया अणिट्ठक्का ॥ ४० ॥ होइ य पाएणेसा किलिद्धसत्ताण
 मंदवुद्धीणं । पाएण दुग्गइक्का विनंसओ दुग्गमाए उ ॥ ४१ ॥ दाणो उ लोनिगणिय एसा णामेण वेदणा जइणी । जं तीइ फलं
 तं स्सिय इमीए न उ अहिगयं ित्ति ॥ ४२ ॥ विहिअपभोमो जेसिं आसणा तेवि सुद्धिपचत्ति । सुद्धिमिगाणं पुण सुद्धदेमणा
 सीहणायनमा ॥ ४८ ॥ (३) ॥ काले सुइभूएणं विसिद्धपुक्काइहिं विदिणा उ । माग्गुइयोत्तगरुइ जिणरूपा होइ कायव्या ॥ ३ ॥
 सो पुण इह विण्णेओ संझाओ तिणि ताव ओहेण । विचिकिरियाडविरुद्धो अहवाजो जस्स जावइओ ॥ ४ ॥ पुरिसेणं बुद्धिमया सुहवुट्ठि

भावओ गणतेणं । जत्तेणं होयन्वं सुहाणुवंधपहाणेणं ॥ ६ ॥ ण्हाणाइवि जयणाए आरंभवओ गुणाय गियमेण । सुहभावहेउओ
 खल्लु विण्णेयं कूवणाएणं ॥ १० ॥ अबत्थारंभवओ धम्मेऽणारंभवओ अणाभोगो । लोए पवयणखिसा अबोत्तिवीयंति दोसा य ॥ १२ ॥
 पनरेहिं साइणेहिं पायं भावोऽवि जायए पवरो । न य अण्णो उवओगो एएसि सयाण लट्ठयरो ॥ १६ ॥ इहलोयपारलोइयक-
 ख्माणं पारलोइयं अहिगं । तं पिडु भावपहाणं सोऽविय इयकजगम्मोचि ॥ १७ ॥ जरसमणार्हं इयणा अणायगुणावि ते समिति
 जहा । कम्मजरार्हं पुहमाइयावि तह भावरयणा उ ॥ २६ ॥ एत्तोच्चिय ण गियाणं पणिहाणं वोहिपत्थणासरिसं । सुहभावहेउभावा
 णेयं इहराऽपविची उ ॥ ३० ॥ उच्चिय च इमं णेयं तस्माभावम्मि तत्फलस्सऽण्णे । अपमत्तसंजयाणं आराऽणमिसंगओ ण परे
 ॥ ३२ ॥ जं पुण गिरमिस्संगं धम्मा एसो अणेगमत्तहिओ । गिरुत्तमसुहसंजणओ अपुठवच्चितामणीरूप्यो ॥ ३८ ॥ देहादिणिमित्तं पि
 हु जे कायवदम्मि तद्द पयट्ठंति । जिणपूयाकायवदंमि तेसिमयवत्तणं मोहो ॥ ४० ॥ उत्तमगुणबहुमाणो पयमुत्तमसत्तमज्झयारम्मि ।
 उत्तमधम्मपसिद्धी पूयाएँ जिणवरिदाणं ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४८ ॥
 म्मि अओ उ आगारा ॥ १२ ॥ सामइएवि हु सावज्जचागरूवे उ गुणकरं पयं । अपमायवुट्ठिज्जगत्तणेण आणाउ विण्णेयं ॥ १३ ॥
 आहारजाइओ एस एत्थ एक्कोऽवि होति चउमेओ । असणार्हजाइमेया णाणाइपसिद्धिओ णेओ ॥ २५ ॥ णाणं सइहणं गहण
 पालणा चिरतिवुट्ठिं चेव एवंति । होइ इहरा उ मोहा विवज्जओ भणियभावाणं ॥ २६ ॥ एवमिह सावगाणवि दाणुवएसाइ उच्चियमो
 णेयं । सेसम्मि वि एस विही तुच्छस्स दिसादवेक्खाए ॥ ४२ ॥ संतेअरलदिजुएअराइभावेसु होइ तुल्लेसु । दाणं दिसाइमेए तीएऽ-
 दिंतस्स आणादी ॥ ४३ ॥ छट्ठमदसमदुवालेसेहिं मामद्धमासत्त्वमणेहिं । अरुत्तिओ गुरुचयणं अणंतसंसारिओ होति ॥ ४६ ॥

वज्रभावेऽवि इमं पञ्चवर्तस्व गुणकरं चेव । आसवमिरोहभावा आणाआसाहणाओ य ॥ ४७ ॥ (५) विहियापुष्टाणमिणंति एव-
 मेयं सया करेताण । होइ चरणस्स हेऊ णो इहलोगादवेक्खाए ॥ ४ ॥ ता भावत्थयेहऊ ओ सो दन्वत्थओ इहं इठो । जो उ व णेवं-
 भूओ स अप्पहाणो परं होति ॥ १२ ॥ जम्हा उ अभिस्संगो जीवं दुसेइ णियमतो चेव । तव्दुसियस्स सोगो विसघारियओ गतुल्लोसि
 ॥ १९ ॥ चरणपडिचिच्छवो थोयव्वोचियपविसिओ गुरुओ । संपुण्णाणाकरणं कयकिचेहंदि उचियं तु ॥ २४ ॥ तंतम्मि यंदणाए
 पूयणसत्कारहेउ उस्सगो । जतिणोऽवि तु निदिट्ठो ते पुण दन्वत्थयमरूवे ॥ २९ ॥ (६) अहिगारी उ निहत्यो सुहमयणो विससंजुओ
 कुल्लो । अरुसुहो घिइयल्लिओ मइमं तह धम्मराणी अ ॥ ४ ॥ गुरुयाकरणरई सुस्ससाइणुतंगओ चेव । णायाऽहिगयपिदाणस्स
 धणिपं साणव्यहाणो य ॥ ५ ॥ तं तह पवचमानं दट्ठुं केइ गुणराणिओ मगं । अणो उ तस्म वीयं सुहभावाओ पवसंति ॥ ७ ॥ जो
 विय सुहभावो खलु मन्वत्तुमयम्मि होइ परिसुद्धो । सोचिय जापइ वीयं वोहीए तेणणाएण ॥ ८ ॥ जिणभनणकारणविही सुद्धा भूमी १
 दत्तं च कट्ठाई २ । मियणाणइसंधाणं ३ सासययुद्धी ४ य जयणा ५ य ॥ ९ ॥ धम्मत्थमुत्तएणं सव्वस्सापसियं ण कायव्वं । इय
 संजमोऽवि सेओ एत्थ य भयवं उदाहरणं ॥ १४ ॥ इय सव्वेजवि सम्मं सकं अत्थत्तियं सह जणस्स । णियमा परिहरियव्वं इयरंमि
 सतचचित्ता उ ॥ १६ ॥ ते तुच्छगा वराया अहिगेण दटं उर्विति परितोसं । तुद्धा य तत्थ कम्मं तत्तो अहिगं पक्कुवंति ॥ २१ ॥
 पेच्चिस्सं इत्थमहं वंदणगणिमिचमागए साह । कयपुणो भगवंते गुणस्यणिही महासत्ते ॥ २६ ॥ पडिबुद्धिस्संति इहं दट्ठग जिणि-
 दविधमकलंकं । अणोऽवि भव्वसत्ता काहिति ततो परं धम्मं ॥ २७ ॥ ता एयं मे वितं जमेत्थपुव्वओगमेति अणवरयं । इय चित्ताऽपरिय-
 ण्डिया सासययुद्धी उ मोक्खफल ॥ २८ ॥ जयणाए वट्टमाणो जीवो सम्मत्तणाणवरणाणं । सदूधावोहासेवणभावेणाराहगो भजितो ॥ ३१ ॥

वरवोहिलाप्रओ सो सन्वुत्तमपुणसंजुओ मयत्तं । एगंतपरहियरतो विसुद्धधजोगो महासत्तो ॥३६॥ एव निविचिपहाणा विण्णेया
 भावओ अहिंसेयं । जयणावओ उ विहिगा पूजादिगयावि एमेय ॥ ४२ ॥ जिणपिबपहडावणभायजिय रुम्मपरिणतियमेणं । सुग-
 तीइ पइहावणमणहं सदि अप्पणो चेय ॥ ४२ ॥ गुणपगरिसो जिगा खलु तेमि विवस्म दंसंगंणि सुहं । कारावणेण तस्स उ अणुग्गहो
 असणो परमो ॥ ४३ ॥ इय सुद्धधुधिओगा काले संपूइऊग कत्तारं । विमवोचियमप्येज्जा मोल्लं अणहस्म सुइभावो ॥ ४४ ॥ देवस्सपरीभोगो
 अणेगजम्मेसु दारुणविद्यागो । तंमि स होइ णित्तो पावो जो कारओ इहरो ॥ ४५ ॥ आणागारी आराहणेग तीए ण दोसवं होति ।
 वत्थुविवज्जासम्मि वि छउमत्थो सुद्धधपरिणामो ॥ ४६ ॥ आणापविचिओ चिय सुद्धो एसो ण अण्णहा णियमा । तित्थगरे बहु-
 माणा तदभावाओ य पायव्वो ॥ ४७ ॥ समित्तिपविचो सव्या आणाबन्धत्ति भवफला चेय । तित्थगरेहंसेणवि ण तत्तओ सा तदु-
 देमा ॥ ४८ ॥ मूढा अणादिमोहा तहा तहा एत्थ संपयइता । तं चेव य मण्णंता अवमण्णंता ण यापंति ॥ ४९ ॥ जं एयइयरेणं
 सरीरमक्कारसंगयं चारु । कीरइ तयं असेसं पुण्णणिमित्तं युणेयन्वं ॥ ५० ॥ तित्थगरे बहुमाणा आणाभाराहणा कुमलजोगा । अणु-
 बधसुद्धिभावा रागादीणं अभावा य ॥ ५१ ॥ चित्तिंदण थुत्तिहुदो उस्मगो साहु सासणसुराए । थयनखा पूयफाले ठवणा मंसल्ल
 पुव्वा उ ॥ ५२ ॥ पूया वदणमुस्मग्ग पारणा भावधेज्जकरणं च । सिद्धाचलदीपममुदमंगलाजं च पादो उ ॥ ५३ ॥ सत्तीए संव-
 पूजा विसेमपूजा उ बहुगुणा एमा । जं एस सुए भणिओ तित्थधराणंतरो संघो ॥ ५४ ॥ गुणनमुदाओ संघो पययण तित्थंति होति
 एगद्धा । तित्थगरोऽविय एयं णमए गुरुभावतो चेय ॥ ५५ ॥ एयम्मि पूजियम्मी णत्थ तयं जं ण पूजियं होइ । भुअणेवि पूयमिजं
 ण गुणद्वानं ततो अण्णं ॥ ५६ ॥ आमन्नसिद्धियाणं लिगमिजं जिणगरेहि पणत्तं । संघमि चेव पूया सामण्णेणं गुणणिहिम्मि ॥ ५७ ॥

एसा उ महादानं एमच्चिय होति भावज्जणोचि । एसा विहरथमारो एसच्चिय संवयामूलं ॥ ४४ ॥ उच्चिओ जणोवयारो विसेसओ
 णवरि सयणवरगमि । सादम्मियवचगमि य एस खलु परमवच्छेत्तं ॥ ४७ ॥ (८) पवरा पपावणा इह असेसभावमि तीए सवभावा ।
 जिणजत्ता य तयंमं जं पवरं तो वयसोऽयं ॥ ३ ॥ दाणं १ तमोवहनं २ सरीरसक्कारमो ३ जहासत्ति । उच्चितं च गीतवाइय ४
 धुतिथोचा ५ पेच्छणादी ६ या ॥ ५ ॥ सामणो मणुपसे घम्माउ णरीसरयणं जेयं । इय मुणिरुणं सुंदर ! जत्तो एयम्मि कायंबो
 ॥ १७ ॥ इट्ठोण मूलमेसो सव्वासि जजमणोऽराणंति । एयो य जागरत्तं जेओ संवारजलहिम्मि ॥ १८ ॥ तेमिपि घायमाणं दायवणं
 सामपुव्वमं दानं । तवियदिगाण उच्चिवं कायन्ना देवगा य सुरा ॥ २२ ॥ पंच महाकल्लुणा सव्वेसि जिगाण होति णियमेण ।
 सुणण्णैरयभूया कल्लुणकला य जीराणं ॥ ३० ॥ तित्थनरे बहुमाणो अन्नाणो तदय जीयरुक्कसा । देविदादि भणुगिती
 गंभीररुक्कसा लोए ॥ ३७ ॥ वणो य परयगत्ता इय जत्ताए जिगाण णियमेणं । मगगुनारी भावो जापद एत्तोच्चिय विसुव्वो
 ॥ ३८ ॥ ता रहणिक्खवणादिवि एते उ दिणे पडुव कायव्वं । जं एसोच्चिय विगओ पदानंमो तीए किरियाए ॥ ४२ ॥ लव्वधूण
 वुल्लहं ता मणुपचं तद्व य परयणं जइणं । उत्तमणिदंसणेसुं बहुमाणो होइ कायव्वो ॥ ४४ ॥ (२) यो ती य एत्थ पडिमा विसिद्ध-
 गुणजीवजोणओ भणिया । ताएरिमगुगजोना सुहो उ सो त्वावणत्थत्ति ॥ ७ ॥ एवं जा छम्मासा एसोऽहि तो इहरा पिठं ।
 जावज्जीवपि इमं वज्जद एयम्मि लोममि ॥ २२ ॥ एवं उल्लोसेणं एकारस माम जाव विदरेइ । एयाहादिपरेणं एयं सव्वत्थ पाएण
 ॥ ३८ ॥ भवणिव्वेयाउ जतो मोक्खे रामाउ णाणपुन्नाओ । सुव्वधामयस्स एसा ओहेणवि वणिगया समए ॥ ४३ ॥ जुओ पुण
 एस कसो ओहेणं संपपं विसेसेणं । जम्हा अनुहो कालो दुराणुचरो संनमो एत्थ ॥ ४९ ॥ (१०) सति एयम्मि उ णियमा णाणं

नह दंमनं च विष्णवेयं । एएहि विणा एयं न जातु केसिंचि सवुधेयं ॥ ६ ॥ गुरुपास्तंत पाणं महहणं एयसंगयं चेव । एतो ॥
 नरिनीणं मामतुयादीण निदिहं ॥ ७ ॥ चारित्तओ चिय दं मगणुसारी इमो हवइ पायं । एतो हिते पवत्तति तहणाणातो सदे-
 थोइय ॥ १० ॥ खंवाइभाचउ चिय गियमेणं तस्म होति वाउत्ति । वंभं न गुत्तिविगमा सेमानिवि एव जोइजा ॥ २१ ॥ गुरु-
 वेयाचणेणं मदणुणसहकारिभायाओ । विउलं फअमिमस्म व विमोवगेणाविगवारे ॥ २२ ॥ गीयस्य जायकण्यो अग्गीओ खलु
 मदे अजाओ उ । पणमं ममत्तरूपो तदणगो होइ अममत्तो ॥ २८ ॥ उउववुधे वासासु उ सत्त समत्तो तदणगो इयरो । अममत्ता-
 नायाणं ओहेण न किंत्ति आहवन् ॥ २९ ॥ एगागियस्म दोसा इत्थीमाणे तहेर पडिणीए । भिक्खवसिसोहि महव्वय तम्हा
 मनिस्सिज्जए गमनं ॥ ३१ ॥ अं जह सुत्ते मणियं तहेव जइ तं वियालणा णत्थि । किं कालियाणुजो गो दिट्ठो दिट्ठिप्पहाबोहि ॥ ३४ ॥
 ने इह होति सुशुरिमा कयणुया ण खलु तेऽवमंन्ति । कल्लणभायणत्तेण गुरुजणं उभयलोगहिं ॥ ३६ ॥ जे हु तह विज्जत्था
 मम्मं गुरुलाघयं अयाणंता । सग्गाहा किरियया पयणखिमावहा खुहा ॥ ३७ ॥ पायं अहिण्णगंठोतमा उ तह दुक्करं पि कुब्बंता ।
 वज्झा व ण ते साह भंखाहरणेण विण्हेया ॥ ३८ ॥ तेसिं बहुमाणेणं उम्ममगणुमोयणा अणिट्ठफला । तम्हा तित्थगराणाठिएसु
 जुसोत्थ यहुमाणो ॥ ३९ ॥ ते पुण समिया गुत्ता पियददवग्मा जिहंदिक्कसाया । गंभीरा धीमंता पण्णवणिजा महामत्ता ॥ ४० ॥
 उस्मग्गवयायणं वियाणगा सेवगा जहासत्ति । मावविसुद्धिमेमेता आणारुतिणो य सम्मंति ॥ ४१ ॥ सव्वत्थ अपडिबद्धा
 मेत्तादिगुणणिगया य गियमेण । सत्ताइसु होति दं इय आययमग्गतल्लिच्छा ॥ ४२ ॥ (११) एवं आणाऽऽराहणजोगाओ जामिओ-
 गियखओत्ति । उच्चागोयणिवंधो सासणवण्णो य लोगम्मि ॥ ७ ॥ कण्णाकप्पे परिणिट्ठियस्स ठाणोसु पंचसु ठियस्स । संवमनवट्ठगस्स

उ अविगप्येणं तद्वक्त्रो ॥ १४ ॥ इयमि विगप्येणं जंजुत्तिस्वमं तद्धि न सेतमि । संविगप्यदखिए वा गीए सव्यस्य इयरेण
 ॥ १५ ॥ संविगोऽपुनएसं ण देइ दुब्भासियं कडुविवाणं । जाणतो तम्मि तहा अतद्वक्त्रो उ भिञ्चत्तं ॥ १७ ॥ गुरुदेवो गहभूमीए
 जसओ चेन होति परिभोगो । इहुफलसाहयो सह अणिहुफलसाहो इहस ॥ २३ ॥ एतो ओमरणादिदु दंमणमेत्ते मयादिओमरणं ।
 सुवइ वेइयसिइराएसु सुम्मावगाणंपि ॥ २४ ॥ ओ असलवृधिओ खलु विसिद्धस्वमो व पारणाइतो । इहस मंडलिभोगो जतीन
 तइ एतामत्तं च ॥ २५ ॥ सज्झायादुब्बाओ गुरुफिचे सेमगे असंतपि । तं पुच्छिऊण कज्जे सेसाण थिमन्तणं कुज्जा ॥ २८ ॥
 दुलहं खलु मणुगं जिणवपणं कीरियं च धम्ममि । एयं लवृधुण सया अपमाओ होइ कायव्वो ॥ ३९ ॥ दुग्गातरयणायरयण-
 गहणतुलं जईण किंचति । आयत्तिफलमयुवसाहणं च पिउणं गुपेयव्वं ॥ ४० ॥ (१२) एयधोमविसुदुधो जनीण पिढो जिनेहि
 पुण्णाओ । सेसकिरिपाठिगणं एसो पुण तपओ जेओ ॥ ३० ॥ एवंविहेनु पायं धम्महा जेइ होइ आरंभो । गिहितु परिणाममेत्तं
 संतंप्पिय जेइ दडुत्ति ॥ ३९ ॥ तद्वक्त्रियाऽमायाओ सवृधामेत्ताउ कुमलजोगाओ । असुहकिरियाविरहियं तं हंनुचितं नदणं व
 ॥ ४० ॥ भोगमि कम्मपाचारदारतोऽवित्थ दोगपडिसेहो । जेओ आणाजोएण कम्मणो चित्थाए य ॥ ४४ ॥ (१३) एत्थ इमं
 विष्णोयं अइदं पज्जं तु पुदुत्थिमंतहि । एकंपि तुपरिसुदुधं सीलंभं सेससन्भावो ॥ १० ॥ एवं चिय सज्जत्थो आणाओ कत्थइ पयडुत्तो ।
 सेदगिलाणादद्वा अवत्तो चेव जायव्वो ॥ १५ ॥ उस्सुत्ता पुण वाहति समत्तिवियथसुदुधावि थियमेणं । मीतणिमिदुग्गपज्जणरूवा
 जतरं गिरपुवंधा ॥ १८ ॥ परमगुरुणो य अणहे आणाए गुणे तहेव दोमे य । मोक्खव्ही पडिवज्जिय मावेण इमं विसुदुधेणं ॥
 २५ ॥ विदिताणुद्धानपरो ससऽणुरूचमियरंपि संवेओ । अणत्थ अणुरओगा सुवयंतो कम्मदोसेवि ॥ २७ ॥ सव्यस्य गिरमित्तो

भ्राणामेवंमि मन्त्रहा जुतो । एगममणो घणियं तम्मि तहाऽण्डलकृतो य ॥ २८ ॥ तह तहलपचिधारमणायगओ राहवेदगमओ वा ।
 एयं चण्णं काउं ण उ अण्णो सुद्धमत्तोत्ति ॥ २९ ॥ उदित्थकड धुवति छद्दायपमहणो घरं कुणति । पचकखं च जलगते जो पियइ
 कइ णु नो नाह ॥ ३० ॥ संपुण्णा विट्ठिकिरिया भावेण विणा न होति किरियचि । मियकलमिगलतणओ नेवेज्जुववायणाएणं
 ॥ ३१ ॥ आणोहेगाणंता मुक्का मेवेज्जगेसु उ तरीरा । ण य गत्थासंपुण्णाए उत्राओ होति किरियाए ॥ ३२ ॥ (१४) तिन्धगराणं
 आणा तम्मं विट्ठिणा उ होइ कायउया । तस्सऽण्णहा उ करणे नोदादतिसंक्किलेसोत्ति ॥ ३३ ॥ संविगो उ अमाई मइमं कप्पडिओ
 अणासंमी । पण्णवणिज्जो नवूधो अणाइसो दुरुउतामी ॥ ३४ ॥ आचारमोहारय ववदारीलीए पकुव्वी य । णिअव उयायदंसी
 अगारिस्मावी य बोद्धवो ॥ ३५ ॥ तह परदिगमि जुतो विनेगओ सुद्धमभावकुलमती । भावाणुमाणवं तह जोगो आलो-
 यणापरिओ ॥ ३६ ॥ दव्यादीसु सुहेसुं देया आलोयणा जतो तेसुं । होति सुहभायुद्धी पाएण सुद्धा उ सुहहेऊ ॥ ३७ ॥ सोगो
 अणेमणीएऽगमियत्तं मायणाऽभावजया । जहमत्तिं चारुणं पडिमाण अमिगहाणं च ॥ ३८ ॥ णवि तं सत्थं व विसं दुप्पउत्तो
 प कुणति वेतालो । जंतं व दुप्पउत्तं सत्थो व पमादिओ कूडो ॥ ३९ ॥ जं कुणइ भायमहं अणुरिधिं उच्चिमहुकालमि । वुल्लह-
 वोधीयत्तं अणंतसंसारियत्तं च ॥ ४० ॥ आलोयणं अदाउं मति अण्णस्मिपि तहऽएणो दाउं । जेवि हु करेति सोहि तेऽवि सगह्हा
 विणिहिट्ठा ॥ ४१ ॥ तइधूण माणुगं दुलहं चरुण लोयमण्णाओ । लोपुत्तमण ए अविरदियं होति जतितयं ॥ ४२ ॥ (१५)
 अणोसि पुण तन्मवतदणवेरुत्ताए जे अटोमत्ति । चरणस्म ते दगे खलु सल्लिगचित्तिमेदगादीहि ॥ ४३ ॥ असुहज्जवसाण।ओ
 जो सुरभावो विनेमओ अहिगो । सो इह हाति विट्ठिओ ण ओहतो समयणीतीए ॥ ४४ ॥ मन्त्रावि य पन्त्रज्जा पायज्जितं मंवं-

तारुणां । पात्राणं कर्मणां ता एतान् जलिय दोगोति ॥ ४८ ॥ (१३) दुविहा एत्थ अनेला संतासेतु दोइ विण्णेया । तित्थगार-
 संतनेला संतासेला मने सेया ॥ ११ ॥ एयस्स जहराणी ताणो तह मीयात्तमंघोत्ति । पयणव्विमाऽयागम अबोहि मरुट्ठि
 अरिहंमि ॥ २६ ॥ पट्ठि ए य कहिं अदिगं परिहर उमठाणापे रूणोत्ति । छं संतीदिं वितुपं ममं णएण भेएण ॥ ३० ॥
 ममणागमल विहारे सायं पाओ य पुरिमचरिमाणं । गियमेण पडिक्कणं अइयरो हो उ वा माया ॥ ३३ ॥ मडिक्कमगाण उ दोमे
 रुहंनि ज्ञायम्मि वरुलणा नेय । दोसपडियारलाया गुणारहं तद पडिक्कण ॥ ३४ ॥ कालादिदोगओ पुण ज दइयओ एम पीरई
 गियमा । भावेण उ कालव्वो संथारमयचराहं ॥ ३७ ॥ अधिरो उ होइ इयरो सदयरिमेण ण उण तं हणइ । जत्तणा जायइ
 उणं वल्लंण उ जयइ तर्चलि ॥ ४६ ॥ चरिमाणमि तह जेयं संजल्लणत्तमायसंगं नेय । माइह्वाणं पायं अमइसि दू कालदोखेण ॥ ४८ ॥
 एयं च संक्किलिद्धा माइह्वाणंमि गिणतत्तिञ्ज्या । आजीविअभयमत्था मूढा जो साहुणो जेया ॥ ५१ ॥ संविमा गुरुविणया जाणी
 दंतिदिपा जियरुसाया ॥ ययविरेहे उज्जुत्ता गइरिहं साहुणो होति ॥ ५२ ॥ (१७) तत्थ गुरुपारतं विणजो सव्वयाय मारणा चेव ।
 चेयापेयं गुणगुट्ठि तहय गिणत्ति संताणो ॥ ५२ ॥ ते जेमि जेमि कालमि यहुमया पयणणुणइकरा य । उभजो जोगमिसुआ
 आयायणठाणमाईया ॥ ४८ ॥ एएणि तद विरिण जमत्तणं मयणमागओ सो उ । होमइयरो मो पुण आलोएयवणो गुरुजो ॥
 ४९ ॥ (१८) तित्थयरणिगमाई नटगुणपमाहणं तवो होइ । भट्टाण हिजो गियमा गियेगओ यटमठाणीयं ॥ ५ ॥ (१९)

एवासाहुपयुक्तमानां गाथानामवलोकनात् विरथितो निरेयगि प्रस्तुतप्रकरणस्य मार्थसंगतरेन तत्रभवता कृतेरप्युक्त-
 मती, क्रिय-समप्रसा पंचाशकप्रकरणस्य कंठगतता कर्तुं युक्ता, परं संक्षेपवृत्तीनामेता गाथाः कंठस्यकरणे उगयुक्ततमा भविष्यन्ति ॥

श्रीपञ्चाशकशास्त्रे साक्षिश्लोकादिः

साविश्लोकाद्यभागः	पञ्चाङ्कः	मन्त्रलियाणं	११	चौरशौरायको मंत्री,	२२	वीओ असमिओमिचि कीस?
बहुविग्याइ	२	जे देगणवागणा	१२	मंसट्टिहाकचंद्र ओरालं	२३	अभ्यासोऽपि प्रायः०
मंगलपुन्य०	२	मम्मत्तंमि उ लघुधे	११	परदारवज्जिणो	२५	रायसुगार्ह पचवि
शिष्टाः शिष्टरत्नायान्ति,	३	एअ अवरिउडिए	११	घणं घनं खेणं	२७	काले दिग्गणस्म
मम्मन्धः प्रोक्तः एअ स्यात्	५	धर्मक्षो धर्मकृत्तौ च	१४	सुत्वा य कद जाई	३२	तिथिपनोत्सनाः सर्वे,
जे अत्तिया	६	जो जेण सुद्ध०	१४	कइया बच्चति मत्थो ?	३६	अब्बुट्टाणे विणप,
सपत्तदंमणाई	६	न हि भयति निद्रिगोपरु०	१४	कम्ममयजं ज	३८	सहसंसुइयाए परागरणेणं
निहाविगदा०	६	सब्बेऽनिय अइयारा	१५	सामाइयमि उ कए	३८	आययणसेयणा
सत्तण्ह पमट्टीण	७	जानिमओ जइमेओ	१५	सामाइयं तु काउ	४०	मिच्छत्तयडिक्कमणं ति विह०
से य खम्मरो	८	न मारयाभीतिरुतवत्स्य,	१८	कहमामइओ	४०	परिमुद्धजलग्गहणं
केवलियनाणलंभो	८	मृत्योरभावाभियमोऽस्ति		अनिरिक्खिययापमजिय०	४१	साहूण चंदणेणं
पढमिबलुयाण	९	तस्य,	१८	न सरइ पमायजुत्तो	४१	मिच्छइगणमहणं
यूतो वैदग्ध्यवतः	९	सहसब्बमइसणार्ह,	२०	काऊण तक्खणं चिय	४१	साहम्मियधिरकरणे

४१
 ४१
 ४१
 ४३
 ४७
 ४८
 ४९
 ४९
 ४९
 ४९
 ५३
 ५३
 ५३

ननकारचित्तं माणसमि	५४	रंको राजा नृपो रङ्गः	६०	ओरालविउन्विय०	६५	गौरवविशेषयोगाव्	८६
मिणपूयोचिदाणं	५५	समस्तमपचसङ्गानां,	६१	ओरालियाइयएकेकमेयओ	६५	अत्यन्तवहुमा खलु पत्नी	८६
त्तरथ पुण अनिस्तकटं	५५	बहमारणअन्मक्कहाण०	६२	वडुंते परिणामे	६६	मोहस्सेवोवसमो.	८६
जइवि न आहाकम्मं,	५५	नरणसु सुरवेसु य	६२	समणीवासजो पुब्बामेव	६७	त्राहोन्द्रियाणि संयम्य	८७
दुग्धिभंगधिमलस्सावि	५५	माणुस्सखेचआई	६२	येइदुमपीढछंदग०	७२	निजितमदमदनानां	८८
तिणिण पा कडुई जाव,	५५	अचयारे महाघोरे	६२	इय मिञ्जाओ विरमिय	७८	सिद्धमरुवमणिदिय०	८९
समणेण सावएण य,	५६	दीवो ताणं तरीरीणं	६२	घणाण निवेसिज्जति	७९	निस्समनिस्समकडे वावि	९०
सम्पग्दर्शनसम्पन्नां,	५६	श्रुतिगम्यं फलं तावत्	६२	का मक्तिस्तस्य येनात्मा,	८०	तिणिण वा कडुई जाव,	९०
सव्वंति भाणिकुणं विरई	५७	निजितमदमदनानां,	६२	गुरुमक्तेः श्रुतज्ञानम्,	८०	तिणिण निसीद्धिय०	९५
पंचमहन्वयजुत्तो	५८	जो जेणं वाहिज्जति	६२	दानात्कीर्त्तिः सुधाशुभ्र,	८०	तिदिसिनिक्खिखणविरती	९५
मायरं पियरं वावि	५८	अत्यग्निम रागभावे	६२	आत्मारिखित्तैर्गेत्या,	८२	अब्भुट्ठाणे विणए	१०५
पडिसिद्धाणं कारणे	५८	सम्भत्तदायगणं	६२	न्यायाचं स्वल्पमपि हि,	८२	घंयणघोलणजोगा,	१०६
बल्लजनीयमतिगोप्य०	६०	अनिएयवासो समुदाण०	६२	एवं गुरुसेवादि च काले	८२	तीएवि येवमेत्तं	१०६
शुक्कगोणितसम्भूतं,	६०	कइया होही सो वासरो	६२	विहिअपओसो जेसि	८२	गंठित्ति सुद्धमेओ	१०६
धन्यास्ते वन्दनीयास्ते	६०	तन्नास्य विपयवृष्णां	६५	यन्नादरोज्जस्ति परमा,	८६	कालमणंतं च सुए	१०७

रुपं टंकं विसमाहयकृत्वरं १०८	किहकम्मस्स विसोहि	१४८	ठाण दिसि पगासणया,	१७२	माहेसरीउ सेसा	२०२
क्रियाशून्यश्च यो भावो, १११	समेण व दोसेण व	१४८	आह जात जीवघाए	१७३	यस्वणमयीमपि कुटीं	२०३
जो उत्तमेहिं मग्गो, ११६	अणुभासद गुरुवर्यणं	१४८	नो कयपचक्रत्वाणो	१७३	जिनमवनं जिनविंव	२०३
जे जत्थ जया जइया ११६	पचक्रत्वाणं जाणति कप्पे	१४८	नो तिविहं तिविहेणं	१७३	नीयावासविहारं	२०४
गुणभूइहे दब्बंमि १२७	पचक्रत्वाणं सव्वणुदेसियं	१४८	सडुणं सद विहवे	१७४	वेइयपूया किं नइरसामिणा	२०४
देहः पुत्रः कलत्रं वा, १२७	किहकम्ममहविहिणू	१४९	सामाइयाइया खलु	१७५	ओमावणं परेसि	२०४
अनुपकृतपरहितरतः १२८	मूलगुणउत्तरगुणे देसे	१४९	परलिनि निण्हए वा	१७५	सीलेह संखकलए	२०४
बंधिता कासनओ वयणं १२९	अद्धापचक्रत्वाणं जं वं	१५१	जो पुण गिहत्थंमुंडो	१७५	अन्नागावे जयणाए	२०४
पडिवणचरिमतणुणो १३०	ऊक्कायदयावंतोऽवि	१५१	राया व रायमओ	१९६	वेइयल्लगणसंधे	२०४
क्षेमाय मर्त्यजगतस्तत् १३१	रागद्वेषौ यदि स्यातां	१५९	भाइयपुणाणियाणं,	१९६	जइघम्मग्गिमडसमत्थे	२०४
आणा जस्स विलइया १३१	लेखडमलेवडं वा	१६९	संछ कामा विसं कामा,	१९७	अकस्तिणपवत्तगणं	२०८
सन्वे जीवावि इच्छंति, १३९	सामइएनिहु सावजं	१७०	सित्थियरसिद्धं	१९७	यस्मात्प्रवर्त्तकं भुवि	२०८
अधिकारिवशात् शस्त्रे, १४०	वचित्ते काले विहिणा,	१७१	अणसायणा १ य मत्तीर	१९८	मुश्रूपा भवणं धैव,	२१०
दत्तीहिं व कवलेहिं व १४७	ईर्ष्याभयक्रोधपरिष्कृतैर्न,	१७१	छज्जीवकायसंजघ्णं	२०१	नो कप्पइ	२१६
	भोषणकाले आमुगं,	१७२			दगवाइल्लत्तणओ	२१६

समन्वायं दीपो	२१७	गन्तव्यं राजकुले	२५३	आणाए विद्य चरणं	२९५	सन्नाहसुत्त१ ससमय२	३०६
दलमिष्टकादि०	२१७	वालादिमानमेवं	२५३	ता कुलबधुनाएणं	२९८	कालपरिहाणिदोसा	३०६
भंभा मंडद०	२१८	अप्यद्वियमायंतो	२५७	जे माप्पिया सयं	२९८	निर्भाग्योऽपि जडो०	३०८
सिद्धे इंद्रे चंदे	२१८	परसरहस्तमिसीणं	२५७	जइ सागरस्मि मीणा	२९९	आणाए अबद्धंत	३१०
वक्ता हयंभयादिमि०	२२२	संक्करचाउम्मासिएसु	२६३	एवं गच्छससुरे	२९९	यस्य प्रभावादाकाराः	३१०
निष्पन्नस्यैवं खलु	२२७	पदमं उवासगणडिमं	२६८	संदिद्धो संदिद्धस्त	३०१	सन्नेसियि नयणं,	३११
सासयवुट्टीवि इहं	२२७	सामाइयंमि च कए	२७१	एसणमणेसणं या	३०१	भालएण विहारें	३१४
पेच्छिस्तं एत्थ०	२२८	असिणाणवियडभोई	२७४	न या लमेज्जा निउणं	३०१	जइ होज्ज तस्स अनलो	३१७
णडिवुज्जिप्तस्सति	२२८	मात्रा सत्ता इहिना वा	२७५	पढं गाणं तज्जो दया	३०२	अइयावि विणस्संतं	३१७
जयन्तु ते सदा सन्दः	२३४	वशीकुर्वन्ति ये लोकमृगान्	२७५	मासो वा चउरो वा	३०३	राइणियं वल्लेत्ता	३१८
जह मेरुस्त	२४२	जह चैव मोक्षफलया	२८५	जं इंदत्तेडत्तेत्तं	३०३	अइवा नाणार्इणं	३१८
जंघूदीवपइड्ढा	२४२	पग्गवाविओ सियचि अ	२८५	विहवा पउत्तवइया	३०४	उपदेशो हि मूर्खानां,	३२०
जह लवणस्त	२४२	मुंढाविओ सियत्तिय	२८५	सामणगजोगाणं	३०४	मुदं सुसाहुवग्गं कहेइ	३२३
निस्संक्रिय निक्कंखिय	२४८	यो निरनुबन्धदोपाह	२९१	कालमि संकिलिद्धे	३०५	सत्थोगग्गो उ तिविहो	३२६
धुव्रलोकाकुले लोके	२५२	मगणुत्तारी सडो	२९४	उत्तमगसुयं किंची	३०५	उत्पत्तते हि साजवसा	३३१

रुपं टंकं विसमाहयकृत्वरं १०८	किश्कम्भस्म विसोहि	१४८	ठाण दिसि पयासणया,	१७२	माहेसरीउ सेमा	२०२
क्रियाशून्यश्च यो भावो, १११	रागेण व दोसेण व	१४८	आह जह जीवधाए	१७३	यस्तुणमयीमपि कुटीं	२०३
जो उत्तमेहि मग्गो,	अणुभासइ गुरुवर्यणं	१४८	नो कयपच्चत्तलणो	१७३	जितमवनें जिनविं	२०३
जे जत्थ जया जइया	पक्खत्ताणं जाणति कप्पे	१४८	नो तिविहं तिविहेणं	१७३	नीयावासविहारं	२०४
गुणभूइडे दब्धमि	पक्खत्ताणं सच्चणुवेसियं	१४८	सट्ठेणं सइ विहवे	१७४	वेइयपूया कि नहरसामिणा	२०४
देहः पुत्रः कलत्रं वा,	किश्कम्भाश्चिद्विणू	१४९	सामाइयाइया खलु	१७५	ओभावणं परेसि	२०४
अनुपकृतपरहितरतः	मूलगुणउत्तरगुणे वेसे	१४९	परलिगि निण्हे वा	१७५	सीलेह मंसफलए	२०४
बंधिन्ना कासवओ वयणं १२९	अद्दापच्चत्तलणं जं वं	१५१	जो पुण गिहत्थसुंदो	१७५	अन्नामावे जयणाए	२०४
पडिचणचरिमत्तुणो १३०	छक्कायदावंतोऽवि	१५१	राया व रायमचो	१९६	वेइयउल्लगणसंवे	२०४
क्षेमाय मर्त्यजगतस्तलं १३१	रागद्वेपो यदि स्यातां	१५१	माइयपुणाणियाणं,	१९६	जइवम्मस्मिपडसमत्थे	२०४
आणा जस्स विलइया १३१	लेवढमलेवढं वा	१५१	सल्लं कामा विसं कामा,	१९७	अकसिणपवत्तगणं	२०८
सव्वे जीवावि इच्छंति, १३२	सामइएबिहु सावज्जं	१५१	तित्थियरसिद्धं	१९७	यस्मात्प्रवर्त्तकं भुवि	२०८
अधिकारिवशात् शब्दे, १४०	सचित्ते काले विहिणा,	१५१	अणसायणा १ य मत्ती २	१९८	सुभूपा भवणं वैव.	२१०
दत्तीहिं व कवलेहिं व १४७	ईर्ष्याभयक्रोधपरिष्कृतेन,	१५१	छजीवकायसंजम्भं	२०१	नो कप्पइ०	२१६
	भोयणकाले असुगं,	१५२			दगवाइल्लत्तणओ	२१६

मर्मनायं दोषो

दलमिष्टकादि०

भेमा मन्द०

सिद्धे इंद्रे चंदे

वक्ता हर्षभयादिमि०

निष्पन्नस्यैवं त्वत्

सासयदुद्गुहीवि इहं

पेच्छिस्सं पृथ०

पडियुज्जिस्संति

जयन्तु ते सदा सन्धः

जह मेरुस्स

जंगूदीवपइडा

जह लवणस्स

निस्संकिप निक्कलिय

धुप्रलोकाकुले लोके

२१७ गन्तव्यं राजकुले

२१७ वालादिआनमेवं

२१८ मय्यहियमारंतो

२१८ परमरहस्समिसीणं

२२२ संवत्सरचाउम्मासिएसु

२२७ यदमं उवासणपडिमं

२२७ सामादयंमि उ कए

२२८ असिणाणवियडभोई

२२८ मात्रा त्वा दहिन्ना वा

२३४ वशीकुर्वन्ति ये लोकमृगान्

२४२ जह चैव मोक्खफलया

२४२ वत्थाविओ सियचि अ

२४२ मुंढाविओ सियचिय

२४८ यो निरनुबन्धोपासु

२५२ मग्गजुत्तारी सट्ठो

२५३ आपाए विय चरणं

२५३ ता कुलबधुनाएणं

२५७ जे माणिया सयं

२५७ जह सागरम्मि मीणा

२५३ एवं गज्जसमुद्रे

२६८ संदिद्धो संदिट्ठस्स

२७१ एसमणेसंयं वा

२७४ न गा लमेज्जा निउणं

२७५ यदमं णाणं तओ दया

मासो वा चउरो वा

२८५ जं इंदस्वेडसेचं

२८५ विहवा पउत्थवइया

२८५ सामणमजोगाणं

२९१ कालंमि संकलिट्ठे

२९४ उस्समसुयं किंची

२९५ सन्नाइसुत्त१ ससमय२

२९८ कालपरिहाणिदोसा

२९८ निर्भागोऽपि जडो०

२९९ आणाए अबहुंत

२९९ यस्य प्रभावादाकाराः

३०१ सन्नेसिपि नयाणं,

३०१ भालएण विहारेणं

३०१ नइ होज्ज तस्स अनलो

३०२ अइवाचि विणस्संतं

३०३ राइणियं वल्लेत्ता

३०३ अइवा नाणाईणं

३०४ उपदेशो हि मूलणिं,

३०४ मुद्धं सुसाहुधम्मं कहेइ

३०५ सस्योगहो उ तिविहो

३०५ उत्पद्यते हि साडधस्सा

३०६

३०६

३०८

३१०

३१०

३११

३१४

३१७

३१७

३१८

३१८

३२०

३२३

३२६

३३१

इयरो संदिसहति य	३३१	बचीसं किर कवला	३३२	उकोसं बहुसो वा	४१४	न बिणा तित्थं नियंतेहिं	४४६
परमारहसममिसीणं	३३३	अदमसणस्स०	३३२	संजइचउत्थमंगो	४१६	चउमतेहिं जइउं	४५०
इच्छेज न इच्छेज व	३३३	वेयण येयावचे	३३२	मंचे पाणे सयणासणे य	४२१	अह सुसमावणं	४५०
जीपाणु किहडवि ओमे	३४३	छेयस्स जाव दाणं	३३४	जह जलमवगाहंतो	४३०	मेहाइच्छेअसुं लमओ	४५०
महईह संखडीए	३४३	आया चैव अहिंसा	३३८	सह थोवजुअकृत्थिय०	४३०	इह एगत्तसमेओ	४५०
उदेसियं समुदेसियं च	३४४	सवत्थ संजमं संजमाओ	३३९	परिजुअेहिं वरथेहिं	४३१	एमेव य देहवलं	४५०
जावंतियमुदेसं	३४४	सालंबणो पंतोडवि	३३९	संयं समुदिसिचा	४३२	पडिमाकरिपयतुहो	४५१
आह(कम्मुदेसिय	३४४	सहसाडणाभोगेण व	३८६	असणाई वरथाई	४३३	अण्णो देहाउ अहं	४५१
संपत्ते भिच्छलकालमि	३५३	जह गेहं पतिदियहंणि	३९०	पुरपच्छिमवजेहिं	४३३	उवगरणं सुदेसण०	४५२
पिण्ड असोहयतो	३५३	अवि राया चए रअं	३९४	भावे उकोमपणीयगेहिं .	४३३	ओए उचिए य तयं	४५२
उगमं से य पुच्छिजा	३५४	उच्छुवणे मालिवणे	३९४	मुदिओ सुदमिसिचो	४३४	सामेइ तओ संयं	४५३
संथरणंमि प्रमुदं	३५५	पडिक्खेलेवि य दिवसे	३९८	गमणागमणविहारे	४३९	अं किंचि पमाएणं	४५३
तरियब्बो य समुदो	३५९	पिठस्स जा विसोदी	४०२	समणेण सावएण य	४४०	अहोराइया तिहिं	४५८
ओहे सुओवउत्तो	३५९	आलोयणापरिणओ	४०३	मोचूण मासकणं	४४१	एगराइयं च णं मिच्छु०	४५८
जा जयमाणस्स मवे	३६०	छत्तीसगुणसमभ्रामएण	४१४	केसिंचिय आपसो	४४६	मावियजिणवयणाणं	४६०
		संविगो गीयत्थे					
		उकोसं तअभूमि					

भवविरहाङ्गपटुतमबोधलोचनभगवद्दहरिभद्रसूरिपुनन्दरप्रपञ्चितं नवाङ्गीष्टुत्तिकृद्भगवदभयदेव-
सूरिविरचितदीकासमेतं

श्रीपञ्चाशकशास्त्रम् ।

नमिज्ज वद्धमाणं सावगधम्मं समासओ वोच्छं । सम्मत्ताई भावत्थसंगयं सुत्तणीईए ॥१॥

ॐ नमो वीतरागाय । सदृष्टीनां समस्तार्था, गोभिर्यस्य प्रकाशिताः । तं नत्वा श्रीमहावीरतिमरद्भिम् तमोऽपहम् ॥ १ ॥
इद्धवावयानुसारेण, वृत्तिं वक्ष्ये समासतः । पंचाशकाहुशास्त्रस्य, धर्मशास्त्रशिरोमणेः ॥२॥ इदं हि विस्फुरन्निखिलातिशयतेजो-
धामनि दुष्पमाकालविपुलजलदपटलावलुप्यमानमहिमनि निरामनुपलक्षीभूतपूर्वगतादिबहुतमग्रन्थसार्थतारकानिकरे पारङ्गतमदि-
तागामाम्बरे पटुतमबोधलोचनतया सुगृहीतनामधेयो भगवान् श्रीहरिमद्रथविषयुल्लस्यार्थसिद्ध्यर्थिनामपटुदृष्टीनामुन्नमिन्नजि-
ज्ञासायुद्विकन्धराणमिदंयुगीनमानवानामात्मनोपलक्ष्यमाणान् विवक्षितार्थसार्थसाधनसमर्थान् कतिपयप्रवचनार्थतारारकविशेषा-
नुपदिदर्शयिषुः पञ्चाशदुगाथापरिमाणतया पञ्चाशकाभिधानानि प्रकरणानि चिकीर्षुरभ्यस्तथावकधर्मो यत्तिधर्मयोगो भवतीति-

१ आर्याणां पूर्वोपपत्तार्थे विद्यापरा न पादव्यवस्थेति नात्र शक्यादवर्गागमि यतौ क्षतिः, अत एव च पूर्वोत्तरार्थाद्यगणत्रयाद्विरतो पञ्च्ययेति-
सूरियच इति ध्येयं भीमद्विः ।

न्यायमाश्रित्य श्रावकधर्मप्रकरणं तावदादितो विभगिषुर्भङ्गलसम्बन्धाभिधेयप्रयोजनाभिधायिकामिमां गाथामाह— णमीत्यादि,
तत्र विभगविनायकोपशान्तये शिष्यजनप्रवर्तनाय च शिष्टसमयपरिपालनार्थं चेष्टदेवतानमस्काररूपं भावमङ्गलमुपादेयं,
तथा श्रोतृजनप्रवृत्त्यर्थं शिष्टसमयपरिपालनार्थं च सम्बन्धादित्रयं बाल्यं, तथाहि—इह श्रेयोभूते वस्तुनि प्रवर्तमानानां प्रायो
विभगः संभवति, श्रेयोभूतत्वादेव, श्रेयोभूतं चेदं, स्वर्गापवर्गसंसर्गहेतुत्वाद्, विघ्नोपहतशक्तेश्चास्त्रकर्तुश्चिकीर्षितशास्त्रासंसिद्ध्या-
ऽभिप्रेतपुरुषार्थस्यानिष्पत्तिर्मा भूदिति विघ्नविनायकोपशमनाय मङ्गलमुपादेयम्, आह च—“बहुविग्धाहं सेयाहं तेन कथमङ्गलोव-
यारेहि । सत्ये पयड्डियब्बं विज्जाएँ महानिहीणं ब्व ॥१॥” ननु मानसादिनमस्कारतत्पश्चरादिना मङ्गलान्तरेणैव विघ्नोपघातस-
द्भावादिएसिद्धिर्भविष्यतीति किमनेन ग्रन्थगौरवकारिणा वाचनिकनमस्कारेणेति ?, सत्यं, किं तु श्रोतृप्रवृत्त्यर्थमिदं भविष्यति,
तथाहि—यद्यप्युक्तन्यायेन कर्तुरविघ्नेनेष्टसिद्धिः स्यात् तथापि प्रमादवतः शिष्यस्येष्टदेवतानमस्काररूपं मङ्गलं विना प्रक्रान्तग्रन्थाध्य-
यनश्रवणादिषु प्रवर्तमानस्य विघ्नसंभवादप्रवृत्तिः स्यात्, मङ्गलवाक्योपन्यासे तु मङ्गलवचनाभिधानपूर्वकं प्रवर्तमानस्य मङ्गल-
वचनापादितदेवताविषयशुभभावन्यपोहितविघ्नत्वेन शास्त्रे प्रवृत्तिप्रतिहतप्रसरा स्यात्, तथा देवताविशेषनमस्कारोपादाने सति
देवताविशेषगदितागमानुसारीदं शास्त्रमत उपादेयमित्येवंविधयुद्धिनिबन्धनत्वेन शिष्यप्रवृत्त्यर्थमिदं भवतीति, आह च—“मङ्गल-
पुव्वपवत्तो पमत्तसीसोऽवि पारमिह जाइ । सत्थिविसेसण्णाणा तु गोरवादिह पयड्डेजा ॥१॥” ननु मङ्गलविकलानामपि बहुतम-
शास्त्राणां दृश्यते संसिद्धिः श्रोतृजनप्रवृत्तिश्चेति, ततः किमनेनानैकान्तिकेन शास्त्रगौरवकारिणा च मङ्गलेनाभिहितेनेति ?, सत्यं,
किंतु शिष्टसमयपरिपालनार्थमिदं भविष्यति, तथाहि—शिष्टाः क्वचिदभीष्टे वस्तुनि प्रवर्तमाना इष्टदेवतानमस्कारपूर्वकं प्रायः प्रव-

र्तेन्ते, शिष्टथायमप्याचार्य इति शिष्टसमाचारः परिपालितो भवत्विति महत्त्वमभिधेयम्, आह च—“शिष्टाः शिष्टत्वमापान्ति, शिष्ट-
 मार्गानुपालनात् । तद्वृद्धनादशिष्टत्वं, तेषां समनुपपद्यते ॥१॥” तथा सम्बन्धादीनि श्रोतृजनप्रवृत्त्यर्थमभिधेयानि, तथा हि—यदनमिहित-
 सम्यग्धं तत्र न प्रवर्तन्ते प्रेक्षावन्तो दशदाडिमादिवाक्य इव, एवं निरभिधेयेऽपि काकदन्तवरीक्षायासिव, एवं निष्प्रयोजनेऽपि
 कण्टकशाखामर्दन इवेति, अतः सम्बन्धादिप्रतिपादनं श्रोतृणां शास्त्रप्रवृत्त्यङ्गम् । अथासर्वज्ञाधीतरागवचनानां व्यभिचारित्वसंभवेन
 सम्बन्धादिसद्भावनिधयाभावाच्चेतः प्रेक्षावता प्रवृत्तिरत्र भविष्यति, या पुनः संशयात्प्रवृत्तिस्तं सम्बन्धादिवचनं विनैव भवन्ती
 को निवारयितुं पारयतीति न श्रोतृप्रवृत्त्यङ्गं सम्बन्धादिवचनं, सत्यं, किंतु शिष्टसमयपरिपालनार्थं भविष्यति, शास्त्रकारा ह्येवं
 प्रवर्तमानाः प्रायः प्रेक्ष्यन्ते, येऽपि किल बौद्धाः सर्वथा वचनस्य प्रामाण्यं नाभ्युपगतास्तेऽपि सम्यग्बन्धाद्यभिधानपूर्वकमेव
 प्रवृत्तास्ततः शिष्टसमयानुपालनार्थमिदमिति । इह संहितादिव्याख्यालक्षणप्रबोधोऽन्यतोऽवधारणीयः । तत्र ‘नत्वा’ प्रणम्य । कमि-
 त्याह—‘वर्धमानं’ स्वकुलसमृद्धिद्विदिकारूत्वेन पितृभ्यां व्यवस्थापित्वं विधनामकं चरमतीर्थाधिपतिं, शेषजिनत्यागेन वर्धमानग्रहणं
 प्रवर्तमानतीर्थाधिपत्वेन परमोपकारित्वात् । ततः किमित्याह—श्रावकाणां वक्ष्यमाणशब्दार्थानां धर्मो—दुर्गतिर्गतनिपतस्तज्जात-
 धरणप्रवणपरिणामस्तत्पूर्वकमनुष्ठानं च श्रावकधर्मः, धर्मो हि साधुश्रावकसम्बन्धाद्विधो भवति, तातः साधुधर्मव्यवच्छेदार्थं
 श्रावकशब्देन धर्मो विशेषितः, साधुधर्मो हि प्रकारा(करणा)न्तरेण वक्ष्यते ‘अतस्तं श्रावकधर्मं वक्ष्ये’ इति सम्यन्धः । अनेन चास्य
 प्रकरणस्याभिधेयमुक्तम् । ननु पूर्वोच्यते श्रावकधर्मस्यामिहितत्वात् किं तद्वृणनेनेत्याशङ्क्याह—‘समासतः’ संक्षेपेण, पूर्वोच्यते हि
 प्रपञ्चत उक्तः, अहं तु मन्दमतिस्तच्चानुग्रहार्थं संक्षेपेण तं वक्ष्ये, अनेन च प्रकरणकरणविषयायाः स्वप्रवृत्तेः प्रयोजनमुक्तम्,

यतः—“प्रयोजनमनुद्दिश्य, न मन्दोऽपि प्रवर्तते” । तथा संक्षिप्तकरणस्य सुखाब्ध्ययत्वादिना विस्तारद्वन्द्वत्वात्त्वागेन श्रोतारोऽत्र प्रवर्तिता
 भवन्ति । किंभूतं श्रावकधर्ममित्याह—‘सम्यक्त्वं’ वक्ष्यमाणलक्षणम् ‘आदिः’ ग्रथमं यस्याणुव्रतादेर्धर्मस्य स तथा तं सम्यक्त्वादिम्,
 इह च प्राकृतशैल्यानुस्यारस्याश्रवणं, स्वरूपविशेषणं चेदं, नतु व्यवच्छेदार्थकं, सर्वस्यापि धर्मस्य सम्यक्त्वादित्वात्, न हि
 मिथ्यादृशां धर्मो धर्मतां भजते, अथवा प्ररूपणापेक्षया अनु(णु)व्रतादिरपि तद्धर्मः स्यादित्यभिधीयते—सम्यग्त्वादिः । न नूमास्याति-
 चाचकेन समासेन सम्यक्त्वादिश्च श्रावकप्रज्ञप्त्यादावसायुक्तस्ततो नानेन प्रयोजनमित्याशङ्क्याह—‘भावः’ तत्त्वमैदंपर्यं तेन तद्वृत्तयो
 वा ‘अर्थः’ अभिधेयो भावार्थस्तेन संगतो-युक्तो यः स तथा तं भावार्थसंगतम्, अयमभिप्रायः—पूर्वाचार्यैर्गमीरोचयाऽभिहितानां व्रता-
 तिचारादीनामर्थानां यन्मन्दबुद्धिष्विष्यवर्गस्य दूरवसेयमैदंपर्यं तेन संगतं तं भणिष्यामि, एतच्चैदंपर्यमतिचारादिषु यथास्थानं दर्शयि-
 ष्यामः, अनेनाप्यत्र ग्रन्थान्तरत्यागेन श्रोतृणां प्रवृत्तिरापादिता, अथवा सम्यक्त्वादिद्यासौ भावार्थसंगतश्चेति कर्मधारयोऽतस्तम्,
 अथवा सम्यक्त्वादीनां—सम्यक्त्वाणुव्रतगुणव्रतप्रभृतीनां यो भावार्थः—परमार्थः, अथवा सम्यक्त्वादयो ये भावाः—पदार्थाः शब्द-
 रूपास्तेषां योऽर्थः—अभिधेयस्तेन यः संगतः स तथा तम्, इह च दीर्घत्वमिकारस्य प्राकृतशैल्यैव । अथवा भावार्थसंगतमित्येत-
 त्पदं सम्यक्त्वादिभावार्थसङ्गतमित्येतद्वा ‘वक्ष्य’ इत्येतस्याः क्रियाया विशेषणत्वेन व्याख्येयम् । ननु श्रोतृजनप्रवर्तकविशेषणकद-
 म्बकोपेतमपीदं प्ररूपणमसर्वज्ञेनागीतरागेण च भवता प्रणीयमानमविसंवादादर्थिनां न प्रवृत्तिविषयो भविष्यति, असर्वज्ञवचने वि-
 संवादाशङ्काऽनिवृत्तेरित्याशङ्कमान आह—‘सूत्रं’ गणधरादिप्रणीतागमस्तत्सं-नीतिः’न्यायः सूत्रनीतित्तया, यदि हि स्वातन्त्र्येण मया-
 मिधीयेत तदा न्यमिचारशङ्कया नेदं प्रवृत्तिविषयः स्यात्, अयं चार्थः श्रोतृप्रवृत्त्यर्थं नमस्कारकरणेन सामान्यत उक्तोऽपि

परलोयहिपं सम्मं जो जिणवयणं सुणेइ उवउत्तो । अइतिव्वकम्मविगमा सुक्कोसो सावंगो एत्थ ॥२॥

पुनर्विशेषेणोक्त इति न पुनरुक्तवेति, तदेवमस्या गाथाया आदिपादेन मङ्गलमभिहितं, शेषपादेस्तु सविशेषणमभिधेयं मुख्यवृत्त्या-
ऽभिहितम्, तदभिधाने च गौणवृत्त्या प्रयोजनं सम्बन्धोक्तः, तथाहि-अस्य द्विविधं प्रयोजनम्-अनन्तरं परंपरं च, पुनरेकैकं
कर्तृभोजपेक्षया द्विधा, तत्र कर्तुरनन्तरप्रयोजनं समासतो विनेयानां श्रावकधर्माधिगमकरणम्, परंपरं तु परोपकारद्वारेण कर्मध्या-
ननिर्वाणम्, श्रोतॄणां पुनरनन्तरं समासप्रकरणत्वादस्याहुंशेन श्रावकधर्माधिगमः, परंपरं तु निर्वाणमेवेति, इदं च प्रयोजनमभि-
धेयाभिधानेन सामर्थ्यादिमिहितम्, न हि पुरुषार्थानुपयोगिवस्तुनोऽभिधानाय सन्तः प्रवर्तन्ते, तत्तद्द्वानिप्रसङ्गात्, तथाऽस्य प्रक-
रणस्यैवं प्रयोजनमिति दर्शयता दर्शित एवास्तोपायोपेयभावलक्षणः सम्बन्धः, तथाहि-इदं प्रकरणमुपायो वर्तते, उपायान्तरेण
निरक्षिताधिगमकरणादीनामसिद्धेः, अत एवेदमेवाधिगमादिकरणमस्योपेयमिति, आह च-“सम्बन्धः प्रोक्त एव स्यादेतस्यैतत्प्रयोज-
नम् । इत्युक्ते तेन नो बान्यो, भेदेनासौ प्रयोजनत् ॥१॥” इति गाथासमासार्थः ॥१॥ ‘श्रावकधर्मं वक्ष्य’ इति यदुक्तं, एतन् श्रावक-
सङ्गार्थनिरूपणार्थमाह-परलोयेत्यादि, यो जिनवचनं शृणोति स श्रावक इत्येवमिह क्रियाभिसम्बन्धः, तत्र य इति सामान्यनिर्देशः,
तेन यः कश्चित्प्राणी, न पुनर्नियतकुलोत्पन्न एव, यथा ब्राह्मणकुलोत्पन्न एव ब्राह्मणो भवतीति, क्रियाविशेषनिबन्धनत्वात् श्रावकत्वस्ये-
ति, ननु श्रवणमात्रनिरन्धनं श्रावकत्वमेवं स्यात् तद्य सर्वस्य श्रोत्रेन्द्रियलब्धिमतः संभवति, विशिष्टं च तदिष्यत इत्याशङ्क्यामाह-जिन-
पपनम्-आप्तागमे, न पुनर्यत्किञ्चन अनाप्तवचनं वा, तस्याप्रमाणतया विवक्षिताथसाधकत्वेन श्रवणानुचितत्वात्, किंभूतं तदित्याह-
‘पणोसो-जन्मान्तरं प्रधानं जन्म वा तस्मै दितं-पथ्यं परलोकादितम्, जिनवचनाप्राधानादि परलोकोऽनुकूल एव भवतीति, स्वरूप-

प्रतिपादनपरं चेदं विशेषणं, परलोकाहितस्य जिनवचनस्य सर्वैवाभावेन व्यवच्छेद्याभावात्, अथवा यज्जिनवचनमिहलोकहितं
 निमित्तमात्रं ज्योतिप्राभृत (योनिप्राभृत) प्रभृतिं तद्व्यवच्छेदार्थमेतद्भविष्यति, यद्यपि ज्योतिप्राभृतादिकमभिप्रायविशेषतः
 परलोकहितं तथापि तन्मुख्यदृष्ट्येहलोकहितमेव, अथामिप्रायविशेषतोऽपि यत् परलोकहितं तत् परलोकहितमेव, एवं तर्हि सर्वाण्यपि
 कुशासनानि तथा भवन्तु, किमेकमेव जिनवचनं परलोकहितमित्युच्यते? सर्वेषामपि तेषां विवक्षया परलोकहितत्वेनेष्टत्वात्, यदा-
 ह-“जे जत्तिया य हेऊ भवस्स ते चेव तत्तिया मोक्खे । गणणाईया लोया दोण्हवि पुण्णा भवे तुह्छा ॥१॥” अतोऽनेन विशेषेण
 यत्साक्षात्परलोकहितं साधुश्रावकानुष्ठानगर्भं जिनवचनं तच्छृण्वञ्छ्रावको भवतीत्यभिहितम्, अत एवान्यत्र पूज्यैरेवोक्तम्-“सं-
 पन्नदंसणाई पइदियहं जइजणा सुणेई य । सामायारि परमं जो खलु तं साययं विति ॥१॥” कथं शृणोतीत्याह-सम्यग्-अशठतया,
 प्रत्यनीकादिभावेन शृण्वन्नपि न श्रावको भवतीति भावः, अथवा ननु कपिलादिवचनमपि परलोकहितं भवति, कथमन्य-
 थाऽभिधीयते-‘जावन्ति पंमलोअं चरगपरिव्वायउक्वाउचि’, अतस्तस्यागेन कथं जिनवचनमेव शृण्वन् श्रावको भवतीत्याश-
 द्धायामाह-सम्यक्-समीचीनमत्यन्तं परलोकहितमितियावत्, यथा हि जिनवचनं साक्षात्पारंपर्येण वा मोक्षहेतुतया सम्यक्
 परलोकहितं न तथा कपिलादिवचनमिति भावः, शृणोति-आकर्णयति, किंभूतः सन्नित्याह-उपयुक्तो-दत्तावधानः, अनुपयुक्तश्रवणं
 हि नार्थवद्, अत एव तन्निषेधार्थमुक्तम्-‘निदाविगहापरिवज्जिण्हि गुचेहि पंजलिउडेहि । भच्चिबद्धमाणपुण्यं उवउचेहि सुणेयव्वं ॥१॥’
 एवंविधे श्रवणे हेतुमाह, अथवा ननु व्यवहारेणोपयुक्तोऽश्रुथ जिनवचनमन्योऽपि कस्यांचिदवस्थायां शृणोति, तत्कथमसौ
 श्रावकः स्यादित्याशङ्क्याह-अतितीव्रस्य-अत्युत्कटस्य कर्मणो-ज्ञानावरणीयमिध्यात्वादेर्विगमो-विनाशोऽतितीव्रकर्मविगमस्तसात्,

तत्तत्तथसङ्ग्राहणं सम्मत्तमसङ्गहो ण एयस्मि । मिच्छत्तत्त्वओवसमा सुस्तूसाई उ होति दढं ॥३॥

न हि तीव्रकर्मविगममन्तरेणोक्तविशेषणवतः पातनान्तरपक्षे तु उक्तविशेषणवतः शृण्वतोऽप्यतितीव्रकर्मविगम एव विवक्षित-
 तश्रावकत्वं भवति, यदाह—“सत्तण्हं पगडीणं अन्धंतरओ उ कोडिकोडीए । काऊण सागराणं जइ लहति चउण्हमण्यरं ॥१॥”
 स इत्यनन्तरोद्दिष्टः, उक्कोसोत्ति-वत्कृष्यत इत्युत्कर्षः-उत्कृष्टः प्रधानो, मुख्यश्रावकव्यपदेशमाजनत्वात्तस्य, यद्वा शुक्लः-शुक्लपा-
 धिकः, अयार्धशुक्लपरावर्तोभ्यन्तरीभूतसंसार इत्यर्थः, स उक्तस्वरूपः श्रावकः-शृणोतीति शब्दव्युत्पत्तिविषयीभूतनामा, अत्र-
 एतस्मिन् श्रावकधर्मविचारमक्रमे, अन्यत्र पुनर्निर्विशेषणेन श्रवणेन वा नामादिभेदभिन्नो वा श्रावको भवतीति गार्थार्थः ॥ २ ॥
 ‘सम्यक्त्वादिश्रावकधर्मं वक्ष्य’ इत्युक्तं, तत्र सम्यक्त्वं तावत् स्वरूपतः फलतश्च निरूपयन्नाह—‘तत्ते’त्यादि, तत्तत्तार्थानां-
 सर्वविदुषदिष्टतया पारमार्थिकानां श्रद्धानम्-एतदेवमेवेतिप्रत्ययः, तत्त्वेन वा-भावतोऽर्थानां श्रद्धानं तत्तत्तार्थश्रद्धानम् । तत्तिकमि-
 त्याह-सम्यगिति प्रशंसार्थो निपातः, समञ्जसीति वा सम्यक्, तद्भावः सम्यक्त्वमित्यस्य स्वरूपमभिहितम्, अथास्यैव दोष-
 विशेषनिवृत्तिरूपं फलमाह, अथवा तत्तत्तार्थश्रद्धानं निह्वानामप्यस्तीति तेषामपि सम्यक्त्वं स्यादित्याशङ्क्याह-असद्ग्रहः-अशोभना-
 मिनिवेश आसन्नचनवाधितार्थपक्षपात इत्यर्थः, न-नैव, यथोक्तश्रद्धानविरुद्धत्वात् असद्ग्रहस्य भवतीति गम्यते, एतस्मिन्-
 अनन्तरामिहितलक्षणे सम्यक्त्वे सति, ततो निह्वानां कथं तदिति, अथ कस्मादयमिह सति न भवतीत्याह-मिध्यात्वस्य-
 मिध्यात्वमोहनीयकर्मदलिकस्य स्वयेण-उदीर्णस्य विनाशेन सहोपशमो-विपाकोदयापेक्षया विरुग्मितोदयत्वं मिध्यात्वक्षयोपशम-
 स्तत्सादेतोः, उपलक्षणत्वादस्य क्षयादुपशमाचेत्यपि द्रष्टव्यम्, मिध्यात्वोदयो ह्यसद्ग्रहहेतुः, मिध्यात्वकर्गोदयश्च सम्यक्त्वे सति नास्ती-

त्यसद्ग्राभावोऽत्रेति भावः, के पुनरिह सति गुणा भवन्तीत्याह-शुश्रूषादयो धर्मशास्त्रवर्णेच्छाप्रभृतयो वक्ष्यमाणाः, तुशब्दः पुनः-
 शब्दार्थः, भवन्ति-जायन्ते मिथ्यात्वक्षयोपशमादेरेव, अनेनापि सम्यक्त्वस्य फलमभिहितम्, ननु मिथ्यात्वोदयेऽपि ते केचन संभ-
 वन्तीत्याह-दृढम्-अतिशयेन, यादृशैस्तैः सम्यक्त्वमभिव्यज्यत इति भावः, अतिशायितां च तेषां दर्शयिष्यामः, ननु तत्त्वार्थश्रद्धानं
 सम्यक्त्वमित्युक्तम्, श्रद्धानं च तथेतिप्रत्ययः, स च मानसोऽमिलापः, न चायमपर्याप्तघावस्थायामिष्यते, सम्यक्त्वं तु तस्याम-
 पीष्टं, पट्पट्टिसागरोपमरूपायाः साद्यपर्यवसितकालरूपायाश्च तस्योत्कृष्टस्थितेः प्रतिपादनादिति कथं नागमविरोधः ? इति, अत्रोच्यते-
 तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यक्त्वस्य कार्यं, सम्यक्त्वं तु मिथ्यात्वक्षयोपशमादिजन्यो रुचिरूप आत्मपरिणामविशेषः, आह च-“से य
 सम्मत्ते पसत्थसम्मत्तमोहणीयकम्माणुवेयणोवसमत्वयसमुत्थे पसमसंवेगाहलिंगे सुहेआयपरिणामे पणत्ते”, अत एवामनस्कानां
 सिद्धादीनां तदिव्यते, इह च सम्यक्त्वे सत्येव यथोक्तं श्रद्धानं भवति, यथोक्तश्रद्धानं च सति सम्यक्त्वं भवत्येवेति श्रद्धानवर्ता
 सम्यक्त्वस्यावश्यमावित्वोपदर्शनाय कार्ये कारणोपचारं कृत्वा तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यक्त्वमिति, ननु मिथ्यात्वोदयजन्यत्वेनासद्गृहस्य
 सम्यक्त्वे सति तत्क्षयोपशमाद्युक्तोऽसद्ग्राभावः, शुश्रूषादिगुणानां तु ज्ञानचारित्रांशरूपत्वेन ज्ञानावरणीयचारित्रमोहनीयवीर्या-
 न्तरायकर्मक्षयोपशमलभ्यत्वात्तु युक्तः सम्यक्त्वसद्भावमात्रे तद्भाव इति, अत्रोच्यते-सम्यक्त्वहेतोर्मिथ्यात्वक्षयोपशमस्यावसरे ज्ञाना-
 वरणानन्तानुबन्धिकपायलक्षणचारित्रमोहनीयादिकर्मणामपि क्षयोपशमोऽवश्यमेव भवतीति कृत्वा सम्यक्त्वे सति ते भवन्तीत्य-
 मिधीयते, यथा केवलज्ञानावरणक्षयलभ्यमपि केवलज्ञानं कषायक्षये लभ्यत इत्यमिधीयते, आह च-“केवलियनाणलंभो नणत्थ
 खण कसायाणं”, यथा वा मिथ्यात्वक्षयोपशमलभ्यमपि सम्य-

सुस्तस धम्मराओ गुरुदेवाणं जहासमाहीए । वेणाववे णियमो वयपडिवत्तीए (इ) भयणा उ ॥४॥

आह च—“एदमिल्लुयाण उदए नियमा संजोयणाकसायाणं । सम्महंसणलंभं भवसिद्धियावि न लहंति ॥ १ ॥” ननु वेयाधुर्य-
नियमस्य तपोभेदेत्वेन चारित्र्याश्रयत्वात् सम्यक्त्वसद्भावे चावश्यं भावित्वादविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थानकाभावात् प्राप्नोतीति, नैवम्,
वेयाधुर्यनियमरूपचारित्रस्याल्पतमत्वेनाचारित्रतया विवक्षितत्वात्, यथा संमूर्छनजानां संक्षामाश्रयसद्भावेऽपि विशिष्टसंज्ञाया अभा-
वात्संक्षित्वमिष्टम्, विरतत्वं हि महाप्रज्ञाप्रवृत्तादिरूपानल्पचारित्रसद्भाव एवेष्यते, यतो न कार्पाणमात्रघनेन घनवान्, एकग-
वेन वा गोमानिति, ननु सम्यक्त्वे सति शुश्रूषादयो भवन्तीति न युक्तं, व्यभिचारित्वात्, तथाहि—उपशान्तमोहादीनां सम्पक्त्व-
सद्भावेऽपि न शुश्रूषादयो भवन्ति, सकलविकल्पकलोलगालविकल्पेन निस्तरङ्गमहामकराकारात्वात्तदन्तःकरणस्येति, अत्रो-
च्यते, यद्यपि शुश्रूषादय उपशान्तमोहादीनां साक्षात् भवन्ति, कृतकृत्यत्वादिति, तथापि फलतो भवन्ति, तस्मादस्य तत्फलत्वादिति
कुतो व्यभिचारः ? श्रावकधर्माधिकाराद्वा यन्त्रावकावस्थायां सम्पक्त्वं तदाश्रित्य शुश्रूषादयस्तु भवन्ति इदमित्यभिहितमतो न
दोष इति गार्थार्थः ॥ ३ ॥ ‘शुश्रूषादयस्तु भवन्ती’त्युक्तं, अथ तानेवाह—‘सुस्तसे’त्यादि, श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा, इत्यत्वं तु
प्राकृतशैलीवशात्, सद्योधावन्यनियन्धनधर्मशास्त्रश्रवणवाञ्छेत्यर्थः, सा च वैदग्ध्यविशुणवत्तरुणरकिन्नरमानश्रवणरागादस्य-
धिकृतमा सम्यक्त्वे सति भवति, यदाह—“यूनो वैदग्ध्यवतः कान्तायुकस्य कामिनोऽपि इदम् । किन्नरेयश्रवणादधिको धर्मश्रुतो
रागः ॥१॥” तथा धर्मा—श्रुतचारित्रलक्षणः, तत्र श्रुतधर्मरागस्य शुश्रूषापदेनैवोक्तत्वादिह धर्मरागधारिधर्मरागोऽभिप्रेतः, स च
कर्मदोषात्तदकरणेऽपि कान्तरातीतदुर्गतबुधुक्षधामकुक्षिब्राह्मणघृतपूर्णभोजनामिलापादप्यतिरिक्तोऽत्र भवति, तथा गुरवो—धर्मो-

जं सा अहिगयराओ कम्मखओवसमओ ण य तओवि । होह परिणाममेया लहुंति तम्हा इहं भग्गणा ॥५॥
पदेअका आचार्यादयः देवाथ-आराध्यतमा अर्हन्तो गुरुदेवास्तेषाम्, इह च गुरुपदस्य पूर्वनिपातो विवक्षया गुरुणां पूज्यतरत्व-
ख्यापनार्थः, न हि सद्गुरुरूपदेशं विना सर्वविदेवाधिगम इति भावः, यथासमाधि-[यथा]समाधानानतिक्रमेण, इह चाव्ययीभाव-
समासादपि तृतीयाया अलोपः प्राकृतत्वात् असमासाद्वा, न्यावृत्तस्य भावः कर्म वा वैयावृत्यं तस्मिन्-तत्प्रतिपत्तिविश्रामणाभ्य-
र्चनादौ, नियमः-अवश्यं कर्तव्यताङ्गीकारः, स च सम्यक्त्वे सति भवतीति प्रक्रमः, एतेषां च शुश्रूषादीनां यथोचरं हेतुफलभावो-
ऽवसेयः, अथ यथा शुश्रूषादयोऽत्र भवन्ति तथा किं व्रतान्यपि भवन्तीत्याशङ्क्याह-व्रतानाम्-अणुव्रतादीनां प्रतिपत्तिः-अङ्गीकरणं
व्रतप्रतिपत्तिः, तुल्यस्य पुनरर्थस्येह सम्बन्धात्तस्यां व्रतप्रतिपत्तौ तु-पुनर्भजना-विकल्पना भवति, सम्यक्त्वे सति व्रतानि कदा-
चिद्भवन्ति, कदाचिन्नोति भाव इति गाथार्थः ॥४॥ भजनाकारणमेवाह-‘जं से’त्यादि, यद्-यस्मात्कारणात्, सा-व्रतप्रतिपत्तिः,
अधिकतरात्-सम्यक्त्वप्राप्तिमिच्छन्तु कर्मभूतकर्मक्षयोपशमापेक्षया समर्गलतरात्, कर्मक्षयोपशमतः-चारित्रमोहनीयकर्मक्षयोपशमान्-
वति, ननु सम्यक्त्वलाभावसर एवासौ कुतो न भवतीत्याह-न च-नैव, ‘(ततोऽविच्छिन्ने) ततोऽपि-सोऽपि, यदैव सम्यक्त्वप्रति-
पत्तिहेतुः कर्मक्षयोपशमो भवति न तदैव व्रतप्रतिपत्तिहेतुभूतस्तदधिकतरोऽपीत्यपिशब्दार्थः, अन्ये तु ‘तत्रो उ’ इति पठन्ति, तत्र
व्याख्या-न च-नैव ततः पुनर्भवति-जायते, कुतः पुनरेवमित्याह-परिणाममेदात्-तथा मध्यपत्वे हेतुकात्माध्यवसायविशेषाद्, वि-
शिष्टतरपरिणामनिबन्धनत्वात्तस्येति भावः, ‘लहुंति’चि लङ्विति-शीघ्रमेव, सम्यक्त्वनिबन्धनक्षयोपशमानन्तरमेवेत्यर्थः, तस्मात्-
ततः कारणादिह व्रतप्रतिपत्तौ भजना-विकल्पना, शुश्रूषादिषु पुनर्नियमः, इयमत्र भावना-यद्यपि ग्रन्थिभेदादेव सम्यक्त्वमुदेति,

सम्मा पलियपुहुत्तेऽवंगए कम्ममाण भावओ होति । वयपमितीणि भवणघतरंढुआणि णियमेण ॥६॥

तत्र च द्रष्टव्यमिति तत्त्वतो भवतीति गाथार्थः ॥५॥ इदमेवाह—‘सम्मन्नि’ सूचनात्तद्व्रमिति न्यायात् सम्य-
क्त्वाहुष्यादनन्तरं, पल्योपमानागममप्रसिद्धानां कालपरिमाणविशेषलक्षणानां पृथक्त्वं—द्विप्रयुतिन गन्तसंख्यालक्षणं पल्योपम-
पृथक्त्वं तस्मिन्, अपगते—अपेते वेदित इत्यर्थः, केषां पल्योपमपृथक्त्वमित्याह—कर्मणां—ज्ञानावशनादीनाम्, इह च कर्मस्थिते-
रिति पाब्ध्ये स्थितेः स्थितिमतां चाभेदविवक्षया कर्मणामित्युक्तम्, यतो मोहनीयादिकर्मणां सागरोपमकोटीसप्तत्यादिकायाः
स्थितेर्मप्याव कोटीकोट्यादिकां(व्यधिकां)स्थितिं यथाप्रयुत्तिकरणेन धृषयति तावद्यावदेका पल्योपमासंख्येयभागीना सागरोपमकोटी-
कोटीशेषा, ततो ग्रन्थिभेदेन सम्यक्त्वं लभते, ततः शेषकर्मस्थितेः पल्योपमपृथक्त्वे धृषिने सत्यशुब्रतानि लभत इत्यागममुद्रा, ततः
किमित्याह—भाषतः—परमार्थयुक्तिमाश्रित्य, द्रव्यतः पुनरतिदीर्घतरायामपि कर्मस्थितौ महाव्रतान्यपि भवन्ति, तदुक्तम्—“सव्व-
त्रियाने जम्मा सुचे नेविजगेसु उववाओ । भणिओ जिणेहि सो नय लिंगं मोतुं जओ भणियं ॥१॥ जे दंसणवायणा लिंगगहणं
करिंति सामसे । तेसिं पि य उववाओ उकोसो जाव नेविआ ॥२॥” ‘होतिचि’ भवन्ति—जायन्ते, कानीत्याह—व्रतप्रभृतीनि—अणु-
प्रतादीनि, स्वरूपतः क्विविधानि तानीत्याह—मवार्णवतरणढटुल्यानि—संसारसागरोत्तरणद्रोणादिकल्यानि, नियमेन—अवश्यंभावेन,
तदुक्तम्—“सम्मचंमि उ लद्धे पलियपुहुणेण सावओ होआ । चरणोवसमखयाणं सागरसंखंतरा होति ॥१॥” पल्योपमपृथक्त्वादि-
नेपण च कर्मणो ह्रासोऽनुक्रमेण स्याद् वीर्योल्लासात्करणान्तरप्रभृचरतिशीघ्रकालेन वा, तदुक्तम्—“एवं अपपरिवडिए सम्मत्ते
देपणणगजम्मेसु । अलपरसेटिवजं एगभवेणं च सव्वाइ ॥१॥” ननु यदा सम्यक्त्वयुक्त एव नवपल्योपमातिरिक्तस्थितिकदेवेपू-

पंच उ अणुव्याहं धूलगपाणवहविरमणाईणि । उत्तरगुणा तु अणो विसिन्वयाई इमेसि तु ॥७॥

तप्यते तदा देवभवे विरतेरभावात् कथं 'सम्मचंमि उ लद्धे पलियपुट्टुचेण सावओ होजा' इत्येतद् घटते ? अत्रोच्यते, तस्यामत्र-
 स्थायां यावती स्थिति क्षपयति तावतीमन्यां गमाति, ततो देशेनसागरोपमकोटीकोटीरूपाया अधिकृतकर्मस्थितेः पल्योपमपृथ-
 कत्वस्य नापगमो भवतीति न देवभवादौ देशविरतिलाभः स्यादिति न विरोधः । तदेवं सम्यक्त्वलाभेऽपि व्रतमतिपत्तौ भजनेति
 स्थितमिति गार्थार्थः ॥६॥ 'सम्यक्त्वादिव्रावकधर्मवक्ष्य' इति यदुक्तं, तत्र सम्यक्त्वमुक्तं, अथादिशब्दाक्षिप्तान्यनुव्रतादीनि विभजि-
 पुस्तप्रस्तावनार्थमाह—'पंचेत्यादि, पंचेति सङ्ख्या, तुशब्दोऽवधारणे, ततः पञ्चैव, न चत्वारि, मध्यमतीर्थेषु महाव्रतानीच,
 यतः शैलकक्षाते शैलकराजो नेमिनाथश्चिष्यस्यान्तिके पञ्चाणुव्रतिकं सप्तशिखाव्रतिकं श्रमणोपासकधर्मं प्रतिपन्न इत्यभिहितम्, अणुनि-
 लघूनि व्रतानि-नियमा अणुव्रतानि, अणुत्वं चामीपां महाव्रतापेक्षं, अणोर्वा-यत्यपेक्षया लघोर्गुणस्यानिनो व्रतान्यनुव्रतानि, अथ-
 वाऽनु-पधानमहाव्रतरूपणापेक्षया व्रतान्यनुव्रतानि, पूर्वं हि महाव्रतानि प्ररूप्यन्ते ततस्तत्प्रतिपत्त्यसमर्थस्यानुव्रतानि, यदाह—'ज-
 इधम्मस्सऽसमत्थे जुज्जति तदेमणं पि साहूणं' किंस्वरूपाणि तानीत्याह—स्थूला-अवक्ष्माः कुट्टिमिरपि प्राणित्वेन प्रायः प्रतीय-
 मानत्वाद्दीन्द्रियादयः, उ एव स्थूलकाः, एतेनैकेन्द्रियाणां व्युदासः, सम्यग्दृष्टिभिरेव प्रायः प्रतीयमानत्वेन तेषां मूर्क्षमत्वात्,
 प्राणा-उच्छ्वासादयस्तद्योगात्प्राणाः प्राणिनः, अनेनाचेतनानां व्युदासः, तद्व्यस्येहाप्रत्याख्येयत्वात्, तेषां वधो-हिंसा तस्य विरमणं-
 विरतिः स्थूलक्राणवधविरमणं, तदादि-प्रथमं येषां तानि तथा, मूलगुणाश्चैतानि परिभाष्यन्ते, आत्रकधर्मतरोर्मूलकत्वात्, गुण-
 व्रतादीनि तु तदुपचयलक्षणगुणनिबन्धनत्वेनात्मसर्चा विभ्रति, ततस्तानि आत्रकधर्ममहादुमस्य शाखाप्रत्याख्यान(प्रख्या)न्युत्तर-

धूलगपाणचहस्ता विरहं दुविहो य सो बहो होइ । संकप्पारंमेहिं वल्लइ संकप्पओ विहिणा ॥८॥
 गुरुमूले सुयधम्मो संविग्गो इत्तरं च इयरं वा । वल्लित्तु तओ सम्मं चल्लेइ इमे य अइयारे ॥९॥

गुणपरिमापभाजि, तथा चाह—‘उत्तरगुणा’ इति उत्तररूपा गुणा उत्तरगुणाः, उपचयहेतव इत्यर्थः, तुशब्दः पुनरर्थः, तस्य चान्ये तु इत्येवं प्रयोगः, तदथान्ये तु—प्राणवधविरमणादिभ्योऽपरे पुनर्दिग्यतादयो गुणवतशिक्षावतरूपाः, ‘इमेसिं तु ति’ तुशब्दस्यैव-
 कारार्थत्वादमीपामेवाणुवतानां मूलगुणत्वेन रूढानामुत्तरगुणा इति योग इति गार्थार्थः ॥७॥ ‘स्थूलकप्राणवधविरमणादीनि पञ्चा-
 शुव्रतानी’ र्युक्तं, तत्र प्रथमाणुव्रतस्वरूपप्रतिपादनायाह—‘धूले’ त्यादि, स्थूलकप्राणवधस्य पूर्वोक्तस्वरूपस्य, इह च विरतिशब्दयोगे
 पञ्चमीप्राप्तावपि पष्ठीनिर्देशः सम्बन्धविवक्षणात्, दीर्घत्वं च प्राकृतत्वात्, विरतिर्विरमणं—निवृत्तिः, प्रथमाणुव्रतं भवतीति शेषः,
 किमपिशेषेण विरतिरणुव्रतं?, नैवमित्यत आह—द्विविधो—द्विप्रकारः, चशब्दः पुनःशब्दार्थः, ‘सोत्ति’ यस्य स्थूलप्राणवधस्य विरतिः
 प्रथमाणुव्रतं भवत्यसौ वधो—हननं भवति—वर्तते, कथमित्याह—संकल्पारम्भाभ्यां, तत्र व्यापादनाभिसन्धिः सङ्कल्पः, कृष्यादिकः
 पुनरारम्भः, एवंविधद्विविधे स्थिते स्थूलप्राणवधविरतिं प्रतिपद्यमानः श्रावको वर्जयति—प्रत्याख्यानतः परिहरति, स्थूलकप्राणवध-
 मिति प्रक्रमः, प्रत्याख्यानं चावश्यकचूषण्यमेवमुक्तम्—“धूलगं पाणातिवायं संकप्पओ पच्चवस्वामि जावल्लीवाए दुविहं तिविहेणं म-
 ज्जेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि तस्स मंते ! पडिक्काममि निंदामि गरिहमि अप्पाणं वोसिरामित्ति” कथं?—सङ्कल्पतो-
 ययामिसन्धिमाश्रित्य, नारम्भतोऽपि, गृहस्थस्यारम्भवर्जनासंभवात्, कथं संभवतीत्याह—विधिना—आगमोक्तप्रकारेणेति गार्थार्थः ॥८॥
 ‘विधिने’ लुक्तमथ तमेव वधवर्जनविधिं तदुत्तरविधिं च दर्शयन्नाह—‘गुरुमूले’ त्यादि, गुरुः—सम्यग्ज्ञानक्रियायुक्तः सम्यग्धर्म-

शास्त्रार्थदेशकः, यदाह—“धर्मज्ञो धर्मकर्ता च, सदा धर्मपरायणः। सत्त्वैभ्यो धर्मशास्त्रार्थदेशको गुरुरुच्यते ॥१॥” अथवा—“जो ज्ञेय
 गुरुः—आचार्योर्देर्मूलम्—अ-
 न्तिर्देर्मूलम् तत्र गुरुमूलं, अनेनान्यत्र धर्मथयणप्रतिषेधो दर्शितः, विषयस्तवोघसंभवात्, श्रुतधर्मा—आरुणिताणुवतादिप्रतिपादनपरा-
 न्तिर्देर्मूलं तत्र गुरुमूलं, अनेनान्यत्र धर्मथयणप्रतिषेधो दर्शितः, यदाह—“जस्त नो इमं उवगयं भवइ—इमे
 सप्रवचनः, अनेन चाश्रुतागमस्य ज्ञानाभावेन व्रतप्रतिपत्तिर्न सम्यगिति तत्प्रतिषेधो दर्शितः, यदाह—“जस्त नो इमं उवगयं भवइ—इमे
 जीया इमे अजीया इमे तसा इमे थावरा तस्त नो गुपचस्वायं भवति, से दुपचस्वायं भवति, से दुपचस्वायं भवति, यदाह—“न हि
 तथा स्वयमुत्प्रेक्षितशास्त्रस्यापि प्रतिषेध उक्तः, स्वयमुत्प्रेक्षणे हि सम्यक्शास्त्रार्थनिवगमेन सम्यक्प्रवृत्त्यभावात्, यदाह—“न हि
 भवति निर्विगोपरुमनुयासितगुरुकुलस्य विद्यानम्। प्रकटितपञ्चाङ्गां पश्यत नृत्यं मयूरस्य ॥१॥” तथा श्रुतधर्मत्वादेव संविप्रो-
 मोक्षदुखामिलापी सन् संसारभीतो वा, अन्यथाविधस्य हि व्रतपतिपत्तिर्न मोक्षाय स्यात्, इत्वरम्—अल्पकालं यावच्चतुर्मासादिकाला-
 वधित्वेनेत्यर्थः, वाद्यब्दो विकल्पे, इतरं वा—यदुक्कालं यावत्, यावज्जीवमित्यर्थः, वाद्यब्दो विकल्पार्थं एव, स्थूलप्राणवधमिति प्र-
 कृतम्, वर्जयित्वा—प्रत्याख्याय, अनेन पूर्वगाथाध्वनितो वधवर्जनविधिरुक्तः, ‘ततो’ति ततः श्रुतधर्मोदिविशेषणः प्राणी, यदि
 पुनस्तत इति वधवर्जनानन्तरमिति व्याख्यायते तदा त्वाम्रत्ययेनैवानन्तर्यस्याभिधानात् इति पुनरुक्तमापद्यते, अथवा लोकम-
 ग्नित्यपेधया निर्व्यवधानार्थताकल्पनेन तत इत्यपि न दुष्टम्, तथा हि वक्तारो भवन्ति—‘श्रुत्या पीत्वा ततस्ते गता’ इति, कथमि-
 त्याह—सम्यग्—भावशुद्ध्या वर्जयति—परिहरति नासेवते, वधप्रत्याख्यानेनैवातिचाराणां प्रत्याख्यातत्वात्, इह वर्जनमनासेवनं व्या-
 ख्यातम्, ‘इमेचि’ इमान् वक्ष्यमाणत्वेन प्रत्यक्षासन्नान्, अतीचारान्—अतिक्रमान् वधविरतिमालिन्यानीतियावत्, ननु सर्वविरता-

वेवातीचारा भवन्ति, संज्वलनोदय एव तेषामभिधानात्, यदाह—“सञ्ज्वेदविय अइयारा संजलणाणं तु उदयओ होति । मूलच्छेजं
 पुण होइ वारसण्हं कसायाणं ॥१॥” संज्वलनोदयश्च सर्वविरतानामेव, देशविरतानां तु प्रत्याख्यानावरणोदय इति न देशविरता-
 वतिचारसंभवः, युज्यते चैतद्, अल्पीयस्त्वात्तस्याः, कुन्थुशरीरे व्रणाधभाववत्, तथाहि—प्रथमाणुव्रते स्थूलसङ्कल्पनिरपराधद्विविध-
 निविधेनेत्यादिभिर्विकल्पैर्विशोदयितस्तेनातिषङ्गप्रतां गते देशाभावात् कथं देशविराभनारूपा अतिचारा भवन्तु ? अतः सर्वनाश एव
 तस्योपपद्यते, कुन्थुशरीरस्यैव, महाव्रतेषु तु ते संभवन्ति, मद्स्वादेव, हस्तिशरीरे व्रणपट्टबन्धादिवत् इति, अत्रोच्यते, देशविरता-
 वतिचारा न भवन्तीत्यसंगतं, उपासकदशादिषु प्रतिप्रतमतिचारपञ्चकामिधानात्, अथ भग्ना एव ते, न त्वतिचाराः, नैवम्,
 भग्नाप्रेदेनातिचारस्यागमे सम्मतत्वात्, यदाह—“आरिसओ जइभेओ जइ जायइ जइ य तत्थ दोसगुणा । जयणा जइ अइयारा
 मज्जे तइ भाणा नेया ॥१॥” न चेयं गाथा न प्रमाणं, पूर्वान्तर्गतयाऽस्याः प्रतिपादनात्, यद्योक्तम्—‘सर्वेदतिचाराः संज्वल-
 नोदय एवेति’ तत् सत्यम्, केवलं सर्वविरतिचारित्रमेवाश्रित्य तदुच्यते, न तु देशविरतिसम्यक्त्वे, यतः ‘सञ्ज्वेदविय अइयारे’
 इत्यादिगाथाया एव व्याख्या—संज्वलनानामेवोदये सर्वविरतावतिचारा भवन्ति, शेषोदये तु मूलच्छेद्यमेव तस्यामिति, एवं च न
 देशविरतावतिचाराभावः, यद्यप्यधिकृतगाथापदार्थस्य व्याख्या प्रकाशान्तरेणोच्यते, यथा—मूलच्छेदः सर्वविरतेऽस्तृतीयानामुदये, देश-
 विरोहितीयानां, सम्यक्त्वस्य प्रयमानामिति. तेनापि देशविरत्यादौ नातिचाराभावः, तथाहि—यथा संज्वलनोदये सर्वविरतिर-
 भावो, तथातिचाराश्च भवन्ति, एवं प्रत्याख्यानावरणोदये देशविरतित्वादतिचाराश्च, अप्रत्याख्यानावरणोदये सम्यक्त्वं तदति-
 भावो, न्यायस्य समानत्वात्, विचित्रो मुदयः कषायाणां, ततोऽसौ गुणलभस्याविवन्धकस्तदतिचाराणां च निमित्तं

बंधवहं छविछेयं (बंधवहं छविछेयं) अहंभारं
भक्तपाणवोच्छेयं। कोहाहदूसियमणो गोमणुयाईण णो कुणह ॥१०॥

भवति, संज्वलनोदयवदिति, अन्ये पुनराहुः—सम्यक्त्वदेशविरत्यतिचाराः क्रमेण प्रथमद्वितीयकपायोदयाद्भवन्ति, विचित्रो हि तदुदयो देशतः सर्वतश्च विराधनाया हेतुर्भवतीति, यत्र कुन्धुष्टान्तोऽसावसङ्गत एव, दृष्टान्तान्तरवाधितत्वात्तस्य, तथाहि—इत्ति-नोऽतिलघुर्मनुष्यस्तस्य च व्रणादिः संभवत्येवेति, यद्येव्यते—अनन्तानुबन्ध्यादिकपायद्वादशकस्य सर्वधातित्वेनाभिधानात्तदुदये सम्य-स्रवादीनां भङ्ग एवेति, तदयुक्तम्, सर्वविरत्यपेक्षयैव सर्वधातित्वेन तस्य व्याख्यातत्वात्, तदेवं देशविरतावतिचारसम्भवोऽस्तीति स्रवादार्थः ॥२॥ 'वर्जयतीमानतिचारा'नित्युक्तं, अथ तानेव अकरणीयतया प्रतिषेधयन्नाह—'बंधवह'मित्यादि, बन्धश्च—रज्जुदाम-नकादिभिः संयमनं बधश्च—कशादिभिर्हननं, बन्धवधमिति समाहारद्वन्द्वः, तन्न करोतीति सम्बन्धः, छविः—त्वक् तद्योगाच्छरीरमपि छविस्तस्य च्छेदः—असिपुत्रिकादिभिः पाटनं छविच्छेदस्तम्, बंधवछविच्छेदमिति पाठान्तरं व्यक्तं च, बह्वंधमित्यन्ये, तथा भरणं भारः अतीव भारोऽतिभारः—प्रभूतस्य पूगफलादेर्गवादिपृष्ठादावारोहणमतस्तम्, तथा भक्तपानयोः—भोजनोदकयोर्व्यवच्छेदो—निरोधो भक्तपानव्यवच्छेदस्तम्, इह समुच्चयार्थश्चन्द्रो छसो द्रष्टव्यः, एवमविशेषेण बन्धादीनामकरणीयतयोपदेशे सति प्रियपुत्रादेर्विन-यग्राहणयोगचिकित्साद्यर्थानामपि तेषां प्रतमालिन्यनिमित्तता प्रसज्यते, ततस्तत्परिहारार्थमाह—क्रोधादिद्रुपितमनाः—क्रोपन्नोभादि-कपायफलक्षितान्तःकरणः, प्राणिप्राणप्रहाणनिरपेक्ष इत्यर्थः, सापेक्षस्य तु बन्धादिक्रमेणऽपि सदयत्वाच्चातिचार इत्युक्तं भवति, अनेन च यदुक्तं प्राग् 'माचार्यसङ्गतमिति' तदुपदर्शितम्, यत आगमे निर्विशेषणा एवामी दर्शिता इतीह गम्यम्, गोमनुष्या-

दीनां घलीवर्दनप्रभृतीनां, आदिशब्दात्कारिकरमरासधादिपरिश्रहः, नो-नैव करोति-विदधाति, एतत्कारणे हि व्रतस्य मालिन्य-
प्राप्तेरिति, यच्च वर्जयतीति क्रियायामनुवर्तमानायामपि न करोतीत्युक्तं तदेतेषामत्यर्थं परिहारार्थमिति, अत्र चायमाचक्ष्यकचूर्णयो-
युक्तो विधिः-बन्धो द्विपदानां चतुष्पदानां वा स्यात्, सोऽप्यर्थायानर्थाय वा, तत्रानर्थाय तावन्नासौ विधातुं युज्यते, अर्थाय पुन-
रसौ द्विविधः स्यात्-सापेक्षो निरपेक्षश्च, तत्र निरपेक्षो नाम यन्निश्चलमत्यर्थं वक्ष्यते, सापेक्षः पुनर्यदामग्रन्थिना, यश्च पद्मः सन्
शक्यते प्रदीपनकादिषु विमोचयितुं वा छेत्तुं वा, एवं तावत्तुष्पदानां बन्धः, तथा द्विपदानामपि दासो वा दासी वा चौरो वा पाठा-
दिप्रमचः पुत्रो वा यदि वक्ष्यते तदा स विक्रमेणैव बन्धनीयो रक्षणीयश्च तथा यथाऽग्निभयादिषु न विनश्यति, तथा ते किल द्विप-
दचतुष्पदाः श्रावकेण संग्रहीतव्या चेऽथद्वा एवासत् इति, वधोऽपि तथैव, नवरं निरपेक्षबधो निर्दयताडना, सापेक्षग्रथः पुनरेवं-आदित
एव भीतपर्पदा श्रावकेण भवितव्यं, यदि पुनर्न करोति कोऽपि विनयं तदा तं मर्माणि मुक्त्वा लक्ष्या दवरकेण वा सकृद्विचो
ताडयेदिति, छविच्छेदोऽपि तथैव, नवरं निरपेक्षो हस्तपादकर्णनासिकादि यन्निर्दयं छिनत्ति, सापेक्षः पुनर्यद्गुणं वाऽहर्वा छिन्द्याद्वा
दहेद्दति, तथाऽतिभारो नारोपयितव्यः, पूर्वमेव हि या द्विपदादिवाहनेन जीविका सा श्राद्धेन मोक्तव्या, अथान्याऽसौ न भवेत्तदा
द्विपदो यं भारं स्वयमुत्क्षिपत्यतारयति च तं वाहयेत्, चतुष्पदस्य तु यथोचितभारादसौ किञ्चिदूनः क्रियते, हलशकटादिषु पुन-
रुचितवेलायामसौ मुच्यत इति, तथा भक्तयानव्यवच्छेदो न कस्यापि कर्तव्यः, तीक्ष्णबुभुक्षो हन्यथा म्रियते, सोऽप्यर्थानर्थान्दि-
भेदो गन्धवद्द्रष्टव्यः, नवरं सापेक्षो रोगचिकित्सार्थं स्यात्, अपराधकारिणि च वाचैव वदेत्-‘यदद्य ते न दास्यते भोजनादि’, शा-
न्तिनिमित्तं चोपवासं कारयेत्, किं बहुना?, यथा मूलगुणस्य ग्राणातिपातविरमणस्यातिचारो न भवति तथा सर्वत्र यतनया यति-

धूलमुसावायस्स य विरई सो पंचहा समासेणं । कण्णागोभोमालिय णासहरणकूडसच्चिन्वज्जे ॥११॥

तव्यमिति, ननु प्राणातिपात एव त्रतिना प्रत्याख्यातस्ततो बन्धादिकरणेऽपि न दोषः, विरतेरखण्डितत्वात्, अथ बन्धादयोऽपि प्रत्याख्यातास्तदा तत्करणे व्रतभङ्ग एव, विरतिखण्डनात्, किंच-बन्धादीनां प्रत्याख्येयत्वेऽपि विवक्षितव्रतेयत्ता विशीर्येत, प्रतिव्रतं पञ्चानामतिचारव्रतानामाधिक्यात्, इत्येवं न बन्धादीनामतिचारतेति, अत्रोच्यते-सत्यं, प्राणातिपात एव प्रत्याख्यातो, न बन्धादयः, केवलं तत्प्रत्याख्यानेऽर्थतस्तेऽपि प्रत्याख्याता इह द्रष्टव्याः, तदुपायत्वाचेपाम्, न च बन्धादिकरणेऽपि व्रतभङ्गः, किं तु अतिचार एव, कथं?, इह द्विविधं व्रतम्-अन्तर्गृह्यया बहिर्गृह्यया च, तत्र मारयामीति विकल्पाभावेन यदा कोपाद्यावेशात्परप्राणप्रहाणमधिगणयन् बन्धादौ प्रवर्तते, न च प्राणघातो भवति, तदा दयावर्जिततया विरत्यनपेक्षप्रवृत्तत्वेनान्तर्गृह्यया व्रतस्य भङ्गः, प्राणिघाताभावश्च बहिर्गृह्यया पालनमिति देशस्य भङ्गनादेशस्यैव च पालनादतिचारव्यपदेशः प्रवर्तते, तदुक्तम्-“न मारयामीतिकृतव्रतस्य, विनैव मृत्युं क इहातिचारः ? । निगद्यते यः कुपितो बधादीन्, करोत्यसौ स्यान्निग्रहणस्य चोपलक्षणत्वान्मन्त्रव्रतकोपादयाहीनतया तु भग्नः । देशस्य भङ्गादनुपालनाच्च, पूज्या अतीचारमुदाहरन्ति ॥२॥” यद्युक्तं ‘व्रतेयत्ता विशीर्येते’ति तदयुक्तम्, विदुर्ब्रह्मिणादिविरतिसद्भावे हि बन्धादीनामभाव एवेति, तदेवं बन्धादयोऽतिचारा एवेति, बन्धादिग्रहणस्य चोपलक्षणत्वान्मन्त्रव्रतप्रयोगादयोऽन्येऽप्येवमत्रातिचारतया दृश्यते इति गार्थः ॥ १० ॥ उक्तं सातिचारं प्रथमाणुव्रतं, अथ द्वितीयमाह-‘धूले’-त्यादि, स्थूलः-परिस्थूलवस्तुविषयोऽतिदृष्टविवक्षासमुद्भवः स चासौ मृपावादश्च-अनृतवदनं स्थूलमृपावादस्तस्य, न तु सूक्ष्म-

नितिः प्रथमाणुव्रतं,

इह सहस्रभक्त्वाणं रहसा य सदारभन्तभेयं च । मोसोवएस्यं कूटलेहकरणं च चजेइ ॥२॥

विरतिः-निवृत्तिर्द्वितीयमनुव्रतम्, भवतीति गम्यते, स इति-स्थूलमृषावादः, पञ्चभिः प्रकारैः, कथं?-समासेन-संक्षे-
पेण, कन्यालीकामिरुपलक्षणवचनैः सकलमृषावादभेदानां संग्रहात्, पञ्चविधत्वमेवाह-कन्या च कुमारी, गोश्च बहुला, भूमिश्च
भूरिति द्वन्द्वः तासु विषयेऽलीकं-अनृतं कन्यागोभूम्यलीकम्, इहानुस्वारस्याश्रवणमलीकशब्दे च ह्रस्वत्वश्रुतिः प्राकृतशैलीवशात्,
तथा न्यस्यते-रक्षणायान्यस्मै समर्प्यत इति न्यासो-रूपकादित्स्य हरणं न्यासहरणं तच्च कूटसाक्ष्यं च-व्यंसकसत्यत्वं न्यासहरण-
कूटसाक्ष्यं तत्र च विषये, स्थूलमृषावादो भवतीति पञ्चविधत्वम्, अथवा न्यासहरणे कूटसाक्ष्ये च यदलीकं तत्तदेवेति, (यद्वा) कन्या-
गोभूम्यलीकं च न्यासहरणं च कूटसाक्ष्यं चेति समाहारद्वन्द्वः, प्रथमकवचनस्याने चैकारश्रुतिः प्राकृतत्वात् 'कयरे तुम'मित्या-
दिवत् । तत्र कन्यालीकमभिन्नकन्यामित्रां वक्ति, विपर्ययं वा, इदं च सर्वकुमारादिद्विपदविषयालीकोपलक्षणम्, गवालीकं पुन-
रुपक्षीरां गां बहुसीरां विपर्ययं वा वक्ति, इदमपि सर्वचतुष्पदविषयालीकोपलक्षणम्, भूम्यलीकं तु परसत्कादिकामप्यात्मादि-
सत्कां भुवं वक्ति, इदं च शेषपृथिव्याद्यपदद्रव्यविषयालीकोपलक्षणम्, अथ द्विपदचतुष्पदापदग्रहणमेव कस्मान्न कृतम्?, अत्रो-
च्यते, कन्याद्यलीकानां लोकेऽतिगर्हितत्वेन ह्रस्वत्वादिति, न्यासहरणं तु स्तेयस्वरूपं, तत्र चापलापवचनं मृषावादः, इदं चैतेनैव
विशेषेण पूर्वालीकेभ्यो भेदेनोपात्तम्, कूटसाक्ष्यं तत्र यत् क्रोधमत्सराद्यभिभूतः प्रमाणीकृतः सन् कूटं वक्ति यथाऽस्याहमत्र साक्षी,
अस्य च परकीयपापसमर्थकत्वलक्षणं विशेषमाश्रित्य पूर्वोभ्यो भेदेनोपन्यास इति गाथार्थः ॥२॥ एतस्यैवातिचारानाह--'इहे'त्यादि,
इह स्थूलमृषावादविरतौ सहसा-अनालोच्याम्याख्यानं-अगुह्योपाध्यारोपणं, यथा चौरत्वं पारदारिको चेत्यादि, तद्वर्जयतीति

योगः?, तथा रहमा-एकान्तेन हेतुनाऽभ्याख्यानमिति चर्तते, एतदुक्तं भवति-रहसि मन्त्रयमाणानभिधत्ते-एते हीदं चेदं च राज-
 विरुद्धादिकं मंत्रगतं इति, चतुन्दो रहसेत्यस्याभ्याख्यानचन्दनेन संवन्धनार्थः, तथा स्वदारमन्त्रमेदं-स्वकलप्रविश्रन्धभागितान्य-
 कथनगृहं, दारप्रहणं चेह मित्राद्युपलक्षणार्थम्, चतुन्दः समुपये, तथा मृपा-अलीकप्रदन्विपय उपदेशो यस्य स तथा तद्भाषस्तत्ता-
 तां मृपोपदेशतां, अथवा मृपोपदेश एव मृपोपदेशकः, इदमेवं चैव च ब्रहीत्यादिकमसत्यामिधानशिष्यणमतस्तम् (४), तथा कूटलेखस्य-
 अमद्भूतार्थमूचकाक्षरलेखनस्य करणं-विधानं कूटलेखकरणं तत्र (५), चतुन्दः समुपये, यज्ञयति-परिहरति मृपावादप्रती, यत एतानि
 समाचरन्प्रतिचरति द्वितीयाणुप्रवर्तयति । नन्याद्ययोरितिचारयोर्न परस्परं विशेषोऽसहोपापणस्योभयप्रापि तुल्यत्वात्, सत्यं, केवलं
 रहोऽभ्याख्यानं रहोनिमित्तचित्कर्कमाप्रपूर्वकं संमचिनोऽभ्याख्येयार्थस्यामिधानं इतरस्त्वचित्कर्कपूर्वकमेवेति विशेषः, नन्वभ्याख्यान-
 मसहोपाभिधानरूपत्वेन प्रत्याख्यातत्वाद्गृह एव, न त्वतिचार इति, सत्यं, किंतु यदा परोपधातकमनाभोगादिनाऽभिधत्ते तदा
 संज्ञाभावेन प्रयानपेक्षत्याभावात् प्रतस्य भद्रः परोपधातहेतुत्वात् भद्र इति यद्भाष्यरूपोऽतिचारः, यदा पुनस्तीप्रसंज्ञाद-
 भ्याख्याति तदा भद्र एव, प्रतनिरपेक्षत्वात्, आह च-“सहसन्मक्रहाणाई जाणतो जइ करेइ तो भंगो । जइ पुणऽनाभोगाईहिंवि-
 तो होइ अइयारो ॥१॥” स्वदारमंत्रमेदं पुनरनुवादरूपत्वेन सत्यत्वात् यद्यपि नातिचारो घटते तथापि मन्त्रितार्थप्रकाशनजनित-
 लज्जादितः स्वदारादेर्भरणादिसंभवेन परमार्थतः तस्यासत्यत्वात् कथंचिन्नमरूपत्वादतिचार एव, तथा मृपोपदेशो यद्यपि मृपा
 न वादयामीत्यत्र न यदापि न वादयामीत्यत्र वा प्रतो यद्गृह एव, न यदाभीति प्रयान्तरे तु न फिचन, तथापि सहसाकाराना-
 भोगाभ्यामतिक्रमक्यतिक्रमातिचारैर्वा मृपावादे परप्रवर्तने प्रतस्यातिचारोऽयं, अथवा प्रतसंस्थणमुद्धा परप्रयत्नान्तकथनद्वारेण मृपो-

धूलादत्तादाणे विरहं तं दुविहमो उ निदिष्टं । सचिच्चाचित्तसुं लवणहिरण्णाहवत्पुगयं ॥ १३ ॥
 वज्रह इह तेणाहडतकरजोगं विरुद्धरज्जं च । कूडतुलकूडमाणं तप्पडिरूवं च ववहारं ॥ १४ ॥

पदेऽं यच्छतोऽतिचारोऽयं, व्रतसन्वयेऽस्त्यात् मृषावादे परमवर्तनाच्च, मग्नाभग्रूपत्वाद्भवत्येति, कूटलेखकरणं तु यद्यपि कायेन मृषा-
 वादं न करोमीत्यस्य न करोमि न क्कारयामीत्यस्य वा व्रतस्य भङ्ग एव व्रतान्तरे तु न किञ्चन तथापि सहसाकारादिनाऽतिक्रमा-
 दिना वाऽतिचारः, अथवा मृषावाद इति मृषाभ्रणनं मया प्रत्याख्यातमिदं पुनर्लेखनमिति भावनया मुग्धबुद्धेर्नास्तस्यैषातिचार
 इति गार्थः ॥ १२ ॥ उक्तं सातिचारं द्वितीयमनुव्रतं, अधुना तृतीयमाह—‘धूले’त्यादि, स्थूलं च तददत्तस्य—अवितीर्णस्य द्रव्य-
 स्यादानं च—ग्रहणं स्थूलादत्तानम्, इहादत्तं द्विविधं—स्थूलं सूक्ष्मं च, तत्र परिस्थूलवस्तुवियं चौयरोपणहेतुत्वेन प्रसिद्धं स्थूलं,
 तद्विपरीतं तु सूक्ष्मम्, तत्र स्थूलादत्तादाने—तद्विषया विरतिः—निवृत्तिस्त्वृतीयमनुव्रतमिति प्रक्रमः, तत्तु—तत्पुनरदत्तादानं, द्विवि-
 धं—द्विप्रकारम्, ‘ओ’ इति ‘मो’ इति वा निपातः पादपूर्णार्थः, तुशब्दः पुनरर्थो भिन्नक्रमश्च, तत्तु इत्येवं योजित एव, निदिष्टं—क-
 थितमागम इति गम्यते, ‘दुविहिमो विणिदिष्टं’ इति पाठान्तरम्, द्वैविध्यमेवाह—सच्चिच्चाचित्तेषु—विद्यमानवैतन्यावैतन्येषु वस्तुषु,
 एतद्विषयमित्यर्थः, एतदेवोदाहरणाह—लवणं च—क्षारविशेषो हिरण्यं च—सुवर्णमादिर्येषां तानि वस्तूनि च २ तेषु गतं—अवस्थितं ल-
 वणहिरण्यादिवस्तुगतम्, तत्र लवणशब्देन सच्चिच्चादत्तादानमुदाहृतं, हिरण्यशब्देनाच्चिच्चादत्तादानं, आदिशब्दाच्चाश्ववस्त्रादिपरिग्रहः,
 मिश्रादत्तादानं त्वनयोरेवान्तर्भूतत्वात् पृथग्विवक्षितं, संक्षेपस्यैव प्रस्तुतत्वादिति गार्थः ॥ १३ ॥ इहातिचाराणाह—‘वज्रह’-
 त्यादि, न्याख्या—वर्जयति—परिहरति, इह—अदत्तादानविरतो, स्तेनः—चौरास्तेराहृतं—आनीतं किञ्चित् कुङ्कुमादि स्तेनाहतम्, तस्क-

राः-चौरास्तेषां योगो-हरणक्रियायां प्रेरणं 'हरत यूयं' इत्यभ्यनुज्ञा तस्करयोगः, स्तेनाहृतं च तस्करयोगश्चेति समाहारद्वन्द्वस्तत्,
 तथा विरुद्धः-स्वकीयस्य राज्ञः प्रतिपन्थी तस्य राज्यं-कटकं देशो वा विरुद्धराज्यं, तद्वर्जयति, गमनत इति शेषः, चशब्दः समु-
 चये, तथा कूटा-प्रसिद्धस्वभावापेक्षया न्यूनाऽधिका वा तुला प्रतीता कूटतुला, सा च मानं च-न्यूनमधिकं वा कुडवादि कूटतु-
 लाकूटमानं तद् वर्जयतीति योगः, तथा तेनाधिकृतेन व्रीक्षादिना घृतादिना वा प्रतिरूपं-सदृशं पलंज्यादि वसादि वा द्रव्य यत्र
 व्यवहारे स तत्प्रतिरूपः, तत्प्रतिरूपेण वा-सुवर्णादिसदृशेन युक्तिसुवर्णादिना द्रव्येण यो व्यवहारः स तदभेदोपचरात्तत्प्रतिरूप
 एवोच्यते, अतस्तं तत्प्रतिरूपं, चशब्दः समुचये, व्यवहारं-विक्रयं वर्जयति, यत एतानि समाचरन्नतिचरति तृतीयाणुव्रतम्, अति-
 चारभावना चैवमू-स्तेनाहृतं काणक्रयेण लोभदोषात् प्रच्छन्नं गुह्यश्चौरो भवति, यदाह-"चौरश्चौरापको मंत्री, भेदज्ञः काणकक्रयी ।
 अन्नदः स्थानदैव, चौरः सप्तविधः स्मृतः ॥१॥" तत्तथौर्यकरणाद्व्रतभङ्गो वाणिज्यमेव मया विधीयते न चौरिकेत्यध्यवसायेन
 व्रतानपेक्षत्वाभावादभङ्ग इति भङ्गामङ्गरूपोऽतिचारः, तस्करप्रयोगस्तु यद्यपि चौर्यं न करोमि न कारयामीत्येवंप्रतिपन्नव्रतस्य भङ्ग
 एव, तथापि "किमधुना यूयं निर्व्यापारास्तिष्ठथ ? यदि वो भक्तकादि नास्ति तदाहं तद्दामि, भवदानीतमोषस्य वा यदि विक्रायको
 न विद्यते तदाऽहं विक्रेष्ये" इत्येवंविधवचनैश्चौरान् व्यापारयतः स्वकल्पनया तद्व्यापारणं परिहरतो व्रतसापेक्षस्यासावतीचार इति,
 विरुद्धराज्यातिक्रमस्तु यद्यपि स्वस्वामिनाऽननुज्ञातस्य परकटकादिप्रवेशस्य 'सामीजीवादत्तं तित्थयेरेणं तदेव य गुरुहि' इत्यदत्ता-
 दानलक्षणयोगेन विरुद्धराज्यातिक्रमकारिणां च चौर्यदण्डयोगेनादत्तादानरूपत्वाद्भङ्ग एव तथापि विरुद्धराज्यातिक्रमं कुर्वता मया
 वाणिज्यमेव कृतं, न चौर्यमिति भावनया व्रतसापेक्षत्वात् लोके च चौरौज्यमिति व्यपदेशाभावादतिचारोऽयमिति, तथा कूटतु-

परदारस्स य विरई ओरालवेउव्वमेयओ दुविहं । एयमिह मुणेयव्वं सदारसंतोसमो एत्थ ॥१५॥

लादिव्यवहारस्तत्प्रतिरूपकव्यवहारश्च परव्यंसेनेन परधनग्रहणरूपत्वादङ्ग एव, केवलं छात्रखननादिकमेव चौर्यं कूटतुलादिव्यवहार-
तत्प्रतिरूपव्यवहारौ तु वणिक्कलैवेति स्वकीयकल्पनया प्रतंसंरक्षणोद्यततयाऽतिचार इति, अथवा स्तेनाहृतग्रहणादयः पञ्चाप्यमी
व्यक्तचौर्यरूपा एव, केवलं सहसाकारादिनाऽतिक्रमादिना वा प्रकारेण विधीयमाना अतीचारतया व्यपदिश्यन्त इति, न चैते राज-
राजसेवकादीनां न संभवन्ति, तथाहि-आद्ययोः स्पष्ट एव तेषां संभवः, विरुद्धराज्यातिक्रमस्तु यदा सामन्तादि स्वस्वामिनो वृत्ति-
मुपनीवति तद्विरुद्धस्य च सहायीभवति तदा तस्यातिचारो भवति, कूटतुलादयस्तु यदा भाण्डागारद्व्याणां विनिमयं कारयति
तदा राज्ञोऽप्यतिचाराः स्युरिति गार्थार्थः ॥१४॥ उक्तं सातिचारं तृतीयाणुग्रन्तं, साम्प्रतं चतुर्थमाह—‘परे’त्यादि, परे-आत्मव्य-
तिरिक्ताः पुरुषास्तथा मनुष्यजात्यपेक्षया देवास्तिर्यञ्चथ तेषां दाराः-परिणीतसंगृहीतमेदानि कलत्राणि देव्यस्तिरश्चयथेति परदाराः,
यद्यप्यपरिगृहीतदेव्यस्तिरश्चयश्च काश्चित्संगृहीतुः परिणेतुमाभावाद्देश्याकल्पा भवन्ति तथापि प्रायः परजातीयभोग्यत्वात्परदारा
एव ताः, अतस्तेषां परदाराणाम्, इह विरतिशब्दयोगे पञ्चमीप्राप्तावपि पृष्ठीनिर्देशः प्राकृतत्वात्, तत एव च दारशब्दस्यैकवच-
नान्तत्वा, ततश्च परकलत्रस्यैव विरतिः-निवृत्तिः, न तु वेक्षयाया अपीत्यर्थः, चतुर्थाणुग्रन्तं भवतीति प्रक्रमः, चशब्दः समुच्चये, स
स्वदारसन्तोषश्चेत्येवं द्रष्टव्यः, अथवाऽनुक्तसमुच्चये चशब्दः, तेन सर्वस्वीणां च परपुरुषस्य च पुरुषसामान्यस्य च विरतिश्चतुर्थाणु-
ग्रन्तमिति स्यात्, ‘ओरालविउव्वमेयओ’ति ओरालं-हायुर्मांसासिबद्धं शरीरं समयपरिमाणयोन्यते, यदाह-“मंसट्ठिण्हारुबद्धं ओरालं
समयपरिभासा”, तत्पुनरोदाहिकमेव, तथा विक्कुर्विधातुविक्रियार्थः सामयिकोऽस्तीति गम्यते, विक्कुर्वणा वैकुर्विकमित्यादिप्रयोग-

यज्जइ इत्तरिअपरिगहियागमणं अणंगकीडं च । परवीयाहक्करणं कामे तिब्वाभिलासं च ॥१६॥

दग्गनात्, ततश्च विवृण्वेति इति विवृण्वेति चैक्रियशरीरम्, तत ओरालविक्रुष्योस्ताभ्यां वा मेदो-विशेष ओरालविक्रुष्यमेदस्तस्या-
दौदारिरुचैक्रियशरीरमेदादित्यर्थः, 'दुविहं एयं'ति द्विविधा-द्विप्रकाराः, एतदिति एते परदाराः, प्राकृतत्वेन चात्र नपुंसकलिङ्गे-
क्तगम्या निर्देशः, तत्रोदारिका नार्थस्तिरूपश्च, वैक्रिया विद्याधर्यो देव्यश्च, इह परदारविरतिप्रक्रमे, 'मुणेयन्व'ति ज्ञातव्याः,
तथा स्वस-आत्मनः स्वे वा-आत्मीया दाराः स्ववाराः-स्वकलत्रं तैः संतोषः-संतुष्टिः, मैथुनासेवनं प्रति वेद्यादेरपि वर्जनमिति
स्वदारामंतोषः, स च चतुर्धाशुभवमिति योजितमेव, इह च प्रथमैकचनलोपः प्राकृतत्वात्, 'मो' इति निपातः पादपूरणार्थः;
अयेति चतुर्धाशुभ्रते, वर्जयतीत्युत्तरेण योगः, इति गाथार्थः ॥१५॥ असेवातिचारानाह—'वज्जेई'त्यादि, वर्जयति-परिहरति,
किम् ?-इत्त्वरी-भयनशीला, ग्राटीप्रदानेन स्लोककालं परिगृहीता वेद्या, तथाऽपरिगृहीता-वेक्ष्यवागृहीतान्यसत्कमाटिः कुला-
द्रना वा अनायेति तयोर्गमनं-आसेवनमित्यर्थपरिगृहीतागमनम्, तथाऽङ्गं-देहावयवो मैथुनापेक्षया योनिर्महनं च, तद्व्यतिरिक्ता-
न्यनक्षानि-कुचरुक्षोरुचदनादीनि तेषु क्रीडा-रमणमनङ्गक्रीडा, अथवाऽनङ्गः-कामस्तस्य तेन वा क्रीडाऽनङ्गक्रीडा, स्वलिङ्गेन निष्प-
न्नप्रयोजनस्याहोर्ग्रामादिघटितप्रजननैर्योपिदवाच्यदेयासेवनमित्यर्थः, अतस्ताम्, चशब्दः समुच्चये, तथा परेषां-स्वास्वापत्यव्य-
तिरिक्तानां जनानां विवाहकरणं-कन्याफललिप्सया खेदसम्बन्धादिना वा परिणयनविधानं परविवादकरणम्, इह च स्वापत्येव्यपि
सप्तस्थाभिग्रहो न्यायः, तथा कामे-कामोदयजन्ये मैथुने, अथवा 'खत्रनात्स्व'मिति न्यायात् कामे-कामभोगेषु, तत्र कामौ--शब्द-
रूपे भोगाः-गन्धरसस्पशांस्तेषु तीव्रामिलाषः-अत्यन्ततृप्त्यवसायित्वम्, यतो वागीकरणादिनाऽनवरतपुरतस्तुस्वार्थ मदनमुद्दीपयती-

त्यतस्तम्, चशब्दः समुच्चये, एतानि समाचरन्ति चरति चतुर्थाश्रयतमत एतान् वक्ष्यतांते, इह चाद्यावातचारा स्वदारसंतोषिण एव,
 नेतरस्य, शेषास्तु द्वयोरपीति हरिभद्रसूत्रिमतम्, एतदेव च सूत्रानुपाति, यदाह—“सदारसंतोषस्त इमे पंच अक्षराः” इत्यादि,
 भावना चैवम्—अत्र माटीप्रदानेनेतरकालस्वीकारेण स्वकलत्रीकृत्य वेश्यां भुञ्जानस्य स्वकीयकल्पनया स्वदारत्वेन नतसापेक्षचिच-
 त्वाच्च भङ्गः अल्पकालपरिग्रहाच्च वस्तुतोऽस्वकलनत्वाद्भङ्ग इति भङ्गाभङ्गरूपोऽतिचारः, अपरिगृहीतागमनं त्वनाभोगादिनाऽतिक्र-
 मादिना वाऽतिचारः, परदारवर्जिनो नैवावतिचारौ, इत्वरकालपरिगृहीतापरिगृहीतयोर्वेश्यात्वेनानाथकुलाङ्गनायास्त्वनाथतयैवाप-
 रदारत्वादिति, अपरे त्वाहुः—इत्वरपरिगृहीतागमनं स्वदारसंतोषवतोऽतिचारः, अपरिगृहीतागमनं तु परदारवर्जिनः, तत्र प्रथमभावना
 पूर्वयत्, द्वितीयभावना त्वेवम्—अपरिगृहीता नाम वेश्या, तां यदा गृहीतान्यमरुमाटिकामभिमिच्छति तदा परदारगमनजन्यदोष-
 संभवात्कथंचित्परदारत्वाच्च भङ्गः वेश्यात्वाच्चाभङ्ग इत्यतिचार इति, अन्ये पुनरन्यथा प्राहुः—“परदारवर्जिनो पंच ह्येति तिभि उ
 सदारसंतुष्टे। इत्थीए तिभि पंच व भंगविगप्येहि नायव्यं ॥१॥” इह भावना—परेनेतरकालं या परिगृहीता वेश्या तद्गमनमतिचारः
 परदारवर्जिनः, कथंचित्तस्याः परदारत्वात्, तथाऽपरिगृहीताया अनाथकुलाङ्गनाया यद्गमनं तदपि तस्यैवातिचारः, लोके परदार-
 त्वेन तस्या रुढत्वात्, तत्कामुककल्पनया च परस्य भर्त्रादेरभावेनापरदारत्वात्, शेषोस्तुभयोरपि स्युः, तथाहि—स्वदारसंतोषिणः
 स्वकलत्रेऽपि तदितरस्य तु वेश्यासकलत्रयोरपि यदनङ्गरतं तत्साक्षादप्रत्याख्यातमपि न विधेयं, यतोऽसायत्यन्तमीरुतया ब्रह्मचर्ये
 चिकीर्षुरपि यदा वेदोदयासहिष्णुत्वाच्चद्विधातुं न शक्नोति तदा यापनामात्रार्थं स्वदारसंतोषादि प्रतिपद्यते, मैथुनमात्रेणैव च याप-
 नायाः संभवादनङ्गरतमर्थतः प्रत्याख्यातमेव, एवं परविवाहतीव्रकामाभिलाषावपीत्यतः कथञ्चित्प्रत्याख्यातप्रवृत्तेरती चारता तेषाम्,

अन्ये त्वनङ्गक्रीडामेवं भावयन्ति-स हि निधुवनमेव व्रतविषय इति स्वकीयकल्पनया तत् परिहरन् स्वदारसंतोषी वैश्यादौ परदार-
 पर्वरुस्तु परदारेष्वालिङ्गनादिरूपामनङ्गक्रीडां कुर्वन् कथञ्चिदेवातिचरति व्रतं व्रतसापेक्षत्वादिति, तथा स्वदारसंतोषवता स्वकल-
 आदिनरेण च स्वरुलवनेश्याभ्यामन्यत्र मनोवाकायैर्मैथुनं न कार्यं न च कारणीयमित्येवं यदा प्रतिपन्नं व्रतं भवति तदा परविवाह-
 कारणतन्त्रकारणमर्थतोऽनुष्ठितं भवति, तद्व्रती च मन्यते 'विवाह एवायं मया विधीयते, न मैथुन'मिति, ततो व्रतसापेक्षत्वादतिचार
 इति, ननु परविवाहकारणे कन्याफललिप्सा कारणमुक्तं तत्र किं सम्यग्दृष्टिर्वा? यदि सम्यग्दृष्टिस्तदा तस्य न
 सा संभवति, सम्यग्दृष्टित्वादेव, अथ मिथ्यादृष्टिस्तदा मिथ्यादृष्टेरनुव्रतानि न भवन्त्येवेति कथं सा परविवाहकरणलक्षणातिचार-
 कारणमिति? सत्यं, केवलमव्युत्पन्नावस्थायां साऽपि संभवति, किंच-यथाभद्रकस्य मिथ्यादृष्टोऽपि सन्मार्गप्रवेशनायाभिग्रहमात्रं
 ददत्यपि गीतार्थाः, यथाऽऽर्यसुहृस्त्री रङ्गस्य सर्वविरतिं दत्तवान्, इदं च परविवाहकरणवर्जनं स्वापत्यव्यतिरिक्तेष्वेव न्याय्यं, अन्य-
 याऽपरिणीता कन्या स्वच्छन्दचारिणी स्यात्, ततश्च आसनोपपातः स्यात्, विहितविवाहा तु कृतव्रतबन्धत्वेन न तथा स्यादिति,
 यथोक्तं 'स्वापत्येन्यपि सक्त्वाभिग्रहो न्याय्यः' तच्चिन्तकान्तरसद्भावे न्याय्यं, सुतसक्त्वापूतौ चापत्यान्तरोत्पत्तिपरिहारोपायत इति,
 अपरे पुनराहुः-परः-अन्यो यो विवाहः-आत्मन एव विशिष्टसंतोषाभावाद्योपिदन्तराणि प्रति विवाहान्तरकरणं तत् परविवाहकरणं,
 अयं च स्वदारसंतोषिण इति, स्त्रियास्तु स्वपुरुषसंतोषपरपुरुषवर्जनयोर्न भेदः, स्वपुरुषव्यतिरेकेणान्येषां सर्वेषां परपुरुषत्वात्,
 ततोऽनङ्गक्रीडादयस्त्रयः स्वदारसंतोषिण इव स्वपुरुषविषये स्युः, आद्यस्तु यदा स्वकीयपतिः सपत्न्या वारकदिने परिगृहीतो भवति
 तदा सपत्नीमारक्रमतिक्रम्य तं परिगृह्णानाया अतिचारः, द्वितीयस्त्वतिक्रमादिना परपुरुषमभिसरन्त्याः समवसेयः, त्रय्यचारिण-

इच्छापरिमाणं खलु अस्यारंभविणिवित्तिसंजनं । खेत्ताइवत्युविसयं चित्तावविरोहो चित्तं ॥१७॥
खेत्ताइहिरणार्द्धघणाइदुपयाइकुप्पमाणकमे । जोयणपयाणपंचणकारणभावेहिं णो कुणइ ॥१८॥

स्वतिक्रमादिनाऽतिचार इति गाथार्थः ॥१६॥ उक्तं सातिचारं चतुर्थमणुवतमधुना पञ्चममाह—‘इच्छे’त्यादि, इच्छा-परिग्राम-
वस्तुवियया वाञ्छा तस्यास्तया वा परिग्राहवस्तुनां परिमाणं-इयत्ता इच्छापरिमाणम् । खलुवर्वाक्यालङ्कारे, पञ्चमाणुवतं
भवतीति प्रक्रमः, तच्चेच्छापरिमाणं किंफलमित्याह—असदारम्भविनिवृत्तिसंजनकम्-असुन्दरारम्भमाप्रवृत्तिनिबन्धनं, भवति ही-
च्छापरिमाणे कृते इच्छाविषयीकृतकतिषयपदार्थानां किञ्चिच्छुभग्यापारैरपि प्राप्तेरसुन्दरेतरग्यापारैरभ्यो विनिवृत्तिः, यतः प्रभूतार्थ-
प्राप्त्यर्थमेव भूतघाताद्यमृन्दरग्यापारेषु प्रायः प्राणिनः प्रवर्तन्त इति, तच्च क्षेत्रादिवस्तुविषयं-क्षेत्रादीनि-भूविशेषप्रभृतीनि
वस्तूनि-अर्थो विषयो-गोचरोऽस्येति विग्रहः, तदुक्तम्—‘‘घणं घनं खेचं वस्तुं रूपं सुवर्णं कुवियं दुप्पयं चउप्पयं चे’’त्यादि,
अत्र चादिशब्दः प्रकारवचनः, क्षेत्रादयः-क्षेत्रप्रकारा (हिरण्य) घनादय इत्यर्थः, चित्तं-मन आदिर्येषां चित्तदेशवंशादीनां ते तथा
तेषामविरोधः-आनुहूल्यमानुरूपं चित्ताद्यविरोधस्तस्माच्चित्ताद्यविरोधतः, ‘विचादविरोहोचि’ पाठान्तरम्, तत्र च विचाद्यवि-
रोधतो वृत्त्याद्यविरोधतो वेति व्याख्येयम्, किमित्याह-चित्रं-बहुप्रकारमेतत्, तथाहि-कश्चिन्निःस्रोऽपि विपुलचित्तो भवति,
अन्यस्त्वन्यया, तथा कस्यचिद्भूरि विचमन्यस्य स्तोकं, तथा कचिदेशेऽत्यन्तं धान्यचतुष्पदादिसद्बो विधीयते अन्यत्र तु न तथा,
तथा कोऽपि राजवंश्योऽन्यो ब्राह्मणवर्णिग्वंश्यादिः, तस्य च प्रायो राज्यादिसंभवासंभवौ स्तः, इत्येवं स्वचित्तविचादीनामविरोधे-
नानेकविधपुंमिस्तिद्विधीयमानमनेकधा भवतीति गाथार्थः ॥१७॥ अत्रातिचारानाह—‘खेत्ताइ’त्यादि, क्षेत्रादिहिरण्यादिघनानादि-

द्विपदादिकृष्यमानकमान्, क्षेत्रादिषु विषयेषु यद्वहीतं परिमाणं तदतिक्रमानित्यर्थः, योजनप्रदानबन्धनकारणभावेः, एभिर्योजनादि-
 भिर्यथासद्वलयं न करोति-न विधत्ते इति समुदायार्थः, तत्र क्षेत्रं-सस्योत्पत्तिभूमिः, तच्च सेतुकेतुभयमेदात्रिविधं, तत्र सेतुक्षेत्रमरघट्टा-
 दिसेक्यं, केतुक्षेत्रं पुनराकाशोदकनिष्पाद्यं, उभयक्षेत्रं तु तदुभयनिष्पाद्यम्, आदिशब्दाद्वास्तुग्रहो, वास्तु च-अगारं ग्रामनगरादि च,
 तत्रागारं त्रिविधम्-खातमुच्छ्रितं स्वातोच्छ्रितं च, तत्र स्वातं भूमिगृहादि, उच्छ्रितं समुच्छ्रयेण कृतं, उभयं भूमिगृहस्योपरि प्रासादः,
 एतयोश्च क्षेत्रवास्तुनोः प्रमाणस्य योजनेन-क्षेत्रान्तरादिमीलनेनातिक्रमः अतिचारो भवति, तथाहि-किलैकमेव मे क्षेत्रं वास्तु वे-
 त्यभिप्रवृत्तौऽधिकरतामिलाये सति (क्षेत्रान्तरादिमीलनेन) व्रतसापेक्षत्वात् कश्चिद्विरतिगधनाच्चातिचार इति, तथा हिरण्यं-रजतं
 आदिशब्दात्सुवर्णं, तत्परिमाणस्य प्रदानेन-वितरणेनातिक्रमः अतिचारो भवति, यथा केनापि चतुर्मासाद्यवधिना द्विरण्यादियरि-
 माणं विहितं, तत्र च तेन तुष्टराजादेः सकाशात्तदधिकं तल्लब्धं, तच्चान्यसौ व्रतभङ्गभयात्प्रददाति पूर्णेष्वधौ ग्रहीष्यामीति भाव-
 नयेति व्रतसापेक्षत्वादतिचारः, तथा घनं-गणिमधरिमयेपरिच्छेद्यमेदाद्यतुर्विधं, तत्र गणिमं-पूराफलादि धरिमं-गुढादि मेयं-घृ-
 तादि परिच्छेद्यं-मालिकयादि, आदिशब्दाद्धान्यं व्रीक्षादि, एतत्प्रमाणस्य बन्धनतोऽतिक्रमः अतिचारो भवति, यथा हि किल
 कृतधनादिपरिमाणस्य कोऽपि लभ्यमन्यद्वा घनादि ददाति, तच्च व्रतभङ्गभयाच्चतुर्मास्यादिपरतो गृहगतधनादिविक्रये वा कृते ग्रही-
 ष्यामीति भावनया बन्धनेन-निपन्नेन रज्ज्वादिसंयमनेन सत्यङ्कारदानादिरूपेण वा स्वीकृत्य तद्गृहे एव तत् स्थापयतोऽतिचारः,
 तथा द्विपदं-पुत्रकलत्रदासीदासकर्मकरशुकरिकादिरूपं, आदिशब्दाद्गवादिचतुष्टयपरिग्रहः, तेषां यत् परिमाणं तस्य कारणेन-गर्भा-
 धानविधापनेनातिक्रमः अतिचारो भवति, यथा किल केनापि संवत्सराद्यवधिना द्विपदचतुष्टयदानां परिमाणं कृतं, तेषां च संवत्स-

रमय एव प्रसवेऽधिकद्विपदादिभावाद्वतभङ्गः स्यादिति तद्वयात् कियत्यपि काले गते गर्भग्रहणं कारयतो गर्भस्थद्विपदादिभावेन बहिर्गततदभावेन कथञ्चिद्भूतभङ्गादिति चारः, तथा कुप्यं-आसनशयनादिगृहोपस्करस्तस्य यन्मानं तस्य भावेन-तत्पर्यायान्तररूपे-णातिक्रमोऽतिभारो भवति, यथा किल केनापि दशकरोटकादीनीति कूप्यस्य परिमाणं कृतं, ततस्तेषां कथञ्चिद्विगुणत्ये सति ब्रतभङ्गमयाचेषां द्वयेन द्वयेनैकैकं महत्तरं कारयतः पर्यायान्तरकरणेन सख्यापूरणात् स्वाभाविकसख्याबाधनाचातिचारः, अन्ये त्वाहुः-भावेन-तदर्थित्वलक्षणेन विचक्षितकालावधेः परतोऽहमेतद्ब्रहीष्याम्यतो नान्यस्मै देयमिति पराप्रदेयतया व्ययस्यापयत इति, एते चातिचारा मूलद्वय एवमधीयन्ते-“खेत्तवत्थुयमाणाइकमे” इत्यादि, यथाधुतत्वेन चैवामभ्युपगमे भङ्गा-तिचारयोर्न विशेषः स्यादिति तद्विशेषोपदर्शनार्थमाचार्येण योजनप्रदानेत्यादि भावना दर्शिता, अयमेव चासौ भावार्थो परसंगतं श्रावकधर्मं बहय इत्याद्यगाथायां यक्तव्यत्वेन प्रतिष्ठातः, एतद्भावोपदर्शनादेवान्येषां सहसाम्याख्यानादीनामतिचाराणामनुपद-शितभावनानामपि भावनोत्प्रेक्षणीया, सा च यथाबोधं केषाञ्चिद्विशिष्टैवास्माभिर्दर्शयिष्यते चेति, यच्च क्षेत्रादिपरिग्रहस्य नवविध-त्वेन तत्सत्त्वातिचारप्राप्तौ पञ्चसहस्रावयुक्तं तत्सजातीयत्वेन शेषमेदानामत्रैवान्तर्भावात्, शिष्यहितत्वेन च प्रायः सर्वत्र मध्य-मगतेर्विबधितत्वात् पञ्चकसहस्रयैवातिचारपरिगणनं, अतश्चतुःपञ्चादिसहस्रयाऽतिचाराणामगणनमुपपन्नमिति गाथार्थः ॥१८॥ उक्ता-न्यनुप्रवृत्तानि, अर्धैतेषामेवोत्तरगुणानामवसरः, ते च गुणव्रतशिक्षाव्रतरूपाः, तत्र प्रथमगुणव्रताभिधित्सया तत्रदाह-‘उद्वाहो’ इत्यादि, ऊर्ध्वं च-उपरि पर्वतादिविषयेऽथ-ऊर्ध्वविपरीतात् कृपादौ तिर्यक् च-पूर्वादिः ऊर्ध्वाधित्तिर्यक् तच्च तद्विक् च ऊर्ध्वाधित्तिर्यगिदृक्

वज्रह उद्गाहकममाणपणत्वेसणोभयविशुद्धं । तह चेव खेत्तवुद्धिं कहिंवि सहअंतरद्धं च ॥२०॥

तद्वत्तमाश्रित्य गमनपरिमाणकरणमिति सम्बन्धः, अथवा गमनपरिमाणकरणस्यैव विशेषणमेतत्, ऊर्ध्वाधस्तिरथो दिशो विषयभूता यत्रेति समासात्, ऊर्ध्वाधस्तिर्यग्दिशीति वा, सर्वदिक्ष्वित्यर्थः, अनुस्वारथालालक्षणिक इति, चतुर्णां मासानां समाहारश्चतुर्मासं तदेव चातुर्मासं तदादि यत्कालमानं-कालपरिमाणं तत्तथा तेन चातुर्मास्यादिकालमानेन, गमनस्य-गतेः परिमाणकरणं-इत्यतः क्षेत्रा-त्परतो न गन्तव्यमित्येवं मानविधानं गमनपरिमाणकरणम्, गुणाय-अणुव्रतानाहुपकाराय व्रतं गुणव्रतं, भवति ह्यणुव्रतानां गुणव्रतेभ्य उपकारः, विवक्षितक्षेत्रादिभ्योऽन्यत्र हिंसादिनिषेधादिति, भवति-वर्तते, विज्ञेयं-ज्ञातव्यम्, प्रथममिति गम्यत इति माथार्थः ॥१९॥ 'वज्रह'त्यादि, वर्जयति-परिहरति, ऊर्ध्वाधिकममिति-ऊर्ध्वादिषु-ऊर्ध्वाधस्तिरथीषु विशु क्रमः-क्रमणं, विवक्षितक्षेत्रात्परत इति गम्यते, अथ ऊर्ध्वादिक्रमस्तम्, एते वानाभोगातिक्रमादिभिरेवातिचारा भवन्ति, अन्यथा प्रवृत्तौ तु भङ्गा एव, एवं दिसिप्पमाणशक्ये तिरियदिसिप्पमाणशक्ये", एते वानाभोगातिक्रमादिभिरेवातिचारा भवन्ति, अन्यथा प्रवृत्तौ तु भङ्गा एव, एवं चोर्ध्वादिदिगतिक्रमं कथं वर्जयतीत्याह-आनयनं च-विवक्षितक्षेत्रात्परतः स्थितस्य वस्तुनः परेण स्वक्षेत्रे प्रापणं प्रेषणं च-ततः परेण नयनं उभयं च-उक्तद्वयमप्येकदैवेति द्वन्द्वः तैर्विशुद्धं-निर्दोषमानयनप्रेषणोभयविशुद्धं तद्यथा भवतीति क्रियाविशेषणं, विवक्षितक्षेत्रात्परतः स्वयं गमनतः आनयनादिभिश्च प्रकारैर्दिकपरिमाणातिक्रमं वर्जयतीति भावना, अयं चानयनादावतिक्रमो न कारयामीत्येवंचिहितदिग्व्रतस्यैव संभवति, तदन्यस्य त्वानयनादावनतिक्रम एव, तथाविधप्रत्यारूपानामावादाति, 'तह चेव'चि तथैव-तैर्नैव प्रकारेण गमनानयनादिविशुद्धतालक्षणेन क्षेत्रस्य-पूर्वादिदेशस्य दिग्व्रतविषयस्य हस्तस्य सतो वृद्धिः-वर्धनं पथिमा-

चक्षणमणंतगुंवरिअचंगणं ॥ भोगओ माणं । कम्मपओ खरकम्माइयाण अवरं इमं भणिंयं ॥२१॥

दिक्षेत्रान्तरपरिमाणप्रक्षेपेण दीर्घोत्तरं क्षेत्रवृद्धिस्तौ, किल केनापि पूर्वापरदिशोः प्रत्येकं योजनशतं गमनपरिमाणं कृतं, स चोत्प-
न्नप्रयोजन एकसां दिशि नवतिं व्यवस्थाप्यान्यस्यां तु दशोत्तरं योजनशतं करोति, उभाभ्यामपि प्रकाराभ्यां योजनशतद्वयरूप-
स्य परिमाणस्यान्यादवत्वाद्, इत्येवमेकत्र क्षेत्रं वर्षयतो व्रतसापेक्षत्वादतिचार इति, तथा कथञ्चित्-केनापि प्रकारेणातिव्याकुल-
त्वप्रमादित्वमत्यपाटवादिनाः स्मृतेः-स्मरणस्य योजनशतादिरूपदिकपरिमाणविषयसान्त्वार्था-भ्रंशः स्मृत्यन्तर्थां ताम्, चक्षब्दः
समुच्चये, केनचित् किल पूर्वसां दिशि योजनशतरूपं परिमाणं कृतमासीत्, गमनकाले च स्पष्टतया न सरति-किं शतं परिमाणं
कृतमुत् पञ्चाशत्?, तस्य चैवं पञ्चाशतमतिक्रामतोऽतिचारः, शतमतिक्रामतो मङ्गलः, सापेक्षत्वाभिरपेक्षत्वाच्चेति गाथार्थः, इह वृद्धस-
म्प्रदायः-ऊर्ध्वं यत्प्रमाणं गृहीतं तस्योपरि पर्वतशिखरे वृक्षे वा वस्त्रभाषणं वा गृहीत्वा(काश्चिन्मर्कटकादिः) व्रजेत्, तत्र तस्य न कल्पते
गन्तुं, पदा तु तत्पतितमन्येन वाऽऽनीतं तदा कल्पते ब्रहीतुं, एतत्पुनरप्यपेक्षयन्तादिषु भवेत्, एवमथः कृपादिषु विभाषा, तथा तिर्यक्
यत्प्रमाणं गृहीतं तन्निविधेन करणेन नातिक्रमितव्यं, क्षेत्रवृद्धिश्च न कर्तव्या, कथं?, असौ पूर्वेण भाण्डं गृहीत्वा गतो यावत्तत्प-
रिमाणं, ततः परतो भाण्डमर्धं लभत इतिकृत्वा अपरेण यानि योजनानि तानि पूर्वदिक्परिमाणे क्षिपति, यद्यनाभोगात्परिमाण-
मतिक्रान्तो भवेत्तदा निवर्तितव्यं, ज्ञाते वा न गन्तव्यं, अन्योऽपि न विसर्जनीयः, अनाज्या कोऽपि गतो भवेत्तदा यत्तेन लब्धं
स्वयं विस्मृत्य गतेन वा तत्र गृह्यत इति ॥२०॥ उक्तं सातिचारं मयमं गुणव्रतं, अधुना द्वितीयमाह-‘वज्जे’त्यादि, इदं किल
द्वितीयगुणव्रतमुपमोगपरिभोगव्रताभिधानं द्विधा भवति-भोजनतः कर्मतश्च, तत्र उपेति-सकृदन्तर्वा भोजनमुपभोगः-अशनादीनां

भोगः, उपभुज्यत इति वोपभोगः-अश्ननादिरेव, परि-आवृत्त्या बहिर्वा भोजनं परिभोगो-वस्त्रादिभोगः, परिभुज्यत इति वा परि-
 भोगो-वस्त्रादिरेव, तत्रोपभोगपरिभोगयोरोसेवाविषययोर्वस्तुविशेषयोः तदुपादानभूतकर्मणां वोपचारादुपभोगादिशब्दवाच्यानां
 व्रतमुपभोगपरिभोगव्रतं, तत्र पूर्वार्धेन भोजनतत्त्वावदिदमाह-वर्जनं-परिहरणं अनन्तकमिति-अनन्तकायः प्रवचनप्रसिद्धः,
 यथा-"सब्बा य कंदजाई छरणकंदो य वज्जकंदो य । अल्लहलिहा य तहा अल्लं तह अल्लकच्चूरो ॥१॥" इत्यादि, 'उदुंबरीति'
 वटपिप्पलोदुम्बरपुक्षकदुम्बरफलानि समयभाषयोर्यन्ते, तथाऽत्यङ्गानीति-अतिशायीनि भोगस्य कारणान्यवयवा वा मधुमद्यमांसा-
 दीनि रात्रिभोजनसक्चन्दनाङ्गनादीनि वा एतेषां द्वन्द्वः अतस्तेषामनन्तकोदुम्बर्यत्यङ्गानां, उपलक्षणत्वाच्चैषां समस्ताश्नादिद्रव्याणां
 चेति दृश्यम्, चशब्दस्य चोत्तरत्र सम्बन्धः, भोगतो-भोजनत उपभोगपरिभोगावाधित्यापरं व्रतमिति योगः, तथा मानं च, न
 केवलमनन्तकायादीनां वर्जनं भोजनतो व्रतं, मानं च-परिमाणं च तेषां व्रतमिति, अथ कर्मतस्तदेवाह-'कम्मयउ' स्ति कर्म-जी-
 विकार्थ आरम्मः कर्म्मव कर्म्मकं तस्मात्कर्म्मकतः-तदाश्रित्य स्वरकर्मादीनां-निश्चिज्जनोचितकठोरारम्भाणां कौटुपालगुप्तियालकर्मा-
 दीनां, आदिशब्दादङ्गारकर्मादीनां, वर्जनं चेति प्रक्रमः, अपरं-अन्यद्वितीयमिदं गुणव्रतं भणितं-भतिपादितं, पूर्वाचार्यैरिति गम्यते,
 तथा च बृहत्सम्प्रदायः-भोजनतः श्रावक उत्तर्गेण प्रासुकमेषणीयमाहारमाहारेयत्, तस्यासद्भावेऽनेषणीयमपि सचित्तवर्जं,
 तदसत्त्वेऽनन्तकायबहुबीजकानि परिहरेत्, तत्राश्ने आर्द्रकमूलकमांसादि, पाने मांसरसमद्यादि, खादिमे पुनरुदुम्बरपञ्चकादि,
 स्वादिमे तु मध्वादि, एवं परिभोगेऽपि वस्त्रादौ, तत्र स्थूलवलाल्पमूल्यानि परिमितानि वस्त्राणि परिभुञ्जीत, शासनप्रभावनाथे
 चाम्बराणि वस्तराणि यावदेवदृष्याण्यपि, नवरं भोगे परिमाणं कुर्यादिति, कर्मतोऽपि यद्यकर्मा न शक्नोति जीवितुं तदाऽत्यन्त-

सचिच्चं पडिषदं अपउल्लवुपओल्लुत्तुभकत्तणयं । वज्झइ कम्मयओऽविय इत्थं अंगालकम्ममाहं ॥२२॥

सावधानि परिहरेत्, अत्रापि स्रुदेव यत्क्रियते कर्म प्रहारव्यवहरणादि विवक्षया तदुपभोगोऽभिधीयते, पौनःपुन्येन यत्पुनस्तत्परिभोग इति, अन्ये पुनः कर्मपथे उपभोगपरिभोगयोजनं न कुर्वन्ति, उपभोगपरिभोगघते कर्मणः पुनरुपन्यास उपभोगादिकारणभावेनेति गाथार्थः ॥२१॥ उभयरूपेऽप्यत्रातिचारानाह--'सचित्ते'त्यादि, श्रावकेण हि भोजनतः किलोत्सर्गतो निरवद्याहारेण भाव्यं, कर्मतश्च प्रायो निरवद्यकर्मानुष्ठानेन, अतस्तदपेक्षया यथासंभवममी अतिचारा दृश्याः, तत्र भोजनतस्तावदाह--सचित्तं--सचेतनं कन्दादि, इह च सर्वत्र निवृत्तिविषयीकृतप्रवृत्तावप्यतिचाराभियानं व्रतसापेक्षस्यानाभोगातिक्रमादिनिबन्धनप्रवृत्तया द्रष्टव्यं, अन्यथा भङ्ग एव स्यात्, अतस्त्वन्निवृत्तिविषयीकृतं भक्ष्यतया वर्जयतीति योगः, तथा प्रतिबद्धं--संपदं सचित्तवृत्तेषु गुंदादि पक्कफलादि वा, तद्भक्षणं हि सावद्याहारवर्जकस्य सावद्याहारप्रवृत्तिरूपस्यादनाभोगादिनाऽतिचारः, अथवाऽस्थिकं त्यक्ष्यामि, तस्यैव सचेतनत्वात्, कडाहं तु भक्षयिष्यामि, तस्याचेतनत्वात्, इति बुद्ध्या पक्कं स्वर्जरादिफलं मुखे प्रक्षिपतः सचित्तवर्जकस्य सचित्तप्रतिबद्धाहारोऽतिचारः, तथा 'अपउल्ल'त्ति अपक्कं च--अग्निनाऽसंस्कृतं 'दुपओल्ल'त्ति दुष्पक्कं च--अर्धसिद्धं, 'तुच्छ'त्ति तुच्छं च--निःसारमिति द्वन्द्वः तेषां, धान्यानामिति गम्यं, भक्षणं--अदनं तदेव स्वार्थिके कर्मत्यये सत्यपक्कदुष्पक्कतुच्छभक्षणं, नन्वपक्कोपधयो यदि सचेतनास्तदा सचित्तमित्याद्यपदेनैवोक्तार्थत्वात्पुनर्वचनसंगतं, अथाचेतनास्तदा कोऽतिचारः?, निरवद्यत्यात्तद्भक्षणस्येति, सत्यं, किंत्वाद्यावतिचारी सचेतनकन्दफलादिविषयौ इतरे तु शालयोपधिविषयाः इति विषयकृत्रो भेदः, अत्र एव मूलसूत्रे--'अपउल्लिओ-सहिमरूत्तणया" इत्याद्युक्तं, ततोऽनाभोगातिक्रमादिनाऽपक्कोपधिविषयमतिचारः, अथवा कणिक्कादेरपक्कतया संभवात्सचित्तावयवस्य

पिष्टत्वादिनाऽचेतनमिदमिति बुद्ध्या भक्षणं व्रतसापेक्षत्वादिति चारः, दुष्पक्वौपधिभक्षणं तु पृथुकादेर्दुष्पक्वतया संभवात्सचेतनावयवस्य पक्वत्वादेचेतनमिति बुद्ध्या भक्षणं व्रतसापेक्षत्वादिति चारः, ननु तुच्छौपघयोऽपक्वा दुष्पक्वाः सम्यक् पक्वा वा स्युः?, यद्याद्यौ तदा तृतीयच-
पक्वत्वादेचेतनमिति बुद्ध्या भुञ्जानस्यातिचारः, अथ सम्यक् पक्वास्तदा निरवद्यत्वादेव काऽतिचारता तद्भक्षणस्येति?, सत्यं, किंतु
तुर्थातिचाराभ्यामेवास्योक्तत्वात्पुनरुक्तत्वदोषः, यथाऽऽद्यद्वयस्योत्तरद्वयस्य च सचित्तत्वे समानेऽप्यनोपघ्योपधिकृतो विशेषः, एवमत्र सचेतनत्वौपधित्वाभ्यां समानत्वेऽप्यतुच्छत्वतु-
च्छत्वकृतो विशेषो दृश्यः, तत्र च कोमलमुद्रादिफलीर्विशिष्टवृक्षकारकत्वेन तुच्छाः सचेतना एवानाभोगातिक्रमादिना भुञ्जानस्य
तुच्छौपधिभक्षणमतिचारः, अथवाऽत्यन्तावधीरुतयाऽचिन्ताहारताऽभ्युपगता, तत्र च यत्तृप्तिकारकं तदचेतनीकृत्यापि भक्षयतु,
सचेतनस्यैव वर्जनीयत्वाभ्युपगमात्, यत्पुनस्तृप्तिसंपादनासमर्था अप्योपधीर्लौक्येनाचेतनीकृत्य भुङ्क्ते तत्तुच्छौपधिभक्षणमतिचारः,
तत्र भावतो विरतेर्विराधितत्वाद्भव्यतस्तु पालितत्वादिति, एवं रात्रिभोजनमांसादिन्नैस्त्वप्यनाभोगातिक्रमादिभिरतिचारा भावनी-
याः, अथ कर्मव्रतातिचारानाह-वर्जयति-परिहरति, 'कम्मयओऽविय'ति कर्मकतः, इह कप्त्ययः स्वार्थिको गाथापूरणार्थः,
तेन कर्मतः-कर्माश्रित्य, अपिचेति पुनःशब्दार्थः, क्वचित् 'कम्मयओऽवि हु'ति पाठः, तत्रापिशब्दः पुनरर्थ एव, दुशब्दः पूरणे,
ततश्च भोजनतोऽत्र व्रते सचित्तभक्षणादि वर्जयति, कर्मतः पुनरत्र द्वितीये गुणव्रतेऽङ्गारकर्मदि वर्जयतीति योगः, कर्मतो हि
द्वितीयगुणव्रते पञ्चदशातिचारा भवन्ति, तदुक्तम्-“इंगाली? वणरसाडीरेभाडी? वज्जए कम्मं। वाणिजं चेव य दंत?।
लक्खर रसरे केसर विसर विसयं॥१॥ एवं सु जंतपीलणकम्मं? नीलंछणं चरदवदानं?। सरदहतलायसोसं? असईपोसं च? वजेजा
॥२॥” भावार्थस्तु वृद्धसम्प्रदायादवसेयः, स चायम्-अङ्गारकर्ममिति अङ्गारसन् कृत्वा विक्रीणीते, तत्र पण्णां जीवनिकायानां वधः स्यात्त-

तत्तत्र कल्पते, १ वनकर्म यद्वनं क्रीणाति, ततस्तच्छिप्त्वा विक्रीय मूल्यान जीवति, एवं पत्रादीन्यपि प्रतिपिद्धानि भवन्ति २
शकटीकर्म-यच्छाकटिकत्वेन जीवति, तत्र गवादीनां बन्धवधादयो दोषाः स्युः ३ भाटीकर्म-यत् स्वकीयेन तत्रेण भाटकेन पर-
कीयं भाण्डं चहत्यन्येषां वा शकटगलीचदोदीनर्पयतीति ४ स्फोटीकर्म-उडुत्वं यद्वा हलेन भूमेः स्फोटनं ५ दन्तवाणिज्यं-यत्पूर्व-
मेव पुलिन्द्वाणां मूल्यं ददाति दन्तान्मे यूयं ददतेति, तत्तले हस्तिनो घ्नन्ति, अचिरादसौ वाणिजक एष्यतीतिकृत्वा, एवं कर्मकराणां
शंखमूल्यं ददाति, पूर्वानीतास्तु क्रीणाति ६ लाक्षावाणिज्यमप्येवमेव, दोपस्तु तत्र कुमयो भवन्ति ७ रसवाणिज्यं-कल्पपालत्वं,
तत्र च सुरादावनेके दोषा मारणाक्रोशवधादयः ८ केशवाणिज्यं-यद्वास्यादीन् गृहीत्वाऽन्यत्र विक्रीणीते, अत्राप्यनेके दोषाः पर-
वशत्वादयः, ९ विपवाणिज्यं-विपविक्रयः, तच्च न कल्पते, यतस्तेन बहूनां जीवानां विराधना स्यात् १० यन्त्रपीडनकर्ममिति-तिले-
क्षुयन्नादिना तिलादिपीडनं ११ निर्लाञ्छनकर्म-गवादीनां चर्दितकरण १२ दवाधिकर्म-यद्वने दवं ददाति क्षेत्ररक्षणनिमित्तं
यथोत्तरापथे, दग्धे हि तत्र तरुणं वृणमुत्तिष्ठति, तत्र च सत्त्वशतसहस्राणां वधः स्यात् १३ सरोहदतडागपरिशोषणं-यत्सरः प्रभृ-
तीनि शोषयति, तत्र च धान्यमुप्यते १४ असतीपोषणं-यद्योनिपोषका दासीः योषयन्ति, तत्सम्बन्धिनीं च भाटीं शुक्लन्ति, यथा
गोह्यविषय इति १५, दिव्यात्रप्रदर्शनं चैतद् बहुसावधानां कर्मणामेवंजातीयानां, न पुनः परिगणनमिति, इह चैवं विंशतिसहस्रा-
तिचाराभिधानमन्यत्रापि पञ्चातिचारसंख्यया तज्जातीयानां व्रतपरिणामकालुष्यनिवन्धनविधीनामपरेषां संग्रहो द्रष्टव्य इति ज्ञाप-
नार्थं, तेन स्मृत्यन्तर्धानादयो यथासंभवं सर्वव्रतेष्वतिचारा दृश्या इति, नन्वङ्गाकर्मदयः कस्मिन् व्रतेऽतिचाराः?, स्वरकर्मोदि-
व्रत इति चेत्तर्हि व्रतविषयस्यातिचाराणां च कः परस्परं विशेषः?, स्वरकर्मोदिव्रतिना एते परिहार्याः, यदा पुनरेतेऽप्यनाभोगादिना

सहस्रणत्पदं विरई अण्णं स च उन्निवहो अवज्झाणे । पमयायरिए हिंसप्पयाणपावोवण्से य ॥२३॥

प्रवर्तन्ते तदा स्वरकर्मयतातिचारा भवन्ति, यदा त्वाकुड्डया तदा भद्दा एवेति गाथार्थः ॥२२॥ उक्तं सातिचारं द्वितीयं गुणव्रतमिदानीं तृतीयमाह—‘तच्चे’त्यादि, तथा-तेनैव प्रकारेण भोगव्रतमिवाणुव्रतोपकारित्वलक्षणेन अर्थः—प्रयोजनं तत्प्रतिषेधोऽनर्थः, दण्ड्यत आत्माऽनेनेति दण्डो-निग्रहः, अनर्थेन दण्डोऽनर्थदण्डः, इहलोकप्रयोजनमङ्गीकृत्य निष्प्रयोजनभूतोपमर्देनात्मनो निग्रह इत्यर्थः, तस्माच्चस्य वा विरतिः—उपरमोऽनर्थदण्डविरतिः, किमित्याह—अन्यत्—द्वितीयगुणत्रतापेक्षयाऽपरं, तृतीयं गुणव्रतं भवतीति हृदयं, ‘स’ इति स चानर्थदण्डधत्तुर्विधः—चतुष्प्रकारो भवति, चातुर्विध्यमेवाह—अपभ्याने—निष्प्रयोजनदृष्ट्या न विषय इत्यर्थः?, अथर्वकारान्तशब्दस्य प्रथमैकरचनान्तत्वेन दर्शनादपध्याने, तच्चैवम्—“कइया वच्चति सत्थो ! किं भण्डं ! कत्थं ? केचित्ति या भूमि ! । को कयविक्रयकालो ? निन्विस्सये किं ? कहिं ? केण ? ॥१॥” इत्यादि १, तथा ‘पमयायरिय’त्ति इह छन्दोमद्गमयात् ‘पमाया’ इति वान्ये ‘पमया’ इत्युक्तं, तत्र प्रमादो—मद्यविषयकपायनिद्राविकथालक्षणः तेन तस्य वा आचरितं—अनुष्ठानं प्रमादाचरितं तस्मिन् विषये, प्रमादाचरितमेव वा, अनर्थदण्डता चासोक्तशब्दार्थद्वारेण स्वयुक्त्या दृश्या, अथवा प्रमादाचरितं—आलस्योपहतकृत्यं, तच्चास्वगितैतलघृतमाजनधारणादि सन्निपेयावहेतुभूतमिति २, तथा हिंसनधर्मकं हिंसं हिंसाहेतुत्वाद्वा हिंसा—आयुधानलहलविपादि, तस्य प्रदानं—अन्यसौ समर्पणं हिंसप्रदानं हिंसामदानं वा ३, तथा पापं—पापहेतुभूतं कृण्यादिकर्म तस्योपदेशः—प्रवर्तनं पापोपदेशः, अनयोय समाहारद्वन्द्वे हिंसप्रदानपापोपदेशं तत्र विषये, हिंसप्रदानपापोपदेशमेव वा, अनर्थदण्ड इति हृदयम्, चण्डः समुद्ययार्थः । एवं चतुर्विधोऽनर्थदण्ड इति गाथार्थः ॥२३॥ अत्रातिचारानाह—‘कंदप्पे’त्यादि, कंदर्पः—कामस्तद्वेतुविशिष्टो वारुणप्रयो-

कंदर्पं कुक्कुडं मोहरियं संजुयाहिगरण च । उवभोगपरीभोगाहरेगं चेत्य चजेह ॥२४॥

गोऽपि कंदर्प एव, मोहोदीपकं वा कर्मेति भावा, तं वर्जयतीति योगः, इह च सामाचारी-श्रावकस्याद्यादृहासो न कल्पते कर्तुं, यदि नाम हसितव्यं तदेव देवेति?, तथा कुक्कुचः-कुत्तिसतसंकोचनादिक्रियायुक्तस्तद्भावः कौकुच्यं-अनेकप्रकारा मुखनयनादिविकारपूर्विका परिहासाविजनिता माण्डानामिव चिह्नम्वनक्तिचेत्यर्थः, अत्र सामाचारी-श्रावकस्य तादृशानि भणितुं न कल्पन्ते यादृशैर्लोकस्य हास उत्पद्यते, एवं गत्या गन्तुं, स्थानेन वा स्यादुमिति, एतौ च कंदर्पकौकुच्याख्यावतिचारौ प्रमादाचरितव्रतस्यावसेयो, प्रमादरूपत्वात्तयोः, तथा मुखमस्यातीति मुखरस्तद्भावः कर्म वेति मौख्यं-धार्यप्रायमसम्बद्धप्रलापित्वं, अयं च पापोपदेशव्रतस्यातिचारः, मौख्ये सति पापोपदेशसंभवात्तदे, तथाऽधिक्रियते नरकादिज्वनेनात्येत्यधिकरणं-वास्पुदूखलशिलापुत्रकगोधूमययज्ञादि, संयुतं-संयुक्तमर्थक्रियाकरणयोग्यं तच्च तदधिकरणं चेति संयुताधिकरणं, तत्र सामाचारी-श्रावकेण न संयुक्तानि शकटादीनि धारयितव्यानि, अयं च हिंस्रप्रदानव्रतस्य, तथोपभोगपरिभोगयोः-उक्तनिर्वचनयोः अतिरेकता-आधिक्यमुपभोगपरिभोगातिरेकता तां च, चशब्दः समुच्चये, अत्र-अनर्थदण्डविरतौ वर्जयति-परिहरते, इहापि सामाचारी-उपभोगातिरिक्तानि यदि बहूनि तैलामलकानि गृह्णाति तदा तच्छौल्येन बहवः स्वातुं तडागादौ व्रजन्ति, ततश्च पुतरकाष्कापादिवधोऽधिकः स्यात्, एवं ताम्बूलदिष्वपि विभाषा, न चैवं कल्पते, ततः को विधिरुपभोगे?, तत्र स्वाने तावद्गृह एव स्वातव्यं, नास्ति चेत्तत्तमामग्री तदा तैलामलकैः शिरो पर्ययित्वा तानि च सर्वाणि साटयित्वा तडागादीनां तटे निविष्टोऽञ्जलिभिः स्वाति, तथा येषु पुण्यादिषु कुन्ध्यादयः सन्ति तानि परिहरतीति, अयं च प्रमादाचरितव्रत एव, विषयात्मकत्वादस्य, अपध्यानाचरितव्रते त्वनाभोगादिनाऽपध्याने प्रवृत्तिरति-

सिक्खाचयं तु एतद् सामाहयमो तयं तु विष्णोयं । सावज्ञेयरजोगाण वज्जणासेवणारूढं ॥२५॥

चारः, कंदर्पादिय आकुट्या क्रियमाणा भङ्गा एवावसेया इति गाथार्थः ॥२४॥ उक्तं सातिचारं तृतीयं गुणव्रतं, तदुक्तायुक्तानि गुणव्रतानि, अधुना शिक्षाव्रतान्युच्यन्ते, तत्र शिक्षा-अभ्यासस्तत्त्वधानानि व्रतानि २ पुनः पुनरासेवाहर्णीत्यर्थः, तानि च सामायि-
कादीनि चत्वारि, तत्र तावत्सामायिकमाह-‘सिक्खे’त्यादि, शिक्षाव्रतमुक्तशब्दार्थः, अथवा शिक्षा-ग्रहणासेवारूपा परमपदसाधिका
विशिष्टवेष्टा तत्प्रधानं व्रतं तस्या वा वदं शिक्षापदं शिक्षाव्रतं वा, तुशब्दः पुनरर्थः, तस्य चैवं प्रयोगः-गुणव्रतं तावद्विरव्रतादि, शि-
क्षाव्रतं पुनरत्र श्रावकधर्मे सामायिकमिति, समस्य-रागद्वेषवियुक्तस्य जीवस्यायो-लाभः समायः, समो हि प्रतिक्षणमपूर्वैर्ज्ञानदर्श-
नचारित्रपर्ययिर्निरुपमसुखहेतुभिरयःकृतचिन्तामणिकल्पदुर्मोषमर्थुल्यते, समायः प्रयोजनमस्य क्रियानुष्ठानस्येति सामायिकम्,
‘ओ’ इति निपातः पादपूरणे, अन्ये त्वविभक्तिकनिर्देशं कृत्वा ‘मो’ निपात इति व्याख्यान्ति, तर्कं तु-तत्पुनः सामायिकं विज्ञेयं-
ज्ञातव्यं, सावद्येतरयोगानां-सपापनिष्पापव्यापाराणां यथासङ्गं वर्जनासेवनरूपं-परिहारानुष्ठानस्वभावं, विविक्षितकालावधिनेति
गम्यते, तस्मिन् गृहीते द्विविधं त्रिविधेनेति विकल्पेनारम्भादिपरिहारः स्वाध्यायादिविधिश्व विधेय इति भावना । इह च केचिन्म-
न्यन्ते-प्रतिपन्नसामायिकस्य जिनस्नपनपूजादि कुर्वतो न दोषो, निरवद्ययोगत्वात्तस्य, यतः सावद्ययोगलक्षणमिदम्-“कम्ममवज्जं
जं ग्राहियंति कोदाहणो य चत्तारि । सह तेहि वो उ जोगो पच्चक्र्खाणं मये तस्स ॥१॥” इति, न च जिनस्नपनादि गार्हित-
कमेति, अत्रोच्यते, एवं तर्हि साधोरपि तत्करणप्रसङ्गः, यतो न सावद्यलक्षणस्य साधुश्रावकावाश्रित्य भेदोऽभिहितः, तथा-“सा-
माहयंमि व कए समणो इव सावओ हवइ जम्हा । एएण कारणेणं बहुसो सामाहयं कुजा ॥१॥” इत्येतद्वाथोक्तसामायिकवचः साधु-

ना सह सादृश्यं स्नपनादिविधौ नोपपद्यते, साधूनां तत्रानधिकारात्, तथा स्नपनादि कृतदेहविभूषेण कर्त्तव्यं, सामायिकं तु विभूषाविमुक्तेन, तथा भावस्तवारूढस्य द्रव्यस्त्वेन न किञ्चन, तदर्थमेव तस्येष्टत्वात्, किंच-यथा तस्य स्नपनादि विधेयं तथा चैत्यसत्कारामर्पणसेचनगाननृत्याद्यप्यविगातेन विधेयं शान्नोति, भवन्तीत्या निरवद्यत्वाविशेषात्, न च सामायिकसामाचार्या-मेतदेव तत्सूचकं वा यचनद्रुपलभ्यते, साधुसमानता तूलम्यत इति, अत्र पुनः सामाचारी-इह श्रावको द्विविधः-ऋद्धि-प्राप्तोऽनृद्धिकश्च, योऽसावनृद्धिकः स चैत्यगृहे साधुसमीपे वा गृहे वा पौषधशालायां वा यत्र विश्राम्यति निर्व्यापरो वाऽऽस्ते तत्र सर्वत्र तत्करोति, चतुर्षु स्थानेषु पुनर्नियमात्करोति, तद्यथा-चैत्यगृहे साधुसमीपे पौषधशालायां स्वगृहे वाऽऽवश्यकं कुर्वाणः, तत्र यदि साधुसमीपे करोति तदाऽयं विधिः-यदि परंपरभयं नास्ति, यदि केनापि समं विवादो नास्ति, यदि कस्यापि द्रव्यं न धारयति मा भूत्तत्कृतार्कसर्पापिर्षिका, यदि च धारणकं दृष्टा न गृह्णाति मा भूद्भङ्गो, यदि च व्यापारं न करोति, तदा स्वगृहे एव सामायिकं कृत्वा व्रजति पञ्चसमिधस्त्रिगुप्तः, ईर्यायामुपयुक्तः यथा साधुः, भाषायां सावद्यं परिहरन्, एषणायां काष्ठं वा लेभुं वाऽनुज्ञाप्य प्रत्युपेक्ष्य प्रमृज्य च गृह्णन्, एवमादाने निक्षेपे च, तथा खेल्सिंषाणादीन् विवेचयति, विवेचयंश्च स्थण्डिलं प्रत्यु-पेक्षते प्रमार्ष्टि च, यत्र तिष्ठति तत्रापि गुप्तिनिरोधं करोति, अनेन विधिना गत्वा त्रिविधेन साधून् भत्त्वा सामायिकं करोति-“करेमि भन्ते ! सामाद्यं सावज्जं जोगं पचक्राममि जाव साहू पज्जुथासामि दुविहं तिविहेण” इत्याद्युच्चारणतः, तत ईर्यापिधिरायाः प्रति-क्रामति, पश्चादालोच्य वन्दते आचार्यादीन् यथारालिकतया, पुनरपि गुहं वन्दिता प्रत्युपेक्ष्य निविष्टः पृच्छति वा पठति वा, एवं चैत्येष्वपि, यदा तु स्वगृहे पौषधशालायां वा तदा गमनं नास्ति, यः पुनः ऋद्धिप्राप्तः स सर्वदुर्घ्या याति, तेन जनस्यास्था भवति,

मणवयणकायदुष्पणिहाणं इह जत्तओ विवज्जेइ । सइअकरणं अणवट्टियस्स तह करणयं चेव ॥२६॥

आरताश्च साधवः सुपुरुषपरिग्रहेण भवन्ति, यदि त्वसौ कृतसामायिक एति तदाऽध्वहस्त्यादिभिरधिकरणं स्यात्, तच्च न वर्तते कर्तु-
मित्यसौ तन्न करोति, तथा कृतसामायिकेन पादाम्यामेवागन्तव्यमिति च तन्न करोति, तथा यद्यसौ श्रावकस्तदा तं न कोऽप्य-
भ्युक्षिष्यति, अथ यदा भद्रकस्तदा पूजा कृता भवत्विति पूर्वैरचितमासनं क्रियते, आचार्याश्चोत्थिता एवासते, मोक्षानानुत्थानकृता
दोषा भूवन्, पश्चादसाद्यद्विप्राप्तश्रावकः सामायिकं करोति, कथं? “करेमि भंते! सामाहयं सावज्जं जोगं पच्चक्खामि दुविहं तिवि-
हेणं जाव नियमं पज्जुवासामि” इत्यादि, एवं सामायिकं कृत्येयां प्रतिक्रान्तो वन्दित्वा पृच्छति वा पठति वा, स च किल सामा-
यिकं कुर्यन् मुद्दटं कुण्डलं नाममुद्रां चापनयति, पुष्पतामूलप्राचारादिकं च व्युत्सृज्यतीत्येष विधिः सामायिकस्येति गाथार्थः ॥२५॥
असौवातिचारानाह-“मणे’त्यादि, मनोवचनकायानां-मानसवाक्कशरीराणां दुष्प्रणिधानं-सावद्ये प्रवर्तनं मनोवचनकायदुष्प्रणिधानं,
इह सामायिकं यत्नतः-आदरेण विवर्जयति-परिहरतीति त्रयोऽमी अतिचाराः, तथा स्मृतेः-स्मरणस्य सामायिकविषयाया अकर-
णमेवाकरणकं-अनासेवनं स्मृत्यकरणकं, एतदुक्तं भवति-प्रबलप्रमादानैवं स्मरति यदुतास्यां वेलायां मया सामायिकं कर्तव्यं, कृतं
न कृतं वेति, स्मृतिमूलं च मोक्षानुष्ठानमिति, तथाऽनवस्थितस्य-अस्थिरस्वरूपस्य सामायिकस्य तथा-तेनैव प्रकारेण प्रबलप्रमादा-
दिलक्षणेन कारणमेव कारणकं-आसेवनं, यः सामायिकं कारणानन्तरमेव त्यजति यथाकथञ्चिद्वा करोति तस्यानवस्थितकरणमित्य-
भिधीयते, चैवशब्दः समुच्चये, अपिचेत्यादिशब्दवत्, अयमेपां भावार्थः-“सामाहयं तु काउं घरचितं जो य चितए सड्डो । अट्ट-
वसट्टोवगओ निरत्थयं तस्स सामहयं ॥१॥ कडसामइओ पुण्वि बुद्धीए पेडिऊण भासेज्जा । सइ निरवज्जं वयणं अन्नइ सामाहयं

न भवे ॥२॥ अनिरिक्खियापमज्जिय थंडिल्ले ठाणमाह सेवंतो । हिंसामावेडवि न सो कडसामओ पमायाओ ॥३॥ न सरइ
पमायजुत्तो जो सापइयं कया उ कायव्वं ? । कयमकयं वा ? तस्स हु कयंयि विहलं तयं नेयं ॥४॥ काऊण तवखणं चिय पारेइ
करेइ ॥ जहिच्छाए । अणवद्वियसामइयं अणायराओ न तं सुद्धं ॥५॥” ननु मनोदुष्प्रणिधानादिषु सामायिकस्य निरर्थकत्वादि-
प्रतिपत्तयेन वस्तुतोऽभाव एव प्रतिपादितः, अतिचारश्च मालिन्यरूप एव भवतीति कथं सामायिकभावे ? अतो भङ्गा एवैते, नाति-
चाराः, सत्यं, किंत्वनाभोगतोऽतिचारा इति भावना, ननु द्विविधं त्रिविधेन साधयित्वा ख्यानं सामायिकं, तत्र च मनोदुष्प्रणि-
धानादौ प्रत्याख्यानमङ्गात् सामायिकाभाव एव तद्भङ्गजनितं प्रायश्चित्तं च स्यात्, मनोदुष्प्रणिधानं च दुष्परिहार्यं, मनसोऽनवस्थि-
तत्वात्, अतः सामायिकप्रतिपत्तेः सकाशात्तदप्रतिपत्तिरेव श्रेयसीति, नैवं, यतः सामायिकं द्विविधं त्रिविधेन प्रतिपन्नं, तत्र च
मनसा सावर्धं न करोमीत्यादीनि पदं प्रत्याख्यानानीत्येकतरप्रत्याख्यानभङ्गेऽपि शेषसद्भावाच्च सामायिकस्यात्यन्ताभावो, मिथ्या-
दुष्कृतेन मनोदुष्प्रणिधानमात्रशुद्धेय, सर्वविरतिसामायिकेऽपि तथाऽभ्युपगतत्वात्, यतो गुप्तिभङ्गे मिथ्यादुष्कृतं प्रायश्चित्तमुक्तं,
यदाह-“दीओ असमिओमिच्छि कीस ? सहसा अगुत्तो वा ?” द्वितीयोऽतिचारः समित्यादिभङ्गरूपः, अनुतापेन शुध्यतीत्यर्थः, इति
न प्रतिपत्तेरप्रतिपत्तिर्नरीयसीति, किंच-सातिचारानुष्ठानादप्यभ्यासतः कालेन निरतिचारमनुष्ठानं भवतीति मूरयो, यदाहुः-“अ-
भ्यासोऽपि प्रायः प्रभूतजन्मानुगो भवति शुद्ध” इति, तथा यदिहोक्तं पौषधशालायां सामायिकं करोति, तत्रैकाकिन एव पौष-
धशालायां प्रवेश इति कैचन मन्यन्ते ‘एणे अबीए’ इत्याद्यागमवचनश्रवणात्, तत्रोच्यते, नायमेकान्तो, वचनान्तरस्यापि श्रवणात्,
तथा हि व्यवहारभाष्येऽभिहितम्-“रायसुयाई पंचवि पोसहसालाए संभिलिया” इत्यलं प्रसंगेनेति गार्थाथः ॥ २६ ॥ उक्तं

विस्त्रियगद्विपदस दिसापरिमाणस्तेह पददिणं जं तु । परिमाणकरणमेयं अचरं खलु होह विण्णेयं ॥२७॥

यज्जइ इत्त आणमणप्पओग पेमप्पओगयं चेव । सद्धानुरूपवायं तह वहिया पोग्गलक्खेवं ॥२८॥

मातिचारं प्रथमं शिक्षाग्रतं, अधुना द्वितीयमाह—‘दिस्सी’त्यादि, दिग्ग्रतमुक्तस्वरूपं तत्र गृहीतं—अभ्युपेतं दिग्ग्रतगृहीतं तस्य, दिक्-
परिमाणस्य—ऊर्चादिदिग्गमनप्रमाणस्य, दीर्घकालिकस्येति गम्यं, इह शिक्षाग्रतेषु, प्रतिदिनं—अनुदिवमम्, एतच्चोपलक्षणं ग्रहरादेः,
यत्तु—यत्पुनः परिमाणकरणं—संक्षिप्ततरदिकप्रमाणग्रहणमित्यर्थः, एतद् एवंविधं परिमाणकरणं, अपरं—प्रथमादन्यत् द्वितीयं शि-
क्षाग्रतं देशावकाशिकं—देशो—दिग्ग्रतगृहीतपरिमाणस्य विभागेऽवकाशः—अवस्थानं देशावकाशस्तेन निर्धूतं देशावकाशिकं, स च य-
त्रास्ति तद्देशावकाशिकमिति, खलुर्गवियालङ्कारे, भवति—वर्तते, विज्ञेयं—ज्ञातव्यमिति माथार्थः ॥२७॥ अत्रातिचारनाह—‘यज्जे’-
त्यादि, वर्जयति—परिहरते, इह द्वितीयशिक्षाग्रते, आनयने—विवक्षितक्षेत्राद् बहिर्वर्तमानस्य सचेतनादिद्रव्यस्य विवक्षितक्षेत्रप्रापणे
प्रयोगः—स्वयंगमने ग्रतमङ्गभयादन्यस्य संदेशकादिना व्यापारणमानयनप्रयोगोऽतस्तं, इह च प्राकृतत्वादनुसारस्याश्रयणम्, तथा
प्रेष्यस्य—आदेश्यस्य प्रयोगो—विवक्षितक्षेत्राद् बहिः प्रयोजनाय स्वयंगमने ग्रतमङ्गभयादन्यस्य व्यापारणं प्रेष्यप्रयोगकोऽतस्तम्, चैव-
शब्दः समुच्ये, ‘सद्धानुरूपवायं’ति शब्दानूनां रूपस्य च पातः—आह्वानीयस्य श्रोत्रे दृष्टौ च पातनं शब्दानुरूपपातस्तं, अथवा
प्राकृतत्वाच्छब्दो मङ्गभयादेवं निर्देशः, अन्यथा ‘सद्धानुरूपवायं’ इति वाच्यं स्यात्, तत्र शब्दस्य काशितादे रूपस्य च स्वशरीरसम्ब-
न्धिनोऽनुपातो—विवक्षितक्षेत्राद् बहिः स्थितसाह्वानीयस्य श्रोत्रे दृष्टौ च पातनं शब्दरूपानुपातोऽतस्तं, विवक्षितक्षेत्राद् बहिः स्थितं
कश्चन नरं ग्रतमङ्गभयादाह्वानुमन्तमुच्यते यदा काशितादिशब्दश्चावणस्य कीय रूपसंदर्शनव्याजेन तस्माकारयति तदा ग्रतसापेक्षं—

आहारदेहसफारयं भवाचारपोसहो यऽन्नं । देसे सन्वे य इमं चरमे सामाहयं णियमा ॥२९॥

च्छन्दानुपातो रूपानुपातश्चातिचार इति, तथा-तेनैव प्रकारेण विवक्षितजनस्यागमनार्थतालक्षणेन 'बहियं' नि बहिस्ताद्विवक्षितक्षेत्रात् पुद्गलक्षेपं-कर्करादिप्रक्षेपं, देशावकाशिकव्रतं हि गृह्यते मा भूद्गमनागमनादिव्यापारजनितः प्राण्युपगमर्द इत्यभिप्रायेण, स च स्वयं कृतोऽन्येन वा कारित इति न कश्चित् फले विशेषः, प्रस्युत गुणः स्वयंगमने, ईयापयविशुद्धेः, परस्य पुनरनिष्पुणत्वात्तदशुद्धिरिति, इह चाद्यद्वयमव्युत्पन्नबुद्धित्वेन सहसाकाशादिना वा, अन्यत्रयं तु व्यापारस्यातिचारतां यातीति, इहाहुर्बुद्धः-दिग्ब्रतसंक्षेपकरणं अणुघृतादिसंक्षेपकरणस्याप्युपलक्षणं द्रष्टव्यं, तेषामपि संक्षेपस्यावश्यं कर्तव्यत्वात्, प्रतिव्रतं च संक्षेपकरणस्य भिन्नव्रतत्वे न द्वादश व्रतानीति संख्याविरोधः स्यादिति, अत्र केचिदाहुः-दिग्ब्रतसंक्षेप एव देशावकाशिकं, तदतिचाराणां दिग्ब्रतानुसारितयैयोपलम्भमात्, अत्रोच्यते, यथोपलक्षणतया क्षेपव्रतसंक्षेपकरणमपि देशावकाशिकमुच्यते तथोपलक्षणतयैव तदतिचारा अपि तदनुमारिणो द्रष्टव्याः, अथवा प्राणातिपातादिसंक्षेपकरणेषु बन्धादय एवातिचारा घटन्ते, दिग्ब्रतसंक्षेपे तु संक्षिप्तत्वात् क्षेत्रस्य शब्दानुपातादयोऽपि स्युरिति भेदेन दर्शिताः, न च सर्वेषु व्रतभेदेषु विशेषतोऽतिचारा दर्शनीयाः, रात्रिमोजनादिब्रतभेदेषु तेषामदर्शितत्वादिति माथार्थः ॥२८॥ उक्तं सातिचारं द्वितीयं शिक्षाव्रतं, साम्प्रतं तृतीयमुच्यते- 'आहे'त्यादि, पोषं-पुष्टिं प्रक्रमाद्धर्मस्य घचे-करोतीति पोषधः-पर्यदि-नानुष्ठानं, आहारश्च-अशनादिदेहसत्कारश्च-शरीरभूषा ब्रह्म च-ब्रह्मचर्यमव्यापारश्च-आरम्भवर्जनमिति द्वन्द्वस्तेषु विषये तैर्वा निमित्तभूतैः पोषध आहारदेहसत्कारब्रह्मान्यापारपोषधः, आद्ययोर्वर्जनमन्ययोरासेवनमित्यर्थः चशब्दः पुनरर्थः, अन्यद्-देशावकाशा-शिकादपरं तृतीयं शिक्षाव्रतं, इदं चतुर्विधमपि द्विधेत्याह-देसे-आहारादीनां देशविषये 'सन्वे' नि सर्वस्मिन्-निरवशेषे आहारादौ,

चञ्चलः समुच्चयार्थः, 'इमं'ति इदं पोषधव्रतं भवतीति गम्यं, तत्र च चरमे-अंतिमे भेदे सर्वतोऽव्यापारपोषधारुये कृते सति सामा-
 यिकं-प्रथमं शिक्षाव्रतं नियमाद्-अवश्यंभावेन, कर्तव्यं भवति इति गम्यं, अन्यथा सामायिकफलभाभावः स्यात्, इह च भावार्थो
 वृद्धोक्तोऽयम्-आहारपोषधो द्विविधो-देशसर्वभेदात्, तत्र देशे विवक्षितविकृतेरविकृतेरायाम्भलस्य वा सकृदेव द्विरेव वा भोजन-
 मिति, सर्वतस्तु चतुर्विधस्याप्याहारस्याहोरात्रं यावत्प्रत्याख्यानं, शरीरसत्कारपोषधस्तु स्नानोद्धर्तनवर्णकविलेपनपुष्पगन्धविशिष्टवस्त्रा-
 भरणपरित्यागः, सोऽपि देशसर्वभेदाद्विधा, तत्र देशे कस्यापि शरीरसत्कारविशेषसाकरणं, सर्वतस्तु सर्वस्यापि तस्याकरण, ब्रह्मचर्य-
 पोषधोऽपि देशतः सर्वतश्च, तत्र देशे दिवैव रात्रावेव वा सकृदेव द्विरेव वाऽब्रह्मासेवनं, सर्वतस्तत्त्वहोरात्रं यावद्ब्रह्मचर्यपालनं, अ-
 व्यापारपोषधोऽपि देशतः सर्वतश्च, तत्र देशत एकतरस्य कस्यापि व्यापारस्याकरणं, सर्वतस्तु सर्वेषामपि व्यापाराणां हलशकटगृह-
 कर्मादीनामकरणं, तत्र चाव्यापारविषयो यो देशतः पोषधं करोति स सामायिकं करोति वा न वा, यस्तु सर्वतः पोषधं करोति स
 नियमात् सामायिकं करोति, यदि न करोति तदा तत्फलेन वञ्च्यते, तच्च क्व कथं वा करोतीति ?, उच्यते, चैत्यगृहे वा साधुमूले
 वा गृहे वा पोषधशालायां वा, उन्मुक्तमणिमुवर्णो व्यपगतमालावर्णकविलेपनप्रहरणः, तत्र च कृते पठति पुस्तकं वा वाचयति, धर्म-
 ह्यानं वा ध्यायति, यथैतान् साधुगुणानहं न समर्थो मन्दभाग्यो धारयितुमित्यादिविभाषति, इह च यथाहारशरीरसत्कारब्रह्मच-
 र्यपोषधवदव्यापारपोषधमप्यन्यत्रानाभोगेनेत्याद्याकारोच्चारणपूर्वकं प्रतिपद्यते तदा सामायिकमपि सार्थकं भवति, स्थूलत्वात्पोषध-
 मत्प्राख्यानस्य सूक्ष्मत्वाच्च सामायिकस्येति, तथा पोषधवताऽपि सावद्यव्यापारा न कार्या एव, ततः सामायिकमकुर्वत्सह्याभात् अश्य-
 तीति, यदि पुनः सामाचारीविशेषात् सामायिकमिव द्विविधं त्रिविधेनेत्येवं पोषधं प्रतिपद्यते तदा सामायिकार्थस्य पोषधेनैव गतत्वात्

अप्पडिदुप्पडिलेहियऽपमज्जसेज्जाह वज्जई एत्थ । संमं च अण्णुपालणमाहाराईसु सन्वेसु ॥३०॥

सामायिकमत्यन्तं फलवत्, यदि परं पौषषसामायिकलक्षणं व्रतद्वयं प्रतिपन्नं मयेति भावात्फलवदिति गाथार्थः ॥२९॥ अत्राति-
चारानाह—‘अप्पडि’त्यादि, इह ‘सूचनात्त्वत्र’मिति न्यायात् ‘पदावयवेषु पदसमुदायोपचारा’द्वा ‘अप्पडि’ति अप्रत्युपेक्षितं, ‘दुप्प-
डिलेहियं’ति दुष्प्रत्युपेक्षितं च ‘अपमज्ज’ति अप्रमाजितं दुष्प्रमाजितं च यच्छ्रयादि तदप्रत्युपेक्षितदुष्प्रत्युपेक्षिताग्रमाजितदुष्प्र-
माजितश्रयादि, आदिशब्दास्तंस्तारकोच्चारप्रश्रवणभूमिपरिश्रहः, तद्वर्जयति—परिहरति, अत्र तृतीयशिक्षाव्रते, अनेन गाथाधेन चत्वा-
रोऽतिचारा दर्शिताः, तद्यथा—अप्पडिलेहियदुप्पडिलेहियसेज्जासंथारए? अप्पमज्जियदुप्पमज्जियसेज्जासंथारए? अप्पडिलेहियदुप्प-
डिलेहियउच्चारणसवणभूमी? अप्पमज्जियदुप्पमज्जियउच्चारणसवणभूमिधत्ति व्यक्ताथ, नवरमप्रत्युपेक्षितः—चक्षुषा न निरीक्षितः,
दुष्प्रत्युपेक्षितो—विभ्रान्तचेतमा निरीक्षितः, श्रय्यासंस्तारकः—श्रयनार्थिकः संस्तारकः पौषधिकोपयोगी दर्भकुशकम्बलीवह्नादिः,
अथवा श्रय्या—श्रयनं सर्वाङ्गीणं वसतिर्वा संस्तारकः—अर्धतृतीयहस्तपरिमाणः, अस्मिन् पक्षे समाहारद्वन्द्वो व्याख्येयः, उपलक्षणं
चैतत्सीढकादेः, तथाऽप्रमाजितो रजोहस्पादिना दुष्पमार्जितोऽनुपयुक्तयेति, ननु किं पौषधिकस्य रजोहरणमस्ति?, अस्तीति ब्रूमः,
यतः सामायिकसामाचारौ भगताऽऽवश्यकचूर्णाकृतोक्तं—“रजोहरणेणं पपज्जइ, जओ साहणं उवगहिंयं रजोहरणमत्थि तं म-
ग्गति, असति पोचस्स अंतेजे”ति, उच्चारप्रश्रवणभूमिः—पुरीषभूतोत्सर्गस्यण्डिलमिति, इह पुनर्द्विदोक्ता सामाचारी—कृतयोपधो
नाप्रत्युपेक्षितां श्रय्यामारोहति संस्तारकं वा पौषधशालां वा सेवते, दर्भवस्त्रं वा शुद्धवस्त्रं वा भूम्यां संस्तृणाति, कायिकाभूमेश्चा-
गतः पुनरपि संस्तारकं प्रत्युपेक्षते, अन्यथाऽतिचारः स्यात्, एवं पीठादिष्वपि विभायेति, एते चत्वारोऽप्यतिचाराः सर्वतोऽन्या-

अण्णाईणं सुद्धाण कप्पणिज्जाण देसकालजुतं । दाणं जईणमुच्चियं गिहीण सिक्खवावयं भणियं ॥३१॥

पारपोषणं पत्रं मन्त्रन्ति, अतिचारता चैषां स्पष्टैवेति, तथा सम्यक्-यथाऽऽगमम्, चशब्दः समुच्चये, अननुपालनं-अनासेवनं, आहारा-
दिद्विति-विषयविषयिणोः पट्टीसप्तम्योश्चाभेदादाहारपोषणप्रभृतीनां सर्वेषां-समस्तानामन्यापारपोषणपर्यवसानानामिति, भावना-
चास्यवम्-कृतपोषणोऽस्तिरचित्तः सन्नाहारे तावत्सर्वमाहारं तद्देशं वा प्रार्थयते, द्वितीयदिवसे चात्मार्यमादरं कारयति, शरीरम-
त्कारे शरीरमुद्वर्तयति, दंष्ट्रिके केष्ठान् रोमाणि वा मृद्भागाभिप्रायेण संस्थापयति, दाहे वा सति शरीरं सिञ्चति, ब्रह्मचर्ये त्वैहलो-
किकान् पारलौकिकान् वा भोगान् प्रार्थयते, शब्दरूपरसगन्धस्पर्शान् वाऽमिलयति, ब्रह्मचर्यपोषणः कदा पूर्णो भविष्यति ? , त्या-
जिता ब्रह्मचर्येणेति वा चिन्तयति, अन्यापारे सावधानि व्यापारयति, कृतमकृतं वा चिन्तयतीत्येवं पञ्चातिचारविशुद्धोऽयमनुपा-
लनीय इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ उक्तं सातिचारं तृतीयं शिक्षाव्रतं, अधुना चतुर्थमुच्यते-‘अन्ने’त्यादि, अन्नादीनां-भोजनप्रभृतीनां,
आदिशब्दात् पानवस्त्रौषधादिपरिग्रहः, अनेन च हिरण्यादिव्यवच्छेदमाह, शुद्धानां-न्यायागतानां, न्यायश्च द्विजश्चित्रियविद्वद्भ्राष्ट्राणां
शुद्धस्वधृष्यनुष्ठानं, अनेन चान्यायागतानां निषेधमाह, कल्पनीयानां-उद्गमादिदोषवर्जितानां, अनेन त्वकल्पनीयानां प्रतिषेध-
माह, देशकालयुतं-प्रस्तावोचितं, यतः काले दत्तं महोपकारकारि दानं स्यात्, अभिधीयते च-“काले दिणस्स पहेणयस्स अग्घो
न तीरण काउं । तस्सेव अथक्कणामिअस्स गिण्हंतया नत्थि ॥ १ ॥” अथवा देशकालयुतं-क्षेत्रकालोचितं, यद्यत्र देशे काले वो-
चितमित्यर्थः, दानं-वितरणं, यतिभ्यो-मुनिभ्यः, उचितं-संगतम्, गृहिणां-श्रमणोपासकानाम्, शिक्षाव्रतमुक्तशब्दार्थ, भणितं-
उक्तमतिथिसंविभागव्रतमित्यर्थः, इह भोजनार्थं भोजनकालोपस्थायतिथिरुच्यते, तत्रात्मार्यं निष्पादिताहारस्य श्रमणोपासकगृहिणः

साधुरेवातिथिः, तिथिपूर्वादि सकललौकिकव्यवहारत्यागात्, तदुक्तम्—“तिथिपूर्वोत्सवाः सर्वे, त्यक्ता येन महात्मना । अतिथिं तं
 विजानीयाच्चेष्टमभ्यागतं विदुः ॥ १ ॥” तस्यातिथेः संगतो—निर्दोषो विभागः—पश्चात्कर्मादिदोषपरिहारायां श्रदानुरूपोऽतिथिसंवि-
 भागः स एव व्रतमतिथिसंविभागव्रतमिति, अत्र धृद्धोक्ता सामाचारी—श्रावकेण पोषणं पारयता नियमात्साधुभ्यो दत्त्वा पारयि-
 तव्यं, अन्यदा पुनरनियमो—दत्त्वा वा पारयति पारयित्वा वा ददाति, तस्मात्पूर्वं साधुभ्यो दत्त्वा पश्चात्पारयितव्यं, कथं?, यदा
 देशकालो भवति तदाऽऽत्मनो विभूषां कृत्वा साधूस्तत्प्रतिश्रयं गत्वा निमग्नयते—‘मिथां गृहीते’ति, साधूनां का प्रतिपत्तिः?, उच्यते,
 तदैकः पटलकमन्यो मुखानन्तकमपरो भाजनं प्रत्युपेक्षते, मा अन्तरायदोषाः स्यान्नादोषा वा भवन्तु, स च यदि प्रथमायां पौ-
 रूष्यां निमग्नयते अस्ति च नमस्कारसहितग्रात्याख्यानीं तत्तत्तद्गृह्यते, अप्य नास्त्यसौ तदा न गृह्यते, यतस्तद् बोद्धव्यं भवति, यदि
 पुनर्यनं लगेत्तदा गृह्यते संस्थायते च यो वोद्घाटपौरूष्यां पारयति पारणकृत्वा नन्यो वा तस्मै तदीयते, पश्चात्तेन श्रावकेण समं
 संघाटको व्रजति, एको न वर्तते प्रेषयितुं, साधू पुरतः श्रावकस्तु मार्गतो गच्छति, ततोऽसौ गृहं नीत्वा तावासनेनोपनिमग्नयते,
 यदि निविशेते तदा लष्टं, अथ न निविशेते तथापि विनयः प्रयुक्तो भवत्विति, ततोऽसौ भक्तं पानं च स्वयमेव ददाति, अथवा भाजनं
 धारयति, अथवा स्थित एवास्ते यावद् दत्तं, साधू अपि सावशेषं गृहीतः पश्चात्कर्मपरिहरणार्थं, ततो दत्त्वा वन्दित्वा च विसर्जय-
 ति, अनुगच्छति च कतिचित्पदानि, ततः स्वयं मुहूर्त्ते, यच्च किल साधुभ्यो न दत्तं तच्छ्रावकेण न भोक्तव्यं, यदि पुनस्तत्र ग्रामादौ
 साधवो न सन्ति तदा भोजनवेलायां दिग्बलोकनं करोति, विशुद्धभावेन च चिन्तयति—यदि साधवोऽभविष्यंस्तदा निस्तारितो-
 ऽहमभविष्यमिति विभाषेति भाषार्थः ॥३१॥ अत्रातिचारानाह—‘सचिच्चे’त्यादि, सचिच्चे—सचेतने पृथिव्यादौ निक्षेपणमेव निक्षे-

सच्चित्तनिर्विचयणयं वज्रह सच्चित्तपिहणयं चेव । कालाहकमपरवयएसं मच्छरिययं चेव ॥ ३२ ॥

एतयं पुन अहयारा णो परिसुद्धेसु होति सन्वेसु । अकखंडविरहभावा वज्रह सन्वत्थ तो भणियं ॥ ३३ ॥

पणकं-साधुदेयमक्तादेः स्थापनं सच्चित्तनिषेणकं तद्वर्जयति-परिहरते, तथा सच्चित्तेन-फलादिना पिधानमेव पिधानकं-साधुदे-
यमक्तादेः स्थापनं सच्चित्तपिधानकं, चशब्दः समुच्चये, एवकारोऽवधारणे, एवं चानयोः प्रयोगः-सच्चित्तपिधानकमेव च, तथा
कालस्य-साधुचित्तमिधासमयस्यातिक्रमः-अदित्तमयाऽनागतमोजनपथाद्भोजनद्वारेणोच्छ्रानं कालातिक्रमः, तथा परस्य-आत्मव्यति-
रिक्तस्य व्यपदेशः-परकीयमिदमन्नादिकमित्येवमदित्सावतः साधुसमष्टं भणनं परव्यपदेशः, ततोऽनयोः समाहारद्वन्द्वे कालाति-
क्रमपरव्यपदेशं तत्, तथा मत्सरं-असहनं साधुमिर्याचितस्य कोपनं, तेन रङ्गेण यान्वितेन दत्तं, अहं तु किं ततोऽपि हीन इत्यादि-
विकल्पो वा, सोऽस्यास्तीति मत्सरिकत्तद्भावो मत्सरिकता तां च, चैवशब्दः समुच्चये, अतिचारभावना पुनरिषम्-यदाऽनामोगादि-
नाऽतिक्रमादिना वा एतानाचरति तदाऽतिचारः, अन्यदा तु मङ्ग इति गार्थार्थः ॥ ३२ ॥ उक्तं सातिचारं चतुर्थं शिक्षाव्रतं, तदुक्तौ
चोक्तानि सातिचाराणि द्वादशापि श्रावकव्रतानि, साम्प्रतं तेऽतिचारोक्तिमेव शोधयति, ननु यद्यतिचारा अपि परिहार्यत्वेनैवामि-
धीयन्ते तदा किमिति तेपामपि व्रतानामिव प्रत्याख्यानं नोपदर्शितं?, तद्वर्जनमात्रमेव चोपदिष्टं? इति मनस्याघायाह-‘एतथ’-
मित्यादि, अत्रैतेषु प्राणातिपातादिव्रतेषु, पुनाशब्दो विशेषणे, तद्भावना चैवम्-एवं तावद्गतान्युक्तानि, एतेषु पुनर्व्रतेष्वतिचारा-
देशमङ्गरूपाः, नो-नैव, परिशुद्धेषु-विचन्यककमानुदयगतताच्चिकविरतिपरिणामप्रतिपन्नतया निर्मलेषु, भवन्ति-जायन्ते, सर्वेषु-
द्वादशस्यपि, अत्र हेतुमाह-अखण्डविरतिभावात्-परिपूर्णदेशविरतिपरिणामतः, ततो न हि परिपूर्णदेशपरिणामसम्भावे बन्धवधा-

गह्वणादुच्चारं पयत्ता होइ असन्तोऽवि विरहपरिणामो, अकुसलकम्मोदयओ पडइ अवण्णाइ लिंगमिह ॥३५॥

॥१॥' इत्यादिका च, तथा विषयः-सम्यक्त्वव्रतगोचरो जीवाजीवादितत्त्वरूपः स्थूलसंकल्पितप्राण्यादिरूपश्च, तत्र उपायादीनां
द्वन्द्वः, अतस्ते उपायरक्षणग्रहणप्रयत्नविषयाः, 'मुण्येयव्व'ति ज्ञातव्याः, इह विशेषतोऽनुक्ता अपि, कथमित्याह-कुम्भकारचक्रस्य-
कुलालचक्रस्य यो भ्रामको-भ्रमणहेतुर्दण्डो-यष्टिस्तल्लक्षणं यदुदाहरणं-ज्ञातं तत्कुम्भकारचक्रभ्रामकदण्डोदाहरणं तेन, धीरैः-बुद्धि-
राजितैः, इदमुक्तं भवति-यथा कुम्भकारचक्रस्यैकस्मिन्नपि देशे दण्डेन प्रेरिते सब तद्देशा भ्रमिता भवन्ति एवमिह सम्यक्त्वव्रतव्रताती-
चाराश्रितविविधवक्तव्यताचक्रस्य सम्यक्त्वव्रतव्रतातिचाररूप एकदेशे प्ररूपिते उपायादयस्तद्देशा आक्षिप्ता एव भवन्ति, ते च मूत्रा-
दवसेयाः, संक्षेपप्रकरणत्वेनेह तेषामनुक्तत्वात्, अथवा यथा चक्रस्य दण्डाद्भ्रमणं भवति एवमुपायादीनां यत्रात् परिज्ञानं भवतीति
सूत्राच्चेऽवगन्तव्या इति गार्थार्थः ॥३४॥ (दण्डेन चक्रे वेगे उत्पादिते पश्चात् तत् स्वयं यथा भ्राम्यति तथाऽनेन व्रतातिचारज्ञाने जाते
सूत्रात् समावार्था उपायादयो ज्ञायन्ते इत्यतिदेशो दृष्टान्तश्च) अथ गृहीतसम्यक्त्वव्रतेन सम्यक्त्वव्रतपरिणामस्थैर्यार्थं यद्विधेयं त-
द्गतोपदेशप्रस्तावनार्थमिदमाह-'गह्वणे'त्यादि, ग्रहणाद्-'गुरुमूले' श्रुतधर्मे'त्यादिविधिना सम्यक्त्वव्रतोपादानादुपरि-उत्तरकाले,
प्रयत्नाद्-उद्यमविशेषाद्धेतोः, भवन्ति-जायते, असन्नापि-कर्मदोषादविद्यमानोऽपि, संस्तु भूत एवेत्यपिशब्दार्थः, कोऽसावित्याह-
विरतिपरिणामः-प्राणातिपातादिनिवर्तने पारमार्थिकाच्यवसायः, उपलक्षणत्वात्सम्यक्त्वपरिणामस्यापि ग्रहणं, सोपक्रमत्वादिरत्या-
द्यावारककर्मणां, तथाविधप्रयत्नस्य च तदुपक्रमणस्वभावत्वादिति, अथोक्तविषययमाह-अकुशलकर्मोदयतः-अशुभकपायादिकर्मनु-
भावात्, पतति-सन्नापि व्रतग्रहणस्योपरि प्रयत्नं विनाऽप्ययाति, विरतिपरिणाम इति प्रकृतं, तत्प्रतिपातश्च लिङ्गेनावसीयते इति तदेवाह-

तम्हा णिचसत्तीए यहुमाणेणं च अहिगयगुणम्मि । पडिक्कवतुगुंछाप परिणहआलोयेणेणं च ॥३६॥
 तिथंकरभत्तीए सुसाहुजणपज्जुवासणाए य । उत्तरगुणसद्दाए य एत्थ सपा होइ जइयव्वं ॥ ३७ ॥

अवर्णो-व्रतानां व्रतदेशकानां व्रतवर्ता वा अक्षया वा अवज्ञा वा अनादरः स आदिर्यस्य तदवर्णोति अवज्ञादि वा, आदिशब्दात्तद-
 क्षणोपायाप्रयुक्त्यादि च, लिङ्गं-लक्षणं, इह व्रतपरिणामपाते इति, न च वाच्यं 'विरतिपरिणाममावे कथं व्रतग्रहण'मिति, उपरोधादिना
 तस्य संभवात्, श्रूयन्ते ह्यनन्तानि ब्रूयतः श्रमणत्वभावकत्वोपादानानीति गार्थार्थः ॥३५॥ प्रस्तावितोपदेशमेवाह-'तन्हे'त्यादि,
 यस्मादसन्नपि विरतिपरिणामः ग्रहणादुपरिप्रयत्नाज्जायते प्रयत्नं विना चाकुशलकर्मोदयात् सन्नपि प्रतिपत्ति तस्मात्कारणाभित्यस्मृत्या-
 सार्वदिकस्मरणेन, भवति यतितव्यमिति सम्बन्धः, तथा बहुमानेन-भावप्रतिबन्धेन, चशब्दः समुचये, अधिकृतगुणे-अङ्गीकृतगुणे
 सम्यक्तत्वाणुव्रतादौ, इदं च षट् पूर्वपदाभ्यामुत्तरपदेन च सह प्रत्येकं योज्यते, तथा प्रतिपक्षजुगुप्सया-मिथ्यात्वप्राणिपद्याद्युद्देशेन,
 तथा परिणत्यालोचनेन-अधिकृतगुणविषयभूता मिथ्यात्वप्राणातिपातादयो दारुणफला अधिकृतगुणा वा सम्यक्तत्वाणुव्रतादयः
 परमार्थहेतव इत्येवं विपाकपर्यालोचनेन । चशब्दः समुचय एवेति गार्थार्थः ॥३६॥ 'तित्थ'मित्यादि, तथा तीर्थकरभक्त्या-
 परमगुरुविनयेन, तथा सुसाधुजनपर्युपासनया-भावयतिलोकसेवया, चशब्दः समुचय एव, तयोश्चरगुणश्रद्धया-प्रधानतरगुणा-
 भिलायेण, सम्यक्तत्वे सति अणुव्रताभिलाषेण अणुव्रतेषु सत्सु मदाव्रताभिलाषेणेति भावः, चशब्दः समुचय एव, अत्र-सम्यक्तत्वा-
 णुव्रतादिव्यतिकरे तत्प्रतिपक्षपुचरकालं सदा-सर्वकालं भवति-युज्यते यतितव्यं-उद्यमः कर्तव्य इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३७ ॥
 अनन्तरोक्तोपदेशमेव फलदर्शनेन निगमयन्नाह-'एवे'त्यादि, एवं-उक्तन्यायेन नित्यस्मृत्यादिना यत्नेनासन्नपि-अविदामनोऽपि,

एवमसंनोऽपि इमो जायह जाओऽपि ण पडइ कयाई ! ता एत्थं बुद्धिमया अपमाओ होइ कायन्वो ॥ ३८ ॥

एत्थ उ सावयधम्मे पायमणुव्वयगुणव्वयाइं च । आवकहियाइं सिकखावयाइं पुण इत्तराइंति ॥ ३९ ॥

संलेहणा न अंते ण णिओगा जेण पव्वयइ कोई । तम्हा णो इह भणिया विहिसेसमिमस्स वोच्छामि ॥ ४० ॥

संस्तु जात एवेत्यपिशब्दार्थः, 'इमो'ति अयं सम्यक्त्वपरिणामो चिरतिपरिणामश्च, जायते-भवति, जातश्च-संपन्नः पुनः न पतति-नपैति कदाचित्-कचिदपि काले, 'ता' इति यस्मादेवं तस्मादत्र-नित्यस्मृत्यादिके प्रयत्ने, बुद्धिमत्ता-धीमता, अप्रमादः-उद्यमः भवति-वर्तते कर्तव्य इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ उक्तव्रतानामेव वक्तव्यशेषमुपदर्शयन्नाह-'एत्थ उ'इत्यादि, अत्र-अनन्त-रोक्ते, तुशब्दो विशेषद्योतकः, तथाहि-यतिधर्मे महाव्रतानि यावत्कथिकान्येव भवन्ति, अत्र पुनः श्रावकधर्मे-भ्रमणोपासकचारित्र्ये, प्रायो-बाहुल्येन, प्रायोग्रहणाच्चतुर्मासाद्यवधिकान्यपि तानि भवन्ति, अणुव्रतगुणव्रतानि च, इहान्तर्वर्तिनीं विभक्तिमाश्रित्य च-शब्दः समुच्चयार्थो द्रष्टव्यः, ततश्चाणुव्रतानि उक्तस्वरूपाणि गुणव्रतानि च उक्तस्वरूपाण्येव, किमित्याह-यावत्कथिकानि-यावतीति यत्परिमाणा फथा-मनुष्योऽयमित्यादिव्यपदेशरूपा यावत्कथा तस्यां भवानि यावत्कथिकानि, यावज्जीवानीत्यर्थः, शिक्षाव्रतानि-पूर्वोक्तस्वरूपाणि, पुनःशब्दः पूर्ववाक्योक्ताथपिष्योचरवाक्योक्तार्थस्य विशेषप्रतिपादनार्थः, इत्तराणि-इत्तरकालानि, शिक्षा-व्रतत्वादेव, शिक्षा ह्यभ्यासः पुनः पुनः प्रतिपत्तिरिति प्रागुक्तं, तत्र प्रतिदिवसानुष्ठेये सामायिकदेशावकाशिके, पुनः पुनश्चायेते इति भावना, पोषधोपवामातिथिसंविभागौ तु प्रतिनियतदिवसानुष्ठेयौ, न प्रतिदिनानुष्ठेयौ, इतिशब्दः प्रस्तुतार्थपरिसमाप्त्यर्थ इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ एवं द्वादशविधेऽपि श्रावकधर्मेऽभिहिते संलेखनाभिधानावसरः, तस्मात्-'अंते'इत्यादि. संलेखना-चरमानयन-

निवसेज्ज तत्थ सद्दो साहूणं जत्थ होइ संपाओ । चेइयहराईं जम्मि य तयण्णसाहम्मिया चेव ॥४१॥
 णवकारेण वियोहो अणुसरणं सावओ वयाईं मे । जोगो चिइवंदणमो पच्चक्खणं च विहिपुण्वं ॥४२॥

पूर्वा क्रिया आगमप्रसिद्धा, चशब्दः पुनरर्थः, स चैवं योज्यः—आवकधर्मोऽधिकृते सम्यक्त्वं व्रतानि च भणितानि, संलेखना पुनर्न भणितेति योगः, अथ कस्मादसौ न भणितेत्याह—अन्ते—जीवितव्यावसाने न नियोगाद्—नावश्यंभावेन, आवकस्य भवतीति शेषः, एतदेव कथमित्याह—येन—यस्मात्कारणात्, प्रव्रजति—प्रव्रज्यां प्रतिपद्यते, कोऽपि—कश्चिदपि, तथाविधपरिणामयुक्तः श्रानकः, तस्मात्—तेन कारणेन तस्यानवश्यंभावलक्षणेन नो—नैव इह—अत्र समासश्चावकधर्मप्रकरणे भणित—प्रतिपादिता, किंच ?—विधेः—विधिविशेषत आगमनस्य शेषः—उक्तपेक्षयाऽनुक्तो विधिविशेषस्तं अस्या आवकस्य वक्ष्ये—अभिधास्य इति गाथार्थः ॥४०॥ तमेवाह—‘निवे’त्यादि, निवसेद्—आवसेत् तत्र नगरादौ श्राद्धः—आवकः साधूनां—यतीनां यत्र नगरादौ भवति—जायते संपातः—आगमनम्, तथा चैत्यगृहाणि प्रतीतानि यस्मिन्नगरादौ, भवन्तीति गम्यते, तथा तस्माद्—अधिकृतश्चावकादन्ये—अपरे चे साधुभिः—समानधार्मिकात् तदन्यसाधर्मिकाः—आवकाः, चशब्दः तमुच्ये, एवकारोऽवधारणे, तस्य च तत्रैवेत्येवं सम्बन्धो दृश्यः, अर्थविविधे स्थाने निवसतः किं फलमिति चेदुच्यते—गुणानां वृद्धिः, तथा चोक्तं साधुसंपातादिपुरस्काराय—“साहूण वंदणेणं नासति पावं सतंकिया भावा । फासुयदाने निज्जर उवग्गहो नाणमाईणं ॥ १ ॥ मिच्छइंसणमहणं सम्मइंसणविसुद्धिहेउं च । चिइवंदणाइ विहिणा पन्नचं वीयरनेहि ॥ २ ॥ साहम्मियाधिरकरणे वच्छलं सासणस्स सरोत्ति । मग्गसहायत्तणओ तहा अणासो य धम्माओ ॥ ३ ॥” इति गाथार्थः ॥४१॥ तत्रापि निवसतः प्रतिदिनकर्तव्यमाह—‘णवे’त्यादि, नमस्कारेण—परमेष्ठिपञ्चनमस्क्रियया

तद् चेद्देहरगमणं सत्कारो वंदनं गुरुसगासे । पञ्चकृत्वाणं सवर्णं जह्नुच्छा उचियकरणिज्जं ॥४३॥

आत्यन्तिकतद्बहुमानकार्यभूतया परमप्रज्ञलार्थया वा विबोधो-जागरणं, कार्यं इति शेषः, एवमुत्तरत्रापि, इह चाविशेषेणैके नमस्कारपाठं प्ररूपयन्ति, अन्ये त्याहुः-“नवकारचित्तं माणसमि सेजागएण कायञ्च । सुत्ताविणयपविती निवारिया होइ एवं तु ॥१॥” तथाऽनुसरणं-अनुचिन्तनं सदसत्कर्तव्यप्रवृत्तिहेतुभूतम्, किंस्वरूपं तदित्याह-श्रावकः-श्राद्धोऽहं, तथा व्रतानि-अनुव्रतादिनियमा मे-मम, सन्तीति शेषः, उपलक्षणं चैतत्, तेन अदःकुलोऽहं अदःशिष्यश्चेत्यादि द्रव्यतः, अमुत्र ग्रामगृहादाविति श्रेत्रतः, प्रमातमिमित्यादि कालतः, मूत्रादिवाधानां का चाधेत्यादि भावतः, ततो योगः-कायिकोत्सर्गशौचादिरूपो व्यापारः, एवं हि देहवाधापरिहारतः समाधेयैत्यवन्दनादीनां भावानुष्ठानता, ततश्चैत्यवन्दनं-पूजापुरस्सरमहर्तुविम्बवन्दनं, ‘उ’ इति निपातो गाथापूरणार्थः, ततः प्रत्याख्यानं आगमप्रसिद्धं, चशब्दः समुच्चये, विधिपूर्व-आगमिकविधानपुरस्सरं, न तु यथाकथञ्चित्, एतच्च विशेषणं चैत्यवन्दने प्रत्याख्याने च सम्बन्धनीयं, विधिश्च तयोस्तत्प्रकरणयोर्वक्ष्यमाण इति गार्थः ॥४२॥ ततः-“तद्दे’त्यादि, तथा-तेन प्रकारेण विधिपूर्वकतालक्षणेन, चैत्यगृहगमनं-जिननिम्बभवने यानं प्रवेशश्च, तत्र यानविधिः-“सव्वाए इड्डीए सव्वाए दित्तीए सव्वाए जुत्तीए सव्वममुदएणं” इत्यादिः, एवं हि प्रवचनप्रभावना कृता भवति, प्रवेशविधिस्तु-‘सच्चित्तानं दब्बाणं विउसरणाए, अच्चित्तानं दब्बाणं अविउसरणाए, एगमाडिएणं उचरासंगेणं चक्खुफासे अंजलिपगहेणं, मणसो एगत्तीभावकरणेणं ति’, तत्र च सत्कारो-मात्स्यादिभिरभ्यर्चनं, अर्हत्प्रतिमाया इति गम्यते, वन्दनं-प्रसिद्धविधिना चैत्यवन्दनं, ततो गुरुसकाशे-गुरुसमीपे प्रत्याख्यानं-स्वयंगृहादिगृहीतमत्याख्यानस्य गुरुसाधिकत्वविधानमित्यर्थः, ततः श्रवणं-आकर्षणं, गुरुसकाश एवागमस्येति

अचिरुद्भो व्यवहारो काले तद् भोग्यं च संवरणं । चेद्द्वारागमसंचरणं सङ्कारो बध्नाइ य ॥४४॥

गम्यते, एवं हि तत्क्रियानिवन्धनं सद्भोगो भवति, ततो यतिगृच्छा-साधुशरीरसंयमवार्तापृच्छनं, विनयः प्रयुक्तो भवति, तत्र चोचितस्मरणीयं-विहितकर्तव्यं यतेर्गलनित्वादावौषधमदानोपदेशादि विधेयं, अन्यथा पृच्छया नातिमार्थकता स्यादिति गाथार्थः ॥४३॥ ततः-‘अथी’ त्यादि, अचिरुद्भः-प्रागुपदर्शितपञ्चदशकर्मोदानपरिहारतोऽनयप्रायो व्यवहारो-वृत्तिनिमित्तप्रवृत्तिः, कार्य ॥४३॥ इति शेषः, अन्यथा धर्मबाधा प्रवचनहीला च स्यादिति, काले-शरीरायोग्यानुगुणे प्रत्याख्यानतीरितत्वसमयस्वरूपे वा, अकाल-भोजने हि धर्मकाययोर्बाधा स्यादिति, तथा-तेन भणितप्रकारेण, तद्यथा-“जिणपूयोचियदाणं परियरसंभालणा उचियक्किचं । ठाणुवसेो य तहा पच्चक्खलाणस्स संभरणं ॥ १ ॥” इत्यादि, भोजनं-आहाराम्प्यवहारः, प्रकारान्तरभोजने स्नाने एव, वशब्दः समुच्चये, संवरणं-तदनन्तरं संभरणं ग्रन्थिसहितादेः प्रत्याख्यानस्य ग्रहणं, प्रमादपरिजिहीर्षा हिं प्रत्याख्यानं विना न युक्तं क्षण-मभ्यासितुं, ततोऽयसरे चैत्यगृहागमय प्रतीतः श्रवणं च-साधुसमीपे जिनागमाकर्णनं चैत्यगृहागमश्रवणं, अथवा चैत्यगृहे आगमस्य श्रवणमिति विग्रहः, चैत्यगृहे हि प्राय आगमन्याख्यानं भवतीति, आगमन्याख्यानस्थानान्तरोपलक्षणार्थं चैत्यगृहग्रहणं यदाह-“जरथ पुण अनिस्सकडं पूरिति तहिं समोसणं ॥ पूरिति समोसरणं अन्नासइ गिस्सचेइएसुं पि । इहरा लोगविरुद्धं सद्धाभंगो य सट्ठानं ॥१॥” न च ‘चैत्यगृहागमपूर्वकमागमश्रवणं विधेय’मितो ज्ञापकाच्चैत्यगृह एव साधवोऽवतिष्ठन्त इति निश्चेतव्यं, यतो न्यवधारभाष्यवचनमेवं स्थितं-“जदवि न आहारुम्मं भत्तिकयं तहवि जज्जयेतेहिं । भत्तो खलु होइ कया इहरा आसायणा परमा ॥१॥ दुब्भिमंगंघिमलस्सावि, तणुरप्पेमण्डाणिया । उमओ वाज्जवहो चेव, तेण रंति न चेइए ॥२॥ तिणिण वा कट्ठई जाव,

शुद्धो तिसिलोद्भवा । ताव तत्तु अणुणायं, कारणेण परेणवि ॥३॥” इत्यलं प्रसंगेन, ततो विकाले सत्कारः—अहंचैत्यानां पूजा वन्द-
 नादि च—वन्दना प्रसिद्धाहंचैत्यानामेव, आदिशब्दाच्चैत्यसम्बन्धि तत्कालोचितं कृत्यान्तरं ग्राह्यं, साध्वालयगमनं तद्वन्दनादि वा,
 भूमिकौचित्येन पइविधावश्यकं, अवश्यं विधेयमिति सर्वत्र गम्यं, चशब्दः समुच्चये, नन्वावश्यककरणमित्यसङ्गतं, श्रावकं प्रति व्रता-
 दिवत्तस्यागमे विधेयतयाऽनुपदिष्टत्वात्, तथाहि—अस्योपासकदशदौ मूलागमे नोपदेशो ह्यापकं वोपलभ्यते, तदुद्धाररूपे श्रावक-
 प्रज्ञायादौ च, तथैव च श्रावकप्रतिदिनक्रियां प्रतिपादयताऽऽचार्येण ‘चिद्वंदणमो’ इत्येतान्देवोक्तं, अथ ब्रूये—“समणेण सा-
 वणं य अवस्सकायव्वयं हवइ जम्हा । अंतो अहोनिस्सिस्स य तम्हा आवत्तयं नाम ॥१॥” इत्यस्यामनुयोगद्वारागाथायां श्रावकस्य
 तदुपदिष्टमित्यसिद्धो हेतुः, नैवं, तत्र चैत्यवन्दनादिनैवावश्यकस्य गतार्थत्वात्, यतो यदेवावश्यकं कर्तव्यं तदेवावश्यकं, अवश्यकर्तव्यं
 च चैत्यपूजावन्दनादि श्रावकस्य, यदि पुनरिदं पइविधावश्यकमवश्यकर्तव्यतया श्रावकस्योपदिष्टमभिव्यक्तदा य एव पइविधाव-
 श्यककारी त एव श्रावकोऽभविष्यत्, न चैवं, अविरतानामपि (सम्यक्त्वादि) सामायिरुकारिणां श्रावकत्वाभ्युपगमात्, अत्रोच्यते,
 यदुक्तं ‘उपासकदशादावनुक्त्याब्ज्रावकाणामावश्यकमयुक्त’मिति तदयुक्तं, अनुपदिष्टत्वस्यासिद्धत्वात्, तथाहि—यद्यप्युपासकदशा-
 दौ (नास्मात्) नोपदिष्टं तत्तेषां तथाप्यनुयोगद्वारेण तदुपदिष्टं, तथाहि—‘जं इमं समणे वा सावणं वा साविथा वा तच्चित्ते तम्मणे
 जाव उभओकालं छव्विहं आवस्सयं करेति से तं लोउचारियं भावावस्सयं’ति, यचोक्तं ‘चैत्यवन्दनादि श्रावकस्यावश्यक’मिति,
 तदप्यसङ्गतं, ‘अब्जयणछक्कवग्गो’ इत्यादितदेकार्थिकपटोपन्यासेन तस्य पइविधत्वेन निश्चितत्वात्, उमात्यातिचाचकेनाप्यस्य
 समर्थितत्वात्, तथा हि तेनोक्तं—“सम्यग्दर्शनसम्पन्नः पइविधावश्यकनिरतथ” श्रावको भवतीति गम्यते, तथाऽऽशुसमाचरितत्वा-

दिजीतलक्षणानामिदोपपद्यमानत्वेन जीतामिधानपञ्चमव्यवहारसमर्थितत्वात्, तथा यदुक्तं 'समणेण सावयेण य' इत्यत्र गाथायां
 यदि पदविधावश्यकं विवक्षितमभविष्यच्चदा तत्कारिण एव आवका अमविष्यन्, नान्ये इति, तदप्यसङ्गतं, श्रमणपक्षेऽप्यस्य
 दूषणस्य समानत्वात्, तथा हि—य एव पदविधमावश्यकं कुर्वन्ति त एव श्रमणाः स्युः, ततश्च कारणज्ञाते प्रतिक्रमणकारिणां मध्य-
 मतीर्थसाधूनामश्रमणता स्यात्, न चैवं, अथ चरमतीर्थसाधूनाश्रित्येयं मायोक्ता, सत्यं, केवलं यदि आवकाणां पदविधावश्यकप्रज्ञा-
 पनार्थाऽपि स्यात्तदा किं दूषणमिति ? अथ त्रूये-पदविधावश्यकमतिचारशुद्धिरूपं वर्तते, न च श्रावकाणामालोचनादिदशप्रकार-
 शुद्धैर्मह्यादेशाऽपि प्रकल्पादिग्रन्थेषूपलभ्यन्ते, न च तेषामतिचारा घटन्ते, संज्वलनोदय एव तेषामुक्तत्वादिति, अत्रोच्यते,
 श्रावकाणां प्रकल्पादिग्रन्थेषु शुद्धिर्न दृश्यते, तथाप्यसौ श्रावकजीतकल्पादेः सकाशादवश्यमभ्युपगन्तव्या, अन्यथोपास-
 कदशास्तु यदुक्तं 'किल भगवान् गौतममुनिरानन्दश्रावकं प्रत्यवादीत्—'तुमणं आणंदा ! एयस्म अट्ठस्स भालोयाहि पडिकमाहि
 निंदाहि गरिहाहि अहारिहं तवोकम्मं पायच्छिचं पडिवस्साहि' इति तत्कथं घटेत् ? अत एव ह्यापकादतिचारा अपि तेषां भवन्तीति
 सिद्धं, यथा चातिचारा असंज्वलनोदयेऽपि भवन्ति तथा प्रागुक्तं, किंच—यदीदं चैत्यवन्दनादिकमावश्यकं स्यात्तदा 'अन्तो अहो-
 निसिस्ता य' इत्यमुना वचनेन संख्याद्वय एव श्रावकस्य तद्विधेयं स्यात्, श्रूयते पुनरेवं—'दंमणसुद्धिनिमित्तं तिकालं देवदण्डणार्थं'-
 ति, अतः संख्याद्वयकुरणनिषेधः पदविधावश्यकस्योपपद्यते साधूनामिवेति, किंच—'सुवन्ति माणिज्जं विरई खलु जस्म मग्गिया
 नत्थि। सो सग्गविशइवाई चुकइ देसं च सज्जं च ॥१॥' इत्यनया गाथया सामायिकद्वयं सर्वशब्दवर्जं श्रावकस्योक्तं, चतुर्विंशतित्त-
 पस्तु मम्मपदार्दनशुद्धिनिमित्तत्वात् सम्यग्दर्शनस्य च श्रावकस्यापि शोधनीयत्वात् कर्तृविशेषस्य चानभिहितत्वात् आचरितरताचोप-

पञ्च एवासेति, किञ्च-ईर्यापथि काप्रतिक्रमणस्य गमनागमनशब्देन भगवत्यां शङ्खोपाख्यानके पुष्कलिश्रावककृतत्वेन दर्शितत्वात्, गमनागमनशब्दस्य चैर्यापथिकापर्यायतया भगवत्यामेव तेषु तेष्वारख्यानकेष्वोघनिर्युक्तिचूर्ण्या च प्रसिद्धत्वात्, ईर्यापथिका-
 कायोत्सर्गे च चतुर्विंशतिस्तवस्य प्रायश्चित्तनीयत्वाचासौ सिद्ध इति, वन्दनक्रमपि गुणवत्प्रतिपत्तिरूपत्वादुणवत्प्रतिपत्तेश्च श्रावक-
 स्याथविरुद्धत्वात् कृष्णादिमिश्र गस्य प्रवर्तितत्वात् संगतमेवास्य, ननु 'पञ्चमहव्ययजुतो अनलस माणपरिवज्जियमती य । संवि-
 ग्गनिज्जरह्नी किइक्कम्मकरो हवति साह ॥ १ ॥' इत्यनया निर्युक्तिगाथया माधुग्रहणेन श्रावकस्य व्यवच्छेदान्न सङ्गतं तस्य वन्दनकं,
 नैवं, यतः साधुग्रहणं तत्र तदन्यवन्दनकोपलक्षणार्थं, न तु श्रावकव्यवच्छेदार्थं, यदि तु श्रावकव्यवच्छेदार्थमभविष्यत्तदा साख्यया
 अपि व्यवच्छेदोऽभविष्यत्, न चासौ सङ्गतो, मातुर्विशेषेण वन्दनकनियेधात्, यदाह-"मायंरं पियंरं वाचि, जेडुगं वाचि मायंरं ।
 किइक्कम्मं न कारेज्जा, सव्वे राइणिणं तथा ॥ १ ॥" तथा-"पञ्चमहव्ययजुतो" अनेन यथा महाव्रतग्रहणादणुव्रतयुक्तस्य व्यव-
 च्छेदस्तथा पञ्चग्रहणाच्चतुर्मासव्रतयुक्तस्य मध्यतीर्थसाधोरपि व्यवच्छेदः स्यात्, न चैतदिष्टमित्यतो निर्विशेषं वन्दनकमपीति, प्रति-
 क्रमणं तु सामान्यत ईर्यापथप्रतिक्रमणमणनैव सिद्धं, अथ विचित्राभिग्रहवतां श्रावकाणां कथमेकेन प्रतिक्रमणसूत्रेण तदुपप-
 द्यते? यतोऽप्रतिपन्नान्यतरव्रतस्य तदतिचारासंभवः, तदसम्भवे च तदुच्चारणममङ्गतमेव, अन्यथा महाव्रतातिचाराणामप्युच्चारणप्रसङ्ग
 इति, नैवं, अप्रतिपन्नान्यतरव्रतस्यापि तदतिचारोच्चारणतोऽश्रद्धानादिविषयस्य प्रतिक्रमणस्यानुमतत्वात्, यत उक्तम्-"पडिसिद्धाणं
 करणे किच्चाण अकरणे य पडिक्कमणं । अस्सहहणे य तथा विवरीयपरूवणाए य ॥ १ ॥" अत एव साधुरप्रतिपन्नास्वप्युपासकमिधु-
 प्रतिमासु "एगारसहिं उवामगपडिमाहिं, चारसहिं भिक्खुपडिमाहिं" इत्येवं प्रतिक्रामति, ननु यद्येवं तदा साधुप्रतिक्रमणसूत्रेणैव

जडविस्सामणमुचिओ जोगो नवकारचित्तणार्हो । गिहिगमणं विहिसुवणं सरणं गुरुदेवयाइण ॥४५॥

ते प्रतिक्रामन्तु, को वा किमाह !, केवलं श्रावकप्रतिक्रमणस्य प्रतीपिद्वाचरणस्य प्रपञ्चाभिधायकत्वात् सोपयोग-
 तरमिति तेन ते प्रतिक्रामन्ति, ननु साधुप्रतिक्रमणाद्भिन्नं श्रावकप्रतिक्रमणस्य युक्तं, निर्युक्तिमाष्यचूर्ण्यदिभिरतत्रितत्वेनानार्पत्वात्,
 न, एवं क्षाथइयकादिदशशब्दीव्यतिरेकेण निर्युक्तीनामभावेनोपपातिकाद्युपाङ्गानां च चूर्णभावेनानार्पत्वप्रसङ्गात्, ततः प्रतिक्रमण-
 मप्यस्ति तेषां, कायोऽस्मिन्स्तु ईर्यापथप्रतिक्रमणात् पञ्चमप्रतिमाकरणात् सुमद्राश्राविकादिनिदर्शनतश्च श्रावकस्य विधेयतया प्रति-
 पत्तव्यः, यदि हि साधवोऽपि भङ्गभयात्साकारं कायोत्सर्गं प्रतिपद्यन्ते तदा शुद्धिभिः सुतरामसौ तथा प्रतिपत्तव्यः, साध्वपेक्षया
 तेषामनैष्ठिकत्वादिति, एवं प्रत्याख्यानमपि, ननु पारिष्ठापनिकादय आकाराः साधूनामेव घटन्ते, ततो गृहिणामयुक्तमेतत्, नैवं,
 यतो यथा गुर्वादयः पारिष्ठापनिकस्यानधिकारिणोऽपि यथा वा भगवतीयोगवाहिनो गृहस्थसंसृष्टाद्यनधिकारिणोऽपि पारिष्ठापनि-
 काद्याकारोच्चारणेन प्रत्याख्यानंति 'अखण्डं सत्रमुच्चारणीय'मिति न्यायात्, एवं गृहस्था अपीति न दोषः, तस्मात् पदविधमप्या-
 वश्यकं श्रावकस्यास्तीति प्रतिपत्तव्यमित्यलं वित्तरेणेति गाथार्यः ॥ ४४ ॥ तथा—'जड'त्यादि, यंतीनां—साधूनां वैयाघ्रत्यादिभिः
 श्रान्तानां पुष्टालम्बनेन तथाविधश्रावकादेरपि देहखेदापनोदमिच्छतां विश्रामणं—खेदविनोदनं यतिविश्रामणं, करणीयमिति गम्यते,
 एवं सर्वत्रोचितक्रियाध्याहारः कार्यः, प्राकृतत्वाच्च विश्रम्यतेरूपान्त्यदीर्घत्वं, यद्वा विश्रामयतः करणमिति संतुडन्तस्य कारिते
 शुटि च विश्रामणमिति भवति (विश्रमेवैति विश्रामे तस्य कारणे णिचि अनटि च विश्रामणमिति तेन 'अतोऽकर्म्ये'त्यादिना
 न बाधः) तद्योचितः—स्वभूमिकायोग्यो योगो—व्यापारः, तमेवाह—नमस्कारचिन्तनादिकः—परमेष्ठिपञ्चकनमस्छति ध्यानप्रभृतिकः,

अव्यंभे पुन विरहं मोहदुगुंछा सततचिन्ता य । इत्थीकलेवराणं तन्विरणसुं च बहुमाणो ॥४६॥

सुत्तविउद्धरस पुणो सुहुदययत्थेसु चित्तविण्णासो । भवठिइणिरूवणे वा अहिगरणोचसमचित्ते चा ॥४७॥

आदिशब्दात् परिपठितप्रकरणगुणनादिपरिग्रहः, ततो गृहगमनं-निजवेगमगमः, तत्र च विधिना शयनक्रिया, विधिय जि-
नार्चनवन्दनविशेषप्रत्याख्यानकरणादिः, तमेव विशेषेणाह-सरण-भनसि धारणं, उपलक्षणत्वादस्य गुणवर्णनामिति गाथार्थः
॥४५॥ तत्र च—‘अव्यंभे’ इत्यादि, अव्यंभणि-स्त्रीपरिभोगलक्षणे, पुनःशब्दो विशेषणे, तद्भावना चैवम्-गुर्वादिषु सारण
कर्तव्यं, अव्यंभणि पुनर्विरतिः-निवृत्तिः कार्या, तथा मोहजुग्ध्वा-स्त्रीपरिभोगहेतुवेदादिमोहनीयनिन्दा, यथा—“यल्लज्जनीयम-
तिगोप्यमदर्शनीयं, भीमत्समृद्धमलविधपूतिगन्धि । तद्याचतेऽहमिह कामिकुमिसिन्देह, किं वा दुनोति न मनो ? भगवामता मा
॥१॥” इत्यादि, तथा स्वतरयचिता-स्वरूपचिन्तनं, केषां ?-स्त्रीकलेवराणां-योपिहानां, यथा—“शुक्रशोणितसम्भूतं, नवच्छिद्र-
मलोत्पन्नम् । अस्थिमृद्वलिकामात्रं, हन्त योपिच्छरीरकम् ॥१॥” तद्विरतेषु-अव्यंभनिवृत्तेषु मुनिषु, चशब्दः मनुचये, बहुमानः-
अन्तरङ्गप्रीतिरूपो विधेयः, यथा—“धन्यास्ते वन्दनीयास्ते, तैस्त्रिलोक्यं पवित्रितम् । यैरेष भुवनकेशी, वाममल्लो निपातितः ॥१॥”
त्यादीति गाथार्थः ॥४६॥ तथा—‘सुत्ते’त्यादि, सुप्तविबुद्धस्य-निद्रापगमेन जाग्रतः श्रावकस्य, पुनःशब्दः पूर्ववाक्यार्थापेक्ष-
योत्तरवाक्यार्थस्य विलक्षणताद्योतकः, मूढमपदार्थेषु-अस्थूलवस्तुषु कर्मात्मपरिणामादिषु चित्तविन्यासो-मानसावेद्यनं, करणी-
यमिति गम्यते, ग्रास्थितिनिरूपणे-संसारस्वरूपपर्यालोचने, निचविन्याम इति प्रकृतं, यथोक्तम्—“रद्धो राजा नृपो रक्तः, स्वसा
जाया जनी स्वसा । दुःखी सुखी दुःखी दुःखी, यत्रासौ निर्गुणो भवः ॥१॥” वाशब्दो विकल्पार्थः, अधिकरणानि-कलहाः कृप्या-

आउयपरिहाणीए असमंजसचेट्टियाण व विधाने । खणलाभदीवणाए धम्मगुणेषुं च विविहेसु ॥४८॥

दीनि वा तेपाणुपशमाय-तिरतनाय यचित्तं-मानसं तत्तथा तत्राधिकरणोपशमचित्ते, कथं कदा वा मेऽधिकरणोपशमचित्तं भविष्य-
तीत्येवं चित्तविन्यासः कार्य इति भावः, वाशब्दो विकल्पार्थः, इति माथार्थः ॥४७॥ तथा-‘आउ’ इत्यादि, आशुःपरिहाणो-
प्रतिक्षणाशुक्रशुयलक्षणायां, चित्तविन्यास इति प्रतिपदं योज्यं, अत्र योक्तम्-“समस्तसत्त्वसद्धधानां, धूपत्याशुरलुक्षणम् । आम-
मच्छरुवारीन, किं तथापि प्रमाद्यसि ? ॥१॥” इत्यादि, असमञ्जसचेष्टितानां-असदाचरितानां प्राणिवधादीनां, वाशब्दो विकल्पार्थः,
विपाके-नरकाद्यधुमफलदायकत्वे, यथा-“बहमारण्यम्भकखानदानपरधणविलोचनादीनां सत्त्वजहणो उदओ दसगुणिओ एकसि
कयाणं ॥१॥” इत्यादि, क्षणे-कालविशेषे, स्तोककालेऽपीत्यर्थः, लाभः-अशुभाप्यवसावेन महतोऽशुभकर्मणः शुभाप्यवसावेन च म-
द्वत् इतरस्यार्जनं तस्य दीपना-प्रकाशना क्षणलामदीपना तस्यां, यथा-“नरएसु सुरवरेसु य जो बंधए सागरोवमं एकं । पलिओवमाण
बंधए कोदिसहस्साण दिवसेणं ॥१॥” अथवा क्षणः-अवसरो मोक्षसाधनस्य, तच्च द्रव्यादिमेदाचतुर्विधः, तत्र द्रव्यतो मानुषत्वं,
क्षेत्रत आर्यक्षेत्रं, कालतो दुष्पमसुपमादिः कालविशेषः, भावतो बोधिरिति, तस्य क्षणस्य यो लाभो-युगशमिलान्यायेन कदात् प्राप्ति-
स्तस्य या दीपना ना तथा तस्यां, यथोक्तम्-“माणुस्सत्तेत्तज्जाईकुलरुवारोबआउयं बुद्धी । सवणोगहमद्धा संजमो य लोगम्मि
दुलहाइ ॥१॥” अथवा क्षणलामश्च दीपज्ञातं दीपज्ञातं वा क्षणलामदीपज्ञातं क्षणलामदीपज्ञातं वा, तत्र क्षणलामज्ञातं प्राग्वत्, दीप-
ज्ञातं पुनर्यथा-“अंधपारे महाघोरे, दीवो ताणं मरीरिणं । एवमआणतामिस्से, मीसणम्मि जिणागमो ॥१॥” दीपज्ञातं तु-“दीवो
ताणं-मरीरीणं-ममुहे दुत्तरे जहा । धम्मो जिणिदपन्नचो, तहा संसारसागरे ॥१॥” तथा धर्मस्य-श्रुतचारित्रादिरूपस्य गुणा-उप-

बाह्यगदोसविचक्ये धम्ममायरिए य उज्जयविहारे । एमाहचित्तणासो संवेगरसायणं देह ॥४९॥ जुम्मं ।

कारः फलानीतियावत् धर्मगुणाले, चशब्दः समुच्चये, विविधेषु च-बहुविधेष्विहलोकाश्रितेषु, यथोक्तम्-“श्रुतिगम्यं फलं तावत्, सुधर्मस्य शिवादिकम् । श्रमजन्यसौख्यरूपं तु, साक्षादेवानुभूयते ॥१॥” तथा-“निर्जितमदमदनानां वाक्कायमनोविकाररहितानाम् । विनिवृत्तपराशानामिहैव मोक्षः सुविहितानाम् ॥२॥” अथवा धर्मरूपा गुणा धर्मगुणाः-क्षेमादयस्तेषु, विविधधर्मगुणानां कारणे स्वरूपे फले च चित्तन्यासः कार्य इति हृदयमिति गाथार्थः ॥४८॥ ‘याहे’त्यादि, यैर्दोषैरर्थकामरागादिभिः स धर्माधिकारी पुरुषो नाभ्यते-कुशलानुष्ठानतश्चाभ्यते ते नाधकदोषास्तेषां विपक्षः-तत्प्रतिपक्षभावनारूपो बाधकदोषविपक्षस्तत्र, यदुक्तम्-“जो जेणं बाहिज्जति दोसेणं वेयणाहविसएणं । सो खलु तस्म विवक्खं तच्छिसयं चेव झाइज्जा ॥१॥” वेतनं-द्रव्यं, “अस्थमि रागमावे तस्सेव उवज्जणाहसंकेसं । भावेज धम्महेउं अभावमो तह य तस्सेव ॥२॥” इत्यादि, तथा धर्माचार्ये-बोधिज्जामहेतुभूते गुरौ दुष्क-रप्रत्युपकारोऽसावित्यादिरूपधित्तन्यासो विधेयः, यथोक्तम्-“सम्मत्तदायगाणं दुप्पडियारं भवेसु बहुएसु । तव्वगुणमेलियाहिवि उबयारसहस्सकोडीहिं ॥३॥” चशब्दः समुच्चये, तथोद्यतानां-प्रयत्नवत्साधूनां उद्यतो वा-प्रयत्नवान् विहारो-मासकल्पादिचर्या उद्यतविहारस्तत्र; यथोक्तम्-“अनिएयवासो समुदाणचारिया, अन्नायउलं पहरिक्कया य । अप्पोवही कलहविवज्जणा य, विहारचरिया इस्सिणं पत्तस्था ॥४॥” आरमगते बोध्यते विहारे, यथा-“कइया होही सो वासरो उ गीयत्थगुरुसमीयम्मि । सव्वविरं पवज्जिय विहरिस्सामि अहं जंमि १ ॥५॥” धर्माचार्यविशेषणं बोध्यतविहार इति, एवं चित्तविन्यासं फलनिर्देशद्वारेण निगमयन्नाह-एवं-अनन्तरोक्तप्रकारं सूक्ष्मपदार्थादिकं वस्त्वादिर्यपमात्मप्रमादुनिन्दादीनां ते एवमादयस्तेषु चित्तन्यासो-मनोनिक्षेप एवमादित्त-

गोसे भणिओ य विही इय अणयरयं तु विट्ठमाणस्स । भवविरहपीयभूओ जायइ चारित्तपरिणामो ॥५०॥

॥ सावगधम्मविहिपरणं सम्मत्तं ॥१॥

न्यामः, अथैवमादिः—अनन्तरोक्तद्वयपदार्थचित्तिविन्यासप्रभृतिकः स चासौ चित्तन्यामद्येत्यमादिचित्तन्यासः, किमित्याह—
संवेगः—संसारनिर्वेदो मोक्षानुरागो वा स एव रसायनं—अमृतमजरामरत्वेहेतुत्वात्संवेगरमायनं तद्दाति—प्रयच्छति, एवं हि चित्त-
विन्यासै संवेग उत्पद्यत इति गाथार्थः ॥४९॥ ततः—‘गोसे’इत्यादि, गोसे—प्रत्युपसि भणितः, चञ्चन्दस्यैयकारार्थत्वाद्भणित एव—
प्राक्, प्रतिपादित एव विधिः—श्रावकानुष्ठानं ‘नवकारेण विचोदो’ इत्यादिरूपः, अतः पुनरपि नोच्यत इति हृदयं, एवं च पतिपा-
दितानुष्ठानं फलप्रदर्शनद्वारेण निगमयन्नाह—इति—प्राक्तनमकारेण नमस्कारविशेषादिना अनवरतं—सततं, तुशब्दः पुनःशब्दाथं
प्रवृत्तकारार्थो वा, येष्वेकानस्य—प्रदर्शितानुष्ठानं विदधता, श्रावकस्येति गम्यं, किं?—भवविरहः—सगारवियोगस्तस्य चीजभूतो—चीज-
कत्वयो हेतुरित्यर्थः संसारविरहचीनभूतो, जायते—संपद्यते, चारित्रपरिणामः—सर्वविरतिपरिणतिः, एवं हि देशविरतिमभ्यस्यत उपा-
यप्रवृत्तेरवश्यं भवविरहपीजभूतश्चारित्रपरिणामः तत्रान्यत्र वा भवे भवेदिति हृदयं । इह च विरह इति सिताम्बरश्रीहरिभद्राचार्यस्य
उत्तरङ्क इति गाथार्थः ॥५०॥ इति श्रावकधर्मविधिप्रकरणवृत्तिः ॥१॥

॥ इति श्रीमदभयदेवसूरिविरचितपञ्चाशकवृत्तौ प्रथमपञ्चाशकवृत्तिः ॥

अथ द्वितीयपञ्चाशकवृत्तिः ॥ २ ॥

णमिऊण महावीरं जिणदिक्खवाणं विहिं पवक्खामि । वयणाउ णिउणणयजुयं भव्वहियद्वाय छेसेण ॥ १ ॥

उक्तः श्रावकधर्मविधिः, श्रावकधर्मप्रतिपन्नो जिनदीक्षां प्रतिपद्यते इति जिनदीक्षाविधिमभिधातुकामो मङ्गलाद्यभिधाना-
याह-‘णमी’त्यादि, नमस्कृत्य महावीर्यविराजनान्महावीरस्तं, जिनः-अहंन् देवतात्वेन प्रतिपत्तव्यो यस्यां दीक्षायां धर्माधिका-
रित्वेन सा जिनदीक्षा जिनप्रधाना वा दीक्षा जिनदीक्षेत्युच्यतेऽतस्तस्या जिनदीक्षायाः, अनेन शिवदीक्षाकामदीक्षादिव्युदासः,
विधिं-विधानं प्रतिपत्तिक्रमं प्रवक्ष्यामि-अभिधास्ये, किं स्वकीयोत्प्रेक्षातोः, नेत्याह-वचनाय-आगमात्, तथा निपुणनययुतं-
मृक्षमनीतिसङ्गतं, इदं च विधेर्विशेषणं प्रवक्ष्यामीत्येतस्या वा क्रियायाः, निपुणनीतियुक्ता चाप्तवचननिश्चयैव भवतीत्यतो वचना-
दित्यत्र सामान्योक्तायपि सामर्थ्याज्जिनवचनादित्यवसीयते, न पुनः कुतरीयिकवचनादिति, अथ किमर्थं वक्ष्य इत्याह-भव्यानां-
स्रुक्तिगमनयोग्यानां हितं-श्रेयः स एवार्थः-प्रयोजनं भव्यहितार्थस्तस्यै भव्यहितार्थाय, जिनदीक्षाविधिप्रणने हितं विज्ञाप्य दीक्ष-
वितारो दीक्षणीयाश्च भव्यास्तथैव प्रवर्तन्ते हितं चामादयन्तीत्यतस्तदर्थयेत्युच्यते, अथ पूर्वार्चयैरपि तस्योक्तत्वात्किं भवतः
प्रयासेनेत्याह-लेशेन-संक्षेपेण, मन्दमेघसां हि विस्तरोक्तविधिर्नान्त्यन्तोपकारायेति हृदयमिति गार्थार्थः ॥ १ ॥ ‘जिनदीक्षाया विधि
प्रवक्ष्यामी’त्युक्तं, तेन दीक्षामेव तावत् स्वरूपतो निरूपयन्नाह-‘दिक्खले’त्यादि, दीक्षणं दीक्षा, सा च मुण्डनं, द्रव्यतः केशापनयनं

दिक्रव्या मुंढणमेत्थं तं पुण चित्तस्स होह विण्णेयं । ण हि अप्पसन्तच्चित्तो धम्महिगारी जओ होइ ॥२॥
चरमम्मि चेव भणिया एसा खलु पोगलाण परियट्ठे । सुद्धसत्तावस्स तहा विसुद्धमाणस्स जीवस्स ॥३॥

नयनं भावतस्तु क्रीडाद्यपनयनं, यदाह—“पंच मुंडा पन्नत्ता, कोइमुंडे० सिरांमुंडे,” पठ्यते च धातुपाठे ‘दीक्षा मौंख्य’ इति, तदिह
किं द्रव्यमुण्डनमपि दीक्षाः, नेत्याह—‘एत्थं’ति अत्र-जिनदीक्षाधिकारे, तदिति मुण्डनं, पुनःशब्दः पूर्वोक्तार्थस्य विशेषणार्थः, चित्त-
स-भावस्य मिथ्यात्वक्रीधकण्डूत्यादिरूपस्य भवति-वर्तते विज्ञेयं-ज्ञानव्यं, सर्वविरसिदीक्षा तु जिरामुण्डनमपीति भावः, कुत
एतदेवमित्याह-न हि-नैव, दिशब्द एवकारार्थो दीक्षाया मुण्डनविशेषस्वरूपताभावनार्थो वा, अग्रशान्तचित्तः-उत्कटक्रोधादिदु-
षितभावः, धर्मे-सम्पदगदर्शनादिरूपे कुशलकर्मण्यधिकारी-नियोगवान् धर्माधिकारी, यतो-यस्मात्कारणात्, भवति-जायते, यदाह-
“वृक्षास्य विपयतृष्णा प्रमयत्युच्चैर्न दृष्टिसंभोदः । अरुचिर्न धर्मपथ्ये न च पापा क्रीधकण्डूतिः ॥१॥” ‘अप्पसत्तच्चित्तो’सि वा
पाठः, तत्रापत्स्ववैकल्यकरमध्यवसानकरं च सप्तमुक्तं, ततश्चात्पं-तुच्छं सत्त्वं यत्र तदस्वसत्त्वं तच्चित्तं यस्य सोऽल्पमचञ्चित्त
इति, शेषं तथैवेति गाथार्थः ॥२॥ इयं च भावमुण्डनरूपा दीक्षा यदा यस्य च भवतीत्येतदभिधित्युराह—‘चरमे’त्यादि, चरम
एव-अनादित्वाद्भवजीवयोरनन्तानां पुद्गलपरावर्तानां सर्वान्तिम एव, नान्यप्राप्ति, भणिता-अभिहितता जिनैः एषा भावमुण्डन-
रूपा दीक्षा, खलुर्वाक्यलङ्कारे, पुद्गलानां-परमाण्वादीनां, परिवर्त्ते-एकजीवापेक्षयाऽरिलपुद्गलग्रहणप्रमितकालरूपे, स च समयप्र-
सिद्धोऽनन्तोत्सर्पिण्यवसर्पिणीरूपः, यदाह—“ओरालविउणिगियेयकम्मभासाणुपाणुमणएहि । जीरस्य मयलपोगगळगहणद्धा धुलप-
रियट्ठो ॥१॥ ओरालियाइएकैकमेयओ सक्खयोगलगहणं । कालेण जेण सो पुण भण्णति इह सुहुमपरियट्ठे ॥२॥” इत्यादि, शुद्धस्व-

दिकृत्वाएँ चेव रागो लोगविरुद्धाण चेव चाउत्ति । सुंदरगुरुजोगोवि य जस्स तओ एत्थ उचिओत्ति ॥४॥

भावस्य-यथाप्रवृत्तिकरणेनापचितदीर्घकर्मस्थितिकत्वेन निर्मलरूपस्य, तथेति विशेषणान्तरसमुच्चयार्थः, अथवा तथा-तेन प्रकारेण, तत्कालोचितशुद्ध्योति भावः, विशुध्यमानस्य-उत्तरोत्तरां विशुद्धिमनुभवतः, न पुनः संक्लेश्यमानस्य, जीवस्य-प्राणिनः, यदाह-बहुते परिणामे पडिवज्जइ सो चउण्हमणयरं । एमेव वट्टियम्मि वि हायंति न किंचि पडिवज्जे ॥१॥” इति गाथार्थः ॥३॥ ‘चरम-पुद्गलपरावर्ते विशुध्यमानस्य च दीक्षा भवती’त्येवमस्याः सामान्यतोऽधिकारी निरूपितः, अथ तमेव विशेषतो निरूपयन्नाह-‘दिकृत्वा’इत्यादि, दीक्षायामेव-प्रागुक्तस्वरूपदीक्षणक एव, चैवशब्दोऽवधारणार्थः, तेन न पुनर्दीक्षाप्रतिपक्षेऽपि, रागः-अनुरागो वक्ष्यमाणलक्षणः, तथा लोकविरुद्धानां-बहुजनविरोधहेतुभूतानुष्ठानविशेषाणां वक्ष्यमाणरूपाणां, चशब्दः समुच्चयार्थः एवशब्द-वक्ष्यमाणलक्षणः, तस्य चैवं प्रयोगः-त्याग एव-परिहार एव, अथवा चैवेत्यवधारणे, तेन लोकविरुद्धानामेव, न तु तदविरोधवतां स्तवधारणार्थः, तस्य चैवं प्रयोगः-त्याग इति-एवंरूपो वक्ष्यमाणविषयभेद इत्यर्थः, अथवेतिशब्दः परिममासौ, ततश्च इति-एता-त्यागः, इतिशब्द उपप्रदर्शनार्थः, ततश्च इति-एवंरूपो वक्ष्यमाणविषयभेद इत्यर्थः, अथवेतिशब्दः अतोऽन्यत्संयोगिकमिति दर्शितं भवति, यदेव दीक्षणीयजीवस्य स्वगतं दीक्षारागलोकविरुद्धत्यागरूपं दीक्षाधिकारित्वस्य लक्षणं, अतोऽन्यत्संयोगिकमिति दर्शितं भवति, तथा सुन्दरगुरुरोगः-सम्यग्ज्ञानसदनुष्ठानसंपन्नदीक्षादायकाचार्यसम्बन्धः, अपिशब्दोऽवधारणे चशब्दः समुच्चये, तेन सुन्दरगुरु-योग एव च, न पुनरसुन्दरगुरुरोगोऽपि, अथवाऽपिचित्येतत्समुच्चय एव, यस्य-अनिर्दिष्टविशेषस्य दीक्षणीयजीवस्य, अस्तीति गम्यं, ततः-असावत्र जिनदीक्षायामुचितो-योगः, इतिशब्दो दीक्षाधिकारिजीवलक्षणसमाप्तिद्योतकः, एतावदेवैतस्य लक्षणमिति हृदय-मिति द्वारागाथार्थः ॥४॥ दीक्षारागं लक्षयितुं गाथात्रयमाह-‘पयती’त्यादि, प्रकृत्या-निसर्गेण, स्वतः संभूततथाविधकर्मक्षयोपश-

पयनीए सोऊज च ददूण-वे केह विस्वित् जीवे । मगं समायरन्ते भस्मियजणबहुमए निबं ॥५॥
एईइ चैव सद्धा जायइ पापेज्ज कहमहं एयं ? । भवजलहिमहाणावं गिरिवेक्कना साणुयंथा य ॥६॥
विग्घाणं चाभावो भावेवि य चित्तयेज्जमच्चत्थं । एयं दिक्कल्वारागो गिच्छिदं समयकेऊट्ठि ॥७॥

मेनंत्यर्थः, एतस्यां श्रद्धा जायत इति सम्बन्धः, तथा श्रुत्वा-आकर्ण्य, दीक्षागुणादिप्रतिपादनपरं श्रुतघर्ममिति गम्यते, अथवा दी-
क्षितास्तीवानिति सम्बन्धयते, वाञ्छन्तो विकल्पार्थः, दृष्ट्वा वा-चक्षुषोपलभ्य, कानित्याह-‘केह’सि कांथित्, न सर्वात्, सर्वेषां दीक्षि-
तत्त्वसम्भवाभावात्, अथवा कांथित्-सामान्यान् स्वजातिभिः स्वदेशादिभिरविशेषितान्, अनेन विशेषेण गुणिषु प्रमोदमावेदयति,
दीक्षितान्-मतिपक्वजिनदीक्षान्, ततः किंभूतास्तान् ?-मार्ग-सम्पददर्शनादिरूपं निर्वाणनगरगमनपथं समाचरतो-विदधतः, तथा
धार्मिकजनगुह्यमान्-धर्मचारिलोकसंमतान्, नित्यं-सर्वदेति, इत्तं च प्रकृत्येत्यनेन निसर्गतः सम्पददर्शनमतिपत्तिरुक्ता, श्रुत्या चा
दृष्ट्वा चेत्यनेन चाधिगम्यत इति, प्रकारद्वयमेव चास्य प्रतिपत्तौ स्यात्, यदाह-तन्निमर्गादधिगमादिति (तत्त्वार्थः) ॥५॥ ‘एई’त्यादि,
एतस्यामेव-प्रस्तुतदीक्षायां, न दीक्षान्तरे, श्रद्धा-रुचिः जायते-प्रादुर्भयति, श्रद्धामेवोहेस्त्वतो दर्शयति-प्राप्नुयां-लभेयं कथं ?-
केन प्रकारेण अदमेतां-दीक्षां, किंभूतां ?-भवजलधिमहानावं-संसारसमुद्रतरणमहाद्रोणीं, किंभूता श्रद्धेत्याह-निरपेक्षा-निःस्पृहा
सांसारिकफलानि प्रति, लौकिकधर्मदेवगुरुन् वा प्रतीत्याविद्यमानापेक्षेत्यर्थः, यत एतस्याग एव दीक्षा, यदाह-‘समणोवासओ
पुब्बामेव मिच्छत्ताओ पडिक्कपति संगमं उवसंपज्जति, नो से कप्पति अक्षप्पहिईं अन्नउत्थिए वा अन्नउत्थियदेवयाणि वा’इत्यादि,
सानुबन्धा-अव्यवच्छिन्नन्यायमुन्ताना, चञ्चन्दः समुच्चय इति ॥ ६ ॥ ‘विग्घे’त्यादि, तथा विमानां-दीक्षाप्रतिपत्तिप्रत्युहानां,

सत्त्वस्य चेव णिदा विसेसजो तह य गुणसमिद्धाणं । उल्लुधम्मकरणाहसणं रीढा जणपूथणिज्झाणं ॥८॥

घटुजणविरुद्धसंगो देसावाचारलंघणं चेव । उल्लवणभोगो य तद्वा दाणाइवि पगडमणणे तु ॥९॥

चन्द्रदः समुच्चये अभावः—अविद्यमानता, अदालक्षणशुभभावव्ययोहित्वात्तेषां, भावेऽपि च—निरुपक्रमहिंएकर्मदोषाद्विज्ञाना सद्भावेऽपि च, अपिचेति समुच्चयार्थः, चित्तस्थैर्य—दीक्षां प्रति मनोदाढ्यं अत्यन्तं, यदिति शेषः, एतद्—अनन्तरोक्तं श्रद्धाविघ्नाभावचित्त-दाढ्यरूपं प्रयं, किमित्याह—दीक्षारणो—दीक्षानुरागः निर्दिष्टं—कथितं, कैरित्याह—समययंतुभिः—प्रकाशकत्वेन सिद्धान्तचिह्नभूतैः समयमैरिति पाठः । इति गार्थः ॥७॥ उक्तो दीक्षारणः, अथ लोकविरुद्धत्यागाभिधितया लोकविरुद्धानुष्ठानोपदर्शनायाह—‘सत्त्वस्स’त्यादि, ‘घटु’इत्यादि, सर्वस्थैर्य—समस्तस्थैर्य लोभस्य, चैवशब्दोऽवधारणे, तेन न पुनः कस्यचिदेव, निन्दा—जुगुप्सा, लोकविरुद्धमिति सर्वत्र योज्यं, निन्द्यमानो हि लोको निन्दकं प्रति विरुद्धो भवत्यतो लोकविरुद्धं, एव सर्वत्र भावना कार्या, तथा विशेषणो—विशेषेण नितरमित्यर्थः, तथाचेति पुनरर्थः, गुणसमृद्धानां—ज्ञानादिगुणद्विसतामाचार्यादीनां निन्देति प्रकृतमेव, गुणवतां हि बहुलोकः पक्षपाती भवत्यतस्तन्निन्दा विशेषतो लोकविरुद्धमिति भावः, कञ्जनां—अभ्युत्पन्नबुद्धीनां धर्मकरणे—स्वमुख्यनुमारेण कुशलानुष्ठानासेमने हसनं—उपहासो ‘धूर्तेर्विडम्बिताः खल्वेत’ इत्यादिरूप श्रजुधर्मकरणहसनं, बहयो ह्यभ्युत्पन्ना एव लोकाः, ते च तद्धर्माचारहसने सति विरुद्धा एव भवन्ति, तथा रीढा—हीला जनपूजनीयानां—राजामात्यश्रेष्ठितदुरुप्रभृतीनां, भावनाभिप्रायः प्रतीत एव ॥ ८ ॥ तथा पदुगनैः—प्रभृत्यलोकैः सह ये विरुद्धाः—तदप्यकारकत्वेन विरोधवन्तस्तैः सार्धं यः सङ्गः—सम्पर्कः स तथा, देशाद्याचारलङ्घनमेव च—जनपदभ्रामकुलप्रभृतिसमाचारातिक्रम एव च, न पुनस्तदनुल्लङ्घनमपि. चशब्दः समग्रचे एवकारावधा-

साहुवसणम्मि तोसो सहं सामंत्थम्मिं अपडियांरो यं। एमाइयाणि एत्थं लोणविरुद्धाणि जेयाणि ॥१०॥
 णाणाइजुओ उ गुरू सुविजे उदगादितारणं तत्तो । अचलाइरोट्ठणं वा तहेव चालाइगक्खा वा । ११॥

रणे, अनयोश्च प्रयोगो दर्शित एव, तथोल्बणः-सिद्धजनाचरितो भोगो-वक्ष्यपुष्पादिभिर्देहमत्कार उल्बणभोगः तथा-तेन प्रकारेण देशकालविभववयोऽवस्थाद्यनौचित्यलक्षणेन, तथा दानाद्यपि-विचवितरणतयःप्रभृति क्रमपि, न कालबुल्वणभोग एवेत्यपिशब्दार्थः, किंभूतं दानादीत्याह-प्रकटं-अगंभीस्तया लोकप्रकाशं, अन्ये तु-अपरे पुनराचार्याः, लोकविरुद्धमाहुरितिगम्यं, तथाविधदानादिविधायकस्य हि लोक उपहासकारी स्यादिति लोकविरुद्धतेति ॥ ९ ॥ तथा साधुव्यमने-दुष्टराजादिजनितयां शिष्टजनानामपदि तोषः-प्रमोदः, अत्र हि साधवस्तत्पाक्षिकाश्च विरुद्धा भवन्ति, तथा सति-विद्यमाने सामर्थे-साधुव्यमनपरित्राणबले अप्रतिकारो-व्यसनापरित्राणं, चशब्दः समुच्चये, लोकविरुद्धमिति योगः, शेषलोकविरुद्धोपलक्ष्यगार्थमाह-ए।म-एतानि-सर्वजननिन्दादीनि आदिः-प्रकारो येषां तान्येवमादिकानि, आदिशब्दात्पेशून्यादिग्रहः, 'एत्थं'ति अत्र-जिनदीक्षाधिकारे लोके वा लोकविरुद्धानि-लोकविरोधवन्त्यनुष्ठानानि द्वेयानि-ज्ञातव्यानि इपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया तु परिःतव्यानीति गाथाप्रयार्थः ॥ १० ॥ अथ सुन्दरगुरुयोगं दर्शयन्नाह-'णाने'त्यादि, ज्ञानादियुतश्च गुरुः, इह चशब्दस्तुशब्दो वा पुनरर्थः, तस्य चैवं प्रयोगः-लोकविरुद्धानि तावत् सर्वजननिन्दादीनि गुरुय-दीक्षाचार्यः पुनर्ज्ञानादियुतः-सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्र्ययुक्तः, सुन्दरो भवतीति हृदयं, अथवा ज्ञानादियुत एव गुरुर्भवतीत्येवमवधारणं व्याख्येयं, अथ तद्योगः क इत्याह-स्वप्ने-निद्रासंनलितमनोविज्ञानविशेषरूपे उदकादिभ्यो-जलानलगतीदिभ्यस्तारणं ततो-गुरोः सक्राशब्द दीक्षाक्रमस्य, एवञ्च सुन्दरगुरुयोगपरिज्ञानहेतुत्वात्सुन्दरयोगोऽभिधीयते,

वाउक्कुमारार्हणं आहवणं णेयणियेहिं मन्तेहिं। सुत्तासुत्तीए किल पच्चा तक्कम्मकरणं तु ॥१२॥

वाउक्कुमाराहवणे पमज्जणं नत्थ सुपरिसुद्धं तु। गंधोदगदानं पुण मेहकुलाराहवणपुद्धं ॥१३॥

एवमचलादिपु-पर्वतप्रासादवृक्षशिखरभृतिपु रोहणं-आरोपणमचलादिरोहणं, वाशब्दः पूर्वोक्तगक्षापेक्षया विकल्पार्थः, तथैव-तैर्नैव प्रकारेण स्वमे ततः सकाशादित्येवंलक्षणेन, व्यालाः-क्षापदा शुद्धया वा तदादिभ्यः, आदिशब्दद्रज्जादिमिश्र, रक्षा-व्यापाद्यमान-स्य आर्णं व्यालादिरक्षा, वाशब्दो विकल्पार्थ एवेति गाथार्थः ॥ ११ ॥ उक्ता दीक्षा, तथोग्रयक्षापुत्रा दीक्षाविधिविषयः, स च सम-वसरणरचनादिरूपः, अतः समवसरणरचनां तावदर्थयन्नाह-‘वाउ’इत्यादि, वायुकुमारादीनामागमप्रसिद्धेन विशेषणाम्, आदिश-ब्दान्मेघजुपासादिपरिग्रहः, आह्वानं-संशन्दनम्, कार्यमिति शेषः, कैरित्याह-निजनिजैः-स्वकीयत्वकीयैः मन्त्रैः-प्रणयनमःपूर्वक-स्वाहान्ततश्चाप्यैर्यथासम्प्रदायमागतैः, हुक्ताशुक्ता-मुक्ताकलणेन्याकारया हस्तविन्याममुद्रया, किञ्चेत्याप्तपम्प्रदायसूचकभाह्वान-स्य याऽतात्त्विकत्वसूचकं, तदतात्त्विकत्वं चाह्वानेऽपि तेषां प्राय आगमनासम्भवात्, तत्संस्मरणस्यैव विधेयत्वादिति, पश्चाद्-आह्वानान-न्तरम्, तत्कर्मकरणं तु-तेषां वायुकुमारमेघकुमारादिदेवानां यत्कर्म-भूशमार्जनोदकमेचन्यादिरूपो व्यापारस्तस्य विधानमेव, तुशब्द-एवकारार्थः पुनःशुद्धार्थो वा, स वैवं दृश्यः-पश्चात्पुनः, इति भा.थार्थः ॥ १२ ॥ एतदेव दर्शयितुमाह-‘वाउ’इत्यादि, वायुकुमारा-ह्वानै-मरुत्कुमारदेवसंशन्दने, कृते सतीति भव्यम्, शमार्जनं-भूमिशुद्धिरूपं, कर्तव्यं भवतीति गम्यम्, तत्रेति ममवसरणभूमौ, सुपरिशुद्धं तु-सर्वरुचवराद्यःहरणेनातिशुद्धमेव, एते किल मयाऽह्वता वायुकुमारादेवा भगवत्पमरसरणधुवं क्षोभयन्तीतिकलनयेति हरयम्, ग-न्धोदकदानं-सुरमिजलवर्षणम्, पुनःशब्दः पूर्ववाक्याद्यपेक्षयोचरवाक्यार्थस्य विलक्षणताप्रतिपादनार्थः, मेघकुमाराह्वानपर्व-मेघका-

उउदेवीणाहवणे गंधट्टा होइ कुसुमबुद्धि । अगिगुमाराहवणे धूवं एगे इहं वेन्ति ॥१४॥

वेमाणियजोइस भवणवासियाहवणपुण्वगं तत्तो । पागारतिगण्णासो मणिकंचणरुप्पवण्णाणं ॥१५॥

रिदेवसंशब्दनपुरःसरं स्वयमेव कार्यम्, भगवत्समवसरणे हि वायुदुमारेर्भूमिद्युदौ कृतायां रजःप्रशमनार्थं मेघकुमारा गन्धोदकवर्षं
 कुर्वन्तीति स्थितिः, कल्पना तु पूर्ववदेव इति गाथार्थः ॥१३॥ तथा—‘उउदेवी’त्यादि, ऋतुदेवीनां-वसन्तग्रीष्मवर्षाशरद्धेमन्त-
 शिशिराभिधानदेवतानामाह्वाने-संकीर्तने कृते सति, गन्धाढ्या-सद्गन्धगुणसमृद्धा, भवति-वर्तते, विवेयेति गम्यम्, कुसुमवृष्टिः-द-
 धार्धवर्णपुष्पवर्षा, इतिशब्दः समासार्थः, ततश्च कुसुमवर्षकरणेनैव ऋतुदेवीकर्म परिसमाप्तं भवतीति मणितं भवति, अग्निकुमारा-
 ह्वाने-तैजसदेवसंकीर्तने कृते सति, धूपं-कालागुरुपश्रुतिरूपं, एके-केचनाचार्याः इह समवसरणव्यतिकरे द्रुयते-अग्निभाजने प्रक्षेप्य-
 तया प्रतिपादयन्ति, अन्ये तु सामान्यतो देवाह्वाने, यत आवश्यकटीकाकृतोक्तं-‘धूपघटिना विद्युर्नित त्रिदद्या एवेति’ गाथार्थः
 ॥१४॥ तथा—‘वेमाणिये’त्यादि, वैमानिकाश्च-सौधर्मकादयः, ज्योतीर्नि च-चन्द्रादयः, भवनवासिनश्च-असुरादयः तेषामाह्वानं-
 संशब्दनं पूर्वं-प्रथमं यत्र प्राकारत्रयन्यासकरणे तत्तया, क्रियाविशेषणमिदम्, ततो धूपदानानन्तरम्, प्राकाराणां-शालानां त्रिकल्प-
 त्रयस्य न्यासो न्यसनं प्राकारत्रिकन्यासः, कर्तव्यो भवतीति शेषः, किंभूतानां प्राकाराणामित्याह-मणिक्राञ्चनरूप्याणामेव-रत्नस्य-
 र्णकलधौतानामेव वर्णः-छाया येषां ते तथा तेषाम्, भगवतो हि समवसरणे वैमानिकादयो देवा अन्तर्मध्ये च दृष्टि क्रमेण मणिम-
 यादीन् ग्रीन् प्राकारान् कुर्वन्तीति, इह च प्राकार इत्यस्य यदस्य समासान्तर्भूतस्याप्यन्तर्वर्तिविभक्त्यन्ततामाथित्य मणिक्राञ्चनरूप्यव-
 र्णानामित्येतत्पदं विशेषणतया सम्बध्यते, अथवा मणिक्राञ्चनरूप्यवर्णानां द्रव्याणां-सत्कः प्राकारत्रयन्यासः, इति गाथार्थः ॥१५॥

वंतरगाह्वणाओ' तोरणमाईण होइ विण्णोसो । चितितरुसीहासणछत्तचक्कधयमाइयाणं च ॥१६॥

भुवणगुरुणो य ठवणा सयलजगपियामहस्स तो सम्मं । उक्किट्ठवण्णगोचरि समवसरणविंध्यरूवस्स ॥१७॥

तथा-‘वंतरगाहे’त्यादि, व्यन्तरा एव व्यन्तरकास्तदाह्वानात्-संशुद्धनात्, ‘ तोरणमाईण’चि इह प्रकारः प्राकृतश्रेणीप्रभवः तेन तोरणादीनां-द्वारावयवविशेषप्रभृतीनाम्, आदिशब्दात् पीठदेवचन्द्रकपुष्करिण्यारिग्रहः, भवति-जायते, विन्यासो-रचना, तथा चैत्यतरुसिंहासनचक्रचक्रज्जादीनां च, तत्र चैत्यतरुः-अशोकवृक्षः, अथवा चैत्यानि-जिनप्रतिविम्बानि तरुः-अशोकवृक्षः, सिंहासन-सिंहासनादिपुष्कं विष्टरं, छत्राणि-आतपत्रप्रयं, चक्रं-धर्मचक्रं, ध्वजाः-सिंहध्वजचक्रज्जमहेन्द्रध्वजगोपुरादिध्वजाश्च, आदिशब्दात्पद्मचामरपरिग्रहः, एतानि हि व्यन्तराः समवसरणे विदधति, यदाह-“वेइदुमपीठं दंगआमणछवं च चामराओ य । जं चऽन्नं करणिअं करंति तं बाणमंतरिय ॥१॥” चि, इति गार्थः ॥ १६ ॥ तथा-‘भुवणे’त्यादि, भुवनगुरोश्च-त्रिभुवननायकस्य पुनः स्थापना-ईतः स्थापना-न्यासः, कर्तव्य इति शेषः, किंभूतस्य ?-लोके पिता-पूज्यः पितामहस्तु-पूज्यतः पितुर्गपि पूज्यतार् ततः मरुलज-गतः-समस्तभुवनजनस्य पितामह इव पितामहः सकलजगत्पितामहः, अथवा सकलजगतो धर्मः पिता, पालनंभिपुक्तवान्, तस्यापि भगवान् पिता, भगवत्प्रभवत्वाद्धर्मस्येति, पितुः पिता पितामहः, सकलजगतः पितामहः २ इति विग्रहः, अतस्तस्य, ‘तोचि’ ततः-चैत्यतरुसिंहासनादिन्यासानन्तरम्, सम्यग्-अवैपरीत्येन, क स्थापना कार्येत्याह-उत्कृष्टवर्णस्य-प्रधानचन्दनस्योपरि-उपरिष्ठादुत्कृष्टवर्णकोपरि, किंभूतस्य भुवनगुरोः ?-समवसरणे-जिनधर्मदेवनाभूमौ यानि देवतानि भित्तानि तस्यैव विम्बानि-प्रतिकृतय-स्तोपाभिन्न रूपं-स्वभावो यस्य स समवसरणविम्बरूपोऽवस्तस्य, चतुर्लक्षणं त्रिभिष्टण्डयेति गार्थः ॥१७॥ तथा-‘एयस्से’त्यादि,

एयस्स पुब्बवक्खिणभागेणं मग्गओ गणधरस्स । मुणिवसभाणं वेमाणिणीण तह साहुणीणं ॥१८॥

इय अघरदम्बिखणेणं देवीणं ठावणा मुणेयब्बा । भुवणवइवाणमंतरजोइससंबंधिणीणत्ति ॥१९॥

भवणवइवाणमंतरजोइस्सियाणं च एत्थ देवाणं । अवरुत्तरेण णवरं निव्विक्खा समयकेऊहि ॥२०॥

एतस्स भुवनपुरोः पूर्वदक्षिणाया-आग्नेयदिशो भागः-एकदेशः पूर्वदक्षिणदिग्भागस्तेन करणभूतेन हेतुभूतेन वा, मार्गतः-पृष्ठतो गण-
धःस्य-गणनायकस्य, मुनिद्वयमाणा-सातिशयवियतिपुङ्गवानाम्, तथा वैमानिक(नो)देवास्तेषामेता वैमानिनोऽतस्तासां वैमानिनीनां
देवीनाम्, तथेति समुच्चयार्थः, तेन स्थापना कार्येति सम्भव्यते, साध्वीनां-तपस्विनीनाम् । चशब्दः समुच्चयार्थ इति गाथार्थः ॥१८॥ तथा-
'इचे'त्यादि, इति-एवमेव यथा मुनिद्वयमादित्रयस्यासंकीर्णतया स्थापना कृता एवं भवनपत्त्यादिदेवीत्रयस्यापि सा कार्येत्यर्थः, अप-
रदक्षिणेन-अपरदक्षिणस्यां दिशि, सप्तम्यर्थो ह्ययमेनप्रत्ययः, देवीनां-सुरवधूनाम्, स्थापना-न्यासः, 'मुणेयब्बत्ति' ह्यातः, कर्तव्य-
तथेति शेषः, भवनपतयो-देवालयविशेषनाया अमुरादयः, 'वाणमंतरत्ति' वनानाम्-उद्यानानामन्तराणि-कुहराणि विशेषा वा वनान्त-
राणि तेषु भया मकारवर्णागमात् वानमन्तरा-व्यन्तराः, ज्योतिषि-ज्योतिषक्रे भवा ज्योतिषा ज्योतीषि वा-ज्योतिष्कदेवाः, एतेषां
द्वन्द्वोऽतस्तेषां सम्बन्धिन्यः-सरस्वा यास्तास्तथा वासाश्च, इतिशब्दो द्वितीयपर्यदः समाप्तिप्रदर्शनार्थः, इति गाथार्थः ॥१९॥ तथा-
'भवणे'त्यादि, भवनपतिगानमन्तरा उक्तनिर्वाचनाः, 'जोरस्सियत्ति' ज्योतिषि-ज्योतिषक्रे जाता ज्योतिषिजाः, ज्योतिषि वा भवा-
ज्योतिषास्त एव ज्योतिषिजाः, एषां द्वन्द्वोऽतस्तेषां भवनपतिगानमन्तरज्योतिषिकाणाम्, वाशब्दः समुच्चये, तद्भावनार्थं-भवन-
पत्त्यादिदेवीनां स्थापना मन्तव्या, भवनपतिगानमन्तरज्योतिषिजानां च, अत्र संभवसङ्गे, देवानां-दुराणाम्, किंविच्छिद्येषुभयेषां-

धेमाणिदेवानां गराणां गारीगणाणां च सप्तदशः । पुन्युत्तरेण देवर्षिः स्रब्धोऽसि निधगवर्णोहि ॥२१॥

अहिणउलमयमयाहिवपमुहानं तह य तिरियसत्ताणं । वितियंतरम्मि एसा तइए पुण देवजाणाणं ॥२२॥
रइयम्मि समोसरणे एवं भत्तिविहवाणुमारेण । सुहभूओ उ पदोसे अहिगयजीवो इहं एइ ॥२३॥

पर्यंत्यत आह-अपरोक्षरेण-अपरोक्षरस्यां दिशि, नवरं-केवलम्, निर्दिष्टा-अनिहिता, समयभेदभिः-प्रवचनचिह्नभूतैः, इति गाथार्थः ॥२०॥ 'वैमाणिये'त्यादि, विमानेषु भवा वैमानिकस्ते च ते देवाश्च-सुरा इति समासोऽवस्थेयाम्, तथा नराणां-नृणाम्, नारी-गणानां-मनुष्यस्त्रीसमूहानाम्, इह च गणशब्दोपादानं पुरुषापेक्षया स्त्रीजनस्य बहुवचनरूपापनार्थम्, चशब्दः समुच्चये, प्रशस्ता-मङ्ग-न्या, पूर्वोत्तरेण-पूर्वोत्तरस्यां दिशि, स्थापना-न्यासः, कार्येति शेषः, स्थापनाया एव विशेषार्थमाह-सर्वेषां-समस्तानां, मनुष्येषु वर्ण-विशेषाभावाद्भवनपत्यादिदेवानां निजवर्णैः-स्वकीयस्वकीयशरीरज्जायामिः, तत्र भवनपतिव्यन्तराः पञ्चवर्णाः, ज्योतिष्का रक्त-वर्णाः, वैमानिकाः पुनः रक्तपीतसितवर्णाः, विशेषः पुनः काला असुरकुमारा इत्यादेरागमादवसेय, इति गाथार्थः ॥२१॥ तथा-
'अहिणे'त्यादि, अहिनकुलमृगमृगाधिपप्रमुखाणां-भुजगमश्रुहरिणसिंहप्रभृतिकानाम्, प्रमुखग्रहणादश्वमहिषादिपरिग्रहः, 'तह य'त्ति समुच्चये, अथवा तथैव-तेनैव प्रकारेण देवानामिव निजवर्णविशिष्टतालक्षणेन वा, तिर्यक्रमन्वानं तिर्यग्यो-निजन्तूनाम्, द्वितीयान्तरे-द्वितीयमाकारमध्ये, एषा स्थापना कार्येति शेषः, तृतीये-तृतीयप्राकारान्तरे, पुनःशब्दो विलक्षणता-रूपापनार्थः देवयानानां-देववाहनानां चरिमकरकेसरिकलापिकुलहंसाद्याकारधारिणाम्, इति गाथार्थः ॥२२॥ अथ समवसरण-विधिं निगमयन् श्रेयदीक्षाविधिं दर्शयन्नाह-'रइये'त्यादि, रचिते-स्थापिते, समवसरणे समग्रसिद्धे, एवम्-उक्तनीत्या, भक्तिविभवा-

सुवर्णगुरुगुणकलाणा तममी संजायतिन्वसद्धस्स । विहिसासणमोहेणं तओ पवेसो तहि एवं ॥२४॥

वरगंभपुण्ड्राणं सियचन्धेणं तहचिठवणं च । आगइगइविण्णाणं इमस्स तह पुण्फपाण ॥२५॥

नुमारेण-बहुमानश्रद्धा'नुरूप्येण,सुनिभृतस्तु-शौचप्राप्त एव द्रव्यतो भावतश्च,तत्र द्रव्यतः स्नातः श्रीचन्दनानुलिप्तगात्रः सितवसन-
निवसनः शुचिविद्याकृत्प्राप्तश्च,भावतस्तु विशुध्यमानमानसः,प्रदोये-दिवसावसाने,उपलक्षणत्वादस्य प्रशस्ततिथिकरणवारनक्षत्रयोग-
चन्द्रफलप्रदौ, अधिकृतजीवः प्रस्तुतसत्त्वो दीक्षणीय इत्यर्थः, इहाधिकृतसमवसरणदेशे,एति--आगच्छतीति गाथार्थः ॥२३॥ ततश्च-
'सुवनै'त्यादि, सुवनगुरोः-त्रिभुवनबान्धवस्य जिनस्य ये गुणा-रागादिवैरिवारविदारकत्वसमस्तवस्तुसोमविषय विज्ञायकत्वनिधि-
लनाकिनिकायकायामिनम्यत्वसद्धूतपदार्थप्रकाशकारिवाग्यादित्वशिवसुखनायकत्ववदानसामर्थ्यादियस्तेषां यदाख्यानम्-अभिधानं
तत्तथा तस्मात्सुवनगुरुगुणाख्यानाद्धेतोः, तस्मिन्-धुवनगुरौ, संजाततीक्ष्णश्रद्धस्य-समृत्पञ्चोत्कटगुरुकथेदेवतत्वेन प्रतिपत्तिं प्रतीति ग-
म्यते, अधिकृतजीवस्येति प्रकृतम्, विधिसाधनम्-अनुष्ठानप्रकाशनम्, यदुत जिनदीक्षायां प्रतिपन्नायां न तव कल्पते अन्यतीर्थिकदे-
वानामन्यतीर्थिकानां च वन्दनादि, कल्पते च जिनानां जैनमुनीनां जैनागमस्य च वन्दनादि कर्तुमित्यादि, अथवा तवाञ्जलौ पुष्पाणि
दास्यन्ते, अक्षिस्थगनं च वद्वेण करिष्यते, तानि च पुष्पाणि स्वयाश्रुभितेन समवसरणमध्यस्थापितजिनाभिमुखानि क्षेप्तव्यानि,
आत्मा च समुत्तपनादिगुणैवे निवेदनीय इति विधिः, ओघेन-सामान्येन,विशेषतस्तु दीक्षादानावसरात्पूर्वमेव तद्विषयविधेराख्या-
तत्वाद्, ततो-विधिसाधनानन्तरं प्रवेष्टुः-प्रवेष्टनं तस्मिन् समवसरणे,एवं वक्ष्यमाणन्यायेनेति गाथार्थः ॥२४॥ ततश्च-'वरगंधे'-
त्यादि, वरगन्धपुष्पदानं-सुगन्धिधुसुमानामथवा प्रधानानां चासानां पुष्पाणां च दानं-वितरणम्, वरगन्धपुष्पदानमञ्जलौ कर्तव्य-

अभिवाहरणा अण्णे गियजोगपवित्तिओ य केहत्ति । दीवाहजलणभेया तहुत्तरसुजोगओ चेव ॥२६॥

मस्येति योगः, तथा सितवस्त्रेण शुक्लवाससा, तथा-तेन प्रकारेणापीडोत्पादनलक्षणेन विद्वत्प्रसिद्धेन वाक्योपक्षेपमात्रो वा तथाशब्दः, अधिप्यगनं-लोचनारणं कार्यम्, चशब्दः समुच्चये, ततश्चासौ कुसुमान्यविधृताश्च एव जिननाथाभिमुखं प्रक्षेपयितव्यः, गुरुणा चाधिकृतपुष्पपातलक्षणेन निमित्तानुसारेण यथासम्प्रदायं शुभादितरस्मात्ता भवादागतोऽयं, तथा दीक्षाराधनविराधनाभ्यां शुभेतरा वा गतिरस्य भविष्यतीति दीक्षादानार्थं तत्परिहारार्थं च परिज्ञानं विधेयम्, एतदेवाह-आगतगतिविज्ञानं-शुभाशुभपूर्वनन्मानागतजनमना निर्णयनं कार्यम्, अथवा गत्या-गमनेनास्वलितेतरादियुक्तेन गतिविज्ञानम् आगामिभवज्ञानमागतविज्ञानम्, इह व्याख्यानं ममासितमपि गतिविज्ञानमित्येतत्पदं प्राकृतत्वेनोचरत्र सम्बन्धनीयमिति, 'इमस्म'चि अस्य दीक्षाधिकृतजीवस्य, तथेति समुच्चये, अथत्र तथा तत्प्रकारेण साम्प्रदायिकेन पुष्पपातेन-कुसुमपतनेन दीक्षणीयनरविहितेन, एतदर्थमेव पूर्वं पुष्पदानं तदञ्जलो कृतमासीदिति, इह च समयमरणमध्ये पुष्पपातादीक्षाराधनाजनिता सुगतिः तद्वद्बहिःपाताच्च तद्विराधनाजनिता कुगतिरस्येत्येतावन्मात्रमतो ग्रन्थ दयसीयते । शेषं तु ग्रन्थान्तराद्विशिष्टसम्प्रदायाद्वाऽवसेयमिति गाथार्थः ॥२५॥ अथ शुभाशुभगतिविज्ञानविषये मतान्तरदर्शनायाह—'अभिवाहे'त्यादि, अभिव्याहरणात्-संशब्दनात् दीक्षणीयेनान्येन वा दीक्षावसरे विहितत् शुभाशुभार्थसंक्षेपकात् सिद्धि-वृद्धीत्यादिरूपात्, अथवा "इच्छाकारेण तुन्मे अम्हं दंसणपडिम संमचसामाहयं वा आरोवेह" इत्यादिदीक्षणीयाभिव्याहारात् 'आरोचेमि'रामासमणानं हत्थेणं. आरोवियं' इत्यादेर्वाऽच्चार्याभिव्याहारादस्वलितदिगुणदोषानुगतात्, अन्ये-अपरे घरयो दीक्षाऽऽ-राधनविराधनाजन्त्यशुभाशुभगतिपरिज्ञानमस्याधिकृतस्य कर्तव्यमित्याहुरिति गम्यम्, तथा निजयोगानाम्-आचार्यसत्कमनःप्रभृती-

वाहिं तु पुष्पपाप विपङ्गणचउसरणगमणमार्हेणि । काराविज्जह एसो चारतिगमुवरि पडिसेहो ॥२७॥

प्रवृत्तिः प्रवर्तनं निजयोगप्रवृत्तिस्ततो निजयोगप्रवृत्तितः, चक्षुब्धः समुच्चये, इतिशब्दस्योचरस्येह दर्शनात् इत्येतत्, केचिद्-अपरे, प्रादुरिति गम्यम्, इदमुक्तं भवति-तदा यद्याचार्यस्य क्रीडलोभमोहभयादिमिरव्याकुलं मनो यद्यदा वाच्यं तद्विषया व्यक्तत्वादि-गुणा च वाक् साध्वसाधनुपहतश्च कायः प्रवर्तते तदा शुभा गतिरिति, अन्यथा चाशुभा गतिरस्य ज्ञायत इति, तथा दीपादीनां दीपचन्द्रतारकादीनां यज्ज्वलनं दीपनं तस्य यो भेदो-विशेषः स तथा तस्मात्, इदमुक्तं भवति-यदि तदा दीपादयः प्रष्टव्येजसो भवन्ति तदाऽस्य शुभम्, अन्यथा त्वशुभमिति, तथेति समुच्चये, उत्तरे दीक्षोचरकालभाविनो ये सुयोगाः-शुभव्यापारा दीक्षितगतास्ते उत्तरसुयोगास्तेभ्य एव, चैवशब्दस्यावधारणार्थत्वात्, केचिदिति प्रकृतमिति गाथार्थः ॥२६॥ समवसरणान्तः पुष्पपाते योग्यता-निर्णयादीक्ष्यतेऽसौ, बहिस्तप्ताते तु को विधिरित्याह-‘बाहि’मित्यादि, बहिः-बहिस्तात्समवसरणात्, तुशब्दः पुनःशब्दार्थः, स च पूर्वोक्ताथपिक्षयोत्तरार्थस्य विलक्षणताद्यचनार्थः, पुष्पपाते-कुसुमपतने सति, विकटनं च-शंकाद्यतिचारालोचना स्वाभिग्रायनिवेदन-मात्रं वा, चतुःशरणगमनं-‘चचारि सरणं पवज्जामि’ इत्यादिरूपमादिर्येषां तानि विकटनचतुःशरणगमनादीनि, मकारश्चेद्वागमिकः, आदिशब्दात् पञ्चनमस्कारादिपरिश्रहः, ‘काराविज्जति’ति कार्यते-विघाप्यते गुरुणा एष-दीक्षाधिकृतजीवः, कियतीवारा इ-त्याह-‘चारतिगं’ ग्रीन् वारान् यावत्, उपरि-तस्योर्ध्वं प्रतिपेधो-निषेधो दीक्षायाः, इदमुक्तं भवति-बहिः पुष्पपाते सत्यालोचनादि कारयित्वा तथैव पुष्पपातः कर्तते, पुनर्बहिः पाते पुनरपि स एव विधिरावर्त्यते, ततो वारत्रयेऽपि यदि बहिरेव पुष्पपातो भवति तदा त्रिविधितत्वात्तदीक्षानर्हत्वस्य प्रतिषिध्यत एवासौ दीक्षाग्रहणं प्रति-मद् ! प्रस्तावान्तरे तव दीक्षा दास्यते, नाधुनेत्यादिभिः

परिसुद्धस्स उ तह पुष्फपायजोगेण दंसणं पब्बा । ठितिसाहणमुववूहण हरिसाहपलोयणं चेव ॥२८॥

कोमलवचनैरिति गाथार्थः ॥२७॥ उक्तविपर्ययाह—‘परिसुद्धे’त्यादि, परिशुद्धस्य—दीक्षोचितविशुद्धिप्राप्ततया निश्चितस्य सतो दीक्षणीयस्य, तुशब्दः पुनःशुद्धार्यः, कथमित्याह—तथेति—तथाविधः पूर्वोक्तन्यायतः समवसरणमध्यभावी यः पुष्पपातयोगः—कुसुमपतनव्यापारः स तथा तेन पुष्पपातयोगेन, किमित्याह—दर्शनं—नयनावरणवसनापननेन जिनप्रतिमां प्रति तस्य दर्शनक्रियायां प्रयोजनं गुरुणा कार्यम्, पश्चादिति—पुष्पपातेन तद्विशुद्धिनिश्चयानन्तरम्, अथवा दर्शनमिति सम्यग्दर्शनं तस्यारोपणीयं, एतदारोपणमेव च दीक्षोच्यते, तत्र चावश्यकचूर्ण्यनुसारी संप्रदायोऽयम्—चैत्यवन्दनादिना तदुचिनेन सर्वविरतिसामायिकारोपणक्रमेण गुरुणेदमुच्चारयितव्यं, दीक्षणीयेन चैतदेव प्रत्युच्चारयताऽभ्युपगन्तव्यं, तद्यथा—“अहं मंते ! तुम्हाणं समीवे मिच्छन्ताउ पडिक्कमामि, संमत्तं उवसंपज्जामि, नो मे कप्पइ अज्जप्पमिइ अन्नउत्थिए वा अन्नउत्थियदेवयाणि वा अन्नउत्थियपरिगहियाइ अरुहंतचेइयाणि वा वंदित्तए वा नमंसित्तए वा, पुर्व्वेन अनालत्तेणं आलवित्तए वा संलवित्तए वा, तेषिं असणं वा पाणं वा स्वाइमं वा साइमं वा दाउं वा अणुप्पदाउं वा, नन्नत्थ रायामिओगेणं गणामिओगेणं बलामिओगेणं देवयामिओगेणं गुरुनिग्गहेणं चित्तीकंतारेणं, दब्बओ खेचओ कालओ भावओ, दब्बओ णं दंसणदन्वाइ अंगीकालुणं, खेचओ णं सव्वलोए, कालओ णं जावज्जीवाए, भावओ णं जाव गहेणं न गहिज्जामि जाव छलेणं न छलिज्जामि जाव संनिवाएण न मुंजामि (नामिमविज्जामि) जाव केणवि परिणामवसेण एस परिणामो मे न परिवट्ठति ताव मे एसा दंसणपडिमत्ति”, ततश्च वासप्रक्षेपपूर्वकं सर्वविरतिसामायिकारोपणे इव “नित्यारगपारगो होहि, गुरुगुणेहि वट्ठाहि”ति आशिषं प्रयुञ्जते, अयमेवार्थोऽन्यत्राचार्यैवमुक्तः—“इय मिच्छाओ विरमिय सम्मं उवगम्म भणति गुरु-

अहं त्रिपयाहिणपुण्ड्रं सम्मं सुद्वेण चित्तरयणेण । गुरुणोऽणुवेयणं सन्वहेव दहमत्पणो एत्थ ॥२९॥

पुरभो । अरहंतो निस्तंगो मह देवो दम्बिणो साहु ॥२॥" चि, तत्र 'ठितिसाहण'न्ति दीक्षितमयादाकथनं कार्यम्, यथा—“अज-
त्पमिई तुब्भं अरहं देवो, साहवो गुरु, जीवाइयत्यसद्वहणं सम्मत्तं, नो ते कप्पति लोइयत्तिथे ष्हाणहुणणपिठपयाणाई, कप्पइ पुण
त्तिकालं देवदंणाइयं अणुहणं”, अथवा स्थितिसाधनं-दीक्षासमाचारप्रकाशनं कार्यम्, यथा—“भो मद्र ! दीक्षाप्रतिपत्तिक्रमोऽयम-
क्षिसगनपुण्यप्रक्षेपादिरिति न त्वयाऽन्यथा संभावनीयः”, यथा ‘उवदूहणं’चि इह प्राकृतत्वेन निरनुस्वारः पाठः, तत्र श्लोपबृंहणं-
तस्यानुमोदनं कार्यम्, यथा—“धन्यस्त्वं धर्माधिकारी क्षीणप्रायश्छेदः, यतो भगवतो भुवनबान्धवस्यासक्तुमनिपातेन निश्चितोऽसि
समासन्नकल्पाण इति”, अथवा—“धन्यस्त्वं येन सकलकल्याणबह्वरीकन्दकल्पा भागवती दीक्षाऽभासा, तदवामौ चावासानि
सकलकल्याणानि” अपिच—“धण्णाण निवेत्तिस्सति घण्णा गच्छंति पारमेयस्स । गंतुं इमस्स पारं पारं दुक्खेण वञ्चंति ॥२॥” इति,
तथा इर्षादीनां-तद्गतप्रसोदप्रभृतीनाम्, आदिशुब्दादैन्योदासीनतादिग्रहः, प्रलोकनं-अवलोकनं इर्षादिप्रलोकनं तदाऽऽचार्येण हस्त-
प्रसन्नतादिर्मिश्रैस्तस्य कार्यम्, किमयेतत्समाचारदर्शने ह्योऽन्यथा वेत्यवगन्तव्यमित्यर्थः, चैवेति समुच्चय इति गार्थाः ॥२८॥
उक्तो गुरुव्यापारः, अथ शिष्यव्यापारं दर्शयन्नाह—“अहे”त्यादि, अथ-उक्तविधानादनन्तरं त्रिमुखां प्रदक्षिणानां समाहारस्त्रिमद-
क्षिणं तत् पूर्व-प्रथमं यत्र तत्तथा, क्रियाविशेषणमिदं, गुरुं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्येत्यर्थः, तस्यैव शुद्धेन-तत्त्वतो निर्मलेन, न कल्पन-
येत्यर्थः, त्रिचं-मनस्तदेव त्रं-याणिक्यं प्रकाशस्वभावसाधर्म्याच्चिरत्नं तेन, गुरोः-धर्माचार्यस्य निवेदनीयं “भवदीयोऽहं किङ्करो,
युयं मे भवोदधिनिमग्नस्य नायाः” इत्येवं समर्पणम्, सर्वथैव-समस्तैरपि प्रकारैर्द्विपदचतुष्पदधनाद्यर्पणलक्षणैर्मनःप्रभृतिभिर्वा, न तु

एसा खलु गुरुभक्ती उक्कोसो एस दाणधम्मो उ । भावविसुद्धीए वढं इहरावि य वीयमेयस्स ॥३०॥
 कथञ्चिदनिवेदनम्, दृढम्-अत्यर्थमव्यभिचारितया, कस्य निवेदनमित्याह-आत्मनः-स्वस्य, अत्र दीक्षायां दत्तायां सत्यामिति गाथार्थः
 ॥२९॥ अथ तदात्मनिवेदनं गुरुः प्रतिपद्यते न वा ? यदि न प्रतिपद्यते तदा न युक्तं, निष्फलत्वात्तस्येत्याशङ्कं परिहरन्नाह-
 'एस्से'त्यादि, यदेतद् गुरुणा सर्वथाऽऽत्मनिवेदनमनन्तरोक्तमेवा-इयं, खलुर्वाक्यालङ्कारेऽथवाऽवधारणे, तेनैवैव, न त्वन्याऽपि, यदाह-
 "का भक्तिस्तस्य येनात्मा, सर्वथा न नियुज्यते ? । अभक्तेः कार्यमेवाहुरंशेनाप्यनियोजनम् ॥१॥" गुरुभक्तिः-धर्माचार्यवद्गुमानः, गुरु-
 भक्तिश्च सदा विधेया दुःप्रतिकारत्वाद् गुरोः, तस्याश्च महार्थसाधकत्वात्, उक्तं चानन्तरोक्तार्थद्वयसंवादि-"तिण्हं दुप्पडियारं सम-
 भाउसो !, तंजहा-अम्मापियरस्स गुरुस्स भव्हिस्स" तथा-"गुरुभक्तेः श्रुतज्ञानं, भवेत् कल्पतरूपमम् । लोकद्वितयभाविन्यस्ततः स्युः
 सर्वसम्पदः ॥१॥" तथा उत्कृष्यत इत्युत्कर्षः-उत्कृष्टः, 'एस्स'ति इहोत्तरस्यैवकारार्थस्य तुशब्दस्य सम्बन्धादेपे एव-अयमेव गुरोरा-
 त्मनिवेदनरूपो, नान्यः, ब्रह्मन्तरदाने हि तदेवैकं दत्तं स्यात्, आत्मदाने तु सर्वमपीत्यात्मदानधर्मस्यैवोत्कृष्टता, दानधर्मो-वितरणरूपं
 कुशलानुष्ठानं, विधेयश्चासौ महार्थसाधकत्वात्, यदाह-"दानात्कीर्तिः सुधाशुआ, दानाद्भरतरं यशः । दानात्कामार्थमौक्षाः स्युर्दानधर्मो
 वरस्ततः ॥१॥" किं यथाकथञ्चिदपि आत्मनिवेदनमुत्कृष्टदानधर्मो भवति ? , नेत्याह-भावविशुद्ध्या-परिणामनिष्कलङ्कतया, दृढं-
 अत्यन्तम्, परिणामकलङ्कं च कीर्त्याद्यपेक्षेति, तर्हि भावशुद्ध्यभावे किं स्यादित्याह-"इहरावि"चि इतरथा-अन्यथा भावविशुद्धि-
 व्यतिरेकेणेत्यर्थः, अपिचेति पुनःशब्दार्थः, वीजमिव बीजं-हेतुर्भवतीति, द्रव्यतोऽपि सदनुष्ठानस्य प्रायो भावानुष्ठानकारणत्वात् ;
 एतस्योत्कृष्टदानधर्मस्य, आत्मनिवेदनमिति प्रकृतम्, इति गाथार्थः ॥३०॥ कथमिदं भावविशुद्ध्यभावपूर्वकमात्मनिवेदनमुत्कृष्टदानधर्म-

जं उत्तमचरियमिणं सोऽपि अणुत्तमा ण पारेन्ति । ना एयसगासाओ उक्कोसो होइ एयस्स ॥३१॥
गुरुणोऽवि णाहिगरणं ममत्तरहियस्स एत्थ वत्थुमि । तन्भावसुद्धिहेक आणाइ पयट्टमाणस्स ॥३२॥

चीजं भवतीत्याह—‘जं उत्तमे’त्यादि, यद्—यस्मात्कारणात्, उत्तमचरितं—सत्पुरुषचेष्टितम्, इदम्—अनन्तरदर्शितमात्मनिवेदनम्, श्रो-
तुमपि—आकर्णयितुमपि, आस्तामनुष्ठातुम्, अनुचमा—असत्पुरुषाः, न पारयन्ति—न श्वनुवन्ति, तथाविधवीर्यरहितत्वात्तेषाम्, तत-त-
स्मात्कारणादेतत्सकाशाद्—एतस्माद्वाधविशुद्धिरहितोत्तमपुरुषचरितरूपतात्मनिवेदनादवधेः, तुशब्द एवकारार्थः, तत्प्रयोगं च दर्शयिष्या-
मः, प्रकर्ष—उत्कर्षो भवत्येव—जायत एव, एतस्य—अनन्तरगाथोक्तदानधर्मस्य, इदमुक्तं भवति—यद्यप्यात्मनिवेदनरूपो दानधर्मो विशुद्ध-
भावाभावे विधीयमानोऽनुत्कृष्टो भवति तथाप्युत्तमचरितरूपत्वात्तस्योत्कृष्टतानिमिचभूताया भावविशुद्धेर्जनकत्वादुत्कृष्टदानधर्मवीजी-
भवतीति, अतः साधूक्तं ‘इहराविय वीपमेयस्सच्चि’ अतो गुरुणाऽप्रतिपन्नत्वेऽपि न निष्फलत्वाऽऽत्मनिवेदनस्येति गाथार्थः ॥३१॥
अथ यदि तदात्मनिवेदनं गुरुः प्रतिपद्यते तदाऽधिकरणदोषो गुरोः स्यादित्याशङ्कं परिहरन्त्याह—‘गुरुणो’ इत्यादि, गुरोरपि न केवलं
दीक्षितस्यात्मनिवेदननिष्फलत्वलक्षणो दोषोऽभिहितयुक्तेर्न भवति, धर्माचार्यस्यापि, न—नैव, अधिक्रियते दुर्गतावनेन तमेत्यधिकर-
णम्, दीक्षितेनात्मनि निवेदिते परिग्रहार्भानुमतिरूपो दोषो भवतीति गम्यते, किंभूतस्येत्याह—यमत्वरहितस्य—निःसङ्गस्य, फेत्त्याह—
अत्र—एतस्मिन्ननन्तरोक्ते, वन्तुनि—पदार्थे दीक्षितसत्त्वतदीयाएत्यवित्तादिरूपे, पुनः किंभूतस्येत्याह—अवर्तमानस्य—व्याप्यमाणस्य, कया ?
—आज्ञया—आप्तोपदेशेन, किमर्थं ?—तद्भावनशुद्धिहेतुं—दीक्षितसत्त्वपरिणामविशोधनेहेतोः, एवं हि प्रवृत्तौ तस्य भावशुद्धिरुपजायत इति,
एवं चेहानुमानप्रयोगो यदुव—दीक्षितात्मनिवेदनं गुरोरधिकरणं न भवति, यमत्वरहितत्वाद्, शरीरादिवदिति दृष्टान्तोऽभ्युहः, न

णाऊण य तवभावं जह होइ इमस्स भावबुद्धिं । दाणादुवदेसाओ अणेण तह एत्थ जइयव्वं ॥३३॥

णाणाइगुणजुओ खलु जिरभिस्संगो पदत्थरसिगो य । इय जयइ न उण अण्णो गुरुवि एमारिसो चेव ॥३४॥

च ममत्वरहितत्वमसिद्धं, तदुपकारायाज्ञया प्रवृत्तत्वाचारित्र्योपकाराय भोजनादाविवेति गाथार्थः ॥३२॥ एवं दीक्षाविविधिं परिसमाप्य दीक्षितोपदेशं प्रत्याचार्यस्योपदेशमाह—‘णाऊणे’त्यादि, ज्ञात्वा च-विज्ञाय पुनः, तद्भावं-दीक्षितपरिणाममाकारादिभिः, यदाह—“आकारैरिद्विर्गत्या, चेष्टया भाषणेन च । नेत्रवक्रविकारैश्च, शृङ्गतेऽन्तर्गतं मनः ॥१॥” यथा-येन प्रकारेण भवति-जायते, ‘इमस्स-त्ति’ अस्य दीक्षितस्य, धर्मबुद्धिः-दीक्षार्थसमृद्धिः, इतिशब्दः समाप्तौ, तस्य च ‘जइयव्वं’ इत्यत्र गाथान्ते प्रयोगः, दानादीनां-वितरण-प्रभृतीनाम्, आदिशब्दादुरुत्सेवातयः प्रभृतीनां चोपदेशः-प्रवर्तनमादिर्यस्य कुसंसर्गनिषेधादेः स तथा तत्र दानाद्युपदेशादौ, अनेन दीक्षाचार्येण, तथा-तेन प्रकारेण, अत्र-दीक्षायां दत्तायां सत्याम्, यतितव्यं-यत्रो विषेयः, तत्र दानोपदेशो गुरुत्सेवोपदेशश्च यथा “न्यायात्तं स्वल्पमपि हि भृत्यानुपरोधतो महादानम् । दीनतपस्यादौ गुर्वनुज्ञया दानमन्यतु ॥१॥ एवं गुरुत्सेवादि च काले सद्योग-विघ्नवर्जनया । इत्यादिकृत्यकरणं लोकोत्तरतत्त्वसंग्राह्यम् ॥२॥” इति गाथार्थः ॥३३॥ इदं च मिथ्यात्वप्रतिक्रमणाद्यात्मनिवेदनादि वा दीक्षाविधानं यादृशो शिष्याचार्यो कुरुतस्तादृशावथ दर्शयितुमाह—‘णाणा’इत्यादि, ज्ञानादिगुणयुतः खलु-सम्यग्ज्ञानश्रद्धानगुरु-भक्तिसत्त्वप्रभृतिगुणसंपन्न एवेति, यतत इति सम्बन्धः, खलुसधारणे, निरभिष्वङ्गो-मिथ्यादृष्टिव्यवहारेषु बाह्यद्रव्ये च निःस्पृहः, पदार्थरसिकः-आगमोक्तदेवतत्त्वगुरुतत्त्वगममतत्त्वजीवादिभावप्रीतियुक्तः, चक्षुब्धः समुच्चये, यो दीक्षितजीवः स इति गम्यते, इति-अने-न प्रकारेणानन्तरोक्तमिथ्यात्वात्त्वप्रतिक्रमणसम्यक्त्वप्रतिपत्त्यात्मनिवेदनादिलक्षणेन, यतते-यत्नं करोति, न पुनरन्यो-ज्ञानादिगुणयुता-

धण्णानमेयजोगो धण्णा चेदुंति एयणीईए । धण्णा यहु मणन्ते धण्णा जे ण प्पदूसन्ति ॥३५॥

दाणमह जहासत्ती सद्धासंवेगकमजुगं णियमा । विहवाणुसारओ तह जणोचयारो प उचिओत्ति ॥३६॥

दुपरः, एवंविधयस्य ज्ञानादिगुणयोगसाध्यत्वात्, तथा गुरुषु, न केवलं शिष्य एवंविध एव एवं यतते, धर्माचार्योऽप्येतादृश एव ज्ञानश्रद्धानचारित्रिशिक्षागुणप्रवृद्धिसत्त्वाप्रमादादिगुणयुतो निःसङ्गः पदार्थरसिकेत्यर्थः, न पुनरन्यो, ज्ञानादिशून्यस्य प्राशुक्त-विधावशक्तत्वात्, ससङ्गस्य दीक्षितेनात्मनिवेदने कृतेऽभिष्वङ्गसंभवेन तद्भावशुद्ध्यर्थमाज्ञया प्रवर्तनासंभवात्, पदार्थरसिकताशून्यस्य च देवतत्त्वादिप्रतिपादकत्वाभावादिति, चैवशब्दोऽवधारणार्थः, दर्शितं चावधारणम्, इति गाथार्थः ॥३४॥ यथाविधौ दीक्ष-कदीक्षितौ यथावदीक्षासाधकौ स्यातां तथाविधायुक्तौ, अथ यथावदीक्षितानां प्रशंसामाह-‘घण्णाने’त्यादि, धन्यानां-भावधन-लब्धूणां तरसाधूनां वा, सत्त्वानामिति गम्यते, एतद्योगो-जिनदीक्षया एव सम्बन्धः, तथा तद्योगेऽपि धन्याः-पुण्यवन्तः, चेष्टन्ते-प्रवर्तन्ते, एतन्नीत्या-दीक्षावसराभ्युपगतन्यायेन त्रिकालं जिनवन्दनपूजनादिना, तथा धन्याः-पुण्या मनु मन्यन्ते-बहुमानविषयी-कुर्वन्ति दीक्षितान्, दीक्षां वा स्वयं तां कर्मदेयादप्रतिपन्ना अपीति, तथा धन्याः-पुण्या ये जीवाः न प्रदुष्यन्ति-न प्रद्विष्टा भवन्ति, दीक्षायामिति गम्यते, भुद्रसत्त्वा हि न केवलं तां न प्रतिपद्यन्ते, मोहान्धतया तस्यामेव द्वेषिणो भवन्तीति, वक्ष्यति च-‘विहि-अपओसो जेसि आसत्ता तेऽवि सुद्धिपत्तत्ति । खुदमिमाणं पुण सुद्धदेसणा सिहनायसमा ॥१॥’ इति गाथार्थः ॥३५॥ अथ दीक्षि-तानन्तरं दीक्षितेन यद्विधेयं तदुपदिशन्नाह-‘दाणमहे’त्यादि, दानं-प्राप्तुकैपणीयवत्पपाश्रावणानादीनां सद्धादिभ्यो वितरणं यतः सर्वविरतिदीक्षामधिकृत्योक्तम्-‘णंतययगुलगोरसफासुगण्डिलाहणं समणसंघे । असइ गणिवायमाणं तदसइ सन्वस्स ग-

स्वओवसमजोगओ होइ । अहिगयगुणबुद्धी खलु कारणओ कज्जभावेण ॥३८॥
 णभावेण तदणुरागाओ । साहम्मियपीतीए उ हंदि बुद्धी घुवा होइ ॥३९॥

अथार्थस्तथाशब्दः, कर्मणः-अधिकृतगुणावरणस्य शयोपशमो-दीक्षामतिपत्तिरूपपरिशुद्धभावजन्यो हि सम्पन्धः स तथा ततः कर्मक्षयोपशमयोगतः, किमित्याह-भवति-जायते, काऽसौ?-अधिकृतगुणवृद्धिः-बलवद्वियालङ्कारेऽवधारणे वा, अवधारणार्थत्वे चास्य भगत्येवेत्यत्र प्रयोगो ह्ययः, केन कारणेनैतदेवमिच्छात् कार्यभावेन-फलमद्भावात्, तत्र दीक्षारूपविशुद्धभावः कारणकारणं, कर्मक्षयोपशमस्तु कारणं, तदेतु परिशुद्धभावः कर्मक्षयोपशमश्चेति कारणद्वयं, अधिकृतगुणवृद्धिश्च कार्यम्, अतः परिशुद्धभावरूपवृद्धिः कार्यत्वाल्लिङ्गं भवति, इति गाथार्थः ॥३८॥ अथ साधर्मिकप्रीतिवृद्धिर्यथा मम्यगदीक्षाया लिङ्गममेत्यादि, धर्मे-दीक्षारूपे दीक्षितजनानुष्ठेयश्रुतचारित्ररूपे च, चशब्दः समुच्चयार्थो भिन्नक्रमश्च, बहुभावेन-प्राधान्याच्च, धर्मप्रधानत्वात् साधर्मिकगणमिति हृदयम्, तदनुरागात्-साधर्मिकलेहात्, इह यद्यपि तस्य वर्तते तथापि तच्छब्देन स एव संस्पन्दनीयः, वक्त्रा तथैव चित्रक्षितत्वात्, वक्त्रघटीनत्वाच्छब्दप्रगस्तत्र तत्रेति, किं स्यादित्याह-साधर्मिकप्रीतेः-समानधर्मजनविषयेमजन्यवात्सल्यस्य, कार्ये कारणोपचावना चैवम्-परिशुद्धभावतोऽधिकृतगुणानां वृद्धिर्भवति, साधर्मिकप्रीतिः पुनर्धर्मबहुमानतः साधर्मिकानुमानात्-प्रीतिमात्रात् प्रधानभावेन धर्मस्योचमत्वबुद्ध्या तदनुरागाच्च-धर्मभक्तेत्यर्थः, धर्मविषययोः प्रीतिः

अहिमगगणसाहसिमयपीर्द्धोत्तगुरुभत्तिवुद्दी य । लिंगं अव्यभिचारी पडदियहं सममदिक्खाए ॥३७॥

अहिगमगुणसाहस्रिमयपीईयोऽहगुरुभक्तिबुद्धी य । लिंग अन्वाभाचारा पडादियवत्तया ।
लक्ष्म ॥१॥” (अनन्तरं-चर्य) अथेति-दीक्षाग्रहणानन्तरम्, यथाशक्ति-शक्तेरनतिक्रमेण चित्तचित्तानुरूपमित्यर्थः, दातव्यमिति
शेषः, किञ्चित् तदित्याह-श्रद्धा-स्वकीयोऽमिलापः पराननुष्टितिरित्यर्थः संवेगो-मोक्षाभिलाषः क्रमो-देयद्रव्यपरिपाटिलोकरोढा
यथाज्येष्ठता वा एर्मियुतं-संपुक्तं यत्तथा, नियमाद्-अवश्यंभावेन, तथा विभवानुसारतो-विभवापेक्षया, तथा शब्दो विध्यन्तरप्रतिपा-
दनपरवाक्योपक्षेपार्थ उत्तरार्धस्यादौ द्रष्टव्यः, अथवा तथेति-तेन प्रकारेण लोकरोढेन, जनोपचारः-खजनादिलोकपूजा, च शब्दः
समुच्चये, उचितः-स्वरयोग्यतानुरूपो, विधेय इति गम्यम्, इति शब्दः समाप्तौ, तेनैतावदेव दीक्षानन्तरकृत्यमित्यर्थः स्यादिति
गाथार्थः ॥३६॥ एतावत्प्रत्यक्तृताऽपि दीक्षा सम्यगन्यथा च स्यात्, तत्रयं सम्यग्दीक्षेति कथमवसेयं ? उच्यते, लिङ्गतः, अतस्तान्येवाह—
‘अहिगचे’त्यादि, अधिकृता-दीक्षाप्रतिपत्त्याऽङ्गीकृताः प्रस्तुता वा अधिगता वा-प्राप्तास्ते च ते गुणाश्च सम्यक्त्वत्तरसहभवनप्रशमसंचे-
गनिर्वेदात्मिकयानुकम्पाशुश्रूपाधर्मरागदेवादिवैद्याश्रयकरणादयोऽधिकृतगुणाः ते च साधर्मिकप्रीतिश्च-समानघामिर्ज्ञानुरागः बोधश्च-
तरायामगमो गुरुभक्तिय-धर्माचार्यानुराग इति द्वन्द्वः, अतस्तासां वृद्धिः-दीक्षावसरादारभ्य वर्धनमिति समागतः, च शब्दः पुनरर्थः,
तद्भावना वैद्यम्-सम्यग्दीक्षायां दानादिकं तावदनन्तरकृत्यमधिकृतगुणमाधर्मिकप्रीतिबोधगुरुभक्तियुद्धिः पुनर्लिङ्गं-गमकं चिह्नम-
व्यभिचार्यैकान्तिकम्, प्रतिदिवसम्-अहर्निशम्, एतच्चाधिकृतगुणादियुद्धेर्निशेषणम्, कस्या लिङ्गमियमित्याह-सम्यग्दीक्षाया-अभि-
ध्यादीक्षणस्य, एतद्विपर्ययस्तु सामर्थ्यादिसम्यग्दीक्षायाः, इति द्वारागथार्थः ॥३७॥ अथ सम्यग्दीक्षाया यथाऽधिकृतगुणवृद्धिर्लिङ्गं
भवति तथा दर्शयन्नाह-‘परिसुद्धे’त्यादि, परिसुद्धभावतः-अतिसुद्धाभ्यवसायात्, तथेति-तथाप्रकारादीक्षाप्रतिपत्तिरूपमित्यर्थः,

परिशुद्धभावओ तह कम्मखओवसमजोगओ होइ । अहिगयगुणवुद्धी खल्ल कारणओ कल्लभावेण ॥३८॥
धम्मस्मि य पहुमाणा पहाणभावेण तवणुरागाओ । सादस्मियपीतीए उ हंदि बुद्धी घुवा होइ ॥३९॥

वक्ष्यमाणकारणापेक्षया या समुच्चयार्थस्तथाशब्दः, कर्मणः-अधिकृतगुणावरणस्य क्षयोपशमो-दीक्षामतिपचिरूपपरिशुद्धभावजन्यो वि-
गमविशेषत्वेन यो योगः-सम्बन्धः स तथा ततः कर्मक्षयोपशमयोगतः, किमित्याह-भवति-जायते, काऽसौ ?-अधिकृतगुणवृद्धिः-
सम्पत्त्वादियुगवर्धनम्, खलुर्विक्यालङ्कारेऽवधारणे वा, अवधारणार्थत्वे चास्य भवत्येवेत्यवं प्रयोगो हृदयः, केन कारणेनैतदेवमि-
त्याह-कारणतो-हेतोः सकाशात् कार्यभावेन-फलसद्भावात्, तत्र दीक्षारूपविशुद्धभावः कारणकारणं, कर्मक्षयोपशमस्तु कारणं, त-
थाशब्दद्वितीयव्याख्यानपक्षे तु परिशुद्धभावः कर्मक्षयोपशमश्चेति कारणद्वयं, अधिकृतगुणवृद्धिश्च कार्यम्, अतः परिशुद्धभावस्वरूप-
सम्पद्दीक्षायामधिकृतगुणवृद्धिः कार्यत्वाच्छिष्टं भवति, इति गार्थार्थः ॥३८॥ अथ साधर्मिकप्रीतिवृद्धिर्यथा सम्यग्दीक्षाया लिङ्गं
भवति तथा दर्शयन्त्याह-'धम्म'ेत्यादि, धर्मे-दीक्षारूपे दीक्षितजनानुपेयश्रुतचारित्ररूपे च, चशब्दः समुच्चयार्थो भिन्नक्रमश्च, बहु-
मानात्-पक्षपातात्, प्रधानभावेन-प्राधान्याच्च, धर्मप्रधानस्यात् साधर्मिकाणामिति हृदयम्, तदनुरागात्-साधर्मिकत्वेहात्, इह यद्यपि
साधर्मिकशब्दः परपदे समस्तश्च वर्तते तथापि तच्छब्देन स एव संस्पर्शनीयः, तत्रा तथैव विवक्षितरात्, वक्ष्यन्तीति, वक्ष्यन्तीति-
वृत्तेः, हृदयते चैवविधः प्रयोगस्तत्र तत्रेति, किं स्यादित्याह-साधर्मिकप्रीतेः-समानधर्मजनविषयप्रेमजन्यवारसत्यस्य, कार्ये कारणोपचा-
रात्, तुशब्दः पुनरर्थः, तद्भावनार्थम्-परिशुद्धभावतोऽधिकृतगुणानां वृद्धिर्भवति, साधर्मिकप्रीतिः पुनर्धर्मयहुमानतः साधर्मिकानु-
रागादिति, अथवा धर्मे बहुमानात्-प्रीतिमात्रात् प्रधानभावेन धर्मस्योचमत्ववुद्ध्या तदनुरागाच्च-धर्मभक्तेर्बेत्यर्थः, धर्मविषययोः प्रीति-

विहिद्याणुष्टाणाओ पाएणं सव्वकम्मवओवसमा । ण्णाणावरणावगंमा णियमेणं बोहवुट्ठित्ति ॥४०॥

कल्याणसंपयाए इमीइ हेऊ जओ गुरू परमो । इय वोहभावओ चिय जायइ गुरुभत्तिवुट्ठीवि ॥४१॥

गौरव-
भक्त्योद्वायं विशेषो यथा—“यत्रादरोऽस्ति परमः प्रीतिश्च हितोदया भवति कर्तुः। शेषत्यागेन करोति यच्च तत्प्रीत्यनुष्ठानम् ॥१॥ गौरव-
विशेषयोगाद्बुद्धिमतो यदिशुद्धतरयोगम् । क्रिययेतरतुल्यमपि ज्ञेयं तद्भक्त्यनुष्ठानम् ॥२॥ अत्यन्तवल्लभा खलु पत्नी तद्वद्विता च जन-
नीति । तुल्यमपि कृत्यमनयोद्भातिं स्यात्प्रीतिभक्तिगतम् ॥३॥” इति, माधर्मिकानुरागस्य, हृदोत्पुपदर्शने, वृद्धिः-वर्धनम्, ध्रुवा-निश्चिता,
भवति-जायते, इति गाथार्थः ॥३॥ अथ बोधवृद्धेल्लिङ्गतादर्शनायाह—‘विहिद्ये’त्यादि, विहितानुष्ठानाद्-दीक्षादीक्षितसमाचाररूपसह-
त्तात्, प्रायेण-बाहुल्येन, कस्यापि जीवस्य भावविशेषादेव क्षयोपशमो भवतीति प्रायेणेत्युक्तम्, सर्वकर्मक्षयोपशमो-निखिलज्ञानावरणा-
दिघातिकर्मणां विगमविशेषो भवतीति गम्यम्, घातिकर्मणा-मिति व्याख्यानं—“मोहस्सेवोवसमो खाओवसमो चउण्ह घाईणं । उदयक्ख-
यपरिणामा अट्ठण्हवि होँति कम्मणां ॥१॥” इतिवचनात्, ततश्च ज्ञानावरणापगमात्-घातिकर्मान्तर्गतस्य ज्ञानावरणीयकर्मणः क्षयोपश-
मादेः सकाशान्नियमेन-नियोगेन, बोधवृद्धिः-ज्ञानवर्धनं भवति, इतिशब्दो बोधवृद्धिवक्तव्यतासमाप्तिसंज्ञनार्थः, इति गाथार्थः ॥४०॥
अथ गुरुभक्तिवृद्धेल्लिङ्गतादर्शनायाह—‘कल्याणे’त्यादि, कल्याणानाम्-ऐहिकामुष्मिकश्रेयसां संपत्-संपत्तिः कल्याणसंपत्, तदवन्ध्य
हेतुत्वादीक्षा दीक्षितसमाचारश्च कल्याणसंपदुच्यतेऽतस्तस्याः, ‘इमीए’ति अस्या अनन्तरोक्तायाः, हेतुः-कारणम्, यतो-यस्मात्,
परमः-मधानो वर्तते, ततः कारणान्महामक्तिविषयोऽयमिति शेषः, इति-अनेन प्रकारेण कल्याणहेतुत्वेन भक्तिविषया गुरुरित्येवं-
लक्षणेन यो बोधो-ज्ञानं तस्य यो भावः-सत्ता स तथा तस्मादिति, बोधभावादेव, नान्यथा, चियशब्दोऽवधारणार्थः, जायते-भवति

इय कल्याणी एसो कमेण दिक्खागुणे महासत्तो । सम्मं समायरन्तो पावइ तह परमदिक्खं पि ॥४२॥
 गरहियमिच्छायारो भावेणं जीवमुत्तिमणुहविउं । णीसेसकम्ममुक्को उवेइ तह परममुत्तिपि ॥४३॥

गुरुभक्तिद्विपरिधर्माचार्यबहुमानवर्धनमपि, न केवलं स्वहेतोर्बोधद्विरिति गाथार्थः ॥४१॥ अथानन्तरोक्तदीक्षागुणानामनन्तर-
 फलं दर्शयन्नाह—‘इमे’त्यादि, इति उक्तन्यायेन सम्यग्दीक्षाधिकृतगुणबुद्ध्यादितच्छिद्मप्राप्तिलक्षणेन, कल्याणी-कल्याणवान्, लोकद्वय-
 माक्रियमाणहेतुभूतदीक्षावाप्तेः, भवतीति गम्यते, एयोऽनन्तरोक्तरूपो दीक्षितजीवः, तथा क्रमेण-परिपाख्या शुद्धशुद्धतरशुद्धतम-
 येत्यर्थः, दीक्षागुणान्-जिनदीक्षाधर्मान् जिनसाध्वागमयक्तिप्रमावादान्, समाचरन्निति योगः, महासन्वो-महानुभावः, सम्यग्-
 भावमारं, समाचरन्-भासेवमानः, प्राप्नोति-लभते, तथेति फलान्तरसमुच्चयार्थः, परमदीक्षामपि-सर्वविरतिदीक्षामपि, न केवलं कल्या-
 ण्येय भवति इत्यपिशुब्दार्थः, अथवा कल्याणी सन्नेष प्राप्नोति तथा परमदीक्षामपि यथेतरदीक्षां प्राप्त इति हृदयम्, शेषं तथैव,
 इति गाथार्थः ॥४२॥ अथ जिनदीक्षया एव परम्पाफलोपदर्शनायाह—‘गरहिये’त्यादि, गहिता-निन्दिता मिथ्याचारा-मोक्षमार्ग-
 विपरीतप्रमाचारा मिथ्यात्वाविरतिक्रमयदुष्टयोगलक्षणा अतीतकालासेविता येन स तथा परमदीक्षावाप्त्या, उपलक्षणत्वाच्चास्य
 वर्तमानानां मिथ्याचाराणां संवरणं अनागतानां च प्रत्याख्यानमिह द्रष्टव्यम्, अन्ये तु मिथ्याचारलक्षणं वदन्ति—“बद्धेन्द्रि-
 याणि संयम्य, य आत्ते मनसा सारन् । इन्द्रियार्थान् विमूढात्मा, मिथ्याचारः स उच्यते ॥१॥” इति, कथं गहितमिथ्याचारइत्याह—
 भावेन-परमार्थतो, न द्रव्यत एव, उपैति परमशुक्तिमपीति योगः, अथवा भावत इत्येतत् पदमनुभूयेत्यनेन सम्बन्धनीयम्, जीवतः—
 प्राणान् धारयतो युक्तिः—मोक्षो निःसङ्गताप्रकरणेन जीवन्मुक्तिस्ताम्, अनुभूय-संवेद्य, अनुभवन्ति च जीवन्त एव परमदीक्षावन्तो

दिक्वाविद्याणमेयं भाविजंतं तु तन्तनीतीए । सहअपुणवंधगाणं कुग्गहविरहं लहुं कुणइ ॥४४॥

॥ दिक्वाविद्याणं सम्मतं ॥

मुक्तिम्, यदाह—“निर्जितमदमदनानां वाक्पायमनोविकाररहितानाम् । चिनिवृत्तपराशानामिहैव मोक्षः सुविहितानाम् ॥१॥” निःशेष-
कर्ममुक्तः—क्षीणसकलकर्मा, उपैति-उपगच्छति, तथा-तेन प्रकारेण जिनदीक्षाजनितगुणप्रकर्षपर्यन्तवृत्तिलक्षणं, परममुक्तिमपि-सकल
कर्माश्रमप्राणमपि, न केवलं परमदीक्षामपि ग्रामोतीत्यपि शब्दार्थः, इति गाथार्थः ॥४३॥ अथ प्रकरणोपसंहारायाह—‘दिक्वा-
विहे’त्यादि, दीक्षाविधानं-जिनदीक्षाविधिः, एतदनन्तरोक्तम् ‘भाविजंतं तु चि’ भाव्यमानमपि-पर्यालोच्यमानमपि, आत्तामासेव्यमा-
नम्, सकृदपुनर्वन्धकाभ्यामिति गम्यम्, अथवा भाव्यमानमेव, नाभाव्यमानमपि, तु शब्दोऽपिशब्दार्थः एवकारार्थो वा, तन्ननीत्या-आग-
मन्यायेन, क्रयोरित्याह-सकृद्-एकदा न पुनरपि बन्धो-मोहनीयकर्मोत्कृष्टस्थितिवन्धनं ययोस्तौ सकृदपुनर्वन्धकौ तयोः सकृद्वन्ध
कस्यापुनर्वन्धकस्य चेत्यर्थः, तत्र यो यथाप्रवृत्तकरणेन ग्रन्थिप्रदेशमागतोऽभिन्नग्रन्थिः सकृदेवोत्कृष्टां सागरोपमकोटीकोटीमस्तिलक्ष-
णां स्थितिं मनस्यत्यसौ सकृद्वन्धक उच्यते, यस्तु तां तथैव क्षपयन् ग्रन्थिप्रदेशमागतः पुनर्न तां भन्स्यति भेत्स्यति च ग्रन्थि सोऽपु-
नर्वन्धक उच्यते, एतयोथामिन्नग्रन्थित्वेन कुप्रदः संभवति, न पुनरविरतमग्न्यगृह्यादीनां, मार्गोभिमुखमार्गे पतितयोस्तु कुप्रहतं भवेऽपि
तत्प्राग एव तद्भावनामात्रसाध्य इत्यत उक्तं सकृद्वन्धकापुनर्वन्धकयोरिति, एतयोश्च भावसम्यक्त्वाभावाद्दीक्षायां द्रव्यसम्यक्त्व-
मेवारोप्यत इति, कुप्रहविरहम्-अमदमिनिवेशविशेषविशेषं लघु-शीघ्रं करोति-विषये । इह विरहशब्देन हरिभद्राचार्यकृतत्वं प्रकरण-
स्यासावेदितं, विरहाद्भूत्वात्तत्वेवं सर्वत्र । इति गाथार्थः ॥४४॥ ॥ दीक्षाप्रकरणं द्वितीयं दृष्टितः समाप्तमिति ॥२॥

अथ तृतीयपञ्चाशकवृत्तिः ॥ ३ ॥

प्राक्तनप्रकरणे जिनदीक्षाविधिरुक्तः, प्रतिपन्नदीक्षेण च जिनचैत्यवन्दनमनुष्ठेयम्, अतस्त्रिभिर्निरूपयन् महालादिप्रतिपादनायाह-
नस्त्रिणमन्त्रमाणं सममं ज्ञेयमस्ति ध्वंशविधायं । जहोमाहतिभेयं महाविण्णासपरिसुद्धं ॥१॥

नानकारेण लहणणा धंडगयुहजयलमन्निममेणेया । संपुण्णा उक्कोसा विहिणा खल्लु धंदणा तिविद्या ॥२॥

‘नमि ऊणे’ त्यादि, नत्वा वर्धमानं सम्यग्-भावतः, अथवा सम्यगिति वक्ष्यामीत्यस्याः क्रियाया विशेषणम्, वक्ष्यामि-भणिष्यामि, वन्दने-जिनचैत्यवन्दने विधानं-विधि वन्दनविधानम्, किंभूतं उटित्याह-उत्कर्षः-उत्कृष्टता आदिर्येषां ते तथा, आदिशब्दान्मध्य-मज्जघन्यतापरिग्रहः, ते उत्कर्षोदयसूयो भेदा-विशेषा यस्य तदुत्कर्षोदित्त्रिभेदम्, इह च वक्ष्यमाणन्यायेन वन्दनस्य त्रिविधत्वेऽपि यदुक्तं वन्दनविधानमुत्कर्षोदित्त्रिभेदं तद्वन्दनस्य तद्विशेषाभेदविषयेति, तथा मुद्राणाम्-अङ्गविन्यासविशेषलक्षणानां विन्यासो-विधानं तेन यत् परिशुद्धं-निर्दूषणं तत्तथेति गाथायः॥१॥ उत्कर्षोदित्त्रिभेदमित्युक्तं, अथ तानेव भेदान् दर्शयन्नाह-‘णचकारे’ त्यादि, नमस्कारेण-“सिद्धमरूवमर्णिदियमक्कियमणउमच्चुयं वीर। णमामि सयलतिहुयणगत्ययचूडामणि सिरसा॥१॥” इत्यादिपाठपूर्व-कनमस्क्रियालक्षणेन कारणभूतेन क्रियमाणा जघन्या-सत्त्वा पाठक्रिययोरल्पत्वाद्बन्धना भवतीति गम्यम्, उत्कर्षोदित्त्रिभेदमित्यु-क्तत्वाऽपि जघन्यायाः प्रथममभिधानं तदादिशब्दस्य प्रकारार्थत्वात्तत्र द्रष्टम्, तथा दण्डकश्च ‘अरहतचेइयाणं’ इत्यादि स्तुतिश्च प्रतीता

अह्मवावि भावभेया ओघेण अपुणबंधगार्हणं । सन्वावि तिहा नेया सेसाणमिमी ण जं समए ॥३॥
पावं ण तिव्वभावा कुणइ ण बहु मण्हं भवं घोरं । उच्चियद्धिं च सेवइ सन्वत्थवि अपुणबंधोत्ति ॥४॥

‘अह्मे’त्यादि, अथवाऽपीति निपातः पूर्वोक्तप्रकारापेक्षया प्रकारान्तरत्वद्योतनार्थः, भावभेदात्-परिणामविशेषादुपस्थानकविशेषसंभवा-
त्प्रमोदमात्ररूपाद्वा चन्दनाधिकारिजीवगतात्रिधा विज्ञेयेति सम्बन्धः, ओवेन-सामान्येन विवक्षितपाठक्रियात्पत्वादित्येत्यर्थः, केपामि-
त्याह-अपुनर्बन्धकादीनाम्-अपुनर्बन्धरूपप्रभृतिकानां चन्दनाधिकारिणां, तत्रापुनर्बन्धको व्याख्यातपूर्वः, आदिशब्दादविरतसम्बन्ध-
विदेशसर्वविरतग्रहः, सर्वाऽपि-नमस्कारादिभेदेन जघन्यादिप्रकारा अपि, आत्मामेका काचिदिति, तत्रापुनर्बन्धकस्य जघन्या, तत्परिणा-
मस्य विशुद्ध्यपेक्षया जघन्यत्वात्, अविरतसम्यग्दृष्टेर्मध्यमा, तत्परिणामस्य विशुद्धिमङ्गीकृत्य मध्यमत्वात्, सामान्यविरतस्य तू-
ष्टा, तत्परिणामस्य तथाविधत्वादेवेति, अथवाऽपुनर्बन्धकस्यापि त्रिधा प्रमोदरूपभावं विध्यादेवमितरयोरपीति, अथापुनर्बन्धका-
दीनामिति कस्मादुक्तं ? मार्गामिमुखादेरपि भावभेदसद्भावादित्यत्राह-शेषणाम्-अपुनर्बन्धकादिव्यतिरिक्तानां सच्छब्दबन्धकमार्गमि-
मुलसामर्गपतिततदितरमिध्यादृशाम्, ‘इमीति’ इयमधिकृता भावभेदेन भेदवती यन्दना, पाठादिभेदवती तु स्यादपि, न-नैव, यद्-यस्मा-
त्, समये-सिद्धान्ते, मणितेति शेषः, तेषां तद्योग्यताविकलत्वादिति गाथार्थः ॥३॥ ‘अपुनर्बन्धकादीनामियं भवती’त्युक्तमतस्तौल्लिखण-
तो निरूपयन्नपुनर्बन्धकं तावदाह-‘पावे’त्यादि, पापम्-अशुद्धं कर्म, तत्कारणत्वाद्विषाद्यपि पापं तत्, न-नैव, तीव्रभावाद्-गाढसंक्लि-
ष्टपरिणामात्, करोति-विधत्ते, अत्यन्तोत्कटमिध्यात्वाद्विषयोपशमेन लब्ध्यात्मनैर्मन्यविशेषत्वात्, तीव्रेति विशेषणादापन्नमतीघभावा-
त्करोत्यपि तथाविधकर्मदोषात्, तथा न बहु मन्यते-न बहुमानविषयीकरोति, भवं-संसारम्, घोर-योर्द्रं, तस्य घोरत्वावगमात्, तथा

नयोर्गुगलं-युग्ममेने एत न युगलं दण्डकस्तुतिपुगलम्, इह च प्राच्छतत्वेन प्रथमैकवचनस्य तृतीयैकवचनस्य वा लोपो द्रष्टव्यः,
 मत्पमा-अत्रपन्योन्मृष्टा पाठक्रिययोस्तथाविधत्वात्, एतच्च व्याख्यानमिमां कल्पगाथापुपजीव्य कुर्वन्ति, तथा-निस्समनि-
 स्मरदं गवि चेदण मद्यहि गुहं तिणि । वेलं व चेदयाणि च नाउ एकक्रिया वाचि ॥१॥” यतो दण्डकावसाने एका स्तुतिर्दीयत
 इति दण्डकस्तुतिरूपं गुगलं भवति, अन्ये त्वादुः-दण्डकैः-शुक्रस्तवादिभिः पञ्चभिः स्तुतिपुगलेन च-समयभाषया स्तुतिचतुष्टयेन
 न रुट्टेन-मध्यमा-गेया-गोदृष्ट्या, तथा संपूर्णा-परिपूर्णा, सा च प्रसिद्धदण्डकैः पञ्चभिः स्तुतित्रयेण प्रणिधानपाठेन च भवति,
 नतुर्थंस्तुतिः किलार्गन्तीनेति, किमित्याह-उत्तरुर्गर्भा-उत्तरुष्टा, इदं च व्याख्यानमेकै-“तिणि वा कहुई जाव, थुईओ
 तितिलोमिया । ताव तत्थ अणुणायं, कारणेण परेण वि ॥१॥” इत्येतां कल्पगाथ्याथम् ‘पणिहाणं मुचसुत्तीए’ इति च वचनमा-
 श्रित्य कुर्वन्ति, अपरे त्वादुः-पञ्चशुक्रस्तपठोपेता संपूर्णेति, विधिना-पञ्चविधमिगमप्रदक्षिणाश्रयपूजादिलक्षणेन विधानेन, खलु-
 र्गोक्यालक्षारैऽयथारणे वा, तत्प्रयोगं च दर्शयिष्यामः, वन्दना-चैत्यवन्दना, त्रिविधा-त्रिभिः प्रक्रारैरेव भवतीति, इह केचिदाहुः-
 प्रदक्षिणाश्रयं भागार्हत एव वाचनाग्रन्थेषु दृश्यते, न चैत्यानाम्, अवस्तेषां न विधेयमिति, अत्रोच्यते, यद्यपि तत्तेषां न दृश्यते तथापि
 लीगभिगममृत्तौ विजयदेवसक्तव्यतायां हरिभद्राचार्येण दर्शितं अतस्तत्प्रणीतेऽत्र प्रकरणे तत्प्रकाशितमस्माभिः, किंच-शुक्रस्तम
 पाठः पञ्चविधमिगमश्च भागार्हत्प्रतिपत्तिः, सा च यथा चैत्येषु भागार्हत्प्रमाणेषु विधीयते तथा प्रदक्षिणाश्रयमपि विधेयम्, अन्यथा
 चैत्याश्रयेण पञ्चविधमिगमस्याप्यनभिहितत्वेन न विधेयता स्यात्, विधीयते चास्माविति । उदा (था) दीयादानावसरे चतुर्मासका-
 द्विपर्वदिनेषु च चैत्यानां तद्विदधानाः कथमन्यत्र तन्निषेद्धमर्हन्तीति गाथार्थः ॥२॥ अथ प्रक्रारान्तरेण वन्दनायाश्चैविष्यमाह-

अहंवावि भावभेया ओघेण अपुण्यंभगार्दिणं । सन्धावि तिहा जेया सेसाणमिमी ण जं समए ॥३॥
पावं ण तिन्यभाया कुणह ण वहु मण्णई भवं घोरं । उच्चियट्ठिं च सेवइ सन्वत्थवि अपुणवंधोत्ति ॥४॥

‘अत्ते’त्यादि, अथवाऽपीति निराहः पूर्वोक्तप्रकारापेक्षया प्रकारान्तरत्वघोचनार्थः, भावभेदात्—परिणामविशेषादुणस्यानकविशेषसंभवा-
त्प्रमोदमानरूपाद्वा वन्दनाधिकारिजीयगताप्रिष्टा विशेषेति सम्बन्धः, ओघेन—सामान्येन विवक्षितपाठक्रियात्पत्वादितयेत्यर्थः, केषामि-
त्याह—अपुनर्बन्धकादीनाम्—अपुनर्बन्धरूपश्रुतिकानां वन्दनाधिकारिणां, तत्रापुनर्बन्धको व्याख्यातपूर्वः, आदिशब्दादविरतसम्बन्ध-
विदेशसर्वविरतग्रहः, सर्वाऽपि—नमस्कारावि भेदेन जपन्यादिप्रकारा अपि, आत्मागेका काचिदिति, तत्रापुनर्बन्धकस्य जघन्या, तत्परिणा-
मस्य विशुद्ध्यपेक्षया जघन्यत्वात्, अविरतसम्यग्दर्शमप्यमा, तत्परिणामस्य विशुद्धिमङ्गीकृत्य मध्यमत्वात्, सामान्यविरतस्य तू
द्वा, तत्परिणामस्य तथाविधत्वादेवेति, अथवाऽपुनर्बन्धकस्यापि त्रिधा मगोदररूपमायत्रैविषयादेयमितरयो रपीति, अथापुनर्बन्धका-
दीनामिति कस्मादुक्तं ? मार्गमिश्रत्वादेरपि भावभेदसद्भावादित्यत्राह—शेषाणाम्—अपुनर्बन्धकादिव्यतिरिक्तानां सकृद्वन्धकमार्गमि-
श्रुतमार्गपतिततदितरमिध्याहशाम्, ‘स्मीति’ इयमधिकृता भावभेदेन भेदपती पन्दना, पाठादिभेदवती तु स्यादपि, न—नैव, यद्—यसा-
त्, समये—सिद्धान्ते, भगितेति शेषः, तेषां तयो गयता विकलत्वादिति माथार्थः ॥१॥ ‘अपुनर्बन्धकादीनामिधं भवती’त्युक्तमतसौल्लभ्य-
तो निरूपयस्यपुनर्बन्धकं तावदाह—‘पावे’त्यादि, पापम्—अशुद्धं कर्म, तत्कारणत्वादिसायापि पापं सत्, न—नैव, तीव्रमात्राद्—यादृशं हि-
हपरिणामात्, करोति—विपत्ते, अत्यन्तोत्कटमिध्यात्वादिद्ययोपशमेन लब्धात्मनैर्मरयविशेषत्वात्, तीमेतिविशेषणादापन्नमतीवभावा-
रकरोत्यसि तथाविधकर्मदेशात्, तथा न बहु मम्यते—न बहुमानविपयीकरोति, भयं—संसारम्, पोरे—पौरं, तस्य घोरत्वाद्यगभात्, तथा

सुस्तूत धम्मराओ गुरुदेवाणं जहासमाहीए । वेयावचे नियमो सम्महिट्टिस्स लिगाहं ॥५॥

मग्गणुमारी सद्धो पणवणिज्जो कियापरो चेव । गुणरागी सक्कारं भसंगओ तह य चारित्ती ॥६॥

उचितस्थितिम्—अनुरूपप्रतिपत्तिम्, चक्षुर्दः ममुच्चये, सेवते—भजते कर्मलाघवान्, सर्वत्रापि, आस्तामेकत्र देशकालावस्थापेक्षया समस्तो-
ध्वपि देवातिथिमातापितृप्रभृतिषु मार्गानुसारिताभिमुखत्वेन, मयूरशिशुदृष्टान्ताद्, अपुनर्बन्धकः—उक्तनिर्वचनो जीवः, इत्येवंविधकि-
यालिङ्गो भवति, इति गाथार्थः ॥४॥ सम्यग्दृष्टिं लिङ्गत्वाद्—‘सुस्तूते’त्यादि, श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा धर्मशास्त्रवियया नेयरागिनरकिन्नर-
नेपशुश्रूषाधिका जिज्ञासोत्तरकालमाविनी, इह च ह्यसता प्राकृतत्वात्, तथा धर्मरागः—कुशलानुष्ठानानुरागः, सामग्रीवैकल्यात्तदक-
रणेऽपि चेतसोऽनुबन्धः कान्तारातीतदरिद्रब्राह्मणहविःपूर्णभोजनाभिलाषातिरिक्तः, तथा गुरुदेवानां—धर्मोचार्यपरमाराध्यानाए, यथा
समाधि—स्वममाधानानतिक्रमेण, न पुनरसद्ब्रह्मेण, नैयायुष्ये—व्यायु(५)तथाचे तत्कर्मणि वा, नियमो—नियोगोऽवश्यं मयैतद्गुरुकार्यं देव-
कार्यं(वा) कर्तव्यमित्यभिनिवेशलक्षणो, गुणब्रह्मालुमनुष्यचिन्तामणिवैयायुष्यनियमाधिकः, इह चक्षुर्दो लुप्तो द्रष्टव्यः, किमित्याह—
सम्यग्दृष्टेः—अविरतसम्यग्दर्शनिनो जीवस्य लिङ्गानि—लक्षणानि भवन्ति, ग्रन्थिभेदेन तत्त्वे तीव्रभावात्, इति गाथार्थः ॥५॥ चारित्रिणः
स्वरूपत आह—‘मग्गणुसारी’त्यादि, मार्ग—तत्त्वपथमनुसरति—अनुयातीत्यंशीलो मार्गानुसारी—निसर्गतस्तत्त्वानुकूलप्रवृत्तिश्चारि-
त्रमोदनीयकर्मक्षयोपशमात्, एतच्च तत्त्वावाप्तिं प्रत्यवश्यकारणं, कान्तारागतविवक्षितपुरमासिसद्योग्यतायुक्ताव(कृपांथ)स्येन, तथा
ब्राह्मः—तत्त्वं प्रति ब्रह्मवान् तत्त्वत्यनीककृशहासातिशयादवाप्तव्यमहानिधानतद्ब्रह्मविधानोपदेशश्रद्धालुनरवत्, विदितानुष्ठानरुचिर्वा
तथा अत एव कारणद्वयात् प्रज्ञापनीयः—कथञ्चिदनाभोगादन्यथाप्रवृत्तौ तथाविधगीतार्थेन सम्योषयितुं शक्यस्तथाविधकर्मक्षयोपश-

एते अहिगारिणो हृह ण उ सेसा दब्बओवि जं एसा । इयरीणं जोगयाए सेसाण उ अप्पहाणत्ति ॥७॥

मादविद्यमानासदभिनिवेशः प्राप्तप्यमहानिषितद्रहणान्यथाप्रवृत्तसुकरसम्भोगननवत्, तथा अत एव कारणात्क्रियापरः—चारित्र-
मोहनीयकर्मक्षयोपशमान्मुक्तिमाधनानुष्ठानकरणपरायणः तथाविधनिधानगहकवत्, चक्षुब्धः समुच्चये, एवशब्दोऽवधारणे, एवं
ज्ञानयोः प्रयोगः—क्रियापर एव, नाक्रियापरोऽपि, सत्क्रियारूपत्वाच्चारित्रस्य, तथा गुणरागी—विशुद्धाध्यवसायतया स्वगतेषु परगतेषु
वा गुणेषु—ज्ञानादिषु रागः—प्रमोदो यस्यास्त्यसौ गुणरागी, निर्मत्सर इत्यर्थः; तथा शक्यारम्भसंगतः—कर्तुं शक्नीयानुष्ठानयुक्तो, न
शक्ये प्रमाद्यति न चाशक्यमारभत इति भावः, तथाचेति समुच्चयार्थः, ततश्च मार्गानुसारितादिगुणयुक्तः शक्यारम्भसंगतश्चेति
स्यात्, चारित्री—सर्वतो देशतो वा चारित्रयुक्तो, भवतीति गम्यम्, इति गायार्थः॥६॥ अपुनर्बन्धकादीनां स्वरूपमभिहितम्, अथ तेषा-
मेव भाववन्दनायामधिकारितां शेषाणां चानधिकारितां दर्शयन्निदमाह—‘एते’ इत्यादि, एतेऽनन्तरोक्तस्वरूपा अपुनर्बन्धकादयः, अधि-
कारिणः—तद्योग्यत्वेनाधिकारवन्तः, इह भाववन्दनायाम्, न तु शेषा—न पुनरपुनर्बन्धकादिभ्योऽपरे मार्गाभिमुखमार्गपतितसंक्रु-
पन्धकतदन्यमिध्यादृशोऽधिकारिण इति प्रकृतम्, कुत एतदेवमित्याह—द्रव्यतोऽपि—भावव्यतिरेकेणापि, आत्मा भावतः, यद्व्यस्मात्का
रणात्, एषा वन्दना, द्रव्यवन्दनाऽपीत्यर्थः, इतरस्या—भावतो वन्दनायाः, योग्यतायाग्—अर्हतायां सत्यां भवति, नान्यथा, अतः कथं
भाववन्दनाधिकारिणो भवन्तीति, ननु भाववन्दनाया अयोग्यानामपि केपाचिद्रव्यवन्दनेष्यतेऽतः कथमुक्तं भाववन्दनानर्हणां
द्रव्यवन्दनाऽपि न भवतीत्यत्राह—शेषाणां तु—शेषाणां पुनरपुनर्बन्धकादिभ्योऽन्येषां संक्रुद्बन्धकादीनाम्, अप्रधाना—अनुत्तमा द्र-
व्यवन्दना भवति, न तु प्रधाना, भाववन्दनाया अकारणत्वात्तस्याः, इदमुक्तं भवति—द्रव्यशब्दो योग्यतायामप्राधान्ये च वर्तते, तत्र

ण य अपुण्वंधगाओ परेण इह जोगयावि जुत्तत्ति । ण य ण परेणवि एसा जमभव्वाणंपि निदिद्धा ॥८॥

लिङ्गा ण तिए भावो ण तयत्यालोयणं ण गुणरागो । णो विम्हओ ण भवभयमिय वच्चासो य दोण्हंपि ॥९॥

शेषाणां भाववन्दनाऽयोग्यत्वेन या प्रधाना द्रव्यवन्दना सा न भवति, तदयोग्यतया त्वप्रधानद्रव्यवन्दना स्यादपि, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ७ ॥ अथ यदुक्तं 'शेषाणामप्रधाने'ति तत्समर्थनार्थमाह—'ण ये'त्यादि, न च-नैव अपुन-र्वन्धकादुक्तस्वरूपात्, परेण-परतः सकृद्वन्धकादीनामित्यर्थः, इह-भाववन्दनायाम्, योग्यताऽपि-अर्हताऽपि, आस्तां भाववन्दना, युक्ता, संसारभूयस्त्वात्तेषाम्, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, तथा न च-नैव, न परेणापि-न परतोऽपि सकृद्वन्धकादेरपि, शेषा-द्र-व्यवन्दना भवति, भवत्येवेत्यर्थः, कुत एतदेवमित्याह-यद्-यस्मात्कारणादभव्यानामपि-सिद्धिगमनायोग्यानामपि, आस्तां सकृद्वन्ध-कादीनाम्, निर्दिष्टा-निर्दिष्टता आगमे, आर्हतादक्षासाध्यस्य ग्रैवेयकोषपातस्यानन्तशोऽभव्यानामुक्तत्वात्, अतः शेषाणां भाववन्दना-नर्हत्वेन द्रव्यवन्दनाया अभावात् तस्याश्च तेषामुक्तत्वादप्रधाना सेति स्थितम् । इति गाथार्थः ॥ ८ ॥ अथ द्रव्यवन्दनाभाववन्द-नयोर्लिङ्गानि दर्शयन्नाह-'लिङ्गा णे'त्यादि, 'लिङ्ग'मत्र'मिति वचनात् लिङ्गानि-चिह्नानि, द्वयोरपीमानि भवन्ती-त्येवं सम्यन्धः कार्यः, तत्र द्रव्यवन्दनायास्तावत्तान्याह-न-नैव, तस्यां-चैत्यवन्दनायाम्, भाव-उपयोगः, तथा न-नैव, तदर्थालो-चनं-चैत्यवन्दनामन्त्राभिधेयपर्यालोचनम्, तथा न-नैव, गुणरागो-वन्दनीयार्हतादिगताहचभगवत्त्वाद्विगुणवद्भुमानः, तथा नो-नैव, विसृयो-मयाऽप्राप्तपूर्वयं जिनपतिपादपद्मवन्दनाऽनादौ संसारे प्राप्तेत्येवंरूपः प्रमोदः, तथा न-नैव, भवभयं-संसारमीतिः सामान्येन, वन्दनाविधिविराधनायां वा, एतावन्ति द्रव्यवन्दनाया लिङ्गानि, 'अनुपयोगो द्रव्य'मिति वचनात्, अनुपयोगरूपाधैते भावाभावा-

वेलाह विहाणंमि य तग्गयचित्ताइणा य विण्णेओ । तब्बुद्धिभावऽभावेहिं तह य दब्बेयरविसेसो ॥१०॥

दयः, एतेषु च भावः सामान्यं शेषस्तद्विशेषा इति, अथ भाववन्दनाया लिङ्गमाह-इत्येतेषां भावाभावादीनां व्यत्यासो-विपर्ययः, तथाहि-वन्दनाया भावस्तदर्थालोचनं गुणरागो विषयो भवभयं चेति, चः समुच्चये, 'दोण्हंमि' द्वयोरपि इति-द्रव्यवन्दनाभाववन्दनयोः, न केवलमेकतरस्यामेवेत्यपिशब्दार्थः, अथवा लिङ्गानां भावः-सत्ता तस्या वन्दनायाः सत्कयोर्द्वयोरपि-द्रव्यभावयोरिति व्याख्येयम् । इति गार्थः ॥९॥ लिङ्गान्तरेर्द्रव्यभाववन्दनयोरेव भेदज्ञापनायाह--'वेलाई'त्यादि, वेलाया-नियतकालरूपया सम्भ्यादिकया, अनाराध्यमानया आराध्यमानया च क्रमेण द्रव्येतरविशेषो ज्ञेय इति सम्बन्धः, एवं सर्वपदेषु, तथा विधाने-चैत्यवन्दनाविधौ भेषधिकीत्रितयादिरूपेऽसति सति च, तच्चेदम्--"तिणि निसीहिय तिणि पयाहिणा तिणि चैव य पणामा । तिविहा पूया य तहा अवत्यतियभावणा येव ॥१॥ तिदिसिमिरिक्खणविरती पयभूमिपमज्जणं च तिरुवुत्तो । वण्णाइतियं मुदातियं च तिदिहं च पणिहाणं ॥२॥" पुष्पाभिपस्तोत्रभेदात् पूजात्रैविध्यं, छदस्यकेवलसिद्धभेदेनावस्थात्रैविध्यं, वर्णादित्रयं-वर्णार्थालम्बनरूपं, मनोवाक्कायभेदेन प्रणिधानत्रैविध्यमिति, तथा तद्वत्तत्त्वादिना-चैत्यवन्दनाविषयमनःप्रभृतिना असता सता चेति गम्यम्, आदिशब्दाद्वन्दनागतवाक्यापपरिग्रहः, चशब्दः समुच्चयार्थः, विशेषो-ज्ञातव्यः, तथा तद्भेदः-चैत्यवन्दनबुद्धेः स्तवादिपाठापाठाभ्यां यो भावाभावौ-सत्त्वासत्त्वे तौ तथा ताम्यां यथायोग्यं द्रव्येतरविशेषो ज्ञेयः, अथवा तद्भुद्धिश्च भावाभावश्च-रोमाश्चादिलिङ्गभक्तिसद्भावः (वाभावः,) अथवा तद्भुद्धिमात्रश्चाभावश्चेति तद्भुद्धिभावाभावौ ताभ्यामसद्भ्यां सद्भ्यां चेति गम्यम्, 'तह य'ति यथा वेलादिना तथैव च तद्भुद्धिभावाभावाभ्यां च, द्रव्यं-द्रव्यवन्दनमितरश्च-भाववन्दनं द्रव्येतरं द्रव्यविशेषो-भेदो द्रव्येतरविशेषः, इति गार्थः ॥१०॥

सह संज्ञाओ भावो पायं भावन्तरं ज्ञो कुणह । ता एयमेत्थ पवरं लिंगं सह भाववुद्दी तु ॥११॥

अमण देहगण जह अपरिणयम्मिंमवि सुभा उ भावत्ति । तह मोक्खहेउअमए अण्णेहि वि हंदि णिदिट्ठा ॥१२॥

भारगन्तनायाः प्रागुक्तलिङ्गेषु मध्ये भावभावास्य ग्राधान्यं दर्शयितुमाह—‘सई’त्यादि, सकृद्—एकारं संज्ञातः—समुत्पन्न एव, नैकदा-
ऽप्यसंज्ञातः, अवधारणं चेह काकुपाठाप्रतीयते, भावः—अपुनर्वचन्यकादिगतशुभा-न्यवसायरूपः, श्रायो—चाहुत्येन, प्रायोग्रहण व प्राग-
संज्ञाततथाविधभावानां मरुदेव्यादीनां भावप्रकर्षप्राप्त्या यो व्यभिचारस्तत्परिहारार्थम्, भावान्तर—प्रशस्तपरिणामविशेषम्, यतो-
यस्माद्वेगोः, करोति—ममुरपादयति, तत्—तस्मात्, एतदिदम्, अत्र भाववन्दनायां लक्षितन्यायाम्, एतेषु वाऽनन्तरोक्तलिङ्गेषु मध्ये,
प्रवरं—प्रधानं प्रागुक्तलिङ्गपूर्वापेक्षया लिङ्गं—लक्षणम्, मरुत्—सर्वदा, भाववृद्धिस्तु—प्रशस्तपरिणामवर्धनमेव पुलकोद्भेदादिचिह्नवद्भक्ति
मरुत्पमावविशेष एवेत्यर्थः, इदमुक्तं भवति—यतः शुभभावप्रकर्षः शुभभावसद्भाव एव भवत्यतो भाववृद्धेर्भावः—सत्ताऽनुमीयते इति
भारगन्दनायां भाववृद्धिलिङ्गं भवतीति, ‘भाववुद्दीए’ इत्यन्ये पठन्ति, तत्र सकृत्संज्ञातो भावो भावान्तर यतः कुरुते तत एतद्भा-
वजननमत्र व्यतिकरे लिङ्गं भाववृद्धेः कालान्तरभाविन्या इति गाथार्थः ॥१॥ प्रथमन्यायरूपानं दृष्टान्तेन समर्थयन्नाह—‘अमए’इत्या-
दि, अमृते—सुधायां, देहगते—अभ्यवहारतः शरीरप्राप्ते, यथा—येन प्रकारेण, किंभूते?—अपरिणतेऽपि—समरुद्धिरादिधातुत्वेन परिणाम
भगतेऽपि, आत्मां परिणते, शुभास्तु—प्रगत्ता एव, भावाः—पर्याया देहमौल्यवरोप्यादयो भवन्ति, इतिग्रन्थो दृष्टान्ताभिधायकवाक्य-
यमाप्तौ, तथा—नेन प्रकारेण, मोक्षहेतुः—सकलकर्मव्यकारणमप्यनुवन्धकाद्यप्यासंभवशुभभावरूपं, म एवामृतम्—अजरामरत्वेहेतुत्वा-
न्मोक्षहेत्वमृतं तत्र यति, शुभा एव भक्तिवृद्धिरूपा भावा भगन्तीत्यनुवर्तते, एते च नास्माभिरेव निर्दिश्यन्त इत्यत आह—अन्यैरपि—

मंताहं विंहाणमिंमिं वि जायंइ कल्लणिणो तं हि जत्तो । एत्तोऽधिगमावाओ भव्यस्सं इमीणं अहिगोत्ति ॥१३॥

नईत्त परमसिद्धी जायइ जत्तो ददं तओ अहिगा । जत्तम्मिंमिंमिं अहिगतं भव्यस्सेयाणुमारेण ॥१४॥

आहृतव्यतिरिक्ततीर्थिकैरपि, आस्तामार्जनैः, हृदीत्युपप्रदर्शने, निर्दिष्टा-भणिता पातझलादिशास्त्रेषु, इति गाथार्थः ॥१२॥ अथ शेषाणां वेलापधानादीनां भारवन्दनाल्लिङ्गानां समर्थनार्थमाह- 'मंताहं' इत्यादि, मन्त्रादोनां मन्त्रविद्याप्रभृतीनां प्रसिद्धस्वरूपाणां विधान-साधन-विधिः पूर्वसंज्ञादिगतो वेलापधानादिरूपो मन्त्रादिविधानं तत्रापि, आस्तां वन्दनाविधाने, जायते-भवति, कल्याणिनः-स्वश्रेयसयुत एव पुरुषस्य, नाकल्याणिनः, इह चावधारणं कांकुपाठाश्रयीयते, केति तव-विंवक्षिते क्वचिन्मन्त्रादिविधाने, यत्रो-वेलाविधानाद्वारा-धनोद्यमः, एवं भव्यस्य वन्दनायां यत्रो जायते, केवलं 'एचोचि' इतो मन्त्रादिविधानात्सकाशात्, अधिकभावाद्-अधिकृत्याह्वन्दना-याः, तस्याः स्वर्गापवर्गसाधकत्वात्, भव्यस्य-वन्दनाया योग्यस्यापुनर्वन्धकादेः, 'इमीएचि' अस्या नैत्यवन्दनायाग, अधिको-विशि-ष्टतरो, वेलाविधानतद्गतचित्तव्यदिरूपो यत्न इति प्रकृतम्, भवति हि विशिष्टफलाधिनां विशिष्टफलहेतौ तदन्यापेक्षया विशिष्टो यतः, इति शब्दो नाक्यार्थसमाप्ती । एवमनेन भाववन्दनासद्भावे वेलाविधानादीनां सद्भावप्रतिपादनेन तद्विद्वता ममार्थितेति गाथार्थः ॥१३॥ अथ यदुक्तं 'एत्तोऽधिगमावाओ' इत्यादि तत्तमर्थनार्थमाह- 'एईई' इत्यादि, एतया प्रक्रान्तनैत्यवन्दनया करणभूतया, एतस्या-या सकाशात्, परमसिद्धिः-अणिमादिसिद्ध्यपेक्षया प्रधाना पुरुषार्थनिष्पत्तिर्निर्वाणमित्यर्थः, जायते-भवति, यद्-यसाद्देतोः तत्-त-स्मात्, ददम्-अत्यर्थम्, ततो-मन्त्रादिविधानात् परमसिद्धिमाधनसमर्थत्वं, अधिका-विशिष्टतरा, चैत्यवन्दनेति प्रकृतम्, ततश्च यत्नेऽपि वन्दनाश्रयवेलाविधानाद्युद्यमेऽपि, आस्तां वन्दनायामधिक्तत्वं-विशिष्टतरत्वं भवतीति गम्यम्, कस्येत्याह-भव्यस्य-भाववन्दनायोग्य-

पायं इमीलं जत्ते ण होइ इहलोगियावि हाणित्ति । निरुवक्कमभावाओ भावोऽवि हु तीइ छेयकरो ॥१५॥
पायं इमीलं जत्ते ण होइ इहलोगियावि हाणित्ति । निरुवक्कमभावाओ भावोऽवि हु तीइ छेयकरो ॥१५॥

मोम्वन्दुदुर्गगहणं एयं तं सेसगणवि पसिद्धं । भावेयवमिणं ग्वलु सम्मंति कयं पसंगेणं ॥१६॥
स्यापुनर्नघकादेः, एतदनुसारेण-वन्दनाधिवयानुरूपेण, यतो मन्त्रादिविधानादधिका वन्दनाऽतस्तदानुरूपेण तद्वतयत्नोऽप्यधिको
भवतीति भावः, अन्ये तद्गुः-फलाधिवयानुसारेण, इति गाथार्थः ॥१४॥ न खलु परमसिद्धिलक्षणमाष्टुग्मिकफलमेव वन्दनातो
जायते, किन्तु हि क्रमपीति दर्शयन्नाह-‘पाय’मित्यादि, प्रायो-बाहुल्येन, प्रायोग्रहणं निरुपक्रमकर्मोदयात् हानिः कदाचिद्भवत्यपीति
दर्शनार्थम्, अस्यां वन्दनायाम्, यत्र-केलाविधानाद्याराधनोद्यमेऽस्ति, न जायते, ऐहलौकिकयपि-इहलोकगताऽपि, न केवलं परलोक-
गता, हानिः-क्षतिर्धनधान्यादिविपया, इति शब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, ननु वन्दनातो वरतस्सर्वविरत्यनुपालनयत्नवतामपि प्राणादिहानिः
श्रूयते तत्कथं वन्दनायन्नाह हानिर्भवतीत्यभिधीयते ? इत्याशङ्क्याह-निरुपक्रमभावाद्-अनुपक्रमणीयत्वाद्-अवश्यं वेद्यस्वभावत्वात्,
कर्मणामिति गम्यते, भावोऽपि स्यात्, न केवलमभाव एव स्यात्, हानेरिति गम्यते, हुशब्दो वाक्यालङ्कारेऽवधारणे वा, तत्प्रयोगं
च दर्शयिष्यामः, केवलमसौ ‘तीइत्ति’ तस्या-ऐहलौकिकहानेः, छेदकर एव-व्यवच्छेदकार्येव, अक्षेपेण मोक्षसाधकत्वाद्बन्ध-
नायाः, न पुनर्जन्मान्तरे इहलोक इव विशिष्टवस्तुहानिर्भवत्यति वन्दनाप्रयत्नादित्यभिप्रायः, इति गाथार्थः ॥१५॥ अधि-
कृतवन्दनामेव तन्त्रान्तरपरिभाषया पुरस्कुर्वन्नाह-‘मोम्वे’त्यादि, मोक्षाच्चनि-निर्णयमार्गे दुर्गग्रहणमित्र-पर्यतवनादिदुर्गा-
श्रयणमित्र मोक्षाच्चदुर्गग्रहणम्, यथा ह्यन्यनि प्रवृत्तस्य तस्मिन्नादिभिरभिभूयमानस्य दुर्गसमाश्रयणं त्राणं भवति एवं मोक्षा-
च्चनि प्रवृत्तस्य कर्मचोरादिभिरभिभूयमानस्य यन्त्राणहेतुस्तन्मोक्षाच्चदुर्गग्रहणमुच्यते, अथवा मोक्षाच्चा च दुर्गग्रहणमिव दुर्गग्रहणं

पंचंगो पणिचाओ भगपादो होह जोगमुषाए पणिहाणं मुत्तसुत्तीए ॥१७॥

च मोक्षाध्वदुर्गग्रहणम्, एतद्-इदमेवाधिरुतवन्दनमेव तत्तु, यत्किंचिदमित्याह-शेषकाणामपि-तीर्थान्तरीयाणामपि, आत्तामाहता-
नाम्, प्रसिद्धं-प्रतीतम्, मोक्षाध्वदुर्गग्रहणशब्देन यदुच्यते परैस्तद्भाववन्दनमेव, अथैव विवक्षितविषयश्रवणमत्वादिति भावः,
तदेवं वस्तु व्यवस्थाप्याथोपदेशमाह-भावयितव्यं-विशर्जनीयम्, इदम्-एतदनन्तरोक्तमधिकृतवन्दनस्य तन्त्रान्तरप्रसिद्धमोक्षाध्व-
दुर्गग्रहणस्वरूपत्वम्, एतुर्वाक्यालङ्कारे, क्लिष्टरूपं भावयितव्यमित्याह-सम्यगिति, न पुनस्तन्त्रान्तरीयोक्ततया मिथ्येति, न हि
तन्त्रान्तरीयाः सर्वथैव विपरीतवादिन इति, अथ भाववन्दनालिङ्गाधिकारनिगमनार्थमाह-कृतं-भवतु, प्रसङ्गेन-भावयन्दनालिङ्ग-
विषये प्रसङ्गभाषितेन, इति गाथार्थः ॥१६॥ यदुक्तम् 'उत्कृष्टादित्रिमेदां वन्दनां वक्ष्ये' इति तन्त्रमस्कारादिभेदेनापुनर्यन्धकादि-
भावभेदेन चाभिहितम्, यथोक्तं 'मुद्राविन्याससंज्ञम्' इति तदधुना समर्थयन्माह-'पंचंगे'त्यादि, पञ्चाङ्गानि-अथवा विवक्षितव्या-
पारयन्ति यत्र स पञ्चाङ्गः, प्रणिपातः-प्रणिपातदण्डकपाठस्यादाववसाने च प्रणामो भवति कर्तव्य इति शेषः, यद्यपीह पञ्चाङ्गप्रणिपात
इत्युक्तं तथापि पञ्चाङ्गमुद्रया प्रणिपात इति द्रष्टव्यम्, मुद्राणामेवाधिरुतत्वात्, तदुक्तं च-"पञ्चाङ्गा अपि मुद्रात्वमङ्गविन्यास-
विशेषरूपस्यायोगमुद्रावदिति", तथा स्तवपाठः-श्रुतस्तयादिस्तवगठनं भवति, कर्तव्य इति शेषः, कथेत्याह-योगमुद्रया वक्ष्यमाण-
लक्षणया, ननु चतुर्विंशतिस्तवादेरेव पाठो योगमुद्रया विधेयो, न तु श्रुतस्तवस्य, तं हि 'समाह्वितवागजानुर्भूमिचिन्त्यस्तदक्षिणजानु-
र्ललाटपट्टपटितकाकुद्मलः पठती'ति जीयामिमादिभ्यभिधीयत इति १, सत्यम्, कैलं नानन्तरोक्तविशेषणमुक्त एव तं पठतीति
नियमोऽस्ति, पर्यङ्कासनस्याः शिरोऽधिनितेशितकारणोरक्तं पठतीत्यस्यापि श्रुतार्थमकथासु दर्शनात्, तथा हरिगद्गाचार्येणापि चैत्य-

दो जाणुं दोषिणं कैरा पंचमगं होइ उत्तमगं तु । ममं संपणिवाओ जेओ पंचगपंणिवाओ ॥१८॥
अण्णोणणन्तरिअंनुल्लिकोसागारेहि दोहि दृढेहि । पिट्ठोवरिओप्परसंठिण्हि तह जोगमुहत्ति ॥१९॥

यन्तनयुनो “भित्तिनिदिगत्रानुत्तरनलो भुवनगुरो विनिवेशितनयनमानसः प्रणिपातदण्डकं पठति” इत्यस्य विध्यन्तरस्याभिधानात्,
ततोऽस्य पाठे निषिधविधिदर्शनात् तेषां च तेषां प्रमाणग्रन्थोक्तत्वेन च निषेद्रमशक्यत्वाद्योगमुद्रयाऽपि
ग्रन्थस्तपठो न विरुध्यते, विचित्रान्यान्मुनिमतानाम्, न चैतानि परस्परमतिविरुद्धानि, सर्वत्रपि विनयस्य दर्शितत्वादिति, तथा
‘यदणभि’ इहानुस्वारलोपो द्रष्टव्यः, तेन यदणं—‘अरन्तचेइयाणं’ इत्यादिदण्डकपाठेन जिनविम्याद्विस्तमनम्, जिनमुद्रयोपदेक्ष्य-
माणलक्षणया, इयं च पादाश्रिता, योगमुद्रा च हस्ताश्रितेऽप्युभयोर्वन्दने प्रयोगाः, तथा प्रणिधानं—शुभार्थप्रार्थनारूपं विशिष्टचित्तै-
काग्रतागमं ‘जय सीयराय’ इत्यादिवाठरूपं मुक्ताशुक्लया निर्दक्ष्यमाणमुद्रया, कर्तव्यम्, इति गाथायः ॥१७॥ पञ्चाङ्गप्रणिपातादीनां
व्याख्यानयाह—‘दो जाणे’त्यादि, हे जानुनी—अष्टीवन्तो, दो करो—हस्तौ, पञ्चममेव पञ्चमकं, भवति—वर्तते, उत्तमाङ्गं तु—जिर एवेति,
अनेन पञ्चाङ्ग इति व्याख्यातम्, यय प्रणिपातव्याख्यानायाह—एतैरेव पञ्चमिरसैः, सम्यक्—भक्तितो भूय्यामतः, यः संप्रणिपातः—
प्रणामोऽगौ, जंयो ज्ञानंभवः, पञ्चाङ्गप्रणिपातः पूर्वोक्तनिर्दिष्टः ॥१८॥ योगमुद्रायाः स्वरूपमाह—‘अण्णोण्णे’त्यादि,
अन्योऽन्येन—परस्परेणान्वरिता—व्यवहिता अङ्गुलयः—कराग्राया ययोस्तौ तथा तौ कोशाकारौ च—कमलकोरकारुवी उभयजोडनेन
अन्योऽन्यान्तरिनानुल्लिकोशोकारौ ताभ्यां, द्वाभ्यां हस्ताभ्यां—कराभ्यां—करणभूताभ्यां, पुनः किंभूताभ्याम्?—पेट्टस्य—उदरस्योपरि—
ऊर्ध्वभागे रूर्पराभ्यां—इहकिन्नाभ्यां स्थितौ—व्यवस्थितौ यौ तौ तथा ताभ्यां पिट्ठोपरिरूपसंस्थिताभ्यां, तथा—तेन प्रकारेणाचरणा-

चत्तारि अंगुलाइं पुरओ ऊणाइं जत्थ पळिळमओ । पायाणं उस्सग्गो एसा पुण ढोइ जिणमुक्खा ॥२०॥
मुत्तासुत्ती मुष्सा समा जहिं दोऽवि गन्धिया वत्था । ते पुण ललाउदेसे लग्गा अण्णे अलग्गत्ति ॥२१॥

गम्येन, अथवा पञ्चाङ्गप्रणिपातापेक्षया समुच्चयार्थस्तथाशुन्दः, योगो हस्तयोग्योजनविशेषः समाधिर्गो तत्प्रधाना मुद्रा-अङ्गन्यासविशेषो-
चितविशेषव्यययोगममर्थो योगमुद्रा, भवतीति गम्यते, इतिशब्दो योगमुद्रालक्षणसमासितं चक्र उपप्रदर्शनार्थो वा, इति एवं प्रकारा योग-
मुद्रेत्यर्थः । इति गाथार्थः ॥१९॥ अथ जिनमुद्रामाह- 'चत्तारी' त्यादि, चत्तारीति संख्या, अङ्गुलानि प्रतीकानि, तानि च स्वकीया-
न्येष, पुरतः-अग्रतः, तथा ऊनानि-किञ्चिद्नानि अङ्गुलान्येव यत्र-यस्यां मुद्रायां, पथिमतः-पथिमभागे, पादयोः-चरणयोः, उ-
रसर्गः-परस्परपरित्यागः संसर्गाभावोऽन्तरमित्यर्थः, एषा-असौ, पुनःशुन्दो योगमुद्रापेक्षया जिनमुद्राया वैलक्षण्यप्रतिपादनार्थः,
भवति-संप्रपत्ते, जिनानाम्-अर्हतां ठठकार्योत्सर्गार्थां सत्ता जिना या-विमलेषी मुद्रा-अङ्गन्यासविशेषो जिनमुद्रा, इति गाथार्थः
॥२०॥ अथ मुक्ताशुक्तिमुद्रामाह- 'मुत्तासुत्ती' त्यादि, मुक्ताशुक्तिरिय मुक्ताशुक्तिः, मुद्रा प्रतीता, इह स्थाने सा भवतीति वाक्यशेषो
दृश्यः, समो नान्योऽन्यान्तरितान्मुलितया विषमो यस्यां मुद्रायां भवतः, ततः गर्भितौ-उन्नतमध्यो, न तु नीरन्तौ, इत्सौ-पाणी, इहेय
लक्षणशेषमाह-तौ मुक्ताशुक्तिविधायकौ इत्सौ, पुनःशुन्दो लक्षणान्तरत्वद्योतनार्थः, ललाउदेसे-भाललक्षणे शरीरभागे, लग्गो-संप्रदर्शो
कार्यो, अन्ये तु-अपरे पुनराचार्याः, अलगा-असंबद्धौ ललाउदेस पय, इति-एतत्, आहुरिति शेषः, इति गाथार्थः ॥२१॥ ननु- 'प्रणि-
धानं मुक्ताशुक्लत्वे' त्युक्तं, तत्र किल वन्दनान्ते क्रियते, अतः शेषा वन्दना प्रणिधानविरहितैव करणीयेति प्राप्तमिति, अत्रोन्यते, यदेत-
द्वन्द्वनान्ते प्रणिधानं वचस्पार्थनागर्गोपयोगरूपं, यत्पुनर्वन्दनायां तत्रदेहाग्रवारूप, अतस्तत्तर्गवन्न वन्दनायां विधेयमित्येतदेवाह-

सन्वत्थवि परिहाणं तगगयकिरियाभिहाणवन्ना(न्ने)सु । अत्थे विसए य तहा दिहुंतो छिन्नजालाए ॥२२॥
 ण य तत्थवि तदणूणं वेदि अभावो ण ओवलंभोवि । चित्तस्सवि विण्णेओ एवं सेसोवओगेसु ॥२३॥

‘सन्वत्थे’त्यादि, सर्वत्रापि-समस्तायामपि चन्दनायां, न केवलं तदन्त एवेत्यपिशब्दार्थः, प्रणिधानं-चित्तस्योपयोगः, कार्यं भवतीति शेषः, सामस्यमेव व्यक्तित आह-तत्र-चन्दनायां गता-आश्रितास्तद्गतास्ते च क्रियाभिधानवर्णाश्चेति विग्रहः, अतस्तेषु, तत्र क्रिया-मुद्राचिन्यासमुत्सृजनभूप्रमार्जनकायोत्सर्गकरणादिका अभिधानानि-पदानि वर्णाः-उत्तरेकदेशा अकारादयः, उत्तरस्तथाशब्दः समुच्च-यार्थोऽत्र द्रष्टव्यः, अर्थे-अर्हदादिपदार्थमिधेये, तद्गते इति विशेषणमिहाप्यनुसर्तव्यम्, विषये-चन्दनाया गोचरे दृष्टिगोचरे वा जिन-विषये, चन्द्रन्दः समुच्चयार्थ एव, अर्थैकदैकजीवस्यानेकोपयोगाभावात् सर्वत्र क्रियादौ प्रणिधानं भवतीत्याशंक्याह-दृष्टान्तो-निदर्श-नं छिन्नज्वाला-इन्धनस्याप्रिभ्रुटितार्चिषा, इहेति शेषः, अयमर्थः-यथा छिन्नज्वाला मूलज्वालायामसंबद्धतयोपलभ्यमानाऽपि कथञ्चित्संबद्धेति प्रतिपद्यते, तत्परमाणूनां परिणामान्तरापन्नानामवश्यंभावात्, यथा वा गृहान्तर्गतस्य दीपस्य गृहद्वारनिर्गता प्रभा व्यक्ततयाऽनुपलभ्यमानाऽप्यस्तीति प्रतिपद्यते, गृहान्तराभ्यन्तरे तस्या उपलभ्यमानत्वात्, एव च पक्षे प्रभा ज्वालोक्यते, सा च छिन्नाऽन्तरालेऽनुपलब्धेरिति, एवं क्रियादीनामेकत्रोपलभ्यमानमपि प्रणिधानमन्यत्राप्यन्यक्ततयाऽवसेयमिति, अथवा छिन्नज्वाला-अलातज्वाला तस्याः प्रतिनियतदेशवर्तित्वेन च्छिन्नत्वात्, सा च यथा नियतदेशस्थाऽपि आभ्यमाणेऽलाते चक्राकारं दण्डाकारं वा दधती स्यादगाहक्षेत्रादन्यत्राप्याशुघृतेरवभासते एवं प्रणिधानमपि स्वरूपेणैकत्र वर्तमानमाशुघृतेः सर्वत्रावभासत इत्यतः साधूक्तं ‘सम्बत्सवि परिहाण’मिति गार्थार्थः ॥२२॥ प्रस्तुतदृष्टान्तस्यैव भावनार्थमाह-‘ण य तत्थे’त्यादि, न च-नैव, तत्रापि ज्वालोक्येदे-

त्वाओवसमिगभावे षट्जत्तकयं सुहं अणुद्वाणं । परिवडियंपि हु जायइ पुणोवि तन्भाववुड्ढिकरं ॥२४॥

ऽपि, आस्तां ज्वालायां, तदणूनां-ज्वालापरमाणूनां परिणामान्तरापन्नानाम्, ईदीत्युपप्रदर्शने, अभावः-असत्ताऽल्लि, संतत्यभावे ज्वा-
लायां अनुपलंभग्रहं गात्, अपि तु भाव एव, न चोपलंभोऽपि-नैव दर्शनमप्यस्ति, ज्वालाणूनामिति वर्तते, तथैवानुभूतेरिति दृष्टा-
न्तः, दार्ष्टान्तिकयोजनामाह-चित्तस्यापि-प्रणिधानमनसोऽपि, आस्तां ज्वालायाः, विद्येयो-ज्ञातव्योः, व्यक्ततया अनुभवाभावेऽपि
भाव इति हृदयम्, एवम्-अनेन च्छिन्नज्वालान्यायेन, कैश्चित्त्वाह-क्षेपोपयोगेषु-एकसाद्व्यक्तव्याऽनुभूयमानोपयोगविषयादर्थदिये-
ऽन्ये उपयोगविषयास्ते विषयविषयिणोरमेदाच्छेपोपयोगाः अवस्तेषु, अलातरुषच्छिन्नज्वालापक्षे पुनरेवं व्याख्या-न च तत्रापि-
च्छिन्नज्वालाविषयेऽपि चक्रादावित्यर्थः, तदणूनामभावो न, अपि त्वभाव एव, चक्राद्याकारस्यावधारितत्वाद्, 'उपलंभोस्ति' प्राक्त-
तत्त्वेनोपलंभोऽप्यस्ति आशुवृत्तिकृतचक्राद्याकृतिभासः, इति गार्थार्थः ॥२३॥ अथ कसाद्वन्दनायां घृद्राविन्यासादिरात्यन्तिकप्रय-
त्नो विधीयत इत्याह-'त्वाओवे'त्यादि, धायोपशमिकभावे-मिध्यात्वमोहनीयादिकर्मविगमविशेषविहितत्वमपरिणामे सति, न तु
लामाघर्थित्वलक्षणौदयिकभावे, दृढयत्नकृतं-परमादरविहितं, शुभं-प्रशस्तं, अनुष्ठानम्-आचरणं चैत्यवन्दनादि, इह यत्तदिति विशेषो
द्वयः, प्रतिपतितमपि-तथाविधकर्मदोषाद् अष्टमपि, आत्माप्रतिपतितम्, दृग्दोऽवधारणार्थः, तत्प्रयोगश्च दर्शयिष्यते, जायत
एव-भगवत्येव, पुनरपि-भूयोऽपि, किंभूतं जायत इत्याह-यस्मिन् भावे धायोपशमिके वर्तमाने तच्छुभमनुष्ठानं विहितं तत्राय-
स्य-तस्याप्यवसायस्य वृद्धिकरं-वर्धनकारि तद्भाववत्त्वमोहहेतोर्गदिकरत्वाद्वन्दनायां प्रयत्नः संगत एवेति,
गार्थार्थः ॥२४॥ कथमिदं सिद्धमित्यारंभायामाह-'अणुहवे'त्यादि, अनुभवासिद्धं-स्वसंवेदनप्रतीतम्, एतद्-अनन्तरोक्तं दृढप्रय-

अणुहयसिद्धं गगं पायं तह जोगभावियमईणं । सम्मसवधारियच्चं वुहेहिं लोगुत्तममईण ॥२५॥
 जिण्णासावि हु एत्थं लिगं एयाह हंदि सुद्धाए । णेव्वाणंगनिमित्तं सिद्धा एसा तयत्थीणं ॥२६॥
 धिइमदासुहविविदिसमेया जं पायसो उ जोणित्ति । सण्णाणादुदयग्गी पइट्ठिया जोगसत्थेसु ॥२७॥

नरुत्तगुमानुष्ठानस्य पतितस्यापि तद्भावावृद्धिकारकत्वम्, प्रायो-गाल्भ्येन, केयामित्याह-तथा-तेन शालोक्तप्रकारेण, योगमावितम-
 तीना-धर्मन्यापारविशेषमासित्तियाम्, एतच्च सम्यग्-याथातन्त्र्येन, अवधारयितव्यं-संप्रधारणीयम्, कैः ?-बुधैः-विद्वद्भिः, लोको-
 त्तमस्या-जनप्रधानपुद्ध्या, जिनप्रवचनानुमारिधियेत्यर्थः । इति गाथार्थः ॥२५॥ 'मुद्राविन्यासपरिमुद्रां वन्दनां वक्ष्य' इत्याद्यगा-
 थायामुक्तं तत्र परिमुद्राया यष्टिगं तदर्शयितुमाह-'जिण्णासे'त्यादि, 'एत्यंति' अस्यां वन्दनायां विषयभूतायाम्, जिज्ञासापि-बुभु-
 त्सापि, न केवलं वेलाविधानाराधनादि, दृशब्दो वाक्यालङ्कारार्थः, लिङ्गं-लक्षणम्, एतस्या वन्दनायाः, इदीत्युपप्रदर्शने, किंभूतायाः ?-
 शुद्धाया-निर्दोषायाः, अथ कथं शुद्धवन्दनाया लिङ्गं-तज्जिज्ञासेत्याह-निर्गणाङ्गानां निर्वृत्तिकारणानां सम्यग्ज्ञानादीनां निमित्तं-हेतुः ।
 निर्वाणान्ननिमित्तम्, सिद्धा-प्रसिद्धा, एषा जिज्ञासा, तदर्थिनां-निर्वाणार्थिनाम्, ये हि निर्वाणार्थिनस्ते निर्गणाङ्गानि जिज्ञासात एव
 लभन्ते, अतो निर्गणाङ्गस्य शुद्धवन्दनालक्षणस्यैवं कारणं, भवति च कारणं लिङ्गं, यथा चिच्छिष्टांबुयातोऽङ्गुराणामिति गाथार्थः ॥२६॥
 अथ कथं जिज्ञासा निर्गणाङ्गानां निमित्ततया सिद्धेत्याह-'धिई'त्यादि, धृतिः-उद्वेगादिदोषपरिहारेण चित्तस्वास्थ्यं श्रद्धा-तत्परुचिः
 सुखा-विशिष्टाह्यारूपा चिविदिपा-वेदितुमिच्छा जिज्ञासेत्यर्थः, एषां द्वन्द्वः, दृष्टिश्रद्धासुखाविविदिपारूपा भेदा-विशेषा यस्या
 योनेः सा तथा, सुखाविविदिपाशब्दयोश्च द्वन्द्वं प्राकृतत्वात्, यद्-यस्मात्, प्रायेणैव, न पुनरियद्भेदेव, भेदान्तराणामपि विज्ञप्तादीना-

पढमरुणोचरि तद्वा अणहिणिविद्वाण संगया एसा । तिविहं च सिद्धमेयं पयडं समए जओ भणिंयं ॥२८॥
 करणं अहपवत्तं अपुन्वमणियट्ठि चैव भन्वाणं । इयरेसिं पढमं चिय भण्णइ करणत्ति परिणामो ॥२९॥

मुक्त्वात्, यदाह—“धृतिः श्रद्धा सुखा विविदिषा विद्वप्तिरिति तत्त्वधर्मयोमयः” तथा—“अनुष्टुप्छाणे विणए परकमे साहुसेवणाए
 य । सम्महंसणलंभो विरयाविरतीह विरतीए ॥१॥ त्ति” योनिः—कारणम्, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाश्रयः, स च गाथान्ते दृश्यः,
 कस्मिन्नेतद्भेदा योनिरित्याह—सञ्ज्ञानाद्युदये—सम्यग्ज्ञानदर्शनाविनिर्वाणकारणोत्पत्तौ, कुत एवंविधेयं सिद्धेत्याह—प्रतिष्ठिता—प्रतिपक्ष-
 क्षेपेण समर्थिता, योगशास्त्रेषु—अध्यात्मग्रन्थेषु पातञ्जलादिष्विति गाथार्थः ॥२७॥ कदेयं जिज्ञासालिङ्गा शुद्धबन्दना भवतीत्याह—
 ‘पढमे’त्यादि, प्रथमकरणस्य—आद्यपरिणामविशेषस्य यथाप्रवृत्त्याख्यस्योपरि—उपरिष्ठात् प्रथमकरणोपरि, वर्तमानानामपुनर्वन्धकादी-
 नामितिगम्यम्, तथेति शुद्धबन्दनागतवक्तव्यान्तरसमुच्चयार्थः, अथवा तेन प्रकारेण—वृत्कालोचिततया, अनभिनिविष्टानाम्—अतश्चा-
 भिनिवेशवर्जितानां, प्रथमकरणोपर्येव बाह्यत्वज्ञानभिनिवेशिनो भवन्ति, सहता—युज्यमाना भवति, नान्यत्र, एषा शुद्धबन्दना, अथ कति-
 विधं करणं येन प्रथमतवेन विशिष्यते ? इत्याह—त्रिविधं च—त्रिप्रकारं पुनः, सिद्धं—प्रसिद्धम्, कुतः सिद्धमित्याह—प्रकृत-व्यक्तार्थम्,
 समयेसिद्धान्ते, यतो—यस्मात्, भणितम्—उक्तम् । इति गाथार्थः ॥२८॥ यदुक्तं तदेवाह—‘करणे’त्यादि, क्रियते—विधीयते कर्मबन्धो-
 दयोदीरणोपशमनाद्यनेनेति करणम्—अध्यवसायविशेषः, तदेकं तावद्यथा—येनैव प्रकारेणानादिकालेऽभूत्तैव प्रवृत्तं—प्रवृत्तवत्, नाप्रा-
 त्पूर्वं स्वभावान्तरं प्राप्तमिति यथाप्रवृत्तम्, तथाऽनादौ संमारेऽप्राप्तपूर्वमपूर्वमिति द्वितीयम्, तथा न निवर्तते—नापैति मोक्षतरुमीजकल्पं
 सम्यक्त्वमनामाद्येत्येवंशीलं अनिर्गतिं, चैवशब्दोऽवधारणे, तत्प्रयोगं च दर्शयिष्यामः, भव्यानामेव—श्रुक्तिगमनोचितानामेव भवति,

जा गंठी ता पदमे गंठि समदृच्छओ भवे वीयं । अणियद्दीकरणं पुण सम्मत्तपुरक्कवडे जीवे ॥३०॥

इत्तो उ विभागाओ अणादिभववच्चल्लिगओ चेव । णिउणं णिरुवियन्वा एसा जह मोक्कवहेउत्ति ॥३१॥

इतरेषाम्-अभयानाम्, मध्य-आद्यमेव, यथाप्रवृत्तमेव करणं भवतीति भावः । अथ करणमिति कोऽर्थ इत्याह-‘मणह करणसि परिणामो’ करणमित्यनेन च्चल्लिग परिणामो-जीवाच्चवसायो मण्यते-अभिधीयते समयद्वैरिति गाथार्थः ॥२९॥ अथास्यैव करणत्रयस्य विभागं दर्शयन्नाह-‘जा गंठी’त्यादि, ‘जा’ इति यावत्, ग्रन्थि-जीवेन कर्म निर्जयता अनतिक्रान्तपूर्वकर्मस्थितिविशेषः, आह च-“घंमणघोलणजोगा जीवेण जया हवेअ कम्मठिती । खविया मब्बा सागरकोडाकोडी पमोचूणं ॥१॥ तीएऽवि थेवमेत्तं खविपं एत्तंपंरंमि जीरस्म । हवति हु अमिन्नपुब्बो गंठी एवं जिणा वेत्ति ॥२॥ गंठिचि तुदुब्बेओ कक्खइयणरूढगूढगंठिन्व । जीवस्म कम्मनणिओ षणसरहोत्तपरिणामो ॥३॥” ‘ता’ इति तावत् ग्रन्थिमेदं प्रदेशं यावदित्यर्थः, प्रथमं-यथाप्रवृत्तं, ग्रन्थिम्-उत्कलक्षणम्, ‘समदृच्छउ’ समतिगच्छतः-समतिक्रामतो मिन्दानस्येत्यर्थः, जीवस्येति शेषः, भवेद्-जायेत, द्वितीयम्-अपूर्वकरणमित्यर्थः, अनिवर्तिकरणं पुनस्तृतीयमित्यर्थः, सम्यक्त्वं-सम्यग्दर्शनं पुरस्कृतम्-अवश्यप्राप्तव्यतया अग्रे कृतं येन स तथा तत्र, पुरस्कृतसम्यक्त्वस्येत्यर्थः, इह क्लृप्त्ययान्तस्य परनिषात आहिताभ्यादिदर्शनात्, जीवे-आत्मनि जीमस्येत्यर्थः, भवेदिति वर्तते । इति गाथार्थः ॥३०॥ अप्युद्धपन्दनैव मोक्षहेतुरिति दर्शयितुमाह-‘इत्तो’ इत्यादि, इतस्तु-अस्मादेवानन्तरोक्ताद्विभागात्-प्रथमकरणस्योपरि शुद्धवन्दना भवतीत्येवंलक्षणात्, तथाऽनादिभवे-निष्प्राथम्यसंभारे यानि द्रव्यलिङ्गानि-भावविरुल्लत्वेनाप्रधानव्रजितादिनेपथ्यधरणलक्षणानि तानि तथा तेभ्यः ततोऽनादिभद्रव्यलिङ्गतः, चक्षुब्धः समुच्चये, एवग्रन्धोऽवधारणे, स चान्यत्र योक्ष्यते, निपुणं-मुनिश्रितं यथा

णो भावओ इमीए परोऽवि हु अवटूपोगगला अहिगो । संसारो जीवाणं व्हंदि पसिद्धं जिणमयम्मि ॥३२॥
इय तंतजुत्तिओ खलु गिरुवियव्वा वुहेहिं एसत्ति । ण हु सत्तामेत्तेणं इमीइ इह होइ जेव्वाणं ॥३३॥

भवतीत्येवं, निरूपयितव्या-पर्यालोचनीया, कथं ? यथेति यदुत, एषा-एषैव शुद्धवन्दनैव, नेतरा, मोक्षहेतुः-निर्वाणवीजम्, अथवा
इत एव विभागादनाविभवद्रूपलिङ्गतथ यस्मादियममोक्षहेतुरपि स्वादतस्तथा निरूपयितव्या एषा वन्दना यथा मोक्षहेतुः स्यात्,
शुद्धा विधेयेत्युपदेशः, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, अयमभिप्रायः-प्रथमकरणाभ्यन्तरे अनादिभवद्रव्यलिङ्गेषु चेयमनन्तशोऽना-
प्ताऽपि न मोक्षहेतुर्जाताऽशुद्धत्वात्, ततोऽधुना तथा निरूपणीयेयं यथा मोक्षहेतुः स्यात्, शुद्धा विधेयेति भावः । इति गाथार्थः ॥३१॥
अनादिभवद्रूपलिङ्गत इत्यनेनानन्तशः प्राप्तिसंख्या उक्ता, सा चाशुद्धाया एव, न तु शुद्धाया इत्येतदर्थयितुमाह-“णो भावे”त्यादि,
नो-नैव, भावतः-शुद्धाभ्यवसायतः शुद्धायामित्यर्थः, ‘इमीए’चि’ अस्यां वन्दनायां सत्याम्, परोऽपि-उत्कृष्टोऽपि, आस्तामितरः, शुद्ध-
ब्दोऽलङ्कारे, ‘अवटूपोगगलसि’ इह पुद्गलशब्देन भीमादिन्यायेन पुद्गलपरावर्तोऽभिप्रेतः, ततश्चार्धं पुद्गलपरावर्तस्येत्यर्थं पुद्गलपराव-
र्तः, अप इत्यपकृष्टः-किञ्चिन्न्यूनोऽर्धपुद्गलपरावर्तोऽपार्धपुद्गलपरावर्तः, तस्मादधिकः-अर्गलः, संसारो जीवानां-जन्तूनां, भवतीति
गम्यम्, कथमिदं सिद्धमित्याह-दंष्ट्रीत्युपप्रदर्शने, प्रसिद्धं-प्रत्याख्यातम्, जिनमते-अर्हसिद्धान्ते, यदाह-“कालमणंत्वं च सुए अ-
द्धापरिट्ठओ य देवणो । आत्तायणवट्टलाणं उण्णोसं अंतरं होइ ॥१॥” इति । अतो द्रव्यव एषा आसीत् अनादौ मये निरर्थं(र्थे)रा
चेति गाथार्थः ॥३२॥ प्रकृतार्थं निगमयन्नाह-“इये”त्यादि, इति-अनन्तरोक्तायास्तत्रयुक्तैः-तत्रयुक्तिः-आगमाश्रितोपपत्तिमा-
श्रित्य, अथवा तत्रं युक्तिं चाश्रित्य, खलुर्वावयालङ्कारे, निरूपयितव्या-आलोचनीया(भावापार्धपुद्गल)भोक्षत्वहेतुम्याम्, पुधैः-विद्वद्भि-

किंचेह छेयकूडगरूवगणायं भणंति समयविओ । तंतेसु चित्तमेयं तंपि हु परिभावणीयं तु ॥३४॥

निर्माणार्थमित्यर्थः, एषाऽनन्तरोक्ता वन्दना, इतिशब्दो वाक्यार्थसमासौ, अथ कस्यानिरूपणमस्या उपदिश्यत इत्याह-न हु-नैव, स-
त्तामात्रेण-सद्भावेनैव 'इमीए' अस्या वन्दनायाः, इह वन्दनाविचारे, भवति-जायते, निर्वाणं-निवृत्तिः, किं तु शुद्धयाऽनया तत् जायतेऽत-
स्तस्यां यतितत्त्वमिति हृदयम् । इति गाथार्थः ॥३॥ इहैव वन्दनायाः शुद्धाशुद्धत्वविचारेऽभ्युच्चयमाह- 'किंचे'त्यादि, किंचेत्यभ्यु-
च्चयार्थः, इहशब्दोऽन्यत्र संभरस्यने, ऐक्यासौ-शुद्धः कूटकश्च-कथञ्चिदशुद्धश्छेककूटकः स चासौ रूपकश्च छेककूटकरूपकः स
एव तस्य वा ज्ञातं-निदर्शनं छेककूटरूपकज्ञातं तद्गणन्ति-चदन्ति, समयविदः-सिद्धान्तवेदिनो भद्रबाहुस्यामिप्रभृतयः, तत्रेपु-
आचदयकनिर्युक्त्यादिशास्त्रेषु, तथाहि- "रूपं टंकं विसमाहयस्वरं तद्वयरूपोऽच्छेओ (नविय रूपओ छेओ) । दोण्हंपि समाओगे

अस्या व्याख्या-अत्र तावच्चतुर्भगी, रूपमशुद्धं टंकं विषमाहताक्षरमिति द्वितीयः, रूपं शुद्धं टंकं विप-
मान्ताक्षरमिति तृतीयः, रूपं शुद्धं टंकं समाहताक्षरमिति चतुर्थः, अत्र च रूपकल्पं भावलिंगं, टंककल्पं द्रव्यलिंगं, दृष्ट च प्रथमभंगतुल्या-
क्षरकान्तय', अशुद्धोभयलिंगत्वात्, द्वितीयभंगतुल्याः पार्थस्यादयः, अशुद्धभावलिंगत्वात्, तृतीयभंगतुल्याः प्रत्येकबुद्ध्याः अन्तर्मुहूर्तमात्रं काल-
मगृहीतद्रव्यलिंगाः, चतुर्थभंगतुल्याः साधवः शील्युक्ताः, गच्छतो निर्गताश्च जिनकल्पिकादयः, यथा रूपको भंगत्रयान्तर्गतः अच्छेक इत्यविकलं
तदर्थक्रियाधिना नोपादीयते, चतुर्थभंगनिरूपित एवोपादीयते, एवं भंगत्रयनिर्दिष्टताः पुरुषा अपि परलोकाधिनीघतो न नमस्करणीयाः, चरम-
भंगनिर्दिष्टता एव नमस्करणीया इति भावना, अक्षराणि त्वेवं नीयन्ते-रूपं शुद्धाशुद्धमेदं, टंकं विषमाहताक्षरं, नैव रूपकश्छेकोऽसाव्यवहारिक
इत्यर्थः, द्वयोरपि शुद्धरूपसमाहताक्षरटंकयोः समायोगे सति रूपकश्छेकत्वमुपैतीति गाथार्थः (श्रीवन्दनावश्यकः) ॥

दृष्ट्वेणं टंकेण य जुत्तो छेओ हू रूवगो होह । टंकविहृणो दृष्ट्वेऽवि ण खल्ल एगंतछेओत्ति ॥३५॥
अदृष्ट्वे टंकेणवि कृडो तेणवि धिणा उ मुदत्ति । फलमेत्तो एयं चिय मुट्ठाण पयारणं मोत्तुं ॥३६॥

रूवो ज्येयणमुवेति ॥१॥" चित्रमेदं-चतुष्टयकारं चतुर्विकल्पमित्यर्थः, इह म्याने यदिति शेषो दृश्यः, तदपि-ज्येदकृटक रूपकज्ञातमपि,
न केवलं द्रव्यलिङ्गग्रहणानन्त्येनाशुद्धत्वमस्या भावनीयमित्यपिशब्दार्थः, हुशब्द एवकारार्थो भिन्नक्रमश्चेति, इहेति चन्दनार्था परि-
भावनीयमेव-पर्यालोचयितव्यमेव, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, इति गाथार्थः ॥३४॥ 'चित्रमेद'मित्युक्तं, तदेव दर्शयन्नाह-'दृष्ट्वेण'-
मित्यादि, द्रव्येण-रूप्यसुयुगार्णदिनोचितेन टंकेन च-चित्रविशेषेण च युक्तः-समन्वितो यः स ज्येक एव-विशुद्ध एव, हुशब्द एव-
कारार्थः, रूपको-द्रुमो भवति-यर्तव इत्येको भेदः, तथा टंकविहीनः-उचितचित्रविकलो यः सः, द्रव्येऽपि-रूप्यादावप्युचिते मति,
न खल्ल-नैवैकान्तज्येकः-सर्वथा विशुद्धटंकामावेन देशतः कृटत्वात्, इतिशब्दो द्वितीयमेदप्ररूपणासमाप्त्यर्थः ॥ इति गाथार्थः ॥३५॥
अथ तृतीयमेदमाह-'अदृष्ट्वे'त्यादि, अद्रव्ये-रूप्याद्युचितद्रव्याभावे सति, टंकेनापि-चित्रविशेषेणापि युक्तः, आस्तां टंकाभावे
इत्यपिशब्दार्थः, कृटः-अशुद्ध एव, रूपको भवतीति प्रक्रमः, अध चतुर्थमाह-तेनापि-टंकेनापि, अपिशब्दाद्रव्येणापि उभयाभाव इत्य-
र्थः, विना तु-विपुक्तः पुनः, रूपको-युदेति चिह्नमात्रमिति व्यपदिश्यते, अथोपदर्शितरूपकचतुष्टयस्य फलमतिदेशत आह-फलमि-
ष्टार्थप्राप्तिलक्षणं प्रयोजनम्, इतः-अन्तरोक्ताचतुरूपकादेवमेव-रूपकस्वरूपवदेव भवति, तत्र क्रमेण पूर्णमीपदपूर्णं विवक्षितफला-
भावः सर्वथा फलाभावाच्च, किमन्यद्वयात् किञ्चिदपि फलं न भवतीत्यन्नाह-मुग्धानां-मृद्धानां, प्रतारणं-बंधनं, मुक्त्वा-विरहय्य,
अन्यत् फलं न भवति, तदपुनर्भवतीति, अथवा सामान्यतो दृष्टान्तयोजनमाह-'एत्तोहि' वन्दनायाः सकाशादिति, अतिप्रमदं नारय-

तं पुन अणत्थफलदं जेहाहिगं जमणुवओगिति । आयगं चिय एत्थं चित्तिज्जह समयपरिसुद्धं ॥३७॥
 भावेणं चण्णादिहिं चेव सुद्धेहिं वंदणा छेया । मोक्खफलच्चिय एसा जहोइयगुणा य णियमेणं ॥३८॥

ब्राह्म-‘मुद्धे’त्यादि, रूपकाप्रतारणं स्याद्, वन्दनायास्तु न, इति गाथार्थः ॥३६॥ आद्यध्याख्यापक्षे पातनैवं-अथ तेनैव फलेन
 तरफलवद्भविष्यतीत्याह-‘तं पुणे’त्यादि, तत्पुनर्गुणप्रतारणलक्षणं रूपकान्त्यभंगकद्रव्यजन्यं फलम्, किमित्याह-अनर्थफलकम-
 नर्थफलदं वा-स्वपरयोरपकाररूपफलदायकम्, अत एव न-नैव, इह रूपकविचारेऽधिकृतं-प्रस्तुतं, किमिति नाधिकृतमित्याह-
 यद्-यस्मादनुपयोगि-निष्प्रयोजनम्, न हि सतामनर्थफलदेन परप्रतारणेन प्रयोजनमस्ति, इतिशब्दाः समाप्तौ, तर्हि किमिहाधि-
 क्रियत इत्याह-आरमगतमेव-स्वविषयमेव, कायकलभ्यमित्यर्थः, न तु परविषयं प्रतारणादि, आयगतं वा-रूपकविनिमयेन योऽभि-
 प्रेक्ष्यस्तुलामत्तद्रवमेवात्र-रूपकविचारे चिन्त्यते-विचार्यते, ममपरिशुद्धं, न त्वसद्भवद्वारागतं परप्रतारणमपीति, ध्याख्यान्तरे
 त्वेवं-ननु वन्दनातोऽपि प्रतारणं दृष्टयत आह-‘तं पुणे’त्यादि, ‘नेहचि’ नात्र वन्दनालक्षणे दार्ष्टान्तिकेऽधिकृतम्, ‘आयगं चियसि’
 नीवविषयमेव, ‘समयपरिसुद्धं’ आर्गमानुगतं मोक्षादि, शेषं तथैवेति गाथार्थः ॥३७॥ एवं दृष्टान्तं सफलमभिधाय दार्ष्टान्तिकं
 सफलमाह, अथवा नामान्यतो दार्ष्टान्तिकयोजनामभिधाय विशेषतस्तामेवाह-‘भावेण’मित्यादि, भावेन-अपुनर्वन्धकाद्युचित-
 भद्धानप्रक्तिरूपेण द्रव्योपमेन वर्णादिमिरेव च-अक्षरप्रभृतिभिरेव टंककल्पैः, आदिशब्दाच्चतुर्दशतक्रियालंघनादिप्रहः, चैवशब्दो व्या-
 रूपात् एव, शुद्धैः-निरवधैः करणभूतैः, या वन्दना सा छेका-शुद्धा प्रथमरूपकोपमा, किफलेयमित्याह-मोक्षफलैव-निर्वाणप्रयो-
 जनेन, प्रधानफलपेक्षया, न पुनः संसारफलंति, एषा वन्दना, ऐहलौकिकफलापेक्षया पुनरियं किंचिद्येत्याह-यथा-येन प्रकारेणो-

भावेणं चणणादिहिं तद्वा उ जा होइ अपरिसुद्धति । वीथगरुवसमा म्वल्ल एसावि सुहत्ति णिषिद्धा ॥३९॥

भावनिहणा चणणाइएहिं सुद्धावि कूडखवसमा । उभयविहणा येया सुदप्पाया अनिद्धफला ॥४०॥

होइ य पाएणेसा किलिद्धसत्ताण मंदवुद्धीणं । पाएण दुग्गइफला विसेसओ दुस्समाण उ ॥४१॥

द्वितः-अभिहितस्तथैव गुणः-फलं यथाः सा यथोदितगुणा यथोचितगुणा वा, गुणश्चायं-“पायं इमीएँ जत्ते ण होइ इहलोनियावि हाणिचि”, चशब्दः समुच्चये, नियमेन-अवश्यंतया, इति गाथार्थः ॥३८॥ अथ द्वितीयरूपकयोजनामाह-‘भावेण’मित्यादि, भावेन-उक्तपरिणामेन द्रव्योपमेन, युक्तंति शेषः, तथाशब्दस्य समुच्चयार्थेह संबंधात् तथा वर्णादिभिः-अक्षरप्रभृतिभिः, तुशब्दः पुनरर्थस्तस्य चैवं संरन्धः-या पुनर्वन्दना भवति-यतते, अपरिशुद्धा-सदोषा, इति-एवंप्रकारा, द्वितीयरूपकसमा-द्रव्ययुक्तं‘कविहीनरूपकतुरया, तदुर्वीक्यालङ्कारे, एषाऽपि-असावयि, न केवलमाद्यरूपकसमा, शुभा-प्रशस्ता मोक्षाभ्युदयफलसाधकत्वात्, इतिशब्द उपप्रदर्शने, निर्दिष्टा-तीर्थरूपादिभिरभिहिता भागप्राधान्यात्, आह च-“क्रियाशून्यश्च यो भावो, भागशून्या च या क्रिया । अनयोरन्तरं ज्ञेयं, भावुतद्योतयोरिव ॥१॥” इति गाथार्थः ॥३९॥ अथ रूपकचरममङ्गकद्वययोजनाह-‘भावे’त्यादि, भावविहीना-अपुनर्वन्धकाद्युचितश्रद्धानभक्तिरहिता या सा, वर्णादिभिः-अक्षरप्रभृतिभिः, शुद्धाऽपि-निरवद्याऽपि, आत्तां सावद्या, कूटरूपसमा-द्रव्यरहिततंक्रियुक्ततृतीयरूपकतुल्या, तथा उभयविहीना-भाववर्णादियुद्धिरहिता या सा, ज्ञेया-ज्ञातव्या, मुद्राप्राया-मुद्रारूपा, चरममङ्गरूपस्यापि फलमाह-भनिएफला-अनभिमतप्रयोजनाऽनर्थक्येति यावत्, इति गाथार्थः ॥४०॥ इयं चांत्यमङ्गरूपवन्दना केषां किंफला च विशेषेण भवतीत्याह-‘होई’त्यादि, भवति च-संपद्यने पुनः, प्रायेण-चाहुल्येन, प्रायोगहणमङ्कितसत्त्वानामपि कदा-

अणो ऽ लोनिगबिभय एसा णामेण वंवणा अइणी । जं तीइ फलं तं बिभय इमीणं ण उ अहिगगं किंवि ॥४२॥
एगंयि जुज्झइ बिभय तदणारंभाउ तप्फलं व जओ । तत्पववायभायोऽवि इंदि तत्तो ण जुत्तत्ति ॥४३॥

चिदनुपयोगावस्थायामियं भवतीति रूपापनार्थम्, एषा-अनन्तरोक्ता रूपकचरममङ्गकद्रयोपमिता वन्दना प्रायः स्निग्धमश्वाना-
संस्तेमश्वहलजीवानां, स्निग्धं वा सत्त्वं येषां ते तथा तेषां, वन्दयुद्धीनां-जडविषां मिथ्यात्वोपहतत्वात्, तथा प्रायेण-बाहुल्येन, प्रायो-
प्ररणं च केषांचित् सुद्राप्रायाऽपि सती सा संपूर्णवन्दनाहेतुत्वेन सुगतिफलाऽपि भवतीति ज्ञापनार्थं, दुर्गतिफला-कुदेवत्वादिप्रयो-
जना, विशेषत इति-अश्रोतरस्य पुनःशब्दार्थस्य तुल्यार्थस्य संवन्धादिशेषेण पुनः, दुष्प्रमार्था-दुष्प्रमाकाले कालदोषादेव, इति गाथार्थः
॥४१॥ इदंकार्थे मतान्तरमाह-‘अणो’त्यादि, एके तावदियमनिष्ठफलेत्याहुः, अन्ये तु-अपरे पुनराचार्याः साक्षादनर्थफलताम्
पश्यन्तोऽस्याः प्राहुः यदुत लौकिकमेव-सामान्यलोकसंबन्धमेव, न पुनर्जनी, एषा-अनन्तरोक्ताऽन्त्यमङ्गकद्रयवन्दना, ननु अहं-
इन्दनेतीयं प्रसिद्धा, न शिवादिषन्दनेत्यतः कथं नार्हतीत्याह-नाम्ना-अभिधानेनैव, न तु फलतः, वन्दना-चैत्यवन्दना, जैनी-
जिनसंबन्धिनी, अथ कथमिदमवसीयत इत्याह-यत इति वाक्यशेषः, यदिति-यदेव तस्या लौकिकवन्दनायाः फलं-साध्यं तदेव
नान्यद् अस्या-अन्त्यमङ्गकद्रयगतजैनवन्दनायाः, न तु-न पुनरधिकृतं-प्रस्तुतं जिनवन्दनोचितं मोक्षादि, अथवाऽधिकं-अगलतरं
लौकिकवन्दनापेक्षेयि, किञ्चित्-किमप्यलभीयोऽपि, इति गाथार्थः॥४२॥ एतस्यैवाचार्यान्तरमतस्याभ्यनुजानार्थमाह-‘एगं’मित्यादि,
एतदपि-अनन्तरोक्तमाचार्यान्तरमतेन कुवन्दनाया लौकिकत्वमपि, न केवलमसदुक्तमनिष्ठफलत्वमेव, युज्यत एव-घटत एव, तत्रो-
पपचिमाह-तदनारंभात्-जैनवन्दनानासेवनात्, अन्यवन्दनादये हि अपुनर्वन्धकादिमावाभावाज्जनवन्दनाया अनारंभ एव, तत्फल-

जमुभयजणमभावा एसा विहिणेपरेहि ण उ अण्णा । ता एयस्साभावे इमीए एवंहं वीयं ? ॥४॥

मिव-जैनवन्दनाराधनाजन्यस्वर्गपिबर्गसंपत्तिधुद्रोपद्रवहान्यादिलक्षणफलमिव, यतो-यस्माद्धेतोः, यस्या-जैनवन्दनाया अविधिकृ-
तायाः सकाशात् प्रत्ययाया-उन्मादरोगधर्मश्रंशलक्षणा अनर्थास्तत्प्रत्यपायास्तेषां भावस्तत्प्रत्यपायभावाः, मोऽपि, अपिशब्दादिप्रार्थ-
भावोऽपि, इंदीःपुणप्रदर्शने, ततः-कुवन्दनातः, अथवा 'ततोत्ति' तत एव-जैनवन्दनानारंभादेव, अवधारणं चेह काकुपाठात्प्रती-
यते, न युक्तो-न घटयानः स्यात्, इतिशब्दो चावयार्थममासौ, इदमुक्तं भवति-यथा जैनवन्दनानारम्भान् मुद्राप्रायवन्दनायामिष्ट-
फलं न युक्तमेवं जैनवन्दनानारंभादेव तत्तन्यानर्थोऽपि न युक्तः स्यात्, इत्यते च मुद्राप्रायवन्दनायामनर्थभावः यतोऽतोऽसौ
जैनी न भवति, अपि तु लौकिकमेव, इति गार्थाः ॥४३॥ अमुमेवार्थं भाषयन्नाह-'जमुमे'त्यादि, यद्-यस्माद्धेतोः, उभयजनन-
स्वभावा-इष्टानिष्टार्थोत्पादनवीजकल्पा, एषा जैनवन्दना, अथ कथमेकैवोभयजननस्वभावेत्याह-'विहिणेपरेहि' विधानेन क्रिय-
माणेनेष्टकल्पा इतरेः-अविधिमिस्तु प्रत्यपायफला, लौकिकवध्येवंभूतेति चेदित्यत्राह-न त्वन्या-न पुनरपरा, लौकिकीत्यर्थः, लौकि-
कत्वादेय, ततः किमित्याह-'वा' इति यत एवं तत्-तस्मादेतस्य-प्राग्दृष्टान्तीकृतस्येष्टफलस्याभावे-अभवने अस्यां-द्विविधकुवन्दना-
याम्, एवं-अमुना न्यायेन विधीतराभ्यां सत्फलप्रत्यपायजनकत्वलक्षणेन, कथं-केन प्रकारेण ?, न कथञ्चिदित्यर्थः, द्वितीयं
प्रत्यपायलक्षणं फलमित्यर्थः, अतः सुष्टूक्तं 'तत्फलमिव तत्प्रत्यपायभावोऽपि न युक्त' इति, यत्र च प्रत्यपायोऽपि न भवति सा जैनी
न भवति, अथवा तस्मादेतस्य-इष्टानिष्टफललक्षणस्योभयस्याभावोऽस्यां कथं वीजमिव-वीजं जैनीत्वम्, ? जैनी ह्यर्थानर्थबीजं, अथवा
कथं बीजं ?-कथमपुनर्वन्धकादित्वं, तद्धि वन्दनजन्यार्थानर्थबीजं, अतो बीजाभावादेया लौकिकमेवेति युक्तमेव, इति गार्थाः

तम्हा उ तदोभासा अपना एसति णायओ णेया । मोसाभासाणुगयो तदेत्थंभावाणिओगेणं ॥४५॥

सुःफलज्जणसभाया चिंतामणिमाहणवि णाभव्या । पावंति किं पुणेयं परमं परमपयचीयंति ? ॥४६॥

॥४५॥ इदमेव निगमयन्नाह—‘तम्हे’त्यादि, यस्मादस्याः प्रत्ययायाभावाज्ज्ञेनीत्वं नास्ति तस्माद्वेतोः, तुशब्दोऽवधारणे, तस्य च प्रयोगो दर्शयिष्यते, तदाभासा-ज्ञेनीसदृशी जिनादिगन्दानामुपादानाद्, अन्यैव-लौकिक्येव, एषा-अधिकृतदुर्वन्दना, इतिशब्द उप-प्रदर्शने, न्यायत-उपपत्त्या, न्यायधानन्तरगाथोक्त एव, ज्ञेया-ज्ञातव्या, पुनः किंभूतेत्याह-मृषाभाषानुगता-असत्ययादान्विता, कथमित्याह-तदर्थे-वन्दनाभिधेयवस्तुनि भावस्य-सच्छूद्धानाद्यध्वयमापस्यानियोगः-अव्यापारस्तदर्थभावानियोगस्तेन, यदा हि ‘ठानेनं मोजेणं ज्ञाणेणं’ इत्यादिपदानि तदर्थं भावमनियुञ्जानः समुच्चारयति तदा मृषावाद् एव स्यात्, ध्यानादीनामसंपादनाद्, अथवा तदर्थाभावाद्-वन्दनाप्रयोजनाभावात् नियोगेन-अवश्ययंतया, साधार्यः ॥४६॥ एवं तावदन्यमङ्गकद्वयगतवन्दना फलत उक्ता, अथाद्यमङ्गकद्वयगतवन्दनाया अभव्यानां दुर्लभताप्रतिपादनायाह-‘सुहं’त्यादि, ‘सुहं’स्यादि, शुभफलानां-अमिमत्प्रयोजना-नां चिन्तितामुदयादीनां सुखलक्षणकृत्यानां वा जननं-उत्पादनं सभावः-स्वरूपं वेपां ते तथा ताग, चिन्तामण्यादिकानपि-चिन्ता-रत्नप्रभृति स्तानपि, आदिशब्दान्त्वल्पदुस्मादिपरिश्रद्धः, मक्कारस्त्वगमिक्तः, अपिशब्दाधं तूत्तराधेन पश्यति, न-नैव, अभव्याः-अयो-ग्याः, प्राप्नुवन्ति-आमादयन्ति, किं पुनरिति पदं अग्राप्तिविशेषद्योतकं, सुतरां न प्राप्नुवन्तीत्यर्थः, एतां-चन्दनां, परमां-प्रधाना-माद्यपङ्गरुद्वयगतां, परमपदवीजं-निर्वाणहेतुं, इतिशब्दो हेत्वर्थस्तेन परमागतां, परमपदवीजत्वादिति, समास्यर्थो वाऽयम्, इति साधार्यः ॥४६॥ अभव्यान्तादिमां न प्राप्नुवन्ति, भव्या अपि न सर्व एवेति दर्शयन्नाह—‘भव्ये’त्यादि, भव्या अपि-योग्या

भन्याधि एतथ जेया जे आसत्ता ण जाइमेत्तेणं । जमणाह सुए भणिघं पयं ण उ इट्ठकलजणगं ॥४७॥
 विहिअपओसो जेसिं आसण्णा तेवि सुद्धिपत्तत्ति । खुहमिगणं पुण सुद्धदेसणा सीहणायसमा ॥४८॥
 आलोचिऊण एवं तंतं पुब्बावरेण सरीहिं । विहिजत्तो कायन्वो मुद्धाना हि यद्दया मम्मं ॥४९॥

अपि, अभन्यास्तावदयोग्या एवेत्यपिशुब्दार्थः, अत्र परमवन्दनाप्राप्तौ, क्षेया-ज्ञातव्याः, य एव वेचिदामन्नाः, परमपदस्येति गम्यं,
 व्यतिरेकमाह-न जातिमात्रेण-न जात्यैः, भन्या इति प्रक्रमः, कुत एतदेवमित्याह-यद्-यसादनादिकालीनं, श्रुते-सिद्धान्ते,
 भणितं-उक्तम्, 'एतद्'भव्यत्वं, न तु-न पुनः विद्यमानमपीष्टफलजनकं-अभिमतार्थसाधकं मोक्षप्रापकमित्यर्थः, सर्वभवनानां निर्वा-
 णामाप्तेरिति गार्थार्थः ॥४९॥ तत्र ये तावदेतां विधिना सेयन्ते उद्धिधिं वा श्रद्धतिं ते आसन्नभन्याः, ये तु तां न द्विपन्ति तेऽप्या-
 सन्ना एवेति दर्शयन्नाह—'विही'त्यादि, विधौ-विधाने सम्यकरणे, वन्दनाया इति प्रक्रमः, प्ररूप्यमाणे चाऽप्रद्वेषः-अमत्सरो-
 माध्यस्थ्यं भवति, येषां भन्यानां, आसन्ना-निकटगतिनः, परमपदस्येति गम्यं, तेऽपि, न केवलमासेवाश्रद्धान्नन्त एवेति, कुत एव-
 मित्याह-शुद्धिप्राप्ता-अयासाद्विष्टकर्मक्षयोपशमा इति कृत्वा, न हि द्विष्टकर्मणां मार्गं प्रति माध्यस्थ्यमपि जायते, एतदेव दर्श-
 यति-शुद्धमृगणां-द्विष्टकर्मसरादरिणानां, पुनःशुब्दो विज्ञेयणार्थः, शुद्धदेक्षना-विशुद्धप्रज्ञापना, विधिविषय उपदेक्ष इत्यर्थः,
 सिद्धानादनमा-केशरिशब्दतुल्या, वासहेतुत्वादनिष्टेत्यर्थः इति गार्थार्थः ॥४८॥ एवं वन्दनां प्रति विध्यविध्योः कलमुपदश्य
 विधेर्विधियतामुपदिशन्नाह-'आलो'इत्यादि, आलोक्य-विमृश्य, एवं-पूर्वोक्तन्यायेन, तत्र-प्रवचनं, कथमित्याह-पूर्वथ-तत्रस्य
 पूर्वो भागोऽपरथ-तस्यैवापरो भागः पूर्वापरं तेन, सप्तम्यर्थे वा एनमत्यये सति पूर्वोपरेणेति स्यात्, पूर्वापरभागयोरित्यर्थस्तयोर-

तिष्ठन्नित्याणादीनां भेसजवाणाहयाहं णायाहं । ददुववाइ इहं ग्वल्ल कुग्गहविरहेण धीरेहिं ॥५०॥

॥ वंदणविही सम्मत्ता ॥

विरोधेनेतिगाम्, अनेन चालोचनमात्रस्य व्यवच्छेदः, तस्य तच्चात्रबोधोपासमर्थत्वादिति, धरिमिः-आचार्यः पण्डितैर्वा, विधौ-
विधाने वन्दनागते वेलायाराधनरूपे यत्रः-उद्यमो विधियन्ता, न कर्तव्यो-विधातव्यः, विमुक्तालस्यैः स्वयं वन्दनाकार्या, अन्येऽपि
विधिर्नैव तां विधापयितव्या इत्यर्थः, किमर्थमेतदेवमित्याह-मुग्धानां-अन्युत्पन्नबुद्धीनां, हितं-श्रेयस्तद्रूपो योऽर्थो-वस्तु म हिना-
र्थस्त्वर्थं हितार्थाय, सम्यग्-अविपरीततया, यदा हि गीतार्थो विधिना स्वयं वन्दनां विदधति अन्यांश्च तथैव विधापयन्ति तदा
मुग्धपुद्गयोऽपि तथैव प्रयतन्ते, प्रधानानुसारित्वान्मार्गानां, आह च-“जो उत्तमेहिं भगो पहाओ सो दुक्करो न सेमाणं । आयरियंमि
जयन्ते नयणुचरो रेण मीएज्जा ! ॥१॥” तथा-“जे जत्थ जया जइया बहुस्सुया चरणकरणउज्जुत्ता । जं ते समायरंती आलंबण
तिठगमढाणं ॥१॥” जयसि दुष्पमादौ, जइयसि दुर्भिक्षादाविति, तथा प्रवृत्ताश्च ते वन्दनाराधनाजन्यं हितमामादयन्ति, तद्विराधना-
जन्यप्रत्यपयेभ्यश्च मोचिता भवन्तीति, अयं चोपदेशोऽममङ्गतया स्वयं वन्दनो विदधानांस्तथाऽनवाप्तापुनर्वन्धकाद्यवश्येभ्यस्तथा-
विधजिज्ञासादितद्विह्वल्लेभ्यो ददानान् प्रति, जनेऽप्यभजना मा भूदित्यभिप्रायेण, इति गार्थार्थः ॥४९॥ उपदेशशेषमाह-“तिब्बे”-
त्वादि, तीव्रान्नादीनां-वात्यन्तिकव्याधिमत्प्रभृतीनाम्, आदिशब्दाज्जन्यमध्यमगलानघृद्धचालादिग्रहः, भेपज्यदानादीनि-पथ्य
विश्राणनप्रभृतिस्त्वानि, आदिशब्दादौपघदानादिपरिग्रहः, ज्ञातानि-निदर्शनानि, द्रष्टव्यानि-अरलो रुनीयानि, इह चन्दनायां प्रस्तुताया-
म्, तत्र यथा गलानाम् बाल्याय वा उचित एव काले उचितमात्रयैव उचितमेव पथ्यमौषधं वा दीयमानं गुणकरं, अन्यथा पुनर्दोषा-

येन स्यात्, एवं सकलकल्याणकरणशीलाऽपि वन्दना योग्येभ्य एव विधिदैव दीयमाना तैरेव तथैव च विधीयमाना गुणकरी
 भवति, अन्यथा त्वनर्थतयादिकैवेति । स्वसुखक्यालङ्कारे । कथं द्रष्टव्यानीत्याह-कुग्रहविरहेण-अशास्त्रीयामिनिवेशत्यागेन, कुग्रह-
 श्राविधिनाऽप्यसौ विधेया, दुष्टमायां विधेदुर्लभत्वात्, तस्यैव चाश्रयणे मार्गोच्छेदप्रसङ्गादित्यादिलक्षणः, धीरैः-सत्त्वाधिकैरवि-
 चेष्टिलोकापवादादविम्यद्भिर्बुद्धिमद्भिर्वेति । इह च केचिन्मन्यन्ते-शक्रस्तवमात्रमेव वन्दनं श्रावकस्य युक्तं, जीवाभिगमादिषु त-
 न्मात्रस्यैव तस्य विजयदेवादिभिः कृतत्वेन प्रतिपादितत्वात्, तथाहि-जीवाभिगमे विजयदेवेन राजप्रश्रुते स्वरिकाभदेवेन जंपू-
 वीप्रश्रवणं च शक्रेण ज्ञाताधर्मकथायां च द्रौपद्या शक्रस्तवमात्रमष्टोत्तरयुतशतपाठान्वितं वन्दनं कृतमिति श्रूयते, ततस्तदाचरि-
 तमामाणयात्तदधिकतरस्य च गणधरादिकृतसूत्रेऽनमियानाञ्ज शक्रस्तवातिरिक्तं तदस्तीति, अत्रोच्यते, यदुक्तं 'आचरितमामाण्या'
 दिति तदयुक्तं, यतो यदिदं जीवाभिगमादिभूतं तद्विजयदेवादित्यनुवादमात्रमेवेति न ततोऽधिकृतवन्दनोच्छेदः कर्तुं शक्यः,
 तेषां ह्यचिरतत्वात्प्रमत्तत्वाच्च तत्रैवैव तद्युक्तं, तदन्येषां पुनरप्रमादविशेषवतां विशेषभक्तिमतां तदधिकत्वेऽपि न दोषः, यदि पुन-
 राचरितमवलम्ब्य प्रवृत्तिः कार्यो तदा बहुन्यदपि कर्तव्यं स्यात् विधेयतयाऽस्मीकृतमपि च यदुवर्जनीयं स्यात्, तथाहि-विजयदेवा-
 दिभिर्द्वारशाखाशालमञ्जिकादेहलीलसंमंडपमध्यगतशस्त्रधृषीठसिंहासनपुष्करिण्यादि पूजितं, तथा भरतेन परित्राजकवेपथारी म-
 रीचिर्विन्दितः, भ्रातृवधाय चक्रद्वद्दीर्घा, भगिनी प्रव्रजन्ती भोगार्थं विधृता, द्रौपद्या पञ्च भर्तारो विहिताः, प्रदेशिना च राज्ञा
 सत्रागाराणि च कारितानीति, एवमन्येनापि सर्वमेतद्विधेयं स्यात्, धर्मकृत्यमेव तदीयमालम्बनीयमिति चेदेवं तर्हि विजयदेवादभिः
 सिद्धप्रतिमास्तपनं स्वकीयपुष्करिणीजलेन कृतमितीन्द्राणां जिनजन्मभिर्पेकस्तर्नैव विधेयः स्यात्, न पुनर्नानाविधतीर्थोदकमृत्ति-

काङ्क्षपायादिभिः, विजयदेवादीनां वा पुष्करिणीजलेन तन्नोचितं स्यादित्यन्यथा जिनजन्मस्नानस्य कृतत्वाद्, इन्द्राणां वा निर्माण-
मज्जन क्षीरोद्वेनैव न विधेयं स्यात्, जन्मनिष्क्रमणमज्जनयोस्तीर्थोदकादिभिस्तैरेव कृतत्वात् । तथा शक्रस्तम्पाठोऽधितयामजानो-
भूयस्तदक्षिणजानोरेव च विधेयः स्यात्, इन्द्रादिभिस्तथा तस्य कृतत्वात्, न पुनः पर्यङ्कासनस्थस्यानश्ननप्रतिपत्तिकाले मेघकुमार-
सेन, तथा तडुलैरष्टाष्टमंगलकानि कृतानि देवैस्तथैव बलिरन्येनापि विधेयः स्यात्, न पुनर्विचित्रभ(ष्ट)त्तयादिभिः, एवमारामत्रिकलव-
णात् तारणजलान्तारणाद्यपि न विधेयं स्यात् इन्द्रादिभिर्विहितत्वेन जीवामिगमादिष्वनभिहितत्वादिति, यद्योक्तं 'तदधिकतरस्य
तस्यानभिधाना'दिति तदयुक्तम्, 'तिन्नि वा कडुई जाव, थुईओ तिसिलोइया' इत्यादिद्वयवहारभाष्यवचनश्रवणात्, साध्यपेक्षया
तदिति चेत् नैव, माधुश्रावकयोः दर्शनशुद्धेः कर्तव्यत्वात् दर्शनशुद्धिनिमित्तत्वाच्च चन्दनस्य । तथा संवेगादिकारणत्वादशठममाचरि-
तत्वाज्जीवलक्षणस्येहोपपद्यमानत्याच्चैत्यवन्दनभाष्यकारादिभिरेतत्करणस्य समर्थितत्वाच्च तदधिकतरमपि तद्व्याप्युक्तम् । न च चाच्यं
भाष्यकारादिवचनान्यप्रमाणानि, तदप्रमाण्ये सर्वथाऽऽगमानवबोधप्रसङ्गाद्, आवश्यकानुज्ञाने च चैत्यवन्दनस्यानुज्ञातत्वादायश्य-
कान्तःपातिरन्त्याच्चैत्यवन्दनशून्यस्येत्यलं प्रसङ्गेन । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥ चैत्यवन्दनविधिप्रकरणं समाप्तं वृत्तितः ॥

॥ अथ चतुर्थपंचाशकवृत्तिः ॥

उक्तोऽहं चैत्यवन्दनविधिः, वन्दनं च पूजापूर्वकं कार्यमिति पूजाविधिमभिधितुर्मङ्गलादि प्रतिपादनायाह—
'नमिउजे'त्यादि, नत्वा—ग्रणम्य । महावीर—वर्धमानजिनम् । जिनपूजाया—अहं दर्शनस्य । विधि—विधानम् । प्रवक्ष्यामि—

नमिऊण महार्धीरं जिणपूजाए विहिं पचक्खामि । संखेवओ महत्थं गुरूवएसाणुसारेण ॥१॥

विहिणा उ कीरमाणा सच्चचिय फलवती भवति चेद्वा । इहलोदयावि किं पुण जिणपूया उ भयलोगहिया ? ॥२॥

काले सुहभूएणं विसिद्धपुप्फाइएहिं विहिणा उ । सारथुइथोत्तगरूई जिणपूजा होइ कामब्ब्या ॥ ३ ॥

भणिग्गामि । संक्षेपतः—समागतः, विस्तृतस्तु पूर्व्वरिभिरेव तस्योक्तत्वात् । एवं तर्ह्यल्पार्थं तन्न विष्यति इत्याशङ्काह—महार्थ-
पृष्टदभिधेयं पृष्टप्रयोजनं वा । स्वयमृत्प्रेक्षितमेतदित्याशङ्कानादेयमिदं गा भूदित्याह—गुरूपदेयानुमारेण—आचार्यशिक्षानुवर्तनेन ॥
इति गार्थार्थः ॥ १ ॥ अथ पूजाविधिमणने किं प्रयोजनमित्याह—‘विहिणे’त्यादि, विधिर्नैव—यथोचितविधानेनैव । तुशब्द-
प्यकारार्थः । क्रियमाणा—विधीयमाना । सर्व्वेव—समस्ताऽपि । फलवती—साध्यसाधिका । भवति—जायते । चेष्टा—क्रिया । ऐहलौकि-
वयपि—इहलोकप्रयोजनाऽपि, कृप्यादिकाऽपीत्यर्थः । किं पुनरिति विशेष्योक्तनार्थः, सुतरामित्यर्थः । जिनपूजा—अर्हदर्चनम् । किं भूता ?—
उभयलोकद्विधा—इहलोकपरलोकयोर्हितकरीति, उभयलोकहितत्वाद्विशेषतो जिनपूजा विधिर्नैव विधीयमाना फलवती भवति । तत-
स्तद्विधिः प्ररूपणीयो भवतीति गार्थार्थः ॥२॥ अथ विधिमाह—‘काले’त्यादि, काले—समये वक्ष्यमाणस्वरूपे, कर्तव्येति संबंधः ।
तथा श्रुचिभूतेन—भूतशब्दस्य प्रकृतिमात्रार्थत्वाच्छ्रुचिना, अथवा भावप्रत्ययस्य लुप्तस्य दर्शनाद्भूतशब्दस्य प्राप्त्यर्थत्वाच्च श्रुचिनां
प्राप्तेन, अथवा श्रुचिधासौ भूतश्च—संश्रुचः प्राणी वा श्रुचिभूतस्तेन, विशुद्धिर्मेतत्त्वार्थः । तथा विशिष्टपुष्पादिभिः—प्रधानपुमनःप्रभृ-
तिभिः करणभूतैः, आदिशब्दार्थं स्वयमेव वक्ष्यति । तथा विधिना—वक्ष्यमाणविधानेनेति । तुशब्दः समुच्चयार्थः । तथा सारस्तुति-
स्तोत्रगुर्वी—प्रधानस्तुतिस्तोत्रमहती, स्तुतिर्नैकश्लोकप्रमाणा स्तोत्रं तु बहुश्लोकमानं । जिनपूजा—अर्हदर्चनम् । भवति—वर्तते । कर्तव्या

कालम्भि कीरमाणं किसिकम्भं बहुफलं जहा होइ । इय सन्वच्चिय किरिया णियणियकालम्भि विण्णेया ॥४॥
 सो पुण इह विण्णेओ संझाओ तिण्णि ताव ओहेण । वित्तिकिरियाडविरुद्धो अहवा जो जरस जावइओ ॥५॥
 पुरिसेणं बुद्धिमया सुहबुद्धिं भावओ गणतेणं । जत्तेणं होयन्व सुहाणुवंधप्पहाणेण ॥६॥

विधेया । इति द्वारगाथासमासार्थः ॥३॥ अथ जिनपूजायां कालः किमित्याश्रीयते इत्याह—‘कालम्भि’ इत्यादि, काले—पावुडादि-
 समये, निजे इति शेषः । क्रियमाणं—विधीयमानं । कृपिकर्म—क्षेत्रकर्णक्रिया । बहुफलं—प्रभूतधान्यादिसाधकम् । यथा—येन प्रकारेण ।
 भवति—जायते । इति—अनेनैव प्रकारेण । ‘सन्वच्चिय’ चि सर्वाऽपि—समस्ताऽपि, आस्तां जिनपूजाक्रियाकर्म । निजनिजकाले—स्वकीयस्व-
 कीयावसरे क्रियमाणा, बहुफलेति शेषः । विज्ञेया—ज्ञातव्या । भवतीति । अतो जिनपूजायाः करणे कालः समाश्रयणीय इति गाथार्थः
 ॥४॥ अथ पूजाकालं विशेषतो दर्शयन्नाह—‘सो पुणे’ त्यादि, स इति यः सर्वक्रियासु बहुफलनिम्नन्वत्वेन प्रागुपदिष्टोऽसौ कालः ।
 पुनरिति विशेषप्रतिपादनार्थः । इह—जिनपूजायां विषये । विज्ञेयो—ज्ञातव्यः । किंभूत इत्याह—सन्ध्याः—कालवेलाः । तिस्रः—त्रिसंख्याः ।
 तावदिति वक्ष्यमाणापवादिकालापेक्षया प्रथमोऽयमिति क्रमभावसूचनार्थः । ओघेन—सामान्येनोत्तर्गत इत्यर्थः । अथापवादमाह—
 वृत्तिः—जीमनं तदर्थः क्रियाः—कर्मणि रात्रसेवावाणिज्यादीनि तासामविरुद्धः—अवाधको वृत्तिक्रियाऽविरुद्धः । अथवेति विरुल्लेखार्थः,
 ततश्चापवादत इत्युक्तं भवति । यः पूर्वाह्नादिः । यस्य राजसेवकवाणिज्यकादेः । ‘जाग्रद्विओ’ चि यत्परिमाणो यावान् स एव याग्रत्को
 मुहूर्तादिपरिमाणः न तस्य तावत्कः पूजाकालो भवति, न पुनः सन्ध्यात्रयरूप एव । इति गाथार्थः ॥५॥ अथ किमर्थमापया-
 दिककालप्ररूपणमित्याशङ्काह—‘पुरिसेणं’ इत्यादि, पुरिसेणं—नरेण, नरग्रहणं चेह प्रायः पुरुषस्य प्राधान्यात्, अथवा पूः—शरीर

विंतीवोच्छेयस्मि य गिहिणो सीयंति सन्वकिरियाओ । निरवेन्वस्स उ जुत्तो संपुण्णो संजमो वेच ॥७॥
ताऽऽसि अविरोहेणं आभिग्गहिओ इहं मओ कालो । तत्थावोच्छिण्णो जं जिचं तक्करणभावोत्ति ॥८॥

तत्र श्रुपन्तादुक्तो-जीवन्तेन । बुद्धिमता धीमता, बुद्धिमानं च हि औचित्येन वर्तत इति बुद्धिबद्धहणम् । किं कुर्वता तेनेत्याह-शुभ
बुद्धि-कल्याणोपचयं सुखमर्थनं वा । भावतः-परमार्थतः । गणयता-आत्मनोऽन्विच्छना सप्ता । किमित्याह-यत्रेन-आदरेण । भवि-
तव्यं भाव्यं । शुभानुबंधप्रधानेन-कुशलाविच्छेदपरेण, यथा कल्याणसन्तानो र्यते तथा यत्रो विधेयः । वृत्तिक्रियाविरुद्धसमये
पूजासेवनेनातो व्यवच्छिद्यते अतः पूजायामापवादिकः कालः समाश्रीयते । इति गार्थः ॥६॥ अय कथमापवादिककालानाश्रयणे
शुभसंतानव्यवच्छेदः स्यात्, वृत्तिव्यवच्छेदादिति नृमः एतदेवाह-‘विंतीवोच्छेयस्मि’ इत्यादि, वृत्तिव्यवच्छेदे-जीविकाविधाते
वृत्तिक्रियाविरुद्धपूजाश्रयणे कृते । चशब्दो विशेषयितरुः पुनःशब्दार्थस्तस्य नैवं भावना-वृत्तिक्रियाविरुद्धकालाश्रयणे वृत्ति-
व्यवच्छेदो भवति । वृत्तिव्यवच्छेदे पुनः किमित्याह-गृहिणो-गृहस्थस्य । सीदन्ति-न प्रवर्धन्ते । सर्वक्रिया-धर्मलोभाधिताः सम-
स्तव्यापाराः । अय मीदन्तु ताः, मकलकलमपविमोषपरममनुनिपदपङ्कजपूजनप्रवृत्तस्य किंताभिरित्यग्राह-निरपेक्षस्य तु-वृत्ति-
निःस्पृहस्य पुनः पुरुषस्य । युक्तः-संगतो विधेयतया । संपूर्णः-सर्वविरतिरूपतया परिपूर्णः । संयमश्चर-साधुधर्म एव, साधोरित्य, अन्यथा
युवंया निगम्यतासिद्धेः । इति गार्थः ॥७॥ अय कालद्वारनिगमपत्राह-‘ताऽऽसि अविरोहेणं’ इत्यादि, तत्-तस्मादासां-वृत्ति-
क्रियाणां, तासां चा, अविरोधेन-अनायासया, अभिप्रहः-चैत्यन्दनमकृत्वा मया न भोक्तव्यं न मास्वस्यमित्यादिरूपो नियमः
न तत्र न मन्येत्याभिप्रदिकः । इह-निनपूजायां विषये, मतो-विदुषां संपतः कालः-अरमरः । अय कथमभिनवोऽनो-यतोऽभिप्रहं

तत्थ सुइणा दुदावि हु दद्वे णहाण सुद्धवत्थेण । भावे उ अवत्थोचियविसुद्धवित्तिप्पहाणेण ॥९॥

पहाणाइवि जगणा अरंभवओ गुणाय णिगमेण । सुहभावहेउओ न्वल्ल विण्णेयं कूचणाएणं ॥१०॥

लाचन-अराले पूजायां प्रवर्त्यतेऽसौ, स्वरसप्रवृत्तिरेव च गुणकरीत्याशङ्क्याह-तत्र-अभिग्रहे सति । अविच्छिन्नः-अनुटितः, यद्-यसा-
त्यं-प्रतिदिनं, तरारणभारः-पूजाविधानाद्यवसायो भवति, तत्परिणामाव्यपच्छेदस्य चाव्यवच्छिन्नपुण्यबंधहेतुत्वादभिमत एवा-
प्रद्विकः पूजाराल इति भागः । इतिशब्दो वाक्यार्थमसाधौ । इति गाथार्थः ॥८॥ उक्तं कालढारम्, अथ शुचिद्वाराभिधानायाह-
तत्थ सुइणे'त्यादि, 'वत्थ'ति शुचिभूतेनेति यत् द्वारगुरुं तत्रेदमुच्यते-शुचिना-शुचिमत्ता प्राणिना, द्विधापि-द्वाभ्यामपि प्रकारा-
यां, आत्मासकधेत्यपिशब्दार्थः, इतिशब्दः समुच्चये उत्पयोगश्च दर्शयिष्यते, निम्नपूजा कर्तव्येति प्रक्रमः । द्वैविध्यं च द्रव्यभावापेक्षम्,
तदेवाह-द्रव्ये-द्रव्यशौचविषये, स्नातेन-जलक्षालितदेहेन, देशतः सर्वतो वा, तत्र देशतो विहितकरचरणसुखादिशौचेन, सर्वतस्तु
लक्षालिगुमर्वदारीरेणेति, तथा शुद्धवस्त्रेण-शुचिनिवसनोत्तरीयवाससा च, सितवस्त्रेण वा, भावे तु भावशौचे पुनर्विषयभूते । अवस्थोचि-
।-देशकालविशिष्टावस्थापेक्षया स्वभूमिकायोग्या विशुद्धा-निरवद्यप्राया शुचिः-जीविका तया प्रधानः-शोभनो यः सा वा प्रधाना
स्य म तथा तेन, न्यायोपात्तवित्तवित्तयुक्तेनेति भावः, न्याय एव हि भावतः शौचं, कर्ममलपटलक्षालनजलकल्पत्वात्तस्य । इति गा-
थार्थः ॥९॥ ननु स्नानादिकं जीवनीकायवधहेतुत्वाहुष्टमतो न विधेयं तदित्याशङ्क्याह-'णहाणाई'त्यादि, स्नानाद्यपि-देहशौचप्र-
भृतिरुमपि, आत्मा तद्वर्जनं पूजा वा, आदिशब्दादिलेपनादिग्रहः, गुणायेति योगः, यतनया-स्थितुं श्रव्यजीवरक्षणरूपया, तत्किं
माधोरीत्याशङ्क्याह-आरंभवतः-स्वजनघनगेहादिनिमित्तं कृध्यादिकर्मभिः प्रशिव्यादिजीवोपमर्दनयुक्तस्य, गृहिण इत्यर्थः, न पुनः

साधोः, तस्य सर्वसावद्योगविरतत्वाद्यावस्तवासुदत्वाच्च, भावस्तवासुदत्तस्य हि स्नानादिपूर्वकद्रव्यस्तवोऽनादेय एव, भावस्तवार्थमेव
 तस्याश्रयणीयत्वात्, तस्य च स्वत एव सिद्धत्वात् । इमं चार्थं प्रकरणान्तरे स्वयमेव वक्ष्यतीति, गुणाय-पुण्यबन्धलक्षणोपकाराय,
 नियमेन-प्रवक्ष्यंभावेन, अथ कथं स्वरूपेण सदोपमप्यारंभिणो गुणायेत्याह-सुभभावेतत्तच्चि लुप्तभावप्रत्ययत्वेन निर्देशस्य शुभ-
 भावेहेतुत्वात्-प्रशस्तभावनिबन्धनत्वात् जिनपूजार्थस्नानादेः, अनुभवान्ति च केचित्स्नानपूर्वकं जिनाचनं विदधानाः शुभभावमिति,
 खट्ववर्षियालङ्कारे, विज्ञेयं-ज्ञातव्यम्, अथ गुणकरत्वमस्य शुभभावेहेतुत्वात् कथमिव ज्ञेयमित्याह-कूपज्ञातेन-अवटोदाहारणेन, इह चैवं
 साधनप्रयोगः-गुणकरमधिकारिणः किञ्चित्सदोपमपि स्नानादि विशिष्टशुभभावेहेतुत्वाद्, विशिष्टशुभभावेहेतुभूतं यत्तदुणकरं दृष्टं,
 यथा कूपखननम्, विशिष्टशुभभावेहेतुश्च यतनया स्नानादि, ततो गुणकरमिति, कूपखननपक्षे शुभभावः तुष्णादिष्ट्युदासेनानन्दा-
 द्यवासिरिति, इदमुक्तं भवति-यथा कूपखननं श्रमतुष्णाकर्दमोपलेपाविदोषदुष्टमपि जलोत्पाद्यनन्तरोक्तदोषानयोद्य स्वोपकाराय
 परोपकाराय च किल भवतीत्येवं स्नानादिकार्यारंभदोषमयोद्य शुभाध्यवसायोत्पादनेन विशिष्टाशुभकर्मनिर्भरणपुण्यबंधकारणं
 भवतीति, इह केचिन्मन्यन्ते-पूजार्थस्नानादिकरणकालेऽपि निर्मलजलकल्पशुभाध्यवसायस्य विद्यमानत्वेन कर्दमलेपादिकल्पपापा-
 भावाद्विपममिदमुदाहरणं तत्किलेदमित्थं योजनीयं-यथा कूपखननं स्वपरोपकाराय भवत्येवं स्नानपूजादिकं करणानुमोदन-
 द्वारेण स्वपरयोः पुण्यकारणं स्यादिति, न चैतदागमानुपाति, यतो धर्मार्थप्रवृत्तावप्यारंभजनितस्यालस्य पापस्येष्टत्वात्, कथमन्यथा
 भगवत्यामुक्तं-तद्द्वारं समर्पणं वा माहर्षं वा षड्विधयचक्रस्वायपाचकम् अफासुणं अपोसणिज्जेणं अमणपाणस्वाइममाहमेणं
 षड्विलाभेमाणे मंते ! किं कज्जइ, गोयमा, अप्पे पावे कम्भे नड्डयरिया से निस्सारा कक्खइ, तथा ग्लानप्रतिचरणानन्तरं पञ्चकल्या-

भूमीपेहणजलछाणणाड जयंणो उ होइ णहाणाओ । एत्तो विसुद्धभावो अणुहवसिद्धो चिय मुहाणं ॥११॥

अन्नत्थारंभवओ धम्मेट्ठणारंभवओ अणाभोगो । लोए पवयणन्विंसा अबोहिवीयंति दोसा य ॥१२॥

णरूपायधितप्रतिपत्तिरपि कथं स्यात् इत्यलं प्रसङ्गेन । इति गायार्थः ॥१०॥ यतनया चिहितस्य स्नानादेः शुभभावहेतुत्वं प्राप्नु-
क्तम्, प्रथ यतनां स्नानगतां शुभभावहेतुतां च यतनाकृतस्नानस्य दर्शयन्नाह—‘भूमीपेहे’त्यादि, भूमेः प्रेक्षणं च—स्नानभुवः
प्राणिधार्यं चक्षुषा निरीक्षणं जलच्छाणनं च—पूतकपरिहारार्थं नीरमालनं आदिः—प्रमुखं यस्य व्यापारवृन्दस्य तद्भूमिप्रेक्षणजलच्छा-
णनादि, आदिशब्दान्मक्षिकारक्षणनादिप्रहः । तत्किमित्याह—यतना—प्रयत्नविशेषः, तुशब्दः पुनरर्थः, तद्भावनया चैवम्—स्नानादि य-
तनया गुणकरं भवति, यतना पुनर्भूमिप्रेक्षणजलच्छाणनादिः । भवति—वर्तते । केत्याह—स्नानादौ—अधिकृते देहशौचविलेपनजिनार्च-
नप्रभृतिनि च, इह च प्राकृते औकारश्रुतेरभावात् ष्हाणाओ इत्येवं पठ्यते इति, ‘एत्तो’ति इतः—पुनर्यतनाचिहितस्नानादेर्विशुद्धभावः—
शुभास्पवसायोऽनुभवसिद्ध एव—स्वसंवेदनप्रतिष्ठित एव, युधानां—बुद्धिमताम्, अनेन च शुभभावहेतुत्यादित्यस्य पूर्वोक्तहेतोरसिद्ध-
ताशङ्का परिहृता । इति गायार्थः ॥११॥ ‘आरंभवतो यतनया स्नानादि गुणार्थे’ति यत्प्रागुक्तं तत्र कश्चिदाह—आरंभवानपि यद्यधि-
कतरप्यपशीरुतया धर्मार्थं स्नानादि न करोति तदा न क्षुणमुत्पश्यामः इत्याशङ्क्याह—‘अद्यत्थारंभवओ’त्यादि, अन्यत्र—अधि-
कृतस्नानादेरप्यत्र विविधदंद्दगेहादिकर्मसु आरंभवतो—भूतोपमर्दनकारिणः सतो देहिनः धर्म—धर्मविषये जिनार्चनादिनिमित्तमित्यर्थः
‘अणारंभवओ’चि अनारंभ एवानारंभको—भूतोपमर्दनपरिहारः, किमित्याह—अनाभोगो—ज्ञानाभावो वर्तते, अनाभोगकार्यत्वादनारं-
भस्य, भयमा—अनारंभवतः—अनारंभादनाभोगोऽपसीयते, ज्ञानाभाव एव हि शास्त्रानुमतोऽपि जिनार्चनादिगत आरंभोऽकृत्यतयाऽव-

अविमुद्रावि हु विती एवं चिय होइ अहिगदोसा उ। तम्हा दुहावि सुहणा जिणपूजा होइ कायन्वा ॥१३॥

गंधयरधूवसन्वोसहीहि उदगाइएहि चित्तेहि । सुरहिविलेवणवरकुसुमपामयलिदीवएहि च ॥१४॥

सिद्धतथयदहिअकलयगोरोपणमाइएहि जल्लामं । कंचणमोत्तियरयगाइयामएहि च विविहेहि ॥ युग्मम् ॥१५॥

भातते, तथा लोके-शिष्टजने, वनमन्थ इत्यर्थः, प्रवचनखिमा-जिनशासनास्थाया “पूजाविधानाप्रतिपादनपरं जिनशासनं, अन्यथा रूपमार्हताः शौचादिव्यतिरेकेणापि जिनं पूजयन्ति ।” इत्यादिरूपा भवति, सा चावोधेः-जन्मान्तरे जिनधर्माप्रामेर्षोजमिव बीजं-हेतुरयोषिबीजं, इति-एतावन्तरोक्तौ दोषौ-दूषणे भवतः, चशब्दोऽनाभोगापेक्षया समुच्चयार्थः, अथवा दोषाय-भवग्रातिलक्षणाया तदयोषिबीजं संप्रपत्ते, इतिशब्दः समाप्तौ, ततो द्रव्यतः स्नातेन शुद्धवत्त्वेण च जिनपूजा विधेयेति स्थितमिति गाथार्थः ॥ १२ ॥ अथ भावशौचानाभयद्ये दोषाभिधानायाह-‘अविमुद्धे’त्यादि, अविशुद्धा-अवस्थाया अनौचित्येन सायद्या, अपिशब्दो भिन्नक्रमः, दुश्शब्दो पाक्षपालङ्कारे, पृत्तिरपि-जीविकाऽपि, न केवलं स्नानाद्यभावा एव, ‘एवं चिय’ति एवमेव-अनेनैव प्रकारेण स्नानादिद्रव्य-शौणारुणप्रदर्शितेन. भवति-संप्रपत्ते, अधिक्रदोषा तु-द्रव्यशौचाभावापेक्षया प्रचुरदूषणैव, यतोऽनाभोगादयो द्रव्यशौचाभावोक्ता नोपास्तानादशुद्धयुषां भवन्त्येव, अन्ये च राजनिप्रहादयो भवन्ति, अन्यायरूपत्वात्स्याः, अथ ‘शुचिभूतेन’त्येतद्धारोपसंहाराय ‘गम’रिपि यस्माद्द्रव्यशौचभावशौचाभावे एते दोषा भवन्ति तस्माद्धेतोः द्विधाऽपि-द्रव्यभावभेदप्रकारद्वयेनापि, आस्तामेकप्रकारेण, त्रयिना त्रुपिभूतेन जिनपूजा-अर्हदूर्चनं भवति-वर्तने कर्तव्या-विधेयेति गाथार्थः ॥१३॥ उक्तं ‘शुचिभूतेन’ति द्वारम्, अथ ‘विशि-धपूजा’रिपि रिलेगत्तरगतिपादनायाह-‘गंधे’त्यादि. ‘सिद्धे’त्यादि च, द्वारागाथायां पुष्पादिभिरित्येवं द्वारस्य निर्दिष्टत्वाद्गन्धे-

पचरेति साहजोहि पागं भावोऽवि जायए पचरो । ण य अण्णो उवओगो एएसि सघाण लहयरो ॥१६॥

त्यादि न युक्तं, अत्रोच्यते, पुष्पादिरित्यत्रादिशब्दस्य प्रकारार्थत्वेन पुष्पादिभिः—पुष्पप्रकारैरिति व्याख्यानान्न दोषः, गन्धवर-
णूयः—प्रधानभूयो गन्धचरो वा—गन्धमयानो धूपः—रुष्णागरुप्रभृतिगन्धयुक्तिप्रसिद्धः, सर्वोपधयो—लोकरूढाः, एतेषां द्वन्द्वस्तामिः,
जिनपूजा भवति कर्तव्येत्यनेन द्वारगाथोक्तेन योगः, तथोदकादिभिः—जलप्रभृतिभिः, आदिशब्दादिभिरसद्युतदुग्धादियदिग्रहः,
निर्गः—विविधः, एभिः पुनः पूजा जिनविषय्य स्तपनद्वारेण पुरतः स्थापनाद्वारेण वा यथारूढि स्यात्, उभयथाऽपि पूजात्वेनाविरुद्ध-
त्वात् । अथ जीवामिगमादिषु श्धुरसादीनां पूजात्वेनाप्रदर्शित्वान्न युक्तं तेषामादिशब्दोपादानव्याख्यानं, नैवं, जीवामिगमाद्यप्रद-
र्शिनानामपि बलिदीपगोरोचनादीनामिहोक्तत्वेन तदुपदर्शितस्य पूजाविधानस्याव्यापकत्वात्, अत एव जीवामिगमे नन्दापुष्क-
रिणीजनेन स्नानोक्तावपि जंबूद्वीपप्रज्ञायां नानाविधैर्जलैर्मृत्तिकातुवसादिद्रव्यैश्च स्नपनमुक्तम् । अथ घृतादिभिः स्नपनं न युक्तं,
विगन्धिदराक्षेपां, को वा किमाह ? यतो यानि गन्धादिभिः सुन्दराणि घृतादिद्रव्याणि शोभावहानि कर्तुं द्रव्यं भावोच्छासकारीणि
नरेण च तद्विधेयं, यतो वक्ष्यति—“जह रेहति तह सम्मं कायव्यमण्णयेद्वेण”ति, तथा सुरभिविलेपनं—सुरभिभ्रीरंडाद्यनुलेपनं,
वरकुमुदामानि—प्रधानपुष्पमात्राः, बलिः—उपहारः, दीपकः—प्रदीपकः, एतेषां द्वन्द्वोऽस्तैः॥ चशब्दः समुच्चये । सिद्धार्थकाः—सर्पपा-
दपि च प्रतीतं अधस्ताद्य—तण्डुला दध्यक्षतं, गोरोचना—गोपिचना, एषां द्वन्द्वोऽस्तदादिभिः—एतत्प्रभृतिभिः, आदिशब्दाज्ज्य-
मंगल्यस्तुपरिग्रहः । पधालाभं—यथासंपत्ति । कांचनमौक्तिकरत्नादिदामकैश्च—कनकरुक्ताफलपाणिक्पयालादिमिश्र विविधैः—पद्म-
प्रकारैः । इति गाथाद्वयार्थः ॥ १४-१५॥ अथ कृमाद्विशिष्टपुष्पादिभिरेवं पूजा विधीयते इत्याशंक्याह—‘पचरे’त्यादि, प्रचरेः—

इहल्लोपपारलोइयकजाणं पारलोइयं अहिगं । तं पि हु भावपहाणं सोऽवि य इयकजगम्मोत्ति ॥७॥

उत्कृष्टैः साधनैः—पूजाकारणद्रव्यैः प्रायो—बाहुल्येन, कस्यापि छिष्टकर्मणः प्रवरसाधनैरपि न जायते प्रवरभावः, तसादन्यस्यातिशुभ-
कर्मणः प्रवरद्रव्याणि विनैव प्रवरभावो जायते इत्येतदर्थम्वचनाय प्रायोग्रहणं, भावोऽपि—अध्यवसायोऽपि, न केवलं द्रव्याण्येव
प्रवराणीत्यादिशब्दार्थः, जायते—सम्पद्यते प्रवरः—प्रधानोऽशुभकर्मक्षयहेतुः, भवति च द्रव्यविशेषाद्भावविशेषः, यदाह—“गुणभूद्वे
दब्धंभि जेणमिचोऽहियत्तणं भावे । इय वरथूओ इच्छति ववहारो निज्जरं विउलं ॥१॥” इत्येकं प्रवरद्रव्योपादाने कारणम् । अथ
कारणान्तरमाह—न—नैव, चः समुच्चये, अन्यो—जिनपतिपूजातोऽपरः उपयोगो—विनियोगस्थानं एतेषां—प्रवरसाधनानां सत्तां—विद्य-
मानानां लष्टरः—प्रधानतरो भवति, यदाह—“देहः पुत्रः कलत्रं वा, संसारोऽयैव सत्कृताः । वीतरागस्तु मन्थानां, संसारोच्छिद्ये
भवेत् ॥ १ ॥” इति । अतः प्रवरपुण्यादिभिः पूजा विधेया । इति गाथार्थः ॥ १६ ॥ असुमेवार्थे भावयन्नाह—‘इहे’त्यादि, इहल्लो-
किरूपारलौकिरूपयोः—वर्तमानभवपरभवप्रयोजनयोः साध्ययोर्मध्ये पारलौकिकं—पारमविकं (अधिकं—) प्रधानतरं, विशेष-
तस्तस्य साधनीयत्वात्, तदसाधने बहुतमानर्थसंभवात्, पारलौकिकं कृत्यं च जिनपूजेत्यतो नान्यदुपयोगस्थानं लष्टरं प्रवरसाधना-
नामिति । तत्र च यत्प्रधानं तददर्शयितुमाह—‘तं पि हु’ इति तत्पुनः—पारलौकिकं कार्यं प्रायः—आत्मपरिणामः प्रधानः—साधकतपोचमो
यस्मिन्स्त्वावप्रधानं—शुभभावसाध्यम् । अतोऽसौ—भावविशेषो विशेषपारलौकिककार्यार्थिना समाश्रयणीय इति हृदयम् । यदि
नाचमवानं ततः किमित्याह—‘सोऽवि यं’ इति स पुनः—पारलौकिरूपकार्यहेतुभूतो भावः इतिकार्यगम्यः—इति—एवंविधमनन्तरोक्तं यत्
चर्यं—भावस्य कृत्यं पूजार्थप्रवरपुण्याद्युपादानरूपं तेन यो गम्यो—निधेतन्यः स इतिकार्यगम्यः, इतिशब्दः समाप्तौ, इदमुक्तं भवति—

रूपं विसिद्धपुष्पादृष्टिं जिणपूजा । कायव्या बुद्धिमया तम्भी बहुमाणसारा य ॥१८॥
 वेद्मी विसेसओ मन्वमेव जत्तेणं । जह रेहति तह सम्मं कायवमणणचेट्ठेणं ॥१९॥
 भावकार्यत्मात् प्ररसाधनोपादानस्य शुभमानं सफलयद्विस्तद्विधेयं भवति । इति गाथार्थः ॥१७॥ अथाधि-
 ना' इत्यादि, ता इति यस्मात् प्रवरसाधनैः प्रवरो भावो भवतीत्याद्युक्तं तत्-तस्माद्धेतोर्निजविभवस्य-स्वकीय-
 भावो यस्य पूजाकरणस्य तन्निजविभवानुरूपं, कर्तव्येति क्रियाया विशेषणमिदं । विसिद्धपुष्पादिभिः-उक्तस्वरूपैः
 णव्या-विधेया बुद्धिमता-धीमता, बुद्धिमानेव ह्युपादेयोपादानक्षमो भवतीति बुद्धिमतेत्युक्तं । तथा तस्मिन्-
 पधाना, तद्यथा-अनुपकृतपरहितरतः शिवद्विदशेशपूजितो भगवान् । पूज्यो हितकामानां जिननाथो
 दूजनं पूजा-पोढकके) ॥१॥ चशब्दः पूर्वोक्तविशेषणापेक्षया समुच्चयार्थः । इति गाथार्थः ॥१८॥ अथ विधि-
 इत्यादि, येन विधिना द्वारागाथायां पूजा कर्तव्यतया सूचिता अमो-एष एव पूर्वोक्तः कालाराधनशौचादिः
 :-विधानं गामान्यत एव, यदि पुनः सर्वथैवायमेव विधिः स्यात्तदा द्वारागाथायां विधिनेयं गतार्थं स्यादतो
 इत्यत एवाह-विशेषतो-विशेषेण पुनरयं-यदुत सर्वमेव-समस्तमपि कुमुममालान्यासादिकं पूजावस्तु
 प्रकारेण 'रेहइ'ति-शोभते तथा-तेन प्रकारेण मम्यग-भावशुद्ध्या कर्तव्यं-विधेयम् । किंविधेन सनेत्याह-
 पूजातोऽपरा चेष्टा-ध्यापारः कायकण्डूयनादिर्यस्य स तथा तेनानन्यचेष्टेन । इति गाथार्थः ॥१९॥ 'पलेने'-
 भ'ति, एतद्व्यमपि स्पष्टयन्नाह-'चत्थेणे'त्यादि, वस्त्रेण-वसनेन बहुध्या-आवृत्त्य नासां-नासिकां, अथवेति

यत्थेण वंधिऊणं णासं अहवा जहासमाहीण । चजेयब्धं तु तदा देहम्मिखि कंडुयणमाई ॥ २० ॥

भिचावि सामिणो उय जत्तेण छुणंति जे उ सणिओगं । वेति फलभायणं ते इयरेसि किलेसमितं तु ॥ २१ ॥

सुवणगुरूण जिणाणं तु विसेसओ एयमेव दट्ठब्धं । ता एवं चिय पूया एयाण बुहेहिं कायब्वा ॥ २२ ॥

विकल्पार्थः, यथासमाधि-समाधानानतिक्रमेण, यदि हि नागावन्धेऽसमाधानं स्यात्तदा तामवबुध्वाऽपीत्यर्थः, सर्वे यत्रेन कार्यमित्य-
नुवर्तते । तथा वर्जयितव्यं-परिहर्तव्यं । तुशब्दः पुनःशब्दार्थः, तस्यैवं प्रयोगः-तदा तु-तदानीं पुनः, पूजाकाल इत्यर्थः,
किं तदित्याह-देहेऽपि-शरीरेऽपि, चेष्टापरिहारदुःकरत्वप्रतिपादनार्थोऽपिशब्दः, कंडूयनादिः-खर्ज्विनीदनप्रभृतिः, आदिशब्दा-
दिमघानोत्सर्गविकथारणादिपरिग्रहः । इति गाथार्थः ॥ २० ॥ 'सर्वमेव यत्रेन कर्तव्य'मित्युक्तं, अथ यत्र कुर्वतां यद्भवति तत्प्र-
दर्शनाय दृष्टान्तमाह-'भिचे'त्यादि, मृत्या अपि-सेवका अपि, न केवलं पूजका एव, स्वागिनो-राजादेः इति-एवं प्रकारेण 'यत्थेण
बंधिऊणं' इत्यादिलक्षणेन यत्रेन-आदरेण कुर्वन्ति-विदधति. ये तु-य एव स्वानियोगं-स्वकीयव्यापारं इमंश्रुयमारचनाङ्गमर्दनादिकं,
यदुक्तम्-'बंधिचा कासावओ वयणं अट्ठगुणाइ पोत्तीए । पत्थियमवामए खलु विचिनिमिचं भया चेव ॥ १ ॥' इति । भवन्ति-
जायन्ते, सामिपरीतोपणात् । फलभाननं-ईप्सितार्थपात्रं, राजलक्ष्म्यादिभाज इत्यर्थः, 'ते' इति-त एव भृत्याः । एतद्विपर्ययमाह-
इतरां तु-उत्तरस्य पुनरर्थस्य तुशब्दस्येदं संबन्धात् अनादरेण स्वानियोगकारिणां पुनः क्लेशमाश्रं-शरीरमनसोः सेद एव भवति,
नेप्सितार्थसिद्धिः । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ अथ दाष्टान्तिकमाह-'मुवे'त्यादि, भुवनगुरूणां-भुवनत्रयानुशासकानां जिानां तु-
वीचरागाणां पुनः, केचिन् जिानानामपीति पठन्ति, विशेषणः-गुतरां भुवनगुरूत्वादेव एतत्-पूजाप्रयत्नफलभाजनत्वं एवं-अने-

चटुमाणोऽवि तु एवं जायद् परमपयसाहगो नियमा । सारथुइथोत्तसहिया तह य चित्तिघवंदणाओ य (उ) ॥२३॥
 मारा पुण थुइथोत्ता गंभीरपयत्थविरइया जे उ । सन्भूयगुणुक्कित्तणरूवा खलु ते जिणाणं तु ॥२४॥

नानन्तरोक्तभृत्यन्यायेन, एवंशब्दस्यानुस्वाराश्रवणं गाथानुलोम्यतया, पाठान्तरेण एवमेव-इत्थमेव भृत्यवदेव फलजनकत्वमित्यर्थः द्रष्टव्यं-अयमन्तव्यं । 'ता' इति यस्माद्विनीतभृत्यवत्पूजकाः फलभाजनं भवन्ति ततः-तस्माद्धेतोः 'एवं चिय' चि एवमेव- 'वर्धयेण बंधिऊण' इत्यादिपूर्वोक्तन्यायेनैव पूजा-समर्चनं एषां-वीतरागाणां बुधैः-विद्वद्भिः कर्तव्या-विधेयेति गाथार्थः ॥२२॥ 'तस्मिन् बहुमानसारे'ति यदुक्तं तत्र बहुमानोऽपि विधिनैव प्रवर्तमानानां भवतीति दर्शयन्नाह-'बहु'इत्यादि, बहुमानोऽपि-प्रीतिविशेषोऽपि, न केवलं भृत्यवरफलभाजनत्वमेव, हुशब्दोऽलङ्कारे, एवं-अनेन 'एसो चेव इह विही' इत्यादिना प्रागुक्तपूजान्यायेन जायते-भवति, किंविध इत्याह-परमपदसाधको-श्रुक्तिनिर्वर्तकः नियमाद्-अवश्यंभावेन । तथा सारस्तुतिस्तोत्रसहितात्-गंभीरार्थस्तुतिस्तोत्र-युक्तात्, तत्र स्तुतिरेकश्लोकमाना स्तोत्रं पुनर्बहुश्लोकप्रमाणं । 'तह य' चि तथैव यथैव विधिप्रवृत्तेस्तथैव चैत्यवन्दनादपि प्रतीतात्, बहुमानो जायते इति प्रकृतं, तुशब्दोऽपिशब्दार्थे द्रष्टव्यः । अनेन चोत्तरार्धेन सारस्तुतिस्तोत्रगुर्वीति यत् द्वारं द्वारगाथायागुक्तं तस्य प्रस्तावना कृता । इति गाथार्थः ॥२३॥ प्रस्तावितद्वारमेवोपदर्शयन्नाह-'सारे'त्यादि, साराणि-प्रधानानि, पुनःशब्दो विशेषद्योतनार्थः, तस्यैव-मार्गः स्तुतिस्तोत्रगुर्वी पूजा कर्तव्या, साराणि पुनस्तानि कानीति १, उच्यते-यानि त्वित्येतस्येह दर्शनात् यान्येव गंभीरैः-अतुल्यैः पदानां-शुन्दानामर्थः-अभिधेयैर्विरचितानि-दृढानि गंभीरपदार्थविरचितानि, तद्यथा-पण्डिवणचरिमत्पुणो अइसयलेसंवि जसम ददूणं । भवहुत्तमणा जायति जोइणो तं जिणं नमह ॥१॥ जे उ इति व्याख्यातमेव । अतुल्यपदार्थयुक्तान्यपि कानिचिदग-

तेषां अथादिगमे नियमोऽत्र कुसलपरिणामो । सुदरभावा तेषां इयरस्मिन्नि रयगणागण ॥२५॥
 नरसमपाई रयणा अणायगुणावि ते समिति जहा । रुम्मजराई युइमाइयावि तह भावरयणा ३ ॥२६॥

भूतगुणकीर्तनरूपाणि स्युः, यथा—“क्षेमाय मर्त्यजगतस्तल एव शंके, शार्ङ्गरीनृप । गतं न भवद्यशोभिः । गायन्ति तानि यदि
 तान् शुभद्वयोपाः, शेषः शिरांसि धुनुयाञ्च मही स्थिरा स्यात् ॥१॥” इत्येतद्व्यञ्छेदायाह—सद्भूतगुणोत्कीर्तनरूपाणि—विद्यमान-
 गुणगहनस्वभावाभ्येव, खलुरन्धराद्ये, तानि स्तुतिस्तोत्राणि जिनानां तु—आप्तानामेव, तद्यथा—“आणा जस्स विलइया सीसे सव्वेहि
 हरिइरेहिमि । सोऽपि तुह साणजलणे मयणो मयणं व पचिलीजो ॥१॥” इति गाथार्थः ॥२५॥ अथ कथं स्तुत्यादिप्रधानपूजाया
 गुनीरमिति, अबोध्यते—स्तुत्यादीनां कुसलपरिणामहेतुराह, एतदेवाह—‘तेसि’मित्यादि, तेषां—सारस्तुत्यादीनां अर्थाभिगमे-
 पभिधेयावगमे तति नियमेन—थरप्यंभावेन भवति—जायते कुशलपरिणामः—शुभाध्यवसायः, अर्थाधिगमय प्रायः कुशलपरिणाम-
 कारत्ताविति, भग्यस्तोत्राणां भित्ति गम्यते । एवं तर्थाधिगमवतामेव स्तुत्यादिभिर्गुनी पूजा स्यात्, नान्येषामिति, अबोध्यते—
 सुन्दरभावात्—शुभभावात् तेषां—स्तुत्यादीनां इतराणि अपि—तदर्थानामप्येव, आस्तां तदर्थोधिगमे, कुशलः परिणामो भवतीति
 प्रकृतं । यद्य कदापि दमवत्सीयत इत्याह—(तज्जनेन—माणिशेषोऽशरणेन, यथा तामगातगुणमपि सुन्दरस्वभावाय या गुणफरमेव
 भोग्यमपि । इति गाथार्थः ॥२५॥ पणिकुतमेव द्वावं द्वापनीये योजयथाह—‘जरे’त्यादि, जराशमनादीनि—जरापहाराप्रभृतीनि,
 अज्ञानगुणान्यपि—रोनिभिरपि विस्मृतादिशमनसाधनान्यपि, न केवलं सातगुणान्येव, तान् जरादिरोगान् शमयन्ति—नाशयन्ति
 यथा—येन मापरेण सुन्दररूपतत्त्वयेन, कर्मात्तरुगजारादिरोगान् स्तुत्यादीन्यपि—स्तुतिस्तोत्राण्यपि, न केवलं रत्नान्येव ‘तह’ इति

ता न्यपुद्गलं चिन्म पूजाप उचरि चंदनं नेयं । अकृत्वलियाद्गुणजुयं जहाऽऽगमं भावसारं तु ॥२७॥

रुमविसपरममंतो पदं पयंति वंति मन्वपणू (समयपणू) । मुधा एतुरसगो अकृत्वोभो होइ जिणचिण्णो अओत्तरस्यानधारणार्थसा तुशब्दस्य संबन्धात् तथैव-तेनैव प्रकारेण, किंयूतानि स्तुत्यादीनि ?-भावत्रानि-परमार्थिकमाणि कयानि, प्रमयन्तीति प्रकृतम् । इति गाथार्थः ॥२६॥ सारस्तुतिस्तोत्रद्वारनिगमनं तथा यदुक्तं “सारशुद्धतसहियाउ तह य चिद्दयंबंदणाउ” इति, तत्र चैत्यवन्दनस्यावसरं च दर्शयन्नाह-‘ता’ इत्यादि, ‘ता’ इति यस्मात्स्तुत्यादीनामर्थान्वयमेऽन्यथा च कुशलपरिणामो भवति तस्मात् कुशलपरिणामार्थं भवति एतत्पूर्वकमेव-स्तुत्यादिपाठपुरस्सरमेव पूजाया-अर्चनस्य उपरि चन्दनं-चैत्यवन्दनं द्वयं-विधेयत्वेन ज्ञातव्यं । किंभूतं ?-अस्वल्लितादिगुणयुतं-अस्वल्लिताव्यत्याग्रेडितादिगुणोपेतं, अस्वल्लितादिगुणाश्चानुयोगद्वाराध्ययनादवसेयाः, तथा यथाऽऽगमं-आगमानतिक्रमेण, तथा भावसारं तु-शुभाध्यवसायप्रधानमेव । इति गाथार्थः ॥२७॥ अथ कस्मात् स्तुत्यादियुक्तं पूजापूर्वकं चैत्यवन्दनं विधेयतयोपदिश्यत इत्याह-‘कर्मो’ इत्यादि, कर्मव विपमारागनो विकारहेतुत्वात्कर्मविपं तस्य नाशकत्वेना-

१. अस्वल्लितादीना लक्षणमिदम्-“अमलियं अमिलियं अवचामेलियं पडिपुणं पडिपुणपोरां कंठोद्विप्पमुक्कं गुरुवाणोवगयं” अस्या व्याख्या-उपलब्धलक्षणाकुलभूभागलंगटमिव म्बलति यत्तत्स्वलितं न तथाऽस्वलितं, अनेकशास्त्रसंबन्धीनि सूत्राण्येकत्र मीलयित्वा यत्र पठति तन्मीलितं, असदृशान्यमेव लब्धत्, अथवा परावर्तमानस्य यत्र पदादिविच्छेदो न प्रतीयते तन्मीलितं, न तथाऽमीलितं, एकस्मिन्नेव शालेऽन्या-न्यस्थाननिवृत्तान्येकार्थानि सूत्राण्येकत्र स्थाने समानीय पठतो व्यत्याग्रेडितं, अथवा आचारादिसूत्रमध्ये स्वमतिविरचितानि तत्सदृशानि सूत्राणि पठत्वा प्रक्षिपतो व्यत्याग्रेडितं, अस्यानविरतिर्कं वा व्यत्याग्रेडितं, न तथाऽन्यत्याग्रेडितं । सूत्रतो विन्दुमात्रादिभिरन्यूनमर्थतत्त्वध्याहाराऽऽकाङ्क्षाविरहितं

एयस्स समत्तीप कुसलं पणिहाणमो उ कापण्वं । तत्तो पवित्तिविग्घजयसिद्धिं तत्त प तिथीकरणं ॥२०॥

धरात्मकत्वसाधयेण परममंत्र इव कर्मविपरममंत्रः । एवं-अनेन प्रकारेण प्रागुक्तपूजापूर्वकत्वलक्षणैः, विधीयमानमिति शेषः
एतच्चैत्यवन्दनं इति-एवं ब्रुवते-भगवन्ति सर्वज्ञाः-सर्वविदाः, पाठान्तरेण समयज्ञाः, सर्वज्ञोक्तत्वेन चास्य कर्मविनाशकत्वं प्रत्यव्य-
भिचारितोक्ता, अत एवोपादेयता च । मंत्रश्च किल क्षुद्रोपद्रवद्रावणसमर्थमुद्रापूर्वकं व्यापार्यते तत्र श्रेष्ठ वन्दनकर्मत्रे का मुद्रेत्याह-मुद्रा-
-अङ्गविन्यासविशेषरूपा अत्र-चैत्यवन्दनार्था, उत्सर्गाः-कायोत्सर्गः, किंभूतः ?-अशोभः-अचलितस्वरूपः भवति-वर्तते जिनाः-
श्रुतावधिमनःपर्यायिकैवल्लहानवन्तो जिनकल्पिकाश्च तैथीर्णः-आचरितो जिनचीर्णः, अनेन चास्य आदेयता दक्षिणैति । चीर्णशब्दश्च
'चीर्णं प्रवासिग्रतं' इत्यादिशिष्टप्रयुक्तेः संस्कृतेऽपि साधुरेव । इति गार्थार्थः ॥२८॥ चैत्यवन्दनसमाप्तौ यद्विधेयं तदाह-'णये'त्यादि,
एतस्य-अतन्तरोक्तचैत्यवन्दनस्य समाप्तौ-उत्तरस्य पुनःशब्दार्थस्य तु शब्दस्येह संबन्धाभिप्रायां पुनः कुशलं-शुभं, न तु भवहेतुपदार्थ-
प्रार्थनादिवदशुभं, प्रणिधानं-प्रार्थनागर्भमैकाग्र्यं, 'ओ' इति निपातः पादपूरणार्था, तु शब्दः संबन्धित एव, कर्तव्यं-विधेयम् । अथ
कस्मादिदं कर्तव्यं ? अत्रोच्यते-यस्मादितः सरप्रवृत्त्यादयो भवन्तीति, एतदेवाह-ततः-प्रागुक्तप्रणिधानात् प्रवृत्तिः-सद्वर्त्मव्यापारेषु

प्रतिपूर्णा, उदादिघोषैरविकलं प्रतिपूर्णघोषं, अत्राह-घोषसममित्युक्तमेव तत्क इह विशेषः ? इति, उच्यते, घोषसममिति शिक्षाकालमधिकृत्योक्तं,
प्रतिपूर्णघोषं तु पारादर्शनादिकालमधिकृत्येति विशेषः, कंठघोषश्च कंठोष्ठमिति प्राण्यङ्गत्वात्समाहारः तेन विप्रमुक्तं कंठोष्ठविप्रमुक्तं, चालमूकमापि-
त्वेत् यदव्यक्तं न भवतीत्यर्थः, गुरुप्रदत्तया वाचनया उपगतं-प्राप्तं गुरुवाचनोपगतं न तु कर्णोष्ठादकेन शिक्षितं, न च पुलकात्स्वयमेवाधीतमि-
ति भावः, तदेवं यस्य वन्तोरापस्यकमालं शिक्षितविगुणोपेतं भवति ।

एतौ धियं न गियाणं पणिहाणं चोहिपत्थणासरिसं । सुहभावहेउभावा णेयं इहराऽपवित्ती उ ॥३०॥
एवं तु इद्वसिद्धी ? दन्वपवित्ती उ अण्णहा गियमा । तम्हा अविरुद्धमिणं णेयमवत्थंतरे उच्चिण ॥३१॥

प्रवर्तनं, भवति हि जातमनोरथानां शक्तौ सत्यां तदुपाये प्रवृत्तिरिति, तथा विघ्नजयो-मोक्षपथप्रवृत्तमृत्यूहस्य जघन्यमध्यमोक्त-
एस्यानुभमारूपस्य प्रणिधानजनितशुभभावान्तरेणाभिभवः, तथा सिद्धिः-विघ्नजयात् प्रस्तुतधर्मव्यापाराणां निष्पत्तिः, एतस्य च
प्रवृत्त्यादिपदत्रयस्य समाहारद्वन्द्वः । 'तह य'चि तथैव, समुच्चयार्थश्चायं । 'थिरीकरणं' ति स्वगतपरगतधर्मव्यापाराणां स्थिरीकरणं-
स्थिरत्वाधानमिति, अतः प्रवृत्त्यादीनि वाञ्छता प्रणिधानमवश्यं करणीयं, तदभावे प्रवृत्त्याद्यसिद्धेः । इति गाथार्थः ॥२९॥ ननु
प्रणिधानं मार्यनारूपत्वाभिदानयत्परिहार्यं स्यात्, नैवं, कुशलमिति विशेषणेन तस्य निदानरूपताया व्ययोहितत्वात्, अकुशलस्यैव
निदानत्वात्, इदं च विशेषणफलमनवधारयतो मन्दमतिशिष्यस्य निदानत्वाशङ्काव्यपोहायाह-'एत्तो' इत्यादि, 'एत्तो धिय'चि
यत् एव कुशलं प्रवृत्त्यादिहेतुर्वाऽत एव कारणात् न-नैव निदानं-आर्तऽभ्यानविशेषो भवति । किं तत् ? प्रणिधानं-चैत्यवन्दना-
वगानकृत्यं, निदानस्याकुशलत्वात् प्रवृत्त्याद्याशयविशेषानुत्पादकत्वाद्वा । तर्हि किंभूतमिदमित्याह-बोधिप्रार्थनासदृशं-"आरोगवो-
हिलामं" इत्यादिप्रार्थनानुसृत्यं, यथा बोधि(लाभ)प्रार्थनं न निदानं तथेदमपीत्यर्थः ॥ कुतएतदेवमित्याह-शुभभावहेतुमायात्-प्रशस्ताब्ध-
वसायस्य कारणत्वात्, यथा हि बोधिप्रार्थनं शुभभावहेतुरेवमिदमपि, हेयं-ह्यातव्यं । निदानरूपत्वे चास्य यत् स्यात्तदाह-इतरथा-
अन्यथा निदानरूपतायामित्यर्थः अप्रवृत्तिस्तु-अप्रवर्तनमेव-चैत्यवन्दनान्ते प्रणिधानस्याकरणमेव स्यात्, निदानस्यागमे निषिद्धत्वात् ।
इति गाथार्थः ॥३०॥ अथ भवत्वस्याप्रवृत्तिः को दोषः ? इत्याशङ्क्य परिहरन्नाह-'एव'मित्यादि, एवं तु कावचाऽध्येयं, एवं पुनः-

तं पुण संनिगोणं उवओगजुण तिव्वसङ्गाणं । सिरणमियकरयलजाल इय कायव्व पयसण ॥३५॥
अथ कीभरणं । जगगुण णोउ समं सुह पभायओ भयं । अयणिव्वेओ मग्गणुसारिया एठकलस्सिद्धी ॥३६॥
ओमविहउपाओ शुक्कजणपूआ परभरणं न । सुहगुणोओ तन्वययसेयणा अभयमग्गंया ॥३७॥ युग्मम् ॥
पणिपावपयत्तो पुन इयसिद्धिः-अभिमतार्थवित्तिचिन्तितं, अन्यथा-प्रणिपानस्य परिदार्थतायां प्रणिपानशून्यं पात्रपानं प्रव्या-
युष्टानमेवेति लेखयाह अन्वयभेदेन, 'तस्मिन्'सि मत्ताविद्यार्थसिद्धिनिबन्धने प्रणिपानं तन्मात्रेणोः अभिद्वयं-समं इदं प्रणिपानं
देयं-समत्त्वम् । किं तर्हि । स्यादु, न स्याद-अस्मात्तरे अभिवादिशेषे उपलब्धे-प्रणिपानस्य योगे, अवयवार्थवर्तीयगुणानुपलब्ध्या-
मप्यस्तस्य स्वीकृत्यापि नेति आत्मा । इति भाषार्थः ॥३८॥ प्रणिपानकरणविनिपातः-त'गित्यादि, एवेति प्रणिपानं पुनरिति
निशेधयोक्तने संयोगेन मोक्षविना भवतीति न वा उपयोगयुक्तेन अचक्षितमपरा-आसन्नितकथा सदगुणानुपलब्धमप-
भेदेन न मानतो निष्पिठकः । अथ स्यादीह विग्रियाह-शिक्षि-भक्तके भगवतो-निवेशितम करतउभो-सत्तागोरउत्ति-मत्तसिन्धारा-
निर्देशो यस्य करणे तस्यपि, कर्मावपनिशेषेति-भानिश्चेषजगिदं । इति-अनेन न परमभाषेन पात्रपानेन भयदेन चापरेण । इति
भाषार्थः ॥३९॥ इतिवदप्यनित्येन प्रणिपान-पात्रकमे तर्क्षयत्वाह-‘उभे’त्यादि न, अथेति-विषयनिरासेन विग्रह-
निर्देशो नित्यत्वान्न पात्रोर्नित्यत्वे कीलतायाः-ने वध्येतानिदरक्ष्णं, विरायतासवपराहत्तरेषामप्यपरा ने कीलद्रेण ने कीलमोहेत्यपि वदते ।
नवात्रापाना मप्यतचपयपाम भूनेर्भुक्तात् अमर्ता वा-आह्वानां भयान्नदत्तुतरेणैवेक्षन्नापेयोमेव वा गौरवार्हत्वात् शुक्लास्या-
कृत्यं न भवद्वेन, नवाह तस्यमर्ता भवेत्याहमनिर्देशे एव प्रभावतो-अथो गान्तरूपात् वे भवन्तु ।-सामेस्यमपि विगुणयुता भव-

பி.எஸ்

उचियं च इमं णेयं तस्मात्तस्माच्चमि तत्फलस्सण्णे । अपमत्तसंजयाणं आराऽणभिसंगओ ण परे ॥३५॥

निर्वेदः-संसारविशगः मार्गानुसारिता-मोक्षमार्गानुसरणं इष्टफलसिद्धिः-अभिमतार्थनिष्पत्तिरिहलौकिकी, ययोपगृहीतस्य चित्त-
स्वास्थ्यं भवति, ततश्च धर्मे प्रवृत्तिः स्यादिति ॥३३॥ तथा लोकविरुद्धत्यागः-सर्वजननिन्दादिलोकविरुद्धानुष्ठानवर्जनं गुरुजनपूजा-
मातापितृधर्मचार्यादिपूजनं परार्थकरणं च-परप्रयोजनकारिता च शुभगुरुर्योगः-सुन्दरधर्माचार्यसंबन्धः तद्वचनसेवना-गुरुवचनमेवा
आभय-आसंसारं अखंडा-संपूर्णा भवतु । इति माथाद्वयार्थः ॥३४॥ अथ यदुक्तं 'अवस्थान्तरे उचितं प्रणिधानं भवती'ति तद्वर्ध-
नायाह-'उचिय'मित्यादि, उचितं-योग्यं चशब्दः पुनरर्थः इदं प्रणिधानं क्षेयं-ज्ञातव्यं तस्य-भवनिर्वेदादेः प्रार्थनीयार्थस्य अभा-
वे-असत्तायां, अविद्यमानार्थविषयैव हि मर्थना भवति । इदं च मतान्तरमाह-तस्य-प्रार्थनीयार्थस्य भवनिर्वेदादेः यत् फलं-साध्य-
मनन्तरमप्रमत्तादिगुणस्थानमालारूपं परंपरं वा मोक्षारूपं तत्फलं तस्य, अभावे इति वर्तते, अन्ये-अपरे स्वरयः, उचितमिति प्रक्रमः ।
यद्यपि हि सोऽर्थः तामान्येनास्ति तथापि तत्फलसंसिद्धये स एव प्रार्थ्यते, विशिष्टतमस्यैव तस्य स्वफलप्रसाधकत्वादिति । एतदेव
व्यक्तीक्षुर्वन्नाह-अप्रमत्तसंयतेभ्यः-सप्तमगुणस्थानकवर्तिभ्यः आराव-अर्वाभिभावे, प्रमत्तसंयतान् यावत्, इदमुचितं भवतीति भावः ।
अथ परतोऽपीदं कसान्नोचितमित्याह-'अणमिसङ्गु'त्ति अनभिर्वंगतः-अभिर्वंगभावात् न-नैव परस्मिन्-प्रमत्तसंयतेभ्यः पर-
त्राप्रमत्तसंयतादौ, उचितमिति प्रक्रमः, अप्रमत्तसंयतादयो हि निरभिर्वंगत्वाअ प्रार्थनापरा भवन्ति, यदाह-"मोक्षे भवे च मर्वत्र,
निःस्पृहो मुनिसत्तमः" । इति माथार्थः ॥३५॥ यदुक्तं 'प्रणिधानं निदानं न भवती'त्यस्यार्थस्य साधकं प्रमाणं दर्शयन्नाह-
'मोक्षस्व'इत्यादि, मोक्षाज्ञानां-निर्वृत्तिकारणानां प्रार्थना-आश्रमा अथवा मोक्षाङ्गं चासौ प्रार्थना चेति मोक्षाङ्गमार्थना इति-एषा 'जय'

मोक्षत्वं गपत्थणाद् य ण गियाणं तदुच्चियस्स विण्णेयं । सुत्ताणुमहत्तो जह बोहीए पत्थणा माणं ॥ ३६ ॥

एवं च दसाईसुं तित्थपरंमिदि गियाणपडिसेहो । जुत्तो भवपडिवद्धं साभिरसंगं तयं जेण ॥ ३७ ॥

वीरराय' इत्याद्यनन्तरोक्तप्रकारा, अनेन च तीर्थरत्नं मे भूयादित्यादिकाया रामाकुलगानसकृताया भवाङ्गभूताया व्युदासः । न-नैव निदानं आर्तभयानविशेषो भवतीति विज्ञेयं-ज्ञातव्यमिति प्रतिज्ञा । कृत इत्याह-तदुचितस्य-प्रणिधानोचितस्य प्रमत्तसंय-तान्तस्य गुणस्थानिन इत्यर्थः सूत्रानुमतितः-आगमनुज्ञातत्वात्, अप्रमत्तसंयतादेहिं तत्सूत्रं नानुमन्यते, तस्यानभिष्वङ्गत्वात्, तद-न्यस्य त्वनुमन्यते सामिष्वङ्गत्वात्, विशिष्टप्रणिधानस्य निगमिष्वङ्गताहेतुत्वादिति, अनेन च हेतुरुक्तः । यथेति दृष्टान्तद्वयार्थः । बोधेः-बोधिलाभस्य प्रार्थना-आशंसेति मानं-प्रमाणं इदमनुमानलक्षणं प्रणिधानस्य निदानत्वाभावसाधकमिति । प्रयोगश्चास्य-वम्-यत्सूत्रानुमतं मोक्षागप्रार्थनं तन्निदानं न भवति, यथा वोचिप्रार्थनं, सूत्रानुमतं चेदमधिष्ठितं मोक्षाङ्गप्रार्थनमिति साधार्थः ॥ ३६ ॥ ननु मोक्षाङ्गानां प्रार्थनं न निदानं, तीर्थकरत्वं तु मोक्षाङ्गमतस्तस्यापि प्रार्थनाप्रतिषेधो यो दशाश्रुतस्कन्धेऽभिहितो नासौ युक्त इत्याशं-क्याह-'एव'मित्यादि, एवं च-अनेन पूर्वोक्तेन प्रकारेण मोक्षाङ्गप्रार्थनाया एवानिदानताप्रतिपादनलक्षणेन दशादिषु-दशाश्रुतस्क-न्धप्रभृतिषु, आदिशब्दाद्व्यापनशक्तकादिपरिश्रहः, तीर्थकरेऽपि-भवभवनेभीतजननिर्वाणनगरगमनसार्थवाहकल्पे जिनेऽपि विषये, आत्मा संसारावर्तपातनिमित्तभूतभूतभूतत्वादौ, निदानस्य 'अमुतो धर्मचिर्धकरो भूयासं' इत्येवं प्रार्थनस्य प्रतिषेधो-विधेयतया निषेधो निदानप्रतिषेधः, किमित्याह-युक्तः-संगतो वर्तते । केन कारणेनेत्याह-भवप्रतिबद्धं-संसारानुपक्तं येन-यस्मात्कारणात् 'तयं'ति तत्कं तीर्थकरत्वप्रार्थनं, भवप्रतिबद्धमेव कृत इत्याह-यतः सामिष्वङ्गं-रागोपेतं, यतस्तीर्थकरसत्कस्याप्रस्वरनिर्मितसमवस-

जं पुण निरभिस्संगं धम्मा एसो अणेगसत्तहिओ । निरुवमसुहसंजणओ अपुव्वच्चित्तामणीकप्पो ॥३८॥
ता एयाणुद्धानं हिममणुयहयं पहाणभावस्स । तम्मि पवित्तिसरूवं अत्थापत्तीए तमदुडं ॥३९॥ युग्मम् ॥

रणकनकमलममुखविभवस्य दर्शनात् श्रवणाद्वा संजाततदमिलापः कोऽपि विकल्पं करोति-भवश्रमणतोऽप्यहं तीर्थकरो भूयासं ।
इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ एतस्यैव साभिष्वङ्गताविषयये दोषाभावमाह-‘ज’मित्यादि च, ‘जं पुण’ इति साभिष्वङ्गं
तावदुष्टमेव, यत्पुनस्तीर्थकरत्वप्रार्थनं निरभिष्वङ्गं रागाभावेन विहितं तददृष्टमिति संबन्धः । निरभिष्वङ्गतामेव तस्याह-धर्मात्-
कुशलानुष्ठानरूपादर्हद्वारसत्त्वादेः सकाशात् धर्माय वा मन्यानां एषः तीर्थकरः, भवतीति गम्यं । किंभूतः ?-अनेकसत्त्वहितो-
निखिलजगज्जन्तुजातपरमबान्धवः, कथं ?-यतो निरुपमसुखसंजनकः-अनुपमानन्दसंपादको निर्वाणेहेतुत्वात्, अत एवापूर्वचिन्ता-
मणिकल्पः चिन्तातिक्रान्तसुखविधायित्वादिति ॥ ‘ता’ इति यस्मादनेकसत्त्वहितत्वादिविशेषणस्तीर्थकरस्तु तस्मात् एतस्य-
तीर्थकरस्यानुष्ठानं-सद्धर्मदेशनादिकमेतदनुष्ठानं, किमित्याह-हितं-पथं, इष्टार्थसाधकत्वात् । किंभूतं ?-अनुपहतं-अप्रतिघातं, इह
स्याने इतिशब्दो द्रष्टव्यः, ततश्च इतिप्रधानभावस्य-एवंभूतप्रबन्धवसायस्य देहिनः, किंभूतं तीर्थकरत्वप्रार्थनमित्याह-तस्मिन् धर्म-
देशनादिजिनानुष्ठाने प्रवृत्तिस्वरूपं प्रवर्तनस्वभावं । ननु तीर्थकरोऽहं भवेममित्येतस्य प्रार्थनस्य तीर्थकरवृत्तिकत्वात् कथमिदं धर्म-
देशनाप्रवर्तनस्वभावमित्यत आह-अर्थापत्त्या-न्यायतः, यद्यपि तत्प्रार्थनं साक्षात्तीर्थकरत्ववृत्तिकं तथाप्यर्थोपत्त्या धर्मदेशनादा-
येव वर्तते, तीर्थकरत्वप्रार्थनाद्वारेण धर्मदेशनादिजिनानुष्ठानस्यैव हितादिविशेषणस्य प्रार्थितत्वादिति तीर्थकरत्वप्रार्थनमदुष्टं-न
दुपणवदिति गाथाद्वयार्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ अथ प्रणिधानवक्तव्यतामुपसंहरन्नुपदेशमाह-कृतं-अलं अत्र-प्रणिधानवक्तव्यतायां,

कथमित्थ पसंगेणं पूजा एवं जिणाण कायब्धा । लद्धण माणुसत्तं परिसुद्धा सुत्तनीतीए ॥ ४० ॥

पूजायै कायचक्षो पटिकुट्टो सो य जेय पुज्जाणं । उवगारिणिचि तो सा परिसुद्धा कह णु होइचि ? ॥ ४१ ॥

प्रसङ्गेन-प्रसङ्गायावभणितेन । पूजा-अर्चनं । एवं-उत्केन कालाचारानुप्रकारेण जिनानां-अर्हतां कर्तव्या-विधेया लब्धा-प्राप्य
माणुपत्तं-नरत्वं, माणुषाणां विशेषेणोपदेशार्हत्वात् प्रायो यथोपदिष्टकारकत्वाच्च लब्धा माणुषत्वमित्युक्तं, न पुनर्देवत्वाविव्यवच्छे-
दार्थे । किमिहाऽसावित्याह-परिशुद्धा-निर्दोषा । सा च स्वप्रतिभासेनापि स्यादत आह-सुत्रनीत्या-आगमन्यायेन । इति गाथार्थः
॥ ४० ॥ 'परिशुद्धा पूजा कर्तव्ये'त्युक्तं, तत्र च तत्परिशुद्धतामसं भावयतः परस्य मतमादर्शयन्नाह-'पूजे'त्यादि, पूजायां-
जिनार्चने कायमधः-पृथिव्यादिनीवनिष्कायहिंसा भवति तत्कथमसौ परिशुद्धेति । अथ कायवधो न दूषणमित्यत आह-'पटिकुट्टो
सो य'चि स च पुनः-कायमधः प्रतिकुट्टो-निगारितो विधेयतया जिनैः, यदाह-'सम्बे जीवावि इच्छंति, जीविच्छं न मरिज्जिच्छं ।
तम्हा पाणनहं घोरं, निगमंथा पज्जवंति णं ॥ ११ ॥' इति । तथा प्रतिषिद्धकायवधद्वारेणापि पूजा विधीयमाना परिशुद्धा भवेद्यद्युप-
कारत्वाया पूज्यानां स्यात्, न चापचित्येतदाह-नैव पूज्यानां-जिनानां उपकारिणी-उपकरणशीला, वीतरागतया तेषां परितोषा-
विधायकत्वात्, इतिशब्दो दूषणमक्तव्यतासमाप्तौ । 'तो' इति यस्माद्धूपणोपेत्यं तस्माद्धेतोः सा पूजा परिशुद्धा-अनवधा कथं ?-केन
प्रकारेण, न कथञ्चिदित्यर्थः, 'तु' इति विवरणं, भवति-जायते । इतिशब्दः पश्मतसमाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ इहोत्तरदानायाह-
'भण्णई'त्यादि, गणयते-अभिगीयते, ममाधिरिति गम्यं, जिनपूजायां कायवधो-जीमनिष्कायहिंसा यद्यपीति परवचनाभ्युपगमे भवति
-जायते गुणशब्दः पादपूर्णे कथञ्चिन्-केनचित्प्रकारेण, यतनाविशेषेण पञ्चवर्षानस्य सर्वथापि न भवतीत्यपि दर्शयार्थं कथञ्चिद्ग्रहणं ।

भणइ जिणपूयाए कायवहो जतिवि होइ उ करिचि । तहवि तई परिसुद्धा गिहीण कूवाहरणजोगा ॥४२॥
 असदारंभपवत्ता जं च गिही तेण तेसि विन्नेया । तन्निव्वित्तिफलचिय एसा परिभावणीयमिणं ॥४३॥
 उचगाराभावम्मिबि पुज्जाणं पूजगस्स उवगारो । मंतादिसरणजलणाइसेवणे जह तहेहं पि ॥ ४४ ॥

तथा यद्यपि चासौ प्रतिपिद्ध इत्येतदिह स्थाने द्रष्टव्यं तथापि तदपि (तदपि) 'तई'तका सा जिनपूजा परिशुद्धा-निवद्या, केषां?—
 गृहिणां, न तु साधूनां, यतः—“अधिकारिवशात् शास्त्रे, धर्मसाधनसंस्थितिः । व्याधिप्रतिक्रियातुल्या, विज्ञेया गुणबोपयो” ॥१॥
 रिति कथं परिशुद्धेत्याह—कूपोदाहरणस्य—अवटखननज्ञातस्य योगः—संबन्धो दार्ष्टान्तिकयोजनं कूपोदाहरणयोगः तस्मादिति । उदा-
 हरणयोजनं चैवं—यद्विशिष्टगुणान्तरसंपादकं तदीपदोषदुष्टमपि परिशुद्धमवसेयं, यथा श्रमतृष्णाकर्दमलेपादिदोषयुक्तं जलोद्गमसं-
 पादाकालतृष्णान्छेदादिमहागुणयुक्तं कूपखननं, विशिष्टकर्मक्षयादिगुणसंपादिका च जिनपूजा । इति गाथार्थः ॥४२॥ समाधाना-
 न्तरमाह—‘असदे’त्यादि, असदारंभप्रवृत्ताः—प्राग्युपमर्दनहेतुत्वेनाशोभनकृव्यादिव्यापारप्रसक्ताः यद्—यस्माद्धेतोः चशब्दः
 समुच्ये गृहिणो—गृहस्थाः तेन हेतुना तेषां—गृहिणां विज्ञेया—ज्ञातव्या तन्निवृत्तिफलैव—देहगेहादिनिमित्तजीवोपमर्दनरूपाशुभारंभ-
 निवृत्तिप्रयोजनैव, भवति हि जिनपूजाजनितभावविशुद्धिप्रकर्षेण चारित्रमोर्हनीयक्षयोपश्रमसद्भावात् कालेनासदारंभेभ्यो निवृत्तिः,
 तथा जिनपूजाप्रवृत्तिकाले चाऽसदारंभाणामसंभवात् शुभभावंसंगवाच्च तन्निवृत्तिफलाऽसौ भवतीत्युच्यते । एषा जिनपूजा ।
 परिभावनीयं—पर्यालोचनीयं इदं—जिनपूजाया असदारंभनिवर्तनफलत्वं भवन्निरपि येनावबुध्यते तथैव प्रतिपद्यते । इति गाथार्थः
 ॥ ४३ ॥ अथ यदुक्तं ‘नैव पूज्यानामुपकारिणी’ति तत्समाधानार्थमाह—‘उचे’त्यादि, उपकारागमाच्चेऽपि—कृतकृत्यत्वेनानन्दाद्यप-

देहादिनिमित्तं पि दृ जे कायवहम्मि तद् पयदंति । जिणपूयाकायवहंभि तेसिमपवत्तणं मोहो ॥ ४८ ॥

सुत्तमणिपण विहिणा गिहिणा गिन्वाणमिच्छमाणेण । तम्हा जिणाण पूजा कायज्ज्वा अप्यमत्तेण ॥ ४९ ॥
कारणापमंभेऽपि, आत्तामुपकारमद्वावे, केषामित्याह-पूज्यानां-पूजाहणां जिनानां पूजकस्य-अर्चकस्य उपकारः-पुण्यनन्धारि-
लक्षणो गुणो भवति, एतदृष्टान्तेन समर्थयत्याह-मंत्रादिभारणं च-मंत्रविद्याभ्यानं ज्वलनादियेवनं च-वह्निनीप्रमृत्तिसंश्रय इति
समाहारद्वन्द्वोऽनस्तस्मिन् यथा-येन प्रकारेण तेभ्यस्यानुपकारेऽपि तेभ्यस्तोषकारस्तथा-तेनैव प्रकारेण इहापि-पूजाविशेषेऽपि पूज-
कस्योपकारो भवति । इति गाथाार्थः ॥४८॥ पूजायां कायघो मरतीति मन्यमानास्तद्वीरुतया वय ये न प्रवर्तन्ते तदुपलंभनार्थमाह-
'देहे'त्यादि, देहादिनिमित्तमपि छरीरगृहपुत्रकलप्रप्रभृत्यर्थमपि, न केवलं घर्मार्थमेव, दुष्टान्दो वाक्यालङ्कारं, ये गृहिणः कायार्थे-
जीरानिरासद्विषायां तथा-तेन प्रकारेण हलशकटसेटनादिना प्रवर्तन्ते-द्याप्रियन्ते जिनपूजार्थं कायघो-हिमा जिनपूजाकायवस्त-
स्मिन् तेषां गृहिणां अप्रवर्तनं-अप्रवृत्तिः मोहो-भूदता । अप्रवर्तने (तदमवृत्तेः) मोहकार्यत्वात्, न हि मोहं विना सात्तमीभूतजीन्यात्-
तया विशिष्टदयार्थितस्य गृहिणो विमुद्रभाननिपन्थनतया बोधिलाभादिगुणकारणत्वेन जीरक्षानिरन्धनतया दयैरूपायां
रागरेणं च निर्गणापन्थीजभूतायां जिनपूजायामप्रवृत्तिः स्यात्, मोहस्यैव हि तत्प्रवृत्तिविषयकत्वात् । इति गाथाार्थः ॥४९॥
अथ पूजाविधिसुपतारंस्तद्विषयमुपदेशमाह-'सुत्ते'त्यादि, यथमणिनेन-आगमोक्तेन विधिना-विधानेन, पूजा कर्तव्येति
संयन्तः, केनेत्याह-गृहिणा-गृहम्येन, गाघोऽनपि कारितान् । किंविधेनेत्याह-निर्वाणं-निर्घृतिमिच्छता, निर्वाणव्यतिरिक्तस्य
फलस्योपायान्तरेणापि गुलमत्तात्, 'तम्ह'ति तस्मात् जिनानां छवळत्येवानुपकारेऽपि पूजकस्योपकारो भवति, तथा जिन-

एकं पि उदयगविद् जह पदिमत्तं महासमुद्धमि । जायह अकलयमेवं पूयां जिणगुणसमुद्देशु ॥ ४७ ॥
उत्तमगुणनहुमाणो पयमुत्तमसत्तमज्झयारम्मि । उत्तमधम्मपसिद्धी पूयाएँ जिणवरिदाणं ॥ ४८ ॥

पूजायामप्रयत्नं मोहादेव, उसाद्धतोः जिनानां-अर्हतां पूजा-अर्चनं कर्तव्या-विधेया अप्रमत्तेन-अप्रमादवता प्रमादपरिहारे-
जेतियाव । इति गाथार्थः । ४६ । अथ कसादेवं पूजा विधेयेत्युपदिश्यते ? , उच्यते, महाफलत्वात्, एतदेवाह—
'एक' मित्तमादि, 'एकं पी'ति माकृतत्वेन एकोऽपि, आस्तामनेकः, उदकविन्दुः-जललवः यथेति दृष्टान्तोपदर्शनार्थः प्रक्षिप्तो-
निःसृष्टः महानमुद्र-स्वयंपूरमणादिदृष्टसागरे जायते-भवति अक्षयः-अप्रणाशी, विपुलगलनिलीनतया शोषाभावात्, एवमिति
दाष्टान्ति कोपनयनार्थः, पूजा-अर्चना, केवित्याह-जिनाथ ते गुणानां-गुणरत्नानामाधारत्वेन प्राचुर्येण च समुद्रा इव समुद्रा-
धेति जिनगुणगमुद्रास्तेषु फलापेक्षयाऽक्षया भवति । इति गाथार्थः ॥ ४७ ॥ पूजामेव पुरस्कुर्वन्नाह—उत्तमे'त्यादि. उत्तम-
गुणेषु-प्रधानगुणेषु जिनेषु वीतरागत्वादेषु वा जिनगुणेषु बहुमानः-पक्षपात उत्तमगुणबहुमानः, स जिनपूजया भवतीति
संबन्धः, पूजकस्तेति गम्यं, तथा पदं-अवस्थानमुत्तमसत्त्वमध्यकारे-प्रधानप्राणिनां प्रधानाशयविशेषाणां वा जिनगणधरना-
किनरनायकादीनां मध्ये, तथोत्तमधर्मप्रसिद्धिः-प्रधानधर्मस्य पूजाकाले प्रकटपुण्यकर्मबन्धरूपस्याशुभकर्मक्षयरूपस्य च कालान्तर-
क्रमेण ययाख्यातचारित्ररूपस्य निष्पत्तिर्भवति, अथोत्तमधर्मप्रसिद्धिः-जिनशासनप्रकाशः पूजया-अभ्यर्चनेन जिनाः-छमस्य-
वीतरागास्तेषां वराः-प्रधानाः केवलिनस्तेषामिन्द्राः-तीर्थकरनामकर्मोदयवर्तित्वाच्चानाविधातिशयसमेतत्वाच्च तीर्थकरा अत-
स्तेषां जिनवरेन्द्राणाम् । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ पूजा तावन्महाफलव, अथ पूजाप्रणिधानमपि महाफलमिति दृष्टान्तेन दर्शयन्नाह-

सुन्वह दुग्गङ्गारी जगगुरुणो सिन्दुवारकुसुमेति । पूजापणिहणेणं उवचण्णा तिघसलोगम्मि ॥ ४९ ॥

‘सुन्वह’ इत्यादि, श्रूयत-आकर्ण्यते जिनेन्द्रप्रचने, किं तदित्याह-दुर्गतिनारी-दारिद्र्योपहतयोषा जगद्गुरोः त्रिभुवननाथस्य सिन्दु-
वारकुसुमैः-निर्गुणैः करणभूतैः या पूजा-अर्चनं तत्र यत् प्रणिधानं-पूजां करोमीत्येवंविधैर्काव्यं तत्पूजाप्रणिधानम्, इह च
कुसुमशब्दसापेक्षत्वेऽपि पूजाशब्दस्य प्रणिधानशब्देन सह समासो देवदत्तस्य गुरुकुलमित्यादाविव न दोषायेति । तेन पूजाप्रणिधा-
नेन कारणभूतेन, पूजां विनैव भावमात्रेणैवेति हृदयं, उपपन्ना-उत्पन्ना त्रिदशलोके स्वर्गे इत्यक्षरार्थः । कथानकं पुनरेवं पूज्याः
प्रतिपादयन्ति-श्रीमन्महारीरम्यमानस्वामी इक्ष्वाकुलनन्दनः प्रसिद्धसिद्धार्थपाथिवपुत्रः पुत्रीयितनिखिलभुवनजनो जनितजनमन-
श्चमत्कारगुणश्रामो ग्रामाकरनगरपुरपौरपुं पृथिवी विहरचन्द्रदा कदाचिरकारुन्दीनामिकायां पुरि समाजगाम, तत्र चामरवरवि-
तरविरचितसमनसरणमध्यवर्तिनि भगवति धर्मदेशना विदधति तथा नानाविधानवाहनसमारूढौघपसिपरिगते सिन्धुरस्कन्धम-
धिष्ठिते छत्रच्छन्नभस्तले मागधोद्रीतगुणगणे मेरीभांकारभरितांवरतले नरपतौ तथा द्विजवरवैश्यादिके पुरजने तथा गन्धधूप-
पुष्पपटलप्रभृतिपूजापदार्थव्ययकरकिंकरीनिरुपरिगते विविधमसामरणरमणीयतरशरीरे नगरनारीनिकरे भगवतो वन्दनार्थं
ब्रजति सति एकया वृद्धदरिद्रपोषिता जलेन्धनाद्यर्थं बहिर्निर्गतया कश्चिन्नरः पृष्टः-‘कायं लोक एकमुखस्त्वरितं याति ?’ तेनोक्तम्-
‘जगदेकमान्धवस्य देहिना जन्मजरामरणरोगश्लोकदुर्गत्यादिदुःखच्छिद्रस्य श्रीमन्महारीस्य वन्दनपूजाद्यर्थं’ तत्तत्तच्छ्रवणात्तस्या
भगवति भक्तिरभवत्, अचिन्त्यच्च-‘अहमपि भगवतः पूजार्थं यत्र करोमि, केवलमहमतिदुर्गता पुण्यरहिता विहिता पूजाश्च व्रजितेति’
ततोऽरण्यपट्टानि मुधालभ्यानि सिन्दुवारकुसुमानि स्वयमेव गृहीत्वा भक्तिभरनिर्भराङ्गी-अहो धन्या पुण्या कृतार्था कृतलक्षणाऽह,

सम्भं णाऊण इमं सुयाणुसारेण धीरपुरिसेहि । एवं चिय कायन्वं अविरहियं सिद्धिकामेहि ॥ ५० ॥

मुलब्धं भम जन्म, जीवितफलं चाहमवाप्तेति भावनया पुलकंठकितकाया ग्रमोदजलपूरश्रावितकपोला भगवन्तं प्रति प्रयान्ती समरसरणकाननयोरन्तराल एव दृढतया क्षीणायुष्कतया च श्रमिति मृतिमुपागता, ततोऽसावविहितपूजाऽपि पूजाप्रणिधानोल्लसितमानमतया देवत्वमवाप्तती, ततस्तस्याः कलेवरमवनिपीठलोठितमवलोकयानुकंपापरीतान्तःकरणो लोको मूर्च्छितेयमिति मन्यमानोऽम्भसा सिषेच, ततस्तामपरिस्पन्दामवलोकय लोको भगवन्तं पप्रच्छ—‘भगवन्नसौ वृद्धा किं मृतोत जीवतीति’ भगवांस्तु व्याजहार—‘यथा मृताऽसौ देवत्वं चावाप्ता । ततः पर्याप्तिभानुमुपागत्य प्रयुक्तावधिः पूर्वभवानुभूतभवगम्य वन्दनार्थमागतः, स चायं मत्पुरो-यती देव इति’ । ततो भगवदभिहितमिदमनुश्रुत्य समस्तः स समवसरणधरणीगतो जनः परमं विस्मयमगमत्, यथा—‘अहो पूजाप्रणिधानमात्रेऽपि कथममरतामगमाऽमाविति’ । ततो भगवान् गंभीरां धर्मरूथामकथयत्, यथा—‘स्तोकोऽपि शुभाध्यवसायो विशिष्टगुणपात्रनिपयो महाफलो भवति, यतः—‘एगंपि उदगचिन्द’ गाहा, ‘उत्तमगुण’ गाहा, ततो भगवांस्तत्संबन्धिनं भाविभवत्यतिरुमरुध्यत्, यथा—‘अयं दूर्गतनारीजीवो देवसुखान्यनुभूय ततश्च्युतः सन् कनरुध्वजो नाम नृपो भविष्यति, स च, क्रदान्त्रिप्राज्यं राज्यसुखमनुभवन् मंडकं सर्पेण सर्पं कुरेण कुरमजगरेण तमपि महाहिना ग्रस्यमानमालोक्य भावयिष्यति—‘यथा एते मंटेकादयः परस्परग्रमगाना महाहेतुस्त्वमवशाद्विशन्ति एवमेतेऽपि जना बलवन्तो दुर्बलान् यथा नलं नाधयन्तो यमराजमुच्यं विज्जन्ति’ इति भावयंश्च प्रत्येकमुद्धो मविष्यति, ततो राज्यसंपदमवधूय श्रमणत्वमुपगम्य देवत्वमवाप्स्यति, एवं भगवंपरमयाऽयो-ध्याया नगर्षाः शुक्रावतारानाम्नि चैत्ये केवलश्रियमाप्य सेत्स्यति । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥ अथ मन्त्रमोक्षमहाभाष्यम्—

॥ पूयापगरणं चउत्थं सम्मत्तं ॥ ४ ॥

‘सम्म’मित्यादि, सम्यग्-यथावत् ज्ञात्वा-अनगम्य, यतोऽसम्यग्ज्ञानमज्ञानं च नोपकाराय, इममिति-इदं पूजाविधानं श्रुतानुसारेण-आगमोद्देशेन, स्वयम्भुत्प्रेक्षितस्य ग्रायो व्यभिचारित्वात्, धीरपुरुषैः-बुद्धिमश्रैः, अनुद्धिमतां सम्यग्ज्ञानकरणयोरसंभवाद्, अक्षो-मनैर्वा, कुनयमतिविधुरितमानसा हि सम्यग्ज्ञानकरणयोरसमर्था एव ‘एवं न्यि’ति एवमेव-आगमानुसारेणैव कर्तव्यं-विधेयं अविरहितं-सन्ततं, अविच्छेदकरणे हि शुभाध्यवसायः प्ररूपं लभते, ततथेष्टसिद्धिर्भवतीति, सिद्धिकामैः-मुक्तिप्राप्तिलुपटैः, मुक्ति-प्राप्तेरनन्योपायत्वात् इति गाथार्थः ॥ ५० ॥ पूजाप्रकरणविवरणं समाप्तम् ॥ ४ ॥

—*—

॥ अथ पञ्चमपञ्चाशकवृत्तिः ॥ ५ ॥

जिनपूजा प्रागुपदर्शिता, तदनन्तरं च प्रत्याख्यानं विधेयमतस्तद्विधिं बिभर्णिषुर्महलाद्यभिधानायाह—

नमिऊण बद्धमाणं समासओ सुत्तजुत्तिओ वोच्छं । पन्चवक्काणस्स विहिं मंदमहवियोहणट्ठाए ॥ १ ॥

‘नमी’त्यादि, नरत्वा-प्रणम्य वर्धमानं-महानीरं समागतः-संक्षेपेण, वक्ष्ये इत्यनेन संबन्धः । तथा सूत्रयुक्तिः-आगमश्रितामुपपत्ति-माश्रित्य, अथवा सूत्रं च युक्तिं चाश्रित्य, वक्ष्ये-भगिष्यामि प्रत्याख्यानस्य-नमस्कारसहितादनियमस्य विधिं-विधानं । किमर्थ-मित्याह-मन्दमतीनां-अल्पमेधसां विबोधनं-प्रबोधनं तल्लक्षणोऽर्थः-प्रयोजन मन्दमतिविबोधनार्थस्तस्मै मन्दमतिविबोधनार्थाय,

पक्षस्त्वाणं नियमो चरित्तघम्मो य होति एगट्ठा। मूलुत्तरंगुणविसयं चित्तमिणं चण्णिणयं समए ॥१॥
इह पुण अद्रारूयं णवकारादि पतिदिणोवओगित्ति। आहारगोथरं जइमिहीण भणिमो इमं चेष ॥३॥

यतः पूर्वाचार्यैः प्रत्याख्यानविधिर्विस्तरेण महामतिसमधिगम्य एवोक्तः। इति गार्थः ॥१॥ अथ प्रत्याख्यानमेव पर्यायतो भेदतश्च निरूपयन्नाह—‘पक्षे’त्यादि, प्रति-प्रवृत्तिप्रतिकूलतया आ-मर्यादया ख्यानं-प्रकथनं प्रत्याख्यानं? तथा नियमनं-नियमः, हेयार्थेभ्य उपरमः २ तथा चरति-मोक्षं प्रति याति येन तच्चरित्रं, तच्च तद्धर्मयेति चरित्रधर्मः, चरित्रशब्देन श्रुतस्य व्यवच्छेदः ३ चशब्दः समुच्चये, भवन्ति-वर्तन्ते, एकार्था-अभिन्नार्थाः निवृत्त्यभिधायकत्वाद्, एते शब्दा इति गम्यते। मूलानीव चारित्रकल्पद्रुमस्य मूलानि उत्तरे च तस्यैव शाखाद्यवयवत्वे गुणास्ते विषयो-गोचरो यस्य तन्मूलोत्तरगुणविषयं, तत्र मूलगुणाः-सर्वतो महा-व्रतानि देशतश्चाणुव्रतानि, उत्तरगुणास्तु मर्यतः पिंडविशुद्ध्यादयो देशतश्च दिग्भ्रतादयः, अथोत्तरगुणा दशविधप्रत्याख्यानमनाग-तादि नमस्कारसहितादि वाऽऽगमप्रसिद्धं, अत एव चित्रं-बहुप्रकारं इदं प्रत्याख्यानं वर्णितं-भणितं ममये-प्रत्यग्राख्याननिर्युतयादि-सिद्धान्ते इति गार्थः ॥२॥ तदेवमनेकविधस्यापि प्रत्याख्यानस्य भवनीयतया प्राप्तौ यदेवेह विवक्षितं तदेव प्रतिज्ञानानः प्राह—‘इहे’त्यादि, इह-अस्मिन् प्रकरणे, पुनःशब्दो विशेषद्योतनार्थः, स चायं-अद्वा-कालः सैव रूपं-स्वभावो यस्य तदद्वारूपं, अद्वा-रूपतां च प्रत्याख्यानस्य तत्परिमाणभूतकालादभिन्नत्वविशेषयेति। किं तदित्याह—‘नमस्काराद’चि नमस्कारसहितप्रभृति दशधा, आह च-नवकार १ पोरिसीए २ पुरिमेट्टे ३ क्कामणे ४ कठाणे ५ य। आयं विल ६ डमचट्टे ७ चरिमे ८ य अभिगहे ९ विगई १० ॥ १ ॥” ननु नमस्कारसहिताद्यपि न सर्वमप्यद्वाप्रत्याख्यानं, एकाग्रनाचामाश्लादेः परिमाणकृताभिधानप्रत्याख्यानरूपत्वात्,

गहणे आगारेसुं सामहएचेव विहिसमाउत्तं । भेए भोगे सयपालणाए अणुवंधभावे म ॥ ४ ॥ दारगाहा ॥
 यदाह—“दचीहिं व कवलेहिं व घरेहिं भिक्षाहिं” अहव दन्वेहिं । जो भतपरिचार्यं करेह परिमाणरुढमेयं ॥ १ ॥” इति, तत्कथ-
 मुक्तमद्वारूपं ‘नवकाराह’त्ति १, अत्रोच्यते, अद्धाप्रत्याख्यानपूर्वकं प्राय एकाग्रनादि प्रतिपद्यते तेन नमस्कारादिकं दशविध-
 मप्यद्वारूपतयोक्तमिति न दोषः । अथ शेषभेदत्यागेन नमस्कारसहितादिकमेव कस्माद्रूप्यत इत्याह—प्रतिदिनं—अनुदिवरासुपयोगि-
 प्रयोजनबन् प्रतिदिनोपयोगि, इतिशब्दो हेत्वर्थः, प्रतिदिनोपयोगित्वमेवास्य कुत इत्याह—आहारगोचरं—अग्रनाद्याहारविषयं यतः,
 आहारश्च प्रायः प्रतिदिनोपयोगीति । अथ किं यतीनामेवेदं १, त्वं, अत आह—यतिगृहिणासुभयमाधारणमित्यर्थः, अनेन च ये
 श्रावकाणां नमस्कारसहितादिप्रत्याख्यानं न प्रतिपद्यन्ते तन्मतमपास्तं, तत्र चोपपत्तिः प्रागुपदर्शिता । ‘भणिमो’त्ति भणामः, इद-
 मेव—अनन्तरगाथोक्ततया प्रत्याख्यानमेव, चेवशब्द एकाकार्यः, एकाकार्य प्रत्याख्यानान्तर्यतिरिक्तस्य पदार्थान्तरस्य भणनीयतया
 व्यवच्छेदार्थः इति गाथार्थः ॥ ३ ॥ अथ प्रत्याख्यानविधिं प्रतिपिपादयितुल्लङ्घनाण्याह—‘गहणे’ इत्यादि—ग्रहणम्—अङ्गीकरणं तद्विषये,
 विधिप्रमाणपुक्तं प्रत्याख्यानं भणाम इति प्रकृतं, एवमुत्तरपदेऽपि योजना कार्या, तथा आकारेषु—प्रत्याख्यानपवादेषु ‘मामहए-
 चेव’त्ति सामायिक एव च—सामायिकप्रत्याख्यानं सत्यपि प्रतिपत्तव्यमेवेदमित्यादिलक्षणे विधिरिति गर्भः ‘विहिममाउत्तं’ति एतेषु
 ग्रहणादिषु यो विधिः—विधानं तेन ममाधुक्तं—यमनियतं यत्तचथा, तथा भेदे—अग्रनादानाहारभेदे, तथा भोगे—भोजने, तथा स्वयंपाल-
 नायां—आत्मनैवामेवायां, तथाऽनुबन्धो—भोजनोत्तरकालमपि स्वाध्यायादिसङ्ख्यापाराभिष्मङ्गात्प्रत्याख्यानपरिणामाविच्छेदः, प्रत्या-
 ख्याताहारस्य हि स्वाध्यायादि न निर्वहति, ततो धुक्त्वाऽपि यदि तमेव करोति तदा प्रत्याख्यानेऽनुबन्धोऽवसीयत इति, तदेवमनु-

निगच्छति सगंगधीगं काले विणगण मम्मममुत्ततो । अणुभासंतो पइधत्थु जाणगो जाणगम्मगासे ॥८॥

रन्धस्य भावः—मत्ताऽनुबन्धमात्रस्तत्र च, विधियमायुक्तमिति प्रकृतं, नशब्दः समुच्चये । इति डारगाधाममार्थः ॥४॥ एतामेव
 लेखतो एवाचिन्त्यागुर्येहणविधिप्रतिपादनार्थं तावदाह—‘निण्डइ’ इत्यादि,—गृह्णाति—प्रतिपद्यते, प्रत्याख्यानमिति प्रकृतं, स्वयंगृहीतं-
 आत्मना प्रतिपन्नं, विरूप्यमात्रेण स्वमाश्रितया वा चैत्यस्यापनाचार्यमसंखं वा, कदा गृह्णातीत्याह—काले—पौरुष्यादिके आगामिनि
 मति, न पुनस्तदतिक्रमे, अनागतकालसंघ प्रत्यारुथानविषयत्वात्, अतीतवर्तमानयोर्निन्दामंवरणविषयत्वादिति । तथा विनयेन-
 वन्दनसद्वृत्तादिना, अनेन प्रत्याख्यानस्य विनयतः शुद्धिरुपदर्शिता, यदाह—“किस्समस्म विमोहिं पउजइ जो अहीणमइरित्तं ।
 तिपिद्धरुणोउत्तो तं जाणसु पिणयभो सुद्धं ॥ १ ॥” तथा मम्मयग्-रागाद्यभावेन, अनेन च मायशुद्धिरस्योक्ता, यदाह—“सणेण
 व होमेण प परिणामेण व न हीलियं जं तु । तं म्बलु भागविगुदं पचक्कणं सुणेगच्चं ॥१॥” उपपुक्तः—मावधानः, अनुपपुक्तकरणे
 दि तद्वद्वयप्रत्याख्यानं स्यादिति । तथाऽनुभागमाणो-शुरुचचमनुमदन, अनेन चानुभाषणशुद्धिरस्योक्ता, आह च—“अणुभासइ गुरु-
 यणं अङ्गरपयंजोहिं परिगुदं । पज्जलिउहो अमिप्पुहो तं जाणऽणुभासणासुद्धं ॥ १ ॥” इह च गुरुश्रिष्ययोर्मणने एतावानेव
 भेदः—गुरुऽह-प्रत्याख्याति ध्युःसुअति च, श्रिष्यस्तु-प्रत्याख्यामि ध्युःसुजामि चेति । वस्तु वस्तु प्रति-प्रतिपद्यतु, वस्तु च पुरि-
 मार्षाग्रनादि, इदं चानुभागमाण इत्यनेन ज्ञायक इत्यनेन वा संबन्धनीयं । तथा ज्ञायको-ज्ञाता गृह्णातीति प्रकृतं, अनेन च ज्ञान-
 शुद्धिरस्योक्ता, ज्ञानस्य दर्शनपूर्वकत्वात् दर्जनशुद्धिश्च, यदाह—“पचवस्वाणं जाणति कप्पे जं जंमि होइ कायच्चं । मूलगुणउत्तरगुणा
 तं जाणसु नाणणागुदं ॥ १ ॥” तथा—“पचवस्वाणं मल्लण्णुदेसियं जं जंमि ज्ञया काले । तं तह सइइइ नरो तं जाणसु मइइण-

एत्थं पृष्ठा पठभद्रो विष्णेओ जाणंगेसरगओ उ। सुद्धागुदा पढमतिमा उ सेसेसु उ विभागा ॥ ६ ॥

मुद्ध ॥ १ ॥" तथाऽनेन प्रत्याख्यापकलक्षण मकलमुपलक्षित, तथेद—“किङ्कमाइविहिण्ण उवभोगपरो य अमउमानो य । सविगाधिरपइण्णो पञ्चक्खारितओ होइ ॥ १ ॥” इह प्रत्याख्यापकः शिष्यः, प्रत्याख्याने-आहार प्रत्यात्मनिर्गधे गुरोः प्रयोचनात् । तथा ज्ञापकज्ञे ज्ञातुगुरुत्वमीपे, अगीतायंममीपे प्रत्याख्यानग्रहणस्य प्रायो निष्कृत्वात्, तस्यागीतार्थतथेनाभ्युत्पादकत्वात्, यनेनापि प्रत्याख्यातलक्षणं सरलमुपलक्षितं, तथेदम्—“मूलगुणउत्तरगुणे देसे सव्वे य नइ य सोहीण । पचमखाणविहिण्णू कत्तात्, यनेनापि प्रत्याख्याता गुरुः, शिष्यं प्रत्याहारनिर्धराणात् । इति गाथार्थः ॥ ५ ॥ ‘ज्ञायको ज्ञायकममीप’ परस्वयाया गुरु होइ ॥ १ ॥” प्रत्याख्याता गुरुः, शिष्यं प्रत्याहारनिर्धराणात् । अत्र ज्ञायको ज्ञायकममीप इत्यत्र ग्रहणविधेरवयवे, इत्युक्तं, ॥ च चत्वारो भद्रा भवन्तीति तदुपदर्शनायाह—‘एतव’मित्यादि, अत्र ज्ञायको ज्ञायकममीप इत्यत्र ग्रहणविधेरवयवे, पुन शब्दोऽस्यैव विशेष्योत्तरार्थः, स ज्ञाप-चतुरूपो भद्रश्चतुर्भुजः, ज्ञातावेत्यवचन, चत्वारो भद्रा भवन्तीत्यर्थः, विज्ञेयो ज्ञातव्यः । त्रिविषयोऽसावित्याह ज्ञायकः प्रतिवस्तु ज्ञाता इतरथ-अज्ञायकस्तौ ग-आथितो ज्ञायनेतरगतः, तुशब्दोऽप्यारणे, तेन ज्ञायकेतरगत एवेति स्यात्, ते चामी-ज्ञायकममीपे ज्ञायकः १ ज्ञायकममीपेऽज्ञायकः २ अज्ञायकममीपे ज्ञायकः ३ अज्ञायकममीपेऽज्ञायकः इति, एतेषां च शुद्धतरत्रिभागमाह-शुद्धाशुद्धौ-निर्दोषमदोषां त्रयेण प्रथमान्तिमोवेव-आद्यनरमावेन, आद्यस्य सम्यग्ज्ञानयोगाच्छुद्धौ, अन्तिमस्य तु सर्वथा ज्ञानाभावादशुद्धौ, निरतौ ज्ञानस्यैव शुद्धिहेतुतादिति, तुशब्दोऽप्यारण्यस्येत्यगो दक्षित एव, ज्ञेययोस्तु-प्रथमान्तिमाभ्यामन्ययोः पुनर्द्वितीयतृतीयोरित्यर्थः, त्रिमित्याह-विभाषा-शुद्धश्चद्विविधे विविध मापण, कार्येति ज्ञेयः, इदमुक्तं भवति-एतच्च शुद्धाशुद्धौ च तौ स्याताम् । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ विभाषायेव स्पष्टयन्नाह—‘चिद’इत्यादी-द्वितीये

विद्वद् जाणायेतं ओहेणं तद्गम जेद्वगाडंभि । कारणओ व ण दोसो इह्वरा होहत्ति गहणविही ॥७॥ दा. १।
दो चेत्त गमोक्कारे आगारा छच्च पोरसीए उ । सत्तेव य पुरिमहे एक्कासणगम्मि अट्टेव ॥ ८ ॥

श्रुमनीपेऽप्यायक इत्येवंलक्षणे भङ्गके, न दोष इति संबन्धः, कथं?—ज्ञापयित्वा ओघेन—सामान्येन, विशेषज्ञापनस्य प्रत्याख्यानाना-
चमरे स्तुमग्रस्यत्वात्, प्रत्याख्येयमस्त्रादिकमज्ञं प्रत्याख्यानप्रतिपत्तारं प्रत्याख्यायत इति गम्यं, तथा तृतीये—अज्ञायकसमीपे
ज्ञायक इत्येवंलक्षणे भङ्गके, न दोष इति संबन्धः, कथमित्याह—ज्येष्ठकाः—आचार्यादिसंबन्धी वृद्धभ्राता, आदिशब्दात्तन्मातुलपितृ-
पितृव्यादिग्रहः, तत्र विषये, कारणत एव-पुष्टालंबनेनैव, गुरुणां पूज्योऽयमित्यस्य पूजा कृता भवतु, असंतोषश्चास्य परिहृतो-
ऽस्त्वित्यादिलक्षणेन, न तु यथाकथञ्चित्, तुल्यवद् एवक्कासार्थः, प्रत्याख्यानं प्रतिपद्यमानस्येति शेषः, न दोषो—नापराधः ‘अजा-
पगो अजाणगमगासे’ इत्याद्यामङ्गरूपो भवति । अथोक्तविपर्ययमाह—इतरथा—अन्यथाऽज्ञापयित्वा प्रत्याख्यानं यच्छतस्तथाऽऽलंबन-
भावेऽप्यज्ञममीपे तद् गृह्यत इत्यर्थः भवति—ज्ञायते दोषविशेषः, इति—एषोऽनन्तरोक्तः ग्रहणविधिः—प्रत्याख्यानानादानविधानमिति ।
एवमाद्यद्वारं निगमितम् । इति गाथार्थः ॥७॥ अथाकारेणिति द्वितीयद्वारप्रतिपादनायाह—‘दो च्चेवे’ इत्यादि, द्वावेव च, न संख्या-
न्तरं, चैवचद्वोऽप्यधारणार्थः, नमस्कारे—भीमादिन्यायेनैकपदलोपाग्नमस्कारसहिते, नमस्कारथ—पञ्चमङ्गलरूपस्तेन सहितं—संयुतं,
नमस्कारपाठं यामद्भवति, न परतोऽपि, यत्प्रत्याख्यानं तन्नमस्कारसहितं अभिधीयते, न चेदमेव ग्रन्थिसहितदिक्त्संकेतप्रत्या-
ख्याननयाऽस्तेयं, महितशब्दोपादानेऽप्यस्य मुहूर्तमप्ये नमस्कारपाठमात्रेणापूर्यमाणत्वात्, मुहूर्तनमस्कारपाठाभ्यां च पूर्यमाण-
त्वात् । अयं रूपं मुहूर्तोऽद्याप्यधितयाऽप्यभिधीयते?, अत्रोन्यते—अद्याप्रत्याख्यानत्वादस्य, अथाद्याप्रत्याख्यानत्वाऽपि कुतोऽस्य?, अत्रा-

व्युत्पत्तेः—‘उगए गूरे नयोक्तास्सहिं पचस्वाह’ इत्येतत्सुत्रग्रामाण्यात्, अयमभिप्रायः—अद्वाप्रत्याख्यानमेवेदं, गूरोदमेन विशे-
 पणात्, पौरुष्यादिप्रत्याख्यानस्य, अन्यथा निर्विशेषणमेवेदमभिष्यत्, ग्रन्थिगहितादिनत्, यथा हि द्यु उद्गते सति—गूरोदमा-
 दारम्येत्यर्थः पौरुषीं प्रत्याख्यतीत्येवं विशेषणात्प्रथमपौरुषीत्यङ्गीयते एवमुद्गते घरे नमस्कारसहितं प्रत्याख्यातीति विशेषणा-
 त्प्रथममुद्गतेः प्रत्याख्यानवधितयाऽवसीयते, अथानो विशेषणात्प्रथमं गवसिना, न मुहूर्तता, सत्यं, किं तु नमस्कारसहितादिक-
 मद्वाप्रत्याख्यानत्रयं यथोचरमाकारवृद्धिमदमिहितं, तत्र चाल्पनाल्पाकारता अत्यन्तालपकालीन एव प्रत्याख्यानं संभवतीत्यतोऽनु-
 भीयते—नमस्कारसहितं हि पौरुषीतोऽल्पमिति, तत्र मुहूर्तमात्रमेव भवति, अद्वाप्रत्याख्यानलक्षणगाथापामन्यस्य पौरुषीतो लघु-
 तरस्यानभिधानात्, तथाहि—‘अद्वापचखाणं जं तं काल्पमाणछेएणं। पुरिम्हृपोरिरीहिं मुद्रुचमामद्धनासेहि ॥ १ ॥’ इति।
 आक्रियेते—विधीयेते प्रत्याख्यानमग्नपरिहारार्थमित्याकारौ—प्रत्याख्यानपचादेहेत् भारतः, तौ ननं—‘उगए गूरे नमोक्तास्सहिं
 पचस्वाह नउछिदंपि आहारं अमजं पाणं खादं मादं अणत्थडणाभोगेणं मदसागारेणं चोसिद’ ति, तयोद्गते गूरे गति,
 गूरोद्गमादारम्येत्यर्थः, नमस्कारगहितं मुहूर्तप्रत्याख्यानं प्रत्याख्याति—प्रतिपद्यते, कर्त्तुं?—चतुर्धिपमपि, न पुनरेकविधादिकमेव
 आहारं—अभ्यवहार्यमाधित्येति शेषः, अयम नमस्कारगहितं प्रत्याख्याति, तत्र च चतुर्धिपमप्याहारं व्युत्पद्यतीति योगः, इदं च
 किल चतुर्विधाहारस्यैव प्रायो भवतीति संभवात्, रात्रिभोजनमत्रास्य तीरणप्रायत्वात् अस्या, आहारचतुर्विध्यमेवाह—अशनमि-
 त्यादि, अयम नियममग्नदोषम्यात्यन्तपरिहारायाकारागाह—‘अणत्थडणाभोगेणं’ इह पश्यमर्थं तृतीया, ततोऽनाभोगात्—अत्यन्त-
 विस्मृतेः अन्यत्र, तं वर्जयित्वेत्यर्थः, व्युत्पद्यतीति संसन्धः, तथा सहमाकाराद्—अतिप्रशुचियोगानिर्बतंरूपादन्यमेति, व्युत्पद्यतीति-

वर्जयति, चतुर्विधं आहारमिति प्रक्रमः। इह च कालस्याल्पत्वेन बहुतराकाराणां प्रायोऽसंभवात् द्वावेवोक्ताविति। 'छच्च पोरसोऽए' उ-
 चि पद् पुनराकारा भवन्ति, पुरुषः प्रमाणमस्या इति पौरुषी-छाया, सा भवति यत्र फलविशेषे साऽपि पौरुषी, ग्रहर इत्यर्थः,
 तद्विषयं प्रत्याख्यानमपि पौरुषीत्यतस्तस्यां। तुशब्दः पूरणे। ते चैवम्-पोरिमि पचक्खाइ उग्गाए मूरे चउच्चिहंपि आहारं असणं
 पाणं ताइमं माइमं अण्णत्थऽणाभोगेणं सहमागारेणं पच्छुण्णकालेणं दिसामोहेणं साहुवयणेणं सब्वसमाहिच्चित्तिमागारेणं वोसिगह'ति,
 व्याख्या पूर्ववत्, नयरमन्यत्र प्रच्छन्नात्कालात्, प्रच्छन्नात् च तस्य यदा भवेन रजसा निरिणा वाऽन्तरितत्वात्पूरो न दृश्यते
 तदा पौरुषी पूर्णेति मत्वा भुञ्जानस्यापूर्णायामपि न भंगः, न पूर्णेति ज्ञाने तु भुञ्जानस्य भंग एव। दिग्मोहस्तु यदा पूर्वमपि पश्चिमेति
 जानाति तदा चापूर्णायामपि तस्यां मोहाद् भुञ्जानस्य न भंगः, मोहविगमादौ तु निरपेक्षतया भुञ्जानस्य भंग एवेति। साधुवचनं
 पुनरुद्घाटा पौरुषीत्यादिकं निध्रमकारणं। तथा सर्वममाधिः-कृतपौरुषीनियमस्य समुत्पन्नतीव्रशूलादिद्रुत्वस्य संजातार्तरोद्र-
 स्थानस्य सर्वथा तद्विरासः, तस्य सर्वथा समाधेः प्रत्ययः-कारणं निमित्तं स एवाकारः प्रत्याख्यानपवादः सर्वममाधिप्रत्ययाकारः
 तस्मान् सर्वममाधिप्रत्ययाकारार्थं, समाधिनिमित्तमौषधपथपादिप्रवृत्तौ न भङ्ग इत्यर्थः। 'मत्तेव य पुरिमहे'ति सौम्याकारा भवन्ति,
 पुरिमं-पूर्वं तच्च तदर्थं च-दिनस्याद्यं महर्द्वयं पुरिमाहं, तद्वत् प्रत्याख्यानमपि पुरिमाहं तत्र, चशब्दः पुनरर्थः, ते चैवम्-
 मूरे उग्गाए पुरिमहं पचक्खाइ' स्तेपं पौरुषीवत्, अपरं सप्तमोऽथभिहाकारः 'महत्तरागारेणं' ति, तत्र मूरे उद्गते सति-द्युर्योद्रमा-
 दारभ्येत्यर्थः इत्यादि सर्वं तद्वत्, नपरं 'महत्तरागारेणं'ति महत्तरं-प्रत्याख्यानानुपालनलग्ननिर्गलामापेक्षया दृढतरनिर्गलाम-
 हेतुभूतं पुरुषान्तराऽमात्स्यं भूतान्नैत्यसंपादिप्रयोजनं तदेवाकारः-प्रत्याख्यानपवादो महत्तराकार इति, यथास्येहैवोपादानं न पुनः-

नेमस्कारसहितादौ तत्र कालस्य बहुत्रयमल्पत्वं न कारणं संभावयाम इति । तथा 'एकासणयंभि अट्टेय' चि, एकं-सकटदुपविष्टस्य
 पुताचलनतः तच्च तदशनं च-भोजनं आसनं वा उपवेशनं एकाशनमेकासनं वा, तद्वत् प्रत्याख्यानमपि तथोच्यते, एकं अशनमासनं वा
 यत्र तदेकाशनमेकाशनकं वा, तस्याप्येवमाकाशः स्युः, न तु संख्यानतरापन्नाः, ते चैवं-एकाशमगं पञ्चकत्वाद च उच्यते हि आहारं
 अमणं पाणं द्राव्यं साक्षं अण्यत्थेऽणाभोगेण सहमागारेणं सागारियागारेणं आउंटणपसारणेणं गुरुअभुट्टापेणं पारिह्वाणियागारेणं
 महचरागारेणं मध्यमगाहिनियागारेणं वोसिरट्ट'चि, एकाशनकं पूर्वोक्तार्थं प्रत्यारुपाति-विधेयतयाऽभ्युपगच्छति, शेषं तथैव,
 नगरं सहागारेण-गृहेण वर्तते इति सागारः स एव सागारिको-गृहस्थः स एवाकारः-प्रत्याख्यानपवादहेतुः मागारिकाकारस्तासा-
 दन्यत्र, सागारिकं वर्जयित्वेत्यर्थः, गृहस्थममशं हि माधूनां भोक्तुं न कल्पते, प्रवचनोपघातसंभवात्, अत एवोक्तं-‘छक्कायदया-
 वंतोऽपि संजओ दुल्लहं कुणति गोहि । आहारे नीदारे दुगुल्लिण् पिण्डगहणे य ॥१॥’ ततश्च यदा भुञ्जानस्य सागारिकः ममायातः
 स्थिरथासौ तदा स्वाध्यायादिविषातो मा भूदिति ततः स्थानादन्यत्रोपविश्य भुञ्जानस्यापि न भङ्गः, गृहस्थापेक्षया तु यच्चक्षुषे-
 क्षितं भक्तं न जीर्यते तदादिः सागारिक इति व्याचक्षते, आकुञ्चनं च-अंधारेः संकोचनं प्रमारेणं च-तस्यैवाकुञ्चितस्य ऋजू-
 करणं आकुञ्चनप्रमारेणं, तत्र त्वमहिगुना क्रियमाणे किञ्चिदागनचलनं भवतीत्यतस्ततोऽन्यत्र प्रत्याख्यानमिति, तथा गुरोः-अभ्यु-
 त्थानार्हस्याभ्युत्थानं-तं प्रतीत्यासनत्यजनं गुर्म्युत्थानं ततोऽन्यत्र प्रत्याख्यानं, तस्यावश्यं कर्तव्यत्वादिति, तथा परिष्ठापनं-
 मर्यथा त्यजनं प्रयोजनमस्येति पारिष्ठापनिक तदेवाकारः पारिष्ठापनिकाकारस्ततोऽन्यत्र, तत्र हि त्यज्यमाने बहुदोषसंभवात्
 आश्रीयमाणे चागमिकन्यायेन गुणसंभवाच्च वद् भुञ्जानस्यापि न भङ्ग इति, ‘वोसिरट्ट’चि अनेकाशनं चतुर्विधाहारं वा द्युन्मृजतीति-

सत्तेगटाणस्स उ अट्ठेवायंघिलस्स आंगारा । पंच अभत्तट्ठस्स उ छ प्पाणे चरिम चत्तारि ॥ ९ ॥

परित्यजतीति गार्थः ॥ ८ ॥ 'सत्तेगे' इत्यादि, सप्ताकारा भवन्ति एकं-अचलनेनाद्वितीयादिकं स्थानम्-अङ्गन्यासरूपमेकस्थानं तद्विषयं प्रत्याख्यानमप्येकस्थानं, एकमेव वा स्थानं यत्र तत्तथा तस्यैकस्थानस्य पुनः, तुः पुनः शब्दार्थो व्याख्यात एव, ते च यथैव-काशनं, नगरमाकुञ्चनप्रसारणमिह नास्ति, एरुस्थानकस्य मुखहस्तवर्जङ्गावयवाचलनरूपत्वादिति । तथा 'अट्ठेवायंघिलम्मि आगारे'ति अष्टव, न न्यूनाधिकाः, आयामम्-अवश्रावणं अम्लं च-सौवीरकं ते एव प्रायेण व्यञ्जने यत्र भोजने ओदनकुलमाय-मकुप्रभृतिके तदायामाम्लं ममयभाष्योच्यते, एतद्रतं प्रत्याख्यानमपि तदेवेत्यतस्तस्मिन्नायामाम्ले आयामाम्लस्य वा आकारा भवन्ति, ते चैवं-'आयंघिलं पचक्खाइ अणत्थडणाभोगेणं सहसागारेणं लेवालेवेणं निहत्यसंसट्ठेणं उक्खित्तविवेगेणं पारिट्ठावणि-यागारेणं महत्तरागारेणं सव्वममाहिच्चियागारेणं वोसिरइ', व्याख्यानं सर्वं प्राग्वत्, नवरमायामाम्लं प्रत्याख्याति-तदेव मया भोक्तव्यमिति प्रतिजानीते, लेपो-भोजनभाजनस्य विकृत्या तीमनादिना वा आयामाम्लप्रत्याख्यातुरकल्पनीयेन लिप्तता स चालेपथ-विकृत्यादिना लिप्तपूर्वस्य भोजनभाजनस्यैव हस्तादिना संलेखनतो निर्लेपतेति लेपालेपं तस्मादन्यत्र, भाजने विकृत्याद्य-वयममद्भाजेऽपि न भङ्ग इत्यर्थः । तथा उक्खित्तस्य-शुष्कौदनादिभक्ते निक्षिप्तपूर्वस्यायामाम्लप्रत्याख्यानवतामयोग्यस्य द्रव्यस्य विवेको-निःशेषतया पृथक्करणमुद्गरणमुत्क्षिप्तविवेकस्तस्मादन्यत्र प्रत्याख्यानं, भोक्तव्यद्रव्यस्याकल्पनीयद्रव्येण संस्पृशेऽपि न भङ्ग इति भावः । तथा गृह्यस्य-भक्तदायकस्य संबन्धि संसृष्टं-विकृत्यादिद्रव्येणोपलिप्तं करोटिकादिमाजनं तद्गृहस्थसंसृष्टं ततोऽप्यन्यत्र, विकृत्या-दिसंसृष्टमाजनेन दीपमानं भक्तभक्तलप्यद्रव्यावयवमिश्रं भवति, न च तद् शुद्धानस्यापि भङ्ग इति भावः, 'वोसिरइ'ति अनायामाम्लं

व्युत्पद्यतीति । तथा 'पंच अभचष्टस्स उ' पंच आकारा भवन्तीति प्रकृतम्, भक्तेन-भोजनेनार्थः-प्रयोजनं भक्तार्थः तन्निषेधो-
 ऽभक्तार्थः तद्विषयं प्रत्याख्यानमप्यभक्तार्थः, अथवा न विद्यते भक्तार्थो यत्र प्रत्याख्यानविशेषे सोऽभक्तार्थस्तस्य, तुल्य-
 पुनरर्थः, ते चैवं-“मूरे उगण् अभचष्टं पञ्चवक्त्राह चउविहंषि आहारं असंगं पाणं स्वाहंमं साहंमं अनाभोगमसहसाकारपारि-
 द्यापनिकमहत्तरसर्वसमाधय इति, तत्र दूर उदने सति, दूर्योदमादारभ्येत्यर्थः, अनेन भोजनानन्तरस्यास्य निषेध उक्तः, अभक्तार्थ-
 अनप्रयोजननिषेधं प्रत्याख्याति-कृतव्यवस्थाऽभ्युपगच्छति, व्युत्पद्यतीति च भक्तार्थं चतुर्विधाहारं चेति । यदा पौरुषीपूरिमार्धकाश-
 नकाभक्तार्थानां प्रत्याख्यानं त्रिविधाहारस्य प्रतिपद्यते तदा पानकमाश्रित्य पडाकारान् करोतीत्यत आह-“छ व्याणे' पडाकारा
 भवन्ति पानके-पानकाहारे, ते चैते-“लेवाडेण वा अलेवाडेण वा अञ्जेण वा अञ्जेण वा ससित्थेण वा असित्थेण वा वोसिरह'
 अयमर्थः-इहान्यत्रेत्यस्यानुबुत्तेस्तृतीयायाः पञ्चम्यर्थेनात् 'लेवाडेण व' चि कृतलेपाद्वा-पिच्छिलत्वेन भाजनादीनामुपलेपकारमात्
 खर्जरादिपानकादन्यत्र, तद्वर्जयित्वेत्यर्थः, त्रिविधाहारं व्युत्पद्यतीति योगः, वाग्रब्दोऽलेपकृतपानकापेधयाऽस्यावर्जनीयत्वाविशेष-
 द्योतनार्थः, अलेपकारिणेष्वलेपकारिणाऽभ्युपगमादेर्न भङ्ग इति भावः, एवमलेपकृताद्वा-अपिच्छिलात्, अच्छाद्वा-निर्मलादुष्णोद-
 कादेर्वाहलपाद्वा-गहुलाचिलतंदुलधावनदेः ससित्थपाद्वा-भक्तपुलकोपेतदवश्रावणादेः, असित्थपाद्वा-सिक्थयर्जात् पानकादारादिति ।
 'चरिमे चत्तारि'ति चरमः-अन्तिमः, भाग इति गम्यते, स च दिवसस्य भवस्य चेति द्विधा, तद्विषयं प्रत्याख्यानमपि चरमं, इह च
 भवचरमं यावज्जीवकं, तत्र द्विविधेऽपि चत्तार आकारा भवन्ति, ते चानाभोगमहसाकारमहत्तरसमापिलशगा इति । ननु दिवसचरि-
 ममत्याख्यानं नार्थवत्, एकाग्रनरूपप्रत्याख्यानैरेव तस्य गतार्थत्वात्, नैवम्, एकाग्रनरूपं ह्यत्राकारं एतद्य चतुर्गाकारं, तत आका-

पंच चउरो अभिगगहि णिन्विइए अट्ट णव य आगारा । अंप्पाउरणे पंच उ हवंति सेसेसु चत्तारि ॥१०॥

पाचणीओगाहिमए अइवदहिपिसियवयगुले चेव । णव आगारा तेसि सेसदवाणं च अट्टेव ॥ ११ ॥

राणा सत्तेररुणात्तमार्थंमेयंतदिति, अत एवैकाग्रनादिकं देवसिक्केमेव भवति, रात्रिभोजनस्य विशेषतः त्रिविध त्रिविधेन याव
जीयतया प्रत्याग्यातत्तान्, गृहस्थापेक्षया पुनरिदमादित्योद्गमन्तं, दिवसस्याहोरात्रपर्यायतयाऽपि दर्शनात्, तत्र च येषां रात्रि-
भोजननियमोऽस्ति तेपामपीदं मार्थकं ग्रायो भवति, रात्रिभोजनव्रतस्य तदीयस्य बद्धाकारत्वादेतस्य चार्कारसंक्षेपरूपत्वादिति, यदा
तु रात्रिभोजनत्रय दुग्गलमयाद्याकारवर्जितं चतुर्विधाद्वारविषय च प्रतिपन्नं भवति तदा गृहस्थानामपीदं देवसिक्केमेव । इति
गाथार्थः ॥ ९॥ 'पंच चउरो'इत्यादि, 'पंच चउरो'ति पञ्च चत्वारो याग्रब्दस्य विकल्पार्थस्य लुप्तस्येह दर्शनात्, अभिग्रहे
यागारा भवन्तीति योगः । निर्गतं विकृतेः-दुग्धादिकाया इति निर्विकृतिकं भोजनं तद्विषय प्रत्याख्यानमपि निर्विकृतिक, तत्राष्टौ
नम या, चग्रब्दो याग्रब्दार्थः, आकारा-अणवादा भवन्ति, विकृतिविशेषापेक्षेति । पञ्च चत्वारो वेति यदुक्त तस्य विभागदर्श-
नायाह-अमायरणं-प्रायरणनिषेधः तद्विषयोऽभिग्रहोऽप्यप्रायरणं तत्र पञ्च भवन्ति, तुग्रब्दः पुनरर्थः, तस्य च प्रयोगो दर्शयिष्यते,
भवन्ति-जायन्ते, ज्ञेयेषु पुनः-अप्रायरणादन्येष्वभिग्रहेषु दुग्धकप्रमार्जनादिविषयेषु चत्वार इति, तत्र प्रायरणाभिग्रहेऽनाभोगसहसा
कारणोत्पदुग्मायरणहतरसमापिन्धुणाः पञ्च भवन्ति, ज्ञेयेषु पुनरेत एव चोत्पदुग्माकारवर्जितत्वात् भवन्तीति गाथार्थः ॥ १०॥
अथ यदुक्तं 'निन्विइए अट्ट नम य आगारे'ति तद्विभागदर्शनायाह- 'णचणीओ'इत्यादि, नमनीतं च-ग्रधुणं अवगाहेन-स्नेह-
योलनेन निर्वृत्तमर्माहिम तदेवायगाहिमकं-पद्यान्नं तचेति नमनीतायगाहिमकं तत्र, तथा अद्रवं-कटिनं यदधिपिशितघृतगुल

प्रतीतस्वरूपं तत्तथा, रामादाद्यन्द्गर्भकर्मधारयपदमिदम् । तथा द्रवदधिपिशितघृतगुडमेव, चैश्वन्दौ समुचयावधारणार्थो, दर्शित
 एव चानयोः प्रयोगः । किमित्याह-नवाकारा भवन्ति, एतेषूत्तिष्ठन्निवेकस्य संभवात्, तथाहि-भक्तस्योपरि नमनीतं दधिपिशि-
 तादीनि चाद्रवं मुक्तं तदुत्तिष्ठ्यमाणं कठिनत्वेन सर्वथा विवेचयितुं शक्यमतस्तत्संसृष्टमपि भक्तं भुजानस्य उक्लिप्तविवेगेणमित्ये-
 तदाकारयत्नात् भङ्गः, एवं तावदाकारनवकसंभव उक्तः । अथ तददृक्संभवमाह-तेषां दध्यादीनां विकृतिविशेषाणां पूर्वमद्रय-
 शब्देन विशेषितत्वादिव द्रवाणामिति विशेषणं द्रष्टव्यं तथा शेषाः-आगुक्तनवनीतादिव्यतिरिक्ता विकृतिविशेषास्तौ च ते द्रवाश्च-
 श्रुथा भोजने निक्षिप्ताः सन्तः सर्वथा विवेक्तुमशक्याः शेषद्रवाः तेषां शेषद्रवाणां-मद्यादीनां चशब्दः समुचये, संबन्धनि-
 प्रत्याख्यान इति गम्यते, किमित्याह-अष्टैव, न तु नव, भग्न्याकाराः । इह च विहृत्यन्तरप्रत्याख्यानमपि निर्विकृतिरुमुच्यते,
 तेन यो मद्यद्रवतैलादीनां प्रत्याख्यानं करोति तस्योत्तिष्ठन्निवेकोच्चारणं नार्थयत्, दध्यादिप्रत्याख्यातुः पुनरर्थयत्, तद्विवेकस्य
 संभवादिति भावना, इदं च वस्तुविचारमात्रमेव, यतो दुग्धादिकमपि प्रत्याचक्षणेनोत्तिष्ठन्निवेक उच्चारणीय एव, भगवतीयोग-
 वाहिना गृहस्थसंसृष्टादिति, अन्ये त्वादुः-वचनप्रामाण्यान्नोच्चारणीय एवेति, एते चैवं-“निर्विगडं पञ्चमत्वाद् अण्णश्च अण्णा-
 मोनेणं महमागारेणं लेवालेवेणं निहत्यसंसृष्टेणं उक्लिप्तविवेगेणं पटुचगन्निखण्णं पारिदात्रणियागारेणं महत्तरागारेणं सञ्चसमाहि-
 त्त्यागारेणं वोसिह” व्यक्तं, नवरं गृहस्थसंसृष्टस्य निर्विकृतिरुमुच्यते-गृहस्थेन स्वप्रयोजनाय दुग्धेन तंसृष्ट ओद-
 न्तः-दुग्धं यदि तुमतिक्रम्योत्कर्षतश्चत्वर्यङ्गुलानि यावदुपरि वर्तते तदा तद् दुग्धमविकृतिः, पञ्चमाद्यङ्गुलारं मे तु विकृतिरेव, अनेन
 न्यान्तान्या अपि, तत्रोक्तं-“खीरदहीवियडाणं चचारि उ अंगुलं संसृष्टं । फाणियतेछपयाणं अंगुलमेगं तु संसृष्टं ॥” महूपोगल्ल-

मयानं अद्वैतं तु होइ संमदं । गुल्लोगमलनवणीयं अदामलयं तु संसदं । २॥ फाणियं-काकवः, पुद्गलसको-मांसरसः, पुद्गलं-मांसं,
 आद्रांमलकं तु पीतुमयूर इति मयप्रदाय इति । 'पदुचमविवरणं'ति प्रतीत्य-सर्वथा रूक्षं मण्डकादिकमपेक्ष्य अक्षितं-स्नेहितं,
 ईप्स्योक्तमार्गोत्पादनात् अक्षितमिव यद्वर्तते तत् प्रतीत्यप्रक्षितं, अक्षणकृतविशिष्टस्वादुताया अभावाच्च अक्षितमिव यद्वर्तते तत् प्रती-
 त्यप्रक्षितं, अक्षिनाभाम इत्यर्थः, तस्मात्प्रतीत्यप्रक्षितादन्यत्र निर्विकृतिकं, इह च पञ्चम्यर्थे तृतीयेति, इह चायं विधिः-यद्यङ्गुल्या
 गेलादि गृहीत्वा मण्डकादि अक्षितं तदा कल्पते निर्विकृतिकस्य, धारया तु न कल्पते, व्युत्सृजति-विकृतिं त्यजतीत्यर्थः । इह छत्रे-
 'निविशइ अठ नय य आगारा' इत्येवं निर्विकृतिकस्यैव प्रत्याख्यानवया विधानेऽपि विकृतिपरिमाणप्रत्याख्यानमपि न दुष्टं,
 अप्रमादपृदिहेतुत्वात्, तथा अत एव छत्रे 'चउच्चिदं हि आहारं' इत्येवं पाठेऽपि द्विविधाहारस्य त्रिविधाहारस्य च पौरुष्यादि-
 प्रत्याख्यानमदुष्टं, एवमेकाग्रनरुस्य पौरुष्याः पुरिमार्षस्यैव च मूत्रेऽभिधानेऽपि द्वाश्रयनकस्य सार्धपौरुष्या अपार्धस्य च प्रत्याख्यान-
 मदुष्टमिति केषिन्, अप्रमादपृदेर्जाशनकादिष्वपि संभवात्, आकारा अपि य एवैकाग्रनकादिषु त एवेतरेष्वपि न्याय्याः, अश-
 नादिशब्दगाम्भ्यात्, विकृतिपरिमाणद्विविधाद्याहारपौरुष्यादिप्रत्याख्यानेऽपि न च वाच्यमभिग्रहप्रत्याख्यानानि द्वाश्रयनका-
 दीनि ततस्तेषु नत्वार एवाकारा भविष्यन्ति, एकाग्रनादिभिस्तुल्ययोगशेषत्वात् इतरेषामिति, अन्ये तु मन्यन्ते-एवं हि प्रत्या-
 ख्यानमर्यादा न काचित् स्यात्, तत एकाग्रनकादीन्येव प्रत्याख्यानानि, एकाग्रनकाद्यशक्तस्तु सार्धपौरुषीं वा यावद्वुभुधुर्ग्रन्थिगमहि-

१ यथेव निर्विकृतिकप्रत्याख्यानकारा विकृतिपरिमाणे चतुर्विधाप्रपौरुष्याकारा द्विविधाहारादिपौरुष्यां तथैवेकाग्रनकाद्याकाराः पुनः द्वया-
 नकादिष्वपि न तत्त्वं ।

वयभंगो गुरुदोसो येवस्सवि पालणा गुणकरी उ। गुरुलाघवं च जेयं धम्ममि अओ उ आगारा ॥१२॥
सामहएवि हु सायल्लचागरूवे उ गुणकरं एयं। अपमायवुट्टिजणगत्तेण आणाउ विण्णेयं ॥ १३ ॥

तमेव तदुपरि प्रत्याख्यातीति गाथार्थः ॥११॥ अथाकाशः किमर्थमिहामिधीयन्ते इति?, अत्राह—'चयभङ्गो' इत्यादि, व्रतमङ्गो-
नियमभङ्गः, किमित्याह-गुरुः-महान् दोषो-दूषणमशुभकर्मबन्धादिरूपो यस्मिन्नसौ गुरुदोषः, भगवदाज्ञाविराधनात्, तथा स्तोकास्या-
पि आकाराश्रयणतो व्रतस्य आस्तां महतः, पालना-आराधना गुणकरी तु-कर्मनिर्जरालक्षणोपकारकारिण्येव, विशुद्धकुशलपरिणामरूप-
त्वात्, तथा गुरु च-सारं लघु च-असारं तयोर्भावो गुरुलाघवं तच्च दोषं-ज्ञातव्यं भवति, केत्याह-धर्म-चारित्र्यधर्म, तथाहि-उपवासे-
कृतेऽपि संजातासमाधेरीपधादिदानतः समाधितं पादने निर्जरागुणो गुरुर्भवति, इतरथा पुनरल्प इति विमर्शनीयं, एकान्ताग्रहस्य प्रभू-
तापकारकारित्वेनाशोभनत्वात्, यत एवं अतः-अस्मात्कारणात् तु शब्दः पूरणार्थः आकारा-अपवादाः, प्रत्याख्याने क्रियन्त इति।
इदमुक्तं भवति-कृतप्रत्याख्यानस्यापि गुरुलाघवचिन्तया समाध्याद्यर्थमाहारस्यावश्यं ग्रहणमुचितमतः कृतांकारत्वेनाल्पमपि व्रतं
सम्यक् पालितं भवति, अकृताकारतायां तु महदपि तद् भग्नमेव भवति, पालनाभङ्गो चार्थनिर्धकरावित्याकाराः समाश्रयणीया
भवन्तीति गाथार्थः ॥ १२ ॥ उक्त आकारविधिः, अथ सामायिकविधिरभिधीयते, तस्य चैवं प्रस्तावना-ननु सामायिके सकल-
सावद्ययोगविरतिरूपे सति किमनेनाहारप्रत्याख्यानेन?, सकलगुणानां सामायिकेनैवाक्षिप्तत्वात्, अत एव कैश्चिदुद्बुध्यते-“रागद्वेषो
यदि स्यातां, तपसा किं प्रयोजनम्?। तावेव यदि न स्यातां, तपसा किं प्रयोजनम्? ॥११॥” इत्याशङ्क्याह-“सा न ह ए' इत्यादि,
सामायिके-आत्मपरिणामविशेषे, अपिशब्द उत्तरत्र संभ्रंश्यते दुःशब्दो वाक्यालङ्कारे, किंभूते?-सावधत्यागारूपेऽपि-निरालस-

एतौ य अप्यमाओ जायड एतथमिह अणुहवो पाग्रं । विरतीसरणपहणे सुद्धपवितीसमिद्धफलो ॥ १४ ॥
 ण य सामादयमेयं चाट्टह भेयगहणे (ग्गहे) वि सव्वत्थ । समभावपवित्तिणिवित्तिभावओ टाणममणं व ॥ १५ ॥

पापव्यापारपरिहारस्समायेऽपि, न केवलं देशविरतिमस्य भवत्युतसामायिकेष्वेव, तुलब्ध एवकारार्थो भिन्नक्रमश्च, गुणक्रमेव-उ-
 पकारक्रमेव, एतद्-आहारप्रत्याख्यानमनन्तरोक्तं, कथमिदमेवमित्याह-अप्रमादवृद्धिजनकत्वेन-अप्रमत्तताप्रकर्षोऽप्यदक्तनात्,
 अनुभवन्ति च माधवोऽमृतोऽप्रमादवृद्धिं, तथा आज्ञातः-सर्वविदादेशात्, आदिष्टं च सर्वविदा सामायिकव्रतमेतच्चतुर्थीदि, तपमामा-
 देशात्, आह च-“तयहेउ चउत्थाइ जाव य छम्मासिओ तवो होइ ।” विशेष-ज्ञातव्यं गुणक्रममिति योगः, अतः सामायिके
 सत्यपीदं युक्तमिति गाथार्थः ॥ १३ ॥ न चाप्रमादवृद्धिजनकत्वमस्यासिद्धमित्याह-‘एतौ य’ इत्यादि, इतः-अनन्तरोक्तादाहार-
 प्रत्याख्यानानात्, तुलब्धशब्दो वा पुनरर्थः, अप्रमादः-अप्रमत्तता जायते-विशेषेण संपद्यते । काप्रमादो जायंत इत्याह-‘एत्थ’ अत्र-
 साययोगविरतिरूपे सामायिके । अथ किमत्र प्रमाणमित्याह-इहाग्निं प्रत्याख्यानस्याप्रमादजनलक्षणोऽर्थे अनुभवः-स्वसंवेदनं
 प्रमाणं प्रायो-बाह्व्येन, वीतरागाणाग्रमादस्य जातत्वात् अनुगुक्तमाधूनां वा न जायतेऽगौ प्रत्याख्याने सत्यपीत्यप्रमादविशे-
 षानुगममाधोऽपि स्यात् एतत्सूचनार्थं प्रायोग्रहणं । किंविधोऽभावप्रमाद इत्याह-विरतिसरणप्रधानः-प्रत्याख्येयार्थनिवृत्तिस्मृति-
 परमः, प्रत्याख्यानजन्याप्रमादो हि विरति स्मारयत्येव, अनेन च आन्तरं फलप्रमादस्योक्तम् । तथा शुद्धप्रवृत्तेः-अनन्यानुष्ठानस्य
 समुद्धिः-संपूर्णता फलं यस्य स तथा, दृश्यते च प्रत्याख्यानजन्याप्रमादतां सत्प्रवृत्तिप्रकर्षः, अनेन पुनरस्य बाध्यं फलमुक्तम् । इति
 गाथार्थः ॥ १४ ॥ नन्विदमाहाराप्रत्याख्यानं त्रिविधाद्याहारमेदेन गुह्यमाणमगत्याख्यातन्यतराहारविषेऽभिप्यन्नगारयुक्तत्वेनेतरत्र

सामहए आगारा महद्वतरगेवि जेह पणत्ता। भणिया अप्ततरेवि हुं णवकाराहमि तुच्छमिणं ॥१६॥
समभावे विप तं जं जाग्रह सव्वत्थ आवकहिंयं च। ता तत्थं ण आगारा पणत्ता किमिह तुच्छंति ॥१७॥

च द्वेषभावोपेतत्वेन सामायिकं बाधते, सर्वत्र तस्य निरभिभवज्ञास्वभावत्वादित्याशङ्क्याह—‘ण ये’त्यादि, न च—नैव सामायिकं-
समभावलक्षणं कर्मतापन्नं एतद्—आहारप्रत्याख्यानं कर्तुं बाधते—विनाशयति भेदेन—त्रिविधाहारादिलक्षणविकल्पेन ग्रहणं—प्रतिपत्तिः
भेदग्रहणं तथापि, न केवलं चतुर्विधाहारग्रहण एवेति प्रतिज्ञा, कुत एतदेवमित्याह—सर्वत्र—आहारादौ समभावेन—प्रत्याख्यातेतराहार-
भेदयोस्तुल्यपरिणामेन ये प्रवृत्तिनिवृत्ती—क्रमेण प्रत्याख्यातप्रत्याख्यातार्थयोः प्रवर्तननिवर्तने तयोर्यो भावः—सद्भावः स तथा
तराहारः, समभावप्रवृत्तिनिवृत्तिभाष्यत इति हेतुः, समभावता च प्रत्याख्यातः प्रत्याख्यातेतराहारविषये वेदनावैयाघ्रय्याविनाऽऽतंकोप-
समर्पितेन च सास्त्रोक्तालंबेनैव प्रवृत्तेर्निवृत्तेश्च, स्थानगमने प्रतीते इव—स्थानगमनवदिति दृष्टान्तः, यथा हि समभाष्यत एव
हृदि स्थानं भग्नं देवतेतस्परिहारवदपि न सामायिकं बाधते एवमिदमपीति, प्रयोगोऽत्र—यत् समभारपूर्वकमनुष्ठानं तत् सामायिकं
न तादृशे, स्थानगमने इव, समभारपूर्वकं च भेदप्रत्याख्यानम्। इति गाथार्थः ॥१७॥ अथाहारप्रत्याख्यानवत् सामायिके आकाराः
किमिति नोक्त इति रसनताशङ्कमान आह—‘सामहए’इत्यादि, सामायिके—सर्ववितरितरूपे आकारा—अपवादाः ‘महद्वतरगे-
वि’^१ आहारप्रत्याख्यानतरेष्वपि महचरकेष्वपि—पृथ्वरेष्वपि, महत्त्वात्वं च तस्य यावज्जीवन्तया त्रिविधं त्रिविधेन च प्रतिपत्तेः, न-
^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००} ^{१०१} ^{१०२} ^{१०३} ^{१०४} ^{१०५} ^{१०६} ^{१०७} ^{१०८} ^{१०९} ^{११०} ^{१११} ^{११२} ^{११३} ^{११४} ^{११५} ^{११६} ^{११७} ^{११८} ^{११९} ^{१२०} ^{१२१} ^{१२२} ^{१२३} ^{१२४} ^{१२५} ^{१२६} ^{१२७} ^{१२८} ^{१२९} ^{१३०} ^{१३१} ^{१३२} ^{१३३} ^{१३४} ^{१३५} ^{१३६} ^{१३७} ^{१३८} ^{१३९} ^{१४०} ^{१४१} ^{१४२} ^{१४३} ^{१४४} ^{१४५} ^{१४६} ^{१४७} ^{१४८} ^{१४९} ^{१५०} ^{१५१} ^{१५२} ^{१५३} ^{१५४} ^{१५५} ^{१५६} ^{१५७} ^{१५८} ^{१५९} ^{१६०} ^{१६१} ^{१६२} ^{१६३} ^{१६४} ^{१६५} ^{१६६} ^{१६७} ^{१६८} ^{१६९} ^{१७०} ^{१७१} ^{१७२} ^{१७३} ^{१७४} ^{१७५} ^{१७६} ^{१७७} ^{१७८} ^{१७९} ^{१८०} ^{१८१} ^{१८२} ^{१८३} ^{१८४} ^{१८५} ^{१८६} ^{१८७} ^{१८८} ^{१८९} ^{१९०} ^{१९१} ^{१९२} ^{१९३} ^{१९४} ^{१९५} ^{१९६} ^{१९७} ^{१९८} ^{१९९} ^{२००} ^{२०१} ^{२०२} ^{२०३} ^{२०४} ^{२०५} ^{२०६} ^{२०७} ^{२०८} ^{२०९} ^{२१०} ^{२११} ^{२१२} ^{२१३} ^{२१४} ^{२१५} ^{२१६} ^{२१७} ^{२१८} ^{२१९} ^{२२०} ^{२२१} ^{२२२} ^{२२३} ^{२२४} ^{२२५} ^{२२६} ^{२२७} ^{२२८} ^{२२९} ^{२३०} ^{२३१} ^{२३२} ^{२३३} ^{२३४} ^{२३५} ^{२३६} ^{२३७} ^{२३८} ^{२३९} ^{२४०} ^{२४१} ^{२४२} ^{२४३} ^{२४४} ^{२४५} ^{२४६} ^{२४७} ^{२४८} ^{२४९} ^{२५०} ^{२५१} ^{२५२} ^{२५३} ^{२५४} ^{२५५} ^{२५६} ^{२५७} ^{२५८} ^{२५९} ^{२६०} ^{२६१} ^{२६२} ^{२६३} ^{२६४} ^{२६५} ^{२६६} ^{२६७} ^{२६८} ^{२६९} ^{२७०} ^{२७१} ^{२७२} ^{२७३} ^{२७४} ^{२७५} ^{२७६} ^{२७७} ^{२७८} ^{२७९} ^{२८०} ^{२८१} ^{२८२} ^{२८३} ^{२८४} ^{२८५} ^{२८६} ^{२८७} ^{२८८} ^{२८९} ^{२९०} ^{२९१} ^{२९२} ^{२९३} ^{२९४} ^{२९५} ^{२९६} ^{२९७} ^{२९८} ^{२९९} ^{३००} ^{३०१} ^{३०२} ^{३०३} ^{३०४} ^{३०५} ^{३०६} ^{३०७} ^{३०८} ^{३०९} ^{३१०} ^{३११} ^{३१२} ^{३१३} ^{३१४} ^{३१५} ^{३१६} ^{३१७} ^{३१८} ^{३१९} ^{३२०} ^{३२१} ^{३२२} ^{३२३} ^{३२४} ^{३२५} ^{३२६} ^{३२७} ^{३२८} ^{३२९} ^{३३०} ^{३३१} ^{३३२} ^{३३३} ^{३३४} ^{३३५} ^{३३६} ^{३३७} ^{३३८} ^{३३९} ^{३४०} ^{३४१} ^{३४२} ^{३४३} ^{३४४} ^{३४५} ^{३४६} ^{३४७} ^{३४८} ^{३४९} ^{३५०} ^{३५१} ^{३५२} ^{३५३} ^{३५४} ^{३५५} ^{३५६} ^{३५७} ^{३५८} ^{३५९} ^{३६०} ^{३६१} ^{३६२} ^{३६३} ^{३६४} ^{३६५} ^{३६६} ^{३६७} ^{३६८} ^{३६९} ^{३७०} ^{३७१} ^{३७२} ^{३७३} ^{३७४} ^{३७५} ^{३७६} ^{३७७} ^{३७८} ^{३७९} ^{३८०} ^{३८१} ^{३८२} ^{३८३} ^{३८४} ^{३८५} ^{३८६} ^{३८७} ^{३८८} ^{३८९} ^{३९०} ^{३९१} ^{३९२} ^{३९३} ^{३९४} ^{३९५} ^{३९६} ^{३९७} ^{३९८} ^{३९९} ^{४००} ^{४०१} ^{४०२} ^{४०३} ^{४०४} ^{४०५} ^{४०६} ^{४०७} ^{४०८} ^{४०९} ^{४१०} ^{४११} ^{४१२} ^{४१३} ^{४१४} ^{४१५} ^{४१६} ^{४१७} ^{४१८} ^{४१९} ^{४२०} ^{४२१} ^{४२२} ^{४२३} ^{४२४} ^{४२५} ^{४२६} ^{४२७} ^{४२८} ^{४२९} ^{४३०} ^{४३१} ^{४३२} ^{४३३} ^{४३४} ^{४३५} ^{४३६} ^{४३७} ^{४३८} ^{४३९} ^{४४०} ^{४४१} ^{४४२} ^{४४३} ^{४४४} ^{४४५} ^{४४६} ^{४४७} ^{४४८} ^{४४९} ^{४५०} ^{४५१} ^{४५२} ^{४५३} ^{४५४} ^{४५५} ^{४५६} ^{४५७} ^{४५८} ^{४५९} ^{४६०} ^{४६१} ^{४६२} ^{४६३} ^{४६४} ^{४६५} ^{४६६} ^{४६७} ^{४६८} ^{४६९} ^{४७०} ^{४७१} ^{४७२} ^{४७३} ^{४७४} ^{४७५} ^{४७६} ^{४७७} ^{४७८} ^{४७९} ^{४८०} ^{४८१} ^{४८२} ^{४८३} ^{४८४} ^{४८५} ^{४८६} ^{४८७} ^{४८८} ^{४८९} ^{४९०} ^{४९१} ^{४९२} ^{४९३} ^{४९४} ^{४९५} ^{४९६} ^{४९७} ^{४९८} ^{४९९} ^{५००} ^{५०१} ^{५०२} ^{५०३} ^{५०४} ^{५०५} ^{५०६} ^{५०७} ^{५०८} ^{५०९} ^{५१०} ^{५११} ^{५१२} ^{५१३} ^{५१४} ^{५१५} ^{५१६} ^{५१७} ^{५१८} ^{५१९} ^{५२०} ^{५२१} ^{५२२} ^{५२३} ^{५२४} ^{५२५} ^{५२६} ^{५२७} ^{५२८} ^{५२९} ^{५३०} ^{५३१} ^{५३२} ^{५३३} ^{५३४} ^{५३५} ^{५३६} ^{५३७} ^{५३८} ^{५३९} ^{५४०} ^{५४१} ^{५४२} ^{५४३} ^{५४४} ^{५४५} ^{५४६} ^{५४७} ^{५४८} ^{५४९} ^{५५०} ^{५५१} ^{५५२} ^{५५३} ^{५५४} ^{५५५} ^{५५६} ^{५५७} ^{५५८} ^{५५९} ^{५६०} ^{५६१} ^{५६२} ^{५६३} ^{५६४} ^{५६५} ^{५६६} ^{५६७} ^{५६८} ^{५६९} ^{५७०} ^{५७१} ^{५७२} ^{५७३} ^{५७४} ^{५७५} ^{५७६} ^{५७७} ^{५७८} ^{५७९} ^{५८०} ^{५८१} ^{५८२} ^{५८३} ^{५८४} ^{५८५} ^{५८६} ^{५८७} ^{५८८} ^{५८९} ^{५९०} ^{५९१} ^{५९२} ^{५९३} ^{५९४} ^{५९५} ^{५९६} ^{५९७} ^{५९८} ^{५९९} ^{६००} ^{६०१} ^{६०२} ^{६०३} ^{६०४} ^{६०५} ^{६०६} ^{६०७} ^{६०८} ^{६०९} ^{६१०} ^{६११} ^{६१२} ^{६१३} ^{६१४} ^{६१५} ^{६१६} ^{६१७} ^{६१८} ^{६१९} ^{६२०} ^{६२१} ^{६२२} ^{६२३} ^{६२४} ^{६२५} ^{६२६} ^{६२७} ^{६२८} ^{६२९} ^{६३०} ^{६३१} ^{६३२} ^{६३३} ^{६३४} ^{६३५} ^{६३६} ^{६३७} ^{६३८} ^{६३९} ^{६४०} ^{६४१} ^{६४२} ^{६४३} ^{६४४} ^{६४५} ^{६४६} ^{६४७} ^{६४८} ^{६४९} ^{६५०} ^{६५१} ^{६५२} ^{६५३} ^{६५४} ^{६५५} ^{६५६} ^{६५७} ^{६५८} ^{६५९} ^{६६०} ^{६६१} ^{६६२} ^{६६३} ^{६६४} ^{६६५} ^{६६६} ^{६६७} ^{६६८} ^{६६९} ^{६७०} ^{६७१} ^{६७२} ^{६७३} ^{६७४} ^{६७५} ^{६७६} ^{६७७} ^{६७८} ^{६७९} ^{६८०} ^{६८१} ^{६८२} ^{६८३} ^{६८४} ^{६८५} ^{६८६} ^{६८७} ^{६८८} ^{६८९} ^{६९०} ^{६९१} ^{६९२} ^{६९३} ^{६९४} ^{६९५} ^{६९६} ^{६९७} ^{६९८} ^{६९९} ^{७००} ^{७०१} ^{७०२} ^{७०३} ^{७०४} ^{७०५} ^{७०६} ^{७०७} ^{७०८} ^{७०९} ^{७१०} ^{७११} ^{७१२} ^{७१३} ^{७१४} ^{७१५} ^{७१६} ^{७१७} ^{७१८} ^{७१९} ^{७२०} ^{७२१} ^{७२२} ^{७२३} ^{७२४} ^{७२५} ^{७२६} ^{७२७} ^{७२८} ^{७२९} ^{७३०} ^{७३१} ^{७३२} ^{७३३} ^{७३४} ^{७३५} ^{७३६} ^{७३७} ^{७३८} ^{७३९} ^{७४०} ^{७४१} ^{७४२} ^{७४३} ^{७४४} ^{७४५} ^{७४६} ^{७४७} ^{७४८} ^{७४९} ^{७५०} ^{७५१} ^{७५२} ^{७५३} ^{७५४} ^{७५५} ^{७५६} ^{७५७} ^{७५८} ^{७५९} ^{७६०} ^{७६१} ^{७६२} ^{७६३} ^{७६४} ^{७६५} ^{७६६} ^{७६७} ^{७६८} ^{७६९} ^{७७०} ^{७७१} ^{७७२} ^{७७३} ^{७७४} ^{७७५} ^{७७६} ^{७७७} ^{७७८} ^{७७९} ^{७८०} ^{७८१} ^{७८२} ^{७८३} ^{७८४} ^{७८५} ^{७८६} ^{७८७} ^{७८८} ^{७८९} ^{७९०} ^{७९१} ^{७९२} ^{७९३} ^{७९४} ^{७९५} ^{७९६} ^{७९७} ^{७९८} ^{७९९} ^{८००} ^{८०१} ^{८०२} ^{८०३} ^{८०४} ^{८०५} ^{८०६} ^{८०७} ^{८०८} ^{८०९} ^{८१०} ^{८११} ^{८१२} ^{८१३} ^{८१४} ^{८१५} ^{८१६} ^{८१७} ^{८१८} ^{८१९} ^{८२०} ^{८२१} ^{८२२} ^{८२३} ^{८२४} ^{८२५} ^{८२६} ^{८२७} ^{८२८} ^{८२९} ^{८३०} ^{८३१} ^{८३२} ^{८३३} ^{८३४} ^{८३५} ^{८३६} ^{८३७} ^{८३८} ^{८३९} ^{८४०} ^{८४१} ^{८४२} ^{८४३} ^{८४४} ^{८४५} ^{८४६} ^{८४७} ^{८४८} ^{८४९} ^{८५०} ^{८५१} ^{८५२} ^{८५३} ^{८५४} ^{८५५} ^{८५६} ^{८५७} ^{८५८} ^{८५९} ^{८६०} ^{८६१} ^{८६२} ^{८६३} ^{८६४} ^{८६५} ^{८६६} ^{८६७} ^{८६८} ^{८६९} ^{८७०} ^{८७१} ^{८७२} ^{८७३} ^{८७४} ^{८७५} ^{८७६} ^{८७७} ^{८७८} ^{८७९} ^{८८०} ^{८८१} ^{८८२} ^{८८३} ^{८८४} ^{८८५} ^{८८६} ^{८८७} ^{८८८} ^{८८९} ^{८९०} ^{८९१} ^{८९२} ^{८९३} ^{८९४} ^{८९५} ^{८९६} ^{८९७} ^{८९८} ^{८९९} ^{९००} ^{९०१} ^{९०२} ^{९०३} ^{९०४} ^{९०५} ^{९०६} ^{९०७} ^{९०८} ^{९०९} ^{९१०} ^{९११} ^{९१२} ^{९१३} ^{९१४} ^{९१५} ^{९१६} ^{९१७} ^{९१८} ^{९१९} ^{९२०} ^{९२१} ^{९२२} ^{९२३} ^{९२४} ^{९२५} ^{९२६} ^{९२७} ^{९२८} ^{९२९} ^{९३०} ^{९३१} ^{९३२} ^{९३३} ^{९३४} ^{९३५} ^{९३६} ^{९३७} ^{९३८} ^{९३९} ^{९४०} ^{९४१} ^{९४२} ^{९४३} ^{९४४} ^{९४५} ^{९४६} ^{९४७} ^{९४८} ^{९४९} ^{९५०} ^{९५१} ^{९५२} ^{९५३} ^{९५४} ^{९५५} ^{९५६} ^{९५७} ^{९५८} ^{९५९} ^{९६०} ^{९६१} ^{९६२} ^{९६३} ^{९६४} ^{९६५} ^{९६६} ^{९६७} ^{९६८} ^{९६९} ^{९७०} ^{९७१} ^{९७२} ^{९७३} ^{९७४} ^{९७५} ^{९७६} ^{९७७} ^९

तं गच्छ निरभिस्संगं समयया सञ्चभावविसयं तु । कालावहिर्मिवि परं भंगभयां णावहित्तेण ॥१८॥

ङ्कारार्थः, नमस्कारादौ-नमस्कारसहितपौष्ठीप्रभृतिके तदेवं तुच्छम्-असारमिदं नमस्कारसहितादावाकारभणने सति सामायिके तदभणनं, युक्तिरहितत्वादिति भाथार्थः ॥१८॥ अत्रोचरमाह-‘समभावे’इत्यादि, समभाव एव-रागादिविहितवैषम्यविरहित-परिणाम एव सति, नान्यथा, तत् सामायिकं यद्-यस्मात् जायते-भवति, किंविषये सममान इत्याह-सर्वत्र-सर्वेषु पदार्थेषु शत्रु-मित्रादिषु, अनेन द्रव्याप्याश्रित्य सामायिकमुक्तं, अथ कालवत्तदेवाह-यान्तरुथिकं-यावज्जीविकं चक्षुन्दः समुचये, तज्जायत इति उच्यते, तत्-तस्मात्तराणद्वयात् तत्र सामायिके नाकारा-नापवादाः प्रक्षप्ताः-प्ररूपिताः, जिनैरिति गम्यम् । ततश्च किं, न किञ्चिदित्यर्थः, इह-आकारविचारे तुच्छ-असारः, युक्तियुक्तत्वादिति, अयमत्र भावार्थः-सामायिके आकारा न युक्तास्तस्याजन्म सम-भायरूपत्वात्, तथाहि-यदि गुरुलाघवालोचनतो ग्लानाद्यस्यायां प्रक्षस्तालम्बनः काचित्प्रतिपेयां करोति तदा तस्य समभावावस्थि-तत्वेन सामायिकस्याबाधितत्वात् किं महत्तराकारादिकाकारकरणेन?, यदि च मामायिरुप्रतिपत्तिकाले सर्वं भावद्यं योगं प्रत्याख्यामि अन्यत्र वैरिप्रतीकारादेरित्येवं साकार पण्मासादि यावदित्यवधिविशेषपन्ना प्रत्याख्याति तदा वैरिकादिषु पण्मासादिपरतश्च सम-भावाभावात् सामायिकं नास्त्येवेत्याकारकरणमनर्थकमित्येवं सामायिक आकारभाव इति भाथार्थः ॥ १७॥ एतदेव सामायिकस्य सर्वार्थनिरमिष्वङ्गत्वं यान्तरुथिकत्वं च स्पष्टयन्नाह-‘तं खलु’इत्यादि, तत्-सामायिकं खलुरवधारणे मिश्रक्रमश्च निरमिष्वङ्गमेव निराशंसमेव तथा ममतया-इष्टानिष्टार्थेषु तुल्यतया हेतुभूतया सर्वभावविषयं-समस्तान्स्तुभोचरमेव, कचिद्दृश्यते ‘सञ्चभावविसयं-ति’ चि एत निरमिष्वङ्गमेव तत्र सप्ततया सर्वमात्रविषयमितिकृत्वेति व्याख्येयम्, अनेन ‘ममभावे चिय तं जं जायइ सञ्चत्थे’ति

मरणजयलक्षयसिमुहडभावतुल्यमिह हीणणाएण । अववायाण ण विसओ भावेयब्बं पयत्तेण ॥१९॥
पत्तो चिय पडिसेहो दहं अजोगाण वणिजओ समए । एयस्स पाहणोऽवि हु वीयंति विही य अहसहणा ॥२०॥

भावितम् । ननु चास्य कथं निरभिन्नङ्गत्वं, जीवनं यावदेव निवृत्तिभावेन तत्परतोऽभिन्नङ्गभावात् ? अत्रोच्यते, कालावधावपि-
याज्जीवतयेत्येवभूतमर्थ्यादायामपि, किंभूते कालावधावित्याह-परमिति-जीवनात्परतः भङ्गभयात्-प्रतिज्ञाश्रयभीत्या, कृते सतीति
शेषः, नावधिस्त्वेन-न पुनर्मर्यादात्वेन, परतः सावधं करिष्यामीत्येवंरूपेणेति शेषः, निरभिन्नङ्गमेव तदिति प्रकृतम्, अनेन च
'आवकहिंयं' ति भावितम् । इति गाथार्थः ॥१८॥ अथ निदर्शितः सामायिकमाकाराणामविषय इति दर्शयन्त्याह--'मरणे'त्यादि,
मर्तव्यं वा मया जयो वाऽमाप्तव्य इत्युल्लेखेन रणावसरे मरणजयौ-मृत्युरिषुविजयावभवसिन्तौ येन सुभटेन स तथा तस्य यो
भागः-अध्यवसायः तस्य सदृशं-तुल्यं यत्तत्तथा इह लोके हीनज्ञातेन-तुल्योदाहरणेन, हीनता चास्य तज्जेतव्यस्यैकमविक-
त्वात्, रागादिनैरिचारविधुरितान्तःकरणत्वात्, परापरकारणपरायणत्वात्, मामाधिकृतत्वैतद्विपरीतत्वात्, तदेकाध्यवसायता-
मात्रेणैव च साधर्म्यात् । यतश्चैवमनोऽप्यवादानां-आकाराणां, न विषयो-न गोचरस्तथाविधैररूपत्वात्, भागयितव्यं-भावनीयमेतत्
प्रयत्नेन-आदरेण, न ह्युपादेयविशेषे उपायविशेषतः प्रयत्नमान आशङ्क्यान् भवति । इति गाथार्थः ॥१९॥ यत एवेदमित्यर्थं महत्तरमत
एवाह--'एत्तो चिये'त्यादि, यत एवेदं सुभटभावतुल्यमत एव कारणात् प्रतिषेधो-निगारणा दानं प्रति दृढं-अत्यर्थं अयोग्यानां-
नुत्तरमच्चतया सुभटभावावर्जितानाम् (भावतुल्यभाववर्जितानां) वर्णितः-अभिहितः समये-सिद्धान्ते, कस्य प्रतिषेध इत्याह-एतस्य
नान्तापेकस्य । ननु यद्ययोग्यानमेतदाननिषेधो वर्णितस्तदा कथं भगवता महासीरेण अन्तमान्तरविदारितसिंहजीवाभीरस्य सामायि-

तरस उ पवेसणिगमवारणजोगेसु जह उ अववाया । मूलावाहाण तहा णवकाराइम्मि आगारा ॥२१॥
 ण य तरस तेसुवि तद्वा णिरभिस्संगो उ होइ परिणामो । पडियारलिंगसिद्धो उ णियमओ अण्णहारूवो ॥२२॥

कथयिष्यामि सामायिकदानविधिरादिषो गौतमस्येत्याशङ्क्याह—पातिनोऽपि—अवश्यं सामायिकात्प्रतिपतनशीलस्यापि, आस्ता-
 मितरस्य हुशब्दोऽलङ्कारार्थः वीजमिति—श्रुक्तिप्राप्त्यवन्ध्यकारणमयं सामायिकविधिरस्य मविध्यतीतिकृत्वा विधिष—सामायिक-
 दानप्रवर्तनं च, वर्णित इति प्रकृतं, अतिशायिना—केवललिना भगवता महावीरेण, अतो विशिष्टतरोपकारहेतुत्वं विज्ञाय केवललिना
 तद्विधेः कृतत्वात् तत्र भङ्गदोषः, प्रकृत्यैव तस्य भावात्, गुणस्यैव तत्राधिकत्वात्, मारणान्तिकसम्भिपाते स्मृतिकार्योपपन्नदानवत् ।
 इति गार्थार्थः ॥ २० ॥ ननु यदि सुभटभावतुल्यत्वात् सामायिके नाकारा भवन्ति तदा सामायिकवतो नमस्कारसहितादावपि ने
 न युक्ताः, सुभटभावतुल्यभाववाधकत्वात्तेषामित्याशङ्क्याह—‘तस्स उ’ इत्यादि, तस्य तु—तस्यैव सुभटस्य प्रवेशध—संग्रामे जया-
 धिनः प्रवेशनं निर्गमध—तत एव जयाधिन एव निर्गमनं वारणं च—विशिष्टावसरप्राप्तये प्रहरतः स्यवलस्य शत्रोर्वा निवारणं योगध—
 तस्यैव प्रयोगो—व्यापारणं प्रवेशनिर्गमवारणयोगाः प्रवेशनिर्गमवारणान्येव वा योगा—व्यापाराः प्रवेशनिर्गमवारणयोगा अतस्तेषु
 वैरिनिराकरणोपायभूतेषु सामायिकसिद्ध्युपायभूतनमस्कारसहितादिकल्पेषु यथा तु—यथैव अपवादा—आकाराः तत्कारणभजना-
 लक्षणा महत्तराकारादिकल्पा भवन्ति, कथमित्याह—मूलावाधया—मूलभूतस्य मर्तेव्यं जयो वाऽवशात्तस्य इत्येवंलक्षणस्य अभ्यवसाय-
 स्याविचलिततया तथा—तेनैव प्रकारेण नमस्कारादौ—नमस्कारसहितादौ प्रत्यारन्याने आकारा—अपवादा महात्तरादिलक्षणा मूला-
 वाधया सुभटभावतुल्यसामायिकावाधया भवन्तीति गार्थार्थः ॥ २१ ॥ मूलावाधामेव स्पष्टयन्वाह—‘ण य’ इत्यादि, न च—नेन

ण य पढमभाववाधाय मो उ एवंपि अवि य तस्सिद्धी । एवं चिय होइ दढ इहरा वामोदपायं तु ॥२३॥
उभयाभावेऽवि कुतोऽवि अगमो हंदि एरिसो चेव । तक्काले तन्भावो चित्तवओवसमओ जेओ ॥२४॥

तस्य सामायिकरतः सुभटस्य च, तेऽपि-अपवादेष्वपि सत्सु, आत्मानन्यत्र, तथा-तत्प्रकार इष्टानिष्ठार्थतुल्यत्वरूपो जीवितानपेक्षश्च
तिरस्मिन्ब्रह्मस्तु-निराशंस एव सन् भवति-जायते परिणामः-अप्यवसायोऽन्यथारूप इति योगः, किंभूतोऽमावन्यधारूपः? -प्रतीकारः-
प्रायश्चित्तप्रतिपत्तिरूपः, सुभटपक्षे तु क्षरणान्वेषणादिरूपः स एव लिङ्ग-चिह्नं तेन सिद्धो यः स तथा, तुल्यः पूरणार्थः, नियमाद्-
अवश्यंभावेन अन्यथारूपः-सामिष्वङ्ग इत्यर्थः, इदमुक्तं भवति-यदि सामायिकत्वतो महत्तराद्याकारेषु सत्सु सामिष्वङ्गः परिणामोऽभ-
विष्यच्चदा तच्छुद्धये श्रायधितमकरिष्यत्, न चैवं, तत्तत्साकारेष्वपि सत्सु निरभिषङ्ग एव परिणामः, अतः साभूक्तं-मूलाधाधया ।
इति गार्थार्थः ॥ २२ ॥ अपवादश्रयणेऽपि न मूलभाववाधा भवतीत्येतदेव सविशेषं दर्शयन्नाह-‘ण न’ इत्यादि, न च-नैव
प्रथमभावव्यायात-आद्याध्यवसायवाधा प्रत्याख्यानपक्षे सामायिकवाधा सुभटपक्षे जगाध्यवसायवाधा, ‘मो’ इति निपातः पादपूर्णे
तुल्यब्दः पुनरर्थः तत्संयन्धश्च दर्शयिष्यते, एवमपि-अनन्तरोक्तापवादश्रयणेऽपि, अलिचेत्यभ्युचये, तस्मिद्धिः-प्रथमभावस्य विशेषतो
निष्पत्तिः एवमेव-अपवादश्रयण एव भवति-जायते दृढं-अत्यर्थं, आकारवत्प्रत्यारूपानाश्रयणस्य तदुपायत्वात्, रिपुविजये-प्रवेशा-
दिमज्जनाया इवेति, इतरथा पुनः-अपवादगतप्रत्याख्यानाश्रयणे पुनः व्यामोदपायं तु-मूढताप्रसूयमेव सामायिकं सुभटस्य विज-
याध्यवसानं चा भवेत्, उपायत एव तस्मिद्धेरिति गार्थार्थः ॥२३॥ ननु यद्यपि सामायिकं सुभटाध्यवसायतुल्यं तथापि कस्यापि प्राणिनः
कालान्तरे तस्य प्रतिपातः संभवतीत्यतस्तदपि सापवादमेव कर्तुं युक्तं, अत्रोचरन्नाह-‘उभयाभावे’ इत्यादि, उभयस्य (वर्त्तमानभय-

आहारजाहओ एत पत्थ एकोऽपि होति चउभेओ । असणाहजाहमेया णाणाहपसिद्धिओ णेओ ॥२५॥
 णाणं सदहणं गहण पालणा विरतियुद्धि चैव एवंति । होह इहरा उ मोहा विवज्जओ भणिगभावाणं ॥२६॥

अथस्य भावैरिजयादपवर्गस्य च) सुभट्टदृष्टान्तापेक्षया तु मरणरिपुविजयलक्षणस्य द्वयस्याभावः—असत्ता उभयाभावस्तत्रापि, आत्मा तदभ्रश्रे, कुतोऽपि—कसादपि परीपहानीकभयादेः अग्रतः—पुस्तः—सामायिकप्रतिपत्तेरनन्तरं तत्पालनावसरे, सुभटपक्षे तु संग्रामकाल इत्यर्थः, हंवीत्युपप्रदर्शने, ईदृश एव—मर्तव्यं वा भावैरिचिजयो ना विधेय इत्येवंविध एव, न पुनरपवादागिमुखः, तद्भाव इति योगः, क्रदे-
 त्याह—तत्काले—सामायिकांगीकारावसरे संग्रामप्रवेशावसरे वा, कोऽसावित्याह—तद्भावः—सामायिकप्रतिपत्तिपरिणामः, अन्यत्र तु सुभ-
 टाध्यवसायः, कथमेतदेवमित्याह—चित्रक्षयोपशमतः—कर्मक्षयोपशमनैरिचिज्यात् द्वेयो—ज्ञातव्यः, एवंविधा हि तस्य क्षयोपशमो भवति
 यतोऽयमप्राप्तव्यमनोभट्टगत्वेऽपि माधुसुभट्टस्यादायुदाच एव भावो भवतीति गाथार्थः ॥२४॥ तदेवं सामायिके विधिरमायुक्त-
 मित्यभिहितं, अथ भेदे विधिसमायुक्तमेव तदभिभातुमाह—‘आहारे’त्यादि, आहारजातितः—अभ्यवहार्यसामान्यमाश्रित्य एव
 आहारः अग्रत्युत्तरत्र संगतस्यते एकोऽपि—निर्भेदोऽपि सन्, अनेकस्तु चतुर्विधो भवत्येवेत्यपिशब्दार्थः, भवति—जायते, चतुर्भेदः—चतु-
 रप्रकारः, तेयोऽत्र प्रत्याख्यानानवसरे, कुतोऽस्य चतुर्भेदत्वमित्याह—अशनादीनां—अशनपानस्वादिसत्त्वादिमानां या जातयः—सामान्यवि-
 शेपाः प्रसिद्धितो जातयस्ताभिर्यो भेदो—मिन्नगा आहारगामान्यस्य रोऽशनादिजातिभेदोऽतस्तस्मात्, अथ किमर्थमयं चतुर्विधो भवति त्रैय
 इत्याह—ज्ञानादिप्रसिद्धितः—ज्ञानादिश्रद्धादीनां निष्पत्तिमाश्रित्य, ज्ञानादिसिद्ध्यर्थमित्यर्थः—अस्य हि चातुर्विष्ये प्ररूपिते ण्तद्विपया ज्ञाना-
 दयः सुरतेन सिद्धान्तीति, त्रैयो ज्ञातव्य इति संवन्निवृत्तये च, इति गाथार्थः ॥२५॥ प्राप्तादीन्येवोपदर्शयन्नाह—‘गण’मित्यादि, ज्ञानं—आदा-

असणं ओषणसत्तुगमुगगजगाराइ सल्लगविही य । त्वीराइ सूरणाई मंडगपभिइं य विण्णेणं ॥ २७ ॥

पाणं सोवीरजवोदगाइ चित्तं सुराहं चैव । आउकाओ सन्वो ककुटगजलाहं च तहा ॥ २८ ॥

रमेदविपयोऽनवोधा, ततः श्रद्धानं-तद्विषयं रुचिः ततो ग्रहणं-द्विविधाहारमेदवत्प्रत्याख्यानप्रतिपत्तिः इहानुसारलोपो दृश्यः, ततश्च पालना-यथाप्रतिपन्नप्रत्याख्यानसाराधना, ततो विरतेः-अश्वनादिनिवृत्तेर्द्विः-यथाशक्ति द्विविधादिभेदेन वर्धनं विरतिश्रद्धिः, चञ्चलदः गसुञ्चये, एवमाहारनातुं भिद्ये गति इतिशब्दो वाच्यार्थमाप्तौ भवति-जायते, इतस्था-तदप्ररूपणायां, तुशब्दः पुनरर्थः, मो-हात्-प्रत्याख्येयविषयाणापरिज्ञानादुपर्ययोविधेयरीत्यं भणितभावात्-अनन्तरोक्तार्थानां ज्ञानश्रद्धादीनां, अत आहारचातुर्विध्य-प्ररूपणं साधु । इति गाथार्थः ॥ २६ ॥ अथाश्वनादिभेदनिरूपणायाह-—‘असण’मित्यादि, अश्वयते-गुज्यत इत्यश्वनमिति व्युत्पत्तिमात्रं, अश्वनशब्दप्रवृत्तिस्तु रुढित औदनादौ, एतदेवोच्यते-ओदनगुरुमुद्गरभाष्यादि अश्वनं भवति, विज्ञेयमिति योगः, इह जगा-रीशब्दः समयसिद्धः, ओदनादयस्तु लोकस्तथाः, आदिशब्दार्थेरीकरम्वकादिग्रहः, स्वाद्यकविधिष-अशोकवृत्तिमोदकादिलक्षणो भोजनप्रकारः, तथा क्षीरादि-दुग्धदपिद्रुततक्रतीमनादि, तथा सूरणादि-सूरणकन्दप्रयुति, आदिशब्दस्तथाभूतकन्दान्तरपरिश्राहार्थः, मण्डकप्रभृति च-मण्डकापूपोलिकादि च, विज्ञेयमिति योजितमेव, इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ अथ पानकमाह-—‘पाण’मित्यादि, पीयत इति पानं, तच्च रुढितो विज्ञेयं, एतदेवोच्यते-सौवीरययोदकादि, सौवीर-काञ्जिकं, यनोदकं-यत्रधावनञ्जलं, आदिशब्दा-नित्तत्पुलशालनजलादिग्रहः, चित्रं-चन्द्रविधं, किं तदित्याह-सुसादिकमेव च, तत्र सुरा-विष्टादिनिष्पन्नो गद्यविशेषः, आदिशब्दा-न्तरकमेरेयकादिग्रहः, चैरशब्दयोः प्रयोगो दर्शित एव, तथाऽप्युक्तयः-अस्मानुपहतोदकं सर्वः-समस्तो चापीकूपतडागनद्यन्तरिशो-

भक्तोसं दन्ताई भज्जूरं नालकेरवधन्वादी । कथं डिगंचगफणसाठ बहुविहं न्वाहमं जेयं ॥ २९ ॥

दंतचणं तंयोलं चित्तं तुलमीकुहेट्गार्ह य । महुपिप्पलिसुंटाई अणेगदा साहमं होइ ॥ ३० ॥

छेसुदेसेणेण भेया पणसि दंसिया गवं । गयाणुसारओ चिय सेसा समयमेघ चिण्णेया ॥ ३१ ॥

दन्तादिरूपः, तथेत्ययं वाक्योपक्षेपार्थ इह दृश्यः, कर्केटकजलादिकं-कर्केटकाव्यफलविशेषरममिश्रोदकादिकम्, आदिशब्दात् मज्जेन्द्राधादाहिमचआजलादिप्रहः, न शब्दः ममचये, पानमिति वर्तते, इति गाथार्थः ॥ २८ ॥ अथ स्वादिममाह—‘भक्तोस’मित्यादि, भक्तं च-तद्भोगनं ओषं च-दाणं भक्तौगं, रुढितः परिभृष्टचनरुगोभूमादि, दन्तादि-गुलसंस्कृतदन्तपचनादि देशविशेषप्रसिद्धं, खजूरं प्रसिद्धं, नालिकेरद्राधादि प्रतीतमेव, आदिशब्दाद् दाहिमादिपरिप्रहः, कर्केटकाप्ररूपनमादि अनेकषा-बहुविधं न्वाहनेन निर्युक्तं स्वादिमं, जेयं-जातव्यं, इति गाथार्थः ॥ २९ ॥ अथ स्वादिममाह—‘दंतचण’मित्यादि, दन्ताः पूयन्तेऽनेनेति दन्तपचनं-दशननिलेपनकाष्ठं यथीमभ्यादि तावूलं प्रतीतं तत्र चित्रं-बद्धप्रकारं नागवल्लीपत्रपुगफलसदिरसारस्वगेलालवङ्गकफोलकर्पूरादिद्रव्यसमूहायात्मकं तुलसिका-सुरता गूहेटकः-पिण्डार्थकः, आदिशब्दात् जीरकहरितादिप्रहः, तथा मधु-माक्षिकं, पिप्पली-कृष्णा, गुल्यादि-नागर-प्रभृति, आदिशब्दान्मरिचहरीतम्यादिप्रहः, इत्येवमनेकषा-अनेकप्रकारं, स्वादनेन स्वादनाय (वा) निर्युक्तं स्वादिमं, भवति-स्यात्, इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ अथोक्तशेषानग्रनादिभेदानतिदेयतो दर्शयन्नाह—‘छेसु’इत्यादि, जेदस्स-आहारभेदानामन्यांशमोहेदो-भणनं लेज्जोहेजस्सेन पत्ते-अनन्तरोक्ताः भेदा-ओदनादयो विशेषेण पत्तेपाण-अग्रनादीनामाहारभेदानां दर्शिता-उक्ता एवं-उक्त-न्यायेन । ततः किमित्याह-एनदनुमारत एव-अजितभेदानुमारेणेव जेणा-अग्रदर्शिता एतज्जातीयया एवगये-साम्यक्कोण विशेषेया

तिविद्वाहभेयओ खलु एत्थ इमं वणिणयं जिणिदेहिं । एतो चियं भेयंसुवि सुहुमंति बुहाणमविरुद्धं ॥३२॥
अण्णे भणंति जतिणो तिविद्वाहारस्स ण खलु जुत्तमिणं । सव्वविरइउ एवं भेयंगहणे क्हं सां उ ? ॥३३॥

ज्ञातव्या इति माथार्थः ॥ ३१ ॥ अथाहारभेदप्ररूपणायां सत्यां यद्वनति तदर्शयन्नाह—‘तिविद्वाह’त्यादि, त्रिविधः पानकव-
र्जाहार आदिर्यस्य स तथा, आदिशब्दाच्चतुर्विधपरिग्रहः, स चासौ भेदश्च-विशेषद्विविधादिभेदस्तात्-तमाश्रित्य, खलुर्वाक्यालङ्कारे,
अत्र-प्रवचने इदं-आहारप्रत्याख्यानं वर्णितं-उक्तं जिनेन्द्रैः-जिननायकैः, पानकाहारं प्रत्याकारपदस्य वर्णितत्वादिति, ‘एतो चियं’ति
इत एव-त्रिविधस्य चतुर्विधस्य चाऽऽहारस्य प्रत्याख्यानानुज्ञानात्, भेदेऽपि-अथानादिगौदनादिविशेषेष्वपि, न केवलं त्रिविधादि-
भेदत एवेदं, अविरुद्धमिति योगः यथा एतावन्त्येगौदनादिद्रव्याण्येतत्परिमाणान्येव च ग्रहीष्यामीति, आह च-“लेयडगलेवडं
वा अमुगं दव्यं च अज्ज वेच्छामि । अमुणेण च दव्वेण उ अह दव्वाभिगमहो नाम ॥१॥ ” इति । किमित्येवमित्याह-सूक्ष्ममिति-
निपुणमिति कृत्वा बुधानां-विवेकिनां अविरुद्धं-अविरोधवत्, विशेषतोऽप्रमाददृष्टिहेतुत्वात्, इति माथार्थः ॥ ३२ ॥ इदार्थे विप्रति-
पत्तिं दर्शयन्नाह—‘अण्णे’इत्यादि, अन्ये-जैनविशेषेभ्योऽपरे दिगंबरा इत्यर्थः, भणन्ति-ब्रुवते, किं तदित्याह-यतेः-साधोः त्रिवि-
धाहारस्य पानकवर्जस्य न खलु-नैव युक्तं-संगतं इदं प्रत्याख्यानं, कुत एतदेवमित्याह-सर्वविरतेः-समस्तवस्तुविनिवृत्तत्वात्, किं
चात इत्याह-एवं-उक्तन्यायेन त्रिभेदतोऽपि प्रत्याख्यानं स्यादित्यभ्युपगमलक्षणेन भेदग्रहणे-त्रिविधाहारस्येत्येवं विशेषप्रतिपत्तौ
कथं तु ?-केन पुनः प्रकारेण ? न रुथञ्चिदित्यर्थः, सा सर्वविरतिः, तुशब्दः पुनरर्थः, तत्प्रयोगश्च दर्शित एव, एतदुक्तं भवति-
त्रिविधाहारस्य प्रत्याख्यानं सर्वाहारस्याप्रत्याख्यानानादसर्वविरतित्वं स्यात् । इति माथार्थः ॥ ३३ ॥ अत्रोत्तरमाह—‘अपमाये’-

अपमपयुद्धिजणं गयं एत्यति दंसिय पुव्व । तत्रभोगमित्तकरणे सेसचागा तओ अहिगो ॥ ३४ ॥

पयं कहंचि कजे दुविहरनवि तण्ण होति चितमिणं । सच्चं जहणो णवरं पाण्ण ण अपणपरिभोगो ॥ ३५ ॥

त्यादि, अप्रमाददृष्टिजनकम्-अप्रसक्ततोत्कर्षसंपादकं एतदाहारप्रत्याख्यानं अत्र सर्वगन्धयोगविरतिरूपे सामायिके सत्यपीति-एतदर्थितं-उक्तं पूर्व-प्राक्तं, तद्यथा-“मामहएविदु-सावज्जचागरुवे उ गुणकरं एयं । अपमायवुद्धिजणगत्तेण आणाउ विण्णेयं ॥ १॥” इति, एतच्च तद्भोग एव-पानकाहार एव तद्भोगमात्रं तस्य करणं विधानं तद्भोगमात्रकरणं तत्र गति शेषत्यागात्-अशनाद्याहारत्रय-परिहारात् ततः-अमात्रप्रमादः अधिकः-मर्वविरतिमामायिकप्रतिपत्तिप्रथाप्रमादापेक्षयाऽर्गलतरो भवति, अतः सर्वसावधयोग-विरतेरबाधितत्वादप्रमादविशेषोत्पादकत्वाच्च मर्वविरतस्यापि त्रिविधाहारप्रत्याख्यानमसंगतं न भवति, इति गार्थः ॥ ३४ ॥

इहाभ्युपगमे परयचनमाशङ्क्य परिहरन्नाह-“एच्च”मित्यादि, एवं-भनेन प्रकारेणाप्रमादवृद्धिजनकतया त्रिविधाहारप्रत्याख्यानभ्युपगमे कथञ्चित्-केनचित्प्रकारेण याताभिभवादिना कार्ये-प्रयोजने ग्लानत्वादौ, पाठान्तरेण क्वचित्कार्यं, द्विविधस्यापि-अशनत्वादिमरूपस्याप्याहारस्य, आन्तां त्रिविधस्य, तन् प्रत्याख्यानं न भवति-न जायते चित्यं-चिन्तनीयं इदं-तत् भवन्मतं, भवत्येव द्विविधाहारस्यापि तदिति पराभिप्रायः, अत्रोत्तरमाह-सत्यमेवैतत्, एवं प्रसंगमभ्युपगम्य तत्रैव विशेषमाह-यतेः-साधोः नयरे-केवलं प्रायेण-यादृल्येन विशिष्टग्लानाधवस्यां मुक्त्वा न-नैव अन्यपरिभोगः-अशनपानकापेक्षयाऽपरस्य स्वादिमत्वादिमाहारस्य भोजनमस्ति, वेदनादिज्याहारग्रहणकारणेषु स्वादिमत्वादिमयोरात्यन्तिकतयाऽनुपयोगित्वान्, यतिग्रहणेन श्रायकस्य द्विविधाहारस्यापि प्रत्याख्यानमभ्युपगतम्, इति गार्थः ॥ ३५ ॥ व्याख्यातं मेदद्वारं, अथ भोगद्वारप्रत्याख्यानमाह-“विहिणा”इत्यादि,

विहिणा पडिपुणम्ममी भोगो विगए य थेवकाले उ । सुहधाउजोगभावे चित्तेणमणाकुलेण तहा ॥३६॥
 कारुण कुसलजोगं उचियं तर्कालगोयरं गियमा । गुरुपडिवत्तिप्पमुहं मंगलपाढाहयं चैव ॥ ३७ ॥

विधियना-विधानेन प्रतिपत्तिः। गनन्तरं सततमुपयोगतः प्रतिचरणलक्षणेन प्रतिपूर्णे-पौरुष्याद्यवधिके प्रत्याख्यान इति प्रक्रमः भोगो-
 भोजनं भवति कार्यः, अनेनास्य पालितत्वामुक्तं, उपलक्षणत्वाच्चास्य स्पृष्टत्वमप्यस्योक्तमवगन्तव्यं, लक्षणं चेदमनयोः-“उचिते
 काले विहिणा पत्तं जं फासियं तयं भणियं । तह पालियं तु अतइं समं उवओमपडियरियं ॥” ति, किं पूर्णमात्र एव ? नेत्याह-
 विगते च-अतिक्रान्ते च पौरुष्याद्यवधेरुपरि स्तोत्रकाले तु-अल्पवेलायामेव, अनेन च तीरितत्वमस्योपदिष्टं, तल्लक्षणं चेदम्-“पुण्णेऽ-
 वि धेयकालानस्थाणा तीरियं होइ” तथा शुभानां-सुन्दराणां धातूनां-वातपित्तकफानां योगानां-कायादिव्यापाराणां भावः-सत्ता
 शुभधातुयोगभावस्तस्मिन्, धातूनां च शुभत्वं स्तोत्रकालातिक्रमेण भिद्यटनादिजन्यश्रमविनोदनेन समत्वं, अत एव योगानाम-
 पीति, तथा चित्तेन-मनसा अनागुलेन-अव्याभिज्ञेन, व्याकुलचित्तेन हि योजने दोषसंभवात्, यदाह-“ईह्यांमयक्रोधपरिक्कृतेन,
 लुब्धेन वुद्धेन्यचिपीडितेन । प्रदेप्पयुक्तेन च सेव्यमानमन्नं न सम्यक् परिणाममेति ॥१॥” तथेति समुच्चये, इति गाथार्थः ॥३६॥
 भोगविधिमेव विशेषेणाह-“कालुण” इत्यादि, कृत्वा-विधाय कुशलयोगं-शोभनव्यापारं, भुंजते धर्मरता इति योगः, उचितं-
 स्वाभूमिकारुहं नत्कालगोचरं-भोजनावसरविषयं नियमादू-अवश्यं तथा, किंभूतमित्याह-गुरुणां-मातापितृधर्मचार्यदेवतालक्षणानां
 प्रतिपत्तिः-उचितपूजा प्रभुत्वा-आद्या यस्य परिपारलानप्रतिचरणदेः स तथा ए, अनेन च शोभितत्वं प्रत्याख्यानस्योक्तं, यदाह-
 “गुरुदानसेमभोयणमेवणयाए उ गोहियं जाण” तथा मङ्गलपाठादिकं चैव-पञ्चनमस्कारपठनप्रभृतिकमेव च, आदिशब्दाद्वर्ग-

सरिरुण विसेसेणं पचनभायं इमं मए पच्चा । तद्द संदिसाविरुणं विहिणा भुंजंति धम्मरया ॥३८॥ युग्मं ।
मयपालणा य एत्थं गहियम्मिवि ता इमम्मि अन्नंसि । दाणे उवएसम्मि य ण होंति दोसा जहडणत्था ॥३९॥

मन्त्रलादिग्रन्थस्तथुपरिग्रहः, इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ तथा — 'सरिऊणे' त्यादि, स्मृत्वा-अनुचिन्त्य विशेषेण-भोजनकालात्प्राचीन-सामान्यस्मरणापेक्षया विशेषतः, किं तदित्याह-प्रत्याख्यातं-अभ्युपगतं, इदं नमस्कारसहितादिकं मयेत्यात्मनिर्देशे, कदा प्रत्याख्यातमित्याह-पश्चात्-पूर्वकाले भोजनकालापेक्षया, अनेन चास्य कीर्तितत्वमुक्तं, आह च-“भोयणकाले अभुगं पचकखायंति भुंज किद्वियं” । तथेति क्रियान्तरसमुच्चये, संदेश्य-संदिशन्तं-अनुजानन्तमाचार्यमनुप्रयुज्य 'संदिशत यूयं मां येन पारयामी' त्येव-मनुज्ञाप्येत्यर्थः, विधिना-अनेनैवोक्तरूपेण भोजनविधिना वा स्थानविशेषाश्रयणादिना, तद्यथा-“ठाण दिसि पमासणया भायण पक्खेयणा य गुरु भावे, सत्तविहो आलोओ सयावि जयणा सुविहियाणं ॥ १॥” भुञ्जते-अश्रन्ति धर्मरताः-चारित्रधर्मासक्तचित्ताः, इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ उक्तं भोगद्वारमथ स्वयंपालनाद्वारमाह-“सयपालणा' इत्यादि, स्वयं-आत्मना पालना-प्रत्याख्याताहार-परिहारः स्वयंपालना, अत्रानुस्वारस्याश्रयणं प्राकृतत्वात्, चक्षुर्दृश्यैवकारार्थत्वात् स्वयंपालनैव कार्यं, न पुनरन्येषामभ्युपगमा-दिपरिहारोऽपि अत्र-आहारप्रत्याख्याने सति, 'ता' इति यस्मादेवं तस्मात् गृहीतेऽपि-प्रतिपन्नेऽपि, आस्तामगृहीते, अस्मिन्-आहार-प्रत्याख्याने अन्येभ्यः-आत्मज्यतिरिक्तेभ्यः दाने-वितरणे अन्नादेः उपदेशे च “भुञ्जीत यूयं” “अमुन्न वा-श्राद्धगृहादावन्नलाभार्थं यात” इत्येवंरूपे वा आदेशे न भवन्ति-न गायन्ते दोषा-भोजने परप्रवर्तनानुमोदनतस्तद्गल्लक्षणद्वयानि यथा अन्येन प्रकारेण प्रवर्तते, अन्यथा पर-प्राणातिपातविस्त्यादौ दोषा इति न्यतिरेकद्वयान्तः प्राणातिपातादौ हि प्रत्याख्यातो यथा तत्र स्वयं न प्रवर्तते,

कथपचक्खाणोऽपि य आयरियगिलाणवाल्हुदाणं । देज्जाऽसणाइ संते लाभे कयवीरियायारो ॥४०॥

संविग्गअन्नसं भोइयाण दंसेज्ज सट्ठगकुलाणि । अतरंतो वा संभोइयाण जह वा समाहीण ॥ ४१ ॥

एवमन्यं न प्रवर्तयति न चालुभोदयति, अन्यथा व्रतभङ्गः, अनेन चायं पूर्वपथः परिहृतो द्रष्टव्यः, तद्यथा—“आह जह जीविघाए पचक्खाए न कारए अन्नं । भंगभयाऽसणदाणे धुव कारवणंति नशु दोसो ॥१॥” ततश्च—“नो कथपचक्खाणो आयरियाईण देइ असणाई । न य विरइपालणाओ वेयावचं पहाणयरं ॥ १ ॥” आहारप्रत्यारपानं हि प्राणातिपातप्रत्याख्यानवन्न त्रिविधं त्रिविधेनेत्येवं प्रत्याख्यातीत्यतोऽन्नदानादौ न दोषः, यदाह—“नो त्रिविधंतिविहेणं पचक्खइ अन्नदाण कारवणं । सुद्धस्स तओ मुणिणो न होइ तन्नं-इहेइ ॥ १ ॥ त्ति,” इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ ‘अन्येभ्योऽन्नस्य दानोपदेशयोर्न दोष’ इत्युक्तं, तत्र दानविधिषुपदर्शयन्नाह—‘कथपचक्खाणो’ इत्यादि, कृतप्रत्याख्यानोऽपि च—श्रुतिप्रज्ञादाशनियमोऽपि च, आस्तां तदन्यः, आचार्यग्लानबालघृद्धेभ्यः प्रतीतेभ्यः सांभोगिकेभ्य इति हृदयं, उपलक्षणत्वाच्चास्य प्राघूर्णकसहोदरनिर्लब्धिकादिभ्यश्च, एतद्ग्रहणं च गुणाधिकत्वासमर्थत्वादिहेतुतः तदुपपत्त्यस्याधिनिर्जराकारणत्वादिति, दद्याद्-वितरेद् अशनादि-भक्षणसखादिमप्रभृति सति-विद्यमाने लाभे-अशनादिप्राप्तौ कृतवीर्याचारो-विहितस्वकृत्कियापारणो मिश्राटनादिना । इति गाथार्थः ॥४०॥ उक्तो दानविषयो विधिः, अथ दानोपदेशविषयं तमाह—‘संविग्गअन्नसं भोइयाण’ इत्यादि, संविग्गः-संसारभीरवः ते च वस्तुतः सुविहिता एव ते च ते अन्यसांभोगिकाश्च-मिन्न-सामाचारीकाः संविग्नान्यसांभोगिकास्तेषां देशयेत्-उपदिशेत् आद्वक्कुलानि-दानश्रद्धालुगृहाणि, तेभ्य आनीय न दातव्यमन्नं

एवमित्यत्र मातृगणवि दाणुयणसाह उचियमो जेयं । सेसम्मिन्वि एस विही तुच्छं स ॥ ४२ ॥

मरति, मित्रमामाचारीकृतया शिष्यरूपां मतिमोहसंभवादिति, पश्चान्तरमाह—‘अतंरतो व’ चि ग्लानादित्वेन श्राद्धकुलादन्नमा-
नीय दातुमशुक्लं सांभोगिरूपां—एकयामाचारीरूपां देययेत्, श्राद्धकुलानीति वर्तते, तेषां ह्यानीय दातव्यं भवति, एकसा-
माचारीकृत्यान्, पश्चान्तरमाह—यथा—येन प्रकारेण समाधिना—आत्मनः परस्य च समाधानेन, दातुं वोपदेष्टुं वा शक्नोति तथा
सरोतीति शेषः, न हि ममाधानातिक्रमे दानोपदेशयोः साफल्यं भवति । इति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ एवं प्रत्याख्यानप्रसंगेन साधूनां
दाने गुरुपदेशे च विधिरुक्तः, अथ श्राररूपां तमतिदिशन्नाह—‘एवमिह’ इत्यादि, एवम्—अनेन प्रकारेण शक्त्येव ददाति अशक्तः
पुनरुपदिशतीत्येतावन्मात्रलक्षणेन, सांभोगिकेतरविशेषो हि साधून् प्रति श्रावकाणां नास्तीति इह प्रत्याख्यानगतस्वयंपालनाप्रक्रमे
श्रावकाणामपि—श्रमणोपासकानामपि, आस्तां साधूनां, दानोपदेशादि—भक्तदानतद्विषयोपदेशप्रभृति, आदिशब्दादनुमोदनादिग्रहः
‘उचियमो’ चि उचितमेव—संगतमेव ज्ञेयं—ज्ञातव्यं, भक्तपानादौ दातव्ये तावदयं श्राररूपां विधिः, अथ वत्सादौ कोऽमावि-
त्याह—शैलेऽपि—अग्रनादेरन्यत्रापि वत्सादौ, आस्तामशनादौ, एषः—अनन्तरोक्तोऽविशेषेण ददाति तदशक्तश्च तदुपदिशतीत्येनं लक्षणः
विधिः—अनुष्ठानम् । अर्थात्र विशेषमाह—तुच्छस्य—दृष्टिश्रारकस्य दिगाद्यपेक्षया—दिश्यते यथा शिष्यः सा दिक् आचार्योपाध्याया-
दिरूपा, यथाऽमुष्याचार्योदिरयं शिष्यः, तन्मतिरोचितत्वात्, आदिशब्दाच्चत्परिश्रारद्विपरिग्रहः, तस्यापेक्षा—अवलम्बनं दिगाद्यपेक्षा
तथा, दानोपदेशाद्युक्तिं ज्ञेयमिति प्रक्रमः, तुच्छो सविशेषेण दातुमशक्तोऽतोऽग्री धर्मगुरूणां दुःप्रतिकारतया विशेषतः पूजनीय-
त्वापेक्ष्यन्त्यपरिश्राराय वा ददातीत्यभिप्रायः, अत एवोच्यते—“सदेणं सद विहवे साहूणं वत्थमाह दायब्धं । गुणपंताणऽवित्तेमा दिगाह

संतेअरलद्धिजुएअराइभावेसु होइ तुल्लेसु । दाणं दिसाइमेए तीएइदित्सस आणादी ॥ ४३ ॥

तत्थवि न जेसत्थि ॥ १ ॥” तुच्छेन दिशा देयं, तत्रापि येषां साधूनां वस्त्रादि नास्ति, तेभ्यो देयमित्यर्थः, आभवद्यवहारापेक्षया च दिग् गृहस्य प्रविघ्ननिपोरुत्प्रव्रजितस्य वा आगमे दृश्यते, नान्यस्य, यत इयं कल्पव्यवहारोक्ता दिग्गपस्था-यः प्रव्रजितुकामः सामायिकादिपाठप्रवृत्तः स त्रीणि वर्षाणि यावत् प्रतिबोधकाचार्यस्यैव सत्को भवति, यदाह-“सामाइयाइया खलु धम्मायरियस्स तिणिग्गि जा यासा । नियमेण होइ सेहो उज्जमओ तदुवरिं भयणा ॥ १ ॥” यस्तु निह्वादि भूत्वा पुनः प्रव्रजति तस्य स्वेच्छया दिक्क, अत्यक्तसम्यक्त्वस्तूत्प्रव्रज्य यः प्रव्रजति स त्रीणि वर्षाणि यावत् पूर्वाचार्यस्यैव, आह च-“परलिंणि निण्हए वा सम्मइंसणजडे उ उवसंते । तद्विवसमेव इच्छा सम्मतजुए समा तिणिग्गि ॥ १ ॥” उत्प्रव्रजितस्तु द्विधा-सारूपी गृहस्थश्च, तत्र सारूपी रजोहरणवर्ज-साधुवेषधारी, स च यावज्जीवं पूर्वाचार्यस्य तन्मुण्डीकृतानि च, यानि च तेन न मुण्डितानि, केवलं बोधितान्येव तानि यमा-चार्यमिच्छन्ति तस्मासौ ददाति, तदीयानि च तानि भवन्ति, अनपत्यानां चायं विधिः, तदपत्यानि तु पूर्वाचार्यस्यैव, आह च-“सारूपी जानीवं पुग्गायरियस्स जे य पव्वावे । अपव्वाविते सछंदो इच्छाए जस्स सो देइ ॥ १ ॥” गृहस्थः पुनर्द्विविधो-मुण्डितः मसिस्तश्च, स च द्विविधोऽपि पूर्वाचार्यस्य, यानि च तेनोत्प्रव्रजनानन्तरं वर्षत्रयाभ्यन्तरे बोधयित्वा मुण्डीकृतानि तानि चेति, ज्ञाह च-“जो पुण गिरत्थमुंडो अहवाडमुंडो उ तिण्ह चरिसाण । आरेणं पव्वावे संयं च पुव्वायरिय सन्वे ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ १२ ॥ तुच्छस्य दिगाधपेक्षयेत्युक्तं, अथास्यैव विभजनार्थमाह-“संतेअरल’इत्यादि, इहाविशेषेण साधुभ्यो दानं दातव्यं श्राव-क्तेय, इयं तुच्छद्रव्यत्वादविशेषेण दानाशक्तित्वादाऽसद्वस्त्राद्युपधिभ्य एव वस्त्रादि ददाति, तेषां तदभावे संयमवाधा मा भूदिति, अथ इये

‘भोत्तुणमुच्चियजोगं अणवरयं जो करेइ अवहित्तो । णियभूमिगाणं सरिसं एरुधं अणुबंधभावविही ॥ ४४ ॥
वरादिहीनास्तदा तल्लब्धिहीनेभ्यो ददाति, नेतरेभ्यः, अथ द्वयेऽपि सद्वस्त्रत्वादिभिर्धर्मैस्तुल्यास्तदा को विधिः?, अत्रोच्यते—‘संते’ति

मण-वियमानं वस्त्रादि इतरत्र-अविद्यमानं वस्त्राद्येव तदसत्त्वेऽपि लब्धियुतश्च-वस्त्रादिलाभयोग्यतायुतः इतरश्च दद्विकल इति द्वन्द्वः ते
आदियेषां ते तथा, आदिशब्दात् सपक्षमत्वेन संभाव्यमानवस्त्रादिलाभतदितरादिग्रहः, एतानि च सदादिपदानि लुप्तभावप्रत्ययानि
द्रष्टव्यानि, तत्रैव ते च ते भावाश्च-साधूनामवस्थाः सदितरलब्धियुतेतरादिभावास्तेषु तुल्येषु-समेषु सत्सु, किमित्याह-भवति-वर्तते,
तुल्येति प्रक्रमः, दानं-वस्त्रादिवितरणं दिगादिभेदे-दिगादिभिर्भेदे सति, दिगाद्यपेक्षेत्यर्थः, तथाहि-द्वयोः साध्वोः सद्वस्त्रत्वे सति
यो दिशाऽऽमन्नस्तसै देयं, एवमसद्वस्त्रत्वे लब्धियुततदितरत्वेऽपि चेति, अथ तुल्येऽपि भावे दिशमतिक्रम्य ददतः किं स्यादित्याह-
तथा दिशा अददतः-अप्रयच्छतः आज्ञादयः-आज्ञामङ्गानवस्थामिथ्यात्वविराधनालक्षणा दोषा भवन्ति, ‘दाणं दिसाए’ ति पाठा-
न्तरं, तत्र तुल्येयुक्तभावेण दानं दिशा देयं भवति, ‘भेदे’ति उक्तभाषानामतुल्यत्वे तु ‘तीए’ति दिशा ददत आज्ञाभंगादयः स्युः
इति, पाठान्तरापेक्षया पुनरियं गाथा एवं व्याख्येया-तुल्यस्स दिसादेवकषाए इत्युक्तं, अथातुच्छस्य दाने को विधिरित्याह-संते
गाथा, मदस्यादित्वेतरलब्धियुतत्वेतरादयो भावा येषां ते तथा तेषु साधुषु विषयेषु, किंविधेषु?—तुल्येषु-तुल्यगुणेषु दानं दिगाद्यभेदे
मति-दिगादिकं भेदमनवेक्ष्य, तथा पुनर्दिगाद्यपेक्षया ददत आज्ञादयो दोषा भवन्ति, इति गाथार्थः ॥४३॥ उक्तं सप्रसंगं स्वयं-
पालनादार्, अधानुबन्धमात्रविधिप्रतिपादनायाह—‘भोत्तुण’इत्यादि, भुक्त्वा-प्रत्याख्यानवधिपूर्वा भोजनं कृत्वा उचितयोगं-संगमं

गुरुआएसेनं वा जोगंतरंगणि तदहिगं तमिह । गुरुआणाभंगम्मी सन्वेऽणत्था जओ भणितं ॥४५॥
छट्टमदसमदुवालसेहि मासदमासखमणेहि । अकर्रितो गुरुवपणं अणंतसंसारिओ होति ॥ ४६ ॥

व्यापारं-स्वाध्यायध्यानादिकं अनवरतं-सततं यः साधुः करोति-विधत्ते, किंभूतः सन् १-अव्ययितः-अपीडितो भावतः कायतश्च, किंभूतमुचितयोगं?-निजकभूमिकायाः-स्वकीयपदविकाया आचार्योपाध्यायप्रवर्तिस्थविरगणावच्छेदकसाधुत्वलक्षणायाः सदृशं-अनुरूपमर्थसूत्रदानादिकं, इह च स्थाने तस्येति शेषो दृश्यः, ततश्च तस्य प्रत्याख्यातुः साध्वदेः अत्र-आहारप्रत्याख्याने अनुबन्धभाव-विधिः-प्रत्याख्यानपरिणामाविच्छेदभावस्त्व विधानं भवति, भोजनोत्तरकालं हि स्वाध्यायादिविधाने प्रत्याख्यानपरिणामोऽनुबन्धितो भवति, यतः क्षुष्टेदनातः स्वाध्यायाद्यनिर्वाहे एव भोजनं विधीयते, तन्निर्वाहे त्वअप्रत्याख्यानमेव युक्तं स्यात्, इति गाथार्थः ॥४४॥
अत्रैव विशेषमाह-‘गुरुआएसेनं’ इत्यादि, गुर्वदिशेन-स्वाधिकाज्ञया, वाद्यन्दो विकल्पार्थः, योगान्तरमपि-स्वभूमिकासदृशयोग-माह-अर्थकथनादेरन्यो योगो-व्यापारो ग्लानप्रतिभागरणादियोगान्तरं तदेव योगान्तरकं तदपि, आस्तां स्वभूमिकासदृशयोगं, यः करोति तस्मानुबन्धभावविधिरिति प्रक्रमः, कस्मादेवमित्यत आह-तस्मात्-भूमिकासदृशयोगादर्थकथनादेरधिकं-प्रधानतरं तदधिकं, पुष्टालम्बनवेदिमिर्गुरुभिरुपदिष्टत्वात्, तदिति योगान्तरं ग्लानप्रतिचरणादिः इह प्रक्रमे, अथ स्वभूमिकोचित एव योगो विधेयः, किं गुर्वदिशाचेन कृतेनेति ? अत्राह-गुरुगज्ञाभंगे-धर्माचार्यादेशविराधने सर्वे-समस्ताः अनर्था-अपाया भवन्ति, एतदेव कुत इत्याह-यतो-यस्मात्कारणात् भणितं-उक्तभागमे गुर्वज्ञामहेऽनर्थप्रतिपादनपरं त्वचनमिति गाथार्थः ॥४५॥ तदेव चचनं दर्शयन्नाह-‘छट्टमदसम’ इत्यादि, पष्ठाष्टमदसमद्वादशैः-क्रमेणोपवासद्वयादिस्वरूपैः तथा मासार्थमासशृण्वैः प्रसिद्धैः, इह उपत्ययेक्षं बहु-

ओहेणाविसयं पि दु ण होद एय कांतेचि णंयमण । मिन्डासंसाज्जयकम्मआ तद्वा सव्वभागाआ ॥४९॥

पुण्यरिपर्ययात् लघु-शीघ्रं, तथा भवति-जायते असदपि-अविद्यमानमपि प्रत्याख्येयवस्तु पुण्यवशात्, मत् पुनर्जातिमेवेत्यपिशब्दार्थः, एवमेव-सन्धेय, अथवा सतो नाशः प्रायः प्रसिद्धोऽसतस्तु भावो न तथेत्यत उच्यते-एवमेव-यथा सन्नश्यति तथाऽसदपि स्यादित्यर्थः, हेतुप्रयोगधैवम्-अविद्यमानार्थविषयं प्रत्याख्यानमविषयमेवेत्यत्रेकान्तः, अमर्तोऽपि सरसंभवात्, अरुद्रकथानके असतः अरुद्रस्ये-वेति भाथाधुरार्थः। कथानकं पुनरेव-किञ्च केनचित् द्विजातिना तथाविधमुनिपुत्रचरणकमलमूले नानाविवत्रिपयानियमान् प्रतिपद्यमानान् मानगानगलोदशसंभयद्विपयत्वेन निष्कृता एने निषया इति मन्दमनेनोपहामरि(गत)दुद्धिना 'यद्यमद्विपयमपि प्रत्याख्यानं सफलं भवति ततो ममापि तद्वन्तु' इत्यद्वयया मया अरुद्रं न भोक्तव्यं इत्येवंभूतो नियमो विहितः, तस्य चान्यदा कथञ्चित् कान्तारोनीर्णस्यातिमुष्टाभितस्य कयाचिन्नरपनितुनयाऽपरमनिति तस्मै मुद्रुलिनजंघमग्रजन्मानमन्वेपमाणया पफान्नमये अरुद्रं भोजनपात्र्यां विन्यस्य समुपहितं, ततोऽसौ दग्धा चिन्तयामास-"अहो साधूक्तं साधुभिः-'असंभाविनोऽपि यस्तुनः कथञ्चित्संभवो भवतीति' सविषयमेव ममं प्रत्याख्यानं, तदिदं अरुद्रं भक्षयतया प्राप्तं, कथमहं स्ववाचाऽमक्षयतया प्रतिज्ञातं स्वमचन-विलोपनेन भक्षयिष्यामि?" इति विभाव्य तत् परितुष्टवान्, संजातसाधुमचनबहुमानश्च राजतुतासंशोधनार्थं सर्वां समातां तस्याः कथितगतिरिति संक्षेपतो दृष्टान्तः, इति भागार्थः ॥ ४८ ॥ पुनरपि प्रत्याख्यानस्य निर्विषयतापरिहारार्थपादः-"ओहेण"इत्यादि, ओधेन-सामान्येन अविषयमपि-वाद्यार्थाभावेन निर्गोचरमपि अरुद्रप्रथुणनियमवत्, अपिशब्दः संभावनायाम्, तुशब्दो वाक्या-लङ्कारे, न भवति-न जायते एतत्प्रत्याख्यानम्, हुत इत्याह-कचिद्-देशे काले वा, सर्वभोगादिति संबन्धः, नियमेन-अशयंतया, हुत

विरईण संवेगा तक्त्वयओ भोगविगमभावेण । सफलं सन्वत्थ इमं भवविरहं इच्छमाणस्स ॥५०॥

पच्चक्खाणपगरणं सम्मत्तं ॥ ५॥

एतदेवमित्याह-मिथ्या-विरत्यपेक्षया विपरीततया अविरत्यासंसजितं-सामस्त्येन प्रगुणितं, पाठान्तरेण संसंजितं-जीवेन स्वप्रदेशेषु संबन्धितं यत्कर्म-चारिप्रमोहादि तत्तथा तस्मान्मिथ्यासंसजितकर्मतो मिथ्यासंसजितकर्मतो वा, तथा-तेन केनापि विशिष्टेन प्रका-रेणाश्रुतादावपि श्रुताद्याकारवत्त्वेन तत्कल्पनादिना सर्वेषां-समस्तानां असंभाव्यमानभोगभावानां श्रुतादिप्रत्याख्येयार्थानां भोगः सर्वभोगस्तस्मात्, इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ नन्वेवमपि प्रत्याख्यानं निष्फलमेव मिथ्यासंसजितकर्मतः सर्वस्य भोगभावेनावश्यतया तस्य मङ्गसंभगादित्याशङ्क्याह-‘विरईण’इत्यादि, विरतेः-प्रत्याख्येयार्थेषु निवृत्तिपरिणामाद्धेतोः तथा संवेगाद्-विरतिप्रतिपत्ति-कारणभूतान्मोक्षामिलापरुपाध्यवसायात्, किमित्याह-तस्य मिथ्यासंसजितकर्मणः क्षयस्तत्क्षयस्तस्मात्तत्क्षयतः कारणात्, किं?-भोगस्य-विरतिविबाधकस्य कर्मजन्यस्य प्रत्याख्यानार्थोपभोगस्य विगमभावो-वियोगसत्त्वा भोगविगमभावस्तेन हेतुना सफलं-फलवत् सर्वत्र-सर्वेषु विद्यमानाविद्यमानेष्वर्थेषु इदं प्रत्याख्यानं, कस्येत्याह-भवविरहं-संसारवियोगं इच्छतः-अभिलषतः, तदन्यस्य हि प्रत्याख्यानप्रतिपत्तेः, प्रतिपत्तावपि सांसारिकफलसाधकत्वात् परमार्थतत्त्वनिष्फलमेव, इति गाथार्थः ॥ ५० ॥

इति पंचमप्रत्याख्यानप्रकरणविवरणं समाप्तम् ॥ ५ ॥

॥ अथ पष्ठपञ्चाशकलृप्तिः ॥

नमिऊण जिणं वीरं तिलोगपुञ्जं समासओ वोचं । धयविहिमागमसुदं सपरेसिमणुग्गहट्ठाए ॥ १ ॥
दब्बे भावे य धओ दब्बे भावथपरागओ सम्मं । जिणभवणाविद्विटाणं भावथओ चरणपडिवस्सी ॥ २ ॥

प्राक्तनप्रकरणे पूजोक्ता, सा च द्रव्यस्तवः, अनन्तरप्रकरणे च प्रत्याख्यानमभिहितं, तत्र भावस्तवः, अधुना तयोरेव स्वरूप-
मुपदिदर्शयितुमैकलाद्यभिधानायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-नमस्कृत्य जिने-रागादिजेताराम्, अनेन सर्वदोषविनिर्मुक्तता प्रणम्य-
स्योक्ता, तदुक्त्या च सर्वगुणयुक्तता, दोषनिवृत्तिरूपत्वात् शायो गुणानां, वीर-वर्धमानं, अनेन च विदोष्यमुक्त, त्रिलोकपूज्यं-
सुरतराविलक्षणभुवनत्रितयपूजनीयम्, अनेन च दोषनिर्मुक्तेर्गुणावाप्तये वाद्यफलमिति । ततः किमित्याह-समासतः-संक्षेपेण, न
तु पूर्वमूरियद्विस्तरतः, वक्ष्ये-अभिधास्ये, कमित्याह-स्तवः-पूजा तस्य विधिः-विधानं प्रकारः स्तवविधिस्त, स्योदग्रेक्षितस्त्वमस्य निर-
स्यमाह-आगमः-स्तवपरिज्ञादिकमाप्तवचनं तेन शुद्धः-तदुक्तानुवादेन निर्दोष आगमशुद्धस्तं, किमर्थमित्याह-स्वपरयोः-आ-
त्मतदन्पयोः अनुग्रहः-उपकारस्तद्वृत्तौ योऽर्थः-पदार्थः प्रयोजन वा सोऽनुग्रहार्थस्तसौ अनुग्रहार्थाय, तत्र स्वानुग्रहः प्रावचनि-
कार्थानुवादे निर्मलबोधभावात् परोपकारद्वारा आयातकर्माध्यायापाप्तेश्च, पतानुग्रहस्तु परेषां निर्मलगोधतत्पूर्वकक्रियासंपादनात् परंपरया
निर्वाणसंपादनाच्च । इति माथार्थः ॥१॥ स्तवमेव भेदतः प्ररूपयन्माह—‘दब्बे’इत्यादि, द्रव्ये-द्रव्यविषयः, भावस्तवकारणभूत
इत्यर्थः, भावे-भावविषयः, पारमार्थिकः परिणामविशेषरूपो वेत्यर्थः, चशब्दः समुच्चये, स्तवः-स्तोतव्यपूजनं, भवतीति गम्यं ।

निष्प्रभयणपिपत्तायणलतापूजा इ सुप्रसन्नो विहिणा । द्रव्यत्पत्ति नेयं भावत्पथकारणत्तेण ॥ ३ ॥
 विदिगानुष्टाणमिणंति पयमेयं सया करंताणं । होह चरणस्स वेळ णो इहलोगादेवेवत्ताए ॥ ४ ॥

कथं ?-गम्यग-आगमनीत्या, कुतः ?-भावस्तवरागतः-सर्वविरतिवद्भुमानाद्, चरणं हि निर्वाणैकहेतुत्वाच्चरणं (भावस्तवः) तत्-
 इत्याह-चरणप्रतिपत्तिः-सर्वविरत्यभ्युपगमः । इति गाथार्थः ॥ २ ॥ अथ भावस्तवस्वरूपमाह-भावस्तवः-परमार्थपूजनमध्यात्मपूजा वा, क
 भर्तुो भरणं ष-गृहं विनं च-भक्तिमा स्वापनं च-प्रतिष्ठा यात्रा च-अष्टाद्विसमहिमा पूजा च-पुष्पाद्यर्चनं आदिर्यस्य जिन-
 पुष्पागानादेरुत्तिममनविन्यायनयात्रापूजादि, द्रव्यस्तव इति ज्ञेयमिति योगः, तत्र न यथाकथञ्चिदित्याह-द्वयतः-आगम-
 माध्रित्य, तदपि विधिना-“अह रेह तव सम्म” इत्यादिना विधानेन द्रव्यस्तवो-भावस्तवकारणभूतपूजा इतिशब्द उपप्रदर्शनार्थः
 गाथार्थः ॥ ३ ॥ कथं गुणरिदं निममनादि भावस्तवहेतुतां प्रतिपद्यत इत्याह-“विहिचे”त्यादि, विहितं-आसागमे विधेयतया-
 अनुमतं एतदनुष्ठानं-क्रिया तद्विदियानुष्ठानं इदं-जिनभगनादिकरणलक्षणं इति-अनेनोत्तरेण, एवं-अनेन भावस्तवानुसारागलक्षणेन
 निमित्तं एतदेव निममनादिनिष्ठानं गदा-गर्भकां कुर्वतां-पिदधतां भवति-जायते चरणस्य-सर्वविरतिरूपचारित्र्यस्य हेतुः-
 उक्तविपर्यये यज्जवति तदाह-नो-नैव इहलोकाद्यपेक्षया-येदमनिकीपयमंदिपारमविकदेपरवरागया-

एवं चिय भायथए आणाआराहणाउ रागोऽवि। जं पुण इयविचरीयं तं दब्बथआव णा हाह ॥ ५ ॥

‘भावे अह्वणसंगो आणाविचरीयमेव जं किंचि। इह चित्ताणुष्ठानं तं दब्बथओ भवे सन्वं ॥ ६ ॥

जं धीयरामगामी अह तं णणु गरहितं पि दु स एवं। सिय उच्चियमेव जं तं आणाआराहणा एवं ॥ ७ ॥

द्विपदार्थान्तरपेनेन चरणस्य हेतुर्भवति एतज्जिनभवनादिविधानं, निदानदूषितत्वात् । इति गाथार्थः ॥४॥ मानस्तवकारणत्वं तदनु-
रागश्च द्रव्यस्वरान्निगन्धनद्रुक्तं, तत्रासौ यथा भावस्तत्रहेतुः स्यात्तथा दर्शितं, न पुनस्तदनुराग इत्याशङ्क्याह—‘एव’मित्यादि, ‘एवं
निय’ एवमेव विहितानुष्ठानसिद्धमित्यभिप्रायेणैव भावस्तत्रे-चरणमतिपचिरूपे सगोऽपि-बहुमानोऽपि, न केवलं चरणहेतुत्वमित्य-
पिशब्दार्थः, कुत एतदेवमित्याह-आज्ञासाधनाद्-आप्तोपदेशानुपालनात्, निर्निदानतामेव हि जिनाः समनुमन्यन्ते । उक्तविपर्यय-
माह-यद्-जिनभानादिविधानं पुनरिति पूर्वोक्तार्थमिलक्षणताप्रतिपादनार्थः इतिविपरीतं-अनन्तरोक्तविधिविपर्ययस्तं तस्मिन्-
भानादिविधानं द्रव्यस्तत्रोऽपि-उक्तनिर्वचनो, न केवलं भावस्तत्र, उत्पद्यत्वात्, न भवति-न जायते । इति गाथार्थः ॥ ५ ॥
उक्तविधिविपरीततायामपि तद्द्रव्यस्तत्र भविष्यतीत्याशङ्क्याह-‘भावे’इत्यादि, भावे च-सत्तायां पुनः द्रव्यस्त्वस्योक्तविपरी-
त्येऽपि, किं स्यादित्याह-अतिप्रसंगः-अतिव्यामिलक्षणमिष्टावचिरित्यर्थः, अतिप्रसंगमेव व्यनक्ति-आज्ञाविपरीतगोच-आप्तमन-
विपर्यस्तमपि, एतस्मात्स्यापिशब्दार्थत्वात्, यदित्यनुष्ठानं किञ्चिद्-अनियतस्वरूपं इह स्तवविचारे चित्रानुष्ठानं-नानाप्रकारहिंसादि-
क्रिया वदनुष्ठानं द्रव्यस्तत्रो-निर्णीतशब्दार्थो भवेत्-जायेत सर्व-समस्तं आज्ञाविपरीतत्वात् निर्विदोषजिनभवनादिविधानवत् ।
इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ इदार्थे परमतमाशङ्क्य परिहरन्नाह-‘जं वीये’त्यादि, यदित्यनुष्ठानं वीतरागगामि-क्षिनविषयं अथेति

उचियं नलु कायव्वं सव्वत्थं सया णरेण बुद्धिमत्तां । इह फलसिद्धी नियमा एस चिय होइ आणत्ति ॥८॥
 जं पुण एयविउत्तं एगंतेणेय भावसुणंति । तं विसयम्मिचि ण तओ भावथयाहेउतो जेयं ॥ ९ ॥

परमभार्यः तदनुष्ठानं आद्याविपरीतमपि द्रव्यस्त्वो भवति, किं पुनर्यत्किञ्चन हिंसादिकं, अतः कथमतिप्रसंगः? इति परमतम् ।
 एतत् परिहरन्नाह-नन्विति परमताक्षमायां, गहितमपि-निन्द्यमपि मालिप्रदानादिकं, आस्तामगहितम्, इहन्दो वाक्यालङ्कृतौ,
 स इति द्रव्यस्त्वयः भवेत् एवं-अनेन भवदभ्युपगतन्यायेन-आद्याविपरीतमप्यनुष्ठानं वीतरामविषयं द्रव्यस्त्व इत्येवंलक्षणेन ।
 पुनः परमतमाशङ्कमान आह-स्याद्-भवेत्, त्व मतिरिति गम्यं, यदुत उचितमेव-संगतमेव यदित्याद्याविपरीतं वीतरागमाभि
 तदित्यनुष्ठानं द्रव्यस्त्वो भवति, न पुनर्गहितमपीति नातिप्रसंग इति, अत्रोत्तरमाह-आद्याराधना-आप्तादेशपालनैव एवं-अनेनैव
 प्रसारेण, आद्याविपरीतमपि यदुचितमनुष्ठानं तद्रव्यस्त्व इत्येवंलक्षणेन द्रव्यस्त्वामभ्युपगमे, आद्यानुपालनारूपत्यादुचितस्य, न
 द्वागोधीर्णमप्युचितं भवितुमर्हति । इति गाथार्थः ॥७॥ उचितानुष्ठानस्याद्यानुपालनारूपत्वमेव दर्शयन्नाह-‘उचिये’त्यादि, उचि-
 तमेव-देशकालावसायपेक्षया संगतमेव स्वतुः-अवधारणे कर्तव्यं-विधेयं सर्वत्र-समस्ते देशे पात्रे वा सदा-सर्वदा नरेण-पुरुषेण,
 नरप्रहणं प्राणिमात्रोपलक्षणं, धर्मोपदेशे नराणां प्राधान्यात्, बुद्धिमता-मतिमता, बुद्धिविकलो हि न तत्कर्तुं क्षमते, बुद्धिविकल्या-
 देव । अथ कस्मादेयमुपदिश्यत इत्याह-इति-अनेनोचितकरणेन फलसिद्धिः-साध्यनिष्पत्तिः नियमात्-निश्चयेन, साध्यश्च मुख्य-
 वृत्त्या मोक्षार्थः, तत्कारणतया धर्मार्थः, प्रसंगतधेतुराविति । प्रकृतार्थयोजनायाह-एवैव-अनन्तरोक्ता उचितक्रिया भवति-वर्धते
 आद्या-आप्तोपदेशः, तत्र उचितकरणमापराधनेति स्थितं, इतिग्रन्थः समाप्तगुणप्रदर्शने चेति गाथा ॥८॥ उचितकरणं प्रवृत्त्यव

समयस्मि द्रव्यसदो पापं जं जोगमापन्नं रूढोत्ति । निरुचरितो उ बहुहा पओगमेदोवलेभाओ ॥१०॥
 मिउपिटो द्रव्यघटो सुसावगो तह प. द्रव्यसाहुत्ति । साह प. द्रव्यदेवो एमाह सुए जओ भणितं ॥११॥

इत्पुक्तं, अथैतस्यैव विपर्ययमाह—‘ज’मित्यादि, यदित्यनुष्ठानं, पुनश्चन्द्रो विशेष्योतनार्थः, एतद्वियुक्तं—ओचित्यारहितं तथा एका-
 न्तैव—सर्वेभ्यः भावशून्यं—यदुमानशून्यं, एकान्तग्रहणाद्भावलेशयुक्तस्य कथञ्चिदौचित्यवियुक्तस्यापि द्रव्यस्तत्त्वमाह, इतिशब्द
 उपप्रदर्शनार्थो भिन्नक्रमश्च, तदित्यनुष्ठानं विषयेऽपि—वीतरागेऽपि विधीयमानं, आस्तामविषये, न तर्को—न द्रव्यस्तवो भवतीति
 ज्ञेयं—ज्ञातव्यं, कुत इत्याह—भावस्तवाहेतुतः—इह भावप्रत्ययस्य लुप्तस्य दर्शनाद्भावस्तवाहेतुत्वाद्—भावस्तवाकारणत्वात् । इति गाथार्थः
 ॥ ९ ॥ अथ कस्मान्भावस्तवाहेतुभूतमनुष्ठानं द्रव्यस्तवो न भवतीत्यत्राशङ्क्यामाह—‘समये’त्यादि, समये—सिद्धान्ते द्रव्यशब्दो—
 द्रव्य इत्येवं ध्वनिः प्रायो—बाहुल्येन, प्रायोग्रहणात् क्वचिदप्राधान्येऽपि वर्तत इति सूचनार्थः, यदिति यथादर्थे, अयं च ‘भावत्थय-
 हेऊ’ इत्यनेन व्यवहितगाथावयवेन संभ्रंस्यते, योग्यतायां—योग्यतावाचित्वे रूढः—प्रसिद्धः इति—एवं चक्ष्यमाणोदाहरणन्यायेन ।
 उपचरिताद्—उपचाराधिष्ठातो निरुपचरितः—अकाल्पनिकः, तुशब्द एवकारार्थः, तेन निरुपचरित एव । कुत एतदेवमित्याह—बहुधा-
 बहुभिः प्रकारैः प्रयोगमेदोपलंभात्—प्रपुक्तविशेषदर्शनात् । इति गाथार्थः ॥ १० ॥ प्रयोगमेदानेव दर्शयन्नाह—‘मिउ’इत्यादि,
 मृत्पिण्डो—मृत्तिकापिण्डो ‘द्रव्यघटो’—द्रव्यतो—योग्यतया घटो द्रव्यघटः, सुश्रावकः—श्रीमनः श्रमणोपासकः, तथा चेति समुच्चये,
 द्रव्यतो—योग्यतया साधुर्द्रव्यसाधुः, इतिशब्द उपप्रदर्शनार्थः, साधुश्च—संयतः पुनः द्रव्यतो—योग्यतया देवः—सुरो द्रव्यदेवः, ‘एमा-
 इ’ति इह चशब्दलोपः प्राकृतत्वात् ततश्च एवमादि च—इत्यादि प्रयोगज्ञातं आदिशब्दाद् द्रव्यनारकादिग्रहः, श्रुते—भवचने यतो—

ता भावत्ययहेऊ जो सो दवत्यओ इहं इहो । जो उ व णेवंभूओ स अप्पहाणो परं होति ॥१२॥
अप्पाहण्णेऽपि इहं कथह दिहो उ दब्बसहोत्ति । अंगारमहगो जह दब्बायरिओ सयाऽभब्बो ॥१३॥

यस्माद्भणितं-उक्तं ततः प्रयोगभेदोपलंभात् द्रव्यशब्दो योग्यतायां रूढः । इति गाथार्थः ॥११॥ यतो योग्यतायां द्रव्य-
शब्दः 'ता' इत्यादि, तत्-तस्मात् भावस्तवहेतुः-चरणप्रतिपत्तिकरणं साक्षात् परंपरया वा यो जिनमवनविधानाद्यनुष्ठानविशेषः
'सो' इति असौ द्रव्यस्त्वः-पूर्वोक्तस्वरूपः इह-द्रव्यस्तवाधिकारे, अन्यत्र पुनः स्तवशब्दार्थज्ञस्तत्रानुपयुक्तपुरुषादिलक्षणोऽपि,
इष्टः-अभिमतो द्रव्यस्तवस्वरूपविदुषां, ननु भावस्तवाहेतुरपि द्रव्यस्तवोऽभ्ययादीनामिष्यते तत्कथमित्याह-यः पुनर्द्रव्यस्तवविशेषः
न-नैव एवंभूतं-अमुं प्रकारं भावस्तवकारणत्वलक्षणं प्राप्तः स द्रव्यस्तवः अप्रधानः-अशोभनः परं-केवलं भवति-जायते, द्रव्यस्त-
वशब्दस्याप्राधान्येऽपि प्रवृत्तेः, अशोभनत्वं चास्य भावस्तवाहेतुत्वादेव । इति गाथार्थः ॥१२॥ अप्राधान्यार्थतामेव द्रव्यशब्दस्य
दर्शयन्नाह-'अप्पाहे'त्यादि, अप्राधान्येऽपि-अप्रधानत्वेऽपि, न केवलं योग्यतायामेव, इह-प्रवचने क्वचित् शब्दविषये इष्टस्तु-उप-
लब्ध एव द्रव्यशब्दो-द्रव्य इति ध्वनिः, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इहैव निदर्शनमाह-अंगारमर्दकः प्रवचनप्रतीतः यथेति
दृष्टान्तार्थः द्रव्याचार्यः-आचार्यत्वयोग्यताया अभावादप्रधानाचार्यः, कियन्तं कालं यावदित्याह-सदा-आजन्मापीत्यर्थः,
अथवा स च-स पुनः अभव्यो-द्युक्तेर्योग्यो यत इति ॥ एतत्संविधानकं चैवं ग्रूयते-सूरिर्विजयसेनारव्यो, मासकल्पविहारतः ।
समायातो महाभागः, पुरे गर्जनकामिधे ॥२॥ अथात्र तिष्ठतस्तस्य, कदाचिन्मुनिपुंगवैः । गवां विसर्गवेलायां, स्वमोऽयं किल
वीक्षितः ॥२॥ कलभानां शूतैः शूरैः, शूकरः परिवारितः । पञ्चमिर्मद्रातीनामस्मदाश्रयमागतः ॥३॥ ततस्ते कथयामासुः, सूरैः

स्वप्नं तमद्भुतम् । धरिस्तूराच तस्यांघ्रं, साधूनां पृच्छताममुम् ॥१॥ तुगाधुपरिवारोऽद्य, धरिरेप्स्यति कोऽपि यः । प्राघृणिंकः परं
 भव्यो, नाताविति चिन्तयः ॥२॥ यावज्जल्पलसौ तेषां, साधूनां धरिस्तवरात्र समागतः ॥३॥
 शनैश्चरन् रत्नारसोऽप्यग्रहणान्निहतः । एरंडतल्लतकान्तकल्पपृथुगणान्निहतः ॥४॥ कृता च तस्य तैस्तूर्णमभ्युत्थानादिक्रिया ।
 अतिधेयी यथायोगं, सगच्छत्य यथाऽऽगमम् ॥५॥ ततो विकलवेलयां, कोलाकारस्य तस्य तैः । परीक्षणाय निक्षिप्ता, अंगाराः
 कायिकाधुवि ॥६॥ स्वकीयाचार्यनिर्देशात्, प्रच्छन्नैश्च तैः स्थितैः । वास्तव्यसाधुमिदृष्टास्ते प्राघूर्णकमाधयः ॥७॥ पादसंचूर्णिताना-
 गारक्रशत्काररवश्रुतौ । मिथ्यादृष्टतमित्येवद्वेषाणाः प्राणिशंकरा ॥८॥ क्रशत्काररस्थाने, कृतचिह्न इतीक्षया । दिने निभा-
 लयिन्यामः, क्रशत्कारः किमुद्भवः ? ॥९॥ आचार्यो रुद्रदेवस्तु, प्रथितः कायिकाधुम् । क्रशत्कारं कुर्मंगारपरिमर्दनात्
 ॥१०॥ जीवाश्रद्धानतामूढो, वदंश्चेतस्रिणैः किल । जन्तुगोऽमी विनिर्दिष्टाः, प्रमाणन्यर्यकृता अपि ॥११॥ वास्तव्यसाधुमिदृष्टो,
 यथादृष्टं च साधितम् । धरेर्निजयसेनस्य, तेनापि गदितं ततः ॥१२॥ स एष शूक्तो भद्रास्त एते नरक्षतिनः । स्वप्नेन द्युचिता
 ये वो, न विधेयोऽयं संशयः ॥१३॥ तैः प्रमातेऽन तन्निध्या, रोधितास्तूपचिन्तिभिः । यथेयं चेष्टितेनायममम्य इति धु-यताम्
 ॥१४॥ त्याज्यो वोऽयं यतो घोरांतातल्लक्षणम् । ततस्तैरप्युपायेन, क्रमेणायौ विनिर्दिष्टः ॥१५॥ ते चारुलंकरमाधुर्यं, विधा-
 याथ दिवं गताः । ततोऽपि प्रच्युताः गन्तः, क्षेत्रेऽमृतेन भास्ते ॥१६॥ श्रीचमन्तपुरे जाता, जितशत्रोर्महीपतेः । पुत्राः सर्वेऽपि
 कालेन, ते प्राप्ता यौगन्धियम् ॥१७॥ अन्यदा तान् गुरुपत्यात्कलाकौशलयोगतः । मर्यादावतीतिरतात्, मर्यानां न्यमंयन्
 ॥१८॥ हस्तिनागपुरे राजा, कनेकचजसंक्षितः । स्वकन्याया वरार्थाय, तत्त्वयं समण्डपे ॥१९॥ तत्रायतः स तैरेष्टो, गुरुंगारमर्दकः ।

अपाहणाय एवं इमस्स दब्बत्थवत्तमविरुद्धं । आणाचञ्जत्तणओ न होइ मोक्खंगया णवरं ॥१४॥

अपाहणाय एवं इमस्स दब्बत्थवत्तमविरुद्धं । आणाचञ्जत्तणओ न होइ मोक्खंगया णवरं ॥१४॥

भोगादिफलविसेसो उ अत्थि एत्तोवि विसयभेदेण । तुब्बो उ तगो जम्हा हवति पगारंतरेणावि ॥१५॥

उत्पन्नेन समुत्पन्ना, पृष्ठारूढमहाभरः ॥२३॥ गलावलंवितस्थूलकृत्तुपोऽपेक्षलं रसन् । पामनः सर्वजीर्णागो, गतत्राणोऽतिदुःखितः ॥२४॥ तमुष्ट्रमीक्षमाणानां, तेषां कारुण्यतो भृशम् । जातिस्मरणमुत्थन्नं, सर्वेषां शुभभावतः ॥२५॥ देवजन्मोद्भवज्ञानज्ञातत्वात्तैरसौ स्फुटम् । करमः प्रत्यभिज्ञातो, यथाऽयं वन नो गुरुः ॥२६॥ ततस्ते चिन्तयामासुर्धिक्षु संसारविचेष्टितम् । येनैप तादृशं ज्ञानमवाप्यापि कुभावतः ॥२७॥ अवस्थामीदृशीं प्राप्तः, संसारं च अमिष्यति । ततोऽसौ मोचितस्तेभ्यस्तत्स्वामिभ्यः कृपापरैः ॥२८॥ ततस्त्वदेव ते प्राप्य, भवनिर्वेदकारणम् । कामभोगपरित्यागात्ते ग्रन्थ्यां ग्रपेदिरे ॥२९॥ ततः सुगतिसन्तानाभिर्वास्यन्त्यचिरादमी । अन्यः पुनरमव्यत्वाद्भवारण्ये अमिष्यति ॥३०॥ इति गाथार्थः ॥१३॥ “जो उ न एवंभूतो स अप्पहाणो परं होइ” इत्येनं पूर्वोक्तमर्थं निगमयन्नाह—‘अप्पाहे’त्यादि, अप्राधान्याद्भावस्तवाहेतुत्वेनाशोभनत्वात् एवं-उक्तेन न्यायेनाप्राधान्यार्थे द्रव्यशब्दप्रवृत्तिदर्शनलक्षणेन ‘इमस्स’ति अस्य भावस्तवाहेतोः द्रव्यस्तवस्य द्रव्यस्तवत्वं-द्रव्यस्तवता अविरुद्धं-संगतमेव । एवं तर्हि भावस्तवहेतोस्तदहेतोश्च द्रव्यस्तवत्वाविरुद्धतायां सत्यामविशेष एव तयोः, सत्यं, नवरं-केवलं न भवति-न जायते मोक्षांगता-निर्वाणहेतुता ‘इमस्स’ इति वर्तते, कुतः?—आज्ञाबाह्यत्वाद्-आप्तवचनबहिष्कृतत्वात्, यदाज्ञाबाह्यं तन्मोक्षांगं न भवति, तथाविधहिंसादिवत्, आज्ञाबाह्यश्चायं भावस्तवाहेतुर्द्रव्यस्तवः । इति गाथार्थः ॥१४॥ यथाऽस्मादग्रधानान्मोक्षो न भवति तथा फलान्तरमपि किं नास्तीत्याशङ्कयाह—‘भोगादी’त्यादि, भोगा-मनोज्ञशब्दादयः, आदिशब्दात्स्वर्गसुकुलग्रत्यायातिशुभशरीरादिपरिग्रहः, ते एव फल-

उचियाणुद्वाणाओ चिचित्तजहजोगतुह मो एस । जं ता कह वन्वथओ ? तहारेणऽपभावाओ ॥१६॥
जिणभवणादिविद्वाणहारेणं एस होति सुहजोगो । उचियाणुद्वाणं पि य तुच्छो जहजोगंतो णवरं ॥१७॥

विशेषः-साध्यभेदो भोगादिरूपलविशेषः पुनः अस्ति-भवति इतोऽपि-अप्रधानद्रव्यस्त्वादिपि, न केवलं प्रधानद्रव्यस्त्वादेव,
अथ कथमाज्ञानानुष्ठानस्यैवंफलत्वेत्याशङ्क्याह-विषयभेदेन-गोचरविशेषेण, निखिलातिशयमणिभयमकराकरभगवद्गीतरागलक्ष-
णेन हेतुना, न हि भगवद्विषयमाज्ञाविकलमप्यनुष्ठानमफलं पात्रप्राधान्यादिति । ननु यद्येवंफलमाज्ञावाद्यानुष्ठानं तदा कथमस्या-
प्रधानद्रव्यस्तत्वेत्यत्राह-तुच्छस्तु-अल्पः पुनः तकोऽसौ भोगादिरूपलविशेषो, नासौ विवेकिनां फलतयाऽवभासते । कस्मादेव-
मित्याह-यस्मात्कारणात् भवति-जायते तको भोगादिरूपलविशेष इति प्रकृतं प्रसारान्तरेणापि-उपायान्तरेणापि जिनमननादिव्य-
तिरेकेणापि, बालतपःप्रभृतिभिरपीत्यर्थः, दीर्गत्वदोषविक्षेपदिमणिप्राप्तिगटीगमः पारश्वाराज्जरत्नचखंडप्राप्तिः फलं किमु ? ।
इति माथार्थः ॥१५॥ अथ द्रव्यस्तवस्याद्रव्यस्तवतामाशङ्क्य परिहरन्नाह-‘उचिये’त्यादि, ‘उचियाणुद्वाणाओ’ इह भावप्रत्ययस्य
लुप्तत्वेनोचितानुष्ठानत्वाद्-आप्तोपदिष्टत्वेन विहितक्रियारूपत्वाद्विचित्रयतियोगतुल्यो-भूतानप्रतिचरणस्याऽप्यायादिरूपनानाविध-
साधुव्यापारसदृशोऽतिशुभ इत्यर्थः, मरारोऽत्र प्राकृतशैलीप्रभया, एषोऽनन्तरोक्तो जिनमननविधानादिकोऽनुष्ठानविशेषः यदिति
यस्मादेवं तत्-तस्मात् कथं-केन प्रकारेण द्रव्यस्तवो भवति ? , न कथंचिदित्यर्थः, भावस्तत्र एवायमिति हृदयम् । अत्रोत्तरमाह-
तद्द्वारेण-जिनमननादिविधानमुखेन अल्पः-साधुयोगापेक्षया स्तोको भावः-शुभाध्यवसायो यस्मात्तत् तथा तस्मात्, इह च
भावप्रत्ययो दृश्यः, अतोऽद्रव्यभावत्वात् । इति माथार्थः ॥१६॥ अमुमेव माथार्थं भावयन्नाह-‘जिणे’त्यादि, जिनमननादिवि-

संवत्स्य निरभिसंगत्तणेण जइजोग मो महं होइ । एसो उ अभिस्संगा कत्थह तुल्लेऽवि तुल्ले ॥१८॥
जम्हा उ अभिस्संगो जीवं दूसेइ णियमतो चैव । तद्धदस्सियस्स जोगो विसघारियजोगतुल्लोत्ति ॥१९॥
जइणो अदूस्सियस्सा हेयाओ संवत्था णियत्तस्स । सुद्धो उ उवादेए अकलंको संवत्था सो उ ॥२०॥

धानद्वारेण-अर्हदाश्रयविप्रभृति कृष्णमुखेन एव द्रव्यस्तनः भवति-यतिर्योगो-यतियोगवत् प्रशस्तव्यापारः, तथा उचितानुष्ठानमपि च-विहितक्रियाऽपि च जिनभवनादिविधानद्वारेणैव, अपिचेति समुच्चये, यद्यप्येवं तथापि तुल्लः-असारः, अल्पमानवरूपत्वात् यतियोगतः-साधुव्यापारात्समाशात् नवर-वेचलं, यतियोगो हि स्वरूपेणैव शुभ उचितानुष्ठानरूपश्च अयं पुनर्जिनभवनादिवद्वारेणैव, न तु स्वरूपेण, तस्य मनागमयरूपत्वात् । इति गाथार्थः ॥१७॥ यतियोगापेक्षयाऽस्य तुल्लतामेव दर्शयन्नाह-‘संवत्स्ये’त्यादि, सर्वत्र-समस्तैषु द्रव्यक्षेत्रादिषु निरभिष्वङ्गत्वेन-साधूनां संग्रहिततया यतियोगः-स्वाध्यायादिः साधुव्यापारः प्रकारः पूर्वम् महान्-गुरुः द्रव्यस्तवापेक्षया भवति, एष तु-अयं पुनः द्रव्यस्तत्रः अभिष्वङ्गात्-द्रव्यस्तत्रकारिणां प्रतिबन्धात् कचित्-कुत्रचिद्देशेहपुनर्मित्रकलत्रादौ तुल्ले-अमारेऽपि परलोकाधुनकारित्वात्, अपिशब्दः तुल्ले सगकरणस्यानुचितत्तद्योतनार्थः, तुल्लस्तु-असार एव, यतियोगापेक्षया न महान् । इति गाथार्थः ॥१८॥ अथ कथमभिष्वङ्गादपि तुल्लत्वं द्रव्यस्तत्रस्येत्यन्नाह-‘जम्हे’त्यादि, यस्मात् तुल्लशब्दो भानार्थः येन हि कारणेन अभिष्वङ्गः-तथाविधयस्तुसङ्गः जीवं-प्राणिनं स्वभावतः स्फुटिकोपलक्षकलयलमपि दूषयति-कलुषयति नियमतश्च-नियमादेव, ततः किमित्याह-तद्धदूयितस्य-अभिष्वङ्गकलं कलुषयितस्य योगो-व्यापारः विषयारितयोगतुल्यो-दालाहलव्याप्त्यरूपव्यापारसदृशः अस्पष्टचेतनत्वादल्प इत्यर्थः । इति शब्दो वाक्यार्थस-

अनुत्तररंडुत्तरणप्पाओ दन्वत्थओऽसमत्तो य । णदिमादिसु हयरो पुण समत्तवाहुत्तरणकप्पो ॥२१॥
 कडुगोसा दिजोगा मंथरोगमसण्हो वाचि । पढमो विणोसहेणं तक्कयतुद्धो य चितिओ उ ॥२२॥

माप्तो । इति गाथार्थः ॥२९॥ इहैवाथै व्यतिरेकमाह—‘जरुणो’ इत्यादि, यनेः—साधोः अदूषितस्य—अभिप्रेतान्तराकलुषितस्य अत एव हेयात्—परिहर्तव्यात् हिमादेः सर्वथा—सर्वप्रकारैः करणकारणादिभिः निवृत्तस्य, किमित्याह—शुद्धस्तु—शुद्ध एव अभिप्रेतान्तराकलुषित एव भवति, योग इति प्रक्रमः, उपादेयमस्तुति—महावतादौ विषये आज्ञाप्रवृत्तेः, अतोऽकलङ्कः—अपेक्षितोपकलङ्कः सर्वथा—सर्वप्रकारैः स तु—स एव यत्तियोग एव भवतीति, अतो विचित्रयतियोगतुल्यत्वाभावेन न द्रव्यस्तवो भानस्त एवेति स्थितमिति गाथार्थः ॥२०॥ अथ दृष्टान्तेन द्रव्यस्तभासस्तत्रयोर्विशेषमाह—अशुभं—अशोभनं कटकादियोगाद् अशुभं वा तत एव दुःखहेतुत्वात् तत्र तत्तरकांडे च—ऋषादि तेन यदुत्तरणं—पारगमनं तत्प्रायः—तरुत्वो यः स तथा, मनागदसंकीर्णत्वात्, कोऽमावित्याह—द्रव्यस्ताः प्रतीतः तथाऽसमाप्ताः—अपर्याप्तत्र, तत एव सिद्धयसिद्धेः, केपु तत्तरणोत्तरणमित्याह—नद्यादिषु—नदीह्रदप्रमृतिषु तरणीयेषु, इतरो—भावस्त्राः पुनरिति विशेष्योत्तरार्थः समाप्ताः—पर्याप्ताः स चामी घाहृत्तरणकल्पय—धुजपारगमनतुल्यः समाप्तघाहृत्तरणकल्पः, तत्र समाप्तत्वं भासस्तस्य द्रव्यस्तानपेक्षस्यापि संसारमागारप्रायणप्रणत्यात् घाहृत्तरणकल्पतं चात्मपरिणामरूपत्वेन बाधानपेक्षतयात् । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ अत्रैव दृष्टान्तान्तरमाह—‘रुडुगो’ इत्यादि, कडुकोपधादियोगात्—नागराद्योपपन्नयन्धात्, आदिशब्दात् धारशरी (शिरा) वेधादिप्रहः, मन्थरो—विलम्बितो दीर्घकलगात्री यो रोमशमो—व्याधिशमनमात्र, न तु सर्वाथाधयः, नत्सन्निवः—तत्तुल्यो यः स तथा, वापीति प्रागुक्तदृष्टान्तोपेक्षया ममुद्ययार्थः, कोऽसावेवंविध इत्याह—

पठमाउ कुसलवंधो तस्स विवागेण सुगहमादीया । तत्तो परंपराए वित्तिओऽविट्ठ होइ कालेणं ॥२३॥
 चरणपडिवत्तिरूवो धोयव्वोचियपवित्तिओ गुरुओ । संपुण्णाणाकरणं कयकिंचे हंदि उचियं तु ॥२४॥

प्रथमो-द्रव्यस्तरः, प्रथमत्वं चास्य सूत्रक्रमप्रामाण्यात् आदितः प्रायः प्राप्तेर्वा, इह चावद्यलेशुक्तया कर्मरोगोपशमहेतुतया च यद्यपि द्रव्यस्तरवः कटुकौपधादितुल्यो, मन्धररोगोपशमतुल्यः पुनर्दार्ढ्यकालमाविद्रव्यस्तत्रन्यः कर्मशमस्तथापि कर्मशमस्य द्रव्यस्तरव्यपदेशतः कार्ये काष्णोपचारान्धररोगशमसन्निभो द्रव्यस्तर इत्युक्तं । तथा विनोपधेन-औपधं कटुकमधुरादिरूपं विनोप तत्क्षयतुल्यश्च-रोगात्प्राप्तिकनाशतुल्य एव, चशब्दोऽवधारणे, द्वितीयस्तु-भावस्तरवः पुनः, अयमभिप्रायः-भावस्तर आत्मपरिणामरूप एव, न तु द्रव्यस्तरवद्वाद्यद्रव्यसद्व्यपेक्षः, तत्रा भावस्तरवादेवात्स्वन्तिकः कर्षण्यो भवतीति कृत्वा विनोपधेन तत्क्षयतुल्य इत्युक्तं, तथा यद्यपीह कटुकौपधामात्मकत्वं भावस्तरवो रोगक्षयतुल्यश्च भावस्तरमाध्यः कर्मक्षयस्तथापि कर्मक्षयस्य भावस्तरव्यपदेशतः कार्यं कारणोपचासात् क्षयतुल्यो भावस्तर इत्युक्तमिति गार्थार्थः ॥ २२ ॥ अथैतयोरेव हेतुफलभागतो भेदमाह—‘पठमे’त्यादि, प्रथमादिति-द्रव्यस्तरमात्रं कुशलबन्धः-पुण्यानुगन्धिपुष्पकर्मवन्धनं भवति, तस्य कुशलस्य कर्मणः विपाकेन उदयेन सुगत्यादयः-सुदेरसमुमानुपत्तलक्षणमद्रतिप्रभृतयो भवन्ति, आदिशब्दाच्छ्रु-भसत्त्वतंपदादिप्रहः, ततः सुगत्याद्यनन्तरं परंपरया-अविच्छिन्नमन्तानया सुगत्यादीनामेव द्वितीयो-भावस्तरवोऽपि न केवलं सुगत्यादय एव दुःखदोऽलङ्कारे भवति-ज्जायते कालेन-समयेन कियताऽप्यतिक्रान्तेन, कालस्य तथाभव्यस्यरिपाकहेतुत्या-देवमभिधानम् । इति गार्थार्थः ॥ २३ ॥ ‘द्वितीयोऽपि भवति कालेने’ त्युक्तं, अथ तस्यैव द्वितीयस्य स्वरूपप्रतिपादनायाह—

नेयं च भावसाहं विहाय^{११} अणो चपति कांडं जे। सम्मं तग्गुणाणाभावा तद्दं कम्मदोसा य ॥२५॥
इतो चिय फुल्लामिसधूईपटिवत्तिपूयमज्झंमि। चरिमा गरूई इद्दा अण्णेहि वि णिचभावाओ ॥२६॥

‘चरणे’त्यादि, चरणप्रतिपत्तिरूपः-चारित्र्याभ्युपगमसमाधाय, भावस्तत्र इति प्रकृतं, स्तोतव्ये-पूजनीये भगवति वीतरागे विषयभूते या उचिता-संगता प्रवृत्तिः-प्रवर्तनं सा स्तोतव्योचितप्रवृत्तिस्तस्याः स्तोतव्योचितप्रवृत्तेर्हेतोः गुरुको-गरीयान्, द्रव्यस्तवापेक्षया, अथोचितप्रवृत्तितो द्रव्यस्तवोऽपि गुरुकोऽस्तु, नैवं, यतः संपूर्ण-सर्वविरतिप्रतिपत्तितोऽखण्डं यदाद्याकरण-आप्तवचनानुपालनं तत्संपूर्णाज्ञाकरणं तदेव कृतकृत्ये-विहितनिखिलकर्तव्ये सिद्धप्रयोजने भगवति वीतरागे हंसीत्युपदर्शने उचितं-संगतं, पुष्पादीनां तु द्रव्यस्तवाद्भानां कृतकृत्यत्वेन तस्यानुपयोगित्वात्, तुल्यन्दोऽवधारणार्थो योजितश्च । इति माथार्थः ॥२४॥ संपूर्णाज्ञाकरणं च साधोरेव भवति, नेतरम्येति दर्शयन्नाह-‘नेय’मित्यादि, न-नैव इदं-संपूर्णाज्ञाकरणं चशब्दः पुनरर्थः, भावसाधुं-पारमार्थिकयति विहाय-विमुच्य अन्यः-अपरः ‘चएइ’ति अक्रोति कर्तुं-विधातुं, जे इति पादपूरणे निपातः, कृत पतदेवमित्याह-ममपग-यथायत् तद्गुणज्ञानाभावात्-आज्ञाकरणगुणोपलंभाभावात्, न हि यथा भावयतिराज्ञारुणगुणान् वेत्ति तथाऽन्यः, तस्यैव तत्र विशेषाधिकारित्वात्, तथा कर्मदोषाच्च-कथमिदाज्ञाकरणगुणपरिज्ञानेऽपि चारित्र्यमोहनीयकर्मविपाकाच्चेति, अतो भावसाधोरेव कर्तुं शक्यत्वेन संपूर्णाज्ञाकरणी भवस्तवो गुरुकः । इति माथार्थः ॥२५॥ भावस्तस्याचार्योन्तरपरि गुरुत्वमिष्ट-मित्यावेदयन्नाह-‘इत्तो’इत्यादि, इत एव-संपूर्णाज्ञाकरणस्य भावसाधुमाभ्युत्तादेव ‘फुल्लामिधुइपटिवत्तिपूयमज्झंमि’त्ति-पुष्पाणि-जात्यादिकुसुमानि, उपलब्धत्वाद्भूतत्वादीनामिहैवान्तर्भावो वेदितव्यः, अस्मिन्-आहारः, इहापि तथैव फलादिसकलनेव-

दृढवत्तथगभावत्तथगरूचं एयमिह होति दृढद्वयं । अण्णोऽण्णसमणुवद्धं (विद्धं) णिच्छयतो भणिच्चिसयं तु ॥२७॥
दृढवत्तथगभावत्तथगरूचं एयमिह होति दृढद्वयं । अण्णोऽण्णसमणुवद्धं (विद्धं) णिच्छयतो भणिच्चिसयं तु ॥२८॥

जह्णोऽवि हु दब्बत्थयभेदो अणुमायेण आत्थात्त । एव य इरुत्थं उरुत्थं । इत्येवमिदं पञ्चसकलं ।
तंतम्मिम बंधणाए पूयणसकारहेउ उत्सग्गो । जत्तिनोऽवि हु णिद्धिओ ते पुण दब्बत्थयसरूवे ॥२९॥

तन्तमिम वदणाए पूयणसकारहउ उस्तना । अतः ॥
 यपरिग्रहो दृश्यः, स्तुतिः—गुणोत्कीर्तनं प्रतिपत्तिः—चरणाभ्युपगमः एता एव पूजास्तासां मध्यं—अवहिर्भावः पुष्पाभिपस्तुतिप्रतिपत्ति-
 पूजामध्यं तत्र चरमा—प्रतिपत्तिपूजा गुर्वो-ज्येष्ठा इष्टा-मता अन्यैरपि ग्रन्थकारैः, इहार्थे साधनमाह-नित्यभावात्—सर्वदा सद्भावात्तस्याः,
 सा हि यावज्जीविकी, शेषास्तु कादाचित्क्य इति गाथार्थः ॥ २६ ॥ एवं भिन्नावपि परस्परानुगतरूपवेताविति दर्शयन्नाह—
 'दृष्ट्वे'त्यादि, द्रव्यस्तवभावस्तमयो रूपं—स्वभावो द्रव्यस्तवभावस्तरूपं एतदिति—अत्रोत्तरतुशब्दयोगादेतत्—एतत्पुनः प्रागुप-
 दर्शितं जिनभवनादिविधानचरणप्रतिपत्तिलक्षणं इह—स्तवाधिकारे भवति—वर्तते द्रष्टव्यं—द्रष्टव्यं, किंभूतमित्याह—अन्योऽन्यसम-
 नुविद्धं—परस्परानुगतं निश्चयतः—परमार्थतः भणितः—प्रागभिहितो विषयो—गोचरः प्रायो गृहिषाधुलक्षणो यस्य तत्तथा । तुशब्दो
 व्याख्यात एव । इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ तत्र भावस्वरूपं द्रव्यस्तवेन समनुविद्धमिति तावदर्शयन्नाह—'जहणो'-
 इत्यादि, यत्तेरपि—भावस्तरूपप्रज्ञासाधोरपि, न केवलं गृहिण एव हुशब्दोऽलङ्कृतौ द्रव्यस्तवमेदो—द्रव्यस्तमविशेषः अनुमोदनेन—
 जिनपूजादिदर्शनजनितममोदप्रज्ञमादिलक्षणयाऽनुमत्या अस्ति—विद्यते, इतिशब्दो वाक्यसमाप्तौ । अथ साधोर्द्रव्यस्तवेऽनुमोदन-
 मसिद्धमित्याशङ्कयाह—एतच्च—एतत्पुनरनुमोदनं अत्र—द्रव्यस्तवे ज्ञेयं—ज्ञातव्यं इति—अनया वक्ष्यमाणया शुद्धं—अनवद्यं तत्रयु-
 क्त्या—जाद्यपार्थोपपत्त्या । इति गाथार्थः ॥ २८ ॥ तत्रयुक्त्या द्रव्यस्तवे माद्योग्यममोदनमस्तीत्येतदेव दर्शयन्नाह—'तंतंमी'त्यादि,

महाहर्षिं पूजा सद्गारो पधरवत्थमादीहि । अण्णे विवज्जओ इह दुहावि ववत्थओ पत्थ ॥३०॥

ओसरणे यलिमादी ण चेह जं भगवयावि पडिसिद्धं । ता एसमणुणाओ उचिपाणं गम्मती तेण ॥३१॥

तत्रे-शास्त्रे, किंनमके? - गन्दनायो-चैत्यवन्दनाभिधाने पूजनमत्कारहेतुः-पूजासत्कृतिनिमित्तं उत्सर्गः-कायोत्सर्गः यतेरपि-
मावस्वत्तारुसाधोरपि, न केवलं गृहिणः दृष्टव्यस्यैव, निर्दिष्टः-अभिहितस्तीर्थरूपादिभिः, यतस्त्रयम्-“अरिहंतचेहपाणं करेमि
काउस्समगं वंदजयत्तियाए पूणयत्तियाए सद्गारयत्तियाए” इत्यादि, यद्येवं तदा प्रस्तुते किमायातमित्याह-‘ते पुण’ति तौ पुनः-पूज-
नमत्कारौ ‘द्वयस्यपसल्वे’ति प्राकृतत्वात् द्वयस्त्वसल्वरूपौ भवतः, द्वयस्त्वसल्वरूपे वा एतौ वर्तेते, इदमुक्तं भवति-
द्रव्यस्त्वसल्वरूपपूजादिप्रत्ययक्राणोत्सर्गप्रतिपादनात् साधोर्द्रव्यस्त्वेषु नुमोदनमनुज्ञातं घट्टे । इति गाथार्थः ॥२९॥ अथ पूजनसत्कारयो-
र्द्रव्यस्त्वमताभिधानायाह-‘मल्लाह’त्यादि, मालायां साधूनि मालयानि-प्रयितकुसुमानि वदादिभिः, आदिशब्दादप्रयितकुसुमप्रदः,
पूजा-पूजनं भवति, सत्कारः-सत्कृतिर्भवति प्रमत्तत्वादिभिः-प्रधानमसनप्रभृतिभिः इह च मत्कारः प्राकृतममरः, आदिशब्दश्च कनका-
दियरिप्रहार्य इत्येकीयं मतं, अन्ये-अग्रे मुरयः चिर्पयो-अपत्यासः पूजा प्रवरमत्तादिभिः सत्कारो मालयादिभिरित्येवंलक्षणः
इहेति-पूजासत्कारलक्षणे इति, मन्पन्त इति याक्यशेषः । प्रस्तुतयोजनार्थमाह-द्विधापि-द्वारभ्यामपि प्रकारभ्यां व्याख्यानद्वयेऽपी-
त्यर्थः द्रव्यस्त्वोऽस्ति अयेति-पूजासत्कारयोः इति गाथार्थः ॥३०॥ एवं तावत्तत्रो द्रव्यस्त्ववे साधोरनुमोदनं दर्शितं, अयोपपत्ति-
तत्संदेह दर्शयन्नाह-‘ओसरणे’इत्यादि, अपरणे-समासणे देवसंस्कृतमगमद्व्याख्यानभूमौ चत्वादि-उपशरप्रभृति, आदिश-
ब्दश्च गन्धमाल्यगीतवाद्यपरिग्रहः, न-नैव, चशब्दो द्रव्यस्त्वानुमोदनस्य समर्थने कारणान्तत्वेमुच्यार्थः, इह-आगमे लोके वा
यत्-पश्चात्कारणात् भगवता-जिनेनापि, तेन हि किञ्च तन्निवृत्तिवारचारिकतया निषेधनीयं स्यादित्यपिशब्दार्थः, पत्तिसिद्धं-निवारितं

न यं भगवं अणुजाणति जोगं मुक्त्वविगुणं कदाचिदपि । न य तयणुगुणौवि तओ ण बहुमतो होति अण्णेसि ॥३२॥
जो चेव भावलेसो सो चेव य भगवतो बहुमतो उ । ण तओ विणेर्येणंति अत्थओ सोवि एमेव ॥३३॥

‘ता’ इति तस्मात्कारणात् एव द्रव्यस्त्ववः, रत्न्यादिविधानस्य द्रव्यस्त्ववत्वात्, अनुज्ञातः-अनुमतः इति गम्यते-अवसीयते, ‘अप्रति-
पिद्धमनुमत’मिति रचनात्, उचितानां-तद्योग्यानां गृहस्थानां राजादीनामित्यर्थः, तेन भगवता जिनेनेति, आह च “राया व
रायमवो तस्मासइ पउरजणवओ वावि । दुब्बलिखंडियछडियतंडुलणढग कलमा ॥१॥ गइयपुणाणियाणं अखंडकुडिगाण
फलगसरिया(सा)ण । कीरइ वली सुरावि इ तत्थेव छुहंति संघाई ॥२॥ “इत्यादि । इति गाथार्थः ॥३१॥” अथ भवतु भगव-
तोऽनुमतोऽयं, तदन्वेषां तदनुमतिर्न युक्ता, अष्टवत्यङ्गत्वादित्याशङ्क्याह-न च-नैव भगवान्-अहंन् अनुजानाति-अनुमन्यते
योगं-व्यापारं, किंविधं ?-मोक्षविगुणं-निर्वाणाननुगुणं कदाचिदपि-कचिदपि काले, पारमार्थिकपरोपकारकरणस्वरूपत्वाद्भगवतः ।
ततः किमित्याह-न च-न पुनः तदनुगुणोऽपि-मोक्षानुक्कलोऽपि, मोक्षविगुण एवावहुमतो भवतीति सूचनार्थोऽपिशब्दः, तको-
योगः न बहुमतो-नानुमतो, बहुमत एव, भवति-जायते अन्येषां-भगवतोऽपरेषां साधूनामिति गाथार्थः ॥३२॥ ननु भगवतो-
ऽपि चारित्रित्वाद्द्रव्यस्त्वानुमतिर्न युक्तेत्याशङ्क्याह-‘जो चेवे’त्यादि, य एव भावलेसो-भगवद्वहुमानरूपः, द्रव्यस्त्ववाम्भवतीति शेषः,
‘सो चेव य’ चि स एव-असावेव, नेतरः, चशब्दः इदमपरं युक्त्यन्तरमिति सूचनार्थः, भगवतो-जिनस्य बहुमतः-अनुमतो, मुख्य-
वृत्त्या, भगवतस्तथास्मावत्वात्, तुः पूरणे, केवलं न नैव तका-असौ भावलेसो विनेतरेण द्रव्यस्त्ववं विना भवति इति हेतोः अर्थतः-
सामर्थ्यात् सोऽपि-द्रव्यस्त्ववोऽपि, न केवलं भावलेस एव, एवमेव-भावेनैव बहुमत एव । इति गाथार्थः ॥३३॥

कज्जं इच्छंतेणं अणंतरं कारणंणि इहं तु । जह आहारजतिंति इच्छंतेणेह आहारो ॥३४॥

जिणभवणकारणाहवि भरहादीणं ण चारितं तेण । जह तेसिं चिय कामा सहविसाधीहिं णाएहि ॥३५॥

ता तंणि अनुमयं चिय अप्पडिसेहाउ तंतजुत्तीए । इय सेसाणवि एत्थं अणुमोयणमादि अविरुद्धं ॥३६॥
भावलेणं बहु मन्यमानेन द्रव्यस्त्वो बहुमत एवेति समर्थयन्नाह—‘कज्जं’इत्यादि, कार्य-साध्यं भावलेयादिकं इच्छता-अनु-
मन्यमानेन अनन्तरं-अव्यवहितं, न तु व्यग्रहितं कल्यादिकं, तथैवानुभूतेः, कारणमपि-हेतुरपि द्रव्यस्त्ववादिकः, न केवलं कार्य-
मेवेत्यपिशब्दार्थः, इहं तु-अस्मिन्तमेव, कारणाविनाभूतस्य कार्यस्य, किमिवेत्याह-यथा-यद्वद् आहारजहति-भोजनजनित-
शुद्धोपशमं इच्छता-वाञ्छता इह लोके आहारो-भोजनं, इह इति प्रक्रमः । इति गाथार्थः ॥ ३४ ॥ अथ यस्यादौ भवत्वनु-
मतिर्जिनस्य, जिनभवनादौ तु सा तस्य न भविष्यतीत्याशङ्कायामाह—‘जिणे’त्यादि, जिनभवनकारणाद्यपि-अर्हदायतनविधान-
प्रभृतिकमपि, न केवलं समयमरणे बल्यादि, आदिशब्दास्त्रिनिबिज्जादिग्रहः, भरतादीनां-भरतचक्रवर्तिप्रभृतीनां न वारितं-न
निषिद्धं तेन भगवता आदिदेवेन, कथमित्याह-यथा-यद्वच्चेयामेव-भरतादीनां कामाः-शब्दादिभोगाः शल्यविषादिभिः-शल्यविष-
प्रभृतिभिः शत्रैः-निदर्शनैः, निषिद्धा इति प्रक्रमः । शत्रूनि पुनरेवम्—‘संछं कणा विसं कामा, कामा आसीद्विसोवमा । कामे
पत्थेमाणा, अकामा जंति दुग्गहं ॥’” अयमभिप्रायः-यदि जिनभवनविषाणनादिकमननुगतमविष्यद्भगवत्तस्तदा कामवन्नि-
षिद्धमभविष्यत् । इति गाथार्थः ॥३५॥ यदि तत्तेन तेणं न वारितं ततः किमित्याह—‘ता तं’मित्यादि, यतो जिनभवनादि न निवारितं
तत्-तस्मात् तदपि-जिनभवनाद्यपि, अपिशब्दाद् बल्याद्यपि, अनुगतमेव-पहुमतमेव भगवता, कुत एतदवसितमित्याह-अप्रतिपे-

जं च चउद्गार विणओ भणिओ उवयारिओ उ जो तत्थ। सो तित्थगरे णियमा ण होइ दञ्चत्थयावणो ॥३७॥
 पावू-अनिराणान्, अय रुयमप्रतिवेयमायादिदमसितमित्याह-वंयुभ्या-आधीयोपपत्त्या, यदि तस्य तदननुमतमभिव्यत्तदा
 सामानाभिर नश्रिषेधमकरिषव्, न चातो कृतस्तेन, अतस्तस्य तदनुमतमित्येयंलक्ष्यमा। यदि भगवत्तदनुमतं तदाऽन्येया
 क्रिमित्याह-इति-एवं भगवन्त्यायेन नेपाणामपि-भगवतोऽपरेषामपि साधूनां, न केवलं भगवत् एव, अत्र जिनभवनविधाननादि-
 द्रव्यस्तरे अनुमोदनादिहं-जिनविधादिदशेनममुल्लसितप्रमोदस्वरकारतोपमं हुणतव पाऽनुमतिस्तत्प्रभृतिहं, आदिशब्दात्तदुपमं हुणेन
 तद्वत्तदशेनेन च विधादिविधायनोत्साहं तद्वत्तद्विधापनस्य परिग्रहः, अविच्छेद-संगतं, मोक्षसाधनस्यैव सावलैक्षस्य तत्र
 सुमप्युपयोपादेयत्वादिति न प्रसदक्षितम्। इति गाथार्थः ॥३६॥ तदेवं “जइमोऽवि हू दवमथयमेओ भणुमोयणेण अत्थि”ति
 यदुक्तं गन् मर्मार्थितं, अथ तदेव प्रकारान्तरेण मर्मार्थयत्नाह-“जं वे”त्यादि, यवू-यस्मात्कारणात् चशब्द उपपरपन्तरसमुच्चयार्थः
 यतुयो-ननुभिः प्रकारैर्गानदशेनवारिओपनालक्षणैः मणिः-साधूनां विधेयतया वर्णितो विनयसमाधयः यप्रनादो विनयः-
 कर्मविनयनयमयोऽनुष्ठानविशेषः ‘तस्य’ति तत्र तेषु चतुर्षु विनयेषु मध्ये उपचारो-लोक्यपहारः पूजा वा प्रयोजनमस्येत्योप-
 चारिको भक्तिरूपः तुल्यः पुनरर्थः य इति विनयः तद्वत्त्वो तीर्थकरे-अर्हद्विषये नियमाद्-अयंमायेन न भवति-न यतै
 द्रव्यस्वभाव-पूजादेः अन्यः-अपरो, द्रव्यमन्तर एवामाविति भावः, तस्माद्द्रव्यस्यानुविद्धो भावस्तत्र इति प्रकृतं, औपचारिकविनय-
 म्बन्धं चेदम्-“तित्थयपरसिद्धकृतमप्रमंभकिरिषममनानाणीण। आपरिषयेहमन्नायमणीं तेरम पयाणि ॥ १॥ अणमायणा
 १ य भवो २ पटुमाणो ३ तद्वय ४ अणमंजलगा ५। तित्थयपरसी तेरम चउगुंणा होति वायना ॥ २॥” इति गाथार्थः ॥३७॥ यदि

एयस्स उ संपाडणहेउं तह चेव चंदगाए उ । पूजगमादुवारणश्रुवणं होह जइ गोऽवि ॥३८॥

इहरा अणत्थं तं ण य तयगुवारणेग स। भणिना । ता अहेसंवारणओ संपाडगमिइमेयस्स ॥३९॥

सकत्वा उ कसिणसंपमदव्याभावेहिं णो अयं इदो । गम्मइ तंतठितीए भावपहाणा हि मुणउत्ति ॥४०॥

द्रव्यस्तवादयो नासौ ततः किमित्याह—‘एवे’त्यादि, एतस्य तु-एतस्यैव द्रव्यस्तरूपोपचारिकविनयस्य संपादनहेतु-संपादनार्थं ‘तह चेव’ति तथैव-तेनैव प्रकारेण कायोत्सर्गकरणरूपेण वन्दनायां-वैत्वान्दनायां तुशब्दः पूरणे पूजनाद्युद्योगं-पूजाप्रभृति-पदाभिधानं, आदिशब्दास्तत्काशादिपरिग्रहः, उपपन्नं-संगमं भवति-वर्तते यतेरपि-भासस्तत्रमतोऽपि, न केवलं गृहिण एव। इति मायार्थः ॥ ३८ ॥ उक्तविषयये बाधकमुपदर्शयन् प्रकृतनिगमनायाह—‘इहरे’त्यादि, इतरथा-अन्यथा द्रव्यस्तत्रसंपादनार्थं यदि पूजाद्युद्योगं न भवति तदा अतर्ककं-निष्प्रयोजनं तत्-पूजाद्युद्योगं, पूजादीनामनिवृत्त्यात्, न च निरर्थकं चास्यपमुचारयन्ति सन्तः, तत्रशक्तिमसंगात्, अयं न कुर्वन्त्येव वन्दनायां पूजामत्काशाद्युद्योगमित्याशङ्कयाह-न च-नैव तदनुपारणेन सा वन्दना मणिता-अभिहिताऽऽगमे विधेयतया, ता इति-यस्मादेवं तस्मात् अभिसंधारणात्-कायोत्सर्गकरणद्वारेण पूजादिसंपादनाभिसन्धेः संपादनं-करणं इष्टं-अभिमतं एतस्य द्रव्यस्तत्रस्येति मायार्थः ॥ ३९ ॥ यदि नाम यतिनाऽभिसंधारणतो द्रव्यस्तत्रः संपाद्यते तदा साक्षादेव कस्मान्न क्रियत इत्याशङ्कयाह—‘समले’त्यादि, मायातु-स्वयंकरणतः पुनः कृत्स्नसंयमश्च-सर्वथा प्राणमधविरतिः द्रव्याभासश्च-निष्परिग्रहत्वेनार्थासत्ता कृत्स्नसंयमद्रव्याभासो ताम्बां, पाठान्तरेण ‘कृत्स्नसंयमद्रव्यमात्राभ्यां’ तत्र द्रव्यमात्रः-अप्रधानत्वं द्रव्यस्तास्येति, नो-नैव अयं द्रव्यस्तत्रः इष्टः-अभिमतो यतीनां विधेयतयेति गम्यते-अयसीयते, कथं?-तत्रस्थित्या-

एष हि तो अण्णे जे धम्महिगारिणो हु तेसि तु । सक्खं चिय विण्णेओ भावंगतया जतो भजितं ॥४१॥
अकसिणपवत्तगणं विरयाधिरयाण एस खलु जुत्तो । संसारपयणुकरणे दब्बवत्थए कूवदिट्ठतो ॥४२॥

आगमनीत्या, तंत्रं हि साधूनां स्नानादिपरिहारप्रतिपादनपरं निर्ग्रन्थताभिधायकं च, ततो युज्यते च स्वयमकरणं द्रव्यस्तवस्येति, आह च--भावप्रधाना--भावपूजापराः, न द्रव्यप्रधानाः, हिर्यस्मादर्थः मृनयो-यतयो भवन्तीत्यतो भावत एव पूजा तेषां युक्ता, तदभि-संधारणं पुनर्भाव एव, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इति गाथार्थः ॥४०॥ केषां तर्हि द्रव्यस्तवस्य साक्षात्करणमिष्टमित्यत्राह--'एष हि'मित्यादि, एतेभ्यो मृनिभ्योऽन्ये-अपरे ये इत्यत्रोत्तरस्य पुनरर्थस्य तुशब्दस्य संबन्धात् ये पुनः धर्माधिकारिणो धार्मि-कास्तेषां तु-तेषामेव साक्षादेव-स्वयंकरणतोऽपि विज्ञेयो-विधेयतया ज्ञातव्यः, द्रव्यस्तव इति प्रक्रमः, कथमित्याह-भावांगतया-शुभभावकारणतया भावस्तवाङ्गतया वा, इहार्थे ज्ञात्रं प्रमाणतयोपदिशन्नाह-यतो-यस्मात्कारणात् भणितं-अभिहितं निर्युक्तो इति गाथार्थः ॥४१॥ यद्भणितं तद्दर्शयन्नाह--'अकसिणे'त्यादि, अकृत्स्न-अपरिपूर्णं संयमं प्रवर्तयन्ति-विदधति ये तेऽकृ-त्स्नप्रवर्तकास्तेषां, अत एव-विरताश्च-ते-निवृत्ताः स्थूलादिविशेषणेभ्यः प्राणातिपातादिभ्यः अविरताश्च-अनिवृत्ताः सूक्ष्मादिविशे-षणेभ्यस्तेभ्य एवेति विरताविरतास्तेषां, एष द्रव्यस्तवः खलुरवधारणे भिन्नक्रमश्च युक्त एव-संगत एव, किंफलोऽयमित्याह-संसारं-भवं प्रतनुं-अल्पं करोतीति संसारप्रतनुकरणः, इह च विशेषणस्य परनिपातः सिद्धसेनाचार्य इत्यादाविव न द्रष्टः, तुम भावप्रत्ययाद्वा संसारप्रतनुताकरण इति दृश्यं, ननु कथंचित्सावधतया सदोपत्तेनानाश्रयणीयत्वादस्य कथं संसारप्रतनुकारि-त्वमित्याहुंक्याह-द्रव्यस्तवे-आश्रयणीयतया साधयितुमिष्टे रूपदृष्टान्तः-अवटस्वननज्ञातमस्तीति, तत्प्रयोगश्चैवम्-सदोपमपि म्वरू-

सो रल्ल पुप्फाईओ तत्थुसो न जिणभवणमाईवि । आईसद्धा वुत्तो तयभावे कस्स पुप्फाई ? ॥४३॥
णणु तत्थेव य मुणिणो पुप्फाइनिवारणं कुट्टं अत्थि । अत्थि तयं सयकरणं पट्ठञ्च नऽणुमोगणाईवि ॥ ४४॥

येण यद् गुरुगुणान्तरकारण तदाश्रयणीयं, यथा रूपस्वनं, तथा च द्रव्यस्त्व इति दृश्यं, दृष्टान्तद्वारेण भावना तु प्रागत् ।
इति गाथार्थः ॥४२॥ अथ 'अकसिणपवत्तयाणं' इत्यत्र गाथायां पुष्पादिरेव द्रव्यस्त्वोऽभिहितः, इह च प्रकरणे जिनभवनादि-
रसापुक्तः तत्कथमियमिहत्यसंवादाय स्यादित्येतदाशङ्क्य परिहरन्नाह—'सो' इत्यादि, स द्रव्यस्त्वः खलुरवधारणे तस्य च प्रयोगो
दर्शयिष्यते पुष्पादिक पव-कुसुमधूपदीपप्रभृतिरेव तत्र 'अकसिणपवत्तयाणं' इत्यत्र चतुर्विधतित्वनिर्युक्तिगाथायां उक्ताः—अभि-
हितः "दृश्यओ पुप्फाती संतगुणुक्कित्तणा भावे" इतिप्रक्रमपतितत्वादस्याः, न-नैव जिनभवनाद्यपि-जिनभवनकरणप्रभृतिरपि,
इह गकारः प्राकृतशैलीप्रभवः, अपिशब्दः समुच्चयार्थदेनोक्त इति क्रियाभिसंवन्धार्थः, इहाक्षेपे समाधिमाह—आदिशब्दात्—
"दृशापओ पुप्फाती" इत्यवोपन्यस्तादुक्तो-भणितः, जिनभवनादिद्रव्यस्ता इति प्रक्रमः, विपर्यये याधकमाह—आदिशब्देन
जिनभवनादीनामनभिधानं चेत्तदा तेषामद्रव्यस्त्वत्वेनाकरणप्रसंगात् अभावे-जिनभवनविषयाद्यभावे कस्य ? न कस्यापि,
पुष्पादिः—कुसुमरस्यापिद्रव्यस्ताः स्याद् निर्निषयत्वादिति भावना । इति गाथार्थः ॥४३॥ ननु जिनभवनादिद्रव्यस्त्वो भगवु,
किं तस्मात्तागमे यतेर्निषिद्धस्तत्कथं भावस्त्यो द्रव्यस्त्ववानुगतः ? इत्याशङ्क्य परिहरन्नाह—'णणु' इत्यादि, नन्विति परमताशङ्कायां
पौनःपन्ये यत्र विरतानां द्रव्यस्त्वस्य साक्षात्करणद्रुपदिष्टं द्रुनेः—साधोः पुष्पादिनिवारणं—कुसुमवत्यादिनिषेधनं स्फुटं-व्यक्तं
भणित-रिपते, यतस्तत्रोक्तम्—"छज्जीरकायसंजमु दव्यथए मो विरुज्जए कुस्सिणो । तो कसिणसंजमविज पुप्फाईयं न इच्छंति

सुख्यह ग वहरिस्तिना कारयन्ति हु अणुट्टियमिमस्त । वायगंगेसु तहा एगंगेया देसणा चेव ॥४५॥

॥१॥” अतः कथं पूजादिद्रव्यस्तत्रानुमोदनविधापने भवदभ्युपगते साधोः संगते ? इति परमतं, समाधिश्चैवम्-अस्ति-विद्यते-
तत् मूनेः पुष्पादिनिरारणं, केवलं स्वयंरुणं-आत्मना पूजादिविधानं प्रतीत्य, न पुनरनुमोदनाद्यपि-पुष्पपूजादेरनुमति-
विधानप्रभृतिरुपमि प्रतीत्य, अपिशब्दः ममुच्चयार्थः । इह यद्यप्याचार्येणापि अवशिष्टेण द्रव्यस्तत्रं प्रति साधोर्विधापनमभ्युपगतं
नथापि द्रव्यस्त्वत्कलस्वरूपरूपणद्वारेण तद् दृष्टिरिष्यते, न पुनः साक्षात्कारेण, यथा-त्वं जिनभजनं कुरु, तदर्थं च भूमिं खन,
मृत्तिकां वह, जलमानय, इत्यादि विभाषा, न ह्येवं स्वयंरुणस्य कारणस्य च महान् विशेषोऽस्ति । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥
अथ द्रव्यस्तत्रस्यानुमोदनं साधोर्युक्तं, द्वायैकस्य समर्थितत्वात्, कारणं त्रयुक्तं, ज्ञापकामावात्, इत्याशंक्याह-“सुख्यह”त्यादि,
श्रूयते-नमारुण्यते आवश्यकरूपनिर्धुक्तौ चशब्दो युक्त्यन्तरममुच्चयार्थः वैरक्रपिणा- वैराभिधानमुनिरिति ना कारापणमपि-दैवैर्विधाप-
नमपि, न कैवल्यमनुमोदनं, यद्भवतामनभिमतं कारापणं तदपीत्यर्थः, दुर्वाक्यालकारे अनुष्ठितं-आसेवितं अस्य पुष्पादिद्रव्यस्तवस्य,
यतस्तत्रोक्तम्-“माहेमरीउ सेमा पुरि पनीया हुयामणगिहाओ । गयणयलमइमइता वइरेण मदाणुमावेग ॥ १ ॥” किलैकदा
भगवान् वैरस्यामी पुरिकाभिधानायां नगर्यां विहरति स्म, तत्र च तदा भ्रमणोपायमैकैर्द्वोपासकैश्च परस्परस्पर्धया स्वकीयेद्वानां
माल्यारोपणानि विधीयन्ते स्म, सर्वत्र च द्वाौद्वोपासकाः पराजीयन्ते स्म, राजा च तेषामनुकूलः, ततस्तैर्नृपोऽभ्यर्थितः, तेन च
भ्रमणोपायकानां कुसुमानि निषेधितानि, पर्षुपगादिने च तदभावाच्छूनका विषणाः, सचालदृष्ट्वाश्च ते वैरस्वामिनमुपस्थिता भणि-
तवन्तश्च-“यदि पुष्पाभिर्नगैः प्रमचनमप्राज्यते तदनया यूयमेव यद्भवति तज्जानीथे”ति, ततश्च समुत्पत्य माहेश्वरीं नगरी-

गममद्रगचान्, तत्र च द्रुताशनं नाम व्यन्तरगृहं, तदाराधे मतिदिनं पुण्याणां कुंभ उत्पद्यते, तत्र च वैरास्यामिनः पितृपुत्रचिन्त-
 कोऽग्रयत्, न च भगवन्तष्टुपलभ्य मत्तंभममादीत्-‘किमागमनमयोजनं?’ ततो भगवानुवाच-‘पुण्यैः प्रयोजनमस्ति’ ततो-
 ऽस्मानुवाच-‘अनुग्रहो नो, गृहीतैतानि’, भगवानमादीत्-‘षमीत एतानि तानयूयं यामद्वत्याऽहमागच्छामि’ ततः समुत्पत्य हिम-
 गन्महागिरी श्रीदेवतायाः समीपे जगाम, भ्रिया च चैत्यार्चनाय तदा पद्मं चिच्छिदे, ततो वन्दित्वा तया तेन निमंत्रितः, तच्च
 गृहीत्वा द्रुताशनगृहमाजगाम, तत्र च तेन विमानं विरचितं, तत्र पुष्पकुंभं धिया जुंभकदेवगणपरिवृतो दिव्येन गन्धर्वगीतनादे-
 नाम्बरतलमागूरयन् महेश्वर्याः पुरीमागतवान्, तृतीयचर्णिस्त्रय जुंभकनिस्त्रायाकीर्णमकाशमलोक्य वितर्कयामासुः-‘अस्माकमिदं
 प्रातिहार्यं देवा विदधती’ति, अर्घमादाय स्वकीयायतनेभ्यस्तदभिषुखं निर्गतवन्तः, भगवांस्तु देवराजमुदायपरिवृतो जिनायतनमगमत्,
 तत्र च देवा महान्तं महिमानमकार्षुः, जिनजगत्तनं प्रति च लोकातीर बहुमानः समजनि, राजाऽपि चार्जितः श्रमणोपासको
 यभूवेति। तथा वाचकपन्थेऽनुवाचकः पूर्वधरोऽभिधीयते स च श्रीमानुमाख्यातिनामा महातार्किकः प्रकरणवञ्चशती कर्तोऽऽचार्यः
 पुमसिदोऽभवात् तस्य प्रकरणेषु, तथेति वाक्येष्वप्ये स च वाचकस्यादौ दृश्यः, एतद्भूता-द्रव्यस्तत्र विद्या देशना-प्रख्यणा, तथाहि-
 ‘यस्तुणमयीमपि कुटीं कुपदितागपैरुपुग्ममपि। भक्त्या पामनुभ्यः पुण्योन्मानं कुलस्यस्य ॥१॥’ तथा-‘जिनमन्त्रं जिनवि-
 जिनपूजां जिनमतं च यः कुर्यात्। तस्य नरामरशिषुवक्रजनि कलपलुपथानि ॥१॥’ इति, अनया हि देशनाया श्रोता द्रव्य-
 भागं स्मरितो भवति, ततो वाचकमुल्लग्न्यापि द्रव्यस्वरूपकणनसीते भावः, चेदेति मनुष्यार्थः, तदेवं स्वरंरुग्ममेवाश्रित्य
 “विनिर्दिष्टं साधोः, न पुनानुमोदनावपीति प्रकृतमिति। इह च यगन्धानायेन चैतदहजतो द्रव्यस्वरूपमाधोरविशे-

दृष्टवत्प्रओवि नयं आणापरतंतभावलेसेण । समणुगउचिग नेओऽहिगारिणो सपरिसुद्धोत्ति ॥४६॥

पेण विधेयतया दर्शितं तथाऽप्यापचादिकमेवेदमित्यवसेयं, वन्दनकनियुर्वत्यां देतस्य भग्नशुभपरिणामालम्बनतयोपदिष्टत्वात्, तथाहि—“नीयावामविहारं चेदयमग्निं च अज्जियालाभं । विगईसु य पडिबंधं निदोसं चोदया वेति ॥१॥” तत्र चेत्यभक्तिं प्रतिउक्तम्—“चेदयकुलगणसंघे अश्वं वा विपि काउ निस्साणं । अहयावि अज्जघइरं तो सेवती अकरणिज्जं ॥१॥ चेदयपूया किं वहरमाभिणा मुणियपुव्वसारेणं । न कया पुरियाड ? ततो मोकुंगं सावि साहूणं ॥२॥” इह चायं समाधिस्तत्रैवोक्तः—“ओभावणं परेणि सतिरुधउन्मानणं च वन्दछल्लं । न गणेति गणेमाणा पुब्बुच्चियपुष्फमहिमं च ॥३॥” ‘गणेमाण’चि आलम्बनानि गणयन्तः, अपचादतस्तु स्वयंकरणं कारणं चानुसृतमेव, यतः कल्प उक्तम्—“सीलेह मंखफलए इयरे चोयंति वंतुमाईसु । अह(हि) जोइंति मयिणिगु अणिच्छ फेडिति दीसंता ॥४॥” ‘मंखफलए’चि मंखफलकानीच मंखफलकानि-निर्वादेहेतुचैत्यानि, तथा—“अन्नाभावे जयणाए मगगनासो भवेज्ज मा तेण । पुव्वकयाययणाइ ईसिं गुणसंभवे इहरा ॥१॥ चेदयकुलगणसंघे आयरियाणं च पवयण सुए य । तान्वैमुवि नेण कयं तवसंजममुजमंतेणं ॥२॥” ति, तथा वाचकमुख्यस्यापि द्रव्यस्तवफलाद्यभिधानायेव देशना, फलाधिनिस्तु स्वत एव तत्र प्रवर्तन्ते, यदि पुनः साक्षात् परप्रवर्तनाय मा स्यात्तदा साक्षादेव तत्र तत्प्रवर्तनमपि विधेयं स्यात्, तथा च वैरस्वामिचरितालम्बनस्य पुष्टत्वेनैव स्यात्, अपुष्टत्वं च तस्यावेदितमिति । द्रव्यस्तयादिश्रावकधर्मप्ररूपणं च यतिधर्मसमर्थस्यैव शिष्यस्य विधेयं, अन्यथाऽऽरमेण प्रवर्तनदोषसंभवात्, आह च—“जइधम्ममिडसमत्थे जुज्जइ तद्देमणंपि साहूणं । तदहिगदोसनिविचीकलंति(ल) कायाणुरं पट्टा ॥१॥” इति मागार्थः ॥४५॥ एवं तावद्भावस्तवस्वरूपं द्रव्यस्तयानुगतमिति प्रतिपादितं, अप्यद्रव्यस्तवस्वरूपं

लोके सलाहणिज्जो विसेसजोगाड उण्णइणिमित्तं । जो सासणस्स जायइ सो जेओ सुपरिसुद्धोत्ति ॥४७॥
तत्थ पुण वंदणाइंमि उचियसंवेगजोगओ णियमा । अत्थि गल्लु भावलेसो अणुएवसिद्धो विहिपरणं ॥४८॥

भावस्तवानुगतमिति प्रतिपादयन्नाह—‘द्रव्ये’त्यादि, द्रव्यस्तवोऽपि—पूजादिरूपः, न केवलं भास्तर एवेतरानुगतः, एवमिति—भास्तर-
वत्, आज्ञापरतंत्रासाँ—आप्तवचनायचो भावलेशश्च—चरणप्रतिपत्त्यपेक्षया द्रव्यस्तयसमृत्थजिनबहुमानरूपोऽल्पो भावः आज्ञापरतंत्र-
भावलेशः, आज्ञापरतंत्र्यविशेषणहीनभावो हि पूजादिरूपो न केवलो भावस्तवः तत्फलासाधकत्वात् इत्याज्ञापरतंत्रविशेषणं, अयं
च भावस्तवलेश इति हृदयं, जिनगतचरणादिगुणबहुमानरूपत्वेन चरणानुमतिरूपत्वादस्येति, अतः तेन समनुगत एव—समनुविद्ध
एव हेयो—ज्ञातव्यः, कस्येत्याह—अधिकारिणो—योग्यस्य गृहिण इत्यर्थः, किं द्रव्यस्तवमात्रमपि?, नेत्याह—सुपरिशुद्धः—अनवद्यो
वक्ष्यमाणलक्षणः, अन्ये तु द्रव्यस्तवोऽत्येवं सुपरिशुद्धो हेय इत्येवं संबन्धयंति, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इति गाथार्थः ॥४६॥
‘सुपरिशुद्ध’ इत्युक्तं, अथ तस्यैव लक्षणमाह—‘लोके’इत्यादि, लोके—विपत्तसर्गायविशेषणज्ञने श्लाघनीयः—प्रशंसनीयः, कुतः?—
विशेषयोगान्—लौकिकरूपावचनिरुद्रव्यस्तवपेक्षया यो विशेषः—तदसंगतितथाविधौदायौचित्यलक्षणा विशिष्टता तद्योगात्—
तत्संबन्धाद् . यत् एव ‘उण्णइणिमित्तं’ पभावनाहेतुयौ द्रव्यस्तवः शासनस्य—जिनप्रवचनस्य जायते—संपद्यते स द्रव्यस्तवः ज्ञेयो—
ज्ञातव्यः सुपरिशुद्ध इति—निर्वय इत्येवं, इतिशब्दस्योपप्रदर्शनार्थत्वात् । इति गाथार्थः ॥४७॥ ‘द्रव्यस्तवो भावलेशेनानुगत’ इति
प्राप्तुक्तं, तत्र च द्रव्यस्तवे भावलेशो नासिद्ध इति दर्शयन्नाह—‘तत्थे’त्यादि, तत्र पूजादिद्रव्यस्तवे, पुनःशब्दो विशेषणार्थः,
पण पेण भावना—द्रव्यस्तवो भावलेशेन संगतोऽतस्तत्र पुनर्द्रव्यस्तवे भावलेशोऽस्तीति योगः, कस्मिन्निति?, वन्दनादौ—चैत्यवन्दन-

द्रव्यतथयारिहत्तं सम्मं णाऊण भयवओ तंमि । तह उ पयट्ठताणं तन्भावाणुमइओ सो य (चेव) ॥४९॥

अलमेतथ पसंणेणं उचियत्तं अप्पणो सुणेऊणं । दोवि इमे कायव्वा भवविरहत्थं बुहज्जेणं ॥५०॥स्तव॥

स्तुतिप्रणिधानप्रभृतिके, अथवा किंविधे द्रव्यस्तव इत्याह-वन्दनादौ-वन्दनपूजादौ, इह च व्याख्यानद्वयेऽपि पूजानन्तरकृत्यत्वेन वन्दनादिद्रव्यस्तवः, अन्यथा “संतगुणुक्किञ्चा भावे” इति वचनाद्भावस्तव एवासी, तथा पूजादावपि भावलेखोऽस्ति, किंतु वन्दनायामतिव्यक्तयाऽसावनुभूयत इति वन्दनादावित्युक्तं, कुत इत्याह-उचितसंवेगयोगतः-वन्दनादिजनितशक्यभावविशेषसंबन्धत्वात्, नियमाद्-अवश्यं तया अस्ति खलु-विद्यत एव भवलेखः-शुभभावमात्रा, कुतः प्रमाणादयं सिद्ध इत्याह-अनुभवसिद्ध एव-स्वसंवेदनप्रतीत एव, न प्रमाणान्तरतः साध्यः, केषामित्याह-विधिपराणां-द्रव्यस्तवचैत्यवन्दनाद्यागमिकविधानोद्यतानाम् । इति गाथार्थः ॥४८॥ अथ कथमसौ तेषां स्वादित्याह-‘द्वन्द्वे’त्यादि, द्रव्यस्तवार्हत्वं-पूजादिद्रव्यस्तवोचितत्वं महागुणत्वात् सम्यक्-याथात्म्येन ज्ञात्वा-विज्ञाय भगवतः-समग्रैश्वर्यादिगुणयुतस्य वीतरागस्य, अनेन ज्ञानपूर्वैव क्रिया सम्यगित्युक्तं भवति, तस्मिन् द्रव्यस्तवे ‘तह उ’ चि तथैव सम्यगेव प्रवर्तमानानामस्ति भावलेखोऽनुभवसिद्ध इति प्रकृतं, तथा तद्भावा-नुमतिः-द्रव्यस्तवप्रवृत्तिलक्षणार्थानुमोदनात्, चैवशब्दः समुच्चयार्थः ‘सो य’ चि पाठान्तरं, तत्र स च-स पुनः भावलेखः तद्भावा-नुमतेः-जिनभावानां-जिनगुणानामनुमतेः-अनुमोदनाद्भवतीति । तदेवं द्रव्यस्तवो भावस्तवानुविद्ध इत्युक्तमिति गाथार्थः ॥४९॥तदेवं ‘द्रव्यस्तवभावस्तवयोः स्वरूपमन्योऽन्यानुगत’मिति समर्थितं. अथोपसंहरन्नेतद्रूपमेवोपदेशमाह-‘अले’त्यादि, अलं-पर्याप्तं अत्र-

द्रव्यस्तयादिस्वरूपभणितौ प्रसंगेन-वचनविस्तरेण उचितत्वं-द्रव्यस्त्वैतरोयोग्यत्वं आत्मना-स्वस्य 'गुणोक्तं' ति ज्ञात्वा द्वावपि, न पुनरेकतर एव, इमौ-द्रव्यस्तवभावस्तगौ कर्तव्यौ-विधेयो भवविशदार्थ-संसारविच्छेदनिमित्तं, प्रयोजनान्तरस्य प्रकारान्तरेणपि भावात्, बुधजनेन-साधुश्रावकलोकेन, तस्यैव सम्यग्दर्शनपूतमोघतया निरुपचरितबुधस्त्वेनोचितत्वात् । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥

॥ स्तवविधिप्रकरणं षष्ठं वृत्तितः समाप्तम् ॥ ६ ॥

॥ अथ सप्तमपञ्चाशकवृत्तिः ॥

नमिळण वद्धमाणं वोच्छं जिणभयणकारणविहाणं । संखेवओ महत्थं गुरूव एसाणुसारेणं ॥ १ ॥

अनन्तरं स्तवविधिरुक्तः, तत्र च जिनभवनदिविधानरूपो द्रव्यस्तव उक्त इति, अतोऽत्र जिनभवनकारणविधानमुपदि-
दर्शयिषुमङ्गलादिभिधानायाह—'नमी'त्यादि, नत्वा-प्रणम्य वर्धमानं-महावीरं वक्ष्ये-भणिष्यामि जिनभवनकारणविधानं-
इदंदापउनविषापनविधिं संक्षेपतः-समासेन, न पुनर्विस्तरतः पूर्वस्मरित्, महार्थ-बृहदभिधेयं, न तु संक्षिप्तत्वेनाल्पपद्यत्रतयाऽल्पायं,
गुणैरुत्तरेण-शाचार्यशिक्षानुरूप्येण, न तु स्तोत्रेप्रथिततया, व्यभिचारित्वांशकया तस्यानादेयताप्रसंगात् । इति गाथार्थः ॥ १ ॥
मादन् ११ ॥ इद्वाप्रतिबद्धत्वमेव धर्मस्य दर्शयन्नाह-'आराहे'त्यादि, आराधनया-पालनया, पञ्चमीसप्तम्योर्वैकवचनं व्याख्येयं,

अहिगारिणा इमं गलु कारेग्व्यं विचक्षण दोसो । आणाभंगाउ चिय धम्मो आणाणं पडिचद्धो ॥ २ ॥

आराहणाह तीण पुण्णं पावं विराहणाए उ । एयं धम्मरहस्सं विण्णेयं बुद्धिमंतेहिं ॥ ३ ॥

अहिगारी उ निहत्थो सुहसगणो वित्तसंजुओ कुलजो । अकखुद्धो धिहयलिओ महमं तह धम्मरागी अ ॥ ४ ॥

‘जिनभवनकारणविधानं चक्षु’ इत्युक्तं, जिनभवनं च येन कारयितव्यं तमादौ तावन्निरूपयन्नाह—‘अही’त्यादि, अधिकारिणा—तत्कारणयोग्यतायैव इदं जिनभवनं, खलुचकारणे तस्य च प्रयोगः प्रागुपदर्शित एव, कारयितव्यं—विधापयितव्यम् । अथ [किमिति अधिकारिणैवेत्युच्यते ? इत्याह—विपर्यये—विपरीतत्वेऽनधिकारिण इत्यर्थः दोषो—दूषणमशुभकर्ममन्धलक्षणं । ननु संसारसरित्ताणनरकाडकल्पद्रव्यस्तत्रविधायपि कथं दोष इत्याह—आज्ञाभंगादेव—आप्तमचनोल्लेखनादेव, आज्ञाचनं द्रव्यस्तत्वं प्रतिव्यवस्थिता—“अकस्मिणपत्रतणं विरयाविरयाण एस खलु जुनो । तंमारपयणुकरणे दव्यथए कूयदिट्ठो ॥ १ ॥” अथाज्ञाभंगेऽपि कथं दोष इत्याह—धर्मो—द्रव्यस्तयादिरूपः आज्ञायां—आप्तमचने प्रतिगद्धो—नियतो वर्तते यतोऽतस्तद्भंगे दोष एव धर्माभावलक्षणः । इति तस्मा आज्ञायाः पुण्यं—शुभकर्म भवति, पुण्यं च धर्म एव, तद्धेतुकृतात्पुण्यस्य, पापं—अशुभं कर्म भवति विराधनया तु—वाधया पुनः, आज्ञाया एव धर्मनिमित्तां प्रति पुरस्करणायाह—एतदनन्तरोक्तपाराधनाविराधनारूपं विधिनिषेधद्वारेण धर्मरहस्यं—कुशल-रुग्मगुप्तं विज्ञेयं—ज्ञातव्यं बुद्धिमद्भिः—पण्डितैः, यतः पारलौकिकेषु विधिबिद्याज्ञान एव प्रवृत्तिनिवृत्तौ भवतः, प्रत्यक्षादीनां तत्राप्रवृत्तेः, अनाप्तमचनस्य च व्यभिचारित्वादिति, आह च—“यस्मात्प्रवर्तकं सुवि निवर्तकं चान्तस्तात्पन्नो वचनम् । धर्मथैतत्तस्यो मोनीन्द्रं चैतद्दिह परमम् ॥ १ ॥” इति मायार्थः ॥ ३ ॥ तदेवं जिनभवनकारणविधानाधिकारिणं प्रस्ताव्य तमेव निर्दशयन्नाह—

गुरुपूयाकरणरई सुस्तसाइगुणसंगओ चेव । पायाइहिगयविहाणस्म धणियं माणग्गहाणो प ॥५॥ युग्मम् ॥

‘अहिने’त्यादि, ‘गुरु’इत्यादि, अधिकारी तु-योग्यः पुनः जिनभवनविधौ गृह्यः-अगारी, न तु साधुः, विशेषप्रतिज्ञारूढत्वाच्चस्य, सोऽपि न सामान्य इत्यत आह-शुभस्वजनः-असौहिदृष्टवान्धनः, अशुभस्वजनो हि स्वजनानां लोकधर्मविरुद्धचारित्वेन न शुभभावप्रवृद्धिमाप्नोति, न च प्रयत्नं प्रभावयितुमलं, एतद्व्यर्थमेव हि जिनभवनारंभो विवेकिनामिति, सोऽपि विजितयुतो-द्रव्यपतिः, अनीदृशस्य हि तदारब्धमपि न सिद्ध्यति, तदसिद्धौ च खेदमाजनं भवति, पराम्भ्यर्थनाद्वारेण तत् साधयन्नपि जनहास्यो भवति ‘अहो जिनभवनकारणव्याजेनायं कुमुदं पुष्पाती’तिसंभावनाहेतुत्वादिति, सोऽपि कुलम्बः-प्रशस्तकुलजातोऽनिन्द्यकुलजातो वा, अन्यथाविधेन हि विहितं तन्नात्यन्तं लोकादेयं स्यादिति, सोऽप्यशुद्रः-अकृष्णः, कृष्णो ह्यौचित्येन द्रव्यव्ययकरणाशक्तत्वात् तत्साधनाय शासनप्रभावनाय चालं, अथाशुद्रः-अकूरः, कूरेण हि परोपसापित्वाञ्जनद्वेषेण कृतं तदायतनं तन्मत्सरेण जनद्वेषे स्यादिति, सोऽपि धृतिबलिकः-चिनसमाधानलक्षणमार्थयुक्तः, धृतिबलविहीनो हि द्रव्यव्यये पथात्तापान्न पुण्यमाजनं भवति, सोऽपि मतिमान्-बुद्धियुक्तः, नतिविहीनो ह्यनुषायप्रवृत्तेर्न दृष्टादृष्टफलभागभवति, तथेति समुच्चये, सोऽपि धर्मरागी-श्रुतचारि-ग्रलक्षणधर्मानुरक्तः, धर्मानुरागी युक्तगुणालापोपेतो न जिनभवनविधाने प्रवर्तते, प्रवृत्तावपि नाभिप्रेतफलसिद्धिर्भागिति नासानधिकारी, चशब्दः समुच्चयार्थ एवेति । तथा गुरवः-पूज्या लौकिका लोकोचराश्च, लौकिकाः पित्रादयो वयोवृद्धाश्च, लोकोचरास्तु धर्माचार्यादयः तेषां पूजारुणे-यथोचितविनयाद्यर्चाविधौ रतिः-आमृत्तिर्यस्य स तथा, गुरुपूजाकरणरतो वा, एवंविधो हि जनप्रियत्वेन समहायतया समारब्धसाधनसमर्थो भवति, तथा शुश्रूषादिगुणसंगत एव च, शुश्रूषा-श्रोतुमिच्छा तदाद-

एसो गुणद्विजोगा अणेगसत्ताण तीइ विणिओगा । गुणरथणवियरणेणं तं कारितो हियं कुणइ ॥६॥

तं तह पवत्तमाणं वट्ठुं केइ गुणराणिणो मग्गं । अण्णे उ तस्स वीयं सुहभावाओ पवज्जंति ॥७॥

योऽष्टौ गुणाः, तद्यथा—“शुश्रूषा श्रवणं चैव, ग्रहणं धारणं तथा । ऊद्वाऽपोहोऽर्थविज्ञानं, तत्त्वज्ञानं तु धीगुणाः ॥ १ ॥” तैः ममन्वित एव च, चैवशब्दौ समुच्चयावधारणार्थौ नियोजितावेव, एवंविधो हि शास्त्रसंस्कृतबुद्धित्वेनोपायज्ञतयेत्सितार्थसाधको भवति । अस्यैव विशेषमाह—ज्ञाता-विद्वान्, कस्येत्याह—अधिकृतविधानस्य—जिनमवनकारणविधेः, एवंविधेन हि क्रियमाणं तद्वि-चक्षितार्थसाधकं भवति, तथा धनिकं—अत्यर्थमाज्ञाप्रधानश्च—आगमपरतंत्रश्च, एतेन हि तत्कारितं लोकोत्तरक्रियत्वेन निर्वाणान्नं भवति, चशब्दः समुच्चयार्थः ॥ ४-५ ॥ अथ कस्मादस्यैवं गुणगणो मृग्यत इत्याह—‘एसो’ इत्यादि, एषः—अनन्तरोक्तो जिनमवनविधानाधिकारी गुणद्वियोगाद्—अनन्तरोक्तगुणश्रीयुक्तत्वात् अत एव तस्या गुणद्वैः विनियोगात्—स्वकीये स्वकीये कार्ये व्यापारणात् अत एव गुणरत्नवितरणेन—सम्यक्त्वबीजसम्यग्दर्शनादिलक्षणगुणमागिक्यविश्रणनेन अनेकसत्त्वाना-मिति संबन्धनीयं तत्—जिनमवनं कारयन्—विधापयन् हितं—श्रेयः करोति—विदधाति, अनेकसत्त्वानामात्मनो वेति, अतो हितहेतु-त्वाद्गुणगणोऽन्विष्यते । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ ‘गुणरत्नवितरणेन’त्युक्तं, तत्पुनरस्य यथा स्यात्तथा दर्शयन्नाह—‘तं तहे’त्यदि, तं जिनम्भवनकारणाधिकारिणं तथा—तेन प्रकारेणोक्तगुणानुरूपलक्षणेन प्रवर्तमानं—जिनमवनविधौ घटमानं दृष्ट्वा—उपलभ्य केचि-यु—एकतमे जीवाः, किंविधाः ?—गुणराणिणो—गुणपथपातिनः, तदन्येषां मार्गादिप्रतिपत्तेरसंभवात्, मार्ग—सम्यग्दर्शनोदिकं मोक्षपथं, प्रतिपद्यन्त इति योगः, अन्ये तु—मार्गप्रतिपत्तृभ्योऽपरे पुनः तस्य—मार्गस्य बीजं—हेतुं प्रवचनप्रशंसादिकं, कुत इत्याह—

जोच्चिय सुहृभावो खलु सन्वलुमयम्भि होह परिशुद्धो । सोच्चिय जायह वीयं बोहीए तेणणाएण ॥८॥

शुभभावात्-शोभनपरिणामात् प्रतिपद्यन्ते-समाश्रयन्ति । इति गार्थः ॥ ७ ॥ 'शुभभावाद् वीजं प्रतिपद्यन्त' इति यदुक्तं तत्समर्थनार्थमाह—'जो चिये'त्यादि, य एव-अधन्यादिरूपतया सामान्यः शुभभावः-प्रशस्तपरिणामः प्रशंसादिरूपः खलुर्वाक्यालङ्कारे सर्वज्ञमते-सर्ववेदिमन्त्रचक्रविषयः, तदन्यविषयस्यातथाविधत्वात्, भवति-जायते परिशुद्धः-शुद्धो, न पुनः पराशुष्ययादिदूषणोपेतत्वेनापरिशुद्धः, स एव-असावेव परिशुद्धः शुभभावा एव जायते-संपद्यते वीजमिव वीजं-कारणं बोधेः-सम्यग्दर्शनस्य, अयं चार्थः कथं समर्थनीय इत्याह-स्तेनज्ञातेन-चौरोदाहरणेन, तथेदम्-इहाभूतां नरो कौचिदन्योऽन्यं दृढसौहृदौ । युवानौ साहसोपेतौ, चौरौ स्वबलगर्वितौ ॥ १ ॥ भोगलुब्धौ समस्तेच्छापूर्वरूपवर्जितौ । तौ च चौर्यं व्यधासिष्टां, भोगवांछाविडम्बितौ ॥ २ ॥ दण्डपाशिकलोकेन, संप्राप्तावन्यदा तर्को । नीयमानो च तौ तेन, वध्यस्थानं तपस्विनी ॥ ३ ॥ दृष्टवन्तौ मुनीन् मान्यान्, मानिमानवसंहतैः । साधूनां सत्क्रियां दृष्ट्वा, तयोरेको व्यचिन्तयत् ॥ ४ ॥ अहो धन्यतमा एते, मुनयो विमलक्रियाः । स्वकीयगुणसन्दीहाज्जगतां पूज्यतां गताः ॥ ५ ॥ वयं पुनरधन्यानामधन्या धनकांक्षया । विदधाना विरुद्धानि, वध्यतां प्रापिता जनैः । ६ । धिक्कारोपहतात्मानो, यास्यामः कां गतिं मृताः १ । ही जाता दुःस्वभावेन, लोकद्वयविराधकाः ॥ ७ ॥ तदेवं साधु साधूनां, वृत्तं वारितरुल्लमपम् । विपरीतमतोऽसाकमस्यात् कल्याणकं कुतः ? ॥ ८ ॥ अन्यः पुनरुदासीनो, भवति एव मुनीनभि । गुणरागादवापैको, बोधिबीजं न चापरः ॥ ९ ॥ ततस्तनुकृपायत्नाहानशीलतया च तौ । नरजन्मोचितं कर्म, बद्धवन्तावनिन्दितम् ॥ १० ॥ मृत्वा च तौ समुत्पन्नौ, कौशाब्दयां पुरि वाणिजौ । नातौ चानिन्दिताचारौ, वणिग्धर्मपरायणौ ॥ ११ ॥ जन्मान्तरीयसंस्कारा-

दायालत्वात्तपोरभूत् । अत्यन्तमित्रताभावो, लोकाथयविधायकः ॥ १२ ॥ रोचते च यदेकस्य, तदन्यस्यापि रोचते । ततो लोके
 गवो रूपातिगेकचिवाविणविति ॥ १३ ॥ ततः कुलोचितं कर्म, कुर्वतोयन्ति वामराः । अन्यदा भुवनानन्दी, ग्रासस्तत्र जिनेश्वरः
 ॥ १४ ॥ भगरान् श्रीमहाचीर, इक्ष्वाकुकुलनन्दनः । वागनीरैर्जनसंतापशमनेऽम्भोदमन्त्रिभः ॥ १५ ॥ विदधुस्तस्य गीर्वाणा,
 व्याख्याभूमिं मनोहराम् । तत्रासौ धर्ममाचख्यौ, सनरामरपरिदे ॥ १६ ॥ तमागतं समाकर्ण्य, कौशाब्धीवासिनो जनाः । राजादयः
 ममाजगमुर्वन्दिदुं तत्पदाम्बुजम् ॥ १७ ॥ तावपि श्रेष्ठिमत्स्यू, कुतूहलपरायणौ । जनेन सार्धमायातौ, जिननायकमन्त्रिघौ ॥ १८ ॥
 जिनस्तु देशयामाग, मोक्षमार्गं मनातनम् । गत्त्वानां सर्वकल्याणकारणं करुणापरः ॥ १९ ॥ ततस्तयोर्वणिक्छन्वोरेकस्य तज्जिनो-
 दितम् । श्रद्धानमार्गमायाति, भाव्यतेऽथ स मानसे ॥ २० ॥ स्फाराक्षो मस्तकं धुन्वन्, कर्णपर्णपुटार्पितम् । रोमाश्रितः पिचस्युच्चैर्जिन-
 चारयं यथाऽमृतम् ॥ २१ ॥ तदन्यस्य तदाभाति, पालुकाकचलोपमम् । अन्योऽन्यस्य च तौ भावं, लक्षयामासतुस्तराम् ॥ २२ ॥
 व्याख्याभुवः समुत्थाय, जगत्तुर्भवनं निजम् । तत्रैको व्यामहारिवं, जातस्त्वं भासितः किल ॥ २३ ॥ जैनवाचा न चाहं मोस्तदत्र
 किमु कारणम् ? । एकस्मिन्ततया ख्यातावाचां लोक इयच्चिरम् ॥ २४ ॥ इदानीपत्र संजातं, विभिनं चित्तमातयोः । तदत्र कारणं किं
 स्यादन्यो वक्ति मा विस्मितः ॥ २५ ॥ मत्प्रेमैवं ममाप्यत्र, विकल्पः संप्रवर्तते । केवलं केवली नूनं, निधयं नः करिष्यति
 ॥ २६ ॥ म एव प्रश्रितोऽप्राप्ये, तद्यातास्तदन्तिके । एवं तौ निधयं कृत्वा, ग्रातर्यातौ तदन्तिकम् ॥ २७ ॥ पप्रच्छतुस्तमाराध्यं,
 विनयेन स्वसंजयम् । सोऽप्युवाच पुरैकेन, साधवो वां प्रशंसिताः ॥ २८ ॥ न चान्येन तदेकस्य, जातं वीजस्य सत्कलम् । महो-
 घरूपमन्यस्यावीनत्वेन न चामपत् ॥ २९ ॥ एवं पूर्वमवासेवां, जिनेनेकां मविस्तराम् । निश्चयैकस्य संजातं, जातेः संसारणं

अपदेसंमि ना बुद्धी कारवणे जिणघरस्स ण म पूया । साहूणमणुवाओ किरियाणासो उ अववाए ॥११॥
सासणगरिहा लोए अहिगरणं कुण्डियाण संपाए । आणादीया दोसा संसारणिबंधणा घोरा ॥१२॥
सासणविहिणा उ ॥१३॥

क्रीलादिसहजोगा होंति अणिञ्चाणमादिया दोसा । एएसि चज्जणट्टा जडल्ल इह सुत्तविहिणा उ ॥१३॥
नर्तने भावे तु-भागतः पुनः शुद्धा भूमिरिति प्रस्तुतमेवेति गाथार्थः ॥१०॥ 'विशिष्टजनाकीर्णप्रदेशे जिनभजनभूमिर्द्रव्यतः शुद्धा-
भमती'त्युक्तं अन्यत्र पुनरशुद्धा भवति दोषसंभवाद्, अथैतदर्थयन्नाह- 'अपदे' इत्यादि, अप्रदेशे-नवः कुत्सार्थत्वादलाक्षणिक्त्वेना-
शिष्टजनाकीर्णत्वेन वा कुत्सिते प्रदेशे 'कारवणे' चि कारणे-विधापने जिनगृहस्य-अर्हन्निवासस्य न बुद्धिः-नानुदिनं स्फाति-
भवति, अपलक्षणसामर्थ्यादिसज्जनसामर्थ्याच्च, अत एव न च-नैव पूजा-अर्चा तस्य भवति, जिनविम्बपूजाऽपि जिनभवनपूजा-
विवक्षिता, विग्नानां तदाश्रितत्वेनोपचारादिति । तथा साधूनां-संयतानां अननुपातः-अनागमनं चैत्यवन्दनाद्यर्थं, वेद्यापिङ्गा-
दिग्नयो धर्मभ्रंशभयात्, अथापतन्निव ते तत्र तदा यद्भवति तदाह-क्रियानाशः-स्वाचारभ्रंशो विटचेष्टादृशेनवचनश्रवणादिभिः
साधूनां भवति, तुशन्दः पुनरर्थो भिन्नक्रमश्च, अवपाते तु-तन्नागमने पुनः इति गाथार्थः ॥११॥ तथा- 'सासणे'त्यादि,
शासनगर्हा-प्रवचननिन्दा 'एवंप्राया एव वेते जेनाः ये वेद्यापाटकमघापणपाटकद्यूतस्त्रलकमत्स्यरन्धादिपाटकादिषु जिनायतने
विधापयन्ती'त्येवंरूपा लोके-जनमन्ये, तथाऽधिकरणं-कलशो भवति कुत्सितानां-निन्दानां मद्यप्रभृतीनां संपाते-समागमे
सति, ते हि निवार्यमाणाः कलहायोत्तिष्ठन्ते, तथा तत्रैवाज्ञादयः-आज्ञाप्रज्ञानवस्यामिध्यात्वविराघनादोषा भवन्ति, किंभूताः ?-
संसारनिरन्धना-भवहेतवः घोरा-दारुणाः । इति गाथार्थः ॥१२॥ 'अमीला चे'त्युक्तं, तत्र सक्रीलायां दोषमाह- 'क्रीलादी'-

धम्ममत्थमुज्जएणं सन्धस्सापत्तिगं ण कायन्धवं । इय संजमोऽवि सेओ एत्थ य भयवं उदाहरणं ॥१४॥
धम्ममत्थमुज्जएणं सन्धस्सापत्तिगं ण कायन्धवं । इय संजमोऽवि सेओ एत्थ य भयवं उदाहरणं ॥१४॥
सो तावसासमाओ तेसिं अप्पत्तिं मुणेऊणं । परमं अघोहिचीयं ततो गतो हंतऽकाऽलेवि ॥१५॥

सो तावसासमाओ तेसिं अप्पत्तिं मुणेऊणं । परमं अघोहिचीयं ततो गतो हंतऽकाऽलेवि ॥१५॥
त्यादि, कीलादिशल्ययोगात्-शिवक्रां गारास्थिकप्रभृतिशल्यसम्बन्धात् भवन्ति-जायन्ते अनिर्वाणादयः-अनिवृत्त्यर्थं हान्यर्थं सिद्धि-
प्रभृतयः दोषा-दूषणानि, यस्मादेवं तस्मात् एतेषामनिवृत्त्यादीनामुक्तदोषाणां वर्जनार्थं-परिहारार्थं यत्र-कुर्यात् इह-जिनभवनं
प्रति द्रव्यतो भूमिशुद्धौ घृष्टविधिना तु-आगमनीत्येवोक्तलक्षणया । इति गाथार्थः ॥१३॥ द्रव्यतो भूमिशुद्धिरुक्ता, अथ भाव-
तत्तामाश्रित्य यदुक्तं 'अप्रीतिकरहिते'ति तत्र कारणमाह-—'धम्म'ेत्यादि, धर्मार्थं-जिनभवनोद्देशेन कर्मक्षयनिमित्तं उद्यतेन-उद्यमं
कुर्वता सर्वस्य-समस्तस्य जघन्यादिजनस्य अप्रीतिकं-अप्रेम न कर्तव्यं-विघातव्यं, धर्मविरुद्धत्वादस्य, अप्रीतिनिगोमाच्च जिनभव-
नविधानादिप्रभृता दीर्घसंसारमाजनं भवन्तीत्यतोऽप्रीतिकरहिता भावतः शुद्धा भवति भूमिरिति हृदयं । न केवलं जिनभवनवि-
धिरूपं धर्ममिच्छता पराप्रीतिकं न कार्यं, किं तु इति-एवं अप्रीतिवर्जनेन संयमोऽपि-आश्रयनिरोधोऽपि, प्राप्तां जिनभवनं, श्रेयान्-
प्रशस्यः, अथ कथमयमर्थः सिद्ध इत्याह-अत्र च-इह पुनः पराप्रीतिपरिहारेण संयमस्य श्रेयस्त्वे प्रत्येतव्ये भगवान्महावीरः
उदाहरणं-ज्ञातं, उदाहरणप्रयोगश्चैव-ये संयमार्थिनस्ते पराप्रीतिकं न कुर्वन्ति, संयमार्थित्वादेव, यथा भगवान् । इति गाथार्थः
॥१४॥ एतदेव दर्शयन्नाह-—'सो'इत्यादि, स भगवान् यः पूर्वगाथायामुदाहरणतयोक्तः तापमाश्रमात्-पाखंडिकविशेषनिवामात्
तेषां-तापसानां अप्रीतिकं-अप्रीतिं 'मुणेऊणं'ति ज्ञात्वा परमं-आत्यन्तिकं अवोधवीक्षं-सम्यग्दर्शनाभावेहेतुं ततः-तस्मात् यत्र ताप-
साश्रमे वर्षावासः कर्तुमारब्धः गतो-निर्गतः, हन्तेति कोमलामंत्रणे प्रत्यग्धारणे वा, अकालेऽपि-साधूनां विहारसमयेऽपि,

प्राणीत्यर्थः, अविहारकालथासौ, यदाह—“नो कम्पइ निगंधाण च निगंधीण च षडमपाठसंसि गामाणुगामं दूइजित्तए” तथा—
 “दग्गयाहल्लणभो हरियतणाण च वीहिमाइसु । आयाविराहणाओ न जई वासामु विहरंति ॥१॥” काल एव किल गच्छन्तिः
 माधव इत्यर्थसंघनसोऽपि शुब्द इत्यध्वरार्थः । भावार्थः कथानकगम्यः, तच्चेदम्—जिनः श्रीमान्महावीरो, चारितान्तरशास्त्रवः ।
 प्राज्यं राज्यं परित्यज्य, प्रज्ययां प्रतिपद्य च ॥१॥ निःसंगोऽतिमहासत्त्वः, सत्त्वानां रक्षणोद्यतः । ग्रामादिसंकुलां पृथ्वीं, छद्मस्थो
 विहरग्रमौ ॥२॥ सधूराक्ताभिधं ग्रामं, संप्राप्तस्तत्र चाश्रयः । दूयमानाभिधानानां, पाखण्डियुद्धिणामभूत् ॥३॥ तेषां कुलपतिर्मित्र-
 मासीद्भगवतः पितुः । महावीरममौ दृष्ट्वा, संप्रमेण समुत्थितः ॥४॥ स्नेहादालिंगनार्थाय, श्रीजिनस्य ततो जिनः । बाहुं प्रमार-
 यामाम, त प्रति प्रारुग्रयोगतः ॥५॥ सोऽवोचत्सन्ति वेइमानि, योग्यान्यत्राश्रमे तव । ततः कुमार ! तिष्ठ त्वमत्राथ जिननायकः
 ॥६॥ एकां तत्र व्यितो रात्रिमन्यत्र गतवांस्ततः । गच्छन्तं च जिनं स्नेहादवोचत्तापसाधिपः ॥७॥ यद्यत्र रोचते तुभ्यं, तदामत्य
 विधीयताम् । र्ण्याग्रामो जनस्यास्यानुग्रहायै त्वया मुने ॥८॥ मामानष्टौ विहृत्याथ, तं ग्राममागमज्जिनः । उपागतासु वर्षासु, मठं चैकः
 मुपाश्रितः ॥९॥ प्रारंभे प्रागृपस्तत्राप्रामुयन्ति नयं दृणम् । गोरूपाणि मठानां तत्, प्रचखादुः पुरातनम् ॥१०॥ तापसा वारयन्ति स्म,
 तानि ते दण्डपाणयः । भट्टारकः पुनस्तानि, निःसंगत्वादुपेक्षते ॥११॥ ततस्ते तापसाः स्वस्य, नायकस्य व्यवेदयन् । यथैष भवता-
 मिष्टो, गोभ्यो नावति नो मठम् ॥१२॥ ततः कुलपतिर्गत्या, वप्राण श्रीजिनं प्रति । कुमार ! भो न युक्तं ते, मठस्योपेक्षणं यतः
 ॥१३॥ गुटुन्तोऽपि निजं नीड, रक्षत्येव यथात्रलम् । ततो गात्रो निवार्यास्ते, नाशयन्त्यो मठतक्रम् ॥१४॥ इत्थेन शिक्षयामास,
 मपिपाममगौ जिनम् । ततः स्वामी तदश्रीविं, ज्ञात्वा निर्गतमांस्ततः ॥१५॥ प्रावृषोऽस्तिगते पक्षे, अस्तिरुग्राममाययौ । अग्रीतिपरि-

इय सञ्चवणवि सम्म सक्क अप्पात्तय सह जणस्स । णयमा पारहारयब्ब इयरमि सतत्तच्चिंता उ ॥१६॥
कट्ठादीवि दल इह सुद्धं ज देवतादुववणाओ । णो अविहिणोचणीय संयं च काराविगंजणो ॥१७॥

हाराय, यतैतैव यथा जिनः ॥ १६ ॥ इति गार्थार्थः ॥ १५ ॥ इदमेव निदर्शनमङ्गीकृत्योपदिशन्नाह—‘इचे’त्यादि, इति—एवं भग-
वतेवेत्यर्थः सर्वेणापि—समस्तेनापि जिनभगनादिविधानार्थिना संयमार्थिना च, न केवलमेकतरेणैवेत्यपिशब्दार्थः, अप्रीतिकं परि-
हर्तव्यमिति योगः, कथं?—सम्यग्—यामशुद्ध्या, किञ्चित् तदित्याह—शक्यं—शक्यपरिहारत्वेन शकनीय, नाशकनीयमपि, तस्य
परिहर्तुमशक्यत्वादेव, ‘अप्यचिय’ति अप्रीतिरेवाप्रीतिकं सकृत्—सदा जनस्य—लोकस्य नियमाद्—अवश्यं तया परिहर्तव्यं—वर्जनीयम्,
इतरस्मिन्—अशक्यपरिहारेऽप्रीतिके स्वतन्त्रचिन्ता तु—स्वस्वभावपर्यालोचनमेव विधेयं, तथाहि—“ममैवायं दोषो यदपरमवे नार्जि-
तमहो, शुभ पस्माहोको भवति मयि कुप्रीतिरुदयः । अणपस्यैव मे कथमपरया मत्समयं, जनो याति स्वार्थे प्रति विमुखात्मेत्य
सहसा ? ॥१॥” इति गार्थार्थः ॥ १६ ॥ व्याख्यात ‘शुद्धा भूमि’रिति द्वार, अथ दलद्वारागधिकृत्याह—‘कट्टे’त्यादि, काष्ठादि—दारुपापाण-
प्रभृतिकं, अपिशब्दसोत्तर सम्बन्धो, दलमपि—जिनभगनोपादानद्रव्य, अपिशब्दो भूम्यपेक्षया समुच्चयार्थः, इहेति—जिनभगव-
विधौ शुद्धं—अनवद्यं, किञ्चित्मित्याह—यदिति दलं ‘देवयादुववणाउ’ति इहादिशब्दस्यान्यत्र दर्शनादेवतोपवनादेरिति द्रष्टव्यं, तेन
देवतोपवनाद्—व्यन्तरकाननात्, आदिशब्दात्तद्भगनादिपरिशुद्धः, तदानयने हि तस्याः प्रद्वेषसंयाज्जिनायतनस्य तत्कारकादीनां
च व्याघातसंभवादिति, नो—नैव उपनीत—उपहित तथाऽविधिना—द्विपदचतुष्पदानां शरीरादिसंतापजननद्वारेण तथा स्वयं न—
आत्मना च कारित—वृश्चयेदेष्टकापचनादिभिर्विधापित यद्दलं नो—नैव तत् शुद्धमिति, उक्तं च—“दलमिष्टकादि तदपि च शुद्धं

तस्सवि य इमो नेओ सुद्धासुद्धपरिजाणोवाओ । तक्कहगहणोदिम्मी सउणेग्रसरणिणवातो जो ॥१८॥
 णंदादि सुहो सधो भरिओ कलसो य सुंदरा पुरिसा । सुहजोगाह य सउणो कंदियसहादि हनरो उ ॥१९॥

तत्कारिवर्गतः क्रीतम् । उचितक़येण यत् स्यादानीतं चैव विधिना तु ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ अथ दलस्यैव शुद्धाशुद्धत्व-
 परिज्ञानोपायं दर्शयन्नाह—‘तस्से’त्यादि, तस्य दलस्य, अपिचेतितिशब्दाद् भूमेध, अयमेव चक्ष्यमाणः ज्ञेयः—ज्ञातव्यः शुद्धाशुद्ध-
 परिज्ञानोपायो—निर्दोषसदोषत्वात्प्रगमहेतुः, तयोर्दलभूम्योः कया च—ग्रहणाय पर्यालोको ग्रहणं च—परतः स्वीकरणं तदादिर्य-
 स्मानयनादेस्तत्तथा तत्र तत्कथाग्रहणादौ शकुनेतरसन्निपातः—साधकासाधकश्रुतादिनिमित्तसंज्ञो यः, स उपाय इति प्रकृतम् ।
 इति गाथार्थः ॥ १८ ॥ शकुनाशकृन्मयोरेव स्वरूपोद्देशमाह—‘गंदे’त्यादि, नन्द्यादिः—नन्दीप्रभृति, तत्र नन्दी द्वादशतूर्यनिर्घोषः,
 तद्यथा—“भंभा मउंद महल कंदं ग झछरि हुहुक कंमाला । वीणा वंसो पडहो संखो पणवो य चारममो ॥ १ ॥” आदिशब्दाद्
 पंटाशब्दादिपरिग्रहः, शुभः—प्रशस्ता स्वतंत्र एव वा ‘सिद्ध इन्द्र’ इत्यादिः आक्षेपसिद्धः, तथाहि—“सिद्धे इंदे चंदे खूर नरिंदे तहेव
 गोविंदे । सेल समुहे गय वमह सीह तह मेह सहे य ॥१॥” शब्दो—अयनिः, तथा भूतो—जलपरिपूर्णः कलशो—घटः अत्र—अयति करे
 मुन्दराः—प्रशस्ताकारनेपथ्याः पुरुषा—नराः शुभयोगादि—प्रशस्तचेष्टाप्रभृति शुभचन्द्रनक्षत्रादि सम्बन्धादि वा चशब्दः समुच्चये
 शकुनो—विवक्षितार्थसिद्धिसूचकं निमित्तं, कन्दिदशब्दादि—आक्रन्दघनिप्रतिषेधचनप्रभृति पुनः इतरः—अशकृन् इत्यर्थः, तुशब्दः
 पुनरर्थः, स च संबन्धिषु एवेति गाथार्थः ॥ १९ ॥ दलगतमेव विधिशेषमाह—‘सुद्धे’त्यादि, शुद्धस्यापि—शकृन्सन्निपातेन
 निश्चितनिरवयवस्यापि, अशुद्धस्य ग्रहणमेव नास्तीति प्रतिपादनपरोऽपिशब्दः, गृहीतस्य—गृहीतस्य, दलस्येति प्रकृतं, कदा गृही-

सुद्वस्सवि गहियस्सा 'पसत्थदियहम्मि सुहमुहुत्तेजं । संक्रामणम्मिपि पुणो विण्णेया सउगमादीया ॥२०॥
 कारवणेवि य तस्सिह भित्तगाणत्तिसंघणं कायब्बं । अवियाहिगप्पदाणं विट्ठादिट्ठफलं एयं ॥२१॥
 ते तुच्छगा वराया अहिणेण दढं उर्विति परितोसं । तुट्ठा य तत्थ कम्मं तत्तो अहिगं पक्कुब्बंति ॥२२॥

तस्येत्याह-प्रशस्तदिवसे-नन्दादिक्षायां तिथौ शुभशुद्धेर्न-भद्रादिना शुभकालविशेषेण कर्णभूतेन संक्रामणेऽपि-गृहस्थानात्स्थाना-
 न्तरनयनेऽपि, न केवलं ग्रहण एव, पुनरपि-भूयोऽपीत्यर्थः विशेषा-ज्ञातव्याः निरुणीया इत्यर्थः शकुनादयः-शकुनप्रभृतयः,
 आदिशन्दाच्छुभदिनादिपरिग्रह इति गाथार्थः ॥२०॥ गतं दलद्वारं, अयं भूतकानतिसन्धानद्वारं प्रतिगदयन्नाह—'कारे'त्यादि.
 कारापणे-विधापने, अपिचेत्यस्य समुच्चयार्थत्वादलग्रहणानयनादावपिचेति व्याख्येयं, तस्य जिनमनस इह द्रव्यस्तयापि कारे
 भूतकानां-कर्मकराणां सूत्रधारादीनां अतिसन्धानं-बन्धनं देयद्रव्यापेक्षया न कर्तव्यं-नैव विवेकं, अपिचेति विशेषप्रतिपादनार्थः,
 अधिकप्रदानं-प्रतिपन्नवेतनापेक्षया समर्गलतद्रव्यवितरणं कर्तव्यमिति प्रक्रमः, यतो दृष्टादृष्टकं-उपलब्ध-अप्यनुपलब्ध-प्रयोजन
 एतदधिकप्रदानम् । इति गाथार्थः ॥२१॥ दृष्टफलप्रतिपादनायाह—'ते तुच्छमे'त्यादि, ते भूतकाः तुच्छता-अगंभीराः वराकाः-
 तपस्विनः यतोऽतः अधिकेन-प्रतिपन्नवेतनापेक्षया समर्गलेन द्रव्येण दत्तेनेति गम्यं दृढं-अत्यं उपयान्ति-उपगच्छन्ति परितोषं-
 आनन्दं । ततः किमित्याह-तुष्टाश्च-दृष्टाः पुनः तत्र-चिह्नोर्वितजिनमने कर्म-भूतकोचित्रव्यापारं ततः-अधिकप्रदानानन्तरं
 अधिकप्रदानं वा विना कृतं यत्कर्म ततः-उत्सात्सकाशात् अधिकं-अर्गलं महूर्धन्निव-विद्यते इति गाथार्थः ॥२२॥ एयं
 तामदधिकप्रदानस्य दृष्टफलसाधकत्वं प्रतिपादनायाह—'यम्मे'त्यादि, धर्मप्रशंसया-जिनशासन-

धम्मपसंसाणं तहा केड णिचयंति वोहिवीयाडं । अणणे उ लहुयक्कमा एत्तो चिय संपबुद्धंति ॥२३॥
 लोणे ग माहुयाओ अतुच्छभावेण सोहणो धम्मो । पुरिसुत्तमप्पणीतो पभावणा चेव तित्थस्स ॥२४॥
 मामगबुद्धीवि इहं सुवणगुरुज्जिणिंदगुणपरिणाण । तन्विंववटावणत्थं सुद्वपवित्तीणं णियमेण ॥२५॥

श्रायया नथेत्यधिकृदानीद्भवयन्तोपमभया केचिद्-एके श्रुताः तदन्ये वा श्रुतकविषयाधिकदानदर्शनावर्जितहृदयाः
 निबध्नन्ति-उपार्जयन्ति बोधिवीजानि-सम्यग्दर्शनकारणानि । अन्ये तु-बोधिबीजबन्धकेभ्योऽपरे पुनर्भुतकास्तद्दानदर्शिनो वा
 लघुरूपिणो-बोधिगीजगन्धरापेक्षयाऽल्पावरणाः इत एव-अधिकृदानीत् संप्रबुध्यन्ते-सम्यग्बोधमुपयान्ति, इति गाथार्थः
 ॥ २३ ॥ 'लोणे'त्यादि, लोके-शिष्टजने चशब्दो गुणान्तरममुच्ये साधुवादो-वर्णवादो भवति, केनेत्याह-अतुच्छ-
 भावेन-उदाराशयेन जिनभवनकारयित्वगतेन करणभूतेन, किंभूतः साधुवाद इत्याह-शोभनः-अधानः उदारतत्वाज्जनानां
 धर्मो जिनप्रचनरूपः पुरुषोत्तमप्रणीतः-उत्तमपुरुषप्रदितः तथा प्रभावना-उद्भावना चः समुच्ये एवं-अनेन न्यायेन अनुस्वाराश्रयणं
 चेह गाथानुलोम्यात् तीर्थस्-जिनग्रयवनस्य भवति । इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ उक्तं भूतकानतिसन्धानद्वारं, अथ स्वाशयशुद्धिद्वार-
 रमाह-स्वाशयशुद्धिरपि-कुशलपरिणामवर्धनमपि, न केवलं भूतकानतिसन्धानमित्यपिशब्दार्थः, इह-जिनभवनविधाने भवतीति
 गम्यं, कथमित्याह-सुवनगुरुजिनेन्द्रगुणपरित्रया-त्रिलोकगौरवजिनेश्वरसर्वज्ञत्वसंसारकान्तारोत्तारणमामर्थ्यादिगुणपरिज्ञानेन कर-
 णभूतेन तद्विगमस्थापनार्थं-जिनेन्द्रप्रतिमाप्रतिष्ठानिमित्तं या शुद्धप्रवृत्तिः-निरवद्यक्रिया तस्याः शुद्धप्रवृत्तेः सकाशात् नियमेन-
 नियोगेन । इति गाथार्थः ॥ २५ ॥ तथा 'पेच्छिस्स'मित्यादि, प्रेक्षिष्ये-द्रक्ष्यामि अत्र-जिनभवने अहमित्यात्मनिर्देशे चन्दन-

पेच्छित्सं इत्थमहं घंदणगणोभेत्तमागए साह । रुयपुण्णे भगवंते गुणरयणणिही मद्दामत्ते ॥ २६ ॥
 पडिबुज्झिस्संति इत्तं ददद्दण जिणिवचिंचमकलंकं । अण्णेवि भव्वसत्ता कात्तिंति ततो परं भम्मं ॥ २७ ॥
 ता एयं मे विचं जमेत्थमुवओगमेति अणवरयं । इय चिंताऽपरिवडिया सासयबुत्ती उ मोकगफला ॥ २८ ॥
 जयणा न पयत्तेणं कायदया एत्थ सव्वजोगेसु । जयणा उ भम्मममारो जं भणिगा घीगरागेहि ॥ २९ ॥

कनिमिचं-चैत्यवन्दनार्थं आगतान्-आयातान् स्थानान्तरेभ्यः ताधून्-युनीन् रुतपुण्यान्-उपार्जितशुभकर्मणः भगवतः-परमेश्वरान्
 गुणरत्ननिधीन्-ज्ञानादिमाणि स्यनिधानानि महासत्त्वान्-तत्त्वाधिकान् । इति गाथार्थः ॥ २६ ॥ तथा 'पडिबु' इत्यादि, नतिभो-
 रस्यन्ते-बोधिं लप्स्यन्ते इह त्रिभुवनाने एषा-जालोक्य जिनेन्द्रविं-गीतरामप्रतिगां अकलंक-शुद्धयादिकलंकरहितं अन्ये-
 असत्तोऽपरे, अहं तु प्रतिबुद्ध एवेत्यपिशुब्दार्थाः, भव्यसत्त्वा-मुक्तियोग्यजीवाः करिष्यन्ति-विधास्यन्ति ततः परं-प्रतिगोभ-
 कालात्परतः धर्म-कुशलानुप्राप्तम् । इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ ततः किमित्याह—'ता' इत्यादि, यस्मादिह जिनभगने सति तद्वि-
 स्थापनं साधुदर्शनं भव्यगतिबोधधमं भविष्यति तत्-तस्माद्वेतोः एतद्-इदमेव, अवधारणं न साधुपाठात्, मे-मदीयं विचं द्रव्यं,
 अन्यत्परमार्थतः परकीयमेव, यत् किंचिदमित्याह-यदत्र-जिनभगने उपयोगं-चिन्तियोगं एति-याति अनारवं-गतं इत्येव-
 प्रकारा चिन्ता-विरूपः अप्रतिपत्तिता-अविच्छिन्ना, किमित्याह-राशययुद्धिः-कुशलपरिणामार्थेन, भवतीति गम्यं, पुत्रन्द-
 एवकारार्थः, उत्तराय संबन्धोऽस्य, सा च मोक्षफला-सिद्धिप्रयोजनैव । इति गाथार्थः ॥ २८ ॥ उक्तं स्वाशययुद्धिद्वारं, अथ यतना-
 द्वारमाह—'जयणे'त्यादि, यतना च-जलमालनादिजीरस्थणोपायविशेषलक्षणा चशब्दः स्वाशययुद्धापेक्षया मधुचयार्थः प्रयत्नेन-

जयणा उ धम्मज्जणी जयणा धम्मस्स पालणी चेव । तब्बुद्धिकरी जयणा एगंतसुहावहा जयणा ॥३०॥

जयणाणं चट्टमाणो जीवो सम्मत्तणचरणानं । सद्धाबोहासेवणभावेणाराहगो मणितो ॥ ३१ ॥

जयणाणं चट्टमाणो जीवो सम्मत्तणचरणानं । सद्धाबोहासेवणभावेणाराहगो मणितो ॥ ३१ ॥

एसा य होइ णियमा तदहिगदोसविणिवारणी जेण । तेण निवित्तिपहाणा विण्णेया बुद्धिमंतेहिं ॥३२॥

अत्यादरेण कर्तव्या-विधेया अत्र-जिनभवनविधौ सर्वयोगेषु-समस्तव्यापारेषु दलानयनभूशोधनमित्तिचयनादिषु, कसादेवमित्याह-
यतना तु-यथाशक्ति जीवरक्षेय धर्ममारो-धर्मोत्कर्षः यद्-यस्मात् मणितो वीतरागैः-अर्हद्भिः । इति गाथार्थः ॥२९॥ अथ यतनाया
धर्मसारतामेव समर्थयन्नाह-‘जयणा उ’इत्यादि, यतना तु-यथाशक्ति जन्तुरक्षणेपाय एव धर्मेजननी-कुशलमाता, तथा यतनैव
धर्मस्य पालनी, जनितस्य मतः पुत्रस्येवापायेभ्यो रक्षिका, चशब्दः समुच्चयार्थः एवशब्दोऽवधारणार्थः तस्य च संबन्धः प्रागेव
दर्शितः, तद्बुद्धिकरी-धर्मोपचयकरणशीला यतना, मातेव पुत्रस्य, किं बहुनोक्तेन ? , एकांतेन-सर्वथैव सुखावहा-शर्मप्राप्तिका
एकान्तसुखावहा एकान्तसुखं वा-सिद्धिसुखं तदावहा यतना उक्तलक्षणा, इह च यतनाशब्दस्य पुनः पुनरुपादानं न दुष्टं, आदरकृतत्वात्,
आह च-‘वक्ता हर्षमयादिभिराक्षिप्तमनाः स्तुयंस्तथा निन्दन् । यत्पदममकुद् ग्रयात्तत्पुनरुक्तं न दोषाय ॥१॥’इति गाथार्थः ॥३०॥
तथा-‘जयणा’इत्यादि, यतनया करणभूतया वर्तमानो-व्याप्रियमाणो विधियोगेषु यतनायां वा वर्तमानः जीवो-जन्तुः सम्यक्त्व-
ज्ञानचरणानां मोक्षपथानां क्रमेण श्रद्धाबोधोसेवनानां-रूप्यवगमानुष्ठानानां यो भावः-सद्भावः स तथा तेन, यतनायाः श्रद्धा
भावेन सम्यक्त्वस्य बोधभावेन ज्ञानस्य आसेवनभावेन चरणस्य आराधकः-साधकः मणितः-अभिहितः, जिनैरिति गम्यते ।
इति गाथार्थः ॥ ३१ ॥ नन्वस्याः कथञ्चिदारेभरूपत्वात्कथमनया वर्तमानस्य चरणाराधकत्वं ? , निवृत्तिरूपत्वाच्चरणस्येत्याशङ्कयाह-

स्मा इह परितमजलदलयिमुद्दिच्छ्वा । अण्णारंभणिविस्तीर्णं अप्पणाऽहिट्ठणं चैनं ॥ ३३ ॥
 गयं च होह एसा पवित्तिस्स्वावि भावतो णवरं । अकुमलणिवित्तिस्स्वा अप्पवहुविसेन भावेणं ॥ ३४ ॥

‘एसे’त्यादि, एषा च-इयं पुनर्यतना भाति-आयने नियमाद्-अवश्यंतया नदधिक्रदोपविनिरिणी-तस्माद्-यतनागतारंभदोषा-
 दधिक्रो-रुद्रुवरो यो दोषः-आरंभानारूपस्त्वं विनिरारयतीति नदधिक्रदोपविनिरिणी येन-यस्यान्तारणात् तेन-तस्मात्कारणान्
 निवृत्तिप्रधाना-आरंभान्तरनिवर्तनमारा विद्येया-ज्ञातव्या इति युद्धिमद्भिः-पंडितैः एषा । इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ तामेव स्वरूपेण
 दर्शयन्नाह-‘सा’इत्यादि, सा पुनर्यतना इह-जिनभवनविधाने, अन्यत् पुनरनीदृश्यपि. परिग्रहं-प्राप्तुकं यज्जलं-पानीयं दलं
 च-दार्पणं विद्युद्धिः-अनन्यता प्रमरहितत्वादिलक्षणा सैव रूपं-स्वभावो यस्याः सा परिणतजलदलयिमुद्दिच्छ्वा, तुशब्दः-
 पुनरर्थः स च सा पुनरित्येवं ग्रंथितं नृत्नं अन्वयार्णवो वाऽयं तेन एवंविधैव सामान्यरूपा भाति-उत्तरे ज्ञातव्या-ज्ञेया । तथा-
 ऽन्यारंभनिवृत्त्या-कृत्वाधारंमत्स्यागेन आप्तना-रागमेव अधिष्ठानं-जिनभवनारंभणामव्यापनं एवं च-एषा यतना भवति ज्ञातव्येति
 प्रकृतं, जिनभवनारंभणां हि स्वयमधिष्ठायकृतं प्रतिपन्नो यथोचितं जीमान् रथमन् ऊर्गक्रांतसारंभेण गतंयति, निरधिष्ठाय-
 कास्तु ते यथारूपश्चिपेण प्रवर्तन्ते इत्यात्ममधिष्ठायकृतं यतना । इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ ‘निवृत्तिप्रधाना यतने’ति यदुक्तं तदेव
 समर्थयन्नाह-‘एव’मित्यादि, एवं च-अनेन पुनः प्रकरेण परिणतजलाद्याभयणजिनभवनारंभमधिष्ठायकृतलक्षणेन भवति-
 आयते एषा-यतना प्रवृत्तिरूपाऽपि गती, आस्तामप्रवृत्तिरूपा, भावतः-परमार्थेन, नारं-कैवलं अकृत्वा निवृत्तिरूपा-मयापारंभो-
 परमणस्वभावः, ननु यतनायामपि अल्पीयतां पृथिव्याधारंभणां विद्यमानत्वात् रुच्यमुज्ज्वलारंभनिवृत्तिरूपाऽमाचित्याह-‘अप्यरुद्र-

पतो निप निदेशं सिष्पादिविहाणमो जिणिदस्स। लेसेण सदोसंपि हु बहुदोसनिवारणत्तेग ॥ ३६ ॥
 परयोद्विजाभओ सो सव्बुत्तमपुणसंजुओ भयवं। एगंतपरहियरतो विसुद्धजोगो महासत्तो ॥ ३६ ॥
 जं बहुगुणं पयणं तं णाऊणं तद्देव वंसेह। ते रक्खंतस्स ततो जहोचितं कद् भवे दोसो? ॥ ३७ ॥ युग्मम् ।

‘वितेतभावेण’ति इह मात्रप्रत्ययस्य लुप्तस्य दर्शनादल्पत्वग्रहत्वलक्षणो यो विशेषो-परस्परभेदो जिनभवनविषयाणां यतनारंभाणां तदन्यारंभाणां च तयोरो भावः-भङ्गायः स तथा तेनाल्पबहुविशेषभावेन, इदमुक्तं भवति-जिनभवनारंभाणामलदोषाणामाश्रयेन तदन्येषां बहुदोषाणां त्यागादकुशलनिवृत्तिरूपा यतना भवतीति माथार्थः ॥ ३४ ॥ नन्वादित्यस्य सकललोकाव्ययद्वारप्रवर्तनमप्युक्तं भूतोपघातरूपस्यादित्येन पूर्वपक्षं जिनभवनयतनाद्वाराग्रसंगेन परिहरन्नाह—‘एत्तो’इत्यादि, ‘एतो जिय’ति यतोऽन्यग्रहत्तविशेषभावेनाकुशलनिवृत्तिरूपा जिनायतनयतना भवति अत एव कारणात् निर्दोषं-निरयं शिल्पादिविधानं-शिल्परूपाहाराजनीतिप्रवृत्तिपदार्थोपदर्शनं ‘ओ’ इति निपातः जिनेन्द्रस्य-नाभिनन्दनस्य, किंभूतं तदित्याह-लेखेन-मात्रया मदोषमपि सायमपि, निर्दोषमेवेत्यपिग्रन्थार्थः, कुलन्दोऽलङ्कृतौ, केन कारणेनेत्याह-बहुदोषनिवारणत्वेन-अन्योऽन्यहननधनहरणाद्यनेन कारणेन निनेप हतया । इति माथार्थः ॥ ३५ ॥ भगवतः शिल्पादिविधाने निर्दोषतामेव मपर्थयन्नाह—‘चरे’त्यादि, नरः-प्रधानोऽप्यतिपातित्याद्बोधिलाभः-गम्यगदर्शनायामिष्यस्य स चरगोधिलाभको नरगोधिलाभाद्वा हेतोः य जिनः, किमित्याह-तयोचमपुण्यतं वृत्तः-अत्यन्तप्रकृष्टवीर्यहरनामादिदृष्टगन्धुभक्तमंग्युक्तः तथा भगवान्-परमेश्वरः तथैकान्तपरद्वितरतः-गर्वाया परोपकारनिरतः तथा विबुद्धयोगो-निराद्यमनोराफायव्यापारः तथा महामन्त्रः-उत्तममन्त्र इति ॥ ततः किमित्याह-‘जं नहु’इत्यादि, यच्छिल्पादिग्रहगु-

तत्थ पट्ठाणो अंसो बहुदोमनिवारणाउ जगयुरुणो । नागादिरम्बणे जह कट्टुणादोसेवि सुहजोगो ॥ ३८ ॥
 राट्ठातउम्मि विसमे इट्ठसुयं पेच्छिऊण कीलंतं । तत्पनवागभीगा तदाणणट्ठा गगा णणणी ॥ ३९ ॥

णं-प्र'ट्' तोपकारं किंचिदुपगपि प्रजानां-लोकाणां तच्छिल्पादिकं ज्ञाता-अवगम्य तत्रैव-यथालोकोपकारं दशेयति-प्रकाशयति 'ते'ति
 तान् प्रजाशब्दपर्यायान् लोकान् रक्षतो-यद्गुनरानर्थमयः पालयतः ततः शिल्पादिप्रकाशनात् यथोचितं-ओचित्येन, उचितं चान-
 श्वयेद्यशुभवेदनीयचारित्रमोहादिक्रमोदये वर्तमानस्य कलादिदर्शनत एव प्राणिसंरक्षणं, ततः प्रित्तिप्रतिपत्तौ तु संयमः, ज्ञानो-
 त्पत्तौ च तीर्थप्रवर्तनादि चेति, रुयं ?-केन प्रकारेण भवेत्-ज्ञायेत दोषो-दूषणं ? न कथञ्चिदित्यर्थः । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥
 ननु शिल्पादिविधानेऽप्यारभदोषो दृष्ट एवास्ति, अतः कथं तत्र न दोष इत्याशयाह- 'तत्त्वे'त्यादि, तत्र शिल्पादिविधाने
 प्रधानः-प्रनरोऽपेक्षणीय इत्यर्थः अंशः-अवयवः, किंरूपो ?-गुह्यदोषनिवारणाद्-अन्योऽन्यवधादिलक्षणप्रभृतदूषणनिषेधेनैव जगद्गु-
 रोः-पुत्राननायकस्य स्यात्, आरभदोषेऽपि भगवतः शुभ एव योग इति हृदयं । एनमेवार्थं दृष्टान्तेन समर्थयति-नागादिरक्षणे-सर्पा-
 दिभ्यः पुत्रादेरवने यथा-यद्वत् कर्षणं-पुत्रादेराकर्षणं तदेव तस्मिन् वादोषो-दूषणं सरीरघर्षणादिः कर्षणादोषः तत्र हर्षयदोषेऽपि
 न्नि, पास्तां दोषभावे, शुभयोगो-गात्रादेः शोभन एव व्यापारः । इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ नागादिरक्षणज्ञातमेवाह- 'त्वष्टु'-
 त्वादिति, गतान्ति-ध्वस्तत्वां, किंविधे ?-विषये-निशेजतादिरूपे इष्टसुतं-बल्लभयुत्रं प्रेक्ष्य-दृष्ट्वा क्रीडन्तं-रममाणं तत्प्रत्ययायभीता-
 गन्तव्यरूपसुतानार्थं च किता तदानायनार्थं-पुत्रानयनार्थं गता-प्रस्थिता जननी-माता इति ॥ 'दिट्ठो' इत्यादि, ततो दृष्टः-अवलोकितः
 च-दृष्ट्वैव नृपा जनन्या नागो-शुजगः पं प्रति 'एन्तो'ति आयन्-आगच्छन् द्रुतस्तु-क्षीघ्रगतिरेव 'एट्ठाण्'ति गर्नाश्वभात् 'तो'ति

दिष्टो य तीर्णे णागो तं पति एतौ वुतो उ खड्गए । तो कट्ठितो तगो तह पीडाहवि सुद्धे भावाए ॥४०॥ युग्मम् ।
 पयं च एत्थ जुत्तं इह्राऽहिगदोसभावतोऽणत्थो । तप्परिहारेऽणत्थो अत्थो चिय तत्तओ नेओ ॥ ४१ ॥
 एव निविट्तिहाणा विण्णेया भावओ अहिंसेयं । जयणावओ उ विहिणा पूजादिगयावि एमेव ॥ ४२ ॥

ततो-नागदर्शनानन्तरं 'कट्ठिओ'चि कृष्टः-आकृष्टः तका-पुत्रकः तथा पीडायामपि-आकर्षणजनितदेहसमुत्थवेदनायामपि संभ-
 वन्त्यां, पीडासंभवे चानाकर्षणीयतासूत्रनार्योऽपिशब्दः, शुद्धभावया-उपकारकरणाध्यवसायोपेतया । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥
 ॥ ४० ॥ दृष्टान्तार्थस्यैव निरवधतां दर्शयन्नाह—'एय'मित्यादि, एतच्च-एतत्पुनः पीडयाऽपि पुत्राकर्षणं अब्र जननीज्ञाते युक्तं-
 संगतं, इतरथा-पुत्रस्याक्रुष्यमाणस्य पीडा भविष्यतीत्यनाकर्षणे अधिकदोषभावतः-आकर्षणजन्यपीडापेक्षया समर्गलतरस्य सर्प-
 भक्षणजन्यपीडालक्षणस्य दूषणस्य सद्भावात् अनर्थः-सुतमरणलक्षणोऽप्यायः, तस्यानर्थस्य सुतमरणलक्षणस्य परिहारो-वर्जनं तत्प-
 रिहारस्तत्र योऽनर्थो-घर्षणेन पीडोत्पत्तिलक्षणः सोऽर्थ एव-गुण एव तत्रतः-परमार्थतो, मरणलक्षणमहादोषपरक्षणतः, ज्ञेयो-
 घ्रातव्यः । अथवा दाष्टान्तिकमर्थमाश्रित्यैव गाथा व्याख्येया, तत्र 'एयं चे'ति भगवतः शिल्पादिविधानं, शेषं तथैव । इति
 गार्थार्थः ॥ ४१ ॥ अथ यतनाद्वारं निगमयन्नाह—'एवे'त्यादि, एवं-उक्तेन प्रकारेणानन्तरोक्तदृष्टांतलक्षणेन निवृत्तिप्रधाना-
 बहुतरसाश्चयावनिर्गतनसारा यतो विज्ञेया-ज्ञातव्या भावतः-परमार्थतः अहिंसा-हिंसानिवृत्तिरिति इयमिति-प्रक्रमाल्लिनभवनविषया
 प्रश्रुतिः, किं सर्वस्यैव?, नेत्याह-यतनावतस्तु-यतनावत एव, नान्यस्य, तथा विधिना-भूमिशुद्ध्यादिलक्षणेन, नान्यथा, अथ किं
 जिनभवनविषयप्रश्रुतिरेव बहुतरसम्पत्तावनिवृत्तिप्रधानत्वादहिंसेति ज्ञेया उक्तान्याऽपीत्याशङ्क्याह-पूजादिगताऽपि-जिनार्चनयात्रा-

णिष्कादृक् एव जिणभयणं सुंदरं तर्हि धियं । विहिकारियमहं विहिणा पइद्वेज्जा लहुं चेव ॥ ४३ ॥
 एयस्स फलं भणियं इय आणाकारिणो उ सदृस्स । चित्तं सुहाणुबंधं णिव्वाणंतं जिणिदेहिं ॥ ४४ ॥
 जिणयियपइहावणभावज्जियकम्मपरिणत्तिवसेणं । सुगतीह पइहावणमणहं सदि अप्पणो चेव ॥ ४५ ॥

प्रभृतिविषयाऽपि, न केवलं जिनभजनविषया, प्रवृत्तिरिति गम्यं, एवमेव-एवंप्रकारेवाहिंसेत्यर्थः, अथवा पूर्वार्धेन भगवतः
 शिल्पादिषु प्रवृत्तेरहिंसात्वमुक्तं, उत्तरार्धेन तु जिनभवनप्रवृत्तेः, पूजादीत्यादिग्रहणेन जिनभवनग्रहणात् इति गाथार्थः ॥ ४३ ॥ उक्तं
 यतनाद्वारं, तदुक्तौ चोक्तौ जिनभवनकारणविधिः, अथ तदुत्तरविधिमाह—‘जिप्फे’त्यादि, निष्पाद्य-निर्माण्य एवं-अनन्तरोक्त-
 विधिना जिनभवनं प्रतीतं ततः सुन्दरं-शोभनं तत्र जिनभवने धियं-प्रतिमां प्रक्रमज्जिनस्यैव विधिकारितं-शास्त्रनीतिविधायित्वं
 अथ-अनन्तरं विधिना-शास्त्रनीत्या प्रतिष्ठापयेत् लघु-शीघ्रमेव, यदुक्तं—‘निष्पन्नस्यैवं लघु जिनधियस्योदिता प्रतिष्ठा तु । दश-
 दिवसाभ्यन्तरतः (तद्व्यवनं रक्तातिमद्भवति) ॥ १ ॥ ” इति, चैवेत्यवधारणार्थः । इति गाथार्थः ॥ ४३ ॥ अथ जिनभवनकारणविधेः फलो-
 पदर्शनार्थमाह—‘एये’त्यादि, एतस्य-समस्तस्य जिनभवनविधानस्य फलं-प्रयोजनं भणितं-उक्तं इति-एवमुक्तनीत्या आद्याकारिणस्तु-
 आपोपदेशविधायिन एव आदस्य-श्रद्धावतः आचरुस्तेत्यर्थः चित्रं-विचित्रं देवमनुजजन्यमु तथाविधाम्बुदयरूपं शुभानुबन्धं-
 अविच्छिन्नकल्याणसंतानं निर्माणान्तं-शुक्तिपर्यवसानं जिनेन्द्रैः-सर्वज्ञैः । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ एतदेव विभागेनाह—‘जिणे’-
 त्यादि, जिनर्षिगमप्रतिष्ठापनं-अर्हत्प्रतिमास्थापनं तस्मिन् यो भावः-स्वाश्रयधृद्विरूपः “सासयवुद्धीचि इहं भुवणगुरुजिणिदगुण-
 परिण्णाए । तन्निमडावणत्थं सुदपविचोह नियमेणं ॥ १ ॥ ” इति प्रागुक्तगाथामिहितः तेन यद्वर्जितं-उपात्तं कर्म पुण्यानुबन्धि-

तत्प्रवि ग साहुदंमणभावज्जिपकम्मतो उ गुणरागो। काले य साहुदंसणमहकमेणं गुणकरं तु ॥ ४६ ॥

पट्टिबुद्धिस्संतऽन्ने भावज्जिपकम्मओ य पट्टिवत्ती। भावचरणस्स जायति एंगंतसुहावहा णियमा ॥ ४७ ॥

पुण्यरूपं तस्य या परिणतिः-विपारुः तस्या यो वशः-सामर्थ्यं स तथा तेन जिनश्चिप्रतिष्ठापनभावाजितकर्मपरिणतिवशेन, क्रिमित्याह-सुगतौ-देवगत्यादौ प्रतिष्ठापनं-व्यवस्थापनं अनघं-अनवद्यं तत्कालीनदोषाणामिदोषागोचरत्वात् अमरुत्-सदा, कस्येत्याह-आत्मन एव-स्वजीयस्यैव भवति। इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ तथा-‘तत्स्थे’त्यादि, तथापि च-स्वस्य सुगतिप्रति-ष्ठापनेऽपि च, पूर्वकाले गुणराग आसीदेवेत्यपिशब्दार्थः, साधुदर्शने-पुनिजनावलोकने यो भावः-अध्यवसायः स्वाशयवृद्धिरूप एव “पेच्छिस्सं पत्थ अहं पंदणमनिमित्तमागए साह। कयपुण्णे भगवंते गुणरयणनिही मद्यासत्ते ॥ १ ॥” इति प्रागुक्तगाथोक्तः, तेन यदुपाजिनं कर्म-पुण्यरूपं तत्तथा तस्मान् साधुदर्शनमावाजितकर्मतः तुशब्दः पुनरर्थः गुणरागो-गुणपक्षपातो भवति, स्वरूपेणैव, ततः काले च-अयमरे पुनः साधुदर्शनं-भ्रुपिङ्गवाचलोकनं तत एव जायते, किंभूतं?-यथाक्रमेण-यथापरिपाटि अथवा अथ-अनन्तरं क्रमेण-परिपाट्या गुणकरं तु-गुणकरणशीलमेव। इति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ ‘पट्टी’त्यादि, प्रतिभोत्सन्ते-बोधि लप्स्यन्ते अन्ये-जिनभवनविधायकापेक्षयाऽपरे इत्यादिरूपो यो भावः-अध्यवसायः स्वाशयवृद्धिरूप एव “पट्टिबुद्धिस्संतंति इहं ददट्टण जिणिदणिवमकलंकं। अन्नेवि भव्वसचा काहिति तओ परं धम्मं ॥ २ ॥” इति प्रागुक्तगाथोक्तः, तस्माद्यदजितं कर्म-कुश-लानुचन्धिपुण्यस्वरूपं तत्तथा तस्मान् प्रतिभोत्सन्तेऽन्येभावाजितकर्मतः सत्काशात् चशब्दः पुनरर्थः प्रतिपत्तिः-अभ्युपगमः भाव-नरणस्य-पारमार्थिकचारित्रस्य जायते-भवति एतन्तसुखाहा-भोक्षजर्मावहा, अन्यभिचारतो वा सुखावहा, नियमाद्-अपश्य-

अपरिवर्द्धियतुहचिताभावज्जियकम्मपरिणतीए उ । गच्छति इमीइ अंतं ततो य आराहणं लण्ह ॥ ४८ ॥
 निच्छयणया जमेसा चरणपडिवत्तिसमयतो पभिति । आमरणंतमजस्सं संजमपरिपालणं विहिणा ॥ ४९ ॥
 आराहणो य जीवो सत्तट्ठमयेहिं पावती नियमा । जंमादिदोसविरहा सासयसोम्वं तु णिव्वाणं ॥ ५० ॥

॥ जिणभवणकारणविही समत्ता ॥ ७ ॥

तथा । इति गायार्थः ॥ ४७ ॥ 'अपरी'त्यादि, अप्रतिपत्तिता-स्थिरा या शुभचिन्ता-प्रशस्तानुचिन्तनं स्वाशयशुद्धिरूपा 'ता
 एयं मे वित्त जमेत्थमुत्तमो गेह अणवरयं । इय चित्ताऽपरिवर्द्धिया सामययुद्धी उ मोवखक्कला ॥ २॥' इति प्रागुक्तगाथाऽभिहिता
 तल्लक्षणो यो भावः तेनाजितं यत्कर्म-कुशलरूपं तस्य या परिणतिः सा तथा तस्याः अप्रतिपत्तितशुभचिन्ताभागाजितकर्मपरिणतेः
 सत्ताद्यात् तुशब्दः पुनरर्थः गच्छति-याति अस्याः-चरणप्रतिपत्तेः अन्तं-अवसानं, अप्रतिपत्तितां पालयतीत्यर्थः, ततः-चरण-
 प्रतिपत्त्यन्तगमनात् पुनः आराधना-चरणाराधकत्वं लभते-प्राप्नोति, विशुद्धचरणाधको भवतीत्यर्थः, अप्रतिपत्तितचरणस्यैव हि
 चरणाराधना भवति । इति गायार्थः ॥ ४८ ॥ एतदेव दर्शयन्नाह—'णिच्छये'त्यादि, निश्चयनयात्-नयविशेषमतेन, व्याहारन-
 यान् मरणात्परचरणात्तेव नमाप्रमाराधनेत्यभिप्रायेण निश्चयनयादित्युक्तं, यद्-यस्मात् एषा प्रागुक्ता राधना भवति, कुतः कथं
 नृत्ति-याद-चरणप्रतिपत्तिमयतः-चारित्र्याभ्युपगमकालात् प्रभृति-तदादिनः आमरणान्तं-मृत्युलक्षणावसानं यावत्, न पुनस्तादारात्,
 अत्र-अनमरनं मयमपरिपालनं-अहिमाधाराधनं विधिना-आगमोक्तन्यायेन, अतस्तदन्ते आराधनां लभते इति युक्तमुक्तं । इति
 ॥ ४९ ॥ यद्याराधनां लभते ततः किं स्यादित्याह—'आराहे'त्यादि, आराधकश्च-ज्ञानोद्याराधनायान् चशब्दः पुनरर्थः

जीरः-प्राणी सप्ताष्टमवैः-सप्तमिष्टमभिर्ना जन्ममिरित्यर्थः, इदं च जघन्याभाराधनामाश्रित्योक्तं, अन्यथा तं नृव एव कश्चित्
 सिध्यतीति, एते च सप्ताष्टौ वा भवा आराधना(भव)युक्ता द्रष्टव्याः, इतरथा तु सप्तैव ग्राध्नुवन्तीति, आराधकस्य मनुष्येण्वनुत्पादा-
 दिति, प्राप्नोति-लभने नियमाद्-अवश्यं तया, कुतः किंचिदं किमित्याह-जन्मादिदोषविहाद्-जातिजराभरणप्रभृतिदूषणवियो-
 गाद्, एतत् पदं शाश्वतसौख्यमित्यनेन प्राप्नोतीत्यनेन वा संबन्धनीयं, शाश्वतसौख्यं तु-नित्यसुखमैव, न तु स्वास्थ्यमात्रं,
 निरर्ज-निर्युति । इति गार्थः ॥ ५० ॥ ॥ जिनमवनविधिप्रकरणं वृत्तिः समाप्तः ॥ ७ ॥

॥ अथाष्टमपञ्चाशकवृत्तिः ॥

नमिक्क देयदेयं वीरं समं समासओ वोचं । जिणयिबपइद्वाए विहिमागसलोयणीतीए ॥ १ ॥
 जिणयिबरस पइद्वा पायं कारावियस्स जं तेण । तक्कारवणंमि विहिं पढमं चिय वणिमो ताव ॥ २ ॥

उक्तो जिनमवनविधिः, जिनमवनं च जिनविवाध्यासितमेव भवतीति तद्विचप्रतिष्ठाविधिं प्रतिपिपादयिषुमंगलादिप्रति-
 पादनायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य देवदेवं-पुरुन्दरादिदेवानाभाराध्यं वीरं-वर्धमानस्वामिनं सम्यग्-भावशुद्धा, वक्ष्य
 रत्येतत्क्रियाया वेदं विशेषणं, नतश्च सम्यग्-अवैपरीत्येन, समासतः-संक्षेपेण वक्ष्ये-अभिधास्ये जिनविचप्रतिष्ठायाः प्रतीतायाः
 विधि-विधानं आगमलोकनीत्या-जिनमवनचनन्यायेन लौकिकन्यायेन चेत्यर्थः, लोकग्रहणेन चेदं दर्शयति-लोकनीतिरपि कचि-
 जिनमत्ताविरुद्धाऽऽश्रयणीया, अत एव प्रासादादिलक्षणं तदुक्तमप्याधीयते । इति गार्थः ॥ १ ॥ जिनविचसाकारितस्य प्रतिष्ठा

सोऽङ्गं णाऊण गुणे जीणाण जायाए सुद्धबुद्धीए । किच्चमिणं मणुयाणं जम्मफलं एत्तियं चेव एत्थ ॥ ३ ॥
गुणपगरिसो जिणा खलु तेऽसि बिबस्स दंसणंपि सुहं । कारावणेण तस्स उ अणुग्गहो अस्सणो परम्मो ॥ ४ ॥

न भवतीति तत्कारणविधिमभिधित्सुस्तत्प्रस्तावनायाह—‘जिणे’त्यादि, जिनबिबस्स-जिनप्रतिमायाः प्रतिष्ठा-प्रतिष्ठापना प्रायः-
प्रायेण, प्रायोग्रहणं चाकारितस्यापि स्वयंकृतस्य क्रीतस्य च प्रतिष्ठा भवतीति प्रतिपादनार्थं, यदिति-यस्मादेतोः तेन-तस्मात्
‘तत्कारणंमि’चि जिनबिबविधापने विधि-कल्पं प्रथममेव-पूर्वमेव प्रतिष्ठाभिधानात् वर्णयामो-भणामः तावदिति प्रक्रमार्थः । इति
माथार्थः ॥ २ ॥ इय बिबकारणविधियेवाभिधित्सुस्तत्प्रवर्तकशुद्धबुद्धिस्वरूपं तावद् माथाचतुस्केणाह-‘सो’उ’मित्यादि, ‘गुणे-
त्यादि, ‘मोक्खे’त्यादि ‘तद्गुणे’त्यादि च, श्रुत्वा-गुरुणाऽभिधीयमानानाकर्ण्य तेषां ज्ञात्वा-अवगम्य, कान् ?-गुणान्-रागादि-
वैरिवारविदारणप्रवचनप्रवर्तनादीन्, केषां ?-जिनानां-अर्हतां जातार्थं-प्राप्तायां सत्यां, भूतायामित्यत्र पुनर्ग्याख्याने एककर्तृ-
कत्वाभावात् क्त्वाप्रत्ययस्यानुपपत्तिः स्यादिति प्राप्तायामिति व्याख्यातं, अथवा गुणगुणिनोर्बुद्धिजीवयोरेमेदात् श्रवणज्ञानक्रिया-
पेक्षया बुद्धिजननक्रियाया एककर्तृकत्वमेवेति ततो जातार्था-वत्पत्त्यायां शुद्धबुद्धौ-निर्मलबोधे, किमित्याह-कृत्यं-विधेयं इदं
जिनविचं मनुजानां-नृणां तथा जन्मफलं-जननसाध्यं एतावदेव, नाधिकं, अत्र-मनुष्यमेव ॥ ३ ॥ तथा गुणप्रकर्षो-गुणातिशयः-
जिना एव-अहेन्त एव, धर्मधर्मिणोरमेदाच्च गुणप्रकर्षो जिना इत्युक्तं, अन्यथा गुणप्रकर्षो जिनानामिति वक्तव्यं स्यादिति, खलुः-
अवधारणे, अत एव तेषां जिनानां बिबस्स-प्रतिमायाः दर्शनम्-अवलोकनमपि, आस्तां तद्वन्दनादि, सुखं शुभं वा वर्तते तदेत-
त्वात् । ततः किमित्याह—कारणेन-विधापनेन तस्य बिबस्स तुशब्दः पुनरर्थः अनुग्रहः-उपकारो भवति आत्मनः-स्वकीयस्य

मोरनपदसामिगणं मोम्बत्थं उज्जण कुसलेणं । तग्गुणबहुमाणादिसु जइयन्व मव्वजत्तेणं ॥ ५ ॥

तग्गुणबहुमाणाओ तद् सुहभावेण घज्झती णिग्गमा । कम्मं सुहाणुबंधं तस्सुदया सव्वसिद्धिं ॥ ६ ॥

इय सुदुयुद्धिजोगा काले संपूज्जण कत्तारं । विभवोचियमप्पेज्जा मोल्लं अणहस्स सुहभावो ॥ ७ ॥

परम-उत्कृष्टः ॥ ४ ॥ तत्र मोक्षपथस्यामिक्तानां-सिद्धिमार्गप्रभूणां, तदुपदर्शकत्वाज्जिनानां, मोक्षार्थ-सिद्धिनिमित्तं उद्यमेन-प्रयत्न-परेण कृत्स्नेन-निपुणेन स एव मोक्षो गुणः-फलं येषां बहुमानादीनां ते तद्गुणाः ते च ते बहुमानादयश्च । अथा ते च ते गुणा-^१ बहुमानादयश्चेति समा-
धारणा गुणाश्च तद्गुणाः तेषु बहुमानादयः-प्रीतिपूजाप्रभृतयः तद्गुणबहुमानादयः अथा ते च ते गुणा-^२ बहुमानादयश्चेति समा-
मोऽतस्तेषु, तेषां मोक्षपथस्यामिक्तानां गुणबहुमानादय इति तु न व्याख्यातं, तच्छब्दस्य गतार्थत्वात्, ^३ संस्पर्शनीयस्य साक्षा-
देवोक्तत्वात्, अथा तदिति लुप्तपृष्ठीयवचनान्तं, तेन तेषां जिनानामिति व्याख्येयमिति, यतितन्वं-प्रवृत्तिविधेया सर्वयत्नेन-
ममत्तादरेण ॥ ५ ॥ अथ कस्मादेवमित्याह-तद्गुणबहुमानात्-मोक्षपथस्वामिगुणपक्षपातात् तथा-तत्प्रकारेण मोक्षपथस्यामिगुण-
बहुमानोद्भवेन शुभभागेन-ओ मनपरिणामेन वध्यत-उपादीयते नियमाद्-अवश्यंतया कर्म-अदृष्टं शुभानुबन्धं-कुशलानुबन्धि,
ताश्च तस्य शुभानुबन्धि कर्मण उदयाद्-विपाकात् सर्वसिद्धिः-समस्तेष्वमितकार्थनिष्पत्तिर्भवति, इति शब्दः शुद्धयुद्धिस्य रूपोक्ति-
ममाप्तिगूणनार्थः इति गाथाचतुर्कथः ॥ ३-४-५-६ ॥ अथ जिनविवरणविधिमाह-“दृष्टे”त्यादि, इति शुद्धयुद्धियोगाद्-
अनन्तरगाथाचतुर्कोक्तनिर्मलवोषसंबन्धात् काले तदुचितामरे संपूज्य सन्मानयित्वा कर्तारं-जिनविवविधायकं उपधारकमित्यर्थः

तारिसगस्साभावे तस्सेव हितत्थमुज्जुओ णवरं । णियमेज्ज विवमोह्ज्जं उचियं कालमासज्ज ॥८॥
 देवस्सपरीभोगो अणेगजम्मेसु दारुणविवागो । तंमि स होइ णित्तो पावो जो कारओ इहरा ॥९॥
 जं जागइ परिणामे असुहं सन्वस्स तं न कायब्बं । सम्मं णिरूविज्जं गाढगिलाणस्स चापत्थं ॥१०॥

विप्रयोनितं-स्वसमृद्धयनुरूपं अर्पयेत्-समर्पयेत् मूल्यं-वेतनं अनघस्य-निर्दोषस्य, अनौचित्येन द्रव्यविनाशकत्वात्, शुभभावाः-
 उदारतया प्रवर्तमानमद्यस्तादृशवसायः कारयिता । इति गाथार्थः ॥ ७ ॥ अनघशिल्पिनोऽसद्भावे यद्विधेयं तदाह—‘तारी’त्यादि,
 तादृशकृत्-अनघस्येत्यर्थः कर्तुरिति प्रक्रमः अभावे-अप्राप्तौ तस्यैव कर्तुरेव हितार्थ-धेयोनिसिचं, विचार्यकल्पितद्रव्यमक्षणतो
 यत्तस्य संगारगर्तपतनं तद्रक्षणद्वारेण, उद्यतः-प्रयतः नर-कैवलं नियमयेत्-नियंत्रयेत् विचमूल्यं-प्रतिमावेतनं, यथेयता द्रव्ये-
 ष्वेयन् विचं विधातव्यं भवता तथा भागशो मूल्यं च दास्यामीति, यदिति-मूल्यं उचितं-योग्यं प्रतिमापेक्षया कालं-अवसरं आ-
 भ्रित्य(माद्य)-प्रतीत्य, यतः कनिरकाले लघावपि विचि मूल्यं प्रचुरं स्यात् कदाचिदल्पम् । इति गाथार्थः ॥८॥ यदि पुनरनघस्येवे-
 तरस्यापि मूल्यमर्पयति ततः को दोषः स्यादित्यत आह—‘देवे’त्यादि, देवस्वस्य-जिनविचनिर्माणार्थं कल्पितत्वेन जिनदेव-
 द्रव्यस्य परीभोगो-मक्षणं देवस्वपरीभोगः, उपचारात्तद्वक्तुं कर्म देवस्वपरीभोग उक्तः, न चानेकजनमसु-अनन्तभवेण दारुण-
 विपाको-नरकादिदुःपरकारणत्वेन घोरोदयो भवति ततश्च तस्मिन्-देवस्वपरीभोगे स इति कारकः भवति-स्यात् नियुक्तो-
 दगपारितः पापः-मदोषो यः कारकः-शिल्पी इतरथा-अन्यथा विचमूल्यनियमनाभावे इत्यर्थः, न च परोपकारकरण-
 प्रवृत्तान्नःकरणानां ततां दारुणविपाके कर्मणि परव्यापारणं युक्तं । इति गाथार्थः ॥ ९ ॥ अथ देवस्वपरीभोगो दारुणविपाको

आणागारी आराहणेण तीण ण दोमवं ह्येति । यत्थुविचज्जासम्मिन्वि छउमत्थो सुद्धपरिणामो ॥११॥
 आणागविसिओ गिग सुद्धो गमो ण अण्णहा गियमा । तित्थगरे बहुमाणा तदभावाओ य णायन्वो ॥१२॥

यदि कारुण्य भविष्यति ततः किमस्माकमित्यभिप्रायवन्तं शिष्ययितुमाह—‘ज’मित्यादि, यदनुष्ठानं जायते-संपद्यते परिणामे-
 आपत्त्या अमुकं-अगुणहेतुरादौक्यममुकं चामर्यस्य-समस्तस्यात्मनः परस्य वा, न पुनरात्मन एव, सतां परोपकारकरणप्रव-
 दान्तःकृततरान्, आह च-“अयन्तु ने गदा सन्तः, सारगीयाः, सद्गुणान्विताः । ये कृतार्थाः स्वयं सन्तः, परार्थे विहितश्रमाः
 ॥ १ ॥” गदित्यनुष्ठानं न कर्तव्यं-न विधेयं सम्यग्-अविपरीततया निरूप्यं-आलोच्यं, सम्यगनिरूपणाभावे हि परिणामस्य
 दूरपरोपरं स्यादिति, अत्रार्थे दृष्टान्तमाह-गाढगलनस्य-सन्निपाताद्यभिभूततया तीव्रातुरस्य वायुबद्ध इवशब्दार्थः अपथ्यं-अयोग्य-
 भोजनं, अपथ्यदानेन हि गाढगलनो विनाशितो भवति । इति गाथार्थः ॥ १० ॥ ननु यद्यनवद्यकारुण्याविशेषेण मूल्यार्पणे सदो-
 पम्य ण तन्निगमनेऽपि देवद्रव्यधृतिः स्यात्तदा का वातैत्याशङ्क्याह—‘आणे’त्यादि, आज्ञाकारी-आप्तोपदेशवर्ती यथोक्तजिन-
 र्ब्रह्ममूल्यविधिचिप्रीत्यर्थः, किमित्याह-आराधनेन-विषमूल्यनियमनादिद्वारेण पालनया तस्या आज्ञायाः न-नैव दोषवान्-विपा-
 कदारुणदेशपरिमोगप्रवर्तनलक्षणदूषणमुक्तः भवति-ज्ञायते, वस्तुनो-यथोक्तमूल्यार्पणविधानेन देवद्रव्यरक्षणलक्षस्य विपर्ययः-
 स्वमारीपरीत्यं नस्तुविपर्ययमस्माकमिति, देवद्रव्यस्य कारुण्य भक्षणोऽपीत्यर्थः, अविपर्यये निर्दोष एवेत्यपिशब्दार्थः, छन्नस्यो-निर-
 तिगगगानः, अनेन न गन्तुविपर्ययस्य वीजमुक्तं, तस्यैव मोदसंभवात्, अथ कथमभावाज्ञाकारी न दोषयानित्याह-यतः शुद्धपरि-
 णामो-निरासात्परमाणः कर्ता । इति माथाया ॥११॥ अथ क्वं वन्तुविपर्ययमेऽप्याज्ञाकारिणः शुद्धपरिणामो भवतीत्यत आह-

मोक्षवन्धिना तओ इह आणाए चेव सन्वजत्तेणं । सन्वत्थवि जइयन्वं संमंति कयं पसंणेण ॥१५॥
 निष्कण्णगरम य सम्मं तस्स पइद्वावणे विही एस । सुहजोणण पवेसो आयतणे ठाणठवणा य ॥१६॥
 तेणेव खेत्तसुद्धी हत्थसयादिविसया णिओणेण । कायन्वो सक्कारो य गंधपुण्हादिएहिं तहिं ॥१७॥

आराप्यतयाऽप्युपगच्छन्तः अयमन्यमानाः-तमेव परिभवन्तः आञ्जोलुघनेन न जानन्ति-नावगच्छन्ति, अनादिमोहमूढत्वादिति हृदयं । इति गाथार्थः ॥ १४ ॥ प्रस्तुतमेवार्थं निगमयन्नाह—‘मोक्षत्वे’त्यादि, मोक्षार्थिना-सिद्धिकामेन ‘तओ’ति यतः स्वम-
 तिप्रवृत्तिर्भवकला तवो हेतोः इह प्रक्रमे आङ्गैव-आप्तोपदेशेनैव सर्वयत्नेन-सर्वादरेण सर्वत्रापि-समस्तेऽपि परलोकसाधनविधौ,
 आन्तर्मेकत, यतितव्यं-चेष्टितव्यं सम्यग्-भावशुद्ध्या, इतिशब्दः परिसमाप्तौ, कृतं-अलं प्रसंगेन-प्रसंगापन्नभणितेन । इति
 गाथार्थः ॥ १५ ॥ उक्तो जिनविषयकारणविधिः, अथ तद्यतिष्ठाविधिमभिधातुमाह—‘णिप्फे’त्यादि, निष्पन्नस्य च-सिद्धस्य
 पुनः सम्यक्-यथायत्, इदं पदं प्रतिष्ठापन इत्यनेन निष्पन्नस्येत्यनेन वा संबध्यते, तस्य जिनविषयस्य प्रतिष्ठापने-संस्थापने विधिः-
 विधानं एव बह्व्यमाणः । तमेवाह-शुभयोगेन-साधकचन्द्रनक्षत्रादिसंबन्धेन प्रशस्तमनःप्रभृतिव्यापारेण वा प्रवेद्यः-प्रवेशनं, विषय
 कर्तव्य इति शेषः, आयतने-भवने स्थानस्थापना च-उचितम्यानन्यामथ विषयैव । इति गाथार्थः ॥१६॥ तथा—‘तेजेचे’त्यादि,
 तेनेय-शुद्धयोगेन क्षेत्रशुद्धिः-भूमिशोधनं हस्तशतादिर्विषयो-गोचरो यस्याः शुद्धेः सा हस्तशतदिविषया, आदिशब्दाच्च बहुतरविषया-
 ऽल्पतरविषया वा, इयं च ममंतवो द्रष्टव्या, शोधनीयं च तत्रास्त्रिमांसाशुब्ध्यादिद्रव्यमिति, नियोगेन-अयइयंतया, कार्येति गम्यं ।
 तथा स्तब्धो-विधेयः मत्कारश्च-गन्धपुष्पादिभिः प्रवीतैः, आदिशब्दाच्च धूपादिग्रहः तस्मिन् जिनमन्त्रेन प्रतिष्ठापनमेव च (वा) ।

द्विसिद्धेयगण पूजा सन्वेत्ति तत् य लोमगपालाण । ओसरणक्रमेणऽण्णे सन्वेत्ति चेव देवानं ॥ १८ ॥

जमहिगगद्धियसामी सन्वेत्ति चेव अन्सुदग्गेज्ज । ता तस्स णद्वयाण तेत्ति पूयादि अब्भिरुद्धं ॥ १९ ॥
सत्तम्भिया य एए महिहिगा सत्तम्भियिणो जेण । पत्तो तिण उच्चिणं गल्लु पत्तेत्ति एत्थ पूजादी ॥ २० ॥

सत्तो सद्धओणं सद्धाणे भंगलेत्ति उचणा उ । अदिगाराणमुब्धिणं गंभोयगमाविणा एत्थ ॥ २१ ॥

इति माथार्थः ॥ १७ ॥ 'विमसी'त्यादि, सिद्धेयानां इन्द्रादीनां पूजा-अर्चने सर्वेषां समस्तानां तथायेति समुद्ये लोकापालानां-
सोमयय इत्येव देवानां स संबंधिनां पूर्वविरिषि क्रमेण व्यपस्थितानां क्रमेणैव तु राक्षसपाशगराहकानामिति भयसारणक्रमेण-
समत्सरान्त्रयानेन वितीव्यकरणमिति तेन, अन्ते अपरे धरमः सर्वेषां देव-समस्तानां च देवानां-युराणां, पूजा कार्ग्यस्याप्युचिति
ज्ञेयः । इति माथार्थः ॥ १८ ॥ अथ क्रियेयामर्शगतानां पूजावि क्रियत इत्याह—'जमसी'त्यादि, यत्-धरमादपिकृतविषयसामी-
निपत्तिरित्यर्थः सर्वेषां च समस्तानामपीन्द्रादि देवानां अभ्युदयहेतुः-कर्मण्यभिगच्छेत् तत्-तस्मात् तस्यापि दत्तविषयसामिनः
पत्तिमान् तेषां सिद्धेयानां पूजादि पूजासत्कारमभिति क्रियमाणं अविरुद्धं-संगतमेव । इति माथार्थः ॥ १९ ॥ 'सत्ते'-
त्यादि, सापत्तिताः-समानमार्ग्यता आर्जितत्वात् तेषां एते सिद्धेयत्वादेव, तथा मद्विज्ञा-महेभरा, तथा मिथ्याह-
तेषां आपत्तिता प्रगतौ भवन्ताः ताद-सम्भगद्वयः-सम्भगदर्शनमताः येन कारणेन 'ततोविम'सि अत एव कारण-
मिदं भवेत् संगतमेवेति एतेषां सिद्धेयानां अथ पत्तिष्ठारसरे पूजादि-पूजासत्कारमभिति । इति माथार्थः ॥ २० ॥
सत्तो सद्धओणं सद्धाणे भंगलेत्ति उचणा उ । अदिगाराणमुब्धिणं गंभोयगमाविणा एत्थ ॥ २१ ॥

नत्तारि पुष्पकलसा गद्गाणमुदाविचित्तकुसुमजुया । सुहृपुण्यवत्तचउतंतुगोळ्या दोंति पासेसु ॥२२॥
मंगलदीया य तद्वा घणगुलपुण्णा सुभिकलुभकत्वा य । जवचारयवणयसत्तिगदि सन्वं महारंमं ॥२३॥

नेयविशेषैः गन्दनादिभिर्वा स्थापना तु-न्यासश्च विचस्य विधेयेति गम्यं, ततश्चाभिवासनमधिवासनं वा-शुद्धिविशेषोपादानेन
विचप्रतिष्ठायोग्यताकरणं प्रतिष्ठाकल्पप्रसिद्धं उचिनेन-योगेन गन्धोदकादिना-सद्वन्धद्रव्योन्मिश्रजलप्रभृतिना, आदिशुद्धात्कल्पा-
यमृषिक्रादिपरिग्रहः, अत्र प्रतिष्ठायां । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ तथा--'चत्तारी'त्यादि, चत्वारः-चतुःसंख्याः पूर्णकलशा-घटा-
अन्तरिष्णाः अलंढाश्च मयानमुद्रया-रूप्यगुर्वर्णरत्नस्वरूपया विचित्ररूपैर्युता-युक्ता ये ते तथा, शुभपूर्णचक्र-
गतुमानुकागस्त्वताः-पूर्ण-सुधकुण्डिकापूरितं यजत्रं-तर्हुस्तस्य संगन्धि यजतुस्तनुकं-तन्तुकचतुष्टयं तत्तथा शुभं च तत् निरवद्यं
पूर्णचयनतुस्तनुकं चेति ममामः तेनागस्त्वताः-आञ्जादिताः कंठदेशेषु ये ते तथा भवन्ति, विधेया इति शेषः, पार्श्वेषु-चतसृषु
दिक्षु, पुरस्तात्पश्चात्प्रतिमायाः । इति गाथार्थः ॥ २२ ॥ किंचान्यत्-'मंगले'त्यादि, मंगलदीपा-मांगल्यप्रदीपाः चः समुद्य-
यार्थः गधेति-नैवेद्य प्रकरेण घृतगुडपूर्णा-घृतगुडसमन्विता भवन्ति तत्र, तथा जुमाः-प्रशस्ता इक्षव-इधुपट्टिल्लानि भक्ष्याणि
न-मंडम्यापकादीनि येषु दीयेतु ते तथा, चः समुद्यये, अथवा स्वतंत्राण्येव शुभेषु भक्ष्याणि च भवन्ति, 'सुभेक्युरुषत्वं'चि पाठा-
नरं, तत्र जुमा इययो गुधाद्य-कदलपादयः, तथा यववारकाः-शरानादिरोपितपर्वाकृताः वर्णकः-चन्दनं धौलंदादि स्वस्तिकाः प्रसिद्ध एव
वर्णकस्य वा स्वस्तिका वर्णकस्वस्तिकास्ते आदिर्यस्य नन्द्यायतादिवस्तुजातस्य तत्तथा सर्व-समस्तं महारस्यं-अतिरमणीयं भवति, तत्र विधे-
यमित्यन्यः । इति गाथार्थः ॥ २३ ॥ मंगलप्रतिमरणानि-मंगलरुक्कणानि चित्राणि-विचित्राणि धृदिशुद्धियुक्तानि-शुद्धिबुद्ध्यन्यमिधानौ-

मंगलपडिसरणाहं चित्ताहं रिद्धिविद्धिजुत्ताहं । पढमदियहंमि चंदणविलेवणं चेव गंधहं ॥२४॥
 चउणारीओमिणणं णियमा अहिगासु णत्थि उ विरोहो । णेवत्थं च इमासि जं पवरं तं इहं सेयं ॥२५॥
 जं एयवइयरेणं सरीरसक्कारसंगयं चारु । कीरइ तयं असेसं पुण्णणिमित्तं मुणेयब्बं ॥ २६ ॥

तित्थगरे बहुमाणा आणाआराहणा कुसलजोगा । अणुबंधमुद्धिभावा रागादीणं अभावा य ॥२७॥

पथीसनाथानि प्रथमदिवसे-आद्यदिनेऽधिवासनादिन इत्यर्थः चन्दनविलेपनमेव च-मलयजानुलेपनमेव च गन्धाढ्यं-ऋषूकस्तूरिका-
 दिगन्धैः पूर्णं विधेयं । इति गाथार्थः ॥२४॥ 'चउ'इत्यादि, चतुःसंख्या नार्यः—स्त्रियश्चतुर्नार्यस्तामिः मंगल्यामिः 'ओमिणणं'-
 ति अन्वमानं-प्रौखनकं लोकशास्त्रसिद्धं चतुर्नार्यवमानं भवति तत्र कर्तव्यं नियमाद्-अवश्यं तथा, अधिकासु-चतसृभ्योऽर्गलतरासु
 नास्ति तु-न भवत्येव विरोधः—आह्वयवाघः, नेपथ्यं च-वेपः आमां अवमानकारिणीनां नारीणां यत्प्रवरं-यत्प्रधानं प्रश्नस्तं च
 तदिहावमानप्रस्तावे श्रेयः-कल्याणभूतं समाश्रयणीयं च । इति गाथार्थः ॥२५॥ ननु प्रवरनेपथ्यस्य रागहेतुत्वात् कथं श्रेयस्त्वमि-
 त्याह-'ज'मित्यादि, यत्प्रवरनेपथ्यादि एतद्व्यतिकरेण-जिनविप्रप्रतिष्ठासंबन्धेन शरीरसत्कारसंगतं-देहभूषणुगतं चारु-शोभनं क्रियते-
 विधीयते धार्मिकजनेन तत्तदशेषं-सर्वं पुण्यनिमित्तं-शुभकर्मनिबन्धनं 'मुणेयब्बं'ति ज्ञेयं, सत्पथपातरूपत्वात्तत्परिणामस्येति, अतः श्रेय
 एव तासां नेपथ्यविशेषः । इति गाथार्थः ॥२६॥ अथ कुतस्तत्पुण्यनिमित्तमित्याह-'तित्थगरे'इत्यादि, तीर्थकरे-जिने बहुमा-
 नान्-पद्मपातात् तथा आह्वयवाघनाद्-आप्तोपदेशानुपालनात् कुशलयोगात्-प्रशस्तव्यापारात्, आह्वोक्तत्वेन अनुबन्धशुद्धिभावात्-
 मागयेन कर्मश्रेयोपशुमेनात्मनो निर्मलत्वसद्भावात् रागादीनां-रागद्वेषभृतीनामभावाद्-अविद्यमानत्वात्, रागाद्यभावश्चाज्ञा-

द्विक्खियजिणोमिणणओ दाणाओ सत्तिओ तद्दयम्मि । वैहव्वं दारिहं च होंति ण कयाति नारीणं ॥२८॥

उद्धोसिया य पूजा पद्मानदन्वेहि एत्थ कायन्वा । ओसहिफलत्थमुवणमुत्तरयणाइण्हि च ॥२१॥

चित्तयलित्तगंधेहिं चित्तकुसुमेहिं चित्तबासेहिं । चित्तहिं विऊहेहिं भावेहिं विहवसारेण ॥३०॥

पयमिह मूलमंगल एत्तो चिय उत्तरावि सक्कार । ता एयम्मि पयत्तो कायन्वो बुद्धिमंतेहिं ॥३१॥

परस्तत्रत्वादेव, चशब्दः समुच्चये, पुण्यनिमित्तं प्रयत्नेष्वप्यादि विज्ञेयमिति प्रकृतं । इति गाथार्थः ॥२७॥ ऐहलौकिकमेवावमान-
फलमाह-‘विक्रिग्वये’त्यादि, दीक्षितजिनावमानतः-अधिवासितजिनप्रोखनकाह्योक्तप्रसिद्धात् तथा दानाद्-विचवितरणात् शक्तितः-
शक्तिमाश्रित्य यथाशक्तीत्यर्थः तथा-तेन प्रकारेण प्रोखणकोद्देशलक्षणेन एतस्मिन् भगवति विषयभूते वैधव्यं-मृतमर्तुकत्वं
दारिद्र्यं च-दौर्गत्यं च भवति-जायते न कदाचित्-न जातुचित् नारीणां-स्त्रीणां प्रोखणकरूपरिणीनां । इति गाथार्थः ॥२८॥
अधिवासनगतं विषयन्तरमाह-‘उक्कोस्ति’इत्यादि, उत्कर्षिका-उत्कर्षयती चशब्दः पुनरर्थः पूजा-पूजनमर्हद्विषय प्रधानद्रव्यैः-
प्रवरपूजागैश्चन्दनागरुकरूपद्रव्यादिभिः अत्राधिवासनावसरे कर्तव्या-विधेया ओषधिफलवस्त्रमुष्णमुक्तारत्नादिकैश्च प्रतीतैरेव नवर-
मोषधयो-त्रीशादयः फलानि-नालिकंरदादिषादीनि । इति गाथार्थः ॥२९॥ ‘चित्ते’त्यादि, चित्रवलिचित्रगन्धैः पूजा कर्तव्येति
प्रकृतं, तत्र चित्रा-नानाविधा बलय-उपहारा गन्धास्तु-कोष्ठपुष्टपाकादयः, चित्रकुसुमैः-विचित्रपुष्पैः चित्रवासैः-सुगन्धिद्रव्य-
चूर्णरूपैर्वस्त्रन्तरवास रुस्रभाजैः चित्रैः-विविधैः ‘विऊहेहि’ति व्यूहै-रचनाविशेषैः भावैश्च-रचनागतैः प्रक्रीडितप्रमुदितालिनि-
तादिभिर्मक्तिमारैर्वा विभवसारेण-विभूत्युत्कर्षेण । इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ अथ कणादेवमत्यादरः पूजायां विधीयत इत्याह-

चितिवंदन शुतिवुद्धी उत्सर्गो साहु सासणसुराण । धयसरण पूय काले ठवणा मंगलपुब्बा उ ॥३२॥

पूया वंदणमुत्सर्ग पारणा भावथेज्जकरणं च । सिद्धाचलदीवसमुद्दमंगलानं च पाढो उ ॥३३॥

जह सिद्धाण पत्तिद्धा तिलोगचूडामणिम्मि सिद्धिपदे । आचंदस्सरियं तह होउ हमा सुप्पतिष्ठत्ति ॥३४॥

‘पूये’त्यादि, एतदुत्कृष्टपूजादिकं इह जिनविषयविषये मूलमंगलं-आदिकल्याणं, ततः किमित्याह-‘एतौ चिय’त्ति इत एव मूल-मंगलात् उत्तरेऽपि उत्तरकालभाविनोऽपि सत्कारा-अधिकृतविचपूजाविशेषा भवन्ति, निमित्तभूतत्वान्मूलमंगलस्य, ‘ता’ इति यस्मादेनं तत्-तस्मात् एतस्मिन्मूलमंगले उचरोत्तरसत्कारहेतौ प्रयत्न-उद्यमः कर्तव्यो-विधेयः बुद्धिमन्निः-धीमद्भिरिति गाथार्थः ॥३१॥ पूजाद्यनन्तरं यत् कर्तव्यं तदाह-‘चिती’त्यादि, चैत्यवन्दना प्रतीता कर्तव्या १ स्तुतिबुद्धिः पाठरूपा विधेया २ उत्सर्गः-कायोत्सर्गो विधेयः साधु यथा भवति, असंमूढत येत्यर्थः, कस्या आराधनायेत्याह-ज्ञानसुरायाः-प्रवचनदेवतायाः ३ स्तव-सारणं-चतुर्विंशतिस्तयानुचिन्तनं कायोत्सर्गो कार्यं, अथवा चतुर्विंशतिस्तवः पठनीयः ४ सारणं चेष्टगुर्वीदीनामिति ५ ततः पूजा-पूजनं विधेया जिनपियस्य प्रतिष्ठाकारस्य वा ६ स्तवसारणपूजापदयोश्चानुस्वाराश्रवणं ह्रस्वता च प्राकृतत्वादिति, ततः काले-लग्नस्याभिमतार्थे स्थापना-प्रतिष्ठा जिनत्रिवस्य मंगलपूर्वा तु-पंचनमस्कारपूर्वैव मंगलान्तरपूर्वैव वा कर्तव्या ७ इति गाथार्थः ॥३२॥ ‘पूये’त्यादि, ततः पूजा-पुष्पादिभिरर्चनं प्रतिष्ठितत्रिवस्य विधेया ८ ततो वन्दनं-चैत्यवन्दनं विधेयं ९ तत उत्सर्गः-कायोत्सर्गो निरुपसर्गनिमित्तं विधेयः प्रतिष्ठादेवताया इत्यन्ये १० ततः पारणा-परिसमाप्तिः तस्यैव विधेया ११ मानस्यैर्यकरणं च-चित्त-स्थिरतासंपादनं मानेन वा आशीर्वचनहेतुभूतेन प्रतिष्ठास्यैर्यकरणं च विधेयं, अत एवाह-सिद्धाचलद्वीपममुद्रमंगलानां च-सिद्धाष्टप-

गनं अचलादीयुवि मेरुष्पमुहेसु होति वत्तञ्चं । एते मंगलसंज्ञा तस्मिं सुहृन्निबंधणा दिष्टा ॥३५॥
 सोऽं मंगलसंज्ञं सउणंमि जहा उ इदुसिद्धिस्ति । एत्थंमि तद्वा संभं विण्णेया बुद्धिमंतेहिं ॥३६॥

मोपेतमंगलगायानां वक्ष्यमाणरूपाणां पाठः-अभिधानं विधेयः १२ तु शब्दो गाथापूर्णार्थः । इति गार्थार्थः ॥३३॥ सिद्धादिमंगलान्येवाह-‘जहे’त्यादि, यथा--यद्वत् सिद्धानां-निर्गुणानां प्रतिष्ठा-अवस्थानं त्रिलोकचूडामणौ-विश्रुवनशिरोरत्नकल्पे सिद्धिपदे-निर्वाणरूपे आस्पदे आचन्द्रचर्यौ यात्रत् तथा-तद्वत् भवतु-अस्तु इयं अधिकृता सुप्रतिष्ठा-शोभनावस्थानं, इति शब्दः परिसमाप्तो । इति गार्थार्थः ॥३४॥ शेषा मंगलगाथा अतिदेवता आह-‘एव’मित्यादि, एवं-अनेनैव सिद्धमंगलन्यायेन अचलादिषु-अचलद्वीप-समुद्रेष्वपि, न केवलं सिद्धविषय एव, किंभूतेष्वचलादिषु?-मेरुप्रमुखेषु-मेरुजंग्मद्वीपलवणोदविप्रभृतिषु भवति-जायते वत्तञ्चं-मणनीयं, तथाविधगाथाभिधानद्वारेण, तथाहि-“जह मेरुस्त पइहा जंवूदीवस्त मज्झयारंमि । आचंदद्वरियं तह होउ इमा सुष्प-इट्ठत्ति ॥ १ ॥ जंवूदीवपइहा जह समयदीमज्झयारंमि । आचंदद्वरियं तह होउ इमा सुष्पइट्ठत्ति ॥२॥ जह लवणस्त पइहा सन्व-मसुहाण मज्झयारंमि । आचंदद्वरियं तह होउ इमा सुष्पइट्ठत्ति ॥ ३ ॥” एवमन्या अपि मंगलगाथा न विरुद्धा इति । अथ कस्मादेताः पठ्यन्ते इत्यत्र कारणमाह-एतेऽनन्तरोक्ताः सिद्धादयो मंगलशब्दा-मांगल्यध्वनयः तस्मिन् जिनप्रतिष्ठावसरे शुभनिबंधनाः-शुभहेतवः दृष्टा-निधिताः ममयज्ञैः इति गार्थार्थः ॥३५॥ शुभनिबन्धनत्वमेवैतेषां समर्थयन्नाह-‘सोऽ’मित्यादि, श्रुत्या-आरूप्यं मंगलमित्येवंरूपो मंगलभूतो वा विजयसिद्ध्यादिः शब्दो मंगलशब्दस्तं शकुने-शकुनविषये यथा तु-यद्देव इष्टसिद्धिः-अभिमतार्थनिष्पत्तिः, भवतीति गम्यं, इत्येवम् ज्ञापय इति शेषः, अत्रापि-प्रतिष्ठापामपि, न केवलं शकुनविषय एव, तथा-तद-

अणो उ पुणकलसादिठावणे उदहिमंगलादीणि । जंपंतऽणो सवत्थ भावतो जिणवरा चेव ॥३७॥
सत्तीणं संघपूजा विसेसपूजाउ बहुगुणा एसा । जं एसा सुण भणिओ तित्थयराणंतरो संघो ॥३८॥
गुणसमुदाओ संघो पचयण तित्थंति होति एगद्धा । तित्थगरोऽवि य एणं णमणं गुरुभावतो चेव ॥३९॥

विद्युसिद्धिः सम्पद्-यथायत् विज्ञेया-ज्ञातव्या बुद्धिमद्भिः-मतिमद्भिः । इति गाथार्थः ॥३६॥ इहाचार्यन्तरमतमाह—‘अणो’
इत्यादि, अन्ये तु-अपरे पुनः द्वयः पूर्णकलशादिसापने-पूर्णकलशमंगलदीपानां न्यासे उदधिमंगलादीनि-समुद्रज्वलनमंगल-
प्रभृतीनि जल्पन्ति-मणन्ति पठनीयतेति, अन्ये-अपरे पुनः सर्वत्र-सर्वप्रयोजनेषु प्रतिष्ठापनेषु भावतः-परमार्थतः मंगलमिति
गम्यं जिनरा एव-जिनेन्द्रा एव, न मंगलान्तरं, अतस्तत्रामैव सर्वत्र गाहीतव्यं । इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ प्रतिष्ठानन्तरं यद्विधेयं
तदाह—‘सत्तीणं’इत्यादि, ज्ञातव्या-यथाशक्तीत्यर्थः संपूजा-चतुर्वर्णश्रीश्रमणसंघाभ्यर्चनं विधेया, यस्माद्विज्ञेयपूजातो-धर्मार्चा-
यद्विद्विज्ञेयार्चनायाः सकाशात् बहुगुणा-महाफलेत्यर्थः एषा संपूजा, एतदपि कुत इत्याह-यद्-यस्मात् एषोऽयं संघः श्रुते-
सिद्धान्ते भणितः-अमिहितः तीर्थकरेभ्योऽनन्तरो द्वितीयस्थानवर्ती तीर्थकरानन्तरः, पूज्यत्वेनेति शेषः, अथवाऽविद्यमानानन्तरं-विशेषो
यस्य सोऽनन्तरः तीर्थकराणामनन्तरस्तीर्थकरानन्तरः-तीर्थकरतुल्य इत्यर्थः, तेषामपि तस्य पूज्यत्वात्, अथवा तीर्थकरोऽनन्तरो
यस्मात्स तथा, संपूर्वकं हि तीर्थकरस्य तीर्थकरां, संघ इति संबन्धितमेव । इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ अमुमेवार्थं समर्थयन्नाह—
‘गुणे’त्यादि, गुणसमुदायः-अनेकप्राणिष्वनानादिगुणसमूहः ‘संघो’चि संघ उच्यते, तस्य च प्रवचनं तीर्थमिति चेतौ शब्दो भवतो-
र्वेते एकार्थो-अभिप्रायो, यद्यपि प्रकृतं प्रवचनं वा पचनं प्रवचनं-द्विदशांगी तथा तरन्ति येन भवोदधिमिति तीर्थं-द्वादशां-

तं पुञ्चिष्या अरिहया पूजितपूयां य विणयकर्मं च । कयकिचोवि जह कहं कहेति गमते तद्वा तित्थं ॥४०॥
 एयमिह पूजियम्मी णत्थि तगं जं ण पूजियं होइ । सुअणेवि पूयणिजं ण गुणट्ठाणं ततो अपणं ॥ ४१ ॥
 तप्पूयापरिणामो हंदि महाविमगमो सुणेपणे । तद्देसपूयणम्मि वि देवपूयादिणाएण ॥४२॥

अथ तथाऽप्याधाराधेयोरभेदविश्रान्तात् प्रवचनं तीर्थं च संघ उच्यत इति, ततश्चानपेक्षितपुरुषादिभावतया गुणसमुदायरूपताया
 एवापेक्षणात्, तीर्थकरोऽपि च-जिनोऽपि च, आस्तामितरजनः, एतं-संघं नमति-चन्दते, धर्मकधारंभे “नमो तित्थस्सेति” भण-
 नात्, कुण इत्याह-गुरुमागतः-‘गुरुसंघं गुणात्मकान्तात्’ इत्येवंरूपो यो भावः-अध्यवसायः स गुरुभावस्तस्मात्, अथवा गुरुभा-
 वतो-गुरुत्वाद्गौरवार्हत्वात्, चैवेत्यवधारणार्थः । इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ अथ तीर्थकरनमनीयत्वं संघस्यागमेन दर्शयन्नाह-‘तप्पु-
 ण्ण्वी’त्यादि, तत्पूजिका-तीर्थहेतुका, तीर्थं च-संघः, ‘अरिहय’ति अर्हत्वा-तीर्थकरत्वं, प्रवचनवात्सल्ययादिलभ्यत्वात्तस्याः, तथा
 पूजितस्य मतः पूज्यैर्या संघस्य पूजा सा पूजितपूजा सा च प्रवर्ततां, पूजितपूजकत्वाल्लोकस्य, तथा विनयकर्मं च-वैनयिक-
 कृत्यं च कृतज्ञताधर्मगर्भं कृतं भवतु, विनयमूलो धर्म इत्याविष्करणार्थं, इत्येवं काष्णम्रयाश्रमति तीर्थमिति योगः । अथ कृतकृ-
 त्स्य किं तीर्थनमनेनेत्यत आह-कृतकृत्योऽपि-निष्ठितार्थोऽपि, आस्तामितर, यथा-यद्वत् कथा-धर्मदेशनां कथयति-करोति
 नमति-प्रणमति तथा-तद्वत् तीर्थ-संघं, तीर्थकरनागक्रमोदयादीचित्यप्रवृत्तेरिति गाथार्थः ॥४०॥ तदेवं-‘अण्यमी’त्यादि, एत-
 म्भिन् संघे पूजिते गति नास्ति-न विद्यते तत्र पूज्यं यन्न पूजितं-अर्चितं भवति, सर्वमेव पूजितं भवतीति भावः, कुत एतदेव-
 मित्याह-भुवनोऽपि-लोकोऽपि पूजनीयं-पूज्यं न-नैव गुणस्थानं-गुणास्पदं ततः भवता अन्यद्-अपरमस्ति । इति गाथार्थः ॥४१॥

आसन्नसिद्धियाणं लिङ्गमिणं जिणवरेहिं पणत्तं । संघमि चेव पूया सामण्णेणं गुणणिहिस्मि ॥४३॥
 एसा उ महादाणं एस चिय होति भावजण्णोत्ति । एसा गिहत्थसारो एस चिय संपयामूलं ॥४४॥
 एत्तीणं फलं जेयं परमं जेत्तवानमेव नियमेण । सुरणरसुद्धाहं अणुसंगियाहं इह किस्सिपलाल व ॥४५॥

अथ संघे ऋदेशपूजैव कर्तुं शक्या, न संघपूजा, न संघसकलसमयक्षेत्राश्रयत्वादित्याशंक्याह—‘तप्पूये’त्यादि, तत्पूजापरिणामः—संघपू-
 जनाध्यवसायः ‘संघमहं पूजयामि’ इत्येवंरूपः हृदीत्युपप्रदर्शने महाविषये—बृहद्ब्रह्मोचरः, मकारः प्राकृतत्वात्, ‘मुणेपब्बो’ति ज्ञातव्यः
 तद्देशपूजनेऽपि—संघैरुदेशार्चनेऽपि, अपिशब्दः परोक्ताभ्युपगममूचनार्थः, कथमेतदितिसद्विमित्याह—देवतपूजादिद्व्यतिरेक-देवतार्चनप्रभृत्यु-
 दाहरणेन, यथा हि देवतस्य राज्ञो वा मस्तकपादाद्येकदेशपूजनेऽपि तत्पूजापरिणामाद्वैयतादिः पूजितो भवति एवमेरुदेशपूजनेऽपि
 संघः पूजितो भवति । इति गाथार्थः ॥४२॥ संपूजामेव गाथात्रयेण स्तुतब्रह्म—‘आसन्ने’त्यादि, ‘एसे’त्यादि, ‘एत्ती’त्यादि च,
 आसन्नसिद्धिकानां—समासस्वीभूतनिवृत्तीनां जीवानां लिङ्गं—चिह्नं इदमेतत्, जिनवरैः—तीर्थकुम्भिः प्रक्षप्तं—उत्तं, यत् किमित्याह—
 संघे—चतुर्विधे साध्यादिरूपे चैवशब्दोऽयधारणार्थः स नोतत्र संभृत्यते, पूजा—अर्चना, कथं?—मामान्येनैव, न तु परिव-
 यस्याजन्यादिविशेषेण, विशेषापेक्षया हि गुणानामुपसर्जनमात्रो भवति, म्याजन्यादिविशेषमेव च प्रधानता स्यादिति, गुणनिधौ—
 ज्ञानादिगुणरत्ननिधाने, गुणनिधानत्वादिति भाव इति ॥४३॥ एषा तु—इयमेव संपूजा महादानं—उत्तमविश्राणनं, एवैव च भवति—
 जायते भावयज्ञः—परमार्थयामः । इतिः समाप्तौ । एषा संपूजा गृहस्थमारो—गृहिणां सार इव सारः—सर्वस्वं, ईक्षितार्थसाधकत्वात्
 गृहस्थधर्मसारो वा, एवैव च संपन्मूलं—श्रीकारणमिति ॥४४॥ एतस्याः संपूजायाः फलं—साध्यं क्षेत्रं—ज्ञातव्यं परमं—प्रधानं

कथमेतथ पसंगेन उत्तरकालोचियं इहण्णंपि । अणुरुवं कायव्वं तित्युण्णतिकारं गिधमा ॥४६॥
 उचिओ जणोवयारो विसेसओ णवरि सयणवग्गम्मि । साहम्मियवग्गम्मि य एयं खलु परमवच्छल्लं ॥४७॥
 अट्ठाहिया य महिमा सम्मं अणुबंधसाहिगा केहं । अण्णे उ तिण्णि दियहे णिओगओ चेव कायव्वो ॥४८॥
 तत्तो विसेसपूयापुब्बं विहिणा पडिस्सरोसुयणं । भूयबलिदीणवानं एत्थंपि ससत्तिओ किंपि ॥४९॥

निर्वाणमेव-निर्वृतिरेव नियमेन-अवश्यंतया, सुरनरसुखानि प्रतीतानि आनुपंगिकाणि-प्रासंगिकानि, न परमाणीत्यर्थः, इह-संव-
 पूजायां फलविचारे वा, किंवदित्याह-कुर्यौ-कर्मणे पलालं-चुसं कुपिपलालं तदिव-तद्वदिति गायथ्यार्थः ॥४६॥ संवपूजाप्रक-
 रणमुपसंहरन्नाह-'कथे'त्यादि, कृतं-अलं अत्र प्रतिष्ठाधिकारे प्रसंगेन-प्रसंगभणितेन पूजाविषयेण, उत्तरकालोचितं-प्रतिष्ठोत्तरसमयानु-
 रूपं इह प्रतिष्ठापर्वणि अन्यदपि उक्ततिरिक्तमपि अमारिषोषणादि अनुरूपं-उचितं कर्तव्यं-विधेयं तीर्थोन्नतिकारकं-प्रवचनमभावना-
 कारि नियमाद्-अवश्यंतया । इति गायार्थः ॥४६॥ 'उच्ची'त्यादि, उचितो-योग्यः जनोपचारो-लोकपूजा सामान्यतो विधेयः, विद्योपतो-
 विद्योपेण नवरं-केवलं स्वजनवर्गं-स्वकीयलोके प्रत्यासन्नतरत्वात्, साधर्मिकवर्गे च-स्वजनातिरिक्तसमानधार्मिकजने च धर्मबहुमानात्,
 विद्योपत इति प्रकृतं, कस्मादेवमित्याह-एतत् खलु-एतदेव पाठान्तरेण एवं खलु-इत्थमेवेत्यर्थः प्रतिष्ठोद्देशकतोपचाररूपं परमवात्सल्यं-
 प्रधानगौरवं च स्वजनसाधर्मिकाणां । इति गायार्थः ॥ ४७॥ 'अट्ठे'त्यादि, अष्टाद्विका-अष्टद्विसिकी चशब्दः समुच्चये महिमा-महोत्सवः,
 महिमाशब्दश्च स्त्रीलिंगोऽपि दृश्यते, सम्यग्-मावतः, सा ह्यनुबन्धसाधिका-पूजाऽविच्छेदगमिका भवतीति केचिदाचार्या वदन्ति, अन्ये
 तु-अपरे पुनराचार्याः त्रीन् दिवसान् यावत् महिमा नियोगत एव-नियमेनैव चैवशब्दोऽवधारणार्थः कर्तव्या-विधेया । इति गायार्थः

तत्तो पडिदिणपूयाविहाणओ तह तहेह कायन्वं । विहिताणुद्धानं खलु भवविरट्फलं जहा होति ॥५०॥

॥ पट्टाविही सम्मत्तो ॥ ८ ॥

॥४८॥ 'तत्तो' इत्यादि, ततो-महिमानन्तरं विशेषपूजापूर्वं-प्राक्तनदिनापेक्षया विशिष्टतार्चनपुरःसरं विधिना शास्त्रोक्तेन सांप्र-
दायिकेन वा प्रतिसरोन्मोचनं-कंकणमोचनं विधेयं, तथा भूतगलिः-प्रेतोपहारः पत्रपुष्पफलाधुताढ्यः सुरभिगन्धोदकोन्मिश्रः
सिद्धान्नप्रक्षेपरूपः दीनदानं-कृपणेभ्योज्जुकंपावितरणं, ततः पदद्वयस्य समाहारद्वन्द्वः, अत्रापि-कंकणमोचने, न केवलं प्रतिष्ठा-
नन्तरमेवेत्यपिशब्दार्थः, स्वशक्तितः-स्वकीयं चित्तवित्तसामार्थमाश्रित्य किमपि-प्रतिष्ठापसरापेक्षया स्तोकं । इति गाथार्थः ॥४९॥
अथ प्रकरणार्थोपसंहारार्थमाह- 'तत्तो' इत्यादि, ततः-कंकणोन्मोचनानन्तरं प्रतिदिनपूजाविधानतः-अनुदिवसार्चनकरणेन तथा
तथा-तेन तेन प्रकारेण विचित्ररूपतयेत्यर्थः इह जिनविधे प्रतिष्ठिते सति कर्तव्यं-विधेयं विहितानुष्ठानं-पूजावंदनयागास्नानादि,
खलुरवधारणे स चोत्तरत्र संभ्रम्यते, भवविरहफलमेव-संसारवियोगसाधकमेव यथेति-तथाशब्दस्य वीप्सायां प्रयुक्तत्वाद्यथाशब्दो-
ऽपि वीप्सायामेव द्रष्टव्यः तेन यथा यथा-येन प्रकारेण भवति-जायत इत्युपदेशः । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥]

॥

॥ प्रतिष्ठाप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥८॥

॥

॥ अथ नवमपञ्चाशकवृत्तिः ॥ ९ ॥

नमिच्छन् वद्धमाणं सम्मं संखेयञ्चो पचक्खामि । जिणजत्ताए विहाणं सिद्धिफलं सुत्तणीईए ॥१॥
 दंसणमिह मोक्खुंगं परमं एयस्स अट्ठहाऽऽपारो । निस्संकादी भणितो पभावणंतो जिणिदेहि ॥२॥
 पवरा पभावणा इह असेसभावंमि तीए सवभावा । जिणजत्ता य तयंगं जं पवरं ता पयासोऽयं ॥३॥

उक्ता प्रतिष्ठा, तदनन्तरं च यात्रा वक्तव्या भवति “जिणभवणविचठावणज्जापूयाइ सुत्तञ्चो विहिणा” इति द्रव्यस्त-
 वक्रमायातत्वात्, अतस्तद्विधिं विमणिपुर्भगलादिप्रतिपादनायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य वर्धमानं-महावीरं सम्यग्-भावतः
 संक्षेपतः-समासेन प्रवक्ष्यामि-भणिष्यामि जिनयात्राया-अर्हदुत्सवस्य विधानं-विधिं सिद्धिफलं-मोक्षप्रयोजनं सूत्रनीत्या-आगम-
 न्यायेन । इति गाथार्थः ॥ १ ॥ ‘जिनयात्राविधिं प्रवक्ष्यामी’त्युक्तं, अथ तत्पस्तानावयैवाह—‘दंसणे’त्यादि, दर्शनं-सम्यक्त्वं
 इह प्रवचने मोक्षांगं-सिद्धिकारणं परमं-प्रधानं, आदिकारणत्वात्तस्य, अनन्तरकारणतया तु परमं चारित्रमेव “सरो चरणस्स
 निम्बानं” इति वचनादिति, एतस्य दर्शनस्य पुनः अपधा-अष्टाभिः प्रकारैराचारो-व्यवहारः, यः सम्यग्दर्शनिनामाचारः स
 दर्शनस्याचार उच्यते, गुणगुणिनोरभेदात्, तमेवाह-संका-संख्यस्तदभावो निःशङ्कं-निःशङ्कितत्वं तदादिर्यस्य स निःशङ्कादिः,
 भणितः-अभिहितः प्रमात्रान्तो-जिनशासनोद्भूतान्नामानः जिनेन्द्रैः-तीर्थकरैः, तथाहि-“निस्संकिय निक्खिय निव्वतिगिच्छा
 अमूढदिट्ठी य । उवचूह थिरीकरणे वच्छ पमावणा अ ॥१॥” इति गाथार्थः ॥२॥ ततः किमत आह—‘पचरे’त्यादि, प्रवरा-

जत्ता महसवो खलु उद्दिस्स जिणे स कीरई जो उ । सो जिणजत्ता भण्णइ तीणं विहाणं तु दाणाइ ॥४॥
दाणं ? तवोवहाणं ? सरीरसक्कारमो ३ जहासत्ति । उचितं च गीतवाइय ४ धुतिथोत्ता ५ पेच्छणादी ६ या ॥५॥

दाणं अणुकंपाणं दीणाणाहाण सत्तिओ जेयं । तित्थंकरणात्तेणं साहूण य पचवुद्धीए ॥६॥

प्रधाना प्रभावना-जिनशामनोद्भावना इहाष्टप्रकारे सम्यग्दर्शनाचारे, कुत एवमित्याह-अशेषाणां-समस्तानां निःशंकितादिमम्य-
गदर्शनाचाराणां भावः-सत्ताशेषभावस्तस्मिन् सति तस्याः प्रभावनायाः सद्भावात्-संभवात्, निःशंकितादिगुणयुक्त एव हि प्रभा-
वको भवतीति, ततोऽपि किमित्याह-जिनयात्रा च-जिनोद्देशमहः पुनः तदंगं-जिनप्रवचनप्रभावनाकारणं यद्-यस्मादेतोः प्रवरं-
प्रधानं तत्-तस्मादेतोः प्रयामः-प्रयत्नोऽयमेवं वक्ष्यमाणस्वरूपो जिनयात्राविषयः । इति गाथार्थः ॥३॥ अथ जिनयात्रेति कोऽर्थः
इत्यस्यां जिज्ञासायामाह-‘जत्ते’त्यादि, यात्रा, केल्याह-महोत्सवः खलु-गहामह एव, न तु देशान्तरगमनं, ततः किमत आह-
उद्दिश्य-आश्रित्य जिनान्-अर्हतः स इति महोत्सवः ‘जिणे उ’ इत्यत्र तु पाठान्तरे जिनांस्तु-जिनानेवेति व्याख्येयं क्रियते-विधीयते
यस्तु-य एव न इत्यभावेव महोत्सवः जिनयात्रेति भण्यते-अभिधीयते, तस्या जिनयात्रायाः विधानं तु-कल्पः पुनः दानादि-
विश्राणनप्रभृति, आदिशब्दात्तपःप्रभृतिग्रहः । इति गाथार्थः ॥४॥ एतदेवाह-‘दाण’मित्यादि, दानं-चित्तरणं तथा तपउपधानं-
तपःकर्म तथा सरीरसत्कारो-देहभूषण, मशब्दः प्राकृतस्त्रैलीप्रभवः, यथाशक्ति-सामर्थ्यानतिक्रमेण, इदं च क्रियाविशेषणं प्रत्येकं
दानादिषु संप्रध्यते, उचितं-योग्यं चशब्दः समुच्चये गीतं च-गेयं वादितं च-पटहादिनादितं गीतवादितं अनुस्वारलोपश्चात्र द्रष्टव्यः
प्राकृतत्वात् तथा स्तुतिलोत्राणि-एकानेकश्लोकरूपाणि प्रेक्षणादि च-प्रेक्षणकप्रभृति च, आदिशब्दान् कान्यकथारथभ्रमणादिप-

एकासणाह णियमा तवोत्रहाणंये एत्थं कायंन्वं । तत्तो भावविसुद्धी णियमा विहिसेवणा च्चैव ॥ ७ ॥
 चत्थविलेवणमल्ल्यादिण्हिं विविहो सरीरसकारो । कायन्वो जहसत्ति पवरो देविदणाण्ण ॥ ८ ॥

रिग्रहः, जिनयात्राविधानं भवतीति प्रक्रमः । इति द्वारगाथासंक्षेपार्थः ॥५॥ अथ दानद्वारविवरणायाह—‘दाण’मित्यादि, दानं-
 वितरणमन्नादेः अनुरूपया-द्वयया दीनानाथेभ्यः, तत्र दीनाः-क्षीणविभवत्वाद्देन्यं प्राप्तस्त एव सानाथ्यकारिरहिता अनाथा
 अवस्तेभ्यः, शक्तिवः-चित्तवित्तगतं सामर्थ्यमाश्रित्येत्यर्थः द्येयं-ज्ञातव्यं । अथ दीनादीनाममंषतत्वात्तदानस्य दोषोपेक्षत्वादसं-
 गतं तदानमित्याशंक्याह-तीर्थकरस्रुतेन-जिनोदाहरणेन, तथाहि-संगतं दीनादिदान प्रभावनांगत्वात् जिनस्येव, अथवा तीर्थ-
 करन्यायेन निर्विशेषतयेत्यर्थः, तीर्थकरप्रमाणतो वा, तथाहि-न दीनादिदानमविधेयं, जिनाचरितत्वात्, महाप्रतापुपालनमदिति ।
 दीनादीनामनुकंपया तावदानं, अथ माधूनामपि किं तथैवेत्याशंकायामाह-माधूनां च-संयतेभ्यः पुनः पात्रबुद्ध्या-ज्ञानादिगुणरत्न-
 भाननमेते इति धिया भक्त्या । इति गाथार्थः ॥६॥ उक्त दानद्वारं, अथ तपोद्वारमाह—‘एक्के’त्यादि, एकाशनादि-एकमक्तप्रमृति,
 आदिशब्दाच्चतुर्थादिपरिग्रहः, नियमाद्-अवश्यंतया उपधीयतेऽनेन्युपधानं-चारित्रोपपन्नहेतुः तप एवोपधानं तपउपधानं
 तदपि, न केवलं दानमेव, अत्र जिनयात्रायां कर्तव्यं-विधेयं भवति, कस्मादिदं कर्तव्यमित्याह-ततः-तपउपधानात् भाववि-
 शुद्धिः-अभ्यवसायनैर्फलं नियमाद्-अवश्यंतया भवति, भावविशुद्धिरेव धर्मार्थिनामुपादेयेति, तथा अधिसेयना-जिनयात्रानी-
 त्यनुपालना चैवेति समुच्चयार्थः । इति गाथार्थः ॥७॥ उक्तं तपोद्वारं, अथ शरीरमत्कारद्वारमाह—‘वन्थे’त्यादि, वस्त्रविलेपनमाल्यादि-
 भिः-वासोऽनुलेपनपुष्पप्रमृतिभिः, आदिशब्दादलंकारपरिग्रहः, स्वविधो-यदुविधः शरीरसत्कारो देहभूषा कर्तव्यो-प्रियेयः यथाशक्ति

उचियमिह गीयचाइयमुचियाण वयाइएहि जं रमं । जिणगुणविसयं सदम्मवुद्धिजणं अणुवहासं ॥९॥
 थुइथोत्ता पुण उचिया गंभीरययथविरइया जे उ । संवेगवुद्धिजणा समा य पाएण सञ्चेसिं ॥१०॥
 पेच्छणगावि णडादी धम्मियणाडयजुआ इहं उचिया । पत्थावो पुण नेओ इमेसिमारं भमादीओ ॥११॥

शक्यनतिक्रमेण प्रवरः—सर्वोत्तमः, कथं?—देवेन्द्रज्ञातेन—सुरदाजोदाहरणेन, यथा हि भगवतामर्हतां जन्ममहादिषु सुरेन्द्रः सर्व-
 विभूत्या सर्वादरेण च शरीरसत्कारं विधत्ते तद्वदन्यैरप्यसौ विधेयः । इति गाथार्थः ॥ ८ ॥ उक्तः शरीरसत्कारः, अथोचितं गीता-
 दाह 'उ-ची'त्यादि, उचितं—योग्यं इह जिनयानायां गीतवादितां—गेयवाद्यं, किञ्चिदमित्याह—उचितानां—योग्यानां स्वभूमिकापेक्षया
 वय आदिकैः—कालकृतावस्थापमृतिभिः अथवा वयोवैलक्षण्यरूपसौभाग्योदायैश्च पर्यादिभिर्मर्चैः यद्रम्यं—रमणीयं जिनगुणविषयं—वीत-
 रागत्यादितीर्थंकरगुणगोचरं, न राजादिगुणविषयं, तदपि सद्वर्णवुद्धिजनकं—सुन्दरधर्ममस्तुत्पादकं तदप्यनुपहासं—अविद्यमानोपहा-
 समनुपहासम् । इति गाथार्थः ॥ ९ ॥ स्तुतिस्तोत्रद्वाराभिधानायाह—'शुई'त्यादि, स्तुतिस्तोत्राणि प्रतीतानि पुनः शब्दो विशेष-
 द्योतनार्थः उचितानि—योग्यानि, किञ्चिधानीत्याह—गंभीरैः—अतुच्छतात्यश्रुमयुद्धिगम्यैः पदार्थैः—शब्दाभिधेयैर्विरचितानि—विहि-
 तानि गंभीरपदार्थविरचितानि यानि तु—यान्येव, तान्यपि संवेगवुद्धिजनकानि—मोक्षामिलापतिश्रयकारीणि सगानि च—तुल्यानि च अवि-
 पमाणि वा सुबोधनीत्याह, प्रायेण—वाङ्मूलेन सर्वेषां—स्तोत्राणां, अतुल्यादिस्तोत्रादिपाठे हि कोलाहल एव भवति, न पुनस्तच्छ्रोतॄणां
 भावोत्कर्षः । इति गाथार्थः ॥ १० ॥ उक्तं स्तुत्यादिद्वारं, अथ प्रेक्षणकादिद्वारमाह—'वेच्छे'त्यादि, प्रेक्षणकान्यपि—प्रेक्षाविधयः,
 अपिशब्दः स्तुत्याद्यपेक्षया समुच्चये, किंस्वरूपाणि?—'नडाइ'ति नटः—शैल्वरः तत्प्रवर्तितं यत्प्रेक्षणं तत्र नट एवोच्यते नटप्रेक्षणक-

आरंभे चिय दाणं दीणादीण मणतुट्टिजणत्थं । रणणाऽमाघायकारणमणहं गुरुणा ससत्तीए ॥१२॥
 विसयपवेसे रणणो उ दंसणं उगगहादिकहणा य । अणुजाणाचण विहिणा तेणानुण्णाए संवासो ॥१३॥

मित्यर्थः तदादिषेपां प्रेक्षणकानां तानि नटादीनि, आदिशब्दात्तदितरपरिग्रहः, तानि चेह किञ्चिद्विधान्युचितानीत्याह-धार्मिकनाटक-
 युतानि-जिनजन्माभ्युदयभरतनिष्क्रमणादिधर्मसम्बद्धनाटकोपेतानि इह-जिनयात्रायां उचितानि-योग्यानि, भव्यश्रोतृणां संवेगो-
 त्पादकत्वात्, प्रस्तावः-अवसरः पुनःशब्दो विशेषणार्थः त्रयो ज्ञातव्यः एषां प्रेक्षणकानां आरंभादिः-यात्रारंभादिः, आदिशब्दा-
 द्यात्रामभ्यादिः । इति गार्थार्थः ॥ ११ ॥ प्रेक्षणकानामारंभादिः प्रस्ताव उक्तः, अथ दानस्य कः प्रस्ताव इत्याशंकायामाह-‘आरंभि-
 त्यादि, ‘आरंभे चिय’ यात्रारंभकाल एव दानं-वितरणं विधेयं भवति, किमर्थमित्याह-दीनादीनां-रंकप्रभृतीनां मनस्तुष्टिजन-
 नार्थ-नित्तोपविधानाय । तथा राज्ञा-नृपेण मा-लक्ष्मीः, सा च द्वेधा-धनलक्ष्मीः प्राणलक्ष्मीश्च अतस्तस्या घातो-हननं तस्या-
 भावोऽमाधातः, अमारिरद्रव्यापहारश्चेत्यर्थः तस्य कारणं-विधापनममाधातकारणं अनर्थ-निर्दोषं, वधप्रवृत्तमोजनवृत्तिमात्रसंपादनेन,
 अन्यथा तद्व्युच्छेदापत्तेः, गुरुणा-प्रावचनिकेन स्वशक्त्या-स्वसामर्थ्येन । इति गार्थार्थः ॥ १२ ॥ प्रस्तुतविधिसमर्थनायागमविधि-
 माह-‘चिमये’त्यादि, विषयप्रवेशे-मंडलग्रवेशने राज्ञो-नृपतेः समुच्चयार्थः तेन तदभावे तन्मान्ययुवराजमहत्तमादेश
 दर्शनं-मीलकः कार्यं, दर्शने च सति किमागमनकारणमिति च तेन पृष्टेऽवग्रहस्य-‘देविद १ राय २ गिहवई ३ सागर ४ साहम्मि ५
 उगगहो चेव’ इत्येवंविधस्य, आदिशब्दाद् ‘राजराक्षितास्तपस्विनो भवन्ती’ त्यादेश, यदाह-“क्षुद्रलोकाकुले लोके, धर्मं कुर्युः कथं हि ते ।
 क्षान्तदान्ता अहंतास्तांश्चेद्राजा न रसति ? ॥१॥” इति कथनं-प्ररूपणा अवग्रहादिकथना, चशब्दः समुच्चये, कार्येति शेषः । तत-

एसा पवयणणीती एव वसंताण णिज्जरा विउला । इहलोयम्मिवि दोसा ण होंति णियमा गुणा होंति ॥१४॥
 दिट्ठो पवयणगुरुणा राया अणुसासिओ य विहिणा उ । तं नत्थि जण्ण वियरह कित्तियमिह आमघाउत्ति ? ॥१५॥
 एत्थमणुसासणविही भणिओ सामण्णगुणपसंसाए । गंभीराहरणेहि उत्तीहि य भावसारहि ॥१६॥

अनुज्ञापनं-मुत्कलनं कार्यमवग्रहस्य विधिना-आगमनीत्या ततस्तेन-राज्ञा राजसंगतेन वा अनुज्ञाते-मुत्कलितेऽवग्रहे संवामः-निवामः
 तद्देशे विधेयः । इति गाथार्थः ॥१३॥ कस्मादेवं विधीयत इत्याह—‘एसे’त्यादि, एपाऽनन्तरोक्ता प्रवचननीतिः-आगमन्यायो,
 वर्तते, अथानया को गुण इत्याह-एवं-अनन्तरोक्तनीत्या यमतां तद्देशे निवसतां भिर्जरा-कर्मक्षयः विपुला-चह्नी, अदत्तादान-
 व्रतस्य निरतिचारस्यानुपालनादाज्ञाऽऽराधनाच्च, न चैतावदेवात्र फलमित्याह-इहलोकैऽपि-अत्रापि जन्मनि, आस्तां परलोकै, दोषाः-
 प्रत्यनीककृतोपद्रवलक्षणाः न भवन्ति-न जायन्ते नियमाद्-अप्रशंभावेन, गुणाः पुष्पा-राजपरिग्रहाह्लोकं मान्यतादयः भवन्ति-
 जायन्ते, यदाह—‘गन्तव्यं राजकुले द्रष्टव्या राजपूजिता लोकाः । यद्यपि न भवन्त्यर्था भवन्त्यनर्थप्रतीघाताः ॥ १ ॥’ इति
 गाथार्थः ॥ १४ ॥ ये गुणा भवन्ति तानेवाह—‘दिट्ठो’ इत्यादि, दृष्टः-अवलोकितः प्रवचनगुरुणा-प्रधानाचार्येण राजा-नुपतिः
 अनुशासितः-अनुशिष्टश्च विधिना तु-प्रवचननीत्येव तत्प्रकृत्यनुवर्तनादिलक्षणया, यदाह—‘यालादिभावमेवं सम्यग् विज्ञाय देहिनां
 गुरुणा । सद्धमदेशन’ इति कर्तव्या तदनुसारेण ॥ १ ॥’ एवं चासौ ग्रन्थदिवगनाः तद्वस्तु नास्ति-न विद्यते यन्न वितरति-न
 ददाति, सर्वमेव ददातीत्यर्थः । कियत्-किपरिमाणं, अल्पमितिकृत्वा, ददात्येवेत्यर्थः इह-यात्रावसरे अमाघातः-प्राणिघातनि-
 चारणं, इतिशब्द उपप्रदर्शनार्थः । इति गाथार्थः ॥ १५ ॥ ‘अनुशासित’ इत्युक्तं, अतस्तदनुशासनविधिं प्रस्तावयन्नाह—‘एत्थे’-

सामण्णे मणुयत्ते धम्माउ णरीसरत्तण जेयं । इय मुणिरुणं सुंदर ! जंतो एयम्मिस्स कायब्बो ॥१७॥
 इट्ठीण मूलमेसो सव्वासि जणमणोहराणंति । एसो य जाणवत्तं जेओ संसारजलहिम्मि ॥१८॥ युग्मम् ॥
 जायइ य सुहो एसो उचियत्थापायणेण सव्वस्स । जत्ताए वीयरगाण विसयसारत्तओ पवरो ॥१९॥

त्यादि, अत्र राजविषये अनुशासनविधिः—अनुशास्तिविधानं मणित—उक्तः स्वरिभिः, कथं ?—सामान्यगुणप्रशंसया—लोकलोको-
 चराविरुद्धविनयदाक्षिण्यसौजन्यादिगुणस्तुत्या तथा गंभीरोदाहरणैः—अतुच्छज्ञातिर्महापुरुषगतैः उक्तिमिध—भणितिमिध भाव-
 साराभिः—भावगर्भाभिः, न तु तद्विकलाभिः इति गार्थः ॥ १६ ॥ अनुशासनविधिमेवाह—‘सामण्णे’ इत्यादि, ‘इट्ठी’-
 त्यादि, ‘जायइ’त्यादि, सामान्ये—बहूनां प्राणिनां साधारणे मनुजत्वे—नरत्वे धर्मात्—कुशलकर्मणः नरेश्वरत्वं—नृपत्वं भवती-
 ति ज्ञेयं—ज्ञातव्यं । इति—एतत् ज्ञात्वा—अवगम्य सुन्दर—नरप्रधान ! यत्न—उद्यमः अत्र धर्मं कर्तव्यो—विधेयो भवति । इति
 गार्थः ॥१७॥ ऋद्धीनां—संपदां मूलमि मूलं—कारणं एष धर्मः सर्वासां—नरामसंबन्धिनीनां जनमनोहराणां—लोकचेतोहारिणीनां,
 इतिशब्दो लोकप्रसिद्धस्य संपदां जनमनोहरत्वस्योपदर्शनार्थः, अनेन च सांसारिकफलसाधकत्वस्योपदर्शितं । अथ निर्वाणफलसा-
 धकत्वमस्याह—एष च—अयमेव यानपात्रं—बोहित्य इव ज्ञेयो—ज्ञातव्यः संसारजलधौ—भवोदधौ तरोतव्ये । इति गार्थः ॥१८॥
 कथं पुनरेष भवतीत्याह—जायते—संपद्यते चशब्दः पुनरर्थः शुभः—कुशलानुबन्धः शुभनिमित्तत्वात् एष धर्मः उचितार्थापादनेन—
 अनुरूपवस्तुसंपादनेन सर्वस्य—समस्तजनस्य । इहैव विशेषमाह—‘जत्ताए’ इत्यादि, काव्वा चेदमब्धेयं, यात्रया—उत्सवेन पुनर्यात्रायां
 वा उचितार्थापादनेनेति प्रकृतं, केषां ?—वीतरागणां—जिनानां, विषयसारत्वतः—प्रधानगोचरत्वात्, वीतरागा एव हि निखिल-

एतीह सञ्चसत्ता सुहिया सु अहेसि तंमि कालंमि । एण्हिपि आमघाण कुणसु तं चेव एतेसि ॥२०॥

तस्मि असंते राया दट्ठब्बो सावगेहि वि कमेणं । कारेयब्बो य तहा दाणेणवि आमघाउत्ति ॥२१॥

तेसिपि घायगणं दायब्बं सामएुब्बगं दाणं । तत्ति यदिणाण उचियं कायब्बा देसणा य सुहा ॥२२॥

भुवनजनातिशायिगुणत्वेन यात्रागोचरोऽनुपचरितो भवतीति, प्रवरः—प्रधानतरः श्रेष्ठजनोचितार्थसंपादनोद्भवधर्मपिष्यया एष जायत इति प्रकृतं । इति गाथार्थः ॥ १९ ॥ अचिह्रुतराजानुशासनविधौ यो भावस्तं प्रकटयन्नाह—‘एती’त्यादि, एतया—वीतरागयात्रया एतस्यां वा सर्वसत्त्वाः—समस्तदेहिनः सुरिता एव—आनन्दवन्त एव सुशब्दोऽवधारणार्थः ‘अहेसि’ चि अभूवन् तस्मिन् काले—तदा यदा जिनानां जन्माद्यभवत्, ततश्चेदानीमपि—अधुनाऽपि, यथाऽतीतकाल इत्यपिशब्दार्थः, ‘आमघाएण’ चि प्राकृतत्वात् अमाघातेन—अमारिप्रदानेन कुरुष्व—विधेहि इति महाराज ! तदेव—सुखितत्वमेव एतेषां सर्वसत्त्वानां । इति गाथार्थः ॥२०॥ अथाचार्यो न भवेत्तत्र तदा को विधिरित्याह—‘तम्ममी’त्यादि, तस्मिन् प्रवचनगुरौ असति—विद्यमाने, उपलक्षणत्वाद्वाजदर्शनाद्यसमर्थे वा, राजा—नरपतिः द्रष्टव्यो—दर्शनीयः श्रावकैरपि—श्रमणोपासकैरपि, न तु न द्रष्टव्य इत्येतदर्थसंस्मृचनार्थोऽपिशब्दः, क्रमेण—नीत्या तद्वाजकुलप्रसिद्ध्या, कारयितव्यो—विधापयितव्यो राज्ञा, चशब्दः समुच्चये, तथेति वाक्योपक्षेपमात्रार्थः तथा कारयितव्यश्चेत्येवं चास्य प्रयोग इति, नेच्छति चेद्राजा तं कारयितुं तदा दानेनापि—द्रव्यवितरणतोऽपि, न केवलं वचनेनेत्यपिशब्दार्थः ‘आमघाउ’चि अमाघातः—प्राणिनाममारिः, इतिशब्दः समाप्त्यर्थः । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ किंचान्यत्—‘तेसि’मित्यादि, तेषामपि न केवलममाघात एव कारयितव्य इत्यपिशब्दार्थः घातकानां—प्राणिवधोपजीविनां मत्स्यवन्धादीनां दातव्यं—देयं सामपूर्वकं—प्रे-

तित्थस्स वणवाओ एवं लोगम्मि वोहिलाभो य । केसिचि होह परमो अण्णेसि वीयलाभोत्ति ॥२३॥
जा चिय गुणपडिवत्ती सव्वणुमयम्मि होह पडिसुद्धा । स चिय जायति वीयं वोहीण तेणगाएणं ॥२४॥
इयसामत्थाभावे दोहिवि वग्गेहिं पुच्चपुरिसाणं । इयसामत्थजुयाणं बहुमाणो होति कायव्वो ॥२५॥

मोत्पादकवचनपुरस्सरं दान-अन्नादिवितरणं सागद्दिनानां-यात्रापरिमाणदिवसानां उचितं-योग्यं, कर्तव्या-विधेया देशना च-
धर्मदेशना च शुभा-अनवद्या, यथा-भवतामप्येव धर्मावाप्तिसिर्भविष्यतीत्यादिरूपेति, अनेन च परोपतापपरिहारो धर्मार्थिनां श्रेया-
निर्युक्तमिति गाथार्थः ॥ २२ ॥ एवं क्रियमाणे को गुण इत्याह-‘तित्थे’त्यादि, तीर्थस-जिनप्रवचनस्य वर्णवादः-श्लाघा एवं-
अमुना प्रकारेण दानपूर्वकामायातकारणलक्षणेन लोके-जने भवति, ततश्च किमित्याह-वोधिलामः-सम्यग्दर्शनमाप्तिः चशब्दः
पुनरर्थो भिन्नकमश्च केषांचिल्लघुकर्मणां प्राणिनां भवति-जायते परमः-प्रधानोऽक्षेपेण मोक्षसाधकत्वात्, अन्येषां पुनः-अपरेषां
पुनः वीजलामः-सम्यग्दर्शनवीजस्य-जिनशासनपक्षपातरूपशुभाध्यवसायलक्षणस्य प्राप्तिः, इतिशब्दः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥२३॥
कयं तीर्थगणवाद एव नोधिबीजं भवति !, अत आह-‘जे’त्यादि, चियशब्द एवकारार्थः स चापिशब्दार्थः, ततश्च याऽपि-काचिदवपाऽ-
पीत्यर्थः गुणप्रतिपत्तिः-गुणाभ्युपगतिः सर्वज्ञमते-जिनशासनविषये भवति-जायते परिशुद्धा-भावगर्भा सापि गुणप्रतिपत्तिः जायते-
संपद्यते बीजं-हेतुः बोधेः-सम्यग्दर्शनप्रतिपत्तेः, चोरोदाहरणेन । तच्च प्रागुक्तमिति गाथार्थः ॥ २४ ॥ यदि आवका अपि राजदर्श
नाममर्थान्तदा को विधििरित्याह-‘इये’त्यादि, इति-उत्तरूपे राजदर्शनद्वारेणामाघातकारणे यत्सामर्थ्य-बलं तस्य योऽभावः न
तथा तस्मिन् द्वाभ्यामपि, आस्तामे केन, उर्गाभ्यां-समुदायाभ्यां-प्रवचनगुरुश्रावकलक्षणाभ्यां पूर्वपुरुषाणां-अतीतमानवानां इति-

ते धण्णा सप्पुरिस्सा जे णं एवमेव निस्सेसं । पुंन्वि करिं सु किंचं जिणजत्ताए विहाणेणं ॥२६॥
 अम्हे उ तट् अथण्णा धण्णा उण एत्तिण्ण जं तेस्सि । बहु मण्णामो चरियं मुहाचंद् धम्मपुरिस्साणं ॥२७॥
 इय बहुमाणा तेस्सि गुणणमणुमोयणा निओगेणं । तत्तो तत्तुद्धं चिय होइ फलं आसयविसेसा ॥२८॥

निसामर्थ्ययुताना-अमाघातराणवल्लयुक्तानां चद्रमानाः-प्रीतिविशेषः भवति-यर्तने कर्तव्यः-विधेयः । इति गाथार्थः ॥ २५ ॥
 उद्गुमानमेव स्वरूपत आह—‘ते’ इत्यादि, ‘अम्हे’ इत्यादि, ते पूर्वपुरुषाः धन्याः-श्लाघ्याः सत्पुरुषाः-महापुरुषाः वर्तन्ते ये एतद-
 नन्तरोक्तं कृत्यमिति गोगः एवमेव-उक्तन्यायेनैव निःशेषं-सर्व पूर्वकाले ‘करिं सु’ चि अकार्पुः कृत्यं-करणीयं दानपूर्वकामायातलक्षणं
 जिनयात्रायां-जिनोत्सवे विधानेन-विधिना इति गाथार्थः ॥२६॥ वयं तु-वयं पुनः तथा-तेन प्रकारेण जिनयात्रादिगमयविधान-
 र्त्वादनसामर्थ्याभावलक्षणेन अधन्या-अश्लाघ्याः धन्याः पुनः इयता-एतावता यत्तेषां पूर्वपुरुषाणां बहु मन्यामहे-पक्षपा-
 लविषयीकृतं चरित-चेष्टितं सुखामं तु-सुलकारणं शुभामहं वा धर्मपुरुषाणां-धर्मप्रधाननराणां, वीरपुरुषाणामिति च पाठान्तर-
 मिति गाथार्थः ॥२७॥ एतद्बहुमानस्य फलमाह—‘इधे’ इत्यादि, इदानीं (ति-एवं) बहुमानाद्-अनन्तरोक्तपक्षपाताद्धेतोः तेषां पूर्व-
 पुरुषाणां सरक्तानां गुणानां-धर्मचरणादीनां अनुमोदना-अनुमतिः नियोगेन-अवश्यं तथा भवति, ‘तत्तो’ चि ततश्च-गुणानुमोद-
 नातः तत्तुल्यमेव-पूर्वपुरुषानुष्ठानसममेव भवति-ज्जायते फलं-कर्मक्षयादिको गुणः, यदाह-‘अप्पहिपमायंत्तो- अनुमोयंत्तो य
 सममं लहह । रहकारदाणअणुमोयगो मिगो जह य वलदेवो ॥१॥’ अथ कथं विकलानुष्ठानमतां सरलानुष्ठानवद्भिस्तुल्यं फलं भव-
 तीत्याह-आश्रयविशेषाद्-अध्यवसायमेवान्, अध्यवसाय एव हि परं कारणं शुभाशुभकर्मबन्धादि प्रति, यदाह-“परमरहस्ममिमीणं

कयमेतथ पसंगेण तवोयहाणादिणोऽवि नियसमए । अणुरूवं कायव्वो जिणाण कल्लाणदियहेसु ॥२९॥
 पंच महाकल्लाणा सव्वेस्सि जिणाण होंति नियमेण । सुवणच्छेरयभूया कल्लाणफला य जीवाणं ॥३०॥
 गण्भे जम्भे य तथा णिकुल्लमणे चेव णाणणेव्वाणे । सुवणगुरूण जिणाणं कल्लाणा होंति णायव्वा ॥३१॥ युग्मम् ॥
 तेसु य दिणेषु धन्ना देविंदाई करिंति भत्तिणया । जिणजत्तादि विहाणा कल्लाणं अप्पणो चेव ॥३२॥

समन्तगणपिङ्गन्नरियसाराणं । परिणामियं पमाणं निच्छयमवलंबमाणं ॥ २८ ॥ 'आरंभे धिय दाण'-
 मित्यादि यदुक्तं तदुपसंहरन्नाह—'कचे'त्यादि, कृतं-अलं अत्र दानामाघातप्रक्रमे प्रसंगेन-प्रसक्त्या तपउपधानादिका अपि-
 तपःकर्मशरीरसत्कारप्रभृतिका अपि भावाः, न केवलं दानमित्यपिशब्दार्थः, निजसमये-स्वकीयावसरे रूढिगम्ये अनुरूपं-औचि-
 त्येन कर्तव्या-विधेयाः, कदेत्याह-जिनानां-अर्हतां कल्याणदिवसेषु-पञ्चमहाकल्याणीप्रतिषट्पदिनेषु । इति गाथार्थः ॥ २९ ॥
 कल्याणान्येन स्वरूपतः फलतश्चाह—'पंचे'त्यादि, 'गण्भे'त्यादि, 'पंचैव महाकल्याणानि-परमश्रेयांसि सर्वेषां-सकलकाल-
 निखिलनरलोकाविनां जिनानां-अर्हतां भवन्ति नियमेन-अवश्यंभावेन, तथावस्तुस्वभावत्वात्, सुवनाध्वर्यभूतानि-निखिलसुव-
 नाद्भुतभूतानि त्रिभुवनजनानन्दहेतुत्वात् तथा कल्याणफलानि च-निःश्रेयससाधनानि चः समुच्चये जीवानां-प्राणिनामिति ॥३०॥
 गर्भे-गर्माधाने जन्म-उत्पत्तौ चशब्दः समुच्चये तथेति वाक्योपक्षेपे निष्क्रमणे-अगात्वासान्निर्गमे चेवेति शब्दो समुच्चयावधारणार्थो
 उत्तरत्र संभत्स्येते ज्ञाननिर्वाणे-समाहारद्वन्द्वत्वात् केवलज्ञाननिवृत्त्योरेव च, केषां गर्भादिबित्याह-भुवनगुरुणां-जगज्ज्येष्ठानां
 जिनानां-अर्हतां, किमित्याह-कल्याणानि-ध्वःश्रेयसानि भवन्ति-वर्तन्ते ज्ञातव्यानि-ज्ञेयानि । इति गाथाद्वयार्थः ॥३१॥ ततश्च—

इय ते दिणा पस्तथा ता सेसेहिपि तेषु कायव्यं । जिणजत्तावि सहसिं ते य इमे वद्धमाणस्स ॥३३॥

आसादसुद्धच्छदी चेत्ते तद् सुद्धतेरसी चेव । मग्गसिरकिण्हदसमी चइसाहे सुद्धदसमी य ॥३४॥

कत्तियकिण्हे चरिमा गब्भाइदिणा जहक्कमं गते । हत्थुत्तरजोएणं चउरो तद्दसातिणा चरमो ॥३५॥

‘तेसु’ इत्यादि, ‘तेसु य’ चि तेषु पुनः दिनेषु-दिवसेषु येषु गर्भादयो धभूतुः धन्या-धर्मधनलन्धारः पुण्यभाज इत्यर्थः देवेन्द्रा-
दयः-सुरेन्द्रप्रभृतयः कुर्वन्ति-विदधति भक्तिनता-बहुमाननम्राः, किमित्याह-जिनयात्रादि-अर्हदुरसवपूजास्नात्रप्रभृति, कुत इत्याह-
विधानात्-विधिना अथवा जिनयात्रादिविधानानि, किंभूतं जिनयात्रादीत्याह-कल्याणं-भ्यःश्रेयसं, कस्येत्याह-आत्मनः-स्वस्य,
चैवशब्दस्य समुच्चयार्थत्वेन परेषां च, इति गाथार्थः ॥३२॥ यत्त एवं—‘इये’त्यादि, इत्यतो हेतोः पूर्वोक्ताजीवानां कल्याण-
फलत्वादिलक्षणात् ते इति येषु जिनगर्माधानादयो भवन्ति दिना-दिवसाः, दिनशब्दः पुंलिङ्गोऽप्यस्ति, प्रशस्ताः-श्रेयांसः, ततः किमि-
त्याह-‘ता’ इति यस्मादेवं तस्मात् शेषैरपि-देवेन्द्रादिव्यतिरिक्तैर्मनुष्यैरपि, न केवलमिन्द्रादिभिरेवेत्यपिशब्दार्थः, तेषु गर्भादिक-
ल्याणरूदिनेषु कर्तव्यं-विधेयं जिनयानादि-वीतरागोत्सवपूजाप्रभृतिकं वस्तु सदर्प-सप्रमोदं यथा भवति, कानि च तानि दिनानी-
त्यस्यां जिज्ञासायां सर्वजिनसंगन्धिनां तेषां वक्तुमशक्यतयाद्वर्तमानतीर्थोधिपतित्वेन प्रत्यासन्नत्वादेकस्यैव महावीरस्य तानि विवक्षु-
राह-‘ते य’ चि तानि पुनर्गर्भादिदिनानि इमानि वक्ष्यमाणानि वर्धमानस्य-महावीरजिनस्य भवन्ति । इति गाथार्थः ॥३३॥ तान्येवाह
‘आसादे’त्यादि, ‘कत्तिये’त्यादि, आपादसुद्धपणो-आपादमासे शुक्लपक्षस्य यष्टी तिथिरित्येकं दिनं, एवं चैत्रमासे, तथेति समुच्चये, शुद्ध-
प्रयोदशमेवेति द्वितीय, चैत्रेत्यत्र मारणे, तथा मार्गशीर्षे ऋणदशमीति तृतीयं, वैशाखे शुद्धदशमीति चतुर्थं, चशब्दः समुच्चयार्थः ॥३४॥

अहिगयतिथविहाया भगयंति णिदंसिया इमे तरस । सेसाणवि एवं चिव णियणियत्तिथेसु विण्णेया ॥३६॥

तिथ्यगरे बहुमाणो अन्मासो तद् य जीयकप्परस । देविदादिअणुगिती गंभीरपरूचणा लोए ॥३७॥

वण्णो य पययणस्मा दयजत्ताए जिणण णियमेणं । मग्गणुसारिभावो जायइ एस्सो धिय विसुद्धो ॥३८॥

कार्तिकृष्णे चरमा-पंचदशीति पञ्चमं, एतानि किमित्याह-गर्मादिदिनानि-गर्मजन्मनिष्क्रमणज्ञाननिर्वाणदिवसाः यथाक्रमं-क्रमे-
णैव एतान्यनन्तरोक्तानि, एषां च मध्ये हस्तोत्तरयोगेन हस्त उत्तरो यासां हस्तोत्तरा-उत्तराफाल्गुन्यः
तामिर्योगः--संवन्धधन्त्रस्येति हस्तोत्तरयोगः तेन करणभूतेन चत्वारि-आद्यानि दिनानि भवन्ति, तथेति समुच्चये, स्वातिनक्ष-
त्रेण युक्तः 'चरमो' चि चरमकल्याणकृदिन इति प्राकृतत्वात् । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३५ ॥ अथ किमिति महावीरस्यैवैतानि
दक्षितानीत्यत्राह--'अहिमे'त्यादि, अधिकृततीर्थविधाता-वर्तमानप्रवचनकर्ता भगवान्महावीर इति हेतोः निदर्शितानि-उक्ता-
नि इमानि कल्याणकृदिनानि तस्य वर्धमानजिनस्य, अथ शेषाणां तान्यतिदिशन्नाह--शेषाणामपि-न वर्धमानस्यैव क्रमभा-
दीनामपि वर्तमानावतर्पिणीभरतक्षेत्रापेक्षया एवमेव--इह तीर्थे वर्धमानस्येव निजनिजतीर्थेषु--स्वकीयस्वकीयप्रवचनावसरेषु
विद्येयानि-ज्ञातव्यानि मुख्यवृत्त्या-विधेयतयेति, इह च यान्येव गर्मादिदिनानि अयूद्धीपभरतानामृषादिजिनानां तान्येव
सर्वभरतानां सर्वैरवतानां च, यान्येव चेतोपापस्यापमर्षिण्यां तान्येव च व्यत्ययेनोत्सर्षिण्यायपि । इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥
अथ किमेवं कल्याणकेषु जिनयात्रा विधीयत इत्याह--'तित्थे'त्यादि, तीर्थकरे-जिनविषये वदुमानः--पक्षपातः तदिदं दिनं यत्र
भगवाननगनीत्यादिकल्पतः, कृतो भवतीति सर्वत्र गम्यं, इति यात्रयेत्यनेन योगः, तथेति वाक्योपक्षेपार्थोऽत्र द्रष्टव्यः, अभ्यासः-

ततो सयलसमीह्यसिद्धी नियमेण अविकलं जं सो । कारणसिमीहं भणिओ जिणेहि जिघरागदोसेहि ॥३९॥
मग्गाणुसारिणो न्वलु तत्ताभिणिवेसओ सुभा चेव । होह समत्ता चेद्वा अणुभावि य णिरणुयंधत्ति ॥४०॥

अभ्यसनं चशब्दः समुच्चये जीतकल्पस्य--पूर्वपुल्याचरितलक्षणाचारस्य, तथा देवेन्द्राद्यनुकृतिः--देवाधिपदेवदानवप्रभृत्याचारानु-
करणं, तथा 'गंभीरप्ररूपणा' गंभीर-सामिप्रायमिदं यात्राविधानं न यादृच्छिकमित्यस्यार्थस्य प्रकाशना-प्ररूपणा गंभीरप्ररूपणा कृता
भवतीति, तथा लोके-जनमध्ये वर्णः-प्रसिद्धिर्जायत इति योगः, चशब्दः समुच्चये, कस्य ?-प्रयचनस्य जिनशाननस्य, दीर्घतमं
प्राकृतत्वाद्, इति यात्रया-अनन्तरोक्तविधानोत्सवेन, क्रियमाणयेति गम्यं, केषां ?-जिनानां-वीतरागाणां नियमेन-नियोगेन 'एत्तो
च्चिय' चि यत एव कल्याणकयात्रया तीर्थकरबहुमानादिकं भवत्यत एव हेतोर्मार्गानुसारिभावो-मोक्षपथानुहूलोऽभ्यनसाय आग-
मादुसारी वा जायते-भवति असन्, किंभूतः ?-विशुद्धः-अनवद्यः, सन् वा विशुद्धोऽसौ जायते, विशुध्यतीत्यर्थः । इति गाथाद्वया-
र्थः ॥३७-३८॥ यद्यसौ जायते ततः किमित्याह-'ततो' इत्यादि, ततो-विशुद्धमार्गानुसारिभावात् सकलसमीहितसिद्धिः-निश्चिले-
प्सितार्थनिष्पत्तिः नियमेन-नियोगेन, कुतः पुनरेतदित्याह-अविकलं-अवन्ध्यं यद्-यस्मात् कर्मणं-हेतुः सकलसमीहितसिद्धेः
मणितः-अभिहितः जिनैः-अर्हद्भिः, विनाश नामजिनाद्योऽपि भवन्तीत्यत आह-जितरागद्वयैः-विमतासत्यवादकार्णरित्यर्थः । इति
गाथार्थः ॥३९॥ अथ कथमसौ मार्गानुगारो भावः सकलसमीहितसिद्धेः कारणं भणित इति?, अवोच्यते, शुभचेष्टानिमित्तत्वेन, एत-
देव दर्शयन्नाह--'मग्गे'त्यादि, मार्गानुसारिणो-मोक्षपथानुकूलभावस्य जीवस्य स्वतुर्वाक्यालंकारे शुभैव चेष्टेति संबन्धः, कुत
एवमित्याह-तत्ताभिनिवेशतो-वस्तुस्वरूपनिर्णयातिशयात् शुभैव-प्रशस्तैव, नेतरा, चैवशब्दोऽवधारणार्थः, भवति-जायते समस्ता-

गो कम्मपारतंता यद्दह तीणं भावओ जम्हा । इय जचा इय बीयं एवंभूयस्स भावस्स ॥ ४१ ॥

ता रहणि क्वमणादियि एते उ दिपे पडुव कायव्वं । जं एस्सो चिय विसओ पहाण मो तीणं किरियाए ॥ ४२ ॥

निःशेषा चेष्टा-क्रिया । अशुभा क्रि सर्वथा न भवतीत्यस्यामाशंकायामाह-अशुभायि च-अप्रशस्ताऽपि च चेष्टेति वर्तते अपिचेति समु-
पये भवति फेरलं निरुपन्धा-अनुबन्धरहिता, पुनः पुनरभावनीत्यर्थः, इतिशब्दः समाप्ताविति गार्थः ॥ ४० ॥ कुतो निर-
नुपन्धा सेत्याह-‘सो’इत्यादि, स मार्गानुमारी ग्रीवः कर्मपातंत्र्यात्-चारित्रमोहनीयकर्मवशादेव वर्तते-प्रवर्तते तस्यामशुभचे-
ष्टायां, न भावसो-न पुनर्भवेन-अन्तःकरणेन, तच्चाभिविवेक्षादेव, यस्मात्कारणान्तस्तात् निरनुबन्धेति प्रकृतमिति । कल्याणकयात्रा-
फलनिगमनायाह-इतियात्रा-अनन्तरोक्तकल्याणरुज्जितोत्सवः इति-उक्तन्यायेन शुभचेष्टाहेतुलक्षणेन बीजं-कारणं एवंभूतस्य-अन-
न्तरोक्तस्य मरुलममीहितसिद्धिकारणस्य भावस्य-मार्गानुमारिगरिणामस्य पूर्वोक्तस्य । इति गार्थः ॥ ४१ ॥ उत्सवविशेषस्यान्यस्यापि
कल्याणरुदिनेष्वेव विधेयतां दर्शयन्नाह-‘ता’इत्यादि, तदिति-यस्माच्चोर्थकरबहुमानादयोऽनन्तराभिहितगुणाः कल्याणकदिनेषु
त्रिनयात्रायां भवन्ति तस्मात् रथस्य-जिनविवाधिष्ठितस्य खन्दनस्य जिनगृहान्निष्क्रमणं-निर्गमो नगरपरिभ्रमार्थं रथनिष्क्रमणं
तदाद्यपि-उत्थभृतिरुमपि, आदिशब्दान्त्रिविक्वाचित्रपटनिष्क्रमणादिग्रहः, न केवलं यात्रेत्यपिशब्दार्थः, एते तु-एतान्येव कल्याणक-
रूपाणि दिनानि-दियसान् प्रतीत्य-आश्रित्य कर्तव्यं-विधेयं भवति, कस्मादेवमित्याह-यद्-यस्मात्कारणात् एष एव-कल्याणकदि-
नलक्षणः विषयो-गोचरः प्रधानः-शोभनः मकारस्तु ग्राह्यशैलीप्रभवः तस्या-रथनिष्क्रमणादिकायाः क्रियायाः-चेष्टायाः, इदं
चापधारणमनागमोक्तदिनव्ययच्छेदार्थमेव द्रष्टव्यं, आगमोक्तदिनानां तु आगमग्रामाण्यादेव प्रधानत्वात्, अभिधीयते चागमे-

विसर्पगगनसभावे किरियामेचपि बहुफलं होइ । सकिरियाचि ह्नु न तहा इयरमि अवीयरानिच ॥४३॥

लद्धूण दुछहं ता मणुयत्तं तहं य पययणं जइणं । उत्तमणिंदसणेसुं बहुमाणो होइ कायब्बो ॥४४॥

एसा उत्तमजत्ता उत्तमसुयवणिग्गा सदि बुहेहिं । सेसा च उचामा नल्ल उत्तमरिद्धीणं कायब्बा ॥४५॥

“संवच्चराउम्मासिएसु अट्ठाहियासु य तिहीसु । सव्वायरेण लग्गइ जिणवरपुयात्तवगुणेषु ॥१॥” तथा प्रतिष्ठानन्तरमष्टाह्निकाया इहैव विधेयतयोपदिष्टत्वात् । इति गाथार्थः ॥४२॥ ननु कल्याणकदिनेभ्येन यात्रायाः कथं प्राधान्यं? बहुफलत्वादिति ब्रूमः, एतदेवाह- ‘विसर्चे’त्यादि, विषयस्य-क्रियाविशेषगोनरस्य प्रकर्षभावः-उत्कृष्टता विषयप्रकर्षभावस्तस्मिन् क्रियामात्रमपि-अविशेषनत्क्रियापि, आस्ता विशिष्टा, बहुफलं-प्रभूतेष्टफलं भवति-जायते, एतस्यैव व्यतिरेकमाह-सत्क्रिया-विशिष्टयेष्टापि, आस्ता क्रियामात्रं दुश्शब्दोऽलंकृतौ न तथा-न तत्प्रकारा न बहुफला भवति इतरस्मिन्-विषयस्य प्रकर्षाभावे, उक्तमर्थं दृष्टान्तेन समर्थयन्माह-अनीतरागे इव-पुरुषमाश्रयत्, यथा शरीतरागे गुणोत्कर्षाभावेन विषयप्रकर्षाभावात् महत्त्वपि पूजादिका चेष्टा बहुफला न भवति तथा कल्याणकदिनेभ्योऽन्यत्र । इति गाथार्थः ॥४३॥ अथ कल्याणकयात्रामेव पुरस्कर्तुं लुपदेशमाह-‘लद्धूणे’त्यादि, लब्ध्वा-प्राप्य दुर्लभं-असुलभं, ‘ता’ इति यस्मादिन्द्रादिभिः कृता बहुफला च कल्याणकयात्रा तस्मात् कारणात् मनुजत्वं-नस्त्वं तथाचेति समुच्चयार्थः प्रवचनं-शासनं जैन-सर्वज्ञे, नस्त्यजिन-गतप्राप्तिपुक्तस्यैव विशिष्टोपदेशयोग्यता तत्सफलतारुणे सामर्थ्यं च भवतीति कृत्वा मनुजत्वमित्याद्युक्तं, उत्तमनिर्देशनेषु-प्रधान-मप्युत्तेष्विन्द्रादिलक्षणेषु, तद्यथा-कल्याणकयात्रा विधेया देवप्रसन्नमृत्तिप्रवर्तिनेयं यत इति, बहुमानः-पक्षपातः भवति-जायते कर्तव्यो विधेया, न तु मोहोपहतसत्त्वनिर्देशनेषु, यथाऽमुनाऽमुना वाऽस्मत्पितृपितामहादिनाऽन्येन वेदं विहितमिति विधेयमिति

इयरास्तन्यहुमाणोऽवपणा य इमीँ णिउणवुद्धोए । एयं विचिचितियव्वं गुणदोसविहावणं परमं ॥४६॥

जेढ्मि विज्जमाणे उचिए अणुजेद्वपयणमजुत्तं । लोगाहरणं च तथा पयडे भगवंतवयणम्मि ॥४७॥

गाथार्थः ॥ ४४ ॥ अधिकृतयात्रागतमेवोपदेशान्तरमाह—‘एसे’त्यादि, एयाऽनन्तरोक्ता कल्याणकयात्रा उत्तमयात्रा-प्रधानयात्रा, तदन्यस्य का यातेत्याह-उत्तमथुतवर्णिता-प्रधानागमाभिहिता या सा शेषा च-कल्याणकव्यतिरिक्ताऽपि उत्तमा खलु-प्रधानैव, उत्तमथुतावर्णिता तु लोकरुद्धताऽनुत्तमेति, ततथोत्तमत्वात् सकृत्-सदा बुधैः-विद्वद्भिः उत्तमभ्यां-प्रधानविभवेन, न यथा-कथञ्चित्, कर्तव्या-विधेया । इति गाथार्थः ॥४५॥ उक्तव्यतिरेके यदापद्यते तदाह—‘इयरे’त्यादि, इतरथा-अन्यथा उत्तम-भ्यां तदकरणे अथोत्तमयात्राया अकरणे तत्र-यात्राविशेषाभिधायके उत्तमथुते उत्तमनिर्देशनेषु वा बहुमानः-प्रीतिस्तद्बहुमानः तत्प्रतिषेधोऽतद्बहुमानः न भवति, तदुक्तयात्राविशेषाकरणात्, तथाऽवज्ञा च-अवधीरणा च कृता भवति अस्यामुत्तमयात्रायामिति, निष्पणवुद्धया-सूक्ष्मधिया एतदन्तरोक्तमनर्थद्वयं विचिन्तयितव्यं-परिभावनीयं, यतो गुणदोषविभावनं-अर्थानर्थालोचनं सर्वस्यानुष्ठानस्य परमं-प्रधानं, ततः प्रवृत्तिनिवृत्तिमावात् । इति गाथार्थः ॥४६॥ उत्तमथुतोक्तयात्रावज्ञानेन लोकुरुद्धियात्राकरणमप्युक्तमिति दर्शयन्नाह—‘जेढ्मी’त्यादि, ज्येष्ठे-बृद्धतरे पुत्राद्यपेक्षया पित्रादौ विद्यमाने सति उचिते-निर्दोषत्वेन पूजायोग्ये अनुज्येष्ठस्य-लघोः पुत्रादेः पूजनं-सत्कारः अपुक्तं-असंगतं, यथेति शेषः, इति दृष्टान्तः, दाष्टान्तिकमाह-लोकाहरणं च-लोकोदाहरणमपि पित्रा-पुद्गेनानामुष्मिन् वा मामादौ अमुनाऽमुना च क्रियते यात्राऽतत्त्वैव सा नो विधेयेत्येवंलक्षणं तथा-तद्बदपुक्तमेवानुज्येष्ठपूजन-वत् प्रकृष्टे-स्पष्टे भगवद्वचने-त्रिनागमे सकलगगजनज्येष्ठे सति । इति गाथार्थः ॥४७॥ अयुक्तत्वमेव लोकोदाहरणस्य भावयन्नाह-

लोगो गुरुतरगा लल्लु एव सात भगवत्तयाव इहाए । भवत्तया य एव पत्ता । आसायणा परमा ॥ ४८ ॥
 इय अपणत्थडचि सम्मं णाउं गुरुलाघव विसेसेण । इहे पयद्वियच्चं एसा लल्लु भगवतो आणा ॥ ४९ ॥
 जत्ताविहाणमेयं णाऊण गुरुमुहाउ भीरेहि । एवं चिय कागच्चं अविरहिय भविमंतेहि ॥ ५० ॥ जत्ताविही सम्मचो ९ ॥

‘लोगो’ इत्यादि, लोक एव-सामान्यजन एव गुरुतरगो-गरीयान् खलुरवधारणे तस्या च दर्शित एव प्रयोगः, एां-उक्तनीत्या
 भगवदुचनत्तावेडपि लोकाप्रमाणीकरणलक्षणे वस्तुनि सति भगवतोऽपि-सकलप्रगज्ज्येष्ठजिनादपि सकाशात् इष्टः-अभिमतः,
 इतिः समाप्तौ, ततः किमित्याह-मिथ्यात्वं-मिथ्यादृष्टित्वं ओकारो निपातः पूरणार्थः चशब्दः पुनरर्थः एतद्-भगवदपेक्षया लो-
 कस्य गुरुतराभिगमनं, विपरीतबोधनात्, तथा एषा-लोकस्य गुरुतरत्याभिगमनलक्षणा आश्नातना-सर्वज्ञावज्ञा परमा-प्रकृष्टा, अ-
 नन्तसंसारान्हेत्यर्थः, सर्वज्ञाचनमेव प्रधानतयाऽङ्गीकर्तव्यं, लोकस्तु तद्विरुद्धानुष्ठान एव । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ अथ सर्व-
 मत्सुपदेशमाह-‘इधे’ इति-एव कल्याणकयागव्यतिरिक्ते दानादावपि सम्यग्-अवैपरीत्येन ज्ञात्वा-विज्ञाय गुरुलाघव-सारे-
 ताविभागं निश्चयेण-परस्पापेक्षयाऽऽधिक्येन इष्टे-अभिगते वेयाघृत्यादौ प्रवर्तितव्यं-यतितव्यं, यत एषा लल्लु-इयमेवान्तरोक्ता भग-
 त्तो-जिनस्याद्या-आदेशः । इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ अथोपसंहरन्नाह-‘जत्ते’ इत्यादि, गात्राविधानं-जिनोत्सवविधिः एतद्-अन्तरोक्तं
 गतया-विज्ञाय गुरुमुत्साह-मूर्तिवदनात् धीरैः-धीमद्भिः ‘एवंचिय’ इति एवमेव-उक्तविधिर्नैव कर्तव्यं-विधेयं अविरहितं-संततं
 भवितव्यम् । पशुमानवद्भिः । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥

॥ यात्राविधिप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥ ९ ॥

॥ अथ दशमपञ्चाशकम् ॥

नमिऊण महावीरं भव्यहिगद्गाएँ लेसओ क्किपि । बोळं समणोवासगपडिमाणं सुत्तमग्गेणं ॥१॥

ममणोवासगपडिमा एकारस जिणवरेहिं पण्णत्ता । दंसणपडिमादीया सुयकेवल्लिणा जत्तो भणियं ॥२॥

दंसणवयसा माइयपोसहपडिमाअपंभसच्चित्ते । आरंभपेसउद्धिवल्लए समणभूए व ॥ ३ ॥

उक्तो यात्राविधिः, तदुक्तो चोक्तो द्रव्यस्तत्रप्रपञ्चः, अथ आचक्रधर्माधिकारात् तदुचितभावस्तत्रविशेषपुष्पासकप्रतिमालक्षणमभिधित्सुमंगलाप्रमिधानामाह- 'नमी' त्यादि, नत्वा-प्रणम्य महावीरं-यर्धेपानजिनं भव्यत्वात्-अमुमीत्वात् हितं-पथ्यं स एवार्थः-पदार्थः प्रयोजनं वा भव्यहितार्थस्तस्यै भव्यहितार्थाय-भव्योपकारायेति, अनेन च परोपकारस्य सुमुक्षूणामादेयतां दर्शयति, लेशतः-संक्षेपेण, अन्यप्रन्धेनापि क्वचित्पुनस्तमभिधेयमुच्यत आह-किमपि-स्तोत्रमभिधेयजातं, न समस्तमपीत्यर्थः, वक्ष्ये-मणिष्यामि श्रमणोपासरूपप्रतिमानां-आयकाभिग्रहविशेषाणां संबंधि, न पुनर्भिधुप्रतिमानां, आचक्रधर्माधिकारात्, कथमित्याह-सूत्रमार्गेण-दशाश्रुतस्कन्धामिधानागमपथेन, अनेन च श्रुतविशेषालंबनत्वात् प्रकरणस्यास्य ग्रामाण्यमावेदितं । इति गार्थार्थः ॥१॥ अथ कियत्यः किमादिकाश्च ता इत्यस्यामाशुंकायामाह-'समे' त्यादि, श्रमणोपासकरूपप्रतिमाः-आयकाभिग्रहविशेषाः एकादश संख्यया जिनवरैः-अर्हद्भिः प्रशुक्ता-उक्ताः दर्शनप्रतिमादिकाः-सम्यक्त्वाभिग्रहप्रभृतिष्ठाः, एतदेव भद्रबाहुस्वामिचनेन समर्थयन्निदमाह-श्रुतकेवल्लिना-परिपूर्णश्रुतधरेण भद्रबाहुस्वामिनेत्यर्थः यतो-यस्मात् मणितं-उक्तं । इति गार्थार्थः ॥२॥ एतदेवाह-'बंमजे' त्यादि, दर्शनं च-

दंसणपडिमा जेया सम्मत्तजुयस्स जा इहं बोदी । कुग्गहकलंकरहिमा मिच्छत्तस्सओवसभावा ॥४॥
 मिच्छत्तं कुग्गहकारणंति लओवसममुवगए तस्मि । ण तओ कारणविगलत्तणेण सदि विसविगारो ञ्च ॥५॥
 समयदर्शनं यतानि च-अनुवतादीनि सामायिकं च-साद्येतरयोगवर्जनासेवनास्वभावं पौषधं च-पर्वदिनानुष्ठेयमुपवासादि प्रतिमा-
 क्तयोसर्गः अग्रज्ज च-अग्रज्जचर्यं सन्चित्तं-सचेतनद्रव्यमिति समाहारद्वन्द्वः ततस्तस्मिन् विषये, प्रतिमेति प्रकरणगम्यं, इह च दर्शनादिषु
 पंचसु विधिद्वारेण प्रतिमा, अग्रज्जमचित्तयोस्तु वर्जनद्वारेणेति । तथा आरंभश्च-स्वयं कृष्यादिकरणं प्रेषणं-परेषां कृष्यादिषु प्रवर्तनं उद्दि-
 ष्टं च-अधिष्ठतश्रावकमुद्दिश्य सचेतनं सद्चेतनी कृतं पकं चा यो वर्जयति-परिहरतेऽसाचारं मन्त्रेषोद्दिष्टवर्जकः, प्रतिमेति प्रकृतमेव, इह
 च प्रतिमाप्रतिमावतोरमेदादेवमुपन्यासः, तथा श्रमणः-साधुः स इमं यः (स) श्रमणभूतः भूतश्चन्दस्योपमानार्थत्वात्, इहापि प्रति-
 माप्रतिमावतोरमेदेनोपन्यासः चशब्दः समुपयार्थः, एतामां च दर्शनप्रतिमा व्रतप्रतिमेत्येवमादिरभिलपो द्रष्टव्यः । इति द्वारगा-
 थासमासार्थः ॥२॥ अथ दर्शनप्रतिमास्वरूपनिरूपणायाह—‘दंसणपडो’त्यादि, दर्शनस्येति उपपारादर्शनव्रतो दर्शनप्रधाना वा
 प्रतिमा दर्शनप्रतिमा जेया-ज्ञातव्या, कीदृशीत्याह-सम्यक्त्तयुक्तस्य-सम्यग्दर्शनव्रतो जीवस्य या इह प्रतिमाविचारे बोदी-तनुः,
 किमूनेत्याह-कुप्रहः-तत्त्वं प्रति ज्ञात्वा गच्छेत्तस्मिन् कुतिसतोऽभिनिवेशः स एव कलंको-मालिन्यं तेन रहिता-विद्युता या सा तथा,
 कुतः संप्रभूतेत्याह-मिथ्यात्वरथयोरसमभावात्-दर्शनमोहनीयरूपविगमविशेषसद्भावात् । इति गायार्थः ॥ ४ ॥ अनन्तरगाथा-
 पथार्थमासनार्थमाह—‘मिच्छे’त्यादि, मिथ्यात्वं-दर्शनमोहनीयरूपविशेषस्तदुचितं कुप्रहकारणं-प्रतत्त्वमि नेवेशहेतुः इति हेतोः
 यथोपपन्नं-विगमविशेषं उपगते-प्राप्ते सति तस्मिन् मिथ्यात्वे न-नेत्र भगति तक्रः-स कुप्रहः, एतदपि कथमित्याह-कारणविक्र-

दोद अणाभोगनुओ ण विचज्जयवं तु एस धम्ममग्निम । अत्थिक्कादिगुणजुतो सुहाणुबंधो निरसियारो ॥६॥

रीन-हेतु-इत्याह-मरु-सदा विपविस्कारत्-कालकूटविकृतिरिव, यत्र यस्य कारणवैकल्यं तत्र तन्नास्ति, यथा
 देहे विपैरन्यात् विपविकारो, गिध्यात्कर्मोदयरूपकारणवैकल्यं च कुग्रहस्य दर्शनप्रतिमायां अतो नास्त्यसौ । इति गाथाधः
 ॥ ५ ॥ अथ दर्शनप्रतिमाप्रतिपक्षः प्राणी क्रूरूपो भवतीत्यत्र जिज्ञासायामाह-‘होई’त्यादि, भवति-जायते अनाभोगयुतो-
 मनागजानयुक्तः कदाचित् ज्ञानारणोदयविशेषात् धर्मे इति योगः, न तु-न पुनः विपर्ययवान्-विपरीतबोधयुक्तो भवति, मिथ्या-
 त्वोदयाभावेनातन्नाभिनिवेशरहितत्वात्, तुल्यन्दो योजित एव, एष दर्शनप्रतिमायुतः प्राणी, केत्याह-धर्मे-श्रुतचारित्र्यलक्षणो,
 अनेनास्य दोषाभाव उक्तः, अथ गुणसम्भावमाह-आस्तिक्यादिगुणयुतः-आस्तिक्यानुकंपानिवेदसंवेगप्रज्ञप्रगुणान्वितः, ग्रन्थान्तरे
 यथाप्राधान्यन्यायमाश्रित्य प्रज्ञमादयोऽभिधीयन्ते, इह त्वास्तिक्यप्रभवत्वात् क्रमेणान्येषामेवगुणन्यासः, आस्तिक्यमेव चोरीकृत्य
 दर्शनप्रतिमोच्यते, तथाहि-“पदमं उगसगपडिमं पडिचण्णे समणोवासए सक्कधम्मरुई आविभवई, आहिय-
 मग्गं अत्त आस्तिक्यादिगुणयुत इत्थुक्कं, तथा शुभस्य प्रज्ञस्तपरिणामस्य सत्फलस्य वा अनुबन्धः-
 ते शुभाणुबन्धी, तथा निरतिचारः-शुंकांक्षादिदर्शनातिक्रमरहित इति, तदेवमितो ग्रन्थाह-
 तमद्भावावधिकं प्रतिमैत्यवसीयते, उपासरुदशासु पुनरागन्दादीनां प्रतिपाकारिथावकाणां
 प्रतिमैकादशस्य प्रतिपचिर्वाणिता तत्रमाणं च मार्घं वर्षपञ्चरुमिति, तत्रोऽनुमीयते-दर्शनप्रतिप-
 तदतिरेकेणैव राजाभियोगाद्याकारपदवर्जनं यथावत्प्रमप्रदर्शनाचारपालनादिभिः सम्पादयते, का-

वोंदी य एत्थ पडिमा विसिद्धगुणजीवलोगओ भणिया । ताएरिसगुणजोगा सुहो उ सो खावणत्थत्ति ॥७॥
एवं च गमाहंसुवि दद्वचमिणंति णवरमेत्थ चया । चेप्पंतऽणुब्बया खलु थूलगणवद्दविरयादी ॥८॥

लमानं चास्यामेको मासः, यत एकादिकया एकोचरया वृद्ध्या एकादशसु प्रतिमासु यथोक्तं कालमानं भवति । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ अथ दशाश्रुतस्कन्धादिषु प्रतिमाशब्दोऽभिग्रहार्थो व्याख्यातः, इह पुनः कसाचक्ष्वाख्यानत्यागेन क्षरीरार्थो व्याख्यात इत्याशङ्क्याह—‘वोंदी’त्यादि, वोन्दिच्च-तनुः पुनः अत्र प्रकरणे, ग्रन्थान्तरे त्वभिग्रहः प्रतिमा, प्रतिमेशब्देन भणितो-उक्ता, किमर्थमिति चेद् उच्यते-विशिष्टगुणः-संसाराभिनन्दिस्त्वापेक्षया मार्गामिषुत्वादिः स चासौ जीवलोकश्च-सत्त्वलोकौ विशिष्टगुणजीवलोकस्तात् सकाशात् शुभस्तु-भस्तु एव स दर्शनप्रतिपादनायेति, कृतः पुनः सुशुभ इत्याह—‘तवेदशगुणयोगात्’ तथा वोन्ध्या हेतुभूतया य ईदृशगुणयोगः—प्रागुक्तदर्शनप्रतिमागुणसंबन्धस्तस्मात्, तयेदृशगुणयोगादित्येतस्य च संस्कृतस्य स्थाने ‘ताएरिसगुणजोगा’ इति प्राकृतं न विरुद्धं, एवंविधप्रयोगाणामनेकशो दर्शनादिति, इदमुक्तं भवति—आस्तिक्यगुरुदेववैयावृत्त्यनियमादिभिर्गुणैर्गुणिलोकात् शुभतरः प्रतिमावान्, ते च कार्याक्रियारूपास्तदभिव्यंग्याश्च वर्तन्ते, ततस्तेषां तदभिव्यक्तेश्च गोन्दिहेतुक्त्वात् वोन्दिवतः प्रतिमावतः प्राधान्यमिति व्याख्याय गोन्दिः प्रतिमेत्युक्तमिति गाथार्थः ॥७॥ एवं तावद्दर्शनप्रतिमाशब्दस्याभिधेयमभिधाय शेषप्रतिमासु तदतिदेशं त्रतप्रतिमास्वरूपं चाह—‘एच’मित्यादि, एवं-अनेनैव प्रकरणेण दर्शनप्रतिमोक्तेन त्रतादिव्यपि-त्रतसामायिकप्रभृतिषु सर्वप्रतिमासु, न केवलं दर्शनप्रतिमायामेव, द्रष्टव्यं-अथसेयं इदं प्रतिमाशब्दस्याभिधेयं, इति शब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । एवमतिदेशद्वारेण सामान्यतो त्रतादिप्रतिपा व्याख्याय विशेषव्याख्यानार्थमाह—

होइ अणाभोगजुओ ण विज्जयवं तु एस धम्मम्मि । अत्थिक्कादिगुणजुतो सुहाणुबंधो णिरत्तिपारो ॥६॥

स्वेन-हेतुवैकल्यात्, किंचदित्याह-सहृत्-सदा विषविकारवत्-कालकूटविकृतिरिव, यत्र यस्य कारणवैकल्यं तत्र तन्नास्ति, यथा देहे विषवैकल्यात् विषविकारो, मिथ्यात्वकर्मोदयरूपकारणवैकल्यं च कुग्रहस्य दर्शनप्रतिमायां अतो नास्त्यसौ । इति गाथार्थः ॥ ५ ॥ अथ दर्शनप्रतिमाप्रतिपन्नः प्राणी किरूपो भवतीत्यत्र जिज्ञासायामाह-‘होई’त्यादि, भाति-ज्ञायते अनाभोगयुतो-मनागज्ञानयुक्तः कदाचित् ज्ञानावरणोदयविशेषात् धर्मे इति योगः, न तु-न पुनः विपर्ययवान्-विपरीतबोधयुक्तो भवति, मिथ्यात्वोदयाभावेनातत्त्वामिनिवेशरहितत्वात्, तुग्रहो योजित एव, एष दर्शनप्रतिमायुतः प्राणी, केत्याह-धर्मे-श्रुतचारित्रलक्षणो, अनेनास्य दोषाभाव उक्तः, अथ गुणसद्भावमाह-आस्तिक्यादिगुणयुतः-आस्तिक्यानुकंपानिवेदसंवेगप्रशमगुणान्वितः, ग्रन्थान्तरे यथाप्राधान्यन्यायसाश्रित्य प्रथमादयोऽभिधीयन्ते, इह त्वास्तिक्यप्रभवत्वात् क्रमेणान्येषामेवगुपन्यासः, आस्तिक्यमेव चोरीकृत्य दशाश्रुतस्कन्धादौ दर्शनप्रतिमोच्यते, तथाहि-“पहमं उवासगपडिमं पडिचणो सगणोवासए सन्नधम्मरुई आविभवई, आहिय-दिट्ठो आहियण्णे” इत्यादि तत्सूत्रं अत आस्तिक्यादिगुणयुत इत्युक्तं, तथा शुभस्य प्रत्यक्षपरिणामस्य तत्फलस्य वा अनुबन्धः-अविच्छेदः शुभानुबन्धः सोऽस्यास्तीति शुभानुबन्धी, तथा निरतिचारः-शंकाशङ्कादिदर्शनातिक्रमरहित इति, तदेवमितो ग्रन्थादर्शनप्रतिपत्तिमात्रं निरतिचारसम्यक्त्वसद्भावायधिकं प्रतिमेत्यवसीयते, उपासकदशासु पुनरानन्दादीनां प्रतिमाकारिश्रावकाणां पूर्वं प्रतिपन्नदर्शनप्रदानां प्रतिमैकादशकस्य प्रतिपत्तिर्वर्णिता तत्प्रमाणं च सार्धं वर्षपञ्चरुमिति, ततोऽनुमीयते-दर्शनप्रतिपत्तिमात्रादतिरिक्तत्वमात्रं सा, तदतिरेकमेव राज्ञामियोगाद्याकारपटुर्वर्जनं यथावत्समग्रदर्शनाचारपालनादिभिः संभाव्यते, का-

घोदी य एतथ पडिमा विसिद्धगुणजीवलोगओ भणिया । ताएरिसगुणजोगा सुहो उ सो खावणत्थत्ति ॥७॥
 एवं चयमाईसुवि दट्ठच्चसिणंति णवरमेत्थ चया । घेप्पंतऽणुच्चया खल्ल थूलगणवहविरयादी ॥८॥

लमानं चास्यामेको मासः, यत एकादिक्या एकोचरया वृद्ध्या एकादशसु प्रतिमासु यथोक्तं कालमानं भवति । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ अथ दशाधुतस्कन्धाविषु प्रतिमाशब्दोऽभिग्रहार्थो व्याख्यातः, इह पुनः कक्षाचक्ष्याख्यानत्यागेन द्वासीराथो व्याख्यात इत्याशङ्कयाह—‘घोदी’त्यादि, चोन्दिद्य-तनुः पुनः अत्र प्रकरणे, ग्रन्थान्तरे त्वभिग्रहः प्रतिमा, प्रतिमेशब्देन भणितो-उक्ता, किमर्थमिति चेद् उच्यते-विशिष्टगुणः-संसारामिनन्दिमन्चापेक्षया मार्गामिमुखादिः रा चासौ जीग्लोकश्च-सत्त्वलोकौ विशिष्टगुणजीग्लोकस्तस्मात् सकाशात् शुभस्तु-मशस्त एव स दर्शनप्रतिमागान् इति ख्यापनार्थ-एतत्प्रतिपादनायेति, कृतः पुनः मशुभ इत्याह—‘तयेदृशगुणयोगात्’ तथा चोन्धा हेतुभूतया य ईदृशगुणयोगः-प्रागुक्तदर्शनप्रतिमागुणसंबन्धस्तस्मात्, तयेदृशगुणयोगादित्येतस्य च संस्कृतस्य स्थाने ‘ताएरिसगुणजोगा’ इति प्राकृतं न विरुद्धं, एवंविषययोगाणामनेकज्ञो दर्शनादिति, इदमुक्तं गति-आस्तिमयगुरुदेववैयाघ्रन्यनियमादिभिर्गुणैर्गुणिलोकात् शुभतरः प्रतिमावान्, ते च कायक्रियारूपास्तदभिव्यंभाय वर्तन्ते, ततस्तेषां तदभिव्यक्तेश्च चोन्दिदेहेतुत्वात् चोन्दिगतः प्रतिमागतः प्राधान्यमिति ख्यापनाय चोन्दिः प्रतिमैत्युक्तमिति गाथार्थः ॥७॥ एवं तावदर्शनप्रतिमाशब्दस्याभिधेयमभिधाय शेषप्रतिमासु तदतिदेशं व्रतप्रतिमास्वरूपं चाह—‘एव’मित्यादि, एवं-अनेनैव प्रकरणे दर्शनप्रतिमोक्तेन ज्ञादिपि-व्रतसामायिकममृतिषु सर्वप्रतिमासु, न केवलं दर्शनप्रतिमायामेव, द्रष्टव्यं-अत्रसेयं इदं प्रतिमाशब्दस्याभिधेयं, इति शब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । एवमतिदेशद्वारेण सामान्यतो व्रतादिप्रतिमा व्याख्याय विशेषणव्यानार्थमाह-

सम्मत्तोचरि ते सेसकम्मुणो अवगणं पुहुचम्मि'। पलियाण होंति णियमा सुहायपरिणामरूपा उ ॥९॥
 वंधादि असक्किरिया संतेसु इमेसु पहवइ ण पायं । अणुं पथम्मसवणादिया उ पहवति विसेसेण ॥१०॥
 सावज्जजोगपरिवज्जणादिरूवं तु होइ विण्णेयं । सामाइयमिचरियं गिहिणो परमं गुणट्ठाणं ॥११॥

नवर-केवलं अत्र व्रतप्रतिमायां व्रतानि-अभिग्रहाः 'वेत्पति'चि गृह्यन्ते-आद्रियन्ते अनुव्रतानि खलु-देशमूलगुणा एव, खलुरव-
 धारणे, किंस्वरूपाणि तानीत्याह-स्थूलरूपाणवधविरत्यादीनि-असूक्ष्मसत्त्वहिंसाविरमणप्रभृतीनि, आदिशब्दात् स्थूलकमुपावाद-
 विरत्यादिपरिग्रह । इति गाथार्थः ॥८॥ अथ तानि यदा भवन्ति यत्स्वरूपाणि चेत्येतदर्थनार्थमाह-'सम्ममे'त्यादि, सम्यक्त्वो-
 परि-सम्यक्त्वलामकालस्योर्ध्वं ते इति-तान्यनुव्रतानि शेषकर्मणः, सम्यक्त्वलामकाले यत् क्षपितं तदपेक्षया शेषस्यादेशः, न तु
 सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणस्य मोहनीयादिकर्मस्थितिवन्धलक्षणस्य, अपगते-क्षीणे पृथक्त्वे-द्विप्रभृतिर्नवान्ते संख्याविशेषे, केषा-
 मित्याह-पस्यानां-पल्योपमानां भवन्ति-जायन्ते नियमाद्-अवश्यंतया, तथा शुभात्मपरिणामरूपाणि तु-प्रशस्तजीवाध्यवसाय-
 स्वभावानि एव, क्षायोपशमिरुत्वात् । इति गाथार्थः ॥९॥ तेषां शुभात्मपरिणामस्वरूपत्वादेव यत् स्वात्तदाह-'बंधे'त्यादि, पन्धा-
 दिः-बन्धवधन्त्वच्छेदप्रभृतिः असत्क्रिया-अशोभना चेषा प्रतिव्रतमतिचारपञ्चरूपा सत्सु-विद्यमानेषु एषु अनुव्रतेषु प्रभवति-
 जायते न च-नैव प्रायो-बाहुल्येन, प्रमादादिना कदाचित्सादपीतिप्रायोग्रहणं, अनुकंपाधर्मश्रवणादिका तु-जीवदयाधर्मशास्त्रा-
 कर्णनमभृतिरूपा पुनः क्रियेति प्रकृतं प्रमति-जायते विशेषेण-सुतरां, दर्शनप्रतिमापेक्षया व्रतमात्रापेक्षया वेति । तदेवं व्रतप्रतिमा
 निरतिचारपञ्चाणुव्रतपालनरूपा उपाशकदशाभिप्रायेण चार्थापचिलम्ब्येन मासद्वयमानेति, अतोऽन्यत्र व्रतमात्रमेव । इति गाथार्थः

सामाद्वयंमि उ कए समणो इव सावओ जतो भणितो । बहुसो विहाणमस्स च तम्हा एयं जहुत्तगुणं ॥ १२ ॥
मणदुप्पणिहाणादि ण होंति एयम्मि भावओ संते । सति भावावट्ठियकारिया य सामणवीयंति ॥ १३ ॥

॥ १० ॥ अथ सामायिकप्रतिमां विवक्षुः सामायिकशब्दार्थमाह—‘सावे’त्यादि, सावद्योगपरिजर्जनादिरूपं-सपाण्यापारपरि-
हारनिरगद्योगसेवास्वाभावं तुशब्दः पुनरर्थः भवति-स्यात् विज्ञेयं-अग्रेसरं सामायिकं प्रागुक्तं इत्यरः-स्तोकः कालो यत्रास्ति त-
दित्तरिकं-बृहत्तर्वाद्विप्रमाणं गृहिणः-श्रावकस्य परमं-प्रधानं शेषगुणस्थानापेक्षया गुणस्थानं-देशचारित्रविशेषो गुणाश्रयो वेति गाथार्थः
॥ ११ ॥ परमगुणस्थानत्वमेवास्य समर्थयन्नाह—‘सामे’त्यादि, सामायिके एव-समभावरूपे, न तु व्रतान्तरे तुशब्दोऽन्यधारणार्थः
कृते-प्रतिपन्नं सति श्रमण इव-साधुतुल्यः सिद्धिसुखपरमसाधनभूतसमभावसाधर्म्यात् यतो-यस्मात्कारणत्वं भणितः-अभिहितः
तथा बहुशः-अनेकशः विधानं च-असेवनं च अस्य सामायिकस्य भणितं निर्युक्तिकृता, तथाहि—“सामाद्वयंमि उ कए ममणो इव
सावओ इवइ जम्हा । एएण कारणेणं बहुसो सामाद्वयं कुज्जा ॥ १ ॥” तस्मात्कारणात् एतत्सामायिकं यथोक्तगुणं-प्रागभिहित-
गुणं परमं गुणस्थानमित्यर्थः । इति गाथार्थः ॥ १२ ॥ अत्र सामायिके सति यन्न भवति यच्च भवति तद्दर्शयन्नाह—‘मणे’त्यादि,
मनोदुष्पणिधानादीनि-मनोदुष्पणिधानवचनदुष्पणिधानकायदुष्पणिधानानि प्रथमप्रकरणोक्तरूपाणि न भवन्ति-न जायन्ते एत-
स्मिन् सामायिके भावतो-भावेन, न तु द्रव्यतः, सति-विद्यमाने, तथा स्मृतिभावः-सामायिकं प्रति कृताकृतादिविषयस्मरणसद्भावः
तथाऽनवस्थितकारिता-अवस्थितसामायिककरणनिषेधरूपा, भवतीति प्रकृतं, चशब्दः समुच्चये, कस्मादेवमित्याह-श्रमण्यमीजं-
श्रमणभावहेतुः इति कृत्वा, यत् श्रमणभावस्य परमसामायिकरूपस्य बीज तत्कथं मनोदुष्पणिधानादियुक्तं भवति ?-कारणानुरूपत्वा-

पोसेह कुसलधम्मे जं ताऽऽहारादिचागणुद्धानं । इह पोमहोत्ति भण्णति विहिणा जिणभासिणेव ॥१३॥

आहारपोमहो एल्लु सरीरसकारपोसहे चेव । वं भव्वावारेसु य एयगया धम्मवुद्धिन्ति ॥१५॥

अप्पडिदुप्पडिलेहियसेज्जासंथारयाह वज्जेति । सम्मं च अणणुपालणसाहारादीसु एयम्मि ॥१६॥

त्यादर्यस्येति । यद्यप्येषा सामायिरूपप्रतिभा एतस्य प्रकरणस्य दशाश्रुतस्वरुन्धस्य चाभिप्रायेणानियतकालमभा तथाऽप्यावश्यक-
चूर्ण्यभिप्रायेणोपास रुद्धशाभिप्रायेण च प्रतिदिनमुभयसन्ध्यं सामायिरुक्करणतो मासत्रयमानोत्कर्षेण द्रष्टव्या, जघन्यतस्तु
मर्वा अयेकाहादिमाना इति, एतच्चान्ते वक्ष्यते । इति गाथार्थः ॥ १३ ॥ उक्ता सामायिरूपप्रतिभा, अधुना पोषधप्रतिभावसरः,
तत्र च पोषधमेव स्वस्वतो दर्शयन्नाह—‘पोसे’त्यादि, पोषयति-पुष्णाति कुशलधर्मन्-शुभसमाचारान् प्राणातिपततिरमणादीन्
यद्-यस्मात् तत्-तस्मात् आहारादित्यागानुष्ठानं-भोजनदेहसन्काराब्रह्मव्यापारपरिहारकरणं इह प्रक्रमे पोषध इत्येवं भण्यते-
अभिधीयते, पोष धत्तं पुष्णाति वा धर्मानिति निरुक्तात्, कथं यदाहारादित्यागानुष्ठानमित्याह-विधिना-विधानेन, न तु यथाक-
थञ्चित्, किंभूतेन ?-विनयापितेनैव-सर्वज्ञोक्तैर्नैव, न स्वमतिचिन्तेन, विधानं च प्रथमप्रकरण एवोक्तमिति न पुनर्भण्यते ।
इति गाथार्थः ॥ १४ ॥ अथ पोषधं तत्ततो निरूप्य भेदतत्त्वानिरूपयन्नाह—‘आहारे’त्यादि, आहारपोषधः प्रागुक्तस्वरूपः
खलुर्विचालंकारे शरीरसत्कारपोषधः पूर्वोक्तस्वरूप एव चैवशब्दः समुच्चयार्थः ब्रह्मव्यापारयोश्चेति-एतद्विषयश्च पोषधो भवति,
ब्रह्मचर्यपोषधोऽव्यापारपोषधश्चेत्यर्थः, आहारादिपोषध इति कोऽर्थः ? उच्यते, एतद्वत्ता-आहारादित्यागममाश्रिता धर्मवृद्धिः-
धर्मपुष्टिः, पोषं धत्त इति व्युत्पादनात् । इतिशब्दो याक्यार्थममाप्नो । इति गाथार्थः ॥१५॥ इह यद्वर्जयत्यसौ तदाह—‘अप्प-

सम्ममणुञ्चयपगुणचयसिक्खावयवं धिरो य णाणी य । अट्टमिचउद्दसीसुं पडिमं ठाणगराईयं ॥१७॥
 असिणाणवियड'मोई मउलियडो दिवसयंभयारी य । रत्तिं परिमाणकडो पडिमावज्जेसु दियहेसु ॥१८॥

डी'त्यादि, 'अप्पडि'चि पदसमुदायोपचारात् अप्पडिलेहियति दृश्यं, नतआप्रत्युपेक्षितदुप्रत्युपेक्षितश्रुत्यासंस्तार-
 कादि वर्जयति-परिहरति, तत्राप्रत्युपेक्षितं-अनिरीक्षितं दुष्यत्युपेक्षितं-दुर्निरीक्षितं श्रुत्या-श्रयनं तदर्थः संस्तारकः-कंबल्यादि-
 खंडं अथवा श्रुत्या-यसतिः सर्गस्त्रीणश्रयनं वा संस्तारकथ-ततो लघुतरः इति समाहारद्वन्द्वात् श्रुत्यासंस्तारकं, आदिशब्दादप्र-
 माजितदुप्रमाजितश्रुत्यासंस्तारकप्रत्युपेक्षितदुप्रत्युपेक्षितोच्चारप्रश्रवणभूमिप्रमाजितदुप्रमाजितोच्चारप्रश्रवणभूमिं चेति, सम्मग-
 यथागमं च अनुपालनं-अनाराधनं भोगनाद्यौत्सुक्यादिभिः आहारादिभ्यति-सप्तम्याः पष्ठ्यर्थत्वादाहाराशरीरसंस्कारवृद्धचर्योव्या-
 पारपोषधानां एतस्मिन्निति पोषधे वर्जयतीति प्रकृतमिति । तदेवमियं पोषधप्रतिमा ग्रन्थान्तसमिप्रायेणाष्टम्यादिपर्यसु संपूर्णपो-
 पधानुपालनरूपोत्कर्षतत्त्वतुर्वासप्रमाणा भवति । इति गाथार्थः ॥ १६ ॥ अथ प्रतिमाप्रतिमालक्षणमाह—'सम्ममे'त्यादि,
 सम्ममिति-सम्मयकरं अनुव्रतगुणव्रतशिक्षाव्रतपदानि प्रतीतानि यस्य सन्ति ॥ तद्वान्, पूर्वोक्तप्रतिमाचतुष्कयुक्त इत्यर्थः, सोऽपि
 स्थिरः-अविचलसत्तः, इतरो हि तद्विराधको भवति, यतः ॥ प्रतिमा रात्रौ चतुष्पथादौ च विधीयते, तत्र चोपसर्गाः संभव-
 न्तीति, हानी च-ज्ञाता प्रतिमाकल्पादेः, अज्ञानो हि सर्वत्राप्ययोग्यः, किं पुनरस्यामिति?, चशब्दौ समुच्चयार्थौ, अष्टमीचतु-
 र्दश्योः प्रतीतयोः, उपलक्षणत्वादस्य पोषधदिनसेध्मिति दृश्यं, प्रतिमां कायोत्सर्गं वा इति ठाहचि-अधितिष्ठति करोतीत्यर्थः, किं-
 प्रमाणमित्याह-एका रात्रिः-परिमाणमस्या इत्येकरात्रिकी-सर्वरात्रिकी तां, यस्तस्य प्रतिमाप्रतिमा भवतीति शेषः । इति गाथार्थः

ह्यायइ पडिमाए ठिओ तिलोगपुज्ज जिणे जियकसाए । निगदोसपचणीयं अण्णं वा पंच जा मासा ॥१९॥
 पुन्चोइयगुणजुत्तो बिसेसओ विलियमोइणिज्जो य । वज्जइ अचंभमेगंतओ उ राइपि थिरचित्तो ॥२०॥

॥ १७ ॥ शेषदिनेषु यादृशोऽसौ भवति तदर्शयितुमाह—‘असिणाणे’त्यादि, अस्नानः—अविद्यमानस्नानः विकटे-प्रकटे दिवसे
 न रात्रावितिपादद् भोक्तुं शीलमस्येति विकटभोजी-चतुर्विधाहारारात्रिभोजनवर्जकः ततः पूर्वपदेन सह कर्मधारयः, तथा मौलि-
 कृतः—अबद्धकच्छः तथा दिवसे ब्रह्म चरतीत्येवंशीलो दिवसब्रह्मचारी चशब्दः समुच्ये तथा ‘रत्ति’मिति विभक्तिपरिणामाद्वात्रो-
 रजन्यां परिमाणकृतः—मैयुभासेवनं प्रति कृतयोपिङ्गोमपरिमाणः, कदेत्याह—प्रतिमावर्जेषु—अपर्वस्वित्यर्थः दिवसेषु—दिनेषु । उक्त-
 न्याह्यानसंवादिनी चेयं गाथा, यदुत—“असिणाणवियडभोई पगासमोइपि जं भणिय होइ । दिवसउ न रत्ति भुंजे मउलिकडो
 कच्छमचिरोधे (नवि पंधे) ॥ १ ॥” कच्छां नारोपतीत्यर्थः । इति गाथार्थः ॥ १८ ॥ अथ यत् कायोत्सर्गस्थितश्चिन्तयति तदाह—‘झा-
 यई’त्यादि, ध्यायति—चित्तयति प्रतिमार्या—कायोत्सर्गे स्थितः—अवस्थितः त्रिलोकपूज्यान्—भुवनत्रयार्चनीयान् जिनान्—अर्हतः
 जितकपायान्—निराकृतक्रोधादिभावान् तथा निजदोषप्रत्यनीकं—स्वकीयरागादिदूषणप्रतिषेधं कामनिन्दादिकं अन्यद्—जिनापेक्षया-
 ऽपरं वाशब्दो विकल्पार्थः, किंप्रमाणेयं पञ्चमी प्रतिमा स्यादित्याह—पञ्च याचन्मासान्, एपोत्कर्षेण भवति । इति गाथार्थः ॥ १९ ॥
 इत्ता पञ्चमी, अथ पण्ठीमाह—‘पुन्चोई’त्यादि, पूर्वोदितगुणयुक्तः प्राणुक्ता येऽस्नानविकटभोजनादयः सम्यक्स्वव्रतसामायिक-
 पौषप्रतिमाहया वा गुणस्तरन्वितः, पूर्वोदितगुणयुक्तत्वं च नास्यामेव, अपितु सर्वासु व्रतादिप्रतिमासु द्रष्टव्यं, दशादिषु तयो-
 क्तत्वात्, तथा विशेषतो—विशेषेण पञ्चमप्रतिमापेक्षया विजितमोहनीयो—निराकृतकामोदयः, चशब्दः समुच्ये श्रावक इति गम्यते,

सिंगारकहाविरओहत्थीणं समं रहम्मि णो ठाह । चयइ ण अतिप्पसंगं तहा विहसं च उओसं ॥ २१ ॥

एवं ज्ञा छम्मासा एसोऽहिगतो इहरहा दिट्ठं । जावज्जीवंपि इमं चज्जइ एयम्मि लोगम्मि ॥ २२ ॥

मचित्तं आहारं वज्जइ असणादियं गिरवसेसं । असणे चाउलटं विगचणगादी सन्वहा सम्मं ॥ २३ ॥

किमित्याह-वर्जयति-परिहरति अन्न-मैथुनं एकान्ततस्तु-सर्वथैव, 'राहंयि'चि सर्वरजनीमपि, आस्तां सर्वदिनं, पटुप्रतिभास्थित इति शेषः, अयमेव च पञ्चम्याः पटुयाश्च प्रतिमाया विशेष इति, स्थिरचित्तः-अप्रकंपमानमः सन्निति गार्थार्थः ॥ २० ॥ अथ स्थिरचित्तोपायानाह- 'सिंगारे'त्यादि, शृङ्गारकथाविरतः-कामकथानिवृत्तः तथा त्रिया-योपिता समं-सह रहसि-एकान्ते न तिष्ठति-नास्ते, रहःस्थानस्य चिरविदुतिनिमित्तत्वात्, यतो लौकिका अप्याहुः- "मात्रा सप्तादुहित्रा या, नो विविक्तासनो भवेत् । पलवानिन्द्रियग्रामः, पण्डितोऽप्यत्र मुच्यति ॥ १ ॥" तथा त्यजति-वर्जयति च अतिप्रसंगं-अतिपरिचयं, द्विषा सममिति वर्तते, यतः- "वशीकुर्वन्ति ये लोकमृगान् दर्शनवन्तनुना । संगमैरागुणमिस्ते, स्त्रीन्याथाः किं न कुर्वते ? ॥ १ ॥" तथेति वाक्यान्तरोपशेषार्थः विभूपां-स्वशरीरगत्कारमलङ्काराङ्गरागादिभिः चः सप्रचये उत्कर्षा-उत्कृष्टं त्यजतीति वर्तते, उत्कर्षग्रहणाच्छरीरस्थितिमात्रानुगो करोत्यपि । इति गार्थार्थः ॥ २१ ॥ इहैव कालमानमाह- "एवमित्यादि, एवं-उक्तनीत्या शृङ्गारकथाविरमणादिकृशणया 'जा' इति यावत् पञ्चमासान् कालपरिमाणविशेषान् उत्कर्षतो वर्जयति, अन्नमेति वर्तते, एष आन्नकः अधिकृतस्तु-पटुप्रतिभाप्रतिपन्न एव, अयथारणकलमाह- इतरथा-अन्यथा पटुप्रतिभाप्रतिपन्नकादन्यत्रेत्यर्थः दृष्टं-अलोकितं, किं तदित्याह-यापञ्चोपपत्ति-प्राज्ञन्मापि, आस्तां पञ्चमासान् यावत्, इदमन्नं वर्जयति-परिहरति इति, एतत् वा दृष्टमित्याह-एनमिन् प्रत्यक्ते लोके-प्राज्ञकोके । इति गार्थार्थः ॥ २२ ॥

पाणे आउद्धायं सचित्तरससंजुअं तहऽणंपि । पंचुवरिककडिगाहयं च तह खाहमे सव्वं ॥२४॥

दंतवणं तंयोलं हरेडगादी य साहमे सेसं । सेसपयसमाउत्तो जा मासा सत्त विहिपुव्वं ॥२५॥

वज्जइ सयमारंभं सारवज्जं कारवेइ पेसेहिं । पुव्ववपओगओ चिय वित्तिणिमिचं सिट्ठिलभावो ॥२६॥

यत् कुर्वाणस्य पट्टी भवति तदुक्तं, अथ यत् कुर्वतः सप्तमी भवति तद्दर्शयन्नाह—‘सच्चित्त’मित्यादि, सच्चित्तं-विद्यमानचैतन्यं आहारं-भोजनं वर्जयति-परिहरते अशनादिकं-अशनप्रभृतिकं चतुर्मेदं निरवशेषं-सर्वं, सप्तमप्रतिमास्थित इति शेषः, तत्राशने-आहारविशेषे विषयभूते तंदुर्लोपिकाचणकादि प्रतीतं, आदिशब्दाचिलादिपरिश्रहः, कथं वर्जयतीत्याह-सर्वथा-अपक्कदुब्बफक्तुच्छोपध्यादि वर्जनत इत्यर्थः, सम्यग्-भावशुद्ध्या । इति माथार्थः ॥२३॥ ‘पाणे’इत्यादि, पाने-पानकाहारे अर्थाय-अप्रासुकोदकं सच्चित्तरससंयुक्तं-तत्कालपतितत्वेन सचेतनलवणादिरसोन्मिश्रं तथेति समुच्चये अन्यदपि--अर्थायादपरमपि कांजिकादिपानकाहारं वर्जयति, न कंवलमन्त्रायमेवेति, तथा पद्यानामुदुंबराणां उदुम्बरसमानधर्माणां समाहारः पंचोदुंबरी, सा च स्वरूपेण त्रसकायिकैश्च सचेतना भवतीति, पंचोदुम्बरी च कर्कटिकाश्च-चिर्भटिका आदिर्यस्य स्वादिमस्य तत्तथा, चः समुच्चये, तथेति चाक्यान्तरोपक्षेपार्थः, स च माथोत्तरार्थस्यादौ दृश्यः, स्वादिमे-स्वादारविशेषे विषयभूते सर्व-समस्तं, सच्चित्तं वर्जयतीति प्रकृतं । इति गाथार्थः ॥२४॥ ‘दंते’त्यादि, दन्तपचनं-दशनकाष्ठं तागूलं प्रतीतं हस्तिवयादि च-पय्याप्रभृति च स्वादिमे-स्वादामाहारविषये, अशेषं-सर्वं सच्चित्तं वर्जयतीति प्रकृतं, किंभूतः सन्नित्याह-शेषपदसमायुक्तो-दर्शनादिगुणयुक्तः, कियन्तं कालं वर्जयतीत्याह-यावन्मासान्-कालविशेषान् सप्त उत्कृष्टतः विधिपूर्वकं-न्यायपुरस्सरं, न तु यहच्छेयेति गाथार्थः ॥२५॥ उक्ता सप्तमी प्रतिमा, अथ यथा वर्तमानस्या-

निर्गघणतेगतेणं एवंविं हुं होइ चेव परिचत्ता । एहमेत्तोऽवि इमो वज्जिजंतो हियकरो उ ॥२७॥
 भन्वस्साणावीरियसंफासणभावतो णिओगेणं । पुब्बोइयगुणलुत्तो ता वज्जति अट्ठ जा मासा ॥२८॥

एमी भवति तथा दर्शयन्नाह—‘वज्ज’इत्यादि, वर्जयति-परिहरति स्वयं-आत्मना स्वयंकरणत इत्यर्थः आरंभे-व्यापारं सायद्यं-
 सपापं कृष्यादिकमित्यर्थः, स्रयमिति वचनाद्यदापन्नं तदाह-कारयति-विधापयति प्रेष्येः-आदेशकारिभिः, कथमित्याह-पूर्वप्रयोगत
 एव-प्रवृत्तव्यापारत एव, नापूर्वव्यापारनियोजनत इत्यर्थः, किमित्याह-वृत्तिनिमित्तं-जीवितार्थं, किंभूतः सन्नित्याह-स्थितिल-
 भावः-प्रेष्यप्रयोगतोऽप्यारंभेऽप्यतीवपरिणामः । इति गाथार्थः ॥२६॥ नन्वारंभेषु प्रेष्यप्रयोजने सति स्वयमप्रवर्तमानस्य को गुणः ?
 जीवयातस्य तदवस्थत्वात् इत्याशङ्क्याह-‘निग्घी’त्यादि, निर्घृणता-निर्दयता एकान्तेन-सर्वथैव स्वयमारंभाणां करणतः परैश्च का-
 रणतो या स्यात् सा एवमपि-उक्तनीत्याऽपि स्वयं वर्जनमात्रलक्षणया, आत्तामुभयवर्जनतः दुश्शब्दोऽलङ्कारे, भवति चैव-स्यादेव
 परित्यक्ता-परिहृता, नन्वात्मारंभोऽल्प एकत्वादात्मनः, परतस्तु बहुतमः परेषां बहुत्वात्, ततश्च बहुतमारंभाश्रयणेनाल्पतरा-
 रंभवर्जनं कं गुणं पुष्पातीत्याशङ्क्याह-‘एहमेत्तोऽवि’ति इयन्मात्रोऽपि-स्वयंकरणमात्रत्वेनाल्पोऽपि, आत्तां बहुतमः, ‘इमो’ति
 अयमारंभः वर्ज्यमानः-त्युच्यमानः हितकरस्तु-कल्याणकरण एव, महाव्याधेः स्तोकक्षयवत् । इति गाथार्थः ॥२७॥ कस्य कथ-
 मयं भवतीत्याह—‘भन्वे’त्यादि, भव्यस्य-योग्यस्य सत्त्वविशेष आत्ता च-आप्तवचनं अप्रमप्रतिमायां स्वयमारंभो वर्जनीय इत्ये-
 वरूपं च वीर्यं च-जीवतामर्थ्यं स्वयमारंभपरित्यागविषयं तयोः संस्पर्शनं-आराधनं तद्रूपो यो भावः-अव्यवसायस्तस्य वा यो
 भावः-सत्ता स तथा तस्मादात्तावीर्यसंस्पर्शनभावात्-नियोगेन-नियमेन, द्विवकरो भवतीति पूर्वेण योगः ! अथ किंविधः सन्

पेसेहि वि आरंभं साधनं कारवेह णो गुरुयं । अत्थी संतुडो वा एसो पुण होति विण्णेओ ॥२९॥
 निक्खित्तभरा पायं पुत्तादिस्तु अहव सेसपरिवारे । थेवममत्तो य तथा सन्वत्थवि परिणओ नवरं ॥३०॥
 लोगन्धवहारविरओ बहुसो संवेगभावियमई य । पुण्वोदियगुणजुत्तो णव मासा जाव विहिणा ॥३१॥
 उद्धिङ्कडं भत्तं पि वज्जती किमुय सेसमारंभं ? । सो होइ उ खुरमुंडो सिहलं वा धारती कोई ॥३२॥

उद्धिङ्कडं भत्तं पि वज्जती किमुय सेसमारंभं ? । सो होइ उ खुरमुंडो सिहलं वा धारती कोई ॥३२॥
 कियन्तं वा कालमष्टम्यां स्वयमारंभं वर्जयतीत्याह-पूर्वोदितगुणयुक्तः-प्रागुक्तदर्शनादिगुणान्वितः तावद्वर्जयति-परिहरति अष्टौ
 यावन्मासानुत्कृष्टतः । इति गाथार्थः ॥ २८ ॥ उक्ताऽष्टमी, अथ नवमीमाह-‘पेसे’त्यादि, प्रेथेरपि-कर्मकरैरपि, आस्तां स्वयं,
 आरंभं-व्यापारं सावधं-सपापं कारयति-विघापयति नो-नैव गुरुकं-महान्तं कृष्यादिकमित्यर्थः, अनेनासनदापनादिव्यापारणा-
 मतिलघूनामनिषेधमाह, इह च नवमप्रतिमायामित्येव शेषो दृश्यः, एतद्वर्जने च कीदृशः समर्थो भवतीत्याह-अर्थो-अर्थवान्,
 ईश्वर इत्यर्थः, संतुष्टो वा-अनीश्वरोऽप्यतिसंतोषवान् वाशब्दो विरूपार्थः एष प्रेथारंभवर्जकः पुनःशब्दो विशेषणार्थः तेन यः
 कश्चिदपि भवति-स्यात् विज्ञेयो-ज्ञातव्यः । इति गाथार्थः ॥ २९ ॥ ‘निक्खित्तं’त्यादि, निसिप्तभरो-न्यस्तकुटुम्बादिकार्यभारः प्रायो-
 घादुल्लेन पुत्रादिपु-योग्यसुतभ्रातृभृत्यपि अथवेति विरूपार्थः शेषपरिवारे-पुत्रादिव्यतिरिक्तपरिजने कर्मकरादौ तथेति वाक्या-
 न्तरत्वद्योतकोऽत्र द्रष्टव्यः स्लोकप्रमत्त्वः-अल्पाभिबन्धः चशब्दः समुच्चये तथेति योजितमेव सर्वत्रापि-सर्वस्मिन्नपि धनधान्या-
 दिपरिग्रहे, न तु कचिदेव, अयं चैवंभूत उत्तानबुद्धिरपि स्यादत आह-परिणतः-परिणतबुद्धिः नवरं-केवलम् । इति गाथार्थः ॥ ३० ॥
 ‘लोणे’त्यादि, लोकव्यवहारविरतो-लोकयात्रानिवृत्तः तथा बहुशः-अनेकशः संवेगभावितमतिश्र-मोक्षामिलापवासितबुद्धिः तथा

जं निहियमत्थजायं पुट्ठो णियएहि णवर सो तत्थ । जइ जाणइ तो साहे अह णवि तो वेइ णवि जाणे ॥३३॥
जतिपज्जुयासणपरो सुहुमपयत्थेसु णिच्चतल्लिच्छो । पुब्बोदियगुणजुत्तो दस मासा कालमासे (जे) णं ॥३४॥

पूर्वोदितगुणयुक्तो दर्शनादिगुणान्वितः नव मासान् यावदुत्कर्षतः विधिना तु-आगमविधानेनैव इति गार्थः ॥३१॥ अथ दश-
मी प्रतिमामाह—'उष्हिद्वे'त्यादि, उदिष्टमुद्देशस्तेन कृतं-विहितमुदिष्टकृतं-तदर्थं संस्कृतमित्यर्थः तद्भक्तमपि-भोजनमपि वर्जयति-
परिहरति, किमुत ?-किं पुनः सुतरामित्यर्थः शेषं-दुष्परिहार्यभक्तारंमन्यतिरिक्तमारंभं-सायद्योगं, दशमप्रतिमायां वर्तमानः
श्रावक इति शेषः 'सो होइ उ' चि स पुनर्देशमप्रतिमावर्तो भवति-स्यात् शुभमुंडः-शुभमुंडितशिराः'सिंहलि'चि शिखा तां वाशब्दो
विकल्पार्थः धारयति-विभक्तिं कश्चित्-कोऽपि । इति गार्थः ॥ ३२ ॥ 'ज'मित्यादि, यन्निहितं-यन्निक्षिप्तं भूम्यादौ अर्थ-
जातं-द्रव्यप्रकारः तदिति शेषः पृष्टः-प्रश्नितः निजकैः-स्वकीयैः पुत्रादिभिः नवरं-केवलं स श्रावक इति शेषः तत्र दशमप्रतिमायां
प्रश्ने वा यदि जानाति-स्मरति'तो' चि तदा साधयति-कथयति, अकथने दृष्टिच्छेदप्राप्तेः, अथ-यदि 'नवि'चि नैव जानातीति
वर्तते'तो'चि तदा दृष्टे-वक्ति, किं तदित्याह-नवि-नैव जाने-स्मरामीति, नान्यत् किमपि तस्य गृहकृत्यं कर्तुं कल्पत इति भावः । इति
गार्थः ॥३३॥ 'जती'त्यादि, यतिर्पुष्पासनापरः-साधुसेवापरायणः सूक्ष्मपदार्थेषु-निपुणमतिसमधिगम्यभावेण जीवादिषु तेष्वेव
लिप्सा-लब्धुमिच्छा यस्य स तल्लिप्सः-तल्लालसो नित्यं-नितान्तं तल्लिप्सो नित्यतल्लिप्सः, तथा पूर्वोदितगुणयुक्तो-दर्शना-
दिप्रतिमानवकान्वितः, कियन्तं कालं यावदित्याह दश मासान् यावत् कालमानेन-कालप्रमाणापेक्षेत्यर्थः, कालमा-
सेनेति कश्चित् दृश्यते, तत्र प्राकृतभाषापेक्षया मासश्चन्दस्य कालधान्यसुवर्णादिषु दृष्टिदर्शनाच्चेप्यव्यवच्छेदार्थमुच्यते कालमासेन ।

दुरमुंडो लोण व रघहरणं उग्राहं व घेचूण । समणभूओ विहरइ धम्मं काएण फासंतो ॥३५॥
 ममकारेऽबोच्छिणे वचाति सण्णायपहि दट्ठुं जे । तत्थवि जहेव साहू गेणहति फासुं तु आहारं ॥३६॥
 पुन्याउत्तं कएपति पच्छाउत्तं तु ण खल्ल एएसस । ओदणभिलिगसूवादि सन्वमाहारजागं तु ॥३७॥

इति माथार्थः ॥३४॥ उक्ता दशमी, अथैकादशीमाह—‘खुरे’त्यादि, खुरेण-च्छुरेण मुंडो-मुंडितः भुरगुंडः लोचनेन वा-हस्तलुब्ध-
 नेन वा मुंडः सन् रजोहरणं-पादप्रोच्छन्नं अवग्रहणं च पतद्ग्रहं च, उपलक्षणं चैतत्साधुकरणस्य सर्वस्य, गृहीत्वा-आश्रय श्रमण-
 भूतः-साधुकल्पः सकलसाधुसमाचारासेवनात् विहरति-गृहान्निर्गत्य ग्रामादिषु विचरति साधुवत् धर्म-चारित्र्यधर्मं समितिगुण्या-
 दिकं कार्येन-देहेन, न मनोमानेन, स्पृशन्-पालयन् एकादश्यां प्रतिमायामिति शेषः । इति माथार्थः ॥ ३५ ॥ ‘ममे’त्यादि,
 ममेत्यस्य करणं ममकारस्तत्र अव्यवच्छिन्ने-अनपगतो सति प्रजति-गच्छति, अनेन स्वजनदर्शनाशित्वं कारणमुक्तं, संज्ञाता-ज्ञात-
 यस्तेषां पल्ली-संनिवेशस्तां संज्ञातपल्लिं द्रष्टुं-दर्शनाय, संज्ञातानिति गम्यते, ‘जे’ इतिपादपूरेण निपातः, तत्रापि-संज्ञातपल्लीमज्जे-
 ऽपि, आत्तामन्यन, यथैव-यद्देव साधुः-संयतः तथैवेति शेषः गृह्णाति-आदत्ते प्राप्तुकं तु प्रयत्नासुकमेवाचेतनेमेव उपलक्षण-
 रथात्तस्यैपणीयं चाहारं अशनादिरुमिति, संज्ञातपल्लिग्रहणेन चेदं दर्शयति-मेमाव्यवच्छेदात्तत्र गमनेऽपि तस्य न दोषः, तथा ह्या-
 तयः स्नेहादनेपणीयं भक्तादि कृषन्ति आग्रहकरणेन च तद्ग्राहयितुमिच्छन्ति अनुधर्तनीयाथ ते प्रायो भवन्तीति तद्ग्रहणं संभा-
 व्यते तथापि तदसौ न गृह्णाति । इति माथार्थः ॥ ३६ ॥ संज्ञातपल्लीगमन एव तस्य कल्प्याकल्प्यविधिमाह—‘पुन्ने’-
 त्यादि, पूर्वं तदागमनकालात् प्रागायुक्तं-रन्ध्रनस्यास्यादौ प्राशिशं पूर्वायुक्तं स्वार्थमेव रावुपुमारन्ध्रमित्यर्थः कल्पते-ग्रहणयोग्यं

एवं उक्तोत्प्रेणं एकारस भास जाच विहरेह । एगादादियरेणं एगं सञ्चत्थ पाणं ॥ ३८ ॥

भावेकणऽत्ताणं उवेह पञ्चजमेव सो पञ्चा । अद्या गिहत्थभावं उचियत्तं अप्पणो णाउं ॥ ३९ ॥

भवति, पञ्चादयुक्तं तु-तदागमनकालादनन्तरमायुक्तं पुनः न खलु-नैव एतस्यैकादशप्रतिमासश्रावकस्य, कलरात इति वर्तते, गृह-
स्थानामधिकृतश्रावकार्थमधिकृतरोदनादिकरणसंकल्पसंभवात्, किं तदित्याह-ओदनम-कूरं मिलिङ्गसुषु-मयाराखपद्विदलधान्यपा-
कविशेष आदिर्यस्य तथा तत्सर्वमपि-निरवशेषमपि आहारजातं-अभ्यवहार्यसामान्यं, तुल्यदोऽपिशब्दार्थस्तस्य च प्रयोगो दर्शित
एव । इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ अथैतस्याः का-अमानमाह-‘एव’मित्यादि, एवं-उक्तेन प्रकारेण शुशुंहादिना उत्कृष्टेन एकादश मासान्
याचत् विहरति-मासकल्पादिना विहारेण, एकादादि-एकाहोरात्रप्रभृति, आदिशब्दात् द्व्यहश्यहादि यावद्विहरतीति प्रकृतं, इतरेण-
अधन्येनेत्यर्थः । इह च पूर्वं प्रतिमासु अधन्यं कालमानं नोक्तमतस्तदतिदेशत आह-एवं अनेनैव प्रकारेण जघन्यमानमेकादादी-
त्यर्थः, एतच्च मरणे वा प्रव्रजितत्वे वा सति संभवति, नान्यथा, सर्वत्र-सर्वप्रतिमासु प्रायेण-बाहुल्येन, प्रायोग्रहणादन्तर्गृह्यतादि-
संस्कारो दर्शितः । इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ इह चोचरासु सप्तस्वावदयकचूर्णयोः प्रकरान्तरमपि दृश्यते, तथाहि-“राहमत्तपरिणाएत्ति
पञ्चमी, सच्चित्ताहारपरिणाइत्ति षष्ठी, दिया वंभचारी राऊ परिमाणकडेत्ति सप्तमी, दियावि राओवि वंभचारी असिणाए वोस-
ट्ठकेमंयुरोमनहेत्ति अष्टमी, सारंभपरिणाएत्ति नवमी, पेंसारंभपरिणाएत्ति दशमी, उद्विभत्तवज्जए समयभूएत्ति एकाद-
शीति । तदेवं प्रतिमानुष्ठानसुपासकस्योक्तं, अथ तदनन्तरं यत्तस्य विधेयं स्यात्तदभिधित्पुराह-“भावे’इत्यादि, भावयित्वा-यास-
यित्वा प्रतिमानुष्ठानेन आत्मानं-स्वं उपैति-उपगच्छति प्रत्ययमेव-अनगारत्वमेव तदुचितमात्मानं ज्ञात्वेत्युत्तरार्थः स इति श्रावकः

गहणं पंचवज्राण जओ अजोगाण गियमतोऽणत्थो । तो तुल्लिऊणऽणत्थो घीरा एयं पचज्जंति ॥ ४० ॥

तुलणा इमेण विहिणा एतीए हंवि नियमतो जेया । णो देसविरहंकडयपत्तीए विणा जमेसस्ति ॥ ४१ ॥

तीए य अविगलाए चज्झा चेद्वा जहोदिया पायं । होति णवरं विसेसा कत्थति लक्खिज्जए ण तहा ॥ ४२ ॥

पथात्-प्रतिमानुष्ठानानन्तरं, अथेति प्रकारान्तरद्वयतार्यः गृहस्थगान्-गृहित्वमेव, उपैतीति वर्तते, किं कृत्वेत्याह-उचितत्वं-योभ्यतां गृहिभावस्यैव आत्मनः-स्वस्य ज्ञात्वा-अवगम्य । इति गार्थार्थः ॥ ३९ ॥ अथ कस्मात्प्रतिमाभिर्मादयित्वैवात्मानमुदैति प्रव्रज्यामि-त्याशङ्क्याह-‘गहण’मित्यादि, ग्रहणं-स्वीकरणं प्रव्रज्यायाः-श्रावणस्य यस्मादयोग्यानां-अनुचितानां नियमतः-अवश्यमेव अनर्थः-अपायः तस्मात्तुल्यित्वा-भावनया परीक्ष्य, योग्यतां निश्चित्येत्यर्थः, आत्मानं-स्वं घीरा-धीमन्तः एतां प्रतिपद्यन्ते-अङ्गी-कुर्वन्ति । इति गार्थार्थः ॥ ४० ॥ ‘तुल्यित्वाऽट्मान’मित्युक्तं, अथ तुलनैव कथमित्यत आह-‘तुल्ले’त्यादि, तुलना-आत्म-नो योग्यतापरीक्षा अनेन-अनन्तरोक्तेन विधिना-विधानेन प्रतिमानुष्ठानलक्षणेन एतस्याः प्रव्रज्यायाः हंदीत्युपप्रदर्शने नियमतो-निधेगेन ज्ञेया-अवसेया, अथ कस्मादेवमित्याह-नो-नैव देशविरतिः-अणुव्रतादिप्रतिपत्तिपरिणामस्तस्य कंडकानि-अव्य-वसायस्थानानि तेषां या प्राप्तिः-लाभः सा तथा देशविरतिकंडकप्राप्या विना-तदभावे यद्-यस्मात्कारणात् एषा प्रव्रज्या भवति । इतिशब्दो वाक्यार्थममाप्नो । प्रायिकं चेतत्, यतोऽसंख्यततमो भागः सिद्धानामप्राप्तदेशविरतिकोऽपि सिद्धत्वमुपग-तोऽभिधीयते, यदाह-“मागेहि असंखेज्जेहि फासिया देसविरई उ” ति । तथा ‘तुलना’जेन विधिने’त्यपि प्रायिकं, एतच्च स्वयमेवाग्रे दर्शयिष्यति । इति गार्थार्थः ॥ ४१ ॥ एवं तुलनापूर्वकं प्रव्रज्यायां सत्यां यद्भवति तदर्शयितुमाह-‘तीए’

भवणिञ्चेयाउ जतो मोक्खे र. । सुद्धासयस्स एसा ओहेणवि वणिगया समए ॥४३॥
तो समणो जह सुमणो भावेण य जइ ण होइ पावमणो । सयणे य जणे य समो समो य माणावमाणेसु ॥४४॥

इत्यादि, तस्यां-उक्ततुलनापुरस्सरप्रव्रज्यायां चशब्दः पुनरर्थः अविश्रुतायां-परिपूर्णायां तद्योग्यतानिश्चयपूर्वकत्वेन प्रतिप
न्नत्वात् बाह्या-वह्निर्ज्ञानी चेष्टा-प्रत्युपेक्षणादिमामाचार्यनुपालनारूपा यथोदिता-प्रागभोक्ता प्रायो-बाहुल्येन, प्रायोप्रद्वणं
चोक्तविपरीतकारिभिर्गुरुकर्मप्राणिभिर्व्यभिचारोऽभिहितार्थस्य मा भूदिति ठवमिति, भवति-स्यात्, ननु कदाचिद् ग्लान-
त्पादौ तथा प्रव्रज्यायामप्यसौ न दृश्यते इत्याशङ्क्याह-नवरं-कैलं भगवत्यपि सामान्येन सा विशेषतो-विशेषेण क्वचिदेशे
काले पुरुषे वा पुष्टालंवनदाभ्रितापचादे लक्ष्यते-निष्पीयते स्थूलदृष्टिभिः न-नैव तथा-तद्वद् यथा स्वप्यायव्यायां बालवेष्टेति
प्रकृतमिति, गर्दभिल्लराजगृहीतमा-त्रीविमोचनार्थगुल्लयिन्यामानीतपण्णगतिमामन्त रुद्र रुद्रालिङ्गार्चार्थेहोदाहरणमिति गायार्थः
॥४२॥ अथ कसादिह योक्तं चेष्टा स्यादित्याह-‘भवे’त्यादि, भगवन्निर्दितात्-संभारविप्रागात् यतो-यस्मात्कारणात् तथा मोक्षे-
निर्माणे रागाद्-अभिलाषात्, किंभूतात्?-ज्ञानपूर्वात्-सम्यग्ज्ञानपुरस्सरात्, न तु मिथ्याज्ञानगूरुकात्, शुद्धाश्रयस्य-निर्मलाश्रय-
वसायस्य जीमस्य एषा प्रव्रज्या ओघेनापि-सामान्यतोऽपि सामायिकमानप्रतिपत्त्ययश्रयसि, आस्तां विशेषतोऽप्रमत्तादिसामायिरुप्र-
तिपत्तिः, वर्णिता-भणिता समये-सिद्धान्ते, अतः कथमस्यामयथोक्तार्थो चेष्टा? । इति गायार्थः ॥४३॥ येन वचनेन समये सा
तथा वर्णिता नदर्शयन्नाह-‘तो’इत्यादि, इह प्राकृतशैल्यपेक्षया श्रमणशब्द व्युत्पादयति-‘तो’ इति ततः-तस्माद्धेतोः सह मणेग-
निर्चयेण गृह्यति समणो, न चेह भनोमात्रास्तितं, विगक्षितशब्दस्य सामायिरुविशेषप्रतिपादनार्थस्य व्युत्पत्तिनिमित्ततया चित्रश्चितं

ता कम्मखओचसमा जो एयपगारमंतरेणावि । जायति जहोइयगुणो तस्सवि एसा तहा जेया ॥४२॥
 एतो विय पुच्छादिसु हंदि विसुद्धस्स सति पयत्तेण । दायब्बा गीतेणं भणियमिणं सव्वदंसीहि ॥४६॥

सकलसंज्ञिमाधारणस्य च स्येत्यतस्तद्विशेषणार्थमाह—यदीत्यभ्युपगमे शोभनं—धर्मध्यानादिप्रवृत्तया मनः—चित्तं यस्य स सुमनाः, अनेन सद्गुणान्वितमनस्सत्त्वं विवक्षितशब्दव्युत्पत्तिनिमित्तत्वेनोक्तं, अथ दोषरहितमनस्सुखाभाह—भावेन—आत्मपरिणामेन तत्त्वतो वा—निरुपचरितत्वेन च शब्दः समुच्चये यदीत्यभ्युपगमे न भवति—नैव स्यात् पापं—प्राणातिपातादिमत् सनिदानं वा मनो यस्य स पापमनाः, तथा स्वजने च—पुत्रादिके जने च—अन्यस्मिन् समः—तुल्यः प्रेमाप्रेमवर्जनेन, तथा समश्च—तुल्य एव मानापमानयोः—पूजेतरयोरिति, उत्तरार्धापेक्षया त्वेवं व्युत्पत्तिः—समः सन् सम्यग् वाऽणत्ति—वर्तते योऽसौ निरुक्तविधिना समण इति स्याद् इत्येवं शुद्धाशयस्यैषा वर्णिता । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ अथ कस्यापि प्रतिमानुष्ठानं विनाऽपि प्रव्रज्या यथोदितैव स्यादिति दर्शयन्नाह—‘ता कम्मे’त्यादि, ‘ता’ इति यस्माद्भवनिर्वेदादेः सकाशाद्विशुद्धाशयस्यैषा वर्णिता तस्मात्कारणात् क्षयोपशमात्—ज्ञानावरणादिकर्मविगमविशेषात् कारणात् यः प्राणी एतत्प्रकारमन्तरेणापि—बालत्वादिकारणात् प्रतिपानुष्ठानव्यतिरेकेणापि, एतत्प्रकारेण तावज्जायत एवेत्यपिशब्दार्थः, जायते—संपद्यते यथोदितगुणः प्रव्रज्योचितगुणः तस्यापि प्राप्तिनः, न केवलं प्रतिमाकारिण एव, एषा प्रव्रज्या तथा—तद्वत् प्रतिमाकारिण इव ज्ञेया—अवसेया कर्मक्षयोपशमादेव । इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ प्रतिमाप्रतिपत्तिव्यतिरेकेणापि प्रव्रज्या जायत इत्येतस्यैव समर्थनार्थमाह—‘एत्तो’ इत्यादि, ‘एत्तो चिय’ति यत एतत्प्रकारमन्तरेणापि उचितगुणस्य प्रव्रज्या प्रतिमाकर्तुरिव यथोक्ता भवति अत एव कारणात् पृच्छादिपु—पृच्छाकथनापरीक्षापु, तत्र पृच्छा—‘को सितुमं? कचो वा? पव्व

तह तस्मि तस्मि जोग सुधुगजोगपरिसुद्धभायेण । परदिण्णाएधि जओ पडिसेहो वणिओ एत्थ ॥४७॥
पन्नागिओ सिगसि ग मुंगवेउमिनाह जं भणिगं । मब्बं च इमं सम्मं तणरिणामे हवति पायं ॥४८॥

यसि वा किंनिमिपंति"दयमादिरुपा, कथना पुनः-प्रविशजिणोः प्रवज्यास्वरूपरूपनं, यथा-"नह चेत् मोक्खकलया आणा आराहिया
जिणि राणे । तंमारुपराकलया तह येत्त निरादिया होर ॥१॥"पि, परीक्षा तु-पण्णागादिनाञ्जमाना विनयादिभिस्तद्योग्यतानिरूपणा,
पथेषु परेषु तंतीरुपपदरत्ते विगुहारा-निर्दोषता गतस्य सारुत्-सदा प्रयत्नेन-आदरेण दातव्या-देया, प्रवज्येति प्रकृतं, गीतेन-
पदेकदेशे परसमुराधोपपारासीत्यर्थेन-एतार्थेयिदा, नान्येनेति, भणितं-उक्तं इदमेतत् सर्वदार्थिभिः-केवलभिः । इति गायार्थः ॥४८॥
पुनरपि सामान्यतोऽपि प्रवज्यापदहणमस्तीति समर्थयन्नाह—'तदे'त्यादि, तनेति ज्ञापकान्तरमुच्यार्थः तस्मिन्स्तिप्रन्-तत्र तत्र
॥१॥१॥१॥१॥१॥ योगे-प्रवज्यापराजन्त्यापारे विपयभूते, प्रतिषेधो वर्णित इति योगः, गृहोपयोगेन-आगमोपयुक्तया परिशुद्धो-
पदेशे भा ॥१॥१॥१॥१॥१॥ यथा स तथा तेन गुरुणा, किमित्याह-इदत्तायामपि-ईदृतीर्णायामपि दीपमानायामित्यर्थः, आस्ता-
नन्त्यापदे ॥१॥१॥१॥१॥१॥ प्रतिषेधो-निषेधोऽयोगानां वर्णितः-उक्तः अनेति-उच्यमाने प्रवज्याभिधानमूत्रे
॥१॥१॥१॥१॥१॥ 'पतिषानुष्ठानगन्तरेणापि प्रवज्याभिधानमस्ति' । इति माथार्थः ॥४७॥ अथ कयं खेत्रे प्रवज्यानायां प्रति-
षेधं निरुद्ध इत्यस्मिन्मिल्लाह—'पन्थे'त्यादि, प्रवजितः स्थासिति च मुंडापयितुमिच्छेत्तद्राजपमादिर्षस्य स्वस्य तच्चाया तत्
॥१॥१॥१॥१॥१॥ उक्ते कलसभाष्ये तस्मात्प्रति योगं प्रवज्यायां निषेधो वर्णित इत्यवसीयते, तथेदं सूत्रम्—"पन्थाविओ सिय-
विपयेमने प्णापरणजोगो । ते धिय मुंगवेत्ते पुरिगपयडनिवारिया दोसा ॥ १ ॥" तथा-मुंडाविओ सियति य सिक्खावेत्ते

जुत्तो पुण एस कम्मो ओहेणं संपयं विसेसेणं । जम्हा असुहो कालो दुरणुचरो संजम्मो एत्थ ॥४९॥

अणायरणजोगो । ते चिय सिक्खावेत्ते पुरिमयऽनिवारिया दोसा ॥ १ ॥ एवं उट्ठावेत्तं, एवं भुंजावेत्तं, एवं संवासेत्तं”, अयमर्थः—प्र-
व्रजितः—प्रव्रजयिष्यामस्त्वामित्येवमभ्युपगतो, रजोहरणादिसाधुकेपदानत इत्यन्ये, ततश्च प्रव्रजित इति च, एतदप्ययोग्यप्रव्रज-
नलक्षणमसंभान्यं वस्तु स्याद्—भवेत् छद्मस्यतयाऽनाभोगवशात्—ततः किमुचितमित्याह—भुंढापयितुं—अष्टाग्रहणतो ह्युच्चयितुं अना-
चरणयोग्यः—अनासेवनाहः, तथापि भुंढापयत्याचार्ये त एवाज्ञाभंगादयः पूर्वपदस्य प्रव्रजजनस्य संवन्धिनो दोषा अनिवारिता भव-
न्तीति, एवमन्यथाया अपि बोद्धव्या इति । अथ प्रस्तुतार्थे निगमयति—सर्वं च—समस्तं पुनः इदं पृच्छादिविशुद्धस्य प्रव्रज्यादानानादिक-
मागमिकं वस्तु सम्यक्—समीचीनं भवति, अथवा सम्यक्त्वपरिणामो यथावत्प्रव्रज्यापरिणतो सत्यां भवति—स्यात् प्रायो—बाहुल्येन,
प्रायोग्रहणं चाङ्गारमर्दकादिव्यभिचारपरिहारार्थमिति, ततः प्रतिमाकरणमन्तरेणापि प्रतिमाकर्तुरिव प्रव्रज्या स्यादिति हृदयमिति
गाथार्थः ॥ ४८ ॥ ननु यदि प्रतिमाकरणमन्तरेणापि प्रव्रज्या सम्यग् भवति तदा किं तेनेत्यत आह—‘जुत्तो’ इत्यादि, यद्यपि
प्रक्रमान्तरेणापि प्रव्रज्या स्यात्तथापि युक्तः—सङ्गतः पुनरिति विशेषणार्थः एषोऽनन्तरोक्तः प्रतिमानुष्ठानादिः क्रमः—प्रव्रज्याप्रति-
पत्तौ परिपाटिः, कथमित्याह—ओधेन—सामान्येन, न तु सर्वेयैव, तं विनापि बहूनां प्रव्रज्याश्रवणात्, कालापेक्षया विशेषमाह—सां-
प्रतं—वर्तमानकाले विशेषेण—विशेषतो, युक्त एष क्रमः, कुत एतदेवमित्याह—यस्मात्कारणात् अत्र अशुमानुभावः कालो—दुष्पमालक्षणी
वर्तते, ततश्च दुरनुचरो—दुःखासेव्यः संयमः—संयतत्वं अत्र—अशुभकाले, अतः प्रव्रजितुक्तामेन प्रतिमाभ्यासो विधेय इति भावः ।
इति गाथार्थः ॥४९॥ तंत्रान्तस्प्रसिद्धा प्रतिमापूर्वकत्वं प्रव्रज्याया योग्यत्वं समर्थयन्नाह—‘तंत’मित्यादि, तंत्रान्तरेष्वपि—दर्श-

तंतंतरेसुवि इमो आसमभेओ पसिद्धओ चेव । ता इय इह जइयञ्चं भवविरहं इच्छमाणेहि ॥५०॥

॥ उवासगण्डिमाविधी समत्ता ॥ १० ॥

नान्तरेण्वपि, आत्मां जिनप्रवचने, अयमनन्तरोक्तः आश्रमभेदो-भूमिकाविशेषो "ब्रह्मचारी गृहस्थश्च, वानप्रस्थो यतिस्तथा" इत्यादिनोक्तस्वरूपः, 'इओ' इति पाठान्तरं, तत्र इतः-अश्रुमकालदुरुचुरसंयमलक्षणाद्वैतद्वयात् अथवा इतो-जैनप्रवचनात् तंत्रान्तरेष्विति, प्रसिद्धकथैव-सिद्ध एव, न तु साध्यः, यस्मादेवं तत्-तस्मात् इत्युक्तन्यायेन इह प्रतिमापूर्वकप्रव्रज्यायां यतितव्यं-यत्नो विधेयः भवविरहं-संसारवियोगं इच्छद्भिः-वाञ्छद्भिर्निखिलशासनमवरपारगतागमावलंबिभिः । इति गाथार्थः ॥५०॥

उपासकप्रतिमाप्रकरणविवरणं समाप्तमिति ॥१०॥

॥ अथैकादशपञ्चाशकवृत्तिः ॥

नमिज्जण वद्धमाणं मोक्खफलं परममंगलं सम्मं । वोच्छामि साहुधम्मं समासओ भावसारं तु ॥ १ ॥
चारित्तजुओ साह तं कुविहं देससञ्चभेएण । देसचरित्ते ण तओ इयरम्मि उ पंचहा तं च ॥ २ ॥

सामाह्वयत्य पदमं छेओचट्ठावणं भवे घीयं । परिहारविसुद्धीयं सुद्धमं तह संपरायं च ॥ ३ ॥

उक्तः श्रावकधर्मः, अथ साधुधर्ममभिधित्सुर्मंगलादिप्रतिपादनायाह—'नमी'त्यादि, नत्वा-पणम्य वर्धमानं-महावीरं, किं भूतं ?-मोक्षः फलमसादिति मोक्षफलोऽवस्तं, परममंगलहेतुत्वाच्च परममंगलं, सम्पग-भावतः, अथवा साधुधर्मं वक्ष्यामीति योगः,

किंभूतं ?-मोक्षफलं-निर्वाणसाधकमानन्तर्येण, श्रावकधर्मो हि पारंपर्येणैव तत्फल इति, परमाणि मंगलानि-कल्याणानि आ मो-
 क्षावाप्त्यर्थस्मात् परममंगलस्तं, अथवा परममंगलं-प्रधानमंगलस्य भावं, कथं वक्ष्यामीत्याह-सम्यग्-यथावत्तया, वक्ष्यामि-भणि-
 भ्यामि, कमित्याह-साधुधर्म-श्रमणसंबन्धिचारित्र्यधर्म, न तु श्रावकधर्म, तस्य प्रागेवोक्तत्वात्, कथमित्याह-समाप्तः-संक्षेपेण,
 विस्तरेण तु तस्य पूर्वाचार्यैरेवाभिहितत्वात्, भावसारं च-एदं पर्यग्रधानमेव, वक्ष्यामीतिक्रियाविशेषणमिदं, साधुधर्मविशेषणं चा,
 भावनार एव च साधुधर्मो भवति, श्रावकधर्मस्यैव द्रव्यस्वरूपस्य द्रव्यसारत्वात् । इति गाथार्थः ॥ १ ॥ 'साधुधर्मं वक्ष्यामी'-
 त्युक्तं, तत्र साधुमेव तावन्निरूपयन्नाह—'चारित्तो'त्यादि, चारित्र्युक्तः-चरणयुक्तः साधुः-यतिर्भवति, नान्यः, तत् चारित्रं द्वि-
 विधं-द्विप्रकारं देशसर्वभेदेन-देशचारित्रसर्वचारित्रविशेषात्, तत्रः किमित्याह-देशचारित्रे-देशचारित्रिरूपे श्रावकप्रायोगे सति न
 तत्को-नासौ साधुर्भवति, किं तु ? इतरस्मिन्सु-इतरैव सर्वचारित्रे-सर्वचारित्रिरूपे सति, साधुर्भवतीति प्रक्रमगम्यं, तच्च-तत्पुनः
 सर्वचारित्रं पञ्चधा-पञ्चभिः प्रकारैर्भवति । इति गाथार्थः ॥ २ ॥ पञ्चविधत्वमेव तस्याह-'सामे'इत्यादि, 'तत्तो'इत्यादि, गमानां-रागा-
 दित्रैषम्यरहितानां ज्ञानादीनामायो-लाभः समायः स एव स्वार्थिकेकप्रत्ययोपादानात्सामापिकं-प्रकलमाद्यद्योगविरतिरूपं, इदं
 च निर्विशेषणं सत् सामायिकमित्युच्यते, छेदादिविशेषणस्तु विशिष्यमाणमिदमेवार्थतः शब्दतश्च नानान्यं भवति, अत्रेति-एतेषु
 पञ्चसु चारित्र्येषु मध्ये प्रथमं-आद्यं, विशेषाभावेन सामायिकशब्दस्य सामान्ये एवापख्यानात् प्राथम्यलाभात् सूत्रक्रमप्राप्याच्च, इदं
 च द्विधा-इत्वरं यावत्कथिकं च, तत्र स्वल्पकालमितरं, तच्च भवतैरात्रेषु प्रथमपञ्चमतीर्थेऽनारोपितमहाप्रतल्य शिक्षकस्य विज्ञेयं,
 यावत्कथिकं तु यावज्जीविकं, तच्च मध्यमवैदेहिकतीर्थं करतीर्थान्तर्गतसाधूनामवसेयं, तेषां पृथग्यगनाया अभ्यासादिति ? । तथा

ततो य अहकवायं स्वायं सन्वन्मि जीवलोगम्मि । जं चरिउण सुविहिया वचंति अणुत्तरं सोमं ॥ १ ॥ युग्मम्
छेदेन-पूर्वपर्यायनिरोधेनोपस्थापनं-आरोपण महाव्रताना यत्र तच्छेदोपस्थापनं भवेत्-स्यात् द्वितीयं, सामायिकानन्तर तस्य
भावाद्, तच्च द्विधा-सातिचारमनतिचार च, तत्रानतिचारं यदित्तरसामायिकस्य शिक्षकस्यारोप्यते तीर्थान्तरसंकान्तौ वा यथा
पार्थनातीर्थार्थद्विधमानस्यामितीर्थं संक्रामतः पंचयामधर्मप्राप्ताविति, सातिचार तु मूलगुणघातिनो यदुनरपि त्रतारोपणमिति २ ।
तथा परिहरणं परिहारः-तपोविशेषस्तेन विशुद्धिर्यस्मिन्स्तत् परिहारविशुद्धिक, तदपि द्विविध-निर्विशमानकं निग्रहकायिकं च,
तत्र निर्विशमानकास्तदासेवकाः तदव्यतिरेकाच्चदपि चारित्रं निर्विशमानकमिति, आसेवितविवक्षितचारित्रकायास्तु निर्विष्टनायास्त
एव स्वाधिक्रमत्ययोपादानाभिर्विष्टकायिकाः तदव्यतिरेकाचारित्रमपि निर्विष्टकायिकमिति, एतच्च तृतीयमिति मामध्याद्विभ्यते,
इह च नवको गणो भवति, तत्र चत्वारः परिहारिका भवन्ति, अपरे तु त्रैयावृत्त्यकराश्चत्वार एवानुपरिहारिकाः, एकस्तु कल्पस्थितो
वाचनाचार्यो, गुरुभूत इत्यर्थः, एषा च निर्विशमानकानामयं परिहारः-परिहारियाण उ तवो अहण मज्झो तहेन उक्कोसो । सीउण्ह-
नामकाले भणिओ वीरेहि पचेर्य ॥ १ ॥ तत्तज्जहणो गिग्हे चउत्थ छट्ठ तु दोइ मज्झिमओ । अट्टममिहमूक्कोसो एचो सिसिरे
पक्कलामि ॥ २ ॥ सिसिरे उ जहण्णाई छट्ठाई दसमचरिमणा होति । वासासु अट्टमाई वारसपंडंतया नेया ॥ ३ ॥ पारणणे
आयामं पचसु गह दोसडमिगहो भिक्खे-आद्ययोरग्रह एव, पञ्चसु पुनर्ग्रहः, तत्राप्येकया भक्तमेकया च पानकमित्येव द्वयोर-
भिग्रह इत्यर्थः-“ कण्हट्ठियाइ पइदिण करंति एमेव आयामं ॥ ४ ॥ एव छम्मास तवं चरिउ परिहारिया अणुचरंति । अणु-
जगत् परिहारियपयट्ठिए जाव छम्मासा ॥ ५ ॥ कण्हट्ठिओवि एव छम्मास तवं करेइ सेमा उ । अणुपरिहारिगभां वयंति कण्हट्ठि-

समभावो सामर्थ्यं तत्र कंचन तुमित्तविसञ्चोत्ति । निरभिस्संगं चित्तं उच्यते पवित्तिस्पृहणं च ॥५॥

यत्तं च ॥६॥ एवेसो अट्टारसमासपमाणो उ वणिओ कण्णो । संखेवओ विसेसो सुत्ता एयस्स नायब्बो ॥७॥ कप्पसमत्तीए तयं जिण-
कप्पं वा उव्विंति गच्छं वा । पडिवज्जमाणमा पुण जिणस्सगामे पवज्जंति ॥८॥ तित्थयरसमीवामेवगस्स पासे व नो उ अणस्स । एए-
सि जं चरणं परिहारविसुद्धियं तं तु ॥९॥ ३, तथा 'सुद्धयं तद्द संपरायं च' इति, अत्र तथाशब्द आनन्तर्यार्थः गाथाभंगमयाच्च व्यवहितो-
ऽस्योपन्यासः अनुस्वारधेहालक्षणीकः ततः सूक्ष्मसंपरायमिति भवति, संपरैति संसारमेभिरिति संपरायाः-कपायाः सूक्ष्माः-किंटीकृत-
त्वेनात्यन्तानवः संजननलोभांशरूपा यत्र तत्सूक्ष्मसंपरायं चतुर्थमिति गम्यं, तदपि द्विधा-विशुद्ध्यमानकं क्लिश्यमानकं च, तत्रार्थं हा-
पकोपशमश्रेणिद्वयमारोहतो, द्वितीयं तूपशमश्रेणीतः प्रव्यवमानस्येति, चशब्दः समुच्चयार्थः ४ । ततश्च-सूक्ष्मसंपरायादनन्तरं यथा-
येन प्रकारेणाकपायतया रूपातं-उक्तं जिनेस्तथैव यत्तत् यथारूपातं, पञ्चममिति गम्यं, रूपातं-प्रसिद्धं सर्वस्मिन्-समस्ते जीवलोके-
प्राणिवर्गे तत्फलभूतसर्वज्ञत्वादियुगणोपेतपारगतप्रभृतीनां प्रवरपुरुषाणां प्रसिद्धत्वात्, एतदेव फलतः स्तुवन्नाह-यचारित्रं चरि-
त्वा-आसेव्य सुविहिताः-शोभनानुष्ठानाः साधयः व्रजन्ति-यान्ति, कालान्तरोपलक्षणत्वाच्च वर्तमानकालनिर्देशस्य वयजुर्व्रजिष्यन्ती-
त्यपि द्रष्टव्यं, अनुत्तरं-सर्वप्रधानं मोक्षं-निर्वाणमिति, इदं लज्जस्यवीतरागस्य केवलिनश्च स्यात्, तत्र लज्जस्यस्योपशमिकस्य क्षपकस्य वा,
केवलिनस्तु सयोगस्यायोगस्य वा ५ । इति गाथाद्वयार्थः ॥३-४॥ अत्र सामायिकविशेषा एव शेषमेदाः, ततस्तत्त्यागेन सामायिकस्यैव
स्वरूपं निरूपणायाह-'समे' त्यादि, समभावो-मध्यस्थान्यवसायः सामायिकमुक्तनिर्वचनं भवति, किंविषयोऽसौ समभाव इत्याह-तृणका-
ञ्चने प्रतीते हेयोपादेये अजीवरूपे तदन्यहेयोपादेयाचेतनवस्तूपलक्षणभूते शत्रुभिन्ने च प्रतीते एवाप्रतीतिनिबन्धने सचेतने तद-

सति एयस्मि उ णियमा णाणं तह दंसणं च विण्णेयं । एएहिं विणा एयं ण जातु केसिचि सदेयं ॥६॥
गुरुपारतंत णाणं सुद्धणं एयसंगयं चेव । एतो उ चरित्तीणं मासतुसादीण णिदिदं ॥७॥

न्यैवंभूतायस्तूपलक्षणभूते विषयो-गोचरो यस्यासौ तृणकाञ्चनशुभिन्नविषयः, इतिवर्क्यार्थसमाप्तौ, किमुक्तं भवति ?-निरमिष्वङ्ग-
रागद्वेषलक्षणाभिष्वङ्गवर्जितं चित्तं-मनः, सामायिकं भवतीति प्रकृतं, एवंविधमेव चित्तं सामायिकमिति मन्यमाना बाह्यां प्रवृत्ति-
मकिञ्चित्करीं केचित् कल्पयन्ति अतस्तच्छिष्यणार्थमाह-उचितप्रवृत्तिप्रधानं-संबोधासारं, निरमिष्वङ्गे हि चित्ते सति प्राय उचितैव
प्रवृत्तिर्जायते, सामिष्वङ्गचित्तकार्यत्वाद्भावतोऽनुचितप्रवृत्तेः, इदं चोक्तमनेन-‘वीतरागाणां परोपकारप्रवृत्तिर्न समभावं सामायिकं
वायने’ इति, चशब्दः समुच्चयार्थः । इति गाथार्थः ॥ ५ ॥ इदं च नैककमेव भवतीति दर्शयन्नाह-‘सत्ती’त्यादि, एवमिहाश्वर-
षटना-निरमिष्वङ्गादिविशेषणं चित्तं सामायिकं भवति, एतस्मिन्-इह पुनः सामायिके सति-विद्यमाने नियमात्-नियोगेन ज्ञानं-
सम्यग्बोधः तथेति समुच्चये दर्शनं च-सम्यक्तरं चास्त्येव इति विशेष्यं-ज्ञातव्यं, कुत एतदेवमित्याह-एताभ्यां विना-ज्ञानदर्शना-
भ्यामुने एतत्सामायिकं न जातु- न कदाचित् केवाञ्चिदपि जीवानां श्रद्धेयं-श्रद्धातव्यं, न ह्यविज्ञायाश्रद्धाय वा निरमिष्वङ्गादि-
विशेषणं नेतो विधातुं शक्यमिति भावना । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ यत एताभ्यां विना चरणं न श्रद्धेयं ततो विशिष्टश्रुतवर्जिताना-
मपि पारणतो कथंचिज्ज्ञानाद्यस्तीति दर्शयन्नाह-‘गुरुपारे’त्यादि, गुरुपारतंत्यं-ज्ञानाधिकाचार्ययत्तत्वं यत्तज्ज्ञानं-बोधो, वि-
विधायानिपुणानामपि गुरुपारतंत्यस्य ज्ञानफलसाधकत्वात्, यदाह-“ यो निरनुबन्धदोषात् श्राद्धोऽनाभोगवान् वृजिनभीरुः ।
॥१११॥ प्रादिना गोऽपि प्राच्येव तत्फलतः ॥ १ ॥ चशुष्मानेकः सादन्धोऽन्यत्तन्मतानुवृत्तिपरः । गन्तारौ गन्तव्यं प्राप्तुत एतो

युगपदेव ॥ २ ॥" तथा श्रद्धानं च-सम्यग्दर्शनं च एतत्संगतं-गुरुपारतंत्र्यरूपज्ञानोचितं निर्दिष्टमिति संवन्धः, ज्ञानानुरूपस्याच्छ-
 दानस्य, चैवशब्दः समुच्चयार्थो योजितश्च, 'एचो उ'चि यतो ज्ञानदर्शनाभ्यां विना सामायिकं न केषांचिद्भवत्यत एव चारित्रिणां-
 चारित्र्यवतां मापतुपादीनां आगमप्रसिद्धातिजडमाधूनां निर्दिष्टं-उक्तं सर्वज्ञैरिति, अथवा ननु विशिष्टश्रुतविकलत्वेन ज्ञानादिना वि-
 नापि केषाञ्चित्साधूनां चरणं श्रूयतेऽतः कथमुक्तमेताभ्यां विना चरणं न श्रद्धेयमित्याशङ्क्याह-'गुरु०'गाहा, 'गुरुपारतंत्र्यमेव ज्ञानं
 विशिष्टश्रुतयजितानां श्रद्धानं चैतत्संगतमेवे'ति, ततः किमित्याह-'एचो उ'चि यतो विशिष्टश्रुतवर्जितानामुक्तरूपे ज्ञानश्रद्धाने अत एव
 चारित्रिणां मापतुपादिसाधूनां निर्दिष्टं ज्ञानं दर्शनं चेति शेषः, अथवा इत एव तेषां चरणं निर्दिष्टं, न स्वतंत्रमेवेत्यतो न ताभ्यां विना
 चरणमिति। कथानकसंप्रदायैवम्-बभूव कश्चिदाचार्यो, गुणरत्नमहानिधिः। श्रुतमध्वरिंशिष्यालिसेव्यमानकर्माम्बुजः॥१॥सूत्रार्थपाथ-
 सां दाने, महाम्भोद इयाश्रमः। संपादिकार्यभारणां, निस्तारे धुर्यसन्निभः॥२॥ तस्यैवान्योऽभवद्भ्राता, विशिष्टश्रुतवर्जितः। स्वेच्छया स्था-
 ननिद्रादेः, कर्ता स्वार्थपरायणः॥३॥ तत्र स्मरिः क्वचित्कार्ये, भ्रान्तः सन् मुग्धबुद्धिभिः। अज्ञातावसरैः शिष्यैर्व्याख्यानं कारितः
 किल ॥ ४ ॥ ततोऽसौ भ्रान्तदेहत्वाद्, व्याख्यायामधमत्वतः। चित्तखेदं जगामाथ, चिन्तयामास चेदृशम् ॥ ५ ॥ धन्योऽयं
 पुण्यघानेप, मद्भ्राता निर्गुणो यतः। सुखमास्ते सुखं शेते, पारतंत्र्यविवर्जितः॥६॥ वयं पुनरधन्या ये, स्वगुणैरेव वश्यताम्। परेषां प्रा-
 पिताः स्यातुं, सुखेन न लभामहे ॥ ७ ॥ एवं चिन्तयता तेन, निबद्धं कर्म स्मरिणा। ज्ञानावरणमत्युग्रं, ज्ञानावज्ञानमिच्छतः
 ॥ ८ ॥ नालोचितं च तत्तेन, ततो मृत्ना दिवं गतः। ततोऽप्यमो च्युतः क्वापि, सत्कृते जन्म लब्धवान् ॥९॥ कालेन माधु-
 संपर्कीद्, बुद्धोऽसौ जिनशासने। सद्गुरुणां समीपेऽय, प्रमत्ताज विरागतः ॥१०॥ ततोऽसौ गुरिषादान्तेऽभीते सामायिकं श्रुतम्।

धम्मो पुण पयस्सिह संमाणुष्ठानपालणारूवो । विहिपडिसेहजुयं तं आणासारं सुणेयन्नयं ॥ ८ ॥

अग्गीयस्स इमं कह ? गुरुकुलवासिणो, कह तओ गीओ ? । गीयाणाकरणाओ, कहमेयं ? णाणतो येव ॥ ९ ॥

उदीर्णं च तक्कस्य, कर्म जन्मान्तराजितम् ॥ ११ ॥ तस्योदयाञ्च श्रुति, ग्रहीतुं पदमप्यसौ । मयच्छत्रप्यविश्रामं, गृह्णमानयु-
तोऽपि सन् ॥ १२ ॥ ततः परिरञ्जितं तं, पाठे स्नात्वा तपोधनम् । सामायिकश्रुतस्यार्ण, ते संक्षेपादपीयठत् ॥ १३ ॥ यथा मा-
रुष्य मा तुष्येत्येवमेव स भक्तिः । घोषयामास तत्रापि, विस्मृतिस्तस्य जायते ॥ १४ ॥ ततो महाभयत्रेण, संस्मृत्य किल किञ्चन ।
तत्रासौ घोषयामास, तुष्टो मापतुपेत्यलम् ॥ १५ ॥ ततस्तद्वेषोपणाभित्यं, मापतुपेत्यभिरूपया । ख्यातिं नीतो महात्माऽसौ,
बालिशैः क्रीडनापरैः ॥ १६ ॥ अदोऽपि विस्मरत्येष, यदा मोहाचदा तक्रम् । न्यस्तनिचमगानं न, एतन्तो बालका जगुः ॥ १७ ॥
अहो मापतुपः साधुरेष मौनेन सिष्ठति । एवमुक्तः स तैर्मेने, साधु भोः सारितं मम ॥ १८ ॥ ततोऽधीते तदेवाप्तौ, मन्यमानो-
ऽत्यनुग्रहम् । साधवस्तु तदा श्रुत्वा, प्रेरयन्ति स्म चादरात् ॥ १९ ॥ शिष्ययन्ति स्म तं साधो !, मा रुष्येत्यादि पौपय । ततः प्रमो-
दमापनो, घोषयामास तत्तथा ॥ २० ॥ एवं सामायिकस्यार्थेऽप्यशक्तो गुरुपत्तितः । ज्ञानकार्यमसौ लेभे, कालतः केवलभियम्
॥ २१ ॥ इति गाथार्थः ॥ ७ ॥ उक्तः साधुः, अधुनाऽस्य धर्मोऽभिधीयते - 'धम्मो' इत्यादि, एष सावत्साधुरुक्तः, धर्मः पुनः-दुर्गतिमग्न-
घारणस्त्रमात्रः एतस्य साधोः इह साधुधर्मविचारे सम्पन्न-समीचीनं यदनुष्ठानं-प्रत्युपेक्षादिक्रिया तस्य याऽनुपालना-आसेना सम्यग् पा-
याऽनुष्ठानपालना सैव रूपं-स्वभावो यस्यासौ सम्यगनुष्ठानमेव किमुन्यते इत्याह-विधिमतियेभ्युक्तं-ध्या-
नादिहिमाद्यामेवापरिहारात्नितं तत्सम्यगनुष्ठानं आद्यासारं-आप्तवचनप्रधानं 'धुणेयव्वं' विधेयं । इति गाथार्थः ॥ ८ ॥ 'धर्मः सम्यगनुष्ठान-

चारित्तओ धिय दहं मग्गणुसारी इमो हवइ पायं । एत्तो हिते पवत्तति तहणाणातो सदंधोब्ब ॥१०॥
 चारित्तओ धिय दहं मग्गणुसारी इमो हवइ पायं । एत्तो हिते पवत्तति तहणाणातो सदंधोब्ब ॥१०॥
 अंधोऽणंधो ऽब्ब सदा तरसाणाए तहेव लंघेइ । भीमं पि हु कंनारं भवकंनारं इय अगीतो ॥ ११ ॥

पालनारू' इत्युक्त, अत्र च परवचनामकाशमादर्शयन्नाह—'अग्गीयस्से' इत्यादि, 'अग्गीयस्से' ति पदेऽपि पदमुदायोपचाराद् अगीतार्थस्य-
 अनधीतागमस्य इदं सम्यगनुष्ठानं कथं?, न कथंचित्, अगीतार्थत्वादेवेति, आचार्य आह—गुरुकुलवासात्—धर्माचार्यान्ते निवसनात्,
 अत्र पर एवाह—कथं?—केन प्रकारेण गुरुकुलवासादिदम्?, अत्राचार्य आह—ततो वा—गुरुकुलवासात् गीतो-गीतार्थो यतः,
 कृत इति चेत्?, गीताज्ञाकरणाद्—आगममनुवचनात्, गीतार्थस्य चेदं न दुर्करमित्यभिप्रायः, अथवा कथं ततो गुरुकुलवासादीतः? इति
 परः, गीताज्ञाकरणादिति स्मरित्ति, अत्र पर एवाह—कथं?—केन प्रकारेण एतद्—गीताज्ञाकरणं अस्य भवतीति गम्यं, आचार्य आह ज्ञानत
 एव—बोधविशेषादेव, न ह्यविज्ञानः सन् गुर्वाज्ञाकरणे प्रभुर्भवति । इति गाथार्थः ॥ ९ ॥ एतदेव समर्थयन्नाह—'चारी' इत्यादि,
 चारित्रत एव—चरणादेव दहं—अत्यर्थं मार्गानुमारी सिद्धिपथानुकूलवृत्तिः अयं चारित्री भवति—स्यात्, चारित्रधर्मत्वान्मार्गानुमारित्वस्य,
 यदाह—'मग्गणुमारी सट्ठो पण्णयणिज्जो कियावरो चेव । गुणरागी मकारं भसंगओ तह य चारिची ॥१॥' प्रायो—बाहुल्येन, प्रायो-
 ग्रहणमनाभोगदमार्गानुमार्यप्ययं स्यादिति ख्यापनार्थं, ततः किमित्याह—इतः—एतस्मान्मार्गानुमारित्वान् हिते—श्रेयसि गुर्वाज्ञा-
 करणादौ प्रवर्तते—व्याप्रियते, नाहिते, अथ मार्गानुमारित्वादेव कथं हिते प्रवर्तते इत्याह—तथाज्ञानात्—तथाविधयोधात् ज्ञाताऽयं
 हितश्च मे गुरुरित्येवंविधान्मार्गानुमारिताजनिमतमतिमात्रादित्यर्थः, अथवेः चरत्रेदं संघन्वनीयं, क इवेत्याह—सदन्धवत्—शोभनान्ध
 इव, शोभनत्वं चास्य सज्जाधसहायनस्वचनानुवर्तकत्वात्, यथा हि मदन्धः सहायानुवर्तनेनेष्मिन्तत्स्थानप्राप्तिरूपे हिते प्रवर्तते तथैव

आणारूढो चरणं आणाए चिय इमंति वयणाओ। एत्तोऽणाभोगम्मिभवि पणवणिज्जो इमो होह ॥ १२ ॥
 एसा य परा आणा पगडा जं गुरुकुलं ण मोत्तन्नं । आचारपढमसुत्तं एत्तो चिय दंसिधं एयं ॥ १३ ॥

अगीतार्थचारित्र्यपि तथाज्ञानान्मार्गानुसारित्वेन गीतार्थजिज्ञासुणादौ हिते प्रवर्तते। इति गार्थः ॥ १० ॥ उक्तदृष्टान्तस्यैव भाव-
 नार्थमाह—‘अंधो’ इत्यादि, अन्यो-विचक्षुः अनन्ध इव-सचक्षुरिव लंघयतीति योगः सदा-सर्वदा, यदा यदा कान्तारमभिभरति
 तदा तदेत्यर्थः, तस्यानन्धस्याज्ञया-आंदशेन तथैव-सज्ज्ञा इव युगपदेवेति भावः, अथवाऽन्धोऽनन्ध इव मदा तस्याज्ञायां प्रव-
 र्तमानस्तथैवानन्ध इव लंघयति-अतिक्रामति तत्पदानुमारी सन् भीममपि-धापदादिभी रौद्रमपि, भीमस्य लंघयितुमशक्यताभि-
 भानार्थोऽपिशब्दः द्रुगब्दस्तु नाकपालंकारार्थः कान्तारं-अरण्यं भवकान्तारं-संसारारण्यं इति-एवं अगीतः-अगीतार्थो गुर्वज्ञया
 लंघयतीति ज्ञानफलाराप्तेर्ज्ञानेयामो, अतः मय्यगनुष्ठानमगीनार्थस्यापि स्यादिति गार्थार्थः ॥ ११ ॥ अथ कस्माद् ‘आज्ञासारमेव
 सम्पद्यगनुष्ठानं माधुर्यम्’ इत्युक्तमित्याशङ्क्याह—‘आणे’त्यादि, आज्ञारुचेः-आप्तोपदेशागिलापयुक्तस्य न सन्यस्य चरणं-चारित्रं
 भवतीति गम्यं, कुत एतं सिद्धमित्याह—‘आणाए भिय’ति आज्ञैरैव-आप्तोपदेशेनैव, नान्यथा, इदं चरणं भवति इति वचनाद्-
 आगमनार्थात्, तथाहि—‘आणाए चिय चरणं तन्मगे जाण किं न भगंति’। अणं व अहंकारो कस्मादसा कुण्ड सेसं ॥ १२ ॥”
 अथाज्ञारुचेरप्यनाभोगाचरणविधातो भविष्यतीत्याशङ्क्याह—‘एत्तो’ति इतः-अस्मादाज्ञारुचित्यात् प्रज्ञापनीयो भवतीति योगः, अना-
 भोगेऽपि-अज्ञानेऽपि, अनाभोगमनितमदसदमवृत्तिप्रवृत्तापीत्यर्थः, अनाभोगस्तस्य प्रायो न संभतीति न्यापनार्थोऽपिशब्दः, प्रज्ञा-
 पनीयः-सुतं संबोध्यः अप्यमाज्ञारुचिः भवति-स्यात्, ततश्चाज्ञारुचित्वात्प्रज्ञापनीयत्वेनास्य चरणं भवतीत्याज्ञासारं तदुक्तमिति गा-

एयम्निम परिचक्षते आणा स्वलु भगवतो परिचक्षा । तीए य परिचक्षो दोणहवि लोगण चाउत्ति ॥१४॥
 ता न चरणपरिणामे पयं असमंजसं इहं होति । आसणसिद्धियाणं जीवाण तद्वा य भणिमग्निं ॥१५॥

अर्थः ॥१२॥ 'आज्ञाहचेधरण'मित्युक्तं, अत आज्ञाया एव स्वरूपविशेषणमाह- 'एसाये' त्यादि । एसा य परा आणा' इहैवमक्षरघटना-
 आज्ञा च-आग्नेयदेशः पुनः एषा वक्ष्यमाणा परा-प्रकृष्टा प्रकृष्टार्थसाधनोपायोपदर्शकत्वात् प्रकृष्टा-प्रज्ञाया यत् गुरुकुलं-गुरुगृहं
 न मोक्तव्यं-न त्याज्यं विनेयेन । अथाधिकृताज्ञाप्रकृष्टत्वस्यार्थापत्तिसिद्धतां दर्शयन्नाह-आचारप्रथमपुत्रे-आचाराभिधानप्रथमा-
 गादिव्याक्ये- "सुय मे आउसंतेण भगवया एयमक्ख्वायं" इत्येवंरूपे श्रुतं मया आवसता गुरुकुले भगवतैवमालयातमिति व्याख्या-
 तार्थे 'एत्तो बिय'ति यत एव विवक्षिताज्ञा प्रकृष्टा इत एव दर्शितं-उक्तं एतत्-गुरुकुलामोचनं, यदि हीयमाज्ञा प्रकृष्टा नाभवि-
 व्यत्तदा सर्व समाचाराणामादौ गुरुकुलामोचनं नावक्ष्यत् । इति गाथार्थः ॥ १३ ॥ अथ गुरुकुलनाममोचने दोषोपदर्शनेन तदा-
 ज्ञाया एव प्रकृष्टरसमर्थनायाह- 'एयंमी'त्यादि, एतस्मिन् गुरुकुले परित्यक्ते आज्ञा-उपदेशः सलुखधारणार्थः प्रयोगश्चास्य दश-
 विष्यते भगवतो-जिनस्य परित्यक्तैव, तदत्यागरूपत्वात्तस्याः, ततः किमित्याह-तस्माच्च भगवदाज्ञायाः पुनः परित्यागे-विमो-
 चने सति द्वयोरपि-उभयोरपि, आस्तामेकस्य, लोकयोः-भवयोरित्यर्थः त्यागो-भ्रंशो भवति, विशिष्टनियामक्राभावेनोभयलोकविरु-
 द्धप्रवृत्तेः, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तिः । इति गाथार्थः ॥ १४ ॥ यस्मादेवम्- 'ता'इत्यादि, तत्-तस्मादेतोः न-नैव चरणपरि-
 णामे-चारित्राध्यवसाये मति एतद्गुरुकुलमोचनादिकं असमञ्जसं-असाधु कर्म इह साधुधर्माधिकारे भवति-जायते, किं सुभं न
 भवतीत्याशङ्कयाह-आसन्नसिद्धिकानां-अदूर्वतर्तिर्नृतीनां जीवानां-जन्तूनां, उक्तार्थसंवादागमचनप्रस्तारनार्थमाह-तथाचेत्यु-

णाणस्स होह भागी थिरयरओ दंसणे चरित्ते य । घण्णा आवकहाए गुरुकुलवासं न मुंचंति ॥१६॥
तत्थ पुण संठित्ताणं आणाआराहणा ससचीण । अविगलमेयं जायति वज्झाभावेऽवि भावेणं ॥१७॥
कुलवहुणायादीया गत्तो निय एत्थ दंसिया बहुगा । एत्थेव संठियाणं 'मंतादीणं'पि सिद्धिंति ॥१८॥

पप्रदर्शितार्थः भणितं-उक्तं आगमे इदं वक्ष्यमाणगाथासूत्रम् । इति गाथार्थः ॥१५॥ यदुक्तं तदेवाह—'णणे'त्यादि, ज्ञानस्य-
श्रुतज्ञानादेः भवति-स्यात् भागी-भाजनं गुरुकुले वसन्ति वसन्ति प्रकृतं, प्रत्यहं वाचनादिभावात्, तथा स्थिरतरकः-पूर्वप्रतिपन्नदर्शनोऽपि
सन्नतिशयस्थिरो भवति दर्शने-सम्यक्त्वे अन्वहं स्वसमयपरसमयत्ववश्रवणात्, तथा चरित्रे-चरणे स्थिरतरो भवति, अनुवेलं धारणा-
दिभावात्, चशब्दः समुच्चये, यत् एवं ततो धन्या-धर्मधनं लब्धारः यावत्कथं-यावज्जीवं गुरुकुलवासं-गुरुगृहनिवसनं न मुञ्चन्ति-न त्यज-
न्ति । इति गाथार्थः ॥१६॥ तदेवं वरणपरिणामे सति गुरुकुलमोचनरूपमममञ्जसं न भवतीति स्थापितं, अथ गुरुकुले तिष्ठतां यद्भवति तं-
वाह-'तत्थे'त्यादि, तत्र गुरुकुले पुनःशब्दो विशेषणार्थः, नन्नामाना वैवम्-चरणे सति गुरुकुलत्यागो न भवति, गुरुकुले पुनः संस्थितानां-
तिष्ठतां पाठान्तरेण वसतां आज्ञाराधनाद्-आप्तोपदेशपालनात् स्वश्रवणा-निजसामर्थ्येन यथाशक्तीत्यर्थः अचिकलं-परिपूर्णं एतत्करणं जा-
यते-संपद्यते, प्रागुक्तन्यायेन ज्ञानादिपृष्टिमद्भावात्, ननु गुरुकुले वसतोऽपि कदाचित्तदविकूलं न हृष्यत इत्याशङ्कयाह-चाह्याभावेऽपि-
प्रत्युपेक्षणादिपाक्षसदनुष्ठानासद्भावेऽपि ग्लानाद्यनस्यासु अपिशब्दः परमताभ्यनुष्ठानार्थः, कथमित्याह-भावेन-परिणामेन सद्विरु-
पदेश श्रवणसंजनितसंवेगेनेत्यर्थः । इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ गुरुकुलवासमेव पुरस्कुर्वन्नाह—'कुले'त्यादि, कुलवधृज्ञातादयः-कुली-
नाप्ता नोदाहरणभृतयः शिष्यं प्रत्युपदेशा इति गम्यते 'एचो चिय'ति यतो गुरुकुले वसतां निर्गणनगरगमनयानोपमानमविकूलं

वंती य मध्वऽजय मुत्ती तव संजमे य वोद्वन्वे । सद्यं सोऽयं आर्किचणं च यं मे च जतिधम्मो ॥१९॥
 गुरुकुलवासचाए पोयाणं हंदि सुपरिसुद्धिचि । सम्मं णिरुविचय्वं एयं सति णिउणबुद्धीए ॥२०॥

चरणमुपनायते इत एव-अस्मादेव कारणादत्र गुरुकुलामोचने चिपये दक्षिता-उक्ता आगये बहुका-बहवः, तत्र कुलवधूनातमेव प्र-
 ता कुलवधुनाएणं कंजे-निम्भन्डिहिवि कहिचि । एयस्स पायमूलं आमरणंतं न मोत्तव्वं ॥२॥” आदिशब्दात्कन्याज्ञातादिप्रहः,
 तथाहि-“जे माणिया सययं माणयंति, जत्तेण कंजं व निवेसयंति । ते माणए माणरिहे तवस्सी, जिहंदिए सव्वए स पुज्जो ॥१॥”
 ननु साधुधर्मं प्रक्रान्ते क्षमादीनामेवोत्कर्षणं युक्तं, तद्वत्पत्न्यात्तस्य, किं गुरुकुलवासोत्कर्षणेन ? आश्रयमात्रत्वासस्येत्याशंक्याह-
 अत्रैव गुरुकुले, नान्यत्र, संस्थितानां-सम्यग्भिक्वीततया स्थितानां सतां यतीनां धान्त्यादीनामपि-क्षमाप्रमृतीनामपि साधुधर्मतया
 संमतानां गुणानां, न केवलमैहलौकिकानामर्थानामित्यपिशब्दार्थः, सिद्धिः-निष्पत्तिः प्रकर्षवृत्तिर्वा भवति, इतिशब्दः प्राग्वत् ।
 इति गार्थार्थः ॥ १८ ॥ धान्त्यादीनामेवोपदर्शनायाह-“वंती”त्यादि, धान्तिः-क्रोधनिग्रहः यतिधर्मो भवतीति योगः चशब्द
 उचरपदापेक्षया समुच्चयार्थः, मार्दवं-मृदुता मानविवेक इत्यर्थः मुक्तिः-लोभविवेकः तपः-
 अनशनादिकं संयमः-पृथिव्यादिसंरक्षणलक्षणः, एतानि च मार्दवादिपदानि तुसप्रथमैकवचनानि समाहारद्वन्द्वसमासवन्ति वा
 द्रष्टव्यानि, वोद्वन्वो-द्वेषः, तथा सत्यं प्रतीतं शौचं-भावतो निरुपलेपता अचौर्यमित्यन्ये आकिञ्चन्यं च-कनकादिरहितता न्नम
 च-मद्यचर्यं चशब्दाः समुच्चयार्थाः यतिधर्मः-साधुधर्मो वोद्वन्व इति गार्थार्थः ॥ १९ ॥ गुरुकुले वसतां धान्त्यादिसिद्धिर्भवति,
 तद्विपर्यये पुनर्यद्भवति तदर्शयन्नाह-“गुरु”इत्यादि, गुरुकुलवासत्यागे-गुरुगृहनिवासत्यजने सति न-नैव एतेषां धान्त्यादीनां श्रमण-

खंतादभावउ क्षिप णियमेण तस्स होति चाउत्ति । धंभं ण गुत्तिविगमा सेसाणिवि एव जोइज्जा ॥ २१ ॥
गुरुवैयायच्चेणं सदणुद्धाणसहकारिभावाओ । विउलं फलमिभस्स व विसोवगेणावि ववहारे ॥ २२ ॥

धर्मतया मतानां हं दीप्त्युपप्रदर्शने सुपरिशुद्धिः-सुष्ठु विशुद्धिः भवति, इतिः प्राग्वत्, सम्यग्-अविपर्यस्तया बुद्ध्या, न पुनर्गुरुकुले वस-
तामितरेतरस्नेहोपविपादादीनां भावात् एषणायाश्च प्रायो वाधसंभवादपरिशुद्धिरेव क्षमादीनामित्येवं विपर्यस्तया, विपर्यस्तत्वं चा-
स्या एकाकित्वे पङ्क्ततरदोषोक्तः, यदाह-“एगस्स कओ धम्मो” इत्यादि, निरुपयितव्यं-आलोचनीयं एतत्क्षमादीनां परिशुद्धत्वं
सकृत्-सदा निपुणबुद्ध्या-मूक्षमधिया । इति माथार्थः ॥२०॥ न केवलं गुरुकुलवासत्याग्निनः क्षमादीनामपरिशुद्धिः, तदभाबोऽपि
स्यादिति दर्शयन्नाह-“खत्ते”त्यादि, ध्वान्त्याद्यभावात् एव-क्षमाप्रभृतिसाधुधर्मविक्षेपाभावादेव कषायोदयादेवेति भावः नियमेन-
सर्वथैव, यस्तु ~~विशुद्धिः~~ निपुणयुक्तस्यापि पुटालंयनेन गुरुकुलत्यागो भवति असौ कथञ्चिदत्याग एवेत्येतदर्थं खयापनार्थं नियमग्रहणं,
तस्य गुरुकुलस्य भवति-जायते त्यागः-त्यज्जनं स्मरणाद्यसदनात्, आह च-“अहं सागरस्मि मीणा संखोभं सागरस्स असहंता ।
निति तत्रो ~~विशुद्धिः~~ निगमयमेत्ता विणस्संति ॥१॥ एवं गच्छसमुदं सारणमीईहि” चोदया संता । निति तत्रो मुहकामी मीणा व
जहा विणस्संति ॥ २ !” इति शब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, अनेन च गुरुकुलत्यागात् प्राक् केषाञ्चित्क्षमादीनामभाव उक्तः, अथान्येषां
तदनन्तरं तमाह-ब्रह्म-ब्रह्मचर्यं न भवति, तस्योपे गुप्तिविगमात्-ब्रह्मगुह्यमायात्, यतिजनसहायता हि ब्रह्मचर्यगुप्तिर्वर्तते, यदाह-
“काउमणोवि अरुजं न तरह काऊण वद्धुमज्जे” शेषेषु का वार्तेत्याह-शेषेषूपपि-ब्रह्मव्यतिरिक्तान्यपि तपःसंयमादीनि एवं-अ-
नेनैव न्यायेन गुप्तिविगमलशयेन न भवन्तीत्येवं योजयेत्-संबन्धयेत्, असहायतायाः सामान्येन समस्तव्रतभंगहेतुत्वात् । इति

गाथार्थः ॥ २० ॥ गुरुकुले वमतां गुणान्तरोपदर्शनायाह—‘गुरु’इत्यादि, गुरुवैयाघ्रत्येन-आचार्यविषयेण भक्तादिदानग्लानतथा प्रतिचरणादिलक्षणेन हेतुना मदनुष्ठाने-गुरुगते जिनप्रचनार्थप्रकाशनगच्छपालनादौ सदकारिभावो-यः सहायकरुणं स तथा तस्मात् मदनुष्ठानमहकारिभावनः, किमित्याह-विष्णुं-महत् फलं-कर्मक्षयलक्षणं गुरुकुलवासिनो भवति, रुसिन्निवेत्याह-इभ्य-स्वेव-सुमूर्णलक्षादिमानमहा जनपतेरिव सत्केन विशेषेण-तदीयद्रव्यविशतितमभागेनापि, आस्तां सर्वेण, व्यग्रहारे-वाणिज्ये क्रियमाणे सति, तथाहि-लक्षपतिसंबन्धना लक्षविशतिभागेनापि, आस्तां सर्वेण सहस्रपंचकलक्षणेन वा, व्यग्रहारेतो रणिक्पुत्रस्य म-हान् लाभो भवति एवं गुरोर्वैयाघ्रन्यमात्रमपि कुर्वन् महत् फलमामादयति, गुरुविषयवैयाघ्रन्यमात्रस्यापि महत्त्वादिति, अन्ये त्नाहुः-इभ्यस्य गृहागतस्य विशेषेणैव व्यवहारे-सत्कारे । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ गुरुकुलवामभावे च यस्यात्तदाह—‘इहरे’-त्यादि, इतरथा-गुरुकुलनासत्यागे सदा-सर्वदा अन्तरायात्-वैयाघ्रन्यतपोज्ञानचरणविशुद्ध्यादीनां गुरुसंसर्गमाध्यगुणानां व्या-घनादिप्राप्तेः सतां वा-ज्ञोभनाना वा गुणानामन्तरायः सदन्तरायस्तस्मात् दोषो-दूषणं भवति तस्य, तथाऽविधिना-यो यत्र प्रवृ-ज्यादाने विधिस्तदभावेन, गुरोरनुपासनतः सर्वसंविग्रसामाचारीप्रावीण्याभावादन्यायेनेत्यर्थः, चशब्दः ममुच्चयार्थः, विविधयोगेषु बहु-विधन्यापारेषु हंदीत्युपप्रदर्शने प्रवर्तमानस्य-व्याग्रियमाणस्य गुरुकुलत्यागिनः, किंभूतेषु योगेऽन्यत्याह तस्माद्गुरुकुलत्यागिनोऽन्ये अपरे तदन्ये नेपां या दीक्षा-प्रज्ञाजन साऽऽसने येषां यत्रार्थग्रहणप्रत्युपेक्षणादिसामाचार्यनुपालनादीनां ते तथा तेषु तदन्यदीक्षावमानेषु, ‘नानक्रियमाणेषु हि पूर्णं स्वयं निष्पद्यते, ततः पश्चादीक्षादाने प्रवर्तते’ इति कृतवोक्तं ‘तदन्यदीक्षावमानेऽपि’ति, दोषश्चात्रैदिरूपारलौकिका-

गुरुगुणरहिओ उ गुरु न गुरु विहिचायमो उ तस्सिद्धो । अणत्थ संक्रमेणं ण उ एगागित्तणेणंति ॥ २४ ॥
 जंपिय ण वा लभेज्जा एक्कोडविचादि भासियं सुत्ते । एयं विसेसविसयं णायन्वं बुद्धिमंतेहिं ॥ २५ ॥
 पावं अणायरंतो तत्थुत्तं ण य इमं अगीयस्स । अण्णाणी किं काहीचादिसुत्ताउ सिद्धमिणं ॥ २६ ॥

नर्थासिद्धिः इति, अतः स्थितमेतत्—“एमा य परा आणा पयडा जं गुरुकुलं न मोत्तव्यं” इति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अथ यदुक्तं ‘गुरुकुलं न मोक्तव्य’मिति, अत्र विषयविभागं दर्शयन्नाह—‘गुरु’इत्यादि, गुरुगुणः—सज्ज्ञानसदनुष्ठानविशेषास्तै रहितो-हीनो गुरुगुण-रहितः तुल्यः पुनरर्थः गुरुः—धर्माचार्यो भवति, सुवर्णगुणविरुद्धं सुवर्णमित्र, ततश्च ‘विहिचायमो उ’ति इदं मकारोऽलाक्षणीकृतः ततश्च विधित्याग एव—आगमिरूप्यायेन परिहार एव तस्य गुरोः इष्टः—अभिमतो जिनानां, य च न यथाकथं त्रिद्वि, अत एवाह—अन्यत्र गुरुकुलान्तरे संक्रमेण—प्रवेशेन, न पुनरेकाकित्वेन—एकाकिविहारितयेति, गुरुकुलान्तरसंक्रमणविधिश्च “संदिद्धो संदिद्धस्म चेषुसंपज्जई उ एमाई । चउभंनो एत्थं पुण पढमो भंनो हयइ सुद्धो ॥ १ ॥” इत्यादिरागमप्रसिद्ध इति, सर्वथा गुरुरहितेन न भाव्यमिति भावः, यदाह—“एतणमणेसणं वा कह ते नाहिंति ? जिणवरमयं वा ? । कुरिणंमि व पायाला जे मुक्का पवइयमेत्ता ॥ १ ॥” इतिशब्दः प्राग्वत् । इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ ननु यदि गुरुकुल एव वस्तव्यं तदा कथमुक्तं दशचैकालिके, यथा—“न या लभेज्जा निउणं सहायं, गुणाहिंयं वा गुणओ समं वा । एक्कोडवि पावाइं चिक्कज्जयंतो, विहरिज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ १ ॥” इति, एतं तदाशंकयाह—‘जंपिये’त्यादि, यदपि च—यच्च ‘न वा लभेत—एक्कोडपि’ इत्यादि—इत्येतत्पदद्वयं प्रागुक्तमेवोपलक्षणं, पापित्वं—उक्तं सूत्रे तत्रानैकालिक्कान्ते णत्तत्तिरं सत्रं विओवविणं—विओवविणं न परापमात्रविषयं, ज्ञातव्यं—अत्रमेयं

जाओ म अजाओ प दुविहो कणो उ होह पायन्वो । एक्कोडविय दुविहो समत्तकणो य असमत्तो ॥२७॥
गीपथ जाय कणो अगीओ त्वलु भवे अजाओ उ । पणगं समत्तकणो तदूणगो होह असमत्तो ॥ २८ ॥

युद्धिमद्भिः-प्रवचनगमार्थधेदिभिः, यतो 'व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिः' इति गाथार्थः ॥ २५ ॥ उक्तसूत्रस्यैव विशेषविषयता-
ममर्थनार्थमाह—'पाव'मित्यादि, पापं-आगमन्निषिद्धं कर्म अनाचरन्-विरज्यन्ति विशेषणमेककविहारिणः तत्र दशकालिकसूत्रे
उक्तं-अमिहितं, न च-न पुनः इदमेतत्पापवर्जनं अगीतस्य-अगीतार्थस्य भवति, कुतः सिद्धमिदमित्याशंक्याह-अज्ञानी किं करिष्यती-
त्यादिथुनाइशकालिकप्रसिद्धात्, तथाहि—“पदमं णाणं तओ दया, पं चिद्धइ सव्वसंजण । अन्नाणी किं काही ? किंवा नाही-
इ छेयपावगं ? ॥१॥” सिद्धं-भतीतं इदमगीतार्थस्य पापापरिवर्जनमिति, ततो विशेषविषयमेवैवदिति स्थितमिति गाथार्थः ॥२६॥
विशेषविषयत्वमेवास्व ममर्थयन् गाथाचतुःकमाह—'जाओ'इत्यादि, 'गीयत्थो'इत्यादि, 'उउ'इत्यादि, 'एत्तो'इत्यादि, च,
तत्र नाता-निष्पन्नाः श्रुतसंपदुपेततया लब्धात्मलाभाः साधवस्तदन्यतिरेकात्कल्पोऽपि जात उच्यते, एतद्विपरीतः-पुनरजातः
चशब्दौ समुच्चयार्थौ द्विविध एव-द्विधैव कल्पः-समाचारः तुशब्दोऽवधारणार्थो नियोजित एव भवति-स्यात्ज्ञातव्यो-बोद्धव्यः,
एकैकः-प्रत्येकं अपि चेति पुनरर्थः द्विविधो-द्विधा, समाप्तकल्पः-परिणर्णसमाचारः चशब्दः समुच्चयार्थो नियोज्यते च असमा-
प्त-अपरिपूर्णश्च, कल्प इति प्रक्रमगम्य इति ॥२९॥ जातादीनामेव लक्षणमुच्यते-गीतार्थसाधुसंबन्धित्वाद्गीतार्थो यो विहारः स
ज्ञातकल्पोऽभिधीयते, अगीतः सलु-अगीतार्थसाधुसंबन्धी पुनः भवेत्-स्यात् अजातस्तु-अजातकल्प एव, तथा 'पणगं'ति
राधुपञ्चकं तदव्यतिरेकात् कल्पोऽपि समाप्तकल्पो नाम विहारो भवति 'कतुबद्ध' इत्यस्येह संबन्धात् अवर्षसु, तथा तदनुकः-पञ्च-

उउयद्दे वासासु उ सत्त समत्तो तदूणगो इयरो । असमत्ताजायाणं ओहेण ण किंचि आहव्वं ॥ २९ ॥
 एत्तो पडिसेहाओ सामणणणिसेहमोडवंगंतव्वो । एएसिं अतोवि इमं विसेसविसयं सुणेयव्वं ॥ ३० ॥
 एगानिगस्स दोसा इत्थीसाणे तहेव पडिणीए । भिक्खविसोहिमहच्चय तम्हा सवितिज्जए गमणं ॥ ३१ ॥

कन्यूनो द्वित्रिचतुराणां साधूनामित्यर्थः भवति-स्यात् असमाप्तः-असमाप्तकृत्प्र ऋतुवद् एवेति ॥ २८ ॥ 'उउयद्दे' इति योजितमेव,
 वर्षासु तु-वर्षाकाले पुनः सप्त साधयः समानामित्यर्थः समाप्तः- समाप्तकृत्यो भवति, तदनकः-तैभ्यो न्यूनतराणामित्यर्थः इतरः-
 असमाप्तकृत्यो वर्षास्त्रियेय, यच्च वर्षासु समानां विहारवर्णनं तत्किञ्च परिसु तेषां ग्लानत्वादिसंभवे सहायस्यान्यत आगमनासंभवा-
 दल्पसहायता या भूदिति हेतोरिति विहारप्ररूपणा, ततश्चासमाप्ताः 'नो-असमाप्तकृत्ताजातकल्पवतां साधूनां ओधेन-उत्सर्गेण
 न भवति-नास्ति आभाव्य-क्षेत्रतद्दक्षिण्यभक्तपानवह्वपात्रादिकमागमप्रसिद्धं, तत्रेयमामान्यव्यवस्था- "मासो वा चउरो वा खेपं
 साहम्मियाण आभमति । सोडवि य पुण्यपविहो तत्त (जात) समत्तो प्रसोपा य ॥ १॥ जं इंद्वेडखेचं राया वा जत्थ सिट्ठिणो जुत्तं । तं मो-
 तुमबखेत्तं पंचक्कोत्तं जतीणयं ॥ २॥" इत्यादि ॥ २९ ॥ अथ प्रकृतयोजनार्थमाह- 'एत्तो' इति इतोऽनन्तरोक्तादसमाप्ताजातानामोधेन न
 भवत्याभाव्यमित्येवंलक्षणात् प्रतिषेधात्-आभाव्यविषयाद्विशेषनियेधात् सामान्येन-निर्विशेषतया निषेधो-निवारणा विहारस्य सामा-
 न्यनिषेधः मकारोऽलासणिः अवगन्तव्यः-अवसेयः, केषामित्याह-एतेषामसमाप्ताजातानां, ततश्च किमित्याह-अतोऽपि-यत एतेषां
 सामान्येन विहारो निषिध्यतेऽतोऽपि-एतसादपि, न केवलं पापजर्जनविशेषणादेव, 'इदं न या लमेज्जे' त्यादिसुत्रं विशेषविषय-
 विशिष्टसाधुगोचरं ज्ञातव्यं-अगमन्तव्यं, न यथाकथञ्चित् । इति गाथाचतुष्टयार्थः ॥ ३० ॥ इति आगमवचनादिदं विशेषविषयं गन्त-

गीयत्यो य विहारो यो यो गीयत्यमीसओ भणिओ। एत्तो तइयविहारो णाणुण्णाओ जिणवरं हि ॥३२॥
ता गीयम्मि इमं खलु तदण्णलाभंतरायविसयं तु(ति)। सुत्तं अवर्गंतव्वं णिउणे हि तंतजुत्तीए ॥३३॥

अयमित्यत्र आह—‘एगागी’त्यादि, ‘गीयत्यो’इत्यादि च, ‘एगागियस्से’ति एकाकिनः—असहायस्य विहारतः सतः दोषा—दूष-
णानि भवन्ति, तद्यथा—‘इत्थीमाणे’ति स्त्रीश्रुतिः, अयं च समाहारद्वन्द्वः, ततश्च स्त्रीविषये च, तत्र स्त्रीविषये “विहारा पउ-
त्थाइया पयारमहंति दट्ठमेगणिं। दारपिइणे य गहणं इच्छमणिच्छे य दोसा उ ॥ १ ॥” तथा आ—कौलेयकः, तद्विषय
तेनैकस्य परिभारः, तथैवेति समुच्चयार्थः, प्रत्यनीके—साधुप्रद्विष्टविषये, न ह्येकाकिनमभिभवत्, ‘मिक्खविमोहिमहन्नय’ति इह सप्त-
मीचन्द्राननदर्शनान् मित्राविनुद्धौ विषये दोषा यान्नतेषु च, तत्र युगपद्बृहन्नयस्य मित्राग्रहणे एकस्योपयोगकारणेऽन्यगृहद्वये तत्करणेऽ-
शक्त्या तदश्रुदिः, नत एव च प्रागतिपातविरमणविषयना निमिषप्रश्ने च निःशंकतया तद्वर्णने मृषात्वादः विप्रकीर्णद्रव्यदर्शने जिघृ-
क्षादिभारादृचादानं स्त्रीमुखनिरीक्षणदौ मेथुनं तत्र स्नेहात्परिश्रह इति, यस्मादेतेऽमहायस्य दोषास्तस्मात् ‘सविज्जए’ति सद्वितीयस्य
गत्तमीगृहोर्भेदान् गमनं—मिश्रार्थमटनं, यदि च मिश्राटनमपि मसहायस्यैव युक्तं तदा सुतरां विहारः ससहायैव युज्यते, सय-
हायो हि नयनितान् प्रापः परिहर्तुं प्रभुर्भवतीति ॥ ३१ ॥ गीतार्थसाधुसंनिधत्वाद्गीतार्थः चञ्चलः सपुञ्चये भिन्नक्रमश्च विहारो-
विचरणं एकरु इति गम्यते, द्वितीयश्च—अन्यो विहारः गीतार्थमिश्राणां—चक्षुश्चतुस्रमन्वितानामपीतार्थानामपि साधूनां यः म गो-
तार्थमिश्रकः भणितः—उक्तो जिनिर्निधेयतया, इतः—आभ्यां द्वारभ्यां विहाराभ्यामन्यः तृतीयो विहारः—एकानेकागीतार्थमात्ररूपः
नानुगतो—नानुमनो विधेयतया जिनवरैः—जिननार्यैः, यतः—“सामण्णज्जोगाणं चञ्चो मिहिमन्निंतुओ होह। दंमण्णानच-

जं जह सुत्ते भणिगं तहेय जह तं वियालणा णत्थि । किं कालियाणुओगो दिट्ठो दिट्ठिप्पट्ठणोहिं ? ॥३४॥

रित्ताण महलणं पाए एको ॥ १ ॥” इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३२ ॥ विशेषविषयत्वमेवास्य स्पष्टयन्नाह—‘ता’इत्यादि, ‘ता’ इति यस्मादेतान्यागमनवचनानि सामान्यसाधोरेकाक्रित्यनिषेधकानि सन्ति तस्मात् गीते-गीतार्थसाधुविषये इदं—‘एनोचि पावाइं विन-ज्जयंतो’ इत्येतत्सूत्रमगन्तव्यमिति योगः, ‘ललुपघारणार्थः स च योरूपने, अथ गीतार्थविषयं किमिदं साधुमामान्यत एव ? , नेत्याह-तस्माद्-गीतार्थसाधोरेन्द्ये-अपरे ये गुणवत्साधवस्तेषां यो लाभः-प्राप्तिस्तत्र योऽन्तरागो-विज्ञः स एव विषयो-गोचरो यस्य तत्तया, अतस्तदन्पलाभान्तरावविषयमेव, गीतार्थस्यापि साध्वन्तराप्राप्तावेकाकित्वानुष्ठानपरमिति भावः, अन्यथा सप्तहा-यैवैव युक्ता, यनोऽभिधीयते—“ क्कामि संकिल्लिट्ठे छक्कायदयावरोऽवि संविग्गो । जग्गोगीणमलंभे पणगडन्नपरेण संजसइ ॥१॥” पा-र्थस्यावमभक्तुशीलसंस्तकथाच्छब्दाभिधानानां पञ्चानां साधूनामेकतरेण सह वसतीत्यर्थः, इतिशब्दः प्राग्वद्, सूत्रं ‘न या लभे’-इत्यादिदृतरूपमगन्तव्यं-अत्रसंयं निरुणैः-सुबुद्धिभिः त्वंयुत्वया-आगमिन्नोपपत्त्योक्तरूपा । इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ अथ किं व्यक्तार्थे सूत्रे सति तद्विचारणया ? तस्यैव प्रमाणत्वादित्याशंक्याह—‘ज’मित्यादि, यद् एकाकिविहारादि यस्तु यथा-येन प्रकारेण गुणा-विभक्तदायालागादिना सूत्रे-‘न या लभेज्जा’इत्यादिरूपे भणितं-उक्तं तथैव-तेनैव प्रकारेण यदि चेत् तत् सूत्रोक्तं, किमुक्तं भवति ? विधा-रणा विषयविभागरूपता नास्ति-न विधेया भवति तदा किं ?-केन हेतुना कालिहनुयोगः-उचराध्ययनादिकालिकृतव्याख्यान दृष्टः-अनुमत्तः दृष्टिप्रधानैः-सम्पग्दर्शनमन्त्रैः श्रुतप्रधानैर्वा भद्रबाहुस्यमिभिरावश्यकादियन्यदस्य कालिकृतिर्युक्तिरूपानुयोग-कारकैरिति, अनुयोगादि तदर्थोऽवगम्यते, अनेकविधविषयत्वात्तस्य, आह-न-“उत्तसग्गसुयं किंचो किंचो अयमादय भवे सुत्ते । तदुभय-

गुरुगुणरहिओऽपि इदं दृढञ्चो मूलगुणविउत्तो जो । ण उ गुगमैत्तविहीणोत्ति चंडरुहो उदाहरणे ॥३६॥

सुतं किंयी मुचस्स गमा मृण्ण्व्या ॥१॥” तथा-‘सन्नाइसुत्त १ ससमय २ परसमय ३ स्सग्गमेव अववाए ५ । हीणा ६ हिय ७ जिण ८ ये-
 रे ९ भज्जा १० रुले ११ रुले १२ य नाणाई १३ । १॥”संज्ञा च परिभाषा चे’त्यादीनि पट् ‘नाणाई’त्ति ज्ञाननयादीनि । इति मायार्थः ॥३४॥ अय
 ‘गुरुगुणरहितस्तु गुरुर्न गुरुरिति विधित्वाणए ३ तस्येष्ट’इति य द्रुक्तं तत्र विशेषाभिधानायाह-‘गुरु’इत्यादि, गुरुगुणरहितोऽपि अयि-
 मन्दोऽन पुनः शब्दार्थः ततश्च ‘गुरुगुणरहितो गुरु गुरुर्न भवति’इत्यत्र गुरुगुणरहितः पुनः इह गुरुकुलवासप्रक्रमे स एव द्रष्टव्यो-
 ग्रातव्यः मूलगुणविपुक्तो-महाश्रतरहितः सम्यग्ज्ञानक्रियाविरहितो वा यः, न तु-न पुनः गुणमात्रविहीनो-मूलगुणव्यतिरिक्तप्रति-
 रित्कप्रतिरूपताविशिष्टोपशमादिगुणविरुक्तः, इति हेतोः गुरुगु (मूलगु) णरहितो द्रष्टव्य इति प्रक्रमः, उपप्रदर्शनार्थो वा इति शब्दः, उक्तं
 चेहार्थे-“ज्ञातरिहाणिरोसा एत्तो इक्कइगुणविहीणेणं । अण्णेणवि पणज्जा दायव्वा सीलवेंतेण ॥ १ ॥” अत्रार्थे किं ज्ञापकमि-
 त्याह-चंडरुद्राः-चंडरुद्राभिधानान्यार्थः ददाहरणं-ज्ञापकं, तत्प्रयोगार्थं यम्-गुणमात्रविहीनोऽपि गुरुरेव, मूलगुणयुक्तत्वात्, चंडरुद्रा-
 न्यार्थम्, तथाहि-अमौ प्रकृतिरोगोऽपि बहूनां संविप्रगीतार्थश्रिण्याणाममोचनीयो विशिष्टबहुमानविषयश्चाभूत्, तरुथानकं चैवं
 दृश्यने-चंडरुद्राभिधानोऽभूदाचार्योऽतिबहुश्रुतः । ज्ञानादिपञ्चधाऽऽधारस्वरताकरोपमः ॥१॥ असमाचारसंलोकसंज्ञलत्कोपधा-
 दयः । संक्षेपपरिदासाय, गच्छयांश्च स्म तिष्ठति ॥२॥ विहरंश्च ममायात, उज्जयिन्यां कदाऽप्यसौ । विविक्तोद्यानदेशे च, तस्यौ
 गच्छस्स मन्थिथौ ॥ ३ ॥ अथ श्रीमन्सुतः कोऽपि, गुरुयो गर्वयौवनः । प्रधानवस्त्रमालयादिभूषितो मित्रवेष्टितः ॥ ४ ॥ विद्या-
 शानन्तरं कोऽन्यत्पुनः साधुगन्धिधौ । तन्निर्मेतः केलिना प्रोक्तास्तं पुरकृत्य साधयः ॥ ५ ॥ अस्मत्सत्त्वमष्टं यूयं, हे भद्रन्ता !

विरामिणम् । निर्धिणं भवकान्तारात्, प्रवाजयत सत्तरम् ॥६॥ साधवस्तु तक्कान् ज्ञात्वा, चखरीकरणोद्यतान् । ओषधं सुरिरैवैपा-
 मित्यालोच्य चभापिरे ॥ ७ ॥ शो भद्रा ! गुरवोऽस्माकं, कुर्वते कार्यमीदृशम् । वयं तु नो ततो यात, गुरुणामन्तिकं लघु ॥८॥
 केलिनैव ततो गत्वा, गुरुमुचुस्तेय ते । स्वरिणा भणिनं तर्हि, भस्मानयत सत्तरम् ॥ ९ ॥ येनास्य लुञ्चनं कुर्मो, वयस्यैस्तु ततो
 लघु । तदानीतं ततः स्वरिः, पञ्चमंगलार्चकम् ॥ १० ॥ लुञ्चनं कर्तुमारेमे, तद्वयस्यास्तु लज्जिताः । चिन्तितं चेभ्यपुत्रेण, कथं
 यास्याम्पहं गृहम् ॥ ११ ॥ स्वयमाभितसायुस्त्वः, संलुञ्चितशिरोमुखः । ततो विसृज्य मित्राणि, गुरुमेवमुवाच सः ॥ १२ ॥
 भदन्त ! परिहामोऽपि, मद्गुरवोऽज्ञानि मेऽधुना । रंक्त्वेनापि तुष्टस्य, सौगड्यं मे ममागतम् ॥१३॥ ततः स्वजनराजाद्या, यावन्नायान्ति
 मत्कृते । तावदन्यत्र गच्छामो, नो चेद्वाद्या भविष्यति ॥ १४॥ गुरुर्भाषे यदेवं, ततो मार्गं निरूपय । तथैव कृतवानेष, घृप्तौ गन्तुं
 ततस्तमौ ॥१५॥ आचार्यः पृष्टतो याति, पुरतो याति शिष्यकः । रात्रौ बृद्धत्वतोऽपश्यन्, मार्गे प्रस्वलितो गुरुः ॥१६॥ रे दुष्टदक्ष ! की-
 दृक्षो, मार्गः संवीक्षितस्त्वया ? इति ब्रूनाणो दंढेन, शीर्णे तं हतवान् कुधा ॥ १७ ॥ एवं स चंडरोपत्वाचलितः स्खलितः पथि ।
 शिरसास्कोटयन् याति, तं शिष्यं क्षमिषां वरम् ॥१८॥ शिष्यस्तु भागयामास, मन्दभागोऽस्म्यहं यतः । महाभागो महात्माऽयं, महा-
 कटे नियोजितः ॥१९॥ भगवानेष सौरुणेन, खगण्डे निवसन् मया । अहो दशां गद्गदकथां, प्रापितः पापिना मुधा ॥२०॥ एवं भावयत-
 त्तस्य, प्रशस्तध्यानत्रद्धिना । दग्धकर्मन्वचनत्वेन, केरुलज्ञानमुद्गतम् ॥ २१ ॥ ततस्तं तद्वचलेनामौ, सम्प्रेतेतुं प्रवृत्तवान् । प्रभाते च
 स तं दृष्ट्वा, खलौहितमस्तकम् ॥२२॥ आत्मानं निन्दति स्मैरमघन्योऽहमपुण्यवान् । यस्य मे सति रोपाग्निशममेधे बहुश्रुते ॥२३॥
 परोपदेशदक्षत्वे, बहुकाले च संयमे । न जातो गुगलानां, प्रधानः क्षान्तिरहङ्गः ॥ २४ ॥ अयं तु शिष्यो धन्योऽत्र, गुणवानेष

जे इह होंति सुपुरिसा कयण्णुया ण भ्वलु तेऽवमन्नंति । कल्लानभायणेचेण गुरुजणं उभयलोगहिंयं ॥३६॥
जे उ तह विवज्जत्था मम्मं गुरुलाघवं अयाणंता । सग्गाहा किरियरया पवयणत्विसावहा खुद्दा ॥३७॥

मत्तमः । यस्याद्यदीक्षितस्यापि, कोऽप्यपूरीः धमागुणः ॥ २५॥ एवं सद्भावनायोगाद्वीर्योह्लासादपूर्वतः । आचार्यश्चंडरुद्रोऽपि, संगतः
केरुहश्रियम् ॥ २६ ॥ इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ गुरुकुलामोचनमेव पुरस्कृत्वाह—‘जे’ इत्यादि, ये केचन इह मनुजलोके भगवन्ति-
स्युः सुगुरुला-उचमनराः, पुरुषग्रहणं च नारीणामुपलक्षणं, कृतज्ञतका-गुरुविहितोपकारज्ञाः न खलु-नैव ते उक्तस्वरूपाः अवम-
न्यते-अत्रयन्ति, केन हेतुनेत्याह-कल्याणभाजनत्वेन-ऐहिकाद्यभ्युदयपात्रत्वेन, कं किंविधमित्याह-गुरुजनं-धर्माचार्य उभय-
लोकहितं-लोकद्वयेऽप्युपकारकमिति, उक्तं च-“निर्माणोऽपि जडोऽप्यनाकृतिरपि प्राज्ञोऽप्यनाकृत्योऽपि हि, भूकोऽप्यप्रतिभोऽप्यमन्नपि
जनानादेयवाक्योऽपि हि । पादास्पृश्यतमोऽपि सज्जनजनैर्नम्यः शिरोभिर्भवेत्, यत्पादद्वितयप्रसादनविधेस्तेभ्यो गुरुभ्यो नमः
॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ अथ गुरुकुलमोचकाच्चिन्द्यन्नाह—‘जे उ’ इत्यादि, ‘पाय’मित्यादि च, ये तु-ये पुनः तथा-
तस्मादुक्तप्रकारात् विपर्यस्ता-विपरीताः कुपुरुषा अकृतज्ञा अकल्याणभाजनत्वेन गुरुजनमवमन्यन्त इत्यर्थः ते न साधव इति योगः,
कथं विपर्यस्ता इत्याह-सम्यग्-यथायत् गुरुलाघवं-सारासाराविभागं गुरुकुलवासैकाकिविहारयोरिति गम्य अज्ञानन्तः-अन-
वभ्यमानाः, अपममिमायः-यद्यपि ते गुरुकुलमेकमाधुसंकीर्णतया संभवदनेषणापरस्परस्नेहरोपादिदोषतया चहुदोषं एकाकित्वं
चेतदोषाभावादरदोषं रूपयन्ति तथाप्येतन्न तेषां सम्यग्दानं, आगमबाधित्वादस्य, आगमबाधा च प्रागुपदर्शितेति । तथा स्य
प्राहान्-स्वकीयमिनिवेशात् आगमापारंत्त्यादित्यर्थः क्रियास्ता-भिक्षाशुद्धप्रतिकर्मतान्तोपधिवाऽऽत्तापनामागमपणाद्यनुष्ठान-

पायं अहिणगंगीतमा उ तह दुकरं पि कुब्धंता । बज्झा व ण ते साह धंत्वाहरेण चिण्णेयं ॥३८॥

निरताः तथा प्रवचनखिसावहाः श्वासनापञ्चाजनाहेतवः, अनामगिकृत्त्वेनैकाकित्वेन च प्रवचनगुप्तिरक्षायामसमर्थत्वात्, तथा क्षुद्राः-
तुच्छाः, आत्मनि बहुमानात् गुरुषु चावज्ञापरत्वात्, कृष्णा वा तथा विघजनावर्जनपरत्वात्, क्रूरा वा शेषसाधुषु पूजाविन्देदमिप्रा-
यत्वादिति ॥३७॥ तथा प्रायो-गद्वयेन अभिन्नग्रन्थयः-सकृदप्यनवाप्तमप्यदर्शनाः, अपमभिप्रायः-मिथ्यादृष्टयोऽपि ये भिन्न-
ग्रन्थयस्ते नैव विधासमीक्षितकारिणो भवन्तीति, कथं तर्हि ते दुष्कारतराणि तर्पासि सेवन्त इत्याशंक्याह-तमसः-अज्ञानात् तेषां
तत्प्रकारं मासक्षपणादि दुष्करमपि-प्रकृष्टमपि, आस्तामदुष्करं, कर्तव्यं-विदधानाः बाह्या इव-कुतीर्थिना इव, न-नैव ते गुर्वज्ञाका-
रिणः साधवः-संयताः विज्ञेया-ज्ञातव्याः जिनाज्ञोचीर्णत्वात्, इहैवार्थं दृष्टान्तमाह-धर्माक्षोदाहरणेन-कारुणातेन, प्रयोगश्चास्त्वैव-
ये निर्गुणं वस्तु समाश्रिताः न ते स्वार्थमाजो दृष्टाः, यथा मृगवृष्णासः श्रायिणः काकाः, आश्रिताश्च निर्गुणं गच्छवदिमं गच्छ-
त्याग्निन इति, काकज्ञातं चैवम्-गुस्वादु शीतलं खच्चं, पक्षरेणुसुगन्धिं च । धारयन्ती जलं वापी, काचिदासो नो हरा ॥३८॥ तस्या-
स्तटेऽगम् काकास्तेषु चालये पिनासिताः । अग्निच्छन्तोऽपि पानीयं, नाश्रयन्ति स्म चैव ताम् ॥३९॥ ततो दृष्ट्वा पुरोऽर्तिमृगवृष्णासं सि-
ते । तानि प्रति प्रयान्ति स्म, वापीं हित्वा जलार्थिनः ॥४०॥ कश्चित्तु तानुवाचैरमेया भो मृगवृष्णिना । यदि बोऽस्ति जलार्थित्वं,
तदाश्रयत वापिकाम् ॥४१॥ ततः केचित्तदाकर्ण्य, वापीमेव समाश्रिताः । भूयः सस्त्यधीयन्तमृगतृष्णां ययुः प्रति ॥४२॥ ततो जलम-
नासाद्य, ते विनाशमुपागताः । वापीं समाश्रिता ये तु, गभूवस्ते कृतार्थकाः ॥४३॥ वापीतुल्योऽत्र विद्येयः, गुरुगच्छो गुणालयः । धर्माशिन-
स्तु काकामाधारित्रं-जलसन्निभम् ॥४४॥ मृगवृष्णामस्तुल्या, गुरुगच्छाद्वहिस्यतिः । वन्धिश्चादायको ज्ञेयो, गीतार्थस्तत्कर्पापरः ॥४५॥

तेसि बहुमाणेणं उम्मग्गणुमोयणा अणिव्वफलां । तम्हा तित्थगराणाठिएसु जुत्तो त्थ बहुमाणो ॥३९॥
 ते पुण समिया गुत्ता पियददधम्मा जिहंदिक्कसाया । गंभीरा धीमंता पणयणिज्जा मद्दासत्ता ॥४०॥

चारित्र्यापात्रतां प्राप्ताः, कारुवत् केऽपि कुग्रहात् । गुरुगच्छबहिर्वासं, संश्रिता ये तपस्विनः ॥३९॥ अल्पास्तु केऽपि सवृचोधाचारित्र्ये
 पात्रतां गताः । कारुा इवैव ये धन्या, गुरुगच्छमुपाश्रिताः ॥ १० ॥ इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ अथ गुरुकुलत्यागिन एव कष्टविहार-
 कारित्वेन ये बहु मन्यन्ते तान् शिक्षयितुमाह—‘तेसि’मित्यादि, तेषां गुरुकुलत्यागिनां बहुमानेन-पक्षपातेन कारणभूतेन उन्मा-
 र्गानुमोदना-अनागमिकाचारानुमतिः, किंफलेत्याह-अनिष्टफला-अनभिमतफला दुर्गतिप्रयोजनेत्यर्थः, आह च—‘आणाएँ अवहुतं
 जो उरयूहेइ मोहदोरोणं । सो आणा अणवच्छं मिच्छत्त विराहणं पावे ॥१॥’ ‘तम्ह’चि यस्मादेवं तस्मात्तीर्थकराङ्गास्थितेषु-गुरु-
 कुलत्रामादिजिनादेशाश्रितेषु साधुषु युक्तः-संगतः अत्र विचारे बहुमानः-पक्षपातो, नेतरेषु । इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ अथ तीर्थ-
 कराङ्गास्थितानेव स्वरूपत आह—‘ते’इत्यादि, ते तीर्थकराङ्गास्थिताः साधवः पुनरिति विशेषणार्थः ममिताः समितिपञ्चकेन गुप्ता
 गुप्तित्रयेण प्रियः-प्रीतिस्यानं दृढश्च-स्थिरो विपत्स्यपि अविमोचनात् धर्मः-श्रुतचारित्रात्मको येषां ते प्रियदृढधर्माः जितेन्द्रिय-
 कयाया-न्यतृकृतकरणकोपादिभ्यामाः गंभीरा-अलक्ष्यमाणहर्षदैर्न्यादिभावाः, गांभीर्यलक्षणं चेदम्—‘यस्य प्रभावादाकाराः, क्रोधहर्ष-
 भगदिषु । मांरेषु नोपलभ्यन्ते, तद्गांभीर्यमुदाहृतम् ॥ १ ॥’ इति, धीमन्तो-बुद्धिमन्तः प्रज्ञापनीयाः-सुखावबोध्याः महासत्त्वा-
 भवैर्गुण्वाप्यवमायन्तः, ‘आप्तस्वैर्गुण्य क्लमस्यवमान क्लं च मत्तं’मित्युक्तेः, इति गाथार्थः ॥४०॥ उत्तसर्गपिवाद्योः-सामान्यो-
 क्तविशेषोक्तविषयोः विज्ञायका-विष्ठाः तथा सेवका-अनुष्ठानस्ताः, तयोस्तेष्वपि यथाशक्ति-यत्तयनिगृह्णेन भावयितुं शक्यताः-परि-

उत्सङ्गवयायाणं वियाणगा सेवगा जहासत्ति । भावविमुद्धिसमेता आणारुतिगो य सम्मंति ॥४१॥
 सन्वत्थ अपडियद्धा मेत्तादिगुणणिणया य णियमेण । सत्ताइसु होति दढं इय आणयमग्गतल्लिच्छा ॥४२॥
 एवंविद्धा उ पेया सन्वणयमतेण समयणीतीण । भावेण भाविणहि सह चरणगुणट्ठिया साह ॥४३॥

जामविशुद्धितान्निताः आहारुचयः-आगमवहुमानिनः चशब्दः समुच्चये सम्पत्-अविपरीततया, न पुनः स्वाग्रहानुसारेण, इति शब्दः
 समाप्ताविति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ 'सन्वे' इत्यादि, सर्वत्र द्रव्यक्षेत्रकालादौ अमतिबद्धाः-प्रतिबन्धरहिताः मैत्र्यादिगुणान्विता-मैत्री-
 प्रमोदकारुण्यमाध्यस्थपलक्षणगुणयुक्ताः चशब्दः समुच्चये नियमेन-नियोगेन, केषु विषये इत्याह-सत्यादिषु-पथासंख्यं सम्बगुणा-
 धिक्कलिश्यमानाविनेयेष्विति भवन्ति-स्युः दृढं-अत्यर्थं, इति-एवं सत्यादिषु मैत्र्यादिगुणान्विततया समितगुस्तथादिना वा प्रकारेण,
 किमित्याह-आयतो-मोक्षोऽव्यवच्छेदात् तस्य मार्गो-ज्ञानादित्त्र लिप्सा-लालसा आयतमार्गतल्लिप्सा ये ते तीर्थकरास्त्रास्थिता भव-
 न्तीति प्रकृतं । इति गाथात्रयार्थः ॥ ४२ ॥ एते च क इत्याह-'एव'मित्यादि, एवंविधास्तु-प्रागुक्तसमितिगुण्यादिगुणान्विताः
 पुनः द्वेया-अवसेयाः साधव इति योगः, कथमित्याह-सर्वनयमतेन-द्रव्यास्तिरूपयांयास्तिकज्ञाननयक्रियानयनिश्चयव्यवहारल-
 क्षणममस्तयादिसंमततया, यत उक्तं-"सन्वेसिपि नयाणं बहुविह वत्तयं नियायेना । तं सन्वनयविमुद्धं जं चरणगुणट्ठिओ साह
 ॥ १ ॥" तथा समयनीत्या-सिद्धान्तन्यायेन आगमश्रामाण्येन चेत्यर्थः, अथवा सर्वनयमतेन या समयनीतिस्तया, कैर्ज्ञेया इत्याह-
 भावेन-शुभाध्यवसायेन भावितैः-वासितैः अथवा समयनीत्याः सत्केन भावेन-परमार्थेन भावितैः, सकृत्-सर्वकालं, न तु कदा-
 चिदेव, चरणगुणस्थिताः-चारित्र्यलक्षणगुणेषु व्यग्रस्थिताः मन्तः साधवो-भोक्षमाधका मुनयः, अने रंविधास्त्वसाधवः । इति गाथार्थः

पाणमिम दंसणम्मि य सति गियमा चरणमेत्थ समयम्मि । परिसुद्धं विण्णेयं णयमयमेवाजओ भणिंयं ॥४४॥
 निच्छयणयस्स चरणायविघाए णाणदंसणवहोऽवि । ववहारस्स उ चरणे हयम्मि भयणा उ सेसाणं ॥४५॥
 ज्ञो जहवायं ण कुणति मिच्छच्चिट्ठो तओ ह्नु को अण्णो ? । वट्ठेह य मिच्छत्तं परस्स संकं जणेमाणो ॥४६॥

॥४३॥ अथ सम्पददर्शनज्ञानचरणगुणस्थिताः साधवो भवन्तीति वक्तव्ये कस्मादुक्तं चरणगुणस्थिता इत्याशंभ्याह—‘पाणंमो’-
 त्यादि, ज्ञाने-सद्बोधे दर्शने च-तरुवरुचौ सति-विद्यमाने नियमाद्-अवश्यतया चरणं-चारित्रं परिशुद्धं-अनमद्यं भवतीति विज्ञे-
 यं-अवश्यं, अतश्चरणगुणस्थितत्त्वोक्तौ ज्ञानदर्शनस्थितत्वमुक्तमेव निश्चीयते, ज्ञानदर्शनयोश्चरणानुगामित्वात्, अयं कुत एव तस्मि-
 न्निमित्याशंक्याह-नयमतभेदात्-निश्चयव्यवहारलक्षणनयमतभेदमाश्रित्य, यतो-यस्माद् भणितं-उक्तं विवक्षितार्थसंवादकं वाक्यं,
 कं भणितं तदित्याह-अत्र समये-इह सिद्धान्ते जिनप्रचने इत्यर्थः ॥४४॥ यदुक्तं तद्दर्शयन्नाह-‘णिच्छये’त्यादि,
 निश्चयनयस्य-तरुवादिनयस्य मतेनेति शेषः, किमित्याह-चरणात्मविधाते-चारित्रलक्षणस्वभावाभावे मति ज्ञानदर्शनमयोऽपि-
 सद्युद्योगमभ्यवस्यविधातोऽपि स्यात्, चरणारमा पुनर्हृत एवेत्यपिशब्दार्थः, विरतिरहितज्ञानादेर्निष्कलतया तन्मतेऽज्ञानादित्यादिति ।
 व्यग्रहारस्य तु-लोकसंस्पर्शहारपरनयस्य पुनः मतेनेति शेषः चरणे-चारित्रे हते-विगते भजना तु-विकल्पनेन विधातः स्याद्धाने वेत्येवं-
 रूपा शेषयोः-ज्ञानदर्शनयोः, स हि मन्यते-यद्यनन्तानुबन्धुदयाच्चरणमयो जातस्तदा तयोरेपि बधुः स्यात्, अनन्तानुबन्धिना सम्पद-
 दर्शनस्य तद्वद्वारेण सज्ज्ञानस्य च विधातकत्वात्, यदि पुनः प्रत्याख्यानकषायोदयाच्चदा दर्शनज्ञानयोरेव्याधाते एव, तदुदयस्य दर्शनावा-
 धकृत्वात् । इति गार्थार्थः ॥४५॥ अथ प्रागुक्तमेव निश्चयनयमतं स्पष्टयन्नाह-‘जो’ इत्यादि, यः प्राणी यथायादं-आप्तचचनानतिक-
 मेण न करोति-न विधत्ते चरणमिति शेषः मिध्यादष्टिः-विपर्यस्तरुचिः अत एव मिध्याज्ञानी च ततः-तस्मादपथावादाकारिणः ह्नु

एवं च अहिनिवेशा चरणविघाए ण णाणमादीया । तप्पडिसिद्धासेवणमोहासहृणभावाह ॥४७॥

अणभिनिवेशओ पुण विचज्जया होति तन्विघाओऽवि । तक्कज्जुवलंभाओ पच्छाताघाहभायेण ॥४८॥

शुन्दो वाक्यालंकारे कोऽन्यः? कोऽपरः, न कोऽपीत्यर्थः, स एव मिथ्यादृष्टिर्यथावादानुष्ठायित्वेन दर्शनस्य विफलतयाऽसुररूपत्वादिति भावः, न केवलमसाधारमना मिथ्यादृष्टिः, किंतु वर्धयति च-वृद्धिं नयति च मिथ्यात्वं-विपर्यासं, कस्येत्याह-परस्य-आत्मनोऽन्यस्य, किं कुर्वन्मित्याह-शङ्कां-संदेहं किपयमयथोक्तगतिरित्वादेवमनुचितमाचरति उताप्तोपदेश एवायमित्येवंरूपां जनयन्-विदधानः परस्यैवेति, अतः सुहृत्कं-‘निश्चयनयस्ये’त्यादि। इति गाथार्थः॥४६॥ अणव्यवहारसंमतां ज्ञानादिनाशमजनां स्पष्टपञ्चाह-‘एव’मित्यादि, ‘अणमि इत्यादि, एवंच-एवमेव निश्चयनयमत इवेत्यर्थः अभिनिवेशाद्-अनन्तानुगन्धुदयजन्यात् पृथिव्याद्यारंभे न दोषः जीवत्वेन तेषां सिद्धेरित्यादिलक्षणात् चरणविघाते-चारित्र्याभावे सति न-नैव ज्ञानादयो-ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणा गुणा भवन्ति, इह मकारोऽलक्षणीकः, कैरित्याह-उत्र चरणे यत्प्रतिपिद्धं-विधेयतया निवारितं पृथिव्याद्यारंभादि तत्र यदासेवनं आसेवा मोहश्च-अज्ञानं अश्रद्धानं ५-अरोचनं तानि तत्प्रतिपिद्धासेवनमोहाश्रद्धानि तेषां चे भावा-उत्पादाः सद्भावा वा ते तथाते रिति ॥४७॥ अनभिनिवेशाद्-अतत्त्वेऽ’मनिवेशाभावेनानामोगादिनेत्यर्थः पुनःशब्दः पूर्वोक्ताथपिथयोत्तरार्थस्य विशेषघोतनार्थः विपर्ययाद्-बोधविपर्ययात्सात्सकारात् । द्विघातेऽपि-चरणन्याघातेऽप्यकृत्यासेवनान्न्ये सति भवन्ति ज्ञानादय इति प्रकृतं, अथराऽनभिनिवेशात् पुनः-अविपर्ययाद् बोधात् । र्गययाभावाद्भवन्ति ज्ञानादयस्तद्विघातेऽपि न व्याहन्यन्ते, कुत एतत्सिद्धमित्याह-तत्कार्योपलंभात्-ज्ञानादि-कार्योपलब्धेः, तत्कार्यं उपलंभ एव कथमित्याह-पञ्चात्तापः-अनामोगादेः प्रतिपिद्धाचरणेन चरणन्याघातादनन्तरं ‘हा दुष्टं कृतं’-मित्यादिलक्षणव्यतिषंसत्, आदिशब्दत्वायव्यतिषत्प्रतिपत्तिः संवेगश्च गृह्यते, त्ववैषां यो भावो-मवनं एतद्भूयो वा यो भावः-परि-

तम्हा जहोइयगुणो आलयसुद्धाहलिंगपरिसुद्धो । पंकयेणातादिजुओ विण्णेओ भावसाहुत्ति ॥४९॥
 एत्तो पुण संविग्गो संवेगं सेसयाण जणयंतो । कुग्गहविरहेण लहुं पावइ मोक्खं सयासोक्खं ॥ ५० ॥
 ॥ साहुधम्मविही संमत्तो ॥ ११ ॥

नामः स तथा नेन पथात्तापादिभावेन, पथाच्च, पादयो हि ज्ञानादिकार्यभूतास्ततस्ते कथं ज्ञानादीनामभावे भवेयुरिति?, एवं च सुष्टुक्तं-
 गहारस्स उ' इत्यादि । इति गाथाद्वयार्थः ॥४८॥ यस्मात्कारणात् गुरुकृत्वासो जिनाज्ञा तस्यागे च न गुणास्तस्मात्कारणात् यथोदि-
 तगुणो-गुरुकृत्वागत्यागी समितिगुहायधनन्तरोक्तगुणयुक्तो न । तथाऽऽलयशुद्ध्यादीनि-वसतिनिर्दोषताप्रभृतीनि यानि लिंगानि-
 गुविहितचिह्नानि तेः परिसुद्धो-निश्चितमुविहितभागे यः स आलयशुद्ध्यादिलिंगपरिशुद्धः, आलयशुद्ध्यादिलिङ्गानि चेमानि-"आ-
 लयेण विहारेण, ठाणाचंक्रमणेण य । सको सुविहिओ नाइं, भामावेगइएण य ॥१॥" तथा पंकजहातादियुतः-पुष्करोदाहरणप्रभृ-
 त्तिज्ञातपुक्तः, तानि चेमानि-"पुष्पत्वरपंचपित्र निरुत्तरेवे, गणमित्र निरासंयणे, वाउत्तर अपडिस्सु, मंखो इव निरंजणे" इत्यादिकानि
 ओपपातिकद्वारप्रसिद्धानि, चिह्नेयो-ज्ञातव्यः भावमाधुः-परमार्थयतिः, न तु द्रव्यसाधुः, इति शब्दः समाप्तो, इह च भावसाधु-
 भजनेन साधुधर्मोऽभिहितो द्रष्टव्यस्तद्रव्यतिरेकात्तद्धर्मस्यैव विरक्षितत्वादिति गार्थार्थः ॥४९॥ अथोक्तस्वरूपस्य साधोः प्रधानपु-
 र्वार्थसिद्धिरूपं माधुधर्मपालनकं प्रतिपादयन्नाह-"एसो" इत्यादि, एपोऽनन्तरोक्तगुणो भावमाधुः पुनः शब्दो विशेषणार्थः संविग्रो-
 मोक्षामित्रापी संसारमीकरो आत्मना तथा संगं-उत्तरूपं शेषकाणां-आत्मनोऽन्येषां जनयन्-उत्पादयन् सदेवानया सचेष्टया च
 सुप्रवचिरहेण-अत्रत्यामिनिरेग्रविक्रयतया लग्नु-शीघ्रं प्राप्नोति-आमादयति मोक्षं-सकलकर्मनिबन्धनविपोगशृणुं सदासौख्यं-
 मानसुखं, दुःखमीनस कर्ममोऽपमात् । इति गार्थार्थः ॥ ५० ॥ ॥ साधुधर्मविवरणं श्रुतितः स्वमात्मन् ॥ ११ ॥

॥ अथ द्वादशमपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १२ ॥

नमिऊण महावीरं सामायारीं जतीण वोच्छामि । संखेवओ महत्थं दसविहमिच्छमिदेणे ॥१॥
इच्छा१मिच्छा२तहकारो३, आवस्सिसया४ य णिसीहिया५ । आपुच्छणा६य पडिपुच्छा७, छंदणा८ य णिमंतणा९ ॥२॥

अनन्तरप्रकरणे साधोर्धर्म उक्तः, अधुना तु तत्सामाचार्यो प्रतिपिपादयिषुर्गल्लाद्यभिधानार्थमाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-
प्रणम्य महावीर-वर्धमानजिनं सम्यगाचारः सामाचारस्तद्भावः सामाचार्य तदेव सामाचारी तां यतीनां संबन्धिनीं, न तु श्राव-
काणां, तस्या उक्तत्वात्, वक्ष्यामि-प्रणेभ्यामि, कम् ?-तथेव-समासेन सूत्रापेक्षया, अथपेक्षया तु महार्थ-प्रभूताभिधेयां
महाप्रयोजनं वा, मोक्षप्रयोजनं वा च ‘पण्डिते इहं च पण्डितमिषादिप्रयोजनमापचार्यस्य स्यादित्यत आह-दणविधा-
दशप्रकारो, सा च ‘पण्डिते इहं पप्रज्जगे’त्यदिरुग्गद्वयस्तीत्यत्र आह-इच्छादिभेदेन-इच्छाकुरादितिभिर्येषो भेदो-भिन्नता सा
तथा तेन । इति गाथार्थः ॥ १ ॥ तदुक्तविषयमेव दर्शयन्नाह—‘इच्छे’त्यादि, इच्छामिद्यत्तत्वेत्येव-अद्वार्थंयत्तत्वेत्येव-तथा-
र्थानां शुद्धानां कारः-करणं यथास्वविषयं प्रयोग इच्छामिद्यत्तत्वात्कारः, अथवा प्रपञ्चे मनुदायोपचारात् इच्छेति इच्छाकारः
मिच्छेति च मिद्यत्तत्वात्, तदाशब्देन च तदेवेत्येवम् । पदमभिमृशो तावथां कारः-करणमेते ममानः इति त्रयो
भेदाः । तथा आशयः-अशङ्कन्वैज्ञानिकार्थमेवनिर्मुक्ता तत्प्रयोजनता या योऽश्रयादिर्नेर्गपक्रिया सा आशयः
तत्सम्बन्धिना यागमीति चतुर्थः । तत्र निरोधेन-प्रसङ्गापारम्भेनानुरोगेन निर्मुक्ता तत्प्रयोजनता वा या अश्रयादिपञ्चेगक्रिया सा

उपसंगगा य काले सामायारी भवे दसचिहा उ । एएसिं तु पयाणं पत्तेय पखवणा एसा ॥३॥
अन्भत्यणाइ करणे कारवणेणं तु दोण्हवी उचिए । इच्चकारो कत्थइ गुरुआणा धेव य ठितित्ति ॥४॥

नेपेयिक्कीति, तत्तंगुचिका वागपीति पञ्चमः । तथा आ-मर्यादया तथाविधविनयलक्षणया अभिविधिना वा-सुर्वप्रयोजनामिन्पा-
स्तिनधुणेन प्रच्छन्नं-गुरोः प्रश्नकरणमावृच्छनेति षष्ठः । चञ्चन्दः समुच्चये । तथा तान् प्रति पुनरपि पृच्छा-प्राश्रियुक्तेन कार्यकरण-
काले प्राश्रियिद्रेन गगुनः प्रयोजनतः कर्तुकाभेन गुरोः प्रच्छन्नं प्रतिपृच्छेति सप्तमः । तथा छन्दना च-मागृहीतस्याज्ञादेः
गृहीत गृयमित्येवमुचितेभ्यो दानार्थमभ्युत्थानमित्यष्टमः । तथा निमंत्रणा-अहं भवदर्थमज्ञानायामीत्येवं भक्तितो भणनमिति
नवमः ॥ २ ॥ 'उपसं'इत्यादि, तथा उपसंपत्तिः-उपसंपत् ज्ञानायर्थं गुर्वन्तराथयणमिति दशमः चञ्चन्दः समुच्चये काले-अवसरे,
गधारगरमित्यर्थः, कालपदं नोपसंपदि संबध्यते सर्वदेवेषु वा, सर्वमपि सानुष्ठानं स्वावसरानपेतं फलवद्भूयति, अथवा आचवइयके
मामायिहास्ययनशोपोद्घातनिर्मुक्तौ यत्कालद्वारं तयोपक्रमकालो द्विविध उक्तः, सामाचारीयथायुष्ममेदात्, अतः काल इति सामा-
चार्युपक्रमकाललक्षणे अभिधातव्ये सामाचारी उक्तनिर्वचना भवेन्-स्यात् दशविधा तु-दशप्रकारैव विनक्षितमामाचारी, न न्यूनानधि-
कमेदेनेति, अर्थतेषामेव भेदानां विशेषप्ररूपणाप्रस्तावनार्थमाह-एतेषां-तु अभीषां पुनरनन्तरोक्तानामिच्छाकारादीनां पदानां-वर्ण-
नमुदायारमरानां प्रत्येकं-एकैकं प्रति गृयन् पृथगित्यर्थः या प्ररूपणा-स्वरूपविषयादिरूपणं सा तथा एया-इयं वक्ष्यमाणा
भवति ॥ इति गाथादयार्थः ॥ ३ ॥ अथेच्चाकारस्य विषयोपदर्शनायाह—'अन्भे'त्यादि, अन्भर्थनार्या-परस्य प्रवर्तनायां' त्वं
ममेदं स्तारं भमुष्य या द्वि'त्येतरूपाया इच्चाकारमिति संग्रहः, तथा करणे च-विधाने न परप्रयोजनस्य 'अहं ममरीयमिदं प्रयो-

स इ सामन्त्ये एसो णो कायब्बो विणाऽहिं कज्जं । अन्मत्थिएणवि विहा एवं खु जहत्तणं सुद्धं ॥५॥

जनमिच्छाकारेण करोमी'त्येवं भणतः कारणेन तु-ग्लानादिप्रयोजनत एव, न तु यथाकथञ्चित्, तत्राभ्यर्थनापक्षेऽभिहितम्-
 "जइ होज्ज तस्स अनलो कज्जस्स चियाणई न वा एयं । गेलन्नाईहि व होज्जा वापडो कारणेहिं सो ॥१॥" कारणापेक्षया त्विद-
 मुक्तम्-"अहवावि विणस्सत्तं अन्मत्थिन्तं च अब्ब दव्वणं । अण्णो कोइ भणेज्जा तं साहुं निज्जरहीओ ॥ १ ॥ अहयं तुब्भं एयं
 करेमि कज्जं तु इच्छकारेण ।" इति, 'दोणहवि'त्ति द्वयोरस्यस्यर्थककारकयोः उचिते-योग्ये 'कत्थइ'त्ति क्वचिद्विषये, तत्राभ्यर्थ-
 नामाश्रित्य पात्रपरिकर्मणादिप्रयोजने गुरुवर्ज एवोचितः, कारणापेक्षया तु श्रेष्ठादिरुचित इति, किमित्याह-इच्छाकारः-इच्छाश-
 न्दप्रयोगः यद्यस्ति करणेच्छा तदा त्वं कुर्वित्येवमर्थसूचकः, कार्यो भवतीति शेषः, कस्मादयं विधेय इत्याह-गुर्वीक्षा-अभियोगप-
 रिहारप्रधान आप्तादेशः इति-कृत्वा इतिशब्दस्योत्तरस्येह संबन्धादेवं व्याख्यातं, चैवशब्दः समुच्यार्थः, उत्तरत्र चायं संबन्धनीयः,
 तथा स्थितिर्नैव च-साधुजनमर्यादा चैव चेति-कृत्वा, इतिशब्दो हेत्वर्थो योजितयेति, वक्ष्यमाणार्थसूचकगार्थः ॥ ४ ॥ अथ
 यदुक्तं 'अभ्यर्थनाया'मिति, तत्र विषयविभागदर्शनार्थमाह-"सई'त्यादि, सति-विद्यमाने सामर्थ्ये-बले चिकीर्षितप्रयोजनविषये
 एष प्रस्तुत इच्छाकारः नो कर्तव्यो-न विधेयः, स्वयमेव विवक्षितार्थसाधनसमर्थेन न तत्साधनार्थं परोऽभ्यर्थनीयः, अनिगूहित-
 वीर्येण हि साधुना भाव्यमिति भावः, किं सर्वथा न कर्तव्य इत्याशंक्याह-विना-वर्जयित्वा अधिकं-विशिष्टतरं कार्यं-प्रयोजनं,
 इदमुक्तं भवति-चिकीर्षितप्रयोजनादेः वस्त्रपरिकर्मदिः सकाशाद्विशिष्टतरनिर्जराकारणभूतं पुरुषान्तरासाध्यं यद् ग्लानप्रतिचरणधर्मा-
 नुयोगादि तत्र चिकीर्षितकार्यसमर्थेनापीज्जाकारः प्रयोक्तव्यो, यथा 'इदं मदीयं वस्त्रसेवनादि इच्छाकारेण साधो ! त्वं कुरु, ग्लान-

कारणदीवणयाइवि पडिवत्तीइडविय एस कायव्वो । राहणियं वल्लेत्ता तगोच्चिए तम्मिवि तहेव ॥६॥

नप्रतिरणादिकं पुनरहं करिष्यामी'ति, अन्यत्र पुनस्तं न करोतीति, अथाभ्यर्थितसाधुना यद्विधेयं तदाह-अभ्यर्थितेनापि साधु-
ना-विग्रथितकार्यरूपायोक्तनापि साधुना अपिशब्दः समुच्चयार्थः वृथा-व्यर्थो, नेच्छाकारः कार्य इति प्रकृतं, अभ्यर्थितार्थकरणत्वात्
सफल एव कार्य इति भावः, क एवं गुण इति चेदत आह-'एवं सु'ति एवमेव-अनेनैव प्रकारेण सामर्थ्ये सति अभ्यर्थनाविष-
यमिच्छाकारमङ्गवतोऽभ्यर्थितस्य चेच्छाकारं सफलपतः यत्तत्त्वं-साधुत्वं शुद्धं-अनवद्यं भवति, वीर्याचारानुपालनात् । इति गार्थार्थः
।५। 'अभ्यर्थितेनेच्छाकारो वृथान कर्तव्य' इत्युक्तं, अथाशक्त्यादिकारणेनामौ वृथा कार्यः स्यात्तदा तत्कारणदीपना कार्या स्यात्, अवृथा-
करणे तु तदभ्युपगमः कार्यः, तत्र च कारणदीपनायां तदभ्युपगमे च यत्कर्तव्यं तदर्थेय आह-'कारणे'त्यादि, कारणदीपनायामपि-अ-
भ्यर्थितकार्याकरणे हेतुप्रकाशनायामपि, न केवलमभ्यर्थनायामेव, भगदीयमिदं प्रयोजनं करोमीच्छाकारेण, केवलं न तावच्छ-
कोमि, गुरुमिरा कार्यान्तरे नियुक्तः इत्यादिरूपायां, तथा प्रतिपत्तौ-अभ्युपगमे यथैवेदं भवतोक्तं तथैवेच्छाकारेण करोमीत्या-
दिरूपायां अपिनेति समुच्चय एव एष इतीच्छाकारः समीपकरणश्रद्धासंप्रचनारः कर्तव्यो-विधेयः । अथ यदुक्तं'उच्चिते क्वचि'-
दिति तदमिव्यञ्जयआह-रत्नानि-ज्ञानादीनि वैश्वरतीति रात्रिकलं वर्नयित्वा इच्छाकारः कार्यः, यतो गुरुणां न यत्किञ्चन कार्य-
मादेगनीयं, पूज्यपत्यादिति, किं सर्वथा नेत्याह-तत्कदुचिने-तद्योग्ये गुरुननादेशहं प्रयोजने सति तस्मिन्नपि-रात्रिकेऽपि, आस्ता-
मन्यत्र, तथैव-तैनेत्र प्रकारेणेच्छाकारः प्रयोक्तव्य एवेत्यर्थः, उक्तं च-"राइणियं वल्लेत्ता इच्छाकारं करेज्ज सेसाणं । अम्मं एयं
कज्जं तुम्मे उ करेह इच्छाए ॥ १ ॥ अहवा नाणाईणं अट्ठाए जइ करेज्ज किञ्चिवि तत्थवि तेनिं भवे इच्छा

एवं आणाऽऽराहणजोनाओ अभिओगियखओत्ति । उचागोयणिबंधो सासगवणो य लोगम्मि ॥७॥

आणाबलाभिओगो निगंथणं ण कल्पती काउं । इच्छा पउंजियव्वा सेहे तह चेव राइणिए ॥८॥

जोगेऽचि अणाभोगा खलियम्मि खरंठणाचि उचियत्ति । ईप्सि पणवणिज्जे गाढाजोगे उ पडिसेहो ॥९॥

॥२॥ " इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ अथ यदुक्तं 'गुर्वज्ञे'ति तदिच्छाकारफलाभिधानतो व्यञ्जयन्नाह—'एव'मित्यादि, एवमुक्तविषयेणेच्छाकारप्रयोगविधिना आज्ञाराधनयोगाद्—आप्तोपदेशपालनसंयन्धात् पराभियोगपरिहारपरमार्थात् अभियोगः प्रयोजनमस्येत्याभियोगिकं—परतंत्रताफलं कर्म तस्य क्षयो—विनाश अभियोगिरुक्षयो भवति, इति शब्दः समासपर्यः स च गाथान्ते दृश्यः, तथोद्देशोर्गोत्रनिबन्धो—लोकपूज्यतानिबन्धनोद्देशोर्गोत्राभिधानकर्मबन्धनं भवति, पापरिमयपरिहारत इति गर्भः, तथा ज्ञासनवर्णश्च—जिनप्रवचनश्लाघा च लोके—गुणग्राहिजने जायते, अहो जैना निपुणार्थदर्शिनः अक्षीपसोऽपि परत्वेदस्य परिहारपरायणत्वादित्येवं बहुमानतः । इति गाथार्थः ॥७॥ अथ 'स्थिति'रिति यदुक्तं तद्व्यंजनायाह—'अणे'त्यादि, आज्ञापनमाज्ञा—भवतैतदं कार्यमेव तदङ्गवर्तौ पलात्कारणं बलाभियोगः ततश्चाज्ञया सह बलाभियोग आज्ञाबलयोरभियोगो—व्यापारणमिति समास इत्यन्ये स निर्गन्थानां—साधूनां न कल्पते—न युज्यते कर्तुं—विधातुं, परपीडोत्पादकत्वाद् आत्मनश्चाभियोगिरुक्कर्मबन्धनहेतुत्वात्तस्येति, किं तु ? इच्छा—इच्छाकारः प्रयोक्तव्या—प्रयोजनीया प्रयोजनीये सति, क विषय इत्याह—शैक्षे—शिक्ष्यकेऽभिनयमव्रजिते प्रविश्रजिपौ वा तथा चैव—यथा दैक्षे तथैव सन्निके—गुणाधिके, इदमुक्तं भवति—शैक्षत्वाधिक्योरिच्छाकारप्रयोगं प्रति न विशेषः, अन्यत्र प्रयोजनविशेषात् । इति गाथार्थः ॥ ८ ॥ आज्ञाबलाभियोगो न कल्पत इत्येव तारदुत्पत्तौ उक्तः, अपवादः पुनः आज्ञाबलाभियोगावपि

संजमजोगे अन्मुट्टियस्स जं किंचि वित्तहमायरियं । मिञ्जा एतंति वियाणिऊण तं दुक्कडं देयं ॥१०॥

सुद्वेणं भावेणं अपुणकरणसंगतेण तिब्बेणं । एवं तक्कम्मखओ एसो से अत्थणाणंमि ॥११॥

क्वचित्प्रयोक्तव्याविति, एतदेव दर्शयन्नाह — ‘जोगे’ इत्यादि, योग्येऽपि-गुणित्वादहं, कल्याणस्य वा, अयोग्य एव किल खरं-
टनाया उचितो भवतीति सूचनार्थोऽपिशब्दः, अनाभोगाद्-अनुपयोगात्, योग्यो हि अनुपयोगादेव स्वलति, नामिनिवेशात्,
योग्यत्वशून्यः, स्वलिते-साधुसमाचारात्प्रच्युते खरंटना-दुर्वाक्यैर्निर्भर्तना, आज्ञागलात्कारेण मार्गप्रवर्तनमित्यर्थः, संयतानां किल
खरंटना नोचितेति संबन्धचार्थोऽपिशब्दः इच्छाकारसमुच्चयार्थो वा, उचिता-संगता, तस्या असमाचारनिषेधार्थत्वात् इति शब्दो वाक्य-
समाप्त्यर्थः, किंभूता खरंटनेत्याह-ईषद्-अल्पा, महत्यास्तस्याः प्रायः प्रद्वेषैवरादिदोषनिबन्धनत्वात्, किंभूते योग्य इत्याह-प्रज्ञा-
पनीये-प्रबोधनाहं अथवा ईषत्प्रज्ञापनीये-मनाक् प्रज्ञापयितुं शक्ये, तदन्यत्र निषेधमाह, गाढायोग्ये तु-अत्यन्तायोग्ये पुनः प्रति-
पेधो-निवारणा, खरंटनाया इति प्रकृतं, यतः-“उपदेशो हि मूर्खाणां, प्रकोपाय न शान्तये । पयःपानं भुजंगानां, केवल विषवर्ध-
नम् ॥१॥” इति गाथार्थः ॥१॥ उक्तमिच्छाकारद्वारं, अथ मिथ्याकारद्वारनिरूपणायाह-‘संजमे’ इत्यादि, संयमयोगे-चरणव्यापारे
समितिगुहादौ अभ्युत्थितस्य-प्रवृत्तस्य सतः यत्किंचिद्-यत्किमपि सामान्यतोऽल्पमनल्पं चेत्यर्थः वितथं-अन्यथाभूतं संयमा-
ननुकूलमित्यर्थः आचरितं-अनुष्ठानं आपन्नमिति शेषः, मिथ्या-संयमविपरीतं एतद्-इदं इति-एवं विज्ञाय-अवबुध्य तत् दुष्कृतं-
मिथ्यादुष्कृतं-यदिदं मिथ्या-मिथ्याचरितं मदीयं तत् दुष्कृतं मिथ्यादुष्कृतं-दुष्टानुष्ठानं पापमित्येवमर्थे, अथवा मिथ्या इदं दुष्कृत-
मित्येकार्थशुन्दद्वयरूपं सदोषप्रतिपत्तिपूर्वकपञ्चापप्रकर्षप्रकाशनार्थं वाक्यं देयं-प्रयोक्तव्यमिति गाथार्थः ॥ १० ॥ ‘मिथ्यादु-

मिति मिउमद्वत्ते छत्ति उ दोसाण छादणे होति । मेत्ति य मेराएँ छिओ दुत्ति दुगुंछामि अप्पाणं ॥१२॥
 कत्ति कडं मे पायं छत्ति य डेवेमि तं उवसमेणं । एसो मिच्छादुक्कडपयक्खत्तयो समासेणं ॥१३॥

कृतं देय'मित्युक्तं तच्च केन करणभूतेनेत्याह-'सुद्धेण'मित्यादि, शुद्धेन-प्रशस्तेन भावेन-अध्ययसायेन संवेगेनेत्यर्थः अपुनः करणसंग-
 तेन-पुनरिदं मिथ्याचरणं न करिष्यामीत्येवं निश्चयान्वितेन तीव्रेण-प्रकर्षवता, यन्मात्रेणाध्ययसायेन मिथ्याचारः कृतस्तनोऽध्ययमा-
 यात्तीप्रतरेणैव शुभाध्ययसायेन मिथ्यादुक्कृतदानं तज्जनितकर्मविघातायालं भवतीत्यतस्तीव्रेणेत्युक्तं, मिथ्यादुक्कृतं देयमिति प्रकृतं,
 ततः को गुणो भवतीत्यत आह-एवं-उक्तप्रकारभावेन मिथ्यादुक्कृतदाने तत्कर्मश्रयो-मिथ्याचरणजनितकर्मविगमो भवति, स एव
 शुद्धस्तीव्रो भावः कथं स्यादित्याह-'एसो'ति' इह काकुपाठात् पुनःशब्दो लभ्यते ततश्चैव पुनः-अनन्तरोक्तस्तीव्रः शुद्धभावः 'से'
 तस्य मिथ्यादुक्कृतपदस्य मिथ्यामेदुक्कृतमिति पर्यायस्य अर्थज्ञाने-अभिधेयावबोधे सति भवति, नान्यथा । इति गाथार्थः ॥ ११ ॥
 अथ तदर्थज्ञानाविर्भावनायैव 'मिच्छामिदुक्कृतं' इत्येतत्प्राकृतपदमाश्रित्य पूर्वस्मरि कृतां व्याख्यां दर्शयन्नाह-'मिति'इत्यादि,
 'मि'ति' मि'इत्येतदक्षरं मृदुमार्दवत्वे भवतीति योगः, तत्र मृदोः कायतो विनयावनमस्य मार्दवस्य च-भावतो नम्रताधर्मवतो भावो
 मृदुमार्दवत्वं, अथवा मृदु मार्दवं यस्य स तथा तस्य भावो मृदुमार्दवत्वं तत्र, 'छत्ति उ'छा'इत्येतत्पुनरक्षरं दोषाणां-असंयमयोगलक्ष
 णानां छादने-स्यगने, अपुनरासेवन इत्यर्थः, भवति-वर्तते, 'मेत्ति य'मे'इत्येतच्चाक्षरं 'मेराएँ'चि मर्यादायां चास्त्रिरूपायां स्थितो व्य-
 स्थितोऽहं असार्यस्याभिधायकं, 'दु'त्ति दु'इत्येतदक्षरं जुगुप्से निन्दाम्यात्मानं-दुक्कृतकर्मकारिणमित्यत्रार्थे वर्तत इति, अयमर्थः मृदुमा-
 र्दवे दोषाच्छादने मर्यादायां च स्थितः सब्रह्मात्मानं निन्दामीति ॥१२॥ तथा 'क'चित् क इत्येतदक्षरं कृतं-चिहितं मया, नान्ये-

कल्पाकल्पे परिणिद्धियस्स ठाणेसु पंचसु ठियस्स । संयमतवड्डगस्स उ अविगप्पेणं तहक्कारो ॥१४॥

चायणपडिसुणणाए उवएसे सुत्तअट्टकहणाए । अविहमेयंति तहा अविगप्पेणं तहक्कारो ॥१५॥

न, पापं-वितथामेवनरूपं इत्यत्रार्थे स्वरोपप्रतिगतिरूपे वर्तने, 'इति य' इ इत्येव चाश्रयं डिने-लंघयामि तत् पापं उपशमेन करणभूतेन इत्यत्रार्थे वर्तने, एवोऽनन्तरोक्तः 'मिच्छादुक्कड'ति प्राकृतशैल्या गाथाबुल्लोम्याच्च मिच्छा मे दुष्कृतमित्यत्र पदे यान्यक्षराणि-वर्णस्तिपां योऽर्थः-अभिधेयः स तथा समासेन-संक्षेपेणेति, ननु कथं प्रत्येकमक्षरागामर्थं यत्ता युक्ता? पदवाक्ययोरेवार्थदर्शनात्, अत्रोच्यते, प्रत्येकमप्यक्षराणामर्थोऽस्ति, अन्यथा तत्प्रमुदायेऽप्यभासप्रसंगत्, सिक्कनासु तैलमदिति, रिक्क-संकेताधीनः पदनामर्थो दृष्टः, स च यदि वर्णानामपि तथा स्यात्तदा न काचित्स्थितिरिति, दृश्यते च मननात् त्राणाच्च मंत्र इत्यादिषु । इति गाथाद्वयार्थः ॥१३॥ अथ तथाकारो यं प्रति युज्यते तद्दर्शनार्थमाह — 'कप्पे'त्यादि, कल्लो-विधिः आचार इत्यर्थः अकल्लथ-अविधिः अथवा कल्लो-जिन-कल्लपस्यविरकल्लपादिः अकल्लपस्तु-चरकादिरीक्षा अथवा कल्लप्यं-ग्राह्यं अकल्लप्यं-इतरत् ततः समाहारद्वन्द्वः कल्लपाकल्पं कल्लपाकल्लप्यं वा तत्र परिनिष्ठितस्य-ज्ञाननिष्ठां प्राप्तस्य, अनेन च ज्ञानमंपदुक्ता, तिष्ठन्ति सुमुखो येषु तानि स्थानानि-महाव्रतानि तेषु पञ्चस्थिति स्वरूपविशेषणं, यतो न तान्येकादीनि भवन्ति, यत्रापि चत्वारि तान्युच्यन्ते तत्रापि वस्तुतः पञ्चैवेति, स्थितस्य-आश्रितस्य, अनेन च मूलगुणसंपत्तिरुक्ता, तथा संयमः-प्रत्युपेक्षोपेयादि तपश्च-अनशनादि ताम्यामाढ्यः-परिपूर्णः स एव संयमतपश्चाढ्यकल्लस्य, अनेन चोत्तगुणसंपत्तिरुक्ता, तुशब्दः एवकारार्थः, तस्य किमिसाह-अविरुत्पेन-निर्निकल्पं तदीयवचनेऽवितथत्वात् शोकामकृचणिनेत्यर्थः तथाकारो-यथा गूयं च दध तथैव नदित्यर्थसंयुचरुल्लयेति शुब्दप्रयोगः, कार्य इति गम्यमिति गार्थार्थः ॥१४॥ अथ तथाकारस्यैव

कलेणं गच्छन्तस्स गुरुणिओएण सुत्तणीईए । आवस्सियत्ति जेया सुद्धा अणत्थजोगाओ ॥ १८ ॥
 कल्लं पि णाणदंसणचरित्तजोगाण साहगं जं तु । जइणो सेसमकल्लं ण तत्थ आवस्सिया सुद्धा ॥ १९ ॥

संविद्यो-भवभीरुगुरुः अनुपदेशं नयः कुत्सार्थत्वेन कुत्सितोपदेशं आगमनाधितार्थानुज्ञापनं न ददाति-परस्मै न करोति, तद्वाने
 संविग्नत्वहानिप्रसंगात्, किंभूतः सन्नित्याह-दुर्भाषितं-अनाममिक्षार्थोपदेशं बहुविपाकं-दारुणफलं दुरन्तसंमारावहं, मरीचिभवे
 महावीरस्येव, जानानः-अबलुप्यमानः, को हि पश्यन्नेवात्मानं कूपे क्षिपतीति, यस्मादेवं ततस्तस्मिन्-संविद्ये कल्पाकल्पपरिनिष्ठि-
 तादिगुणे सहुरो गीतार्थे संविग्रपाक्षिके च प्रज्ञापयति सति तथेति निर्विकल्पं, अतथाकारः-तथाकारस्याप्रयोगः तुशब्द एवकारा-
 र्थस्तस्य चैवं प्रयोगः-मिथ्यात्वमेव-असंम्यग्दर्शनमेव, मिथ्यात्वहेतुकत्वात्तस्य, न हि मिथ्यात्वं विना निश्चितशुद्धप्ररूपकत्वेऽपि
 प्रज्ञापके तथाकारं न प्रयुक्ते । इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ उक्तस्तथाकारः, अथावश्यकीं स्वरूपत आह-‘कलेण’मित्यादि, कार्येण-
 ज्ञानादिप्रयोजनेन, अनेन निष्कारणगमननिषेध उक्तः, गच्छतो-वसतेर्निर्गच्छतः साधोः, किं स्वच्छन्देन, नेत्याह-गुरुनियोगेन-
 गुर्वनुज्ञया, तत्रापि सूत्रनीत्या-आगमन्यायेन ईयांसमित्यादिलक्षणेन, किमित्याह-आवश्यक-अवश्यकृत्यनिर्घृता निर्गमक्रिया
 तत्त्वचिक्रा वाक् इति-एवमुक्तन्यायेन ज्ञेया-अवसेया, किंभूता?-शुद्धा-अनमया, कुत इत्याह-प्रत्यर्थयोगाद्-अनुगतशब्दार्थ
 संबन्धात्, अन्वर्थद्योक्त एव, प्रकारान्तरेण पुनरशुद्धा । इति गाथार्थः ॥ १८ ॥ ‘कार्येण गच्छत’ इत्युक्तं, किं पुनस्तदित्याह-
 ‘कल्लं’ इत्यादि, इहापिशब्दः पुनरर्थः, ततश्चावश्यक-कार्येण गच्छतो भवति, कार्यं पुनः ज्ञानदर्शनचरित्रयोगानां-ज्ञानादिग्र-
 गतन्यापाराणां साधकं-हेतुभूतं मिधाटनादि यत् इह तदिति ज्ञेयो दृश्यः तुशब्दश्चैवकारार्थः ततश्च तदेव, नान्यत्, कस्येत्याह-

चहमेतं निव्विसयं दोषाय सुसत्ति एव विण्णेयं । कुसलेहिं वयणाओ वहरेणेणं जओ भणिगं ॥२०॥
आवरिसया उ आवरिसएहिं सव्वेहिं जुत्तजोगस्स । एयस्सेसो उचिओ इयरस्स ण चेव णत्थिप्पत्ति ॥२१॥

यतेः-साधोः,शेषं-ज्ञानादिमाधनादन्यत् अकार्य-अप्रयोजनं,सुमुशुत्वात्साधोरिति । किंचात इति?,आह-न-नैव तत्र ज्ञानाद्यमाध-
नप्रयोजने गच्छत इति गम्यते आवश्यिकी-पूर्वोक्तनिर्वचना शुद्धा-निर्दोषा, अन्वर्थभावात् । इति गार्थार्थः ॥ १९ ॥ यद्यसौ
न शुद्धा तर्हि किंचिथासेत्याह—‘वहं’त्यादि, वागेव-वचनमेव वागमात्रं,या आवश्यिकीति प्रकृतं, वाङ्मात्रमित्यत्रावधारणार्थ-
मात्रशब्दस्य व्यपञ्चयं यत्तदाह-निर्विषयं-निर्गोचरमनर्थः,किंफलं च तदित्याह-दोषाय-कर्मबन्धलक्षणद्रूपणार्थं, कस्मादेवमित्याह-
मृपेति-अनृतमिति कृत्वा,प्रतीतं चानृतस्य दोषार्थकत्वमित्यनृतमिति,‘एवे’ति इहानुसारस्याश्रयणं छन्दोवशात् , तत एवं-उक्तस्व-
रूपं विज्ञेयं-ज्ञातव्यं कुशलैः-निपुणैः, अन्येषां ज्ञानाशक्तत्वात् , वचनात्-आगमात् , विविधवचनस्यैव प्रस्तावनार्थमाह-व्य-
तिरेकेण-प्रक्रमविपर्ययेण यतो-यस्मात् भणितम्-उक्तं सामायिकनिर्युक्तौ । इति गार्थार्थः ॥२०॥ यदुक्तं तदाह-‘आवे’त्यादि,
आवश्यिकी तु प्रागुक्तनिर्वचना तुः पुनःशब्दार्थः आवश्यकैः-प्रतिक्रमणादिभिः सर्वैः-तमस्तैः युक्तयोगस्य-संयुतकायादिचेष्टस्य,
शुद्धा भवतीति शेषः, तदिदं व्यतिरेकमणितं नैवविषय, वाङ्मात्रत्वाच्चस्या इति, कथमेवंविधस्येयं शुद्धा भवतीत्याह-एतस्य-
आवश्यकयोगयुक्तस्य एव इति-पूर्वतममाथोक्तोऽन्वर्थयोगः आवश्यिकीशब्दोच्चार इत्यन्ये उचित-संगतो विद्यमानत्वात् , उक्तव्य-
तिरेकमाह-‘इयरस्स’त्ति इहोचरस्य पुनरर्थस्य चशब्दस्य संबन्धादितरस्य पुनः-अनावश्यकयोगयुक्तस्य नैव,उचित एव इति प्रकृतं,कृत
इत्याह-नास्तीतिकृत्वा-अविद्यमानत्वाद् अन्वर्थभावादित्यर्थः, अतस्तस्य वाङ्मात्रमेवासौ । इति गार्थार्थः ॥ २१ ॥ उक्ताऽऽव-

एवोग्रहप्रवेशे नितीहिया तहं निस्सिद्धजोगत्सवं । एगस्सेसो उचिओ इयरस्स ण चेव नत्थित्ति ॥२२॥
गुरुदेयोग्रहभूमीणं जत्तओ चेव होति परिभोगो । इट्ठफलसाहगो सह अणिट्ठफलसाहगो इहरा ॥२३॥
एतो ओसरणादिसु दंसणमेत्ते गयादिओसरणं । सुव्वह चेइयसिहराहएसु सुस्सावगगणंपि ॥२४॥

रिपकी, सांप्रतं नैपेधिकीमाह—‘एवो’ इत्यादि, एवं-उक्तेनावश्यिकीन्यायेन बानादिकार्यलक्षणेन अवग्रहप्रवेशे-शुद्धयादिप्रवेशेन नैपेधिकी सामाचारीविशेषो भवति, तथेत्यवग्रहप्रवेशापेक्षया विशेषणान्तरममुच्यार्थः, तच्चेद-निपिद्धयोगस्येति, अथवा तथा-आगमन्यायेन निपिद्धयोगस्य-निरुद्धासत्यापारस्य, कस्मादियमस्येत्याह-एतस्य निपिद्धयोगस्य एव-नैपेधिकीशब्दस्यान्वर्थयोगो नैपेधिकीशब्दोच्चार इत्यन्ये उचितः-संगतः, विपर्ययमाह-इतरस्य-अनिपिद्धयोगस्य पुनः नैव, उचित एव इति प्रकृतं, चशब्दः पुनरर्थः, स च संबन्धित एव, कस्मान्नोचित इत्याह-नास्तीति-न विद्यतेऽन्वर्थ इति-कृत्वा । इति गार्थार्थः ॥ २२ ॥ अथ कस्मादवग्रहप्रवेशे नैपेधिकी विधेयेत्यत आह—‘गुरु’ इत्यादि, गुरुदेवावग्रहभूम्या-आचार्यदेवाधिदेवाथयश्रुतः यत्नत एव-आशा-तनापरिहारप्रयत्नैव चैवशब्दोऽवधारणे भवति-वर्तते परिभोगः, स च किंभूत इत्याह-इष्टफलसाधकः-ईप्सितार्थनिष्पादकः कर्म-धुपहेतुरित्यर्थः सकृत्-सर्वदा, उक्तव्यतिरेकमाह-अनिष्टफलसाधकः-कर्मबन्धहेतुरित्यर्थः इतरथा-अन्यथाऽप्रयत्नत इत्यर्थः, गुरुदेवावग्रहभूमेः परिभोग इति प्रकृतं, तत्र गुरुवग्रहस्वरूपमाचक्ष्यकेऽभिहितं, यथा—‘आयव्यमाणमेत्तो चउद्दिप्सि होइ उगगहो गुण्णो’ चि, देवावग्रहस्तु न कापि ग्रन्थे दृष्टः, केवलं भण्यमानः श्रुतः, यथा—‘सत्योगमहो उ तिविहो उफोस जहण मज्झिमो चेव । उफोतो सहिहरथो जहण नव सेम विचालो ॥१॥’ इति गार्थार्थः ॥२३॥ देवावग्रहभूमेरेव प्रयत्नपरिभोग्यतां तमर्थयन्नाह-

जो होइ निसिद्धत्वा निसीहिया तस्स भावतो होइ । अनिसिद्धस्स उ एसा चइमेचं चेव दट्ठव्या ॥२५॥
आउच्छणा उ कञ्जे गुरुणो गुरुस्सम्भयस्स वा गियमा । एवं खु तगं सेयं जायति सति णिजाराहेऊ ॥२६॥

‘एत्तो’इत्यादि, ‘एत्तो’चि यतो गुर्वाद्यवग्रहभूमेः प्रयत्नपरिभोग इष्टफलसाधको भवति इतः-अस्मात्कारणात् अवसरणादिपु-
लिनसमवसरणप्रभृतिषु विषयभूतेषु तेषामित्यर्थः पृष्ठयर्थेतात्सम्याः, आदिशब्दात्समवसरणसंबन्धिमहेन्द्रश्च नचामरतोरणादि-
परिग्रहः, दर्शनमात्रे-दृष्टिमात्र एव सति गजाद्यपसरणं-गजाद्यशिविकामभृतिभ्यो देवावग्रहमनग्रवहणेभ्योऽवतरणं-प्रयत्नविशेष-
लक्षणं श्रूयते-आकर्ण्यते प्रवचने तेषु तेभ्यारुहानकेषु, तथा चैत्यशिखरादिकेषु-जिनमवनशिखरकलशश्च न प्रभृतिषु एषामित्यर्थः,
दर्शनमात्र इति वर्तते, सुश्रावकाणामपि-श्रमणोपासकविशेषाणामपि, समवसरणजिनभवनादिषु प्रवेष्टुं क्षामानामिति गम्यते, तुसा-
धूनां पुनर्गुर्वाद्यवग्रहप्रवेशे प्रयत्नो विधेय इत्यर्थसंख्यनार्थोऽपिशब्दः, सुश्रावकग्रहणं चेतरेषामुक्तविधेरन्यथात्तसंभवोपदर्शनार्थ-
मिति गाथार्थः ॥ २४ ॥ अथ यस्य नैपेधिकी भावतो भवति तमभिधित्सुग्राह-‘जो’इत्यादि, यः प्राणी भवति-स्यात् निषिद्धो-
निवारितः सावद्ययोगेभ्यः आत्मा-स्वभावो येन स निषिद्धात्मा नैपेधिकी उक्तनिर्वचना तस्य प्राणिनः भावतः-परमार्थतः भवति-
स्यात्, अथोक्तविपर्ययमाह-अनिषिद्धस्य तु-अनिष्टतस्य पुनः, सावद्यादिति गम्यते, एषा नैपेधिकी वाग्मात्रं-वागेन केनला नि-
रर्थकेत्यर्थः भवति-सात् द्रष्टव्या-अवसेया । इति गाथार्थः ॥ २५ ॥ उक्ता नैपेधिकी, अथापृच्छनामाह-‘आउ’इत्यादि, आपृ-
च्छायाः करणं आपृच्छना तुशब्दः पुनरर्थः तत आपृच्छना पुनः कार्ये-ज्ञानादिसाधने प्रयोगने सति, कार्येति शेषः, कस्येत्याह-
गुरो-रत्नाधिकस्य तत्संमतस्य वा-गुरुबहुमतस्य वा स्वविरादेः वाशब्दो विकल्पार्थः नियमाद्-अवश्यंभावेन, अथ कस्मादेप वि-

सो विहिनाया तस्तत्त्वमि तज्जाणणा सुणायंति । सत्ताणा पडिवत्ती सुहभावो मंगलो तत्थ ॥२७॥

इद्वपसिद्धऽणुबंधो धणणो पानत्वयपुण्णचंधाओ । सुहगद्गुरुलाभाओ एवं चिग सन्न्यसिदिति ॥२८॥

धेयेत्याह-‘ए३ सु’ पत्रमेव-गुमरिआपृच्छापूर्वकमित्यर्थः तत् कार्यं भेषः-अतिशयेन प्रशस्य जायते-प्रवृत्ति-सकृन् सदा निर्जरा-
हेतुः-कर्मक्षपकारणमितिकृत्या । इति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अथ कथमापृच्छाविषयभूत कार्यं श्रेयः स्वादित्यत्राह-‘सो’इत्यादि,
‘सो’ति य आपृच्छयते ए गुरुर्गुणमगो वा विधिज्ञाता-चिकीर्षितकार्यस्य वस्त्रधावनादेर्विधानस्य वेदिता यति, मीनार्थ-
त्मात्, ततश्च तत्माधने ‘अदमिदं कार्यं करोमि’ इत्येवं विधिज्ञातगुरुनिवेदने अथवा विधिप्रतिपादने सति, स हि पृच्छय-
मानो विधिज्ञत्वाचिकीर्षितकार्यविधिं साधयति यथा-‘अञ्जोडपिट्ठणासु य न धुवे धोए पयावणं न करे’ इत्यादि ‘तज्जाणण’-
ति-विधिज्ञान पृच्छकस्य भवति, ततश्च ‘सुनायंति’ ‘अरो गुरुणा जिनेन वा सुत्तु ज्ञातं-सकलवस्त्रानुपचातकत्वेन सुसुक्ष्मो
ओपग्राहकत्वेन निपुणमिदं दृष्टं नैवं दर्शनान्तरीयेरित्येवविधात् खज्ञानात्-स्वगतसहोषात्सक्राशात् प्रतिपत्तिः-गुरुरेव जिन
ए३ वाऽऽप्त इत्येवंभूता रुचिर्भवेति, णा च शुभभावः-प्रशस्ता यवमायो वर्तते, ए च मंगलं-विम्विषातकं वस्तु तत्र कार्ये, प्रवर्ध-
मानस्येति शेषः, अथवा स गुरुः विधिज्ञाता-उपायज्ञः तत्माधने-चिकीर्षितकार्यनिष्पादने, ततश्च तज्ज्ञानाद्-गुरोः सक्राशाद्यज्ज्ञानं
तस्मात् सुज्ञानं कार्यं भवति, सुज्ञानाच्च प्रतिपत्तिः-सम्यक्क्रियाया अभ्युपगमः, सा च शुभो भावः, श्रेयं तथैव । इति गाथार्थः
॥ २७ ॥ ततश्च-‘इद्वे’त्यादि, इष्टप्रसिद्धेः-वाञ्छितप्रयोननसिद्धेः गोऽनुबन्धः-अविच्छेदः स तथा स भवति धन्यः-प्रशस्तः,
कृत इत्याह-पापक्षयश्च पुण्यबन्धश्चेत्येकमङ्गामोऽवस्तस्मात् तथा शुभगतिश्च-सुमानुपत्त्वलक्षणा गुरुश्च-धर्माचार्यस्तीर्थकरादित्त-

इह रा विवज्जतो खलु इमस्स सञ्चस्स होह जं तेणं । पटुवेलाहकमेणं सञ्चत्थं ऽऽपुच्छणां भाणि या ॥२१॥
 पडिपुच्छणा उ कल्ले पुव्वणि उत्तस्स करण कालमि म । कज्जं न रादिहे उं णिदिट्ठा समं ये के ऊहिं ॥३०॥

कज्जंतरे ण कज्जं तेणं कालंतरे च कज्जंति । अण्णो चा तं काहिति कयं च एमाहया हेऊ ॥३१॥
 योगो लाभो-जन्मान्तरापेक्षया प्राप्तिः स तथा तस्मात्कारणात् 'एवं चिय'ति एवमेव-इष्टप्रसिद्धयनुबन्धदेव सर्वसिद्धिः-समस्तो-
 धनिष्पत्तिर्निष्ठिनार्थकः भवति इति श्रुतः समाप्तविति गार्थार्थः ॥ २८ ॥ उक्तस्यैव विगर्धपदशनेनापृच्छाद्वारनिगमनार्थमाह-
 'इहरा' इत्यादि, इतरथा-गुरोरनपृच्छायां विपर्ययः खलु-विपर्ययस एव अस्य पूर्वोक्तस्यापृच्छाजंन्यगुणसंदोहस्य सर्वस्य-समस्तस्य
 भवति-जायते यद्-यस्मात् तेन-तस्मात्कारणात्, किमित्याह-बहोवेला-वारा अमोक्षणमित्यर्थः यदकार्थमुन्मेषनिर्मेयोच्छ्रवासादि वि-
 धीयते प्रतिवेले च प्रष्टुं न शक्यते तद्रुहेलेत्यभिधीयते तदादिर्यः क्रमो-व्यवस्था स चहुवेलादिकमोऽतस्तेन, आदिशब्दात् प्रष्टुं
 शक्यकार्षपरिग्रहः, सर्वत्र-सामान्यनिशेषरूपे कार्ये आपृच्छना-आटिच्छा भणित्वा-प्रवचने विवेकतयोक्ता, अयमभिप्रायः-यद्विशेषप्र-
 योजनं तन् प्रति साक्षादापृच्छां विदधति यच्च मुहुर्मुहुः कार्यतया प्रष्टुमशकं तद्रुहेलासंदेशत आपृच्छन्तीति गार्थार्थः ॥२९॥
 उक्ताऽऽपृच्छना, प्रथ प्रतिपृच्छामाह-'पडी'त्यादि, प्रतिपृच्छायाः कर्णं प्रतिपृच्छना पुनः तु शब्दः पुनरर्थः कार्ये-प्रयोजने
 पूर्वनिपुक्तस्य-पूर्वकाले गुरुमिष्यपारितस्य सतः, निर्दिष्टेति योगः, कदेत्याह-करणकाले-विधानावसरे, कस्मादेतदेवमित्याह-
 कार्यन्तरं-प्रागुपदिष्टकार्यादन्यत्कार्यं तदादिर्यस्य तन्निर्वादेः स तथा स एव हेतुः-निमित्तं कार्यान्तरादिहेतुस्तस्मात्का-
 र्यान्तरादिहेतोः द्वितीयायाः पञ्चम्यर्थत्वात् निर्दिष्टा-उपदिष्टा समयकेतुभिः-प्रकाशकतया प्रवचनचिह्नभूतैरिति गार्थार्थः ॥३०॥

अहवावि पचित्तस्सा तिचारखलणाएँ विहिपओगेऽवि । पडिपुच्छति नेया तहिं गमणे सउणवुहीए ॥३२॥
अहवावि अण्णे पडिपुच्छा किल उवट्ठिए कज्जे । एवंपि नत्थि दोसो उस्सग्गाईहिं धम्ममठिई ॥३३॥

कार्यान्तरादिहेतूनेव दर्शयन्नाह—‘कज्ज’मित्यादि, ‘अहवावी’त्यादि, प्रतिपृच्छां कुर्वतः शिष्यस्य गुरुः कदाचित् कार्यान्तरं-प्रागादिष्ट-
कार्यादपरकार्यं, अथवा न कार्यं-नास्ति प्रयोजनं तेन यत्कार्यमादिष्टमासीत्, कालान्तरे वा-अवसरान्तरे वा, नाधुनैव कार्यं-विधेयं, वाश-
ब्दो विकल्पार्थः अन्यो वा-आदिष्टादपरः साधुः तत् प्रागादिष्टं कार्यं करिष्यति, कृतं वा-विहितं वा तदन्येनेति त्वमास्त्वत्यादिशेत्, एव-
मादयः-एवंप्रभृतयो गुरुविकल्पाः, आदिशब्दादधिकृतकार्यस्यैव विशेषो गृह्यते, हेतवः-कारणानि, भवन्ति प्रतिपृच्छायाः करण इति शेषः
इति । गाथार्थः ॥३१॥ अथावाऽपीति प्रतिपृच्छायां हेतोः प्रकारान्तरत्वसूचनार्थः, प्रवृत्तस्य-चिकीर्षितकार्यकरणाय गमने व्यावृत्तस्य सतः
साधोः त्रिवारस्त्वलनायां-श्रीन् वारान् यावत्तत्प्रतिहतौ सत्यां, दुर्निमित्तादिति गम्यं, विधिप्रयोगेऽपि-दुर्निमित्तप्रतिघातविधानकरणेऽ-
पि, दुर्निमित्तप्रतिघातविधिश्च प्रथमस्त्वलनायां अष्टोच्छ्वासप्रमाणः कायोत्सर्गो द्वितीयायां तु तद्द्विगुणः तृतीयायां संघाटज्येष्ठक-
णपञ्चाकरणमित्यादिलक्षण इति, प्रतिपृच्छना-उक्तनिरुक्ता इति-एषा सामाचारी ज्ञेया-अवसेया विधेयतयेति शेषः, प्रतिपृच्छोच-
रकालं च ‘तहिं’ति तत्र विवक्षितकार्यसिद्धिस्थाने गमनं-गतिः कार्यं शक्नुनष्टृद्धया-सन्निमित्तवर्धनेन, शुभशक्नुने सतीत्यर्थः । इति
गाथार्थः ॥३२॥ प्रतिपृच्छायामेव मतान्तरमाह—‘पुञ्चे’त्यादि, पूर्वनिषिद्धे-प्राकालनिवारिते गुरुणा कचिच्चिकीर्षितकार्ये विषय-
भूते अन्ये-अपरे स्वरयः प्रतिपृच्छा कार्येत्याहुः किलेत्याह-प्राप्तकरणवसरे कार्ये-पूर्वनि-
वारितप्रयोजने, प्राग्निवारितमपि कथञ्चिदनुजानीयादितिकृत्वा, ननु यत् पूर्वमनुचितत्वेन निषिद्धं तदेव पुनरनुजानतः कथं न

पुन्यगहिणं चंदणं गुणआणाए जहारिहं होति । असणादिणा उ एसा णेयेह विसेसविसउत्ति ॥३४॥
 जो अत्तलद्विओ खलु विसिद्धवमगो व पारणाइत्तो । इहरा मंडलिभोगो जतीए तह एगभत्तं च ॥३५॥

दोषः १, अनौचित्यस्य तादवस्थ्यादित्याशङ्क्याह-एवमपि अनेनापि प्रकारेण निषिद्धस्यानुज्ञालक्षणेन नास्ति-न भवति दोषः-
 अनुचितानुज्ञालक्षणः, यत् उत्सर्गादिभिः-उत्सर्गापवादाभ्यां, आदिशब्दः स्वगतमेदसंस्मृचक इति, बहुवचनं व्याख्यातं, धर्मस्यति-धर्म-
 व्यवस्था, तथाहि-यदेवोत्सर्गतो निषिद्धं तदेव तत्कालोत्पन्नकारणान्तापेक्षयाऽपवादतो विधेयं स्यात्, आह च-“उत्पद्यते हि सा-
 ऽवस्था, देशकालामयान् मति । कार्यं यस्यामकार्यं स्यात्, कर्मकार्यं तु वर्जयेत् ॥ १ ॥” इति गार्थार्थः ॥ ३३ ॥ उक्ता
 प्रतिवृत्त्या, अथ च्छन्दनामाह-“पुन्ये”त्यादि, पूर्वगृहीतेन च्छन्दना-अवसरापेक्षया प्राक्कालोपात्तेन अशनादिनेति योगः
 या निमंशना सेति गम्यं छन्दना भवतीति योगः, कथं १-गुर्वाज्ञया-रत्नाधिकादेशेन, न स्वातंत्र्येण, तत्रापि यथाह-यालग्नानादितः
 योग्यामतिक्रमेण, यदाह-“इयरो संदिसहति य पाहुण तुमए गिलाण सेहे य । अहराणिपं सन्वे उचियत्तेणं निमंतेआ ॥१॥”
 -‘इयरो’ति मंडल्यनुपजीवी ‘नियत्तेणं’ति प्रीत्या-भवति-स्यात् अशनादिना-अशनपानकप्रभृतिना तुशब्दः पुनरर्थः, म च भिक्ष-
 क्रमः, ननु किं सर्वेषां साधूनामियं विधेयेत्याशङ्क्याह-एषा तु-इयं पुनः छन्दना ज्ञेया-ज्ञातव्या इह सामाचारीविषये विशेषपि-
 पया-साधुविशेषगोचरा, न तु सामान्यतः, इति शब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इति गार्थार्थः ॥ ३४ ॥ विशेषविषयतामेवास्या दर्शयन्नाह-
 ‘जो’ इत्यादि, यः साधुः आरमन एव सत्का लब्धिः-भक्तादिलाभो यस्यासावात्मलब्धिकः स्वतुरेवकार्थः तस्य च य एवेत्येवं
 १ योगो दृश्यः विशिष्टधूपको वा-अष्टमादितपस्वी वा सन् वाशब्दो-विरूपायः ‘पारणाइत्तो’ति पारणकयान् भोक्ता, अमहिष्णु-

नाणाद्युद्यमगते सति अहिमे गहणं इमस्सऽणुण्णायं । दोणहवि इहफलं तं अतिगंभीराण धीराण ॥३३॥
गहणेऽपि निज्जरा खल्लु अगगहणेऽपि य दुहावि धंघो य । भावो एत्थं निमित्तं आणासुद्धो असुद्धो य ॥३४॥

त्यादिना मंडल्या यदिर्भोजनकारीति हृदयं, अमो छन्दनां करोति अन्येषामिति प्रक्रमः, यतीनां-साधूनां भवति, तथेति वाक्यान्त-
रोपक्षेपार्थः, एरुमकं च-एकाशनकं च, अतः पूर्वगृहीतभक्ताद्यभावाच्छन्दना नास्ति, चशब्दः समुच्चयार्थः । इति भाष्यार्थः ॥ ३५ ॥
अथतमलङ्घिक्तादिरात्मोपयोग्यैव भक्तादि प्रहीयतीत्यधिकस्य तस्यामावा १ कथं छन्दनां करिष्यतीत्याशङ्क्याह — 'नाणे'त्यादि,
ज्ञानाद्युद्यमगते-साधुगतज्ञानप्रभृतिगुणोपपत्ते सति-भवति अधिके-स्वपोषातिरिक्ते भक्तादौ विषये ग्रहणं-उपादानं, अधिकं-ग्रह-
णमिति पाठान्तरं, अस्य सलङ्घिकारोः अनुज्ञातं-अनुमतं जिनैः, कस्मादेवमित्याह-द्वयोरपि-च्छान्दकच्छन्दनीययोः साध्वोः इष्टं-
वाञ्छितं फलं-साध्यं यस्य तदिष्टफलं तत्-च्छन्दनागतं भक्तस्य दानं ग्रहणं वा, किं सर्वत्र १, नेत्याह-अतिगंभीरयोः-अतीवा-
तुच्छाश्रययोः धीरयोः-आशंकवर्जितयोर्युद्धिमतीनां, तत्र दायकस्य गंभीरता गुणोपपत्तमाभिप्रायात्कर्मनिर्जराधिश्वात्कीर्तिप्रत्युपका-
रस्वाज्जन्पाद्यनपेक्षताच्च ग्रहीतुः पुनरयं कर्मक्षमभागभवतु मम च स्वाध्यायाद्यविच्छेदोऽस्तु इत्येवमभिप्रायात्, धीरतां तु दातुः
ममोदरापूर्तिर्भविष्यतीति भयत्यागात् ग्रहीतुः पुनः प्रसिदातव्यं भविष्यतीत्याशङ्क्याया अभावात् । इति भाष्यार्थः ॥ ३६ ॥ ननु
यद्यमो गृह्णाति तदैव दातुर्दानक्षेपकृता क्षानाद्युद्यमनात्, नान्यदेत्याशङ्क्यामाह-'गहे'त्यादि, ग्रंथेऽपि-च्छन्दकृपाधूनां दीप-
मानस्य भक्तादेरादानेऽपि, आत्मा दाने, निर्जरा खलु-कर्मनिर्जरणमेव भवति, तथाऽग्रहणेऽपि च-अनादानेऽपि च-अपि वेति-समु-
चये निर्जरेव, दातुरिति प्रक्रमः, तथा द्विषापि-प्रकारद्वयेऽपि ग्रहणाग्रहणरूपे वन्यश्च-पुण्यकर्मवन्धश्च भवति चशब्दो निर्जरापेक्षया

सदमायाहुन्वाओ गुरुकिचे सेसगे असंतमि । तं पुच्छिऊण कळे सेसाण णिमन्तणं कुब्जा ॥ ३८ ॥
 दुलहं खलु मणुयत्तं सिणवयणं धीरियं च घम्ममि । एयं लद्धूण सया अपमाओ होइ कायन्वो ॥ ३९ ॥
 दुग्गतरयणायररयणगहणतुल्लं जईण किंचंति । आयतिफलमदुवसाहणं च णिउणं सुणेयन्वं ॥ ४० ॥

समुच्चयार्थः । अथ कस्मादेवमित्याह-भावः-आत्मपरिणामः अत्र निर्जरायां बन्धे च निमित्तं-कारणं, न प्रहणाग्रहणमात्रं, अथ कथं भाव एव परस्परविरुद्धस्य कार्यद्वयस्य निमित्तं भवतीत्याह-आज्ञया-आप्तवचनेन शुद्धः-अनवद्यः, न स्वाभिप्रायतः, इत्याज्ञाशुद्धः, अशुद्ध-सदोपः आज्ञयैवागमाभिप्रायेणेत्यर्थः, क्रमेण निर्जराबन्धयोर्निमित्तमिति प्रक्रमः, उक्तं च-“परमरहस्यमभिर्सीजं सम-सगणियिहगक्षरियमाराणं । परिणामियं यमाणं निष्ठयमवलंबमाणं ॥ १ ॥” तथा-“इच्छेज्ज न इच्छेज्ज च तद्विय पयभो निमंतए साह । परिणामविसुदीए उ निजरा होअगहिएवि ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ उक्ता च्छन्दना, अथ निमं-प्रणामाह-“सज्जमा” इत्यादि, ‘सज्जमायादुब्बाउ’ चि स्वाध्यायध्यानादिकरणपरिश्रान्तः सन् गुरुकृत्ये-रत्नाधिककार्ये विश्रामणावस्त्र-परिकर्मादौ शेषके-कृतावक्षेपे अमति-अविद्यमाने, किमत आह-तं-गुरुं पृष्ट्वा-यदुताहं साधुनिमित्तं भक्ताद्यानयामीत्यापृच्छ्य कार्य-भक्तपानकादिप्रयोजने तद्विषयमित्यर्थः शेषाणां-गुरुव्यतिरिक्तानां निमंत्रणं-आमंत्रणं भवदर्थं भक्ताद्यानयामीत्येवंलक्षणं कुर्या-इ-विदध्यादिति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ किमित्येवं ? सदा व्यापृतेनैवासितव्यमिति, अत आह-“‘बुछे’ त्यादि, दुर्लभं खलु-दुष्प्रापमेव मनुजत्वं-मानुपत्वं तथा जिनवचनं-अर्हन्मतं वीर्यं च-उत्साहश्च धर्म-चारित्रधर्मविषये चञ्चन्दः पदत्रयेऽपि दुर्लभत्वसंबन्धनार्थः, किं चातः ? एतन्मनुजत्वादिप्रयं लब्ध्वा-प्राप्य सदा-सर्वत्र अग्रमादौ-धर्मकार्येष्वनालस्यं भवति-स्यात् कर्तव्यो-विधेय इति,

दुग्गतयणायररयणगहणतुल्यं जईण किंचंति । आयतिफलमदुवसाहणं च णिउणं सुणेयइवं ॥ ४० ॥

समुच्चयार्थः । अथ कस्मादेवमित्याह-भावः-आत्मपरिणामः अत्र निर्जरायां बन्धे च निमित्तं-कारणं, न प्रहणाग्रहणमात्रं, अथ कथं भाव एव परस्परविरुद्धस्य कार्यद्वयस्य निमित्तं भवतीत्याह-आज्ञया-आप्तवचनेन शुद्धः-अनवद्यः, न स्वाभिप्रायतः, इत्याज्ञाशुद्धः, अशुद्ध-सदोपः आज्ञयैवागमाभिप्रायेणेत्यर्थः, क्रमेण निर्जराबन्धयोर्निमित्तमिति प्रक्रमः, उक्तं च-“परमरहस्यमभिर्सीजं सम-सगणियिहगक्षरियमाराणं । परिणामियं यमाणं निष्ठयमवलंबमाणं ॥ १ ॥” तथा-“इच्छेज्ज न इच्छेज्ज च तद्विवि-पयभो निमित्तं साह । परिणामविसुदीर्घ उ निजरा होअगहिण्वि ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ उक्ता च्छन्दना, अथ निमं-प्रणामाह-“सज्जमा” इत्यादि, ‘सज्जमायादुब्बाउ’ चि स्वाध्यायध्यानादिकरणपरिश्रान्तः सन् गुरुकृत्ये-रत्नाधिकार्ये विश्रामणावस्त्र-परिकर्मादौ शेषके-कृतावक्षेपे अमति-अविद्यमाने, किमत आह-तं-गुरुं पृष्ट्वा-यदुताहं साधुनिमित्तं भक्ताद्यानयामीत्यापृच्छ्य कार्य-भक्तपानकादिप्रयोजने तद्विषयमित्यर्थः शेषाणां-गुरुव्यतिरिक्तानां निमंत्रणं-आमंत्रणं भवदर्थं भक्ताद्यानयामीत्येवंलक्षणं कुर्या-इ-विदध्यादिति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ किमित्येवं ? सदा व्यापृतेनैवासितव्यमिति, अत आह-“‘बुछे’ त्यादि, दुर्लभं खलु-दुष्प्रापमेव मनुजत्वं-मानुपत्वं तथा जिनवचनं-अर्हन्मतं वीर्यं च-उत्साहश्च धर्म-चारित्रधर्मविषये चञ्चन्दः पदत्रयेऽपि दुर्लभत्वसंबन्धनार्थः, किं चातः ? एतन्मनुजत्वादिप्रयं लब्ध्वा-प्राप्य सदा-सर्वत्र अग्रमादौ-धर्मकार्येष्वनालस्यं भवति-स्यात् कर्तव्यो-विधेय इति,

इयमेसि अत्रिचते गुरुपुच्छाए णिओगकरणंति । एवमिणं परिसुद्धं वैयावच्चं तु अकएऽवि ॥ ४१ ॥

अतः स्वाध्यायादिस्त्रिचनेन निमंत्रणा कार्या । इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ 'दुग्गे'त्यादि, दुर्गतस्य-दरिद्रस्य रत्नाकरे-विचित्रमाणि-
क्योत्पत्तिस्थाने प्राप्तस्य यद्गतप्रहणं-माणिक्योपादानं तेन यत्तुल्यं सदृशममिलापोपरमाभात्रसाधर्म्यात् दुर्गतर्त्नाकररत्नप्रहणतुल्यं, किं
तदिति ? आह-यतीनां-साधूनां कृत्यं-कर्तव्यं स्वाध्यायवैयाख्यादि, यथा हि दुर्गतस्य रत्नाकरे गतस्य रत्नप्रहणे इच्छाया अविच्छेदो
भवति एवं माधोश्चरणमधिगतस्य वैयाख्यादिषु साधुकृत्येभ्यश्च न चिन्ना बाञ्छा स्यादिति दुर्गतरत्नाकररत्नप्रहणतुल्यं यतिकृत्यमि-
त्पुक्तं, इति शब्दप्रयोगं दर्शयिष्यामः । तथा आयतौ-आगामिकाले परमव इत्यर्थः फलं-साध्यमस्येत्यापत्तिफलं पाठान्तरेण आय-
तफलं-मोक्षफलं तथाऽधुना नि-नक्षराणि साधनानि-मानुष्यक्षेत्रत्रात्यादीनि यस्य तदधुवसावनं च शब्दः समुच्चयार्थः इति-ए-
तत् निपुणं-सम्यक्-पुण्येयव्वं'ति ज्ञातव्यं, ज्ञातं च तदैव स्याद्यदा सततं तत्राप्रमादो विधीयते । इति गाथार्थः ॥ ४० ॥ 'गुरु-
मापृच्य साधुनिमग्नौ कायं'त्युक्तं, अथ तमनापृच्यैव प्रत्यासन्नतादिकारणात् साधवो निमंत्रितास्तदा को विधिरित्याह-
'इये'त्यादि, इतरेषामपि-गुर्वपेक्षया शेषमाधूनामपि आक्षिप्ते-उपन्यस्ते निमंत्रणे गुरुपृच्छाया-रत्नाधिकप्रशस्य नियोगक-
रणं-अवश्यंतया विधानं, युक्तमिति शेषः, इदमुक्तं भवति-यद्यपि शेषसाधुविषया निमंत्रणोपन्यस्ता तथापि न तद्वचनादेव
प्रवर्तितव्यं, अपितु गुरुपृच्छाऽवश्यं विधेयेति, इति शब्दो वाक्यार्थमप्राप्तौ, कस्मादेवमिति ? आह-एवं-उक्तन्यायेन गुरुप्रश्नपूर्वकलक्षणेन
इदं शेषमाधुनिमंत्रणं परिशुद्धमेव भवतीति गम्यं, 'सो विहिनाये'त्यादिपूर्वोक्तप्रामाण्यात् । ननु यदि पृष्टो गुरुर्वस्येत् लाभो वा न
भवेत् तदा मक्तादेरसंपादनेन निमंत्रणस्य निष्फलत्वात्कथं परिशुद्धताऽस्येत्याह-वैयावृत्त्ये-मक्तादिदाने तु शब्द एवकारार्थो योजित

उवसंपया य त्रिविहा णाणे तह दंसणे चरित्ते य । दंसणणाणे त्रिविहा बुविहा य चरित्तमद्वाए ॥ ४२ ॥

वत्तणसंधणगहणे सुत्तत्थोभयगया उ एसत्ति । वेयावचे खमणे काले पुण आवरुहियावी ॥ ४३ ॥

एव अकृतेऽपि-अविहितेऽपि, आत्मा विहिते, भावतस्तस्य कृतत्वात्, गुर्वाज्ञाकरणस्यैव च मदाफलत्वात्, गुरोरपि पुष्टालंबनवत्त्वमि-
षेधनात्, न यथाकथञ्चित्, क्वचित् 'वेयावचं तु' इति पठ्यते, तत्र वेयावृत्यमेव तस्मिन्मन्त्रमिति प्रक्रमः अकृतेऽपि वेयावृत्ये । इति
गाथार्थः ॥ ४२ ॥ उक्ता निमंत्रणा, अथोपसंपदमाह-'उवे'त्यादि, उपसंपद-आत्मनिवेदनारूपा चशब्दः पुनरर्थः त्रिविधा-त्रिमि-
प्रकारः, भवतीति गम्यं, ज्ञाने-श्रुतज्ञाने विषयभूते तथेति समुच्चये दर्शने-सम्यक्त्वे चरित्रे-चरणे चशब्दः समुच्चये, तत्र 'दंसण-
नाणे'चि सम्यक्त्वज्ञानयोर्विषये त्रिविधा-त्रिमकारा द्विधा च-द्विप्रकारा पुनः चरित्रार्थाय-चारित्रप्रयोजनाय । इति गाथार्थः ॥ ४२ ॥
एतद्विवरणायाह-'वस्ते'त्यादि, वर्तनं-परावर्तनं संधान-विस्मृतस्य पुनरनुमन्धानं ग्रहणं-उपादानमित्येषां समाहारद्रष्टव्योऽवत्त्वमिदं
वर्तनसंधानग्रहणे विषयभूते, एतदर्थमित्यर्थः, एवं ज्ञानदर्शनविषयोपसंपत्रिविधा, किंगतेयमित्याह- सूत्रं-अर्थसूचकं वाक्यं अर्थः-
तद्व्याख्यानं उभयं-एतदेव द्वयं एतानि मता-श्रिता सूत्रार्थोभयगता तुशब्द एवकारार्थः पुनरर्थो वा एतेत्युपसंपत्, इतिशब्दः
समाप्तौ, एवमियं त्रिविधापि त्रिविधेति नवधा जाता, अनेन च 'दंसणनाणे त्रिविहे'ति विवृतं, इह च दर्शनविषयायामुपसंपदि
दर्शनप्रमात्रकसम्मतयादिग्रन्थापेक्षया सूत्रार्थतदुभयान्यवगन्तव्यानि, तथा वेयावृत्ये-भक्तादिदानरूपव्यापृतभावविषया क्षुपणे-
चतुर्थीदिरूपक्षुपणविषया चोपसंपदिति प्रकृतं, अनेन च-"द्विविहा य चरित्तमद्वाए"ति व्याख्यातं, काले पुनः-कालपरिमाण-
माश्रित्य पुनरियं चरणोपसंपत् यावत्कथिक्वादिः-यावत्कथिक्की-यावत्कथिक्की आदिशब्दादित्तरकालिका च भवतीति, एतदुक्तं

संदिष्टो संदिष्टस्स चोवसंपब्बई उ एमाई । चउभंगो एतथं पुण पढमो भंगो हवइ सुद्धो ॥ ४४ ॥

अधिरस्स पुब्बगहिस्स वत्तणा जं इहं थिरीकरणं । तस्सेव पएसंतरणट्टस्सडुब्बघणा घट्टणा ॥ ४५ ॥

गहणं तस्सपढमतया सुत्तादिसु णाणदंसणे चरणे । वेयावबे खमणे सीदणदोसादिणाऽणत्थ ॥ ४६ ॥

भवति-चारित्रार्थमाचार्याय कश्चिद्वैयाकृत्यकरत्वं प्रतिपद्यते, स च कालतो यावत्कथिक इत्वरश्च भवतीति, एवं क्षपकत्वेऽपि, इति
गाथार्थः ॥ ४१ ॥ अयोपसंपदि को विधिरिति?, अत आह—‘संवी’त्यादि, सन्दिष्टो-गुरुणाऽमिहितः साधुः सन्दिष्टसैवाचार्यस्स-
यथा त्वममुक्तोपसंपद्यस्वेत्येवमुद्दिष्टस्य गुरुणा उपसंपद्यते-आत्मनिवेदनं करोति तुशब्दः पूरणे ‘एमाइ’चि वकारस्य लोपः प्राकृ-
तत्वात् एवमादिः-इति प्रभृतिकः, किमिति?, आह-चतुष्पकारो भंगो-विकल्पश्चतुर्भंगः, चत्वारो भंगा भवन्तीत्यर्थः, तत्र प्रथमः सु-
त्रोक्त एव, आदिशब्दात् सन्दिष्टोऽसन्दिष्टस्येति द्वितीयः असन्दिष्टः सन्दिष्टस्येति तृतीयः असन्दिष्टोऽसन्दिष्टस्येति चतुर्थः,
अथैतेषां कः शुद्ध इत्याह-‘एतथं’ति अत्र-एतेषु उक्तेषु चतुर्षु भंगेषु मन्वे, पुनरिति विशेषद्योतनार्थः, स चायं-प्रथमः-आद्यो
भंगो-विकल्पः भवति-स्यात् शुद्धः-अनवद्यः, शेषास्तु यदि परमपवादतः । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ सांप्रतं वर्तनादिपदानां
स्वरूपोपदर्शनायाह—‘अधी’त्यादि, अस्थिरस्य-अपरिचितस्य पूर्वगृहीतस्य-अधीतपूर्वस्य सूत्रादेः यत् स्थिरीकरणं सा इह प्रकरणे
वर्तनेत्यभिधीयते, तथा तस्यैव पूर्वगृहीतस्य सूत्रादेः प्रदेशान्तरनष्टस्य-कचिदेशे विस्मृतस्य च या घटना साऽणुबन्धना-अनुमन्धा-
नमित्युच्यते । इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ ‘गहणं’इत्यादि, ‘गहणं’ति ग्रहणं, किमुच्यते?-तस्यैव ग्रहणस्य प्रथमता-प्राथम्यं यंतत्प्रथमता
तया, अपूर्वपाठ इत्यर्थः, सूत्रादिद्व-सप्तम्याः षष्ठ्यर्थत्वात् सूत्रार्थतदुभयानां, यद्ग्रहणमिति शेषः, किंगतेषु सूत्रादिभित्ति?, आह-

इत्तरियादिविभासा वैयावच्छम्नि तह य स्ववगेऽपि । अविगिह्विगिह्वमि य गणिना गच्छस्स पुच्छाप ॥४७॥

‘नाणदंसणे’ति ज्ञानदर्शनयोः, श्रुतज्ञानदर्शनश्रुदिहेतुग्रन्थसंबन्धित्वार्थः, एतावता ‘वृत्तासंधे’त्यादिगाथाधं व्याख्यातं । अथ तस्या एवोत्तरार्धव्याख्यानायाह-चरणे-धरणविषये योपसंपत्तु वैयावृत्त्ये क्षणो, एतदर्थेत्त्वर्थः, ‘सीयण’ति सीदनं-साधुसाध्याचार्या प्रमत्तता तदेव दोषो-रूपं स्वगच्छसेति सीदनदोषस्तदादिना कारणेन, आदिशब्दात् स्वगच्छे वैयावृत्त्यकरक्षपकान्तरस्तद्भाः वपरिग्रहः, अन्यत्र-स्वगच्छादपरत्र गच्छान्तरे, ता भवतीति गम्यमिति गाथार्थः ॥४६॥ “काले पुण आवकहियाई” इत्येनमवयवं व्याचक्षाण आह—‘इत्ते’त्यादि, इत्तरः-अल्पः कालः संवत्सरादिर्यस्यास्ति वैयावृत्त्यादावसावित्तरिकः तदादेः, आदिशब्दाद्यावत्कथिकादेश, विभाषा-विविधभाषा विविधभाषणं इत्तरिकादिविभाषा सा कार्या, केत्याह-वैयावृत्त्ये-वैयावृत्त्यर्थ्यां चरणोपसंपदि, तथा चेति वाक्यान्तरोपक्षेपार्थः क्षपकेऽपि-क्षपणार्थायां चारित्रोपसंपदीत्यर्थः, इत्तरिकादिविभाषा कार्या, अपीति समुच्चयार्थः । तथा ‘अविगिह्वविगिह्वमि य’ति समाहारद्वन्द्वात् अविह्वे-अविह्वतपःकर्मकारिणि पष्ठान्ततपःकारिणीत्यर्थः विह्वेऽपि च-विह्वतपःकारिणि अष्टमादितपःसेविनीत्यर्थः, विभाषा कार्येति प्रकृतं, चक्षब्दः ‘इत्तरिकादि’ इत्येतत्पदापेक्षया समुच्चयार्थः । अथ केन कथं क्षपणोपसंपदंगीकार्येत्याह-गणिना-साधुसमुदायवता आचार्येणेत्यर्थः गच्छस्स-स्वकीयसाधुपरिवारस्य पृच्छया-प्रश्नपूर्वकमंगीकृतव्या । इति गाथाक्षरार्थः, भात्रार्थस्त्वेवम्-इह धारित्रार्थं गच्छान्तरादागत्याचार्यस्य कश्चिद्वैयावृत्त्यकरत्वं प्रतिपद्यते, स च कालत इत्वरो वा यावत्कथिको वा भवेत्, आचार्यस्य च वैयावृत्त्यकरोऽस्ति वा नास्ति वा, तत्रापं विधिः-यदि नास्ति ततोऽसाविष्यत एव, अस्ति चेत्स इत्तर इतरो वा स्यात्, तत्र यद्यागन्तुको वास्तव्यश्च यावत्कथिकस्तदा तयोरे एव लब्धमान् स एव वैयावृत्त्यं कार्यते, इतर-

एवं सामायासी रुद्धिया दसहा समासओ एसा । संयमतवट्टगणं गिंगाणं महरिसीणं ॥४८॥

स्तृणास्यायादिभ्यो दीयते, अथ द्वावपि लन्घियुक्तौ तदा वास्तव्य एव तत्कार्यते, इतस्तु उपाध्यायादिभ्यो दीयते, अथ नेच्छ-
त्यमौ ततो वास्तव्य एव प्रतीतिपूर्वं तेभ्यो दीयते, यागन्तुक्तु कार्यते, अथ वास्तव्योऽप्युपाध्यायादेर्नेच्छति तदाऽऽगन्तुको वि-
मर्ज्यत एवेति, अथ वास्तव्यो यावत्कथिकः इतरस्त्वितरस्तदाऽप्येवमेव मेदाः कार्याः यावदागन्तुको विसर्ज्यते, नानात्वं तु
वास्तव्य उपाध्यायादिनैयावृत्त्यमनिच्छन् विश्राम्यत इति, अथ वास्तव्य इतर आगन्तुक्तु यावत्कथिकस्तदा वास्तव्योऽवधि-
कानं यावदुपाध्यायादिभ्यो दीयते इति, शेषं तथैव, अथ द्वावपीत्वरौ तदाऽप्येक उपाध्यायादेः कार्यते, शेषं पूर्ववत्, अन्यतरो
वाऽऽवधिकालं यावद्गर्गते, इत्येवं नैयावृत्त्योपसंपद्धिमापेति, धृणोपसंपद्धिमाया चवं-चारित्रनिमित्तं कश्चिद्गजान्तरे क्षणार्थद्वय-
संपद्यते, स च धृणको द्विधा-इतरो यावत्कथिकश्च, यावत्कथिक उत्तरकालेऽनशनकर्ता, इतस्तु द्विविधः-विच्छेदक्षपकोऽविच्छे-
दक्षपकश्च, तत्राविच्छेदक्षपक इतरश्चाचार्येण वक्तव्यः 'यदि त्वं पारणके ग्लानभूतो भवसि तदाऽलं तव क्षपणेन, नैयावृत्त्यादौ यत-
स्व' अन्ये त्वाहुः-विच्छेदक्षपकः पारणककाले ग्लानतामनुभवन्नपीक्यते, यस्तु मासादिक्षपको यावत्कथिको वा स इत्यत एव,
तत्राप्याचार्येण तमाश्रयता गच्छः प्रष्टव्यः, तदपृच्छायां मासाचारी, यतस्तौ सन्दिष्टास्तदुपधिप्रेक्षणादि न कुर्वन्ति, अथ पृष्टा
नृत्वे- 'यथाऽम्माकमेका क्षपकोऽस्त्येन, ततस्तस्य धृणममासावस्योचितं करिष्यामः' ततोऽसौ ध्रियते, अथ नेच्छति ततस्त्यज्यते,
अथ गच्छस्तमप्यनुमन्यते ततोऽसाविष्यत एव, तस्यैवमभ्युपगतस्योद्वर्तनादि कार्यं, यदि तु साधवस्तत्र प्रमाद्यन्ति तदाऽऽचार्येण
प्रेरणीया इति, अलं प्रसंगेन । इति माथार्थः ॥४७॥ उक्तोपसंपद्, अथैतामेव दशविधसाभाचारीमुपसंहरन्नाह- 'एवं' मित्यादि, एवं-

॥ अथ त्रयोदशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १३ ॥

नमिऊण महावीरं पिढविहाणं समासओ वोच्छं । समणाणं पाउगं गुरूवएसणुसारेणं ॥१॥

पुद्धो पिढो विहिओ समणाणं संजमायहेउत्ति । सो पुण इह विण्णेओ उग्गमदोसादिरहितो जो ॥२॥

मोलस उग्गमदोसा सोलस उप्पायणाएँ दोसा उ । वस एसणाइ दोसा मायालीसं इय हवंति ॥३॥

उक्ता सामाचारी, तस्यां निमंत्रणा, सा च पिढविधिविशुद्धेनैव भक्तादिना कार्यति पिढविशुद्धिविधिं प्रतिपिपादयिषुमे-
गलाद्यभिधानायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य महावीरं-वर्धमानजिनं पिढविधानं-भक्तपानादिलक्षणं पिढग्रहणविधिं समा-
सतः-संक्षेपेण, न पुनर्विल्लरेण पिढैपणाध्ययनादाविव, मन्दमेधसां समासप्रणनस्यैवोपयोगित्वात्, वक्ष्ये-भणिष्यामि, किंभूतमिति?,
आह-भ्रमणानां-साधूनां, न तु श्रावकाणां, प्रायोग्यं-उचितमासेवनामचिकृत्य, श्रावकाणां पुनः प्रायो ज्ञानश्रद्धानत एव तस्योचितत्वा-
त्, कथमिति?, आह-गुरवो-जिनादयस्तेषामुपदेश-आज्ञा तस्यानुसार-आनुरूप्यं गुरूपदेशानुसारोऽस्त्येन, न तु स्वमनीषयेति गाथार्थः
॥१॥ ‘पिढविधानं गुरूपदेशानुसारेण वक्ष्य’इत्युक्तं, स च पिढः किंविधो विहितो गुरुभिः श्रमणानामिति?, आह-‘सुद्धो’इत्या-
दि, शुद्धो-निरवद्य एव पिढो-भक्तादिरूपः विहितो-प्राप्ततया निरूपितः, गुरुभिरिति गम्यं, श्रमणानां-साधूनां, क्वत एतदेवमिति?, आह-
संयमस्य-पृथिव्यादिसंरक्षणरूपस्यात्मनः-स्वशरीरस्य संयमरूपस्य चाऽऽत्मनः संयमायस्य वा-संयमलाभस्य हेतुः-निमित्तं संयमात्पदे-
तुः संयमायहेतुर्वा इति-कृत्वा, शुद्धस्यैव लक्षणमाह-स पुनः शुद्धः इह पिडाधिकारे विज्ञेयो-ज्ञातव्यः चद्रमदोषादिरहितो-वक्ष्यमाण-

तत्पुनरुपगमो पस्यै पभवो एमादि होति एगद्वा । सो पिंडस्साहिगओ इह दोसा तरिसमे होति ॥४॥
आहाकम्मुहेसिय पूतिकम्मे य मीसजाए य । ठचना पाहुडियाए पाओयर-कीअ-पामिजे ॥५॥

लक्षणोद्गमोत्पादनैपणादूपणविकलः य इति पिंड इति गार्थः ॥२॥ उद्गमदोषादीनामेव परिमाणमाह—‘सोखे’त्यादि, पोड-
शोद्गमदोषा-आधाकर्मादयो वक्ष्यमाणस्वरूपाः, तथा पोडशोत्पादनायामपि-वक्ष्यमाणनिरुक्तायां तस्या वा दोषा-दूपणानि धात्र्या-
दयः तुल्यदोषविशुद्धार्थः नियोजितधायं प्राक्, तथा दूषणार्थां-वक्ष्यमाणनिरुक्तायां तस्या वा दोषा-दूपणानि श्रुंकितादयः,
सर्वमी-ने यत् स्यात् तदाह-द्विचत्वारिंशदोषाः इति-एवमुक्तक्रमेण भवन्ति-जायन्ते । इति गार्थः ॥३॥ उद्गमैकार्थिककथनपूर्वकं
तदोपप्रस्तावनामाह—‘तत्पु’इत्यादि, तत्रेत्युद्गमोत्पादनैपणारु गच्छे उद्गमनमुद्गमः प्रसवनं प्रसूतिः प्रसवनं प्रभवः ३ ‘एमाह’ति
एवमादयः, आदिशब्दादुद्गमवादिपरिग्रहः, भवन्ति-स्युः एकार्था-अनन्याभिधेयाः, शब्दा इति गम्यं, ‘सो’ति स चोद्गमः सचेत-
नाचेतनमिश्रद्विपदादिद्रव्यविषयत्वेन बहुविषयोऽपि मन् पिंडस्य-भैक्ष्यस्य अधिकृतः-प्रस्तुतः इह पिंडाधिकारे, दोषा-दूपणानि
तस्य पिंडोद्गमस्य इमे वक्ष्यमाणाः भवन्ति-वर्तन्ते, ये हि साध्यं पाकस्थापनप्रकाशनादयो भक्तादिवस्तुनो भक्तत्वस्यापितत्त्वप्रक-
टत्वादिरूपेण भवनलक्षणमुद्गमं दूषयन्ति ते उद्गमदोषा इति गार्थः ॥४॥ अथ तानेवाह—‘आहे’त्यादि, ‘परी’त्यादि, आधान-
माधा-प्रणिधानं तथा साधुप्रणिधानेनेत्यर्थः कर्म-क्रिया पाकादिकेत्याधाकर्म इत्येक उद्गमदोषः, तद्योगाद्भक्ताद्यप्याधाकर्म । तयो-
द्गममुद्देशः—यावदधिकारिप्रणिधानमित्युद्गमदोषः तेनोद्देशेन निर्वृत्तं तत्प्रयोजनं वा औद्देशिकं, भक्तादि, इह दोषप्रक्रमेऽपि यद्दो-
षवतोऽभिधानं तत् दोषदोषवतोरभेदविवक्षणात्, एवं सर्वत्र, अनुस्वारस्य चाथर्वणपत्र प्राकृतवशात् । तथा पूति-अपवित्रं तस्य

परियट्टिण अभिहृहे उचिभण्णे मालोहहे इय । अच्छेले अनिसहुं अज्झोयरए य सोलसमे ॥६॥

सच्चितं जमचिनें साहूणड्डाणें कीरणं जं च । अचित्तमेव पचति आहाकम्मं तयं भणियं ॥७॥

कर्म-पवित्रस्य सतोऽपवित्रभक्तादिमीलनेन करणं पूतिकर्म, तद्योगाद्भक्ताद्यपि पूतिकर्म, एकारान्तोऽत्र शब्दः प्रथमैकवचनान्तो
हृदयः, चशब्दः समुच्चये । तथा मिथेण-गृहिमाध्वादिप्रणिधानलक्षणभावेन जातं-उत्पन्नं पाप्मादिभावमुपगतं मिश्रजातं अज्ञाद्येव,
चशब्दस्तथैव । तथा स्थाप्यते-साधुदानाय कञ्चित्कालं यावन्निधीयत इति स्थापना स्थापनाधर्मयोगाद्वा स्थापना भक्ताद्येव । तथा
'प्र' इति विवक्षितकालात् प्रथमतः 'आ' इति साध्यागमनलक्षणमर्थादया च भृता-धारिता यका मिश्रा सा स्वार्थिकप्रत्ययोपादानात्
प्राप्तृत्तिका अथवा प्राप्तृतं-सौशलिकं तदेवोपचारमाधर्माद्यका भिन्ना सा प्राप्तिरिति, चः समुच्चये तस्या च दीर्घता छन्दोऽर्था ।
तथा प्रादुःशब्दः प्रकाशार्थः तस्य करणं प्रादुःकारः तद्विशेषितं भक्ताद्यपि न एव, इह इत्येता छन्दोऽर्था । तथा क्रीयते स-अ-
र्थदानेन गृह्यते स्मेति क्रीतं-भक्तादि । तथाऽपमित्यं-पुनः दास्याम्येतत्तत्वेत्यभिधाय यद् गृहीतं तदपमित्यकं-उज्ज्वलं भक्ताद्येव,
'यामिचं' इति च निर्देशः प्राकृतत्वात्, इह च पदत्रये समाहारद्वन्द्वः, लुप्तप्रथमैकवचने वा आद्यं पदद्वयमिति । तथा परिवर्तितं-
कृतपरिवर्त । तथा अभि-साध्वमिमुखं इतं-आनीतं स्थानान्तरात् अभिहृतमभ्याहृतमित्यर्थः । तथा उद्भिन्-उद्भेदनं कुशूलादेः तद्यो-
गाद्भक्ताद्यप्युद्भिन्नं । तथा मालात्-भञ्जात् प्रामादोपरितनमागाद्वा अपहृतं-आनीतं साधवे दानायेति मालापहृतं इतिरूपप्रदर्शने च । समु-
च्चये अयमप्युद्गमदोष इत्यर्थः । तथा आञ्जघते-पुत्रादेः भक्ताद्यात् यत् साधुदानार्थं तदान्छेद्यं, तथा न निमुष्टं-सर्वस्वमिभिर्निमुज्जातं सा-
धुदानाय तदनिमुष्टं । तथा आधिक्येनावपूरणमध्यवपूरः स एवाध्यवपूरकत्वाद्यप्युक्त्याद्यप्यध्यवपूरकः, चः समुच्चये, पोडश उद्गमदोषा

उद्देशिग साहुमाई उमचण भिकृगवियरणं जं च । उब्बरियं मीसेउं तविउं उद्देशियं तं तु ॥८॥

भवन्ति । इति गाथाद्वयपदसंस्कारः ॥६॥ अथेतद्विवरणायाह—‘सर्गो’त्यादि, सचिचं-विद्यमानचैतन्यं सत् फलजीजादि यदचिचं-अचेत-
नं साधूनामर्थाय देतवे क्रियने विधीयते तथा यत् चशब्दो लक्षणान्तरममुच्यार्थः अचिचमेव-अचेतनमपि सत् तंडुलादि पच्यते-रा-
भ्यते साधूनामर्थयेति प्रकृतं आधार्कर्म-उक्तनिर्वचनं तदनु-तन् भणितं-उक्तं जिनादिभिः, यद्यपि सचिचस्य पृथिव्यादेरचिचीकर-
णेन यत् क्रियते गृहस्त्रादि तदपि आधार्कर्मोच्यते तथापीह तन्नोक्तं, पिंडस्यैवाधिरुतत्वात् । इति गाथार्थः ॥७॥ ‘उद्दे’इत्यादि,
उद्दिश्य-वचनेनोच्चार्य माध्वादीन्-निर्यन्यत्राक्यादीन् अगमात्यये-दुर्भिक्षापगगे, उपलक्षणमात्रमेतत् तेन कालान्तरेऽपि, भिक्षा-
वितरणं-प्राप्तिकादानं क्रियते यत् तद्देक्षिकमिति संबन्धः, इदं पुनरुद्देशमात्रविशेषितत्वेनोद्दिष्टोद्देशिकमुच्यते, इह च यद्यपि
भिक्षावितरणमौद्देशिकमित्युक्तं तथापि भिक्षातद्वितरणयोरेभेदात् भिक्षाऽप्यौद्देशिकमुच्यते, एतच्चरमेदद्वयेऽपीति, उद्देशने च गृह-
स्वस्येयं प्रक्रिया—‘जीयामु किहऽपि ओमे निययं भिरुत्वावि ता कइवि देमो । हदि हु नत्थि अदिअं सुंजइ अकयं न य फलेइ
॥१॥’—‘जियामो’ति जीविताः स्मः ‘निययं’ति नित्यं ‘कइ’ति पंचगाः, ‘मा उ अविसेसिए चिय नियमि भत्तंमि तंदुले छुहइ ।
पासंडीण गिहीण न जो एही तस्म भिक्खुउडा ॥१॥’—‘सा उ’ति गृहस्थिका ‘अविसेसिए चिय’ति एते स्वस्मै एते चाधिभ्य इत्येवम-
विशिष्येति, एतान्तेन चास्य मिश्रान्देदः, इह च मिश्रितभिक्षासु दत्तास्रद्धतासु वा शेषं कल्पत इति, एतच्च पिंडनिर्युक्त्यां ओघो-
द्देशिकमुक्तं, उद्दिष्टोद्देशिकं पुनरेवं—‘महइइ संखडीए उब्बरियं कूवंजणाईयं । पउरं दइइण गिही भणइंमं देह पुब्बडा ॥१॥’ एतस्य
चाकल्पता साध्वाद्यर्थतया व्यपस्थापिते तत्र जीमघातसंभवत्, न चेदमेवं स्थानान्तराणि “साहोइसि य लीराइठावणे”त्यादिल-

कम्मावययसमेयं संभावज्जति जयं तु तं पूयं । पढमं चिय गिहिसंजयमीसोववढाह मीसं तु ॥९॥
कम्मावययसमेयं संभावज्जति जयं तु तं पूयं । पढमं चिय गिहिसंजयमीसोववढाह मीसं तु ॥९॥

साहोहासियखीराहठावणं ठवण साहुणद्धाए । सुहुमेयरमुस्सक्कणमवसक्कणमो य पाहुड्डिया ॥१०॥
साहोहासियखीराहठावणं ठवण साहुणद्धाए । सुहुमेयरमुस्सक्कणमवसक्कणमो य पाहुड्डिया ॥१०॥
क्षुणत्वात्तस्या इति, आचार्येण चास्य स्थापनायाथ न महान् विशेष इति विवक्षया ओषोदेशिकमुद्दिष्टौदेशिकतयाऽधीतमिति, तथा
यबोद्धरितं-प्रकरणोपपुक्तावशिष्टमोदनादि मिश्रयित्वा-संयोज्य द्रव्यादिना व्यञ्जनेन तस्यैव वितरणं क्रियते तदौदेशिकं,
केवलं पर्यायान्तरेण कृतं सहीयत इति कृत्वा कृतौदेशिकमिदमुच्यत इति, तथा यच्चेत्यनुवर्तते, 'तविउं'ति अग्नौ तापयित्वा मोद-
कचूर्णादि गुहादिना मोदकबन्धनादितो यत्तस्यैव वितरणं क्रियते तदौदेशिकं, केवलं 'अचित्तमेव पचइ' इत्येतल्लक्षणेनाधाकर्मणो-
द्देशतो युक्तमितिकृत्वा कर्मौदेशिकमिदमुच्यत इति, एवंभूतं च विशेषं विहाय सामान्येनोपसंहरन्नाह-औदेशिकं तदिति, तुशब्दः
स्वगतभेदोपसंप्रहार्यः, भेदाद्यैवं-उद्दिष्टौदेशिककृतौदेशिकानि प्रत्येक चतुर्विधानि, '।ह च-'उद्देशियं समुद्देशियं च आपसियं
समाप्तं । एवं कडे य कम्मे एक्केके चउव्विहो भेओ ॥१॥ जावत्तियमुद्देशं पासंडीणं भवे समुद्देशं । समणाणं आपसं निगंथाणं
समाप्तं ॥२॥" इति गार्थः ॥८॥ 'कम्मे'त्यादि, कर्मेत्याधार्कर्म, उपलक्षणं चैतत् तेनाधाकर्मदिक्कोद्देशकोटी गृह्यते, सा चेयं-'आ-
हाकम्मुद्देशसिय चरिमत्तियं पूइ मीसजाए य । वायरपाहुड्डियाविय अज्झोयरए य चरिमदुए ॥१॥' अतः कर्मवियवमेतं-उद्देश-
मकाधंशममन्वितं संभाव्यते-संभवतीत्येवमवसीयते यकत्तु-यत्पुनः भक्तादि तत् पूति भवतीति, तच्चोपकरणपूति भक्तपानपूति
चेति द्विधा, तत्रोपकरणपूति यदाधाकर्मदिना बुद्धीस्वालीदव्यार्थिदिना संपृक्तं, इतरत्तु प्रतीतमिति, तथा प्रथमत एव-आदित
एवारभ्य गृहिसंयतयोमिश्रं-साधारणमुपसंस्कृतं-साधित यत्तत्तथा तदादिर्यस्य तद्गृहिसंयतमिश्रोपस्कृतादि, आदिशब्दाद्गृहिया-

णीयं तु चारन्वयारे गवकृत्वकरणाऽ पाउकरणं तु । वरुवाइएहिं किणणं साहण्डाए कीयं तु ॥१॥

पामिबं जं साहण्डा उच्छिदितं दियावेइ । पल्लहिउं च गोरवमाई परियहिं भणियं ॥२॥

वदधिकमिश्रगृहिपारं डिमिश्रप्रहः, मिश्रं तु-मिश्रज्जातं पुनः । इति गाथार्थः ॥९॥ 'साहो' इत्यादि, साध्ववभाषितं-संयतेन याचितं यत् धीरादि-दुःखदक्षिमभृति तस्य स्थापनं-धरणं साध्ववभाषितक्षीरादिस्थापनं सा स्थापना नामोद्गमदोषः, किमर्थं स्थापनमिति ? आह-साधूनां-संयतानामर्थोप-निमित्तमिति । तथा सुहमेतरं-अदं च यदुत्सव्धकणं-उत्सव्येणमववववक-णं-अवमवर्णं साध्ववभाषयेति प्रकृतं 'ओ' इति निपातः चः समुच्चये वा प्राभृतिः कोच्यते, तत्र सुहममुत्सव्येणमववसर्पणं च सुहम-प्राभृतिः का, यथा काचित् सुहं कर्तयन्ती दारकेण भोजनं याचिता सती ब्रूते-'साधवागते दास्यामीति' एवं दारकदानस्योत्सव-णत्वं, तथा माध्ववभाषयेति यथा 'पुत्रक' इत्येवं भणनत्वं तस्यैवावसर्पणत्वं, तथा बादरमुत्सव्येणमववसर्पणं च बादरा सा तथा, माधुदानाय पुत्रविवाहादिकस्योत्सव्येणमववसर्पणत्वं । इति गाथार्थः ॥१०॥ 'णीचे'त्यादि, नीचद्वारान्धकारं-निम्नमुत्सवं सद्यदन्धकारोपेतत्वात्तथा तत्र नीचद्वारान्धकारं, उपलब्धेणत्वादस्य प्रकारान्तरेणाप्यन्धकारवृत्ति गृह इति गम्यं, यद्वाद्यकरण्यादि-वातायनरचनमभृतिरुं, मायगो हि मिश्रमचक्षुर्विषये न गृह्णन्तीति तेषां मिश्रमग्रहणाय प्रकाशार्थं, भादिशब्दादीपमणिधरणादि-परिप्रहः, प्रादुर्करणं तु-प्रादुर्करणं पुनस्तद्व्यप्यते, इदं च द्विविधं-प्रकटकरणप्रकाशकरणमेदात्, तत्रार्थं गवाध्यादिना द्वितीयं तु दीपादिनेति । तथा द्रव्यादिभिः-द्रव्यमार्गः 'किणणं'ति क्रयणं साधूनां-यतीनां अर्थोप-श्रयोत्रनाय यत्तत् क्रीतं तु-पुनरुच्यते, क्रयणक्रीतयोरमेदात्, इदं च स्वायत्तव्यस्वरपरिप्रावमेदात्तुर्वा, तत्र स्वद्रव्यं निर्गम्यगन्धगुटिकादि परद्रव्यं च प्रतीयं स्वकीय-

सगमपरगमा जमणिउं आहडं तु तं होह । उगणाङ्गोचलितं उडिभदिय जं तमुडिभणं ॥१३॥
मालोहडं तु भणियं जं मालादीहि देति चेत्तुं । अन्हेज्जं चाण्डिदिय जं सामी भिच्चमादीणं ॥१४॥

भावो धर्मकथादिः परभावश्च स एव अन्येन साधुभक्तेन संखादिना प्रयुज्यमान इति गाथार्थः ॥ ११ ॥ 'पामी'त्यादि, अपमित्यं तद्यत्साधूनां-संयतानां अर्थान्-निमित्तान् उच्छिद्य-अन्यत उद्यतकं गृहीत्वा 'दियावेइ'त्ति ददातीति, तथा 'पल्लड्डिउं'ति परिवर्त्य-स्वकीयकोट्रवौदनादिसमर्पणेन परकीयशाल्योदनादि गृहीत्वा चः ममुच्चये 'गोरवमाइ'त्ति साधूनां गौरवं, विधातुमिति शेषः, आदिशब्दात् स्वस्य लाघवं परिहर्तुं, यद्ददातीत्यनुवर्तते तत्, परिवर्तितं नाम भणितं-उक्तं जिनैः इति गाथार्थः ॥ १२ ॥ 'सग्गे'त्यादि, स्वग्रामपरग्रामादिति समाहारद्वन्द्वः उपलक्षणत्याच्चास्य स्वदेशपाटकगृहादिपरिग्रहः यदश्चनादि आनीय-साधुस्यानं प्राप्य, ददातीत्यनुवर्तते, 'आहडं तु तं होह'त्ति तत्पुनराहृतं-अभ्याहृतं भवति-स्यादिति, तथा छगणादिना-गोमयमृत्तिकाप्रभृतिनोपलितं, कोष्ठकादीति गम्यते, कपाटपिहिनादेशेदमुपलक्षणं, उच्छिद्य-उद्धृत्वा, यद्भक्तादि, ददातीति वर्तते, तद्भक्तादि उच्छिन्नमित्युच्यते, कोष्ठिकाधुक्त्रिभाननसंबन्धात् । इति गाथार्थः ॥ १३ ॥ 'मालो'इत्यादि, मालापट्टं दोषविशेषः तुः पुनरर्थः भणितं-उक्तमासेन तत् यद्भक्तादि 'मालादिभ्यः' मालो-भञ्जो गृहोपरिमाणो वा, आदिशब्दात् सीककनागदन्तकादीनामूर्ध्वगतानां गर्तोदीनामधो-गतानां कुशुकुम्भ्यादीनामुभयाश्रितन्यापाराणां करेण कष्टप्राप्त्यानां च तिर्यगाश्रितानां परिग्रहः, ददाति-प्रयच्छति गृहीत्वा-आदायेति । तथा आन्धेयं च-आन्धेयारूपः पुनर्दोषः आच्छिद्य-अपहृत्य यद्भक्तादि स्वामी-प्रभुः भृत्यादीनां-कर्मकरादीनां सत्कं ददाति तदिति, इदं च नायकनृपचौरभेदात्रिविधमिति गाथार्थः ॥ १४ ॥ 'अणिसी'त्यादि, अनिसुष्टं-अनिसुष्टसंज्ञो दोषो

अग्निसिंहं सामणं गोट्टिगभत्तावि ददउ णगस्स । सट्ठा मूलद्वहणे अज्झोयर होइ पक्खेवो ॥१५॥
 कम्मूहेसियचरमतिय पूइयं मीस चरमपाहुडिया । अज्झोयर अबिसोही विसोहिकोही भवे सेसा ॥१६॥
 उत्पायण संपायण णिच्चत्तणमो य होति णगट्ठा । आहारस्सिह पगया तीए दोसा इमे होती ॥१७॥

भवति सामानं-अनेकस्वामिसाधारणं गोष्टिकभक्तादि-समुदायभोजनादि, आदिशब्दात् धेणिभक्तादिग्रहः, ददतो-यच्छतः एकस्य गोष्टिकादेः शेषैरनुद्घातस्येति । तथा स्वार्थ-आत्मार्थं शुशिनिमित्तमित्यर्थः मूलाग्रहणे प्रसिद्धे कृते सति प्रक्षेपः-स्थार्यां साध्वार्थमधिकरणशेषणं अचरवपूरकः-अभ्यवपूरकाख्यो दोषो भवतीति गाथार्थः ॥ १५ ॥ अत्र विशोध्यविशोधिकोटिमेदमाह-
 'कम्मू'इत्यादि, कर्मति-आध्यात्मिकं तथोद्देशिकचरमत्रिकमिति-श्रीदेशिकं द्वादशविधं उद्दिष्टकृतकर्मख्योद्देशिकानां प्रत्येकं चतुर्मेदत्तान् तत्र कर्मोद्देशिकस्य सोदकचौरीपुनर्मोदकरणादेयचरमत्रिकं पालंङ्गिभमणनिर्ग्रन्थविषयं समुद्देशिकोद्देशिकसमादेशिकामिधानं तथा पूतिकं-भक्तपानपूत्यमिधानं तथा मिश्रज्ञातमुक्तलक्षणं तथा चरमप्राभृतिका-चादप्राभृतिका तथाऽध्यवपूरक उक्तलक्षण एव अविशोधिरिति-अविशोधिकोटी अविद्यमाना विशोधिः-शुद्धता भक्तादेर्यत्र मा तथा सा चासौ कोटी च-उद्गमदोषविभागाः अविशोधिकोटी, अस्यां छुद्बृतायामपि शेषभक्तस्य शुद्धिर्नास्ति, पात्रस्यापि करीपनिच्छोटनं कल्पत्रयकरणं च विनेति । विशोधिप्रधाना कोटी विशोधिकोटी, तस्यां छुद्बृतायां शेषं भक्तादि शुद्धमेव स्यादिति, भवेत्-स्यात् शेषा-उद्दिष्टोद्देशिकादिरूपा । इति गाथार्थः ॥ १६ ॥ उक्ता उद्गमदोषाः, सांप्रतमुत्पादनैकार्थिकशब्दकथनपूर्वकं तदोषप्रस्तापनामाह-'उत्पे'त्यादि, उत्पादनं-उत्पादना, एवं संपादना निर्मेतना च, इह च षट्त्रयेऽपि स्वता मोक्षार्थनिपातः प्राकृतत्वात् चशब्दः समुच्चये, भवन्ति-स्युः एकार्था-

धात्री दूति निमित्ते आजीव घणीमगे तिगिञ्जा य। कोहे माणे माया लोभे य एवंति दस एते ॥ १८ ॥
 पुढिंनपञ्चासंधव विज्ञा मंते य चुण्ण जोगे य। उत्पायणयाणें दोसा सोलसमे मूलकम्मे य ॥ १९ ॥

अनन्यामिधेयाः, सर्वेषामेव एषामुत्पादनाबोधकत्वात्, एते शुब्दा इति गम्यं, सा च सचेतनाचेतनद्रव्यादिविषयत्वेनानेकविधे-
 त्यत उच्यते-आहारस्य-अशनादेः, उपलक्षणत्वादस्य चक्षुषात्रादिपरिमहः, इह पिडाधिकारे प्रकृता-प्रस्तुता, तदोपाधिकारात् 'तीर्ण'-
 चि तस्याः पुनरुत्पादनायाः-गृहस्यात्सकाशात् साधुना स्वार्थं भक्त्युपायार्जनरूपायाः दोषा-इत्यणानि इमे इति-वक्ष्यमाणतया मत्स्य-
 क्षासन्ना भवन्ति-स्युः। इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ तानेव नामतो दर्शयन्नाह-—'धात्री'त्यादि, 'पुढिंन'मित्यादि, धयन्ति-पिबन्ति
 तामिति धात्री, सा च रुद्धा क्षीरमज्जनमंडनक्रीडनाकमेदात् पंचधा, इह च दोषशब्दसामानाधिकरण्याद्वात्रीतिनिर्देशेऽपि धात्री-
 त्वकरणमिति द्रष्टव्यं पदे पदसमुदायोपचारात्, एवमन्यत्रापि, तथा दूती-परस्परस्य संदिष्टार्थोपमिधायिका स्त्री, निमित्तमिति-
 निमित्तकरणं अतीववर्तमानानागतार्थसंबन्धं तथा आजीवनं-आतिकूलगणकर्मशिल्पानां गृहस्यसमानानामभिधानत उपजीवन-
 माजीवः, तथा वनीपक इति-वनीपकत्वकरणं तत्र वनी-दायकामिमतजनप्रशंसोपायतो लब्धार्थरूपां याति-पालयतीति वनीपः,
 स एव वनीपकः, चिकित्सा-रोगप्रतीकारः चशुब्दः समुच्चये, क्रोधः-कोपः, मानो-गर्वः, माया-वञ्चना, लोभश्च-सुवृधता, भवन्ति-
 स्युः दशैतेऽनन्तरोक्ताः, उत्पादनादोषा इति योगः ॥ १८ ॥ तथा पूर्वं-दानात्माक् पश्चाच्च संस्तवो-दातुः श्लाघा पूर्वपश्चात्संस्तवः,
 तथा विद्या-देवताधिष्ठितः ससाधनो वाऽध्वराजुर्वाविशेषः, इह च विद्येत्युपादानेऽपि विद्याप्रयोग इति द्रष्टव्यं, एवं मन्त्रादिपद-
 त्रयेऽपि, नवरं मन्त्रो-देवाधिष्ठितोऽसाधनो वाऽध्वररचनाविशेषः पूर्णः-पादुलेपादियोग्य आकाशगमनाविक्रलो द्रव्यचूर्णः योगस्तु-

धाइत्तणं करेती पिंडहाए तहेव दूतित्तं । तीयादिणिमित्तं वा कहेइ जचाह वाऽऽजीवे ॥ २० ॥

जो जरस कोह भत्तो वणेइ तं तप्पसंसणेगेय । आहारहा कुणति व मूढो सुहुमेयरतिगिच्छं ॥ २१ ॥

वशीकरणादिफलो द्रव्यसंयोगः चशब्दो समुच्चयाथा उत्पादनाया दोषाः-पिंडोर्गानस्य दूपाणि एते पञ्चदश, पोडशश्च-पोडशः पुनः मूलं-अष्टमप्रापयित्तं तत्प्राप्तिरन्यत्र कर्म-व्यापारो गर्भवातादि मूत्रानां या-यनस्य ायविशेषाणां कर्म मूलकर्म, चशब्दः पुनरर्थः तत्प्रयोगश्च दर्शित एव इति माथादयममासार्थः ॥ २२ ॥ अथैतानेय माथायश्च केन विदुश्च ब्राह्म—‘घाई’त्यादि, ‘जो’ इत्यादि, ‘कोहे’इत्यादि, ‘अनी’त्यादि, ‘अन्ने’त्यादि, घात्रीत्यमुक्तशृङ्गं बालकमपि कृत्य करोति-विदधाते कथित् साऽत्रा-मामः पिंडार्थाय-भक्तादिहेतोः तथा-तथैव पिंडार्थमेव दूतीत्वमुक्तलक्षणं करोति, एतयोश्च कारणं उत्पादनादोप इति, तथाऽ-तीतादिनिमित्तं वा-भूतभाविवर्तमानलामालाभाद्यर्थज्ञातं कथयति-आचष्टे ज्ञात्यादि वा जातिफलगणकर्मशिल्पादिकं आजीवेइ-उपजीनति यः, तस्य तरुण्यनष्टवृत्तीनं चोत्पादनादोप इति ॥ २० ॥ यो भिक्षुगामकादिर्वेस्य शाकपादेः कथित्-कोऽपि भक्तो-भक्तिमान् वनति-संमज्जेतं भिक्षुगामकादिकं तत्प्रशंसनेनैव-शाकपादिश्लाघयैव, यत्तस्य वनीयकत्वकरणं दोष इति । आहा-सार्थ-अश्वनादिहेतोः करोति वा-विघते वा मूढः-चारित्रमोहवान् सूक्ष्मेतरचिकित्सां-अल्पानल्पां रोगप्रतिक्रियां, तत्र सूक्ष्मा-वेद्यमूचनादिरूपा इतरा तु प्रतीतेव, चिकित्सारूपं चोत्पादनादोप इति ॥ २१ ॥ क्रोधफलसंभावनात् साधुरमुमनर्थं क-रोतीत्येवंरूपकोपकार्योत्प्रेक्षणात् प्रत्युत्पन्नः-संपन्नो यः स तथा भवति-स्यात् क्रोधाद्युत्पादितः पिंडः क्रोधपिंडः विवक्षित-क्षपकपेरिव, इह च पिंडशब्दस्य प्रधानत्वेऽपि क्रोधः प्रधानः उत्पादनादोषाणां प्रस्तुतत्वात् तस्यैव च दोषत्वात्, तुशब्द-

कोहृत्फलसंभावणपटुपण्यो होइ कोहृपिंडो उ । गिहिणो कुणवऽहिमाणं मायाणं दवावए तह य ॥ २२ ॥
 अतिलोपा परियडती आहारद्वारे संधवं तुविहं । कुणह पउंजह विज्जं मंतं जुणणं च जोगं च ॥ २३ ॥
 अन्नमिह कोउगाइ च पिंडत्थं कुणह मूलकम्मं तु । साहुसमुत्था एते भणिया उप्पायणादोसा ॥ २४ ॥

एवकारार्थः, तथा गृहिणो-दायकस्य करोति-उत्पादयति अभिमानं-अहंकारं 'अहमेनेन याचितस्ततोऽस्मै स्वक्रीयमदित्तुं परि-
 वारादिकं तिरस्कृत्यापि दातव्यमस्य' इत्येवंरूपं दायकपरिचारस्य याऽप्यइयं नालामिर्देयस्य इत्येवंरूपं स्वयमप्यवश्यं मया
 ग्राहमित्येवं वाऽमिमानवान् यः साधुस्तस्य मानपिंडो भवति, सेवत्तिकामाधोरिव, तथेत्ययं समुच्चयार्थोऽत्र इदयः, मायया-
 वेपपराधर्तादिना प्रतारणेन दापयति-आत्माने भक्तादिदानाय परं प्रयोजयति यस्तस्य मायापिंडो भवति, आयातश्रुतिचेष्ट-
 कस्येवेति ॥ २२ ॥ अतिलोभाद्-अतिलंपटतया पर्यटति-मिक्षाकुलेषु भ्रमति आहारार्थं-पिंडहेतोः यस्तस्य लोमपिंडः, सिंह-
 केसररूप्यतेरिय । तथा संस्तवं-श्लाघां परिवयं वा द्विविधं-द्विप्रकारं पूर्वपथाद्भेदेन करोति-विधत्ते आहारार्थमेव, तत्र श्लाघा-
 पेधया पूर्वसंस्तवो दानात् पूर्वं दातुर्गुणश्रुतिः पश्चात्संस्तवस्तु ततः पश्चाद्, परिचयापेक्षया तु पूर्वसंस्तवो मातापितृपक्षसंबन्धद-
 र्शनं पश्चात्संस्तवस्तु श्वशुरपक्षसंबन्धोपदर्शनं, तत्करणं च दोष इति, तथा प्रयुक्ते-व्यापारयति विद्यां-उत्तरूपां, एवं मंत्रं चूर्णं च
 योगं चेति प्रतीतं, एतत्प्रयोगाश्च दोषा इति ॥ २३ ॥ अन्यद्-अपरं न विद्यादिकमेव केवलमिह प्रक्रमे 'अन्नमह'सि पाठान्तरं
 तत्राथान्यद्-अथापरमित्यर्थः कौतुकादि-सौभाग्यनिमित्तं मंगलयमूलिकास्नपनादि, आदिग्रन्दाद्र्भषतनादि, वाग्रन्दो विकल्पार्थः,
 पिंडार्थ-आहारार्थं करोति-विधत्ते यत्, किमिति ? आह-मूलकर्म-उक्तनिर्वचनमुच्यते, तुग्रन्दः पूरणे, तत् कुर्वतश्च मूलकर्मकरणमुत्पा-

एसण गवेसणऽणोसणा य ग्रहणं च होति एगट्ठा। आहारस्सिह पगया तीह य दोसा इमे होति ॥ २५ ॥
 संकिंय मच्चिखय णिक्खित्त पिहिंय साहरिय दायगुम्मीसे। अपरिणय लित्त छट्ठिय एसणदोसा दस हवंति। २६।
 कम्ममादि संकति तयं मक्खियमुदगादिणा उ जं जुत्तं। णिक्खित्तं सजियादो पिहिंयं तु फलादिणा ठहयं। २७।

दनादोपो भवतीति। एतन्निगमनायेदं पथार्थ-साधुसमुत्था-यतिप्रभगः एतेऽनन्तराः भणिता-उक्ताः उत्पादनादोपा इति प्रतीत-
 मिति गाथापथ्यकार्थः ॥ २४ ॥ उक्ता उत्पादनादोपाः, अथैपणैकार्थशब्दकथनपुरस्सरं तदोपप्रस्तावनामाह—‘एसे’त्यादि, एपणं-
 एपणा एवं गवेपणा अन्वेपणा च ग्रहणं चेति भवन्ति-स्युः एकार्था-अनन्याभिधेयाः। एते शब्दा एपणामानाभिधायकत्वात्, सा-
 चानेरुविपयास्त उच्यन्ते-आहारस्य-भक्तादेः, न तु द्विपदादेः, इह-एपणादोपप्रस्तावे प्रकृता-प्रस्तुता, तस्याथैपणायाः पुनः
 दोषा-दूषणानि इमे-एते वक्ष्यमाणा भवन्ति। इति गाथार्थः ॥ २५ ॥ अथ तानेय नामतो दर्शयन्नाह—‘संकी’त्यादि, शंकिंतं-
 संभाविताधारकर्मादिदोषं भक्तादि, इह च प्रथमैकवचनान्तता सर्वत्र दृश्या, तथा दोगवतो निर्देशोऽपि दोषदोषवतोरमेदात् शंकारूप
 एपणादोष उक्तोऽवसेयः, तस्यैव विग्रहितत्वात्, एवं सर्वत्र, ग्रहितं-आरुक्षितं निश्चिप्तं न्यस्तं पिहितं-स्थगितं संहृतं अन्यत्र धिप्तं
 दापको-दाता उन्मिश्रं-मिश्रीकृतं अपरिणतं-सचेतनं लिप्तं-खण्डितं छदितं-परिघाटिमत् इत्येवमेते एपणादोपाः-विडग्रहणदूष-
 णानि दश भवन्ति-स्युः। इति गाथासमामार्थः ॥ २६ ॥ एतद्विवरणं गाथात्रयेणाह—‘कम्मे’त्यादि, ‘मत्ते’त्यादि, ‘अपे’त्या-
 दि च, कर्मादि-आधारकर्मप्रभृति शंक्ते-संभावयति यदित्यस्य सर्वत्र संबन्धः ततश्च यद्वक्तादि ‘तयं’ति तद्वत् शंकितमुच्यते अथवा
 ‘नयं’ति यत्र यं दोषं शंक्ते तत् गृह्यन् तद्वत् यत्र यं दोषमापद्यत इत्यर्थः, अनेन शंकिमित्येव एपणादोप उक्तः। तथा यत्पुनर्मंड-

मत्तगमयं अजोगं पुढ्यादिसु छोदु देह साहरियं। दायग बालादीया अजोग योयादिउम्मीसं ॥ २८ ॥
 अवरिणपं दनं चिय भागो या दोग दाग पगसस। लितं वसादिगा छडिं तु परिसाडगवंनं ॥ २९ ॥
 पयदोसविसुदो जनीण पिंडो जिजेहेऽणुगाओ। सेसक्रियठियाणं एसो पुण तत्तओ जेओ ॥ ३० ॥

कादि उदकादिना-जलमृत्तिकादिना मयेनेन तुशब्दः पुनरर्थः योजितश्च युक्तं-आरुपित् तदिति सर्वत्र संबध्यते ततश्च तन्मन्त्रि-
 तमुच्यते, तथा निक्षिप्तं तद्यन् सजीमादौ-सचित्तमित्ययोरित्यर्थः न्यस्तमिति शेषः, तथा 'पिहितं तु' पिहितं पुनः तद्यन् फलादि-
 ना-फलपुष्पप्रभृतिना सजीमादिना स्थगितमिति ॥ २७ ॥ यन्मात्ररूपतं-मात्रगतं भाजनस्थितमित्यर्थः अयोग्यं-दानानुचितं तु-
 पादि पृथिव्यादिषु-जीवकायेषु क्षिप्त्वा-प्रक्षिप्य ददाति-वितरति तत्संहृतमुच्यते, तथा दायका-दातारो बालादिरु-अव्यक्तप्रभृ-
 तिरुक्तः, ते चामी-"अव्यक्तमत्त धेरे पंडे मषे य स्थितचित्ते या दितं नमस्वाहे कुरुचण्डिकां नैव के य ॥ १ ॥" इत्यादयः, अयोग्या
 साधोर्देयग्रहणं प्रत्यनुचिताः, अयं च दायकदोष उक्तः, तथा बीजादुन्मिथं-री नरुंदहरितादिभिर्बहुनिभं तदुन्मिथं-अमुच्यते इत्यर्थः
 ॥ २८ ॥ अपरिणतं, किम्?, उच्यते-द्रव्यमेव-दातव्यं वल्लं वा प्राशुकमिति भावः-अक्षयवमायः वेत्त्यववा अपरिणतः-अनभिप्लवः,
 क विषय इति?, आह-दाने-दानविषये द्वयोः स्वामिनोर्मध्ये एरुस्य-अन्यतरस्य एवमपरिणतमुच्यते इति, हह च भावापरिणतस्या-
 निसृष्टस्य च दायकसमक्षाममक्षत्वकृतो विशेष इति, लिप्तं वमादिना गृहितद्रव्येण यत्तल्लिप्तमुच्यते, छदितं तु-छदितं पुनः, किमि-
 ति?, आह-परिशटनात्-भूमौ परित्तदयवयं यद् देयं तत्र। इति ग. धाम्पार्थः ॥ २९ ॥ उक्तदोषविशुद्धस्यैव पिंडस्य ग्राहना तद्विशुद्धौ
 विशेषं च दर्शयन्नाह-'पदे'त्यादि, एतद्दोषविशुद्धः-उक्तस्वरूपविचित्राश्चिद्रूपग्राहिनः यतीनां-साधूनां पिंडो-भक्तादिः जिनैः-

संपत्तेइचाइसु सुत्तेसु निदंसियं इमं पायं । जतिणो य एस पिंडो ण य अन्नहं हंदि एयं तु ॥ ३१ ॥

आप्तैः अनुज्ञातः-अनुमतः, ग्राह्यतयेति शेषः, 'एसो पुण'चि एप पुनः-विशुद्धपिंडः पुनः तत्ततः-परमार्थेष्वन्या शेषक्रियास्थितानां-
 पिंडविशुद्ध्यपेक्षया शेषक्रिया-प्रत्युपेक्षणास्वाध्यायादिका तस्यां ये स्थिता-आधितास्ते तथा तेषां, न तु तद्विकलानां, उक्तदोष-
 परिहारमात्रादेव, मूलाभावे उचरस्याकिञ्चित्कत्वादिति भावः, द्वेयो-ज्ञातव्यः । इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ एतदेवागमेन समर्थय-
 न्नाह-'संपे'त्यादि, 'संपत्ते' इत्यनेनादिपदेन "संपत्ते भिक्खकालम्भि, असंभंतो अमुच्छिओ । इमेण कमजोगेणं, भत्तपाणं गवे-
 सए ॥ १ ॥" इत्येतत्सूत्रमुक्तं, अत इत्यादिषु-एतत्प्रभृतिषु पिंडैषणाध्ययनगतवाक्येषु, आदिशब्दात् "पुरओ जुगमायाए" इत्यादि-
 सूत्रग्रहः, निदर्शितं-उक्तं, जिनादिभिरुक्तं शेषक्रियास्थितानामेव पिंडस्य शुद्धत्वं, यतः 'संपत्ते'चि सम्यक् प्रत्युपेक्षणाप्रमार्जनमात्रा-
 र्थपौरुषीकरणक्रमेण यः प्राप्तो भिक्षाकालस्तत्र भक्तपानं गवेषयेदिति व्याख्यातं, पिंडविशुद्ध्यर्थं चैतदिति, तथा 'पुरतो युगमात्रया
 दृष्ट्या चरे'दित्याद्यपीयसमितिमतो भिक्षाशुद्धिरिति दर्शनार्थमुक्तमिति, कथं निदर्शितमिदमिति, आह-प्रायः प्राचुर्येण प्रभूतसूत्रे प्वि-
 त्यर्थः, अथ भवत्वेवविधो विशुद्धः, किंत्वशुद्धोऽप्यसौ यतेप्राचुर्योऽस्त्विति, अत्राह-यतेश्च-साधोः पुनः 'एस'चि एष एव-विशुद्ध एव,
 अवधारणं च काकुपाठलभ्यं, पिंडो-भक्षं निदर्शितः, यतो न च-नैव अन्यथा-अशुद्धपिंडग्रहणतः हंदीत्युपदर्शने एतत्तु-यतित्व-
 मेव भवतीति, यदाह-'पिंडं अमोहयंतो अचरिची एत्थ संसओ नत्थि । चारिचम्भि असंते सन्वा दिक्खा निरत्थिय ॥ १ ॥ चि'
 अधवा यतेरेवैप पिंडो भवति, न-नैवान्यथा-यतेरन्यत्र एतत्तु-पिंडस्य पिंडत्वमेव स्यात् ज्ञानादिगुणसमुदायरूपभावपिंडहेतुभूत-
 स्यैव प्रधानपिंडत्वात्, अत एव च यतिमिक्षाया एव पिंडत्वेन रूढत्वात् । इति गाथार्थः ॥ ३१ ॥ 'द्रोपविशुद्धः पिंडो यतेरनुज्ञात'

रोमपरिणानंषि हु एतथं उयओगसुद्धिमाईहि । जायति तिविहणिमित्तं तत्थ तिहा वणिणयं जेण ॥ ३२ ॥
 भिग्गाममोडेयं अनियतलाभविमउत्ति एमादी । सव्वं चिय उवयन्नं किरियावंतमि उ जत्तिम्म ॥ ३३ ॥
 अण्णे भगंति समणादत्थं उदेसियादि संचाप । भिग्गवाए अण्डणं चिय विसेसओ सिट्ठगेहेसु ॥ ३४ ॥

इत्युक्तं, तत्परिज्ञानं च रूपं उग्रथस्य स्यादिति, अत्राह—‘दोसे’त्यादि, दोषपरिज्ञानमपि-गृहस्यकृतदूषणावगमः पुनः दृशब्दो वा-
 पयान्द्वारे यत्र विडम्पिते उपयोगो-मिश्राकाले तदनुब्रानायः कायोत्सर्गः साधुप्रसिद्धः तस्य शुद्धिः-निर्दोषता तदादिभिः कारणैः,
 आदिशुद्धाहर्गुनप्रश्लादिभिः, जायते-स्यात्, आह च-‘रमयइषविमण पासण मिय अमिप उवक्खडे तथा गहणं’ तथा ‘उग्गमं
 ते य पुच्छिन्ना, कस्मद्वा ? केण वा न्हं ? । सोउ निस्संकिंयं सुद्धं, पडिगाहेज्ज संजए ॥ १ ॥ ” अयं कस्मादेवमिति, अत्र आह-
 त्रिविधमिति त्रिप्रकारं परोक्षार्थज्ञानकरणं कायिज्ञानचनिरूपमानसिकमेवात् तत्रागमे त्रिधा-त्रिप्रकारं अतीतानागतवर्तमानभेदेन
 त्रिभि-उक्तमागमे येन कारणेन तेन कारणेनोपयोगशुद्ध्यादिभिर्दोषज्ञानं जायते । इति गार्थार्थः ॥ ३२ ॥ ‘यतरेव यथार्थः पि-
 ष्ठशब्दो गार्थी’त्युक्तं, अथ मिश्राशुद्धोऽप्येवमेवेति दर्शयन्नाह—‘भिग्गवे’त्यादि, मिश्राशुद्धोऽपि-मिक्षेति धननिरपि एवमिति-
 पिष्ठशब्द इव पिष्टेषु विषय इत्यर्थः, विशेषविषयत्वमेवाह-अनियतलाभविषयः-अप्रतिनियतभक्तादिप्राप्तिगोचरः, यतो गुणवद्यतरे-
 यानियतो लाभः स्यात्, इतिरुपदर्शने, एवमादि-एवंप्रभृतिकं ‘सव्वं चिय’चि’ संपत्ते भिग्गुशालंभि’ इत्यादिषु सूत्रेषु यो भि-
 क्षाशुद्धोऽनियतलाभार्थो व्याख्यातः, आदिशुद्धाचान्यदप्येवंप्रायशुक्तं, तत्सर्वमेव-समस्तमेव उपपन्नं-युक्तं, केत्याह-क्रियायति-
 सुमानुक्रियायुक्त एव यतौ-साधौ, तदन्त्यत्र ह्यनियतलाभादेश्यज्ञानमर्थमावित्वात् । इति गार्थार्थः ॥ ३३ ॥ यदुक्तं ‘एतद्दोषवि-

धम्ममहा आरंभो सिद्धुगिहत्थाण जमिह सन्वोऽवि । सिद्धोत्ति सेस भोयणवयणाओ तंतणीतीए ॥ ३५ ॥

तम्हा विसेसओ चिय अकयातिगुणा जईण भियलत्ति । एयमिह जुत्तिजुत्तं संभवभावेण ण तु अन्नं ॥ ३६ ॥
भणति विभिणणविसयं देयं अहिगिब एत्थ विण्णेओ । उद्देसिगादिचाओ ण सोऽवि आरंभविसओ उ ॥ ३७ ॥

शुद्धः पिंडो यतीनामनुज्ञात' इति, अस्यासंभवं परमतेन दर्शयितुमाह—'अण्णे' इत्यादि, अन्ये-अपरे भणन्ति-आहुः श्रमणा-
द्यर्थ-श्रमणसाधुपाखंडियावर्धकनिमित्तं, यत्कृतमिति शेषः, उद्देशिकादि-प्रागुक्तस्वरूपमशनादि, आदिशब्दान्मिश्रजातादिग्रहः,
तस्येति शेषः, संत्यागे-परिहारेऽभ्युपगम्यमाने, किमिति?, आह-मिक्षायै-समुदानार्थ अनटनमेव-मिक्षाकुलेष्वभ्रमणमेव, भवतां प्रा-
प्नोतीति शेषः, विशेषतो-विशेषेण पुनः शिष्टगेहेषु-विशिष्टकुलेषु । इति गाथार्थः ॥ ३४ ॥ कुत एतदेवमिति?, आह-'धम्ममे' इत्यादि,
धर्मार्थ-पुण्यार्थ आरंभः-आहारपारुषिययो व्यापारः शिष्टगृहस्थानां-स्मृत्याद्यनुसारिगृहिणां यद्-यस्मात् इहार्थदेशे सर्वोऽपि-स-
मस्तोऽपि, न तु कश्चिदेव, सिद्धः-प्रतिष्ठितः, इतिशब्दः समाप्तौ । अथ कुतोऽसौ सिद्ध इति?, अत आह-तंत्रनीत्या-शास्त्रन्यायेन, तंत्र-
नीतिसिद्धैरेव कुत इति?, आह-शेषभोजनवचनात् 'गुरुदत्तशेषं भुञ्जीत' इति स्मृतिभणनात् । इति गाथार्थः ॥ ३५ ॥ पूर्वपक्षं निग-
मयन्नाह—'तम्हे' इत्यादि, यस्मान्भ्रमणाद्यर्थः शिष्टगेहेषु पाकारंभः तस्मात् कारणात् विशेषत एव-एतस्मै साधवे इदं देयमि-
त्यादिलक्षणप्रकारेण अकृतादिगुणा-स्वयमकृताकारितासंकल्पितत्वगुणा यतीनां-साधूनां मिक्षा-पिंडः, इतिरूपप्रदर्शने, एत-
दिदं वस्तु इह पिंडविवारे युक्तिपुक्तं-उपपत्तिसंगतं, केन हेतुनेति?, आह-संभवभावेन-उत्कलक्षणेन मिक्षायाः संभवसद्भावात्, न
तु-न पुनः अन्यद्-अपरं सामान्यतोऽसंकल्पितवादिगुण मिक्षेति युक्तिपुक्तं संभवभावेन । इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ अत्रो-

संभवद् य एषोऽवि हु केसिचो स्रयगादिभावेऽवि । अविसेसुचलंभाओ तत्थवि तह लाभसिद्धीओ ॥३८॥

चरमाह—‘भण्णती’त्यादि, भण्यते-अभिधीयतेऽत्र समाधिः विभिन्नः-स्वभोज्यान्नविपयात् व्यतिरिक्तो विषयो-गोचरः
श्रमण्यादिर्यत्र देये तद्विभिन्नाविषयं ‘इहेतावत्कुटुम्बाद्यर्थं, एतावच्च श्रमणाद्यर्थं’ इत्येवंकल्पनया यत्संस्कृतमित्यर्थः देयं-दात-
व्यमदनादि अधिकृत्य-आश्रित्य अत्र षिडविचारे विज्ञेयो-ज्ञातव्यः उद्देशिकादित्यागः-उद्देशिकमिश्रजातप्रभृतिपरिहारः, न
तु-न पुनः स्मोचितो-गृहस्थापेक्षयाऽऽत्मयोग्य आरंभः-पाकण्यापारो विषयो-गोचरो यस्य त्यागस्य स स्वोचितारंभविषयः,
स्वार्थे पाके क्रियमाणे ‘इतः श्रमणादिभ्योऽपि दास्यते’ इत्येवंविकल्पितस्य न त्याग इति भावः, तुशब्दः पुनरर्थः, स च पूर्वं यो-
नित एवेति, इहार्थं श्लोकौ-‘विभिन्नं देयमाश्रित्य, स्वभोग्याद्यत्र वस्तुनि । संकल्पनं क्रियाकाले, तद् दुष्टं विषयोऽनयोः ॥ १ ॥
(पुण्यार्थयात्रदर्थिकाद्ययोरित्यर्थः) स्मोचिते तु यदारंभे, तथा संकल्पनं क्वचित् । न दुष्टं शुभभावत्वात्तच्छ्रद्धापरयोगवत् ॥ २ ॥’
इति गार्थार्थः ॥ ३७ ॥ न च स्वोचितारंभो न संभवत्येवेति वाच्यं, यत आह—‘संभवे’त्यादि, संभवति च-संभाव्यते पुनः
एषोऽपि स्वोचितारंभोऽपि, न केवलं धर्मार्थमेवारंभः, केषाञ्चित् श्रिष्टानां गेहेषु, कुत इति?, आह-सूतकादिभावेऽपि-ज्ञातसूतकप्रभृ-
तिरूदाननिषेधहेतुमद्भावेऽपि, आस्तां सूतकाद्यभौवे, अविशेषस्य पाकारंभस्य-यावतः सूतकाद्यभावे सूतकादात्रपि तावत्
एव उपरंभो-दर्शनमविशेषोपलंभस्तस्मात्, अयमभिप्रायः-यदि हि धर्मार्थमेव सर्वश्रिष्टानामारंभोऽभविष्यत्तदा दानानधसरेऽसौ
नामविष्यद् अल्पतरो वाऽमविष्यत्, न चैवं केषाञ्चिद्गृहेषुपलभ्यते, अतः संभवति स्वोचितारंभोऽपीति । अथ संभवतु स्वोचि-
तारंभः, न तु तत्र लाभः संभवति इति चेत्, नैवं, कुत इति?, आह-तत्रापि स्वोचितारंभेऽपि, आस्तां धर्मार्थरंभे, तथा-तेन प्रकारेणो-

एवंविहेसु पायं धम्ममद्वा नेव होइ आरंभो । गिहिंसु परिणाममेत्तं संतंपि य नेव दुद्धंति ॥ ३९ ॥

तहकिरियाऽभावाओ सद्धामेत्ताउ कुसलजोगाओ । असुद्धकिरियादिरहिगं तं हंसुचितं तदण्णं च ॥ ४० ॥

चित्यलक्षणेन लाभसिद्धेः-संविभागाचाप्तेः दृष्ट्यादिति, दृश्यन्ते हि स्वार्थोपरुल्लिप्तादपि प्रासादिकं यतये यच्छन्तः। इति गाथार्थः॥
॥ ३८ ॥ तदेवं 'तम्हा विसेसउच्चिय' इत्यादि पूर्वपक्षगायोक्तं दूषणमनन्तरगाथाद्वयेन परिहृत्य 'धम्मद्वा आरंभो' इत्यादिगाथोक्तमर्थं परिहरन्नाह—'एव'मित्यादि, एवंविधेषु-उक्तपकारेषु अतिनैपुण्याभावेन सूत्रकादिमावे तदभावे च निर्विशेषतयोपलभ्यमानपाकारंमेदित्यर्थः गृहिणिव्रति योगः प्रायो-राहुल्येन धर्मार्थ-श्रमगादिदानप्रपञ्चणनिमित्तं नैव भवति-स्यात् आरंभः-पाकमयुक्तिः गृहिणु-शिष्टगृहस्थेषु, ननु दानपरिणामाभाव एव शिष्टानां प्राप्त इत्याह-परिणामः-तदेवासाकमन्नादि भूमात् यत्साधु संविभज्यत इत्येवंरूपः पाककालेऽध्यवसायः स एव साधुदानार्थाधिरूपाकक्रियाविकलः परिणाममात्रं तत्पुनः सदपि-विद्यमानमपि, आस्तामविद्यमानं, चक्षुर्दः पुनरर्थः स च योजित एव, नैव दुष्टं-न साधुशालापिण्डदूपकं, पिण्डदोषे तस्यानधिकृतत्वात्, इतिशब्दः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ 'दानपरिणाममात्रं न दुष्ट'मित्युक्तं, अथ तस्यैवादुष्टतासाधनार्थमाह—'तदे'त्यादि, तथाक्रियाऽभावात्-तथाविधायाः श्रमणाद्यर्थिरभूपाया असत्क्रियाया अमद्भावात्, तदुचितमिति योगः, तथाविधक्रियाभित्तिमपि श्रद्धाविकलमनुचितमेव स्यादिति, अत आह—'सद्धामेत्ताउ'चि अन्तर्भूतभावप्रत्ययं चेदं, तत्र श्रद्धा-रुचिः सैव सामान्यभावे श्रद्धामात्रं तद्भावगतत्वं तस्मात् श्रद्धामात्रत्वादधिकृतदानपरिणामस्य, तथा श्रद्धामात्रमपि यत् कुशलं तदेवोचितं स्यादिति, अत आह—'इममत्रोणाउ'नि इदमप्यन्तर्भूतभावप्रत्ययमेवेति, अतः कुशलयोगत्वात्-प्रशस्तमनोज्यापास्त्वादस्य, इति प्रयो हेतुवः । अथ प्रति-

न नल्लु परिणाममेतत् पदानकाले असक्तियारहियं । गिहिणो तणयं तु जइ दूसइ आणाए पडिबद्धं ॥ ४१ ॥
 सिट्ठाचि य केइ इहं विसेसओ धम्मसत्थकुसलमत्ती । इय न कुणंतिवि अणहणमेवं भिक्खाए वतिमेत्तां ॥ ४२ ॥

ज्ञामाह-‘तं हंदुयियं’ति तदधिकृतं पाककाले गृहिणां दानपरिणाममात्रं हंदीत्युपप्रदर्शने उचितं-संगतं, न दुष्टमित्यर्थः, कथंभूतं ?
 किमिवेति?, आह-अशुभक्रियादिरहितं-अप्रशस्तकायचेष्टाप्रभृतिविकलं, आदिशब्दादथद्वादुष्टमनोयोगविकलतापरिग्रहः, तस्मात् पा-
 कुरुमीनदानपरिणाममात्राद् अन्यद्-अपरं तदन्यत्-साधुवन्दनमणिधानादि तद्वदिति दृष्टान्तः, यथा हि साधुवन्दनादि दानावसरकृतं
 पिण्डदूपणं न भवति एवमिदमपि दानाध्यवसानमिति गार्थार्थः ॥ ४० ॥ अन्तरोक्तमेवार्थं सविशेषमाह-‘ने’त्यादि, न खलु-नैव प-
 रिणाममात्रं-यतये दास्यामीति संकल्परूपं कर्तृभूतं, फ किंचिधं तदिति?, आह-प्रदानकाले-साधुदानावसरे असक्तियारहितं-अक्षितपि-
 द्दितादिद्वारेण जीवोपमर्दरूपाप्रशस्तव्यापाररहितं गृहिणो-गृहस्थस्य दायकस्येत्यर्थः ‘तणयं’ति सत्कं तुशब्दः पूरणार्थः यतिं कर्मता-
 पन्ने दूपयति-दूपणवन्तं करोति, क्रिभूतं यतिमिति?, आह-आज्ञायां-आप्तवचने प्रतिबद्धे-व्यवस्थितं, अन्यथाविधं दूपयत्यपि, आज्ञाया
 एव दोषव्यवबोहकत्वात् । इति गार्थार्थः ॥ ४१ ॥ अथ यदुक्तं ‘शिएगेहेषु भिक्षाया अनटनमेव प्राप्तं, तेष्वांभस्य धर्मार्थत्वादिति’
 तत्परिरहाद्-‘सिट्ठे’त्यादि, शिष्टा अपि-विशिष्टजना अपि, आसतामशिष्टाः, केचित्, न तु सर्वे एव, अनत्यर्थधर्मार्थिनोऽपरि-
 कलितवचिचक्षुषा वेति भावः, इय न कुणंतीति योगः, इह लोके विशेषतो-विशेषेण पुनः धर्मशास्त्रकुशलमतयः-धर्माभिधायिग्रन्थ-
 निपुणयुद्धयः ‘संयणंमि असुद्धं दोण्हइवि गेण्हंतदेंतयाणइहियं । आउरदिहंतेंणं तं चेव हियं असंथरणे ॥ १ ॥’ इत्येवंविधबोधवन्त
 इत्यर्थः, इति-एवं धर्मार्थभारं न कुर्वन्त्यपि-न विदधति, अपिशब्दः संभावने, ‘एवं’ति एवं स्थिते वस्तुनि अनटनं-अभ्रमणं मि-

दुष्करयं अह एयं, जइधम्मो रो चिय पसिद्धं। किं पुण? एस पयत्तो, मोक्खफलत्तेण एयस्स ॥ ४३ ॥
भोगंमि कम्मवाचारवारतोऽवित्थ दोसपडिसेहो। नेओ आणाजोएण कम्मणो चित्तयाए य ॥ ४४ ॥

धायै-समुदानार्थं शिष्टगेहेषु प्राप्तमिति भवृक्तं परेण तत् 'वदगेचं'ति वाङ्मात्रं-वचनमेव अर्थशून्यं, तत्साधकयुक्तेनैकान्तिकत्वात्।
इति गाथार्थः ॥ ४२ ॥ एवं निराकृतपक्षस्य परस्य तननावकाशमाशङ्क्य परिहरन्नाह--'दुक्के'त्यादि, दुष्करमेव दुष्करकं-कष्टसाध्यं
अथेति-एवं चेन्मन्त्र्यसे एतत् अशङ्कन्निष्ठाविशिष्टाग्रहणमिति, सत्यं, किं तु यतिधर्मः-सर्वः साध्याचारः दुष्कर एव-कष्टक्रिय एव
इति प्रसिद्धं-ह्ययाते 'तरियक्को भ' सध्वत्तो वाहु'है' भोगो गदहल्लोलो। नीरायवालुयाए चावेयन्वो सया कवलो ॥१॥" इत्या-
दिवचनात्, ततः का भिक्षाग्रहणे प्रति निरोपचिन्तेति?, यदि दुष्करतदा किमनेनेति चेदिति?, आह-किं पुनः एषः-अन्तरोक्तः
प्रयत्नो-विशुद्धपिण्डाग्रहणोद्यधो धतिशोभेतिभते', मोक्षः फलमस्येति मोक्षफलस्तद्भावस्तत्त्वं तेन मोक्षफलत्वेन एतस्य यतिधर्मस्य, न
हि मोक्षलक्षणं महाफलं महाप्रथरनमन्तरेण साधयितुं शक्यत इति भावना। इति गाथार्थः ॥४३॥ नन्वेतावानशुद्धपरिहारप्रयत्नो
न युक्तो, यतः कर्मपारतन्त्र्येण तद्भोगेऽपि साधोर्न दोषः, कर्मण एव तत्रापराधादिति कर्मवादिमतमाशङ्क्याह--'भोगंमी'त्यादि,
भोगे-भोजने, अशुद्धाश्वस्येति गम्यते, कथमिति?, आह-कर्मग्यापारदारतोऽपि-अज्ञानादिजनकज्ञानावरणादिलक्षणकर्मसामर्थ्यद्वारे-
णापि अत्र भोजकसाधौ दोषप्रतिषेधो-निर्दोषता क्षेयः-अवसेयः आज्ञायोगेनैव-आप्तवचनसंबन्धेनैव, न तु कर्मप्रवर्तितत्त्वेनेति, इह
चावधारणं काकुपाठात्प्रतीयते, भवति चाज्ञायोगे दोषनिषेधः, यदाह--'ओहो सुओवउचो सुयनाणी जइवि गिण्हह असुद्धं। तं केवली-
वि सुंजइ अपमाण सुपं भवे इहरा ॥ १ ॥" 'ओहो'ति ओषतः-तथा कर्मणो-भोगप्रवर्तकस्य चित्रतया-विचित्रत्वेन, तद्धि कर्म

इहारा ण हिंसगस्सऽपि दोमो पिसियादिभोत्तु कम्मओ। जं तस्मिद्धिपसंगो एयं लोगागमविरुद्धं ॥ ४५ ॥
ता तहसंरूपो चिय एत्थं दुट्ठोत्ति इच्छियञ्चमिणं। तदभावपरिणणं उवओगादीहि उ जतीण ॥ ४६ ॥
निहिमाह भयपहवा उग्गमउप्पायणेसणादोसा। एए तु मंडलीए जेपा संजोयणाईया ॥ ४७ ॥

कुशलानुगन्धीनरच, तत्र यत्कुशलानुबन्धि ततो भोगप्रवृत्तायपि परिणामविशेषाद्दोषनिषेध इति, चशब्दः समुच्चयार्थः। इति गा-
धार्यः ॥ ४४ ॥ कर्मतः प्रवृत्तौ दोषाभावाभ्युपगमेऽतिप्रमङ्गदर्शनायाह—‘इहरे’त्यादि, इतरथा-अन्यथाऽन्ययोगमन्तरेणैव कर्म-
रत्नायानन्वेन दोषनिषेधाभ्युपगम इत्यर्थः, किं स्यादिति?, आह-न-नैव हिंसकस्यापि-जीवहन्तरपि, आत्मा हिंसकस्य, दोषो-दूषणं
कर्मसंन्यन्थनं स्यात्, किंभूतस्येति?, आह-पिशितादिभोक्तुः-मांसमद्यप्रभृति क्लृप्तभक्ष्यभोजकस्य अथवा पिशितादि भोक्तुं हिंसकस्य,
अनेन चात्रायुक्तस्य निर्दोशस्त्वमेवेत्युक्तं, आह च-‘जा जयमाणस्म भवे विराहणा मुत्तविहिंसमगस्म। सा होह निजरफला अञ्ज-
त्यविमोहिमुत्तम्म ॥ १ ॥’ चि, कुत एतदेवमिति?, आह-कर्मतः-ज्ञानावरणचारित्र्यमोहादिकर्ममार्थ्यात् हिंसाभ्युपगमे यद्-यस्मात्
कारणान् तत्सिद्धिप्रसंगः-हिंसायां पिशितादिभोजने च दोषनिषेधप्रतिष्ठाप्रसक्तिः, भवतु हिंसादिप्रसंगः को दोष इति?, आह-एतद्-
हिंसासांगमद्यगादि लोकागमविरुद्धं-विशिष्टजनसिद्धान्तव्यवहाराभ्यां बाधितं, तथाहि-न नामास्तिका हिंसादिकं प्रायः समनुम-
न्यते। इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ एवं प्रासंगिकमभिधाय प्रकृतं निगमयन्नाह—‘ते’त्यादि, ‘ता’ इति यस्मात्स्वार्थरिभोऽपि संभवति
तस्मात्कारणान् तथासंरूप एव-पाककाले इदं साधूनामेतावचास्माकमन्नमित्यादिरूपाभिप्राय एव अत्र पिडविषये दृष्टो-दोषवान्
साधुपरिहारविषयः इतिरूपप्रदर्शने एष्टव्यं-मन्तव्यं इदमेतद्वस्तु, अथ कथं गृहिसत्त्वं विधिसंकल्पमात्रपरिज्ञानं तत्परिहाराधिनां

‘संयोजना पमाणे इंगाले धूम कारणे चेव । उवगरण अस्तपणे सयाहिरुमंतरा पढमा ॥ ४८ ॥
बत्तीस कवल माणं रागदोसेहि धूमइंगालं । वेयावघादीया कारणमविद्धिमि अइयारो ॥ ४९ ॥

छत्रस्यसाधूनां भवतीति, आह तदभावपरिज्ञानं तु-उक्तलक्षणसंक्रल्पामद्भावज्ञानं पुनः उपयोगादिभिः-उपयोगकाले निमित्तशुद्ध्यादि-
भिर्भयति, आदिशब्दात्प्रभादिप्रहः, तुशब्दः पुनरर्थः स च प्रागेव योजितः, यतीनां-साधूनां । इति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ उद्गमा-
दयो दोषा यत्प्रभवत्सदर्थयश्चाह—‘गिह्मी’त्यादि, गृहिसाधूभयप्रभवा-दायकयतिवदुभयसमुत्थाः क्रमेण उद्गमोत्पादनैषणादोषा
उक्तलक्षणा भवन्ति, एतेषां च तत्प्रभवत्वं पूर्वोक्तव्याख्यानानुसारेणावगन्तव्यं, एते तु-एते पुनः वक्ष्यमाणाः संबन्ध्या-भोजन-
संबन्ध्या द्वेया-ज्ञातव्याः संयोजनादिकाः-संयोजनाप्रभृतयः । इति गाथार्थः ॥ ४७ ॥ तानेवाह—‘संयोजे’त्यादि, संयोजना-भ-
क्तादेर्गुणान्तरोत्पादनाय यत् द्रव्यान्तरमीलनं, प्रमाणं-कवलादिभिर्भोजनपरिमाणं, तच्च भोजनदोषो भवति अतिक्रम्यमाणं, तथा
चारित्र्येन्धनस्यांगारस्येव कारणमिति विग्रहे “कारिते-पुंसि संज्ञार्या गः (घः) प्रायेण” (३-३-११८ पा)” इति घे च कृते अङ्गार इति
चारित्र्येन्धनदहनमित्यर्थः, तथा चारित्र्येन्धनस्य धूमवत् इव कारणमिति विग्रहे कारिते घे मतुल्लोपे च धूम इति, चारित्र्येन्धनस्य
धूमायमानतेत्यर्थः, तथा कारणं-भोजने हेतुः, एतस्य च दोषत्वमनाश्रीयमाणत्वात्, चेवेति समुच्चयार्थः, एवमेते पञ्च भवन्ति, त-
त्रोपकरणे-बस्त्रादौ मत्तपाने च-आहारे विषयभूते भवति, सा च सह बाह्याऽभ्यन्तरा भवति प्रथमेति-संजलीदोषाणां मध्ये
आधा, आधावेवोपन्यस्तत्वात्, संयोजनेत्यर्थः, तत्र बहिरूपकरणसंयोजना उपकरणं गवेषयत एव साधोभोः लपट्टकप्राप्तौ विभूषा-
प्रत्ययमन्तरकल्पं याचयित्वा परिशुद्धानस्य भवति, अन्तरूपकरणसंयोजना वसतवागत्य तथैव परिशुद्धानस्य, बहिर्भक्तपानसंयो-

॥३॥ चारित्र्यरूपाणि तत्कारणानि वा समासतः-संक्षेपेण वक्ष्ये-भणिष्यामि, केषां संव-

ताम् परिमाणं । तान् सुविहितानां-सदनुष्ठानानां गुरूपदेशानुसारण-जननादि-प्रयत्नादु-
 'सीलं' त्यादि, शीलांगानां-चारित्रांशानां सहस्राणि अष्टादश अत्र श्रमणार्थं प्रयत्ने वा
 मन्ति स्युः नियमेन-अर्चयंत्या, न न्यूनान्यधिकानि चेति भावः, कथमिति ? आह-भावेन-परिणामेन, बहिर्दृश्या तु कल्प्यप्रतिपे-
 चायां न्यूनान्यपि स्युर्गति भावः, केषामिति ? आह-श्रमणानां-यतीनां, न तु श्रावकाणां, सर्वविरतावेव तेषामुक्तसंख्यावतां संभा-
 व, अथवा भावेन श्रमणानां, न तु द्रव्यश्रमणानां, तेषामपि किंविधानामिति ? आह-अखण्डचारित्र्ययुक्तानां-सकलचरणोपेतानां, न तु
 दर्पप्रतिपेयया खंडितचरणांशानां, नन्वखंडचरणा एव सर्वविरता भवन्ति, तत्खंडनेऽसर्वविरतत्वप्रसंगात्, तथा "पण्डिवज्र अह-

पयं णाऊणं जो सब्बं चियं सुत्तमाणतो कुणति । काउं संजमकायं सो भवविरहं लहुं लहति ॥ ५० ॥

॥ पिंडविधी समत्ता ॥ १३ ॥

जना मिश्रामद्वतो दुग्धदध्यादिलाभे गुडादि प्रक्षेपयतः, अन्तर्भक्तपानसंयोजना पुनः पात्रे मुखे च स्यात्, तत्र पात्रे मंडकगुड-
घृतादिर्लोभेज्य भक्षयतः, एतान्येव सुरप्रक्षेपेण संयोजयतो मुखसंयोजना । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ अथ प्रमाणादिलक्षणमाह-
'चत्ती'त्यादि, द्वात्रिंशत्संख्याः 'कवल'चित् प्रथमावबुवचनान्तत्वात् कवला-ग्रासाः मानं-प्रमाणं भोजनस्य, कवलाथ कुकुट्यण्डकमा-
नाः, इदं च पुरुषापेक्षया प्रमाणं रुयपेक्षया त्वष्टाविंशतिः, यदाह-'वत्तीसं किर कवला आहारो कुच्छिपूओ भणिओ । पुरिसस्स महि-
लियाए अहानीसं भवे कवला ॥ १ ॥' अथवोदरमागपेक्षं प्रमाणं, यदाह-'अद्धमसणस्स सव्वंजणस्स कुञ्जा दवस्स दो भाए ।
वाउपवियारणहु । छब्भायं ऊणयं कुञ्जा ॥ १ ॥' तथा रागद्वेषाभ्यां-प्रेमाप्रेमाभ्यामाहारविषयाभ्यां 'धूमहंगाल'त्ति समाहारद्वन्द्वात्
यथाऽऽमत्तिन्यायाच्च द्वेपादू मो रागादङ्गारो भवति, चारित्रेन्यनस्य धूमायमानताकरणमङ्गारकरणं चेति, तथा वैयायुस्यादयः-आचार्या-
दिप्रतिपत्तिकरणप्रभृतयः पद् पदार्थाः, आदिद्वन्द्वस्य प्रकारार्थत्वाद्देनादय इति द्रष्टव्यं, यदाह-'वैयण वैयावचे हरिपट्टाए य संजम-
ट्टाए । तह पाणवत्तियाए छहं पुण धम्मचित्ताए ॥ १ ॥' किमिति ? आह-कारणं-हेतुः भोजनस्य, एतानि विना न भोक्तव्यमित्यर्थः,
अथ प्रमाणकारणयोः कथं दोषतेति चेदत आह-अविधो-अतिक्रमे अतिचारो-दोषः स्यात् । इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ अथ पिंडमक-
रणमुपसंहरम् पिंडविशुद्धिफलमाह-'एय'मित्यादि, एतत् पूर्वोक्तं पिंडविधानं ज्ञात्वा-अवगम्य यः कोऽपि साधुः सर्वमेव-निःशे-
षमेव सप्तचत्वारिंशदोषवर्जनेन सूत्रमानतः-आप्तवचनं प्रमाणीकृत्य करोति-विंधेचे, अनेन मोक्षार्थिनः सर्वविद्वच्चैनैकशरणतां दर्श-

यति, कृत्वा-विधाय संयमप्रधानः कायः-शरीरं संयमस्य वा कायो-राशिः संयमकायस्तं स साधुः भवविहङ्ग-संसारविच्छेदं लभ्यते-
 शीघ्रं लभते-प्राप्नोति, भवविरहोपायत्वेन संयमकायस्य सर्वविदा दृष्टत्वादिति गाथार्थः ॥ ५० ॥
 इति पिंडविधिप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥ १३ ॥

॥ अथ चतुर्दशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ २४ ॥

नमिळण वद्धमाणं सीलंगाई समासओ वोळ्छं। समणाण सुविहियाणं गुरुवएसाणुसारेणं ॥ १ ॥
 सीलंगाण न्हस्सा अट्टारस एत्थ होति नियमेणं। भावेणं समणाणं अखंडचारित्तजुत्ताणं ॥ २ ॥

अनन्तरं पिंडविशुद्धिरुक्ता, सा च शीलंगमेव स्यादिति शीलंगप्रकरणमारिप्सुर्मङ्गलादिप्रतिपादनायाह—‘णमी’त्या-
 दि, नत्वा-प्रणम्य वर्धमानं-महावीरं शीलंगाणि-चारित्रांशरूपाणि तत्कारणानि वा समासतः-संधेयेण वक्ष्ये-भणिष्यामि, केषां संय-
 मधीनि तानीति ?, आह-श्रमणानां-यतीनां सुविहितानां-सदनुष्ठानानां गुरूपदेशानुसारेण-जिनादिवचनानुवृत्त्या। इति गाथार्थः ॥ १ ॥
 शीलंगानां तावत् परिमाणमाह—‘सीलंगे’त्यादि, शीलंगानां-चारित्रांशानां सहस्राणि अष्टादश अत्र श्रमणधर्मे प्रवचने वा
 भवन्ति स्युः नियमेन-अवश्यं तया, न न्यूनान्यधिकानि चेति भावः, कथमिति ?, आह-भावेन-परिणामेन, बहिर्दृष्ट्या तु कल्प्यप्रतिपे-
 चायां न्यूनान्यपि स्युरिति भावः, केषामिति ?, आह-श्रमणानां-यतीनां, न तु श्रावकाणां, सर्वविरतावेव तेपागुक्तसंख्यावतां संभवा-
 त्, अथवा भावेन श्रमणानां, न तु द्रव्यश्रमणानां, तेपामपि किंचिधानामिति ?, आह-अखण्डचारित्र्ययुक्तानां-सकलचरणोपेतानां, न तु
 दुर्बलप्रतिषेधया खंडितचरणानां, नन्यखंडचरणा एव सर्वविरता भवन्ति, तत्खंडनेऽसर्वविरतत्वप्रसंगात्, तथा ‘पडिक्ख अह-

जोए करणे सण्णा इंदियभूमादिममणधम्मे य। सीलंगसहस्साणं अट्टारसगस्स निष्फत्ती ॥ ३ ॥

करणादि तिप्पि जोगा मणमादीणि उ हवंति करणाइं। आहारादी सण्णा चउ सोयाइंदिया पंच ॥ ४ ॥

भोमादी णव जीवा अजीवकाओ उ समणधम्मो उ। भंतादि दसपगारो एव ठिए भावणा एसा ॥ ५ ॥

क्रमइ पंच" इत्यागमप्रामाण्यात् सर्वविरतः पञ्चापि महाव्रतानि प्रतिपद्यते, अतिक्रामति च पञ्चाप्येव, नैककादिकमिति कथं सर्व-
विरतं देशखंडनमिति? अत्रोच्यते, सत्यमेतत्, किं तु प्रतिपत्त्यपेक्षं सर्वविरतत्वं, परिपालनापेक्षया त्वन्यथाऽपि संज्वलनकपायोदया-
रस्याइ, अत एवोक्तं—“सर्व्वेऽपि य अइयारा संज्वलणाणं तु उदयओ होंति” इति, अतिचारा हि चरणे देशखंडनारूपा एवेति, तथै-
कप्रतातिक्रमेण सर्वातिक्रम इति यदुक्तं तदपि वैवक्षिकं, विवक्षा चेयम्—‘छेयस्स जाव दाणं ताव अइक्कमइ नेव एगंपि। एगं अइ-
क्कमतो अइक्कमे पंच मूलेणं ॥ १ ॥’ एवमेव हि दशविधप्रायश्चित्तविधानं सफलं स्यात्, अन्यथा मूलाद्येव तत् स्यात्, व्यवहार-
नयतश्चातिचारसंभवः, निश्चयतस्तु सर्वविरतताया मंग एव। इत्थलं प्रसंगेन। इति गाथार्थः ॥ २ ॥ कथं पुनरैकविधस्य शील-
स्यान्नामष्टादश सदस्राणि भवन्तीति? आह—‘जोए’ इत्यादि, योगे—व्यापारे विषयभूते करणे—योगस्यैव साधकतमे संज्ञादीनि चत्वारि
पदानि द्वन्द्वकत्ववन्ति तत्र संज्ञासु—येतनाविशेषभूतासु इन्द्रियेषु—अक्षेषु, भूम्यादिषु—पृथिव्यादिजीवकायेष्वजीवकाये च, भ्रमणधर्मं च—
धांत्यादौ शीलंगसहस्राणां प्रस्तुतानां अष्टादश परिमाणमस्य घृन्दस्येत्यष्टादशकं तस्य निष्पत्तिः—सिद्धिर्भवति। इति गाथार्थः ॥ ३ ॥
योगादीनेव ग्याख्यातुमाह—‘करणे’ त्यादि, ‘करणाइ’ चि स्रतत्वात् करणादयः—करणकारणानुमतयः प्रयो योगा भवन्ति, तथा मन-
आदीनि तु—मनोवचनकायरूपाणि पुनः भवन्ति—स्युः करणानि त्रीण्येव, तथा आहारादयः—आहारप्रयमैश्वर्यपरिग्रहविषया वेदनी-

ण ऋरति मणेणाहारसण्णाविप्पज्जहगो उ णियमेण । सोऽइदियसंबुद्धो पुढविक्कागआरं न गंतिजुओ ॥ ६ ॥
इय मइवादिजोगा पुढविक्काए भवंति दस भेया । आउह्वागदीसुवि इय एते णिडिंयं तु संगं ॥ ७ ॥

यमय (वेद) मोहलोमरूपायोदयसपाद्या-यवसायविशेषरूपाः 'चउ'चि चान्नः संख्या भवन्ति, तथा श्रोत्रादीनि-श्रोत्र-गधुर्धर्माणामनस्प-
र्शानि इन्द्रियाणि पञ्च भवन्ति इति ॥ ४॥ तथा भूम्यादयः-पृथिव्यसेजोवायुवनरस्पतिद्वित्रिचतुष्वेन्द्रियानां जीवा-जीवकायाः
अग्नीवकायस्तु-अजीवराशिः पुनर्दशमो यः परिहार्यतयोक्तः, स च महाधनानि वस्त्राणाणि विरुद्धहिण्यदोनि च, तथा पुस्त-
कानि तूलाद्यप्रत्युपेक्षितानि प्रावारगदिदुष्प्रत्युपेक्षितानि कौद्रवादितृणानि अजादिचर्मणि चागमप्रसिद्धानीति, तथा अम-
णधर्मस्तु-यतिधर्मः पुनः क्षान्त्यादिः-क्षान्तिमार्दवार्ज्यमुक्तितपःसंयममत्यशौचाकिंचन्यग्रदाचर्यरूपो दशप्रकारो-दशविध इति,
'एव'चि एवं उक्तन्यायेन स्थिते-औत्तरार्धयेण पट्टकादौ व्यपस्यिते त्रित्रिचतुष्वेदश दशमंरूपे मूलपदकलापे भावना-भंगरूपकावना-
पया-अनन्तरवक्ष्यमाणलक्षणा । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ५ ॥ तमेवाह- 'जे'त्यादि, न करोतीति कारणलक्षगः प्रथमयोग उपात्तः, मन-
सेति प्रथमकरणं, 'आहारसन्नाविप्पज्जहगो उ'चि आहारसंज्ञाविप्रहीणः, अनेन च प्रथमसंज्ञा, तथा नियमेन-अवश्यतया श्रोत्रेन्द्रि-
यसंयुतो-निर्द्वारागादिमच्छ्रोत्रेन्द्रियप्रवृत्तिः, अनेन च प्रथमेन्द्रियं, एवंविधः सन् किं न करोतीति ?, आह-पृथ्वीकायारंभं-पृथ्वी-
जीवहिंसां, अनेन च प्रथमजीवस्थानं, क्षान्तियुतः-क्षान्तिसंपन्नः, अनेन गथप्रथमणधर्मभेद इति, तदेवमेकं शीलाङ्गमाविभावित-
मिति गाथार्थः । ६॥ अथ शेषाणि तान्यतिदेशतो दर्शयन्नाह- 'इये'त्यादि, 'सोह'मित्यादि, 'एय'मित्यादि, इति-अनेनैव पूर्वो-
क्ताभिलाषेन मार्दवादियोगात्-मार्दवार्ज्यगदिपदमंयोगेन पृथ्वीकायमाश्रित्य पृथ्वीकायनमारंभमित्यभिलाषेनेत्यर्थः

सोऽदिगुण एगं सेसेहिवि जं इमं तंओ पंच । आहारसणजोगा इय सेसाहिं सहस्सबुगं ॥ ८ ॥
 एगं मणेण चइमादिप्पु एयंति उस्सहस्साहं । ण करइ सेसेहिंवि च एए सन्वेडवि अट्टारा ॥ ९ ॥
 तत्थ इमं विण्णोयं अइदंपज्जं तु बुद्धिमंतेहिं । एक्कंवि सुपरिसुदं सीलंगं सेससन्भावे ॥ १० ॥

ममन्ति-स्युः दश मेदा-दश शीलविकल्पाः, अष्कायादिष्वपि नवसु स्थानेषु, अपिशब्दो दशेत्यस्येह संबन्धनार्थः, इति-अनेन क्रमेण एते सर्वेऽपि मेदाः 'विहितं तु' चि प्राकृतत्वात् विहिताः पुनः सन्तः अथवा विहितं-पिठमाश्रित्य श्रुतं-श्रुतसंख्याः स्युरिति ॥ ७ ॥ भोत्रेन्द्रियेनेतच्चतुं दन्धं, शेषैरपि चक्षुरिन्द्रियादिभिः यद्-यस्मात् इदं श्रुतं प्रत्येकं लग्न्यते ततो मीलितानि पंच श्रुतानि स्युः, एतानि चाहारमंज्ञायोगाछन्धानीति, एवं शेषाभिस्तिष्ठन्ति, एवं च सर्वमीलने सहस्रद्वयं स्यादिति ॥ ८ ॥ एतत्सहस्रद्वितयं मनसा लब्धं, 'वइमाइप्पु' चि वागाधोः-वचनकाययोः प्रत्येकमेतत्-सहस्रद्वयं इति-एवं पद सहस्राणि न करोतीत्यत्र करणपदं स्युः, शेषयोरपि च-कारणानुमत्योरित्यर्थः पद पद सहस्राणि स्युः, एतेऽनन्तरोक्ताः सर्वेऽपि शीलमेदाः विहिताः सन्तः 'अट्टार' चि प्राकृतत्वादष्टदश सहस्राणि भवन्तीति गाथात्रयार्थः ॥ ९ ॥ नन्वेकयोगे एवाष्टादश सहस्राणि स्युः, यदा तु द्वयादिमयोगजन्या इह विध्यन्ते तदा बहुतराः स्युः, तथाहि-एकक्यादिसंयोगेन योगेषु सप्त विकल्पाः, एवं करणेणु, संग्राह पञ्चदश, इन्द्रियेषु एकत्रिंशदधिकं सहस्रं, एवं धर्मादिष्वपीति, एषां च राशीनां परस्परसंख्यासे द्वे कोटीसहस्रे त्रीणि कोटीशतानि चतुरशीतिः कोटीनां एकरूपश्चाद्यल्लुषाणि त्रिपष्टिसहस्राणि द्वे श्रुते पञ्चषष्टिभेति २३८४६२६३२६६, उतः किमष्टादशैर भदसाण्णुक्तानि ?, उच्यते, यदि श्रावकधर्मवदन्यतरमंगकेन सर्वविरातिप्रतिपत्तिः स्यात्तदा युज्येतैतद्वर्णनं, न चैवं, एकत-

एकौ वाऽऽयमसोऽसंख्यमपससंगओ जह तु । एतं पि तहा जेयं सतत्तचाओ इहरहा उ ॥ ११ ॥

रस्यापि शीलान्नविकल्पस्य शेषसद्भावा एव भावात्, अन्यथा सर्वविरतिरेव न स्यादिति, एतदेवाह—‘एतत्थे’त्यादि, अत्र—एषु शीलान्नेषु इदं चक्षुषमाणं विज्ञेयं—ज्ञातव्यं ‘अद्वयं’ इति इदं परं—प्रधानमत्रेतीदं परं तद्भावा एतदपर्य—उच्यं, तुशब्दः पुनाशब्दार्थः, तद्भावनाना चैवम्—शीलांगसहस्राण्यष्टादश भवन्ति, एतदपर्यं पुनरेष्विदं ज्ञेयं बुद्धिमद्भिः—बुधैः, किं तदिति १, आह—एकमपि, अपिशब्दोऽहं न्यपि, सुपरिशुद्धं—निरतिचारं शीलान्गं—चरणांशः शेषसद्भावे—तदन्यशीलांगसत्तायामेव, तदेवं समुदितान्येवैतानि भवन्तीति न ह्यादिसंयोगभंगकोपादानं, अपितु सर्वपदन्त्यभंगस्येयमष्टादशसहस्रांशोक्ता, यथा त्रिविधं त्रिविधेनेत्यस्य नवांशेति, इह च सुपरिशुद्धमिति विशेषणाद्व्यवहारनयमतेनापरिशुद्धानि पालनायामन्यतरस्याभावेऽपि स्युरिति दर्शितं, एवं हि संज्वलनोदपक्षरितार्थो भवति, चरणैकदेशभंगहेतुत्वात्तस्य, अत एव यो मन्यते ‘लवणं भक्षयामी’ति तेन (मुनिना) “मनसा न करोत्याहारसंज्ञाविहीनो रमनेन्द्रियमंभुतः पृथ्वीकायसमारंभं मुक्तिसंपन्न” इत्येतदेकं तद्वयं, तद्वगे च प्रतिक्रमणादिप्रायश्चित्तेन शुद्धिः स्यात्, अन्यथा मूढेनैव स्यात् । इति गाथार्थः ॥१०॥ अनन्तरगाथार्थं समर्थयन्नाह—‘एकौ वै’त्यादि, एकोऽपि, आत्मा मनेकः, आत्मप्रदेशो—जीवांशः अप्रमत्तेयप्रदेशमंगत एव—संख्यतीर्ताश्चममन्वित एव भवति, तस्य तत्तास्यभावत्वात्, यथा—यद्वत्, तुशब्द एवकारार्थः यत्रयोमत्र दर्शित एव, एतदपि शीलान्गमपि तथा—तद्वत् शेषशीलांगसमन्वितमेव ज्ञेयं—ज्ञातव्यं, शेषानयेधस्वे तस्य को दोष इति १, आह—स्वतन्त्रत्यागः—मर्मविरतिलक्षणशीलांगमहानिः स्यात् इतरथा तु—एकतायां पुनरित्यर्थः, समुदितानि ज्ञेयानि सर्वविरतिशीलांगमापाद्यन्ते, अन्यथा पुनः सर्वविरतिशीलांगत्वं त्यजन्तीति भावना । इति गाथार्थः ॥११॥ इदमेव समर्थयन्नाह—‘जम्हे’-

जमहा समगमेनपि सन्वसायल्लयागविरई उ । तत्तेजेगसरूनं ण स्यंडरूवत्तणमुदेह ॥ १२ ॥

एयं च एत्थ एवं विरतीभायं पडुच्च दईडवं । न उ चज्झंपि पवित्ति जं सा भावं विणावि नवे ॥ १३ ॥

जह उस्सगंमि ठिओ खित्तो उदयंमि केगति तवस्सी । तच्चहपयत्त हायो अचलियभावोऽपवत्तो तु ॥ १४ ॥

त्यादि, यस्मात्कारणात् समग्रं-परिपूर्णमेव सर्वदेशिकमित्यर्थः एतदपि शीलं, न कैवल्यमात्मा समग्रः सन्नात्मा स्यात्, सर्वमाव-
द्ययोगविरतिः-समस्तपापव्यापारनिवृत्तिर्भवति, तत्समावमेवेत्यर्थः तुल्यं एवकाराण्यो योजिनश्च, तथा च तत्त्वेन-सर्वनिवृत्ति-
रूपत्वेन हेतुना एकरूपं अष्टादशमहत्सांशमेव, अन्यथा सर्वविरतिस्वायोगात्, न खंडरूपं-एकाग्रं शैवकथं उपैति-उपयातीति,
प्रयोगोऽय-यद्यदेष्टव्या स्वतन्त्रं लभते तत्तद्व्यवस्थायां तत्र भवति, यथा प्रदेशहीन आत्मा, यथा वा शतमेरुचभावे, लभते
च सर्वस्वांशापेक्षया सर्वविरतिः स्वतन्त्रं, अत एकादिशीलांगविकलोऽसौ न भवतीति गार्थार्थः ॥ १२ ॥ उक्तार्थ एव विशेषा
भिधानायाह-'एव'मित्यादि, एतच्च-एतत्पुनः शीलं अत्र शीलांगप्रक्रमे एवं-अखंडरूपं विरतिभवं-सावद्ययोगविरमणपरिणामं
प्रतीत्य-आश्रित्य द्रष्टव्यं-क्षेयं, न तु-न पुनः गच्छामपि-रूपगच्छासंबन्धिनीमपि अपिशब्दः समुच्चये प्रवृत्ति-चेष्टां, कृत एतदेव-
मिति १, आह-यद्-यस्मात् गच्छा प्रवृत्तिः भावं-अव्यवमायं विना-श्रन्तरेणापि अपिशब्दाद्भावेन सदापि भवेत्-स्यादिति गार्थार्थः
॥ १३ ॥ एतदेव दर्शयन्नाह-'अहे'त्यादि, यथेत्युपपदर्थेने उत्सर्गे-कायोत्सर्गे स्थितो-व्यवस्थितः क्षिप्तः-प्रक्षिप्तः उदके-नद्या-
दिगले नेनचित् प्रत्यनीकेन तपस्वी-साधुः गच्छित्, तद्वधप्रवृत्तकायोऽपि-उद्धर्हिमानव्यापृतदेहोऽपि, आस्तामन्यः, अचलितस्म-
भावः-तामायिरादम्रष्टाध्यवमायः सन् अप्रवृत्तस्तु-उद्धर्तुं तत्ततोऽव्यापृत एव, यदाह-'आया' चेन अहिमा आया हिमनि

तुवं चिय मञ्जुत्थो आणाओ कत्थई पयहुंतो । सेहगिलाणाददा अपवत्तो चेय णायन्वो ॥ १५ ॥

आणापरंततो सो मा पुण सञ्चण्णुवयणओ चेव । गंगंतहिया चेजगणातेणं सञ्चजीयाणं ॥ १६ ॥

भावं विणापि तुवं ह्येति पवची ण चाहते एसा । सञ्चत्थ अणभिसंगा विरतीभावं सुसाहुस्सम ॥ १७ ॥

निच्छओ एसो । जो होइ अपमत्तो अहिसओ हिसओ इयरो ॥ १८ ॥ इति गाथार्थः ॥ १८ ॥ एवं तावत् 'परवशस्य ग्राह्या चेष्टा न हिंसाहेतु'रित्युक्तं, अथ स्मशस्यापि तामाह, अथवा पूर्वगाथायां दृष्टान्त उक्तः, अथ दृष्टान्तिरुक्ताह—'एव'मित्यादि, 'एवं चिय'चि एवमेव—उदकक्षिप्त इव मध्यस्थः—सामापिरुस्थः सन् साधुः आज्ञातः—आप्तवचनात् "श्रुत्वात्थ संजमं संजमाओ अप्पाणमेव रक्खे-ज्जा । मुचइ अइवायाओ पुणो विसोही न याविइ ॥ १९ ॥" इत्येवंरूपात् कचिदपि द्रव्यहिंसादौ प्रवर्तमानो-व्याप्रियमाणः, किमर्थमिति ? आह शैथिलानाद्यर्थं शिक्षकरोगिप्रभृतिहेतोः, आदिशब्दादाचार्यादिपरिग्रहः, अप्रवृत्त एव-तत्त्वतोऽव्यापृत एव, मामापि कान्यवच्छिन्ने, यदाह—“सालंबणो पढंतोऽवि अप्पयं दुग्गमेऽवि धारेइ । इय सालंबणसेवी धारेइ जई असदभावं ॥ १९ ॥" इति गाथार्थः ॥ १९ ॥ अथ कथमाज्ञया प्रवर्तमानोऽप्रवृत्त इवेति ? अत्राह—'आणे'त्यादि, आज्ञापरंब्रः—आप्तवचनाधीनः स प्रस्तुतमाधुः, सा पुनः—आज्ञा पुनः सर्वज्ञवचनत्वादेव—आप्तवचनत्वादेव, इह भागवत्ययो लुप्तो द्रष्टव्यः, एकान्तहिता—सर्वथोपकारिणी वैद्यकज्ञा-तेन-आधुर्बोदाहारेण सर्वजीवानां-विवक्षया समस्ताग्निना, यथा हि वैद्यकशास्त्रं नैरुस्य कस्यचिदेवातुरस्य स्वस्थस्य वा वैद्यस्य तत्पुत्रस्य तदन्यस्य वोपकारकं, एवमाज्ञापि न केषांचिदेवोपकारिणी । इति गाथार्थः ॥ १९ ॥ एवं प्राप्तगिरूपमध्यवसायमन्तरेणापि, आस्तां भावेन, विनाऽपि भवेदित्येतत्प्रकृतमनुसंधान आह—'भाव'मित्यादि. भावं विनापि-अविरतिरूपमध्यवसायमन्तरेणापि, आस्तां भावेन,

उस्सुत्ता पुण चाहति समतिवियप्पसुद्धावि नियमेण । गीतणिसिद्धपवज्जणरूपा णवरं गिरणुबध्धा ॥१८॥
इयरा उ अभिनिवेसा इयरा ण य मूलच्छिज्जविरहेण । होएसा एत्तो चिय पुन्वायरिया इमं चाह ॥१९॥

एवं उक्तन्यायेनाज्ञापातन्यलक्षणेन भवति-स्यात् प्रवृत्तिः-व्यापारो द्रव्यहिंसादौ न बाधते-न पुनः पीडयति विरतिभावमिति योगः एषा द्रव्यहिंसादिप्रवृत्तिः, किंभूता ?-मर्बत्र-समस्ते द्रव्यधेन्नादौ अनमिब्वंगा-निष्प्रतिबन्धा अथवा सर्वार्थेष्वनमिब्वंगः-सर्वार्थानमिब्वंगस्तस्मात् हेतोः, किं न बाधन इति ? आह-विरतिमात्रं-सर्वसावद्यनिवृत्तिपरिणामं सुसाधोः-सन्मुनेः । इति माथार्थः ॥१७॥ उक्तार्थस्यैव व्यतिरेकमाह-‘उस्सुत्ते’त्यादि, उत्सृष्टा-सृष्टातिक्रान्ता प्रवृत्तिरिति वर्तते पुनश्चन्दः पूर्वोक्तार्थतोऽधिकृतार्थस्य विशेषघोतकः बाधते-पीडयति विरतिभावमिति वर्तते, उत्सृष्टत्वादेव, किंभूता सेति ? आह-स्वमतिविकल्पेन-निजबुद्धशुभ्रेक्षणेन शुद्धा-निर्दोषा स्वमतिविकल्पशुद्धा साऽपि सती, आत्माभशुद्धा, नियमेन-अवश्यं तथा, इयं चोत्सृष्टप्रवृत्तिर्हि विधा-प्रज्ञापनाया योग्याऽ-योग्या वा, तत्र प्रज्ञापनाहार्मविकृत्याह-गीतेन-गीतार्थेन साध्वन्तरेण निषिद्धस्य-यथोत्सृष्टमेतदपि अतस्त्वं मा कृथा इत्येवं निवारितस्य प्रतिपादनं-एवमेतदिति अभ्युपगमो रूपं-स्वभावः साधोऽर्थस्यां सा तया सा, नवरं-केवलं निरनुबन्धा-व्यवच्छेदवती स्यात् अशुभकर्मनुबन्धरहिता वा, निरभिनिवेशत्वेन गीतार्थवचनप्रतिप्रचो ध्वानुसारिप्रवृत्तिसंभवात् । इति गार्थार्थः ॥१८॥ अथेतरा किंफलेति ? आह-‘इयरे’त्यादि, इतरा तु-गीतार्थनिषिद्धाप्रतिपादनरूपा पुनः अप्रज्ञापनाविषयभूतेत्यर्थः उत्सृष्टप्रवृत्तिरिति प्रक्रमः अभिनिवेशाद्-अतस्त्वाग्रहादेतोः इतरा-सानुबन्धा अव्यवच्छेदवती अशुभकर्मनुबन्धवती वा स्यात्, गीतार्थनिषिद्धस्याप्रतिपत्तिः शास्त्रीयप्रवृत्त्यसंभवान्, तथा न च-नैव मूलेन-अष्टमप्रापयश्चितेन चिद्यते यत्तन्मूलच्छेदं-चारित्र्योपघातकमतिचारजातं तद्विरहेण-

गीयत्थो य विहारो धीओ गीयत्थमीसओ भणितो । एत्तो तइयविहारो णाणुण्णाओ जिणवरेहि ॥ २० ॥
गीयस्स ण उस्सुत्ता तज्जुत्तस्सेयरस्सवि तहेव । गियमेण चरणवं जं ण जाउ आणं विलंघेइ ॥ ३१ ॥
ण य तज्जुत्तो अपणं ण गिवारइ जोग्गयं सुणेऊणं । एवं वोण्हवि चरणं परिसुद्धं अपणहा णैव ॥ २२ ॥

चारित्र्यामायमन्तरेणेत्यर्थः भवति-जायते एषा गीतार्थवारिताप्रतिपत्तिरूपोत्सृजप्रवृत्तिरिति, 'एत्तो विय'चि यत एवोत्सृजा प्रवृ-
त्तिर्नाघते विरतिमायमत एव तन्निषेधार्थं पूर्वाचार्याः-श्रीमद्रबाहुस्वामिमिश्राः इदं बक्ष्यमाणं वस्तु चक्षन्दात्पूर्वोक्तं च आहुः-
ब्रुवते स्म । इति गाथार्थः ॥ १९ ॥ यदाहुस्तदेवाह- 'गीये'त्यादि, गीतार्थाः-बहुश्रुताः साधवस्तेषां सत्को गीतार्थ एव एकः
चक्षुन्दो भिन्नक्रमः विहारो-विहरणं, द्वितीयश्च गीतार्थमिश्राः-संचलिता येऽगीतार्थास्ते गीतार्थमिश्रास्तेषां सत्को गीतार्थमिश्रः
स एव गीतार्थमिश्रकः विहार इति वर्तते भणितः-वक्तुः जिनवरैरिति योगः, 'एत्तो'चि अनो-विहारद्वयान्तृतीयः केवलगीतार्थ-
विहारलक्षणो विहारो-यतिवर्तनं नानुज्ञातो-नानुमतः जिनवरैः-जिनेन्द्रैति गाथार्थः ॥ २० ॥ अथ प्रकृतार्थोपयोगितामेतद्वाधया
दर्शयन्नाह- 'गीयस्से'त्यादि, गीतस्य-गीतार्थस्य यतेः नोत्सृजा-आज्ञाननुपातिनी प्रवृत्तिरिति प्रकृतं, तद्युक्तस्य-गीतार्थयुतस्य
इतरस्यापि-अगीतार्थस्यापि, आस्तां गीतार्थस्य, तथैवेति उत्सृजा प्रवृत्तिर्न भवतीत्यर्थः, अथ कस्मादगीतार्थस्योत्सृजाऽसौ न भवती-
त्याह-नियमेन-अवश्यं तथा चरणवान्-चारित्री यद्-यस्मान् न जातु-न कदाचित् आज्ञां-आप्तवचनं विलंघयति-अतिक्रामतीति
गाथार्थः ॥ २१ ॥ अथ किं गीतार्थपुक्तस्यागीतार्थस्यापि उत्सृजप्रवृत्तिर्न भवतीति?, आह- 'ण ये'त्यादि, न च-नैव तद्युक्तः-आज्ञा-
पुक्तः चरणमानिति प्रक्रमः अन्यं-अगीतार्थं न निवारयति-न निषेधयति उत्सृजमाचरन्तं योग्यतां-निवारणोचितत्वं-निवारणी-

ता एव विरतिभावो संपुण्णो गत्य होह गायन्तो । गियमेणं अहारससीलंगसहसख्वो उ ॥ २३ ॥

ऊणं ण कयादवि इमाण संनं इमं तु अहिकिच । जं एयधरा सुत्ते णिदिहा वंदणिज्जा उ ॥ २४ ॥

ता संसारनिरत्तो अणंतपरणादिरून्मेयं तु । णाडं एयविउत्तं मोक्खं च गुरूवप्पेणं ॥ २५ ॥

यस्य 'सुणेऊण' नि ग्राह्य, न एयोग्यायोपदेशं ददति मन्तः, अपायतं भवात्, एवं-उक्तन्यायेन निवारणात्तत्प्रतिपत्तिलक्षणेन
अथाऽऽगानुछंपन निगारितप्रतिपत्तिरूपेण द्वयोरपि-गीतार्थांगीतार्थयोः चरणं-चारित्रं परिशुद्धं-निर्दोषं भवति, अन्यथा-प्रकारान्त-
रेणानि गारणान्प्रतिपत्तिलक्षणेन अथाऽऽगीतार्थतयाऽऽगोछंपनेन गीतार्थायुक्ततया निगारणाभावलक्षणेन च, नैव-न भवत्येव ॥ यो-
रपि, इति गीतार्थगीतार्थयुक्तयोरेव विहारोऽनुज्ञात इति गाथार्थः ॥ २२ ॥ अथ प्रकृतं निगमयन्नाह—'ते'त्यादि, तत्-तस्मात्
परं-उक्तन्यायेन आजापरतंत्रस्य बाह्या प्रवृत्तिर्विरति न प्राप्यत इत्येवंलक्षणेन एव शब्दस्य चानुस्वाराश्रयणं गाथानुलोभ्यात् विरति-
भारः-मर्गविरतिपरिणामः संपूर्णः-समग्रा अप्र व्यतिकरे भवति-स्यात् ज्ञातव्यो-ज्ञेयः नियमेन-अवश्यंतया, किंभूत इति ?, आह-अ-
ष्टादशशीलांगमहमरूपस्तु एतत्परिमाण एव, सर्वपापविशेषः एकत्वादिति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अथैषामन्यूनतामागमेन समर्थयन्नाह-
'ऊणे'त्यादि, ऊनतरं-एकादिभिर्हीनत्वं न कदाचिदपि-न जातुचित् एषां शीलानां संख्यां-परिमाणं इमां-एतां पुनः अष्टाद-
शमहमलभ्या अपि कृत्य-आश्रित्य, कृत एनदिति ?, आह-यद्-यस्मात् एतद्वरास्तु-अष्टादशशीलांगमहस्यधारिण एव सुत्रे-प्रतिक्रम-
णान्ये निर्दिष्टा-उक्ताः चन्दनीयाः-प्रणम्याः, नान्ये, "अष्टारमगीलंगमहस्पधारा" इत्यादिश्च चनमानाभ्यात्, तु शब्द पञ्चकारार्थः
प्राग्व योजितय । इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ यस्मादेनं तस्मादेतन्महानेच कथितकर्तुमलं, न तु यः कश्चिदित्येतद्गाथापञ्चमेनाह—'ते'-

परमगुरुणो य अणहे आणाणं गुणे तहेव दोसे य । मोक्खद्धी पडिवज्जिय भावेण इमं विमुदेणं ॥२६॥
विहिताणुद्वाणपरो सत्तणुवरुवमियरंपि संधेतो । अणत्थ अणुवओगा खवयंतो कम्मदोसेवि ॥२७॥
सन्धत्थ निरमिसंगो आणामेतंमि सन्धहा जुत्तो । पगगमणो घणियं तम्मि तहाऽमूढलक्खो य ॥२८॥

त्यादि, 'परमे'त्यादि, 'विही'त्यादि, 'सन्धे'त्यादि, 'तहे'त्यादि, च, यतो दुष्करमेतच्छीलं तत्-तस्मात् संसारविरक्तो-भवा-
न्निर्विणः सन्, एतच्छक्नोति कर्तुमिति योगः, कथं विरक्त इति ? आह-अनन्तमरणादिरूपं-अपर्यवसानमृतिप्रभृतिस्वभावं, आदिशब्दा-
स्तन्मजरादिग्रहः, 'एतं तु' संसारमेव ज्ञात्वा-अवगम्य तथा एतद्वियुक्तं-मरणादिवियुतं मोक्षं च-निर्वाणं चशब्दो ज्ञात्वेत्येतस्येह
संबन्धार्थः, कथं ज्ञात्वेति ? आह-गुरुपदेशेन-आज्ञानुसारेणेति ॥२५॥ तथा परमगुरोः-जिनस्य चः समुच्चये आज्ञाया-उपदेशस्य,
आराधनायामिति गम्यं, अनद्यान्-निरवद्यान् गुणान्-उपकारान् तथैव-तैर्नैव प्रकारेण विराघनालक्षणेन दोषांश्च-अपकारान्
ज्ञात्वेति प्रकृतं ततश्च मोक्षार्थी-निर्वाणार्थी सन् प्रतिपद्य-अभ्युपगम्य भावेन-भावतः इदं शीलं विशुद्धेन-इहलोकाद्यांशमाविर-
हितेनेति ॥२६॥ ततः किमिति ? आह-विहितानुष्ठानपरः-आगमोक्तक्रियामिष्टः, कथमिति ? आह-शुच्यनुरूपं-यथाशक्तीत्यर्थः, तथा
इतरदपि-शुच्यननुरूपमपि अपिः समुच्चये संघयन्-भावप्रतिपत्तितः संदधानः, तथा अन्यत्र-विहितानुष्ठानादपरत्राविहितानुष्ठान
इत्यर्थः अनुपयोगात्-शुक्तेरनुपयोजनादव्यापारणादित्यर्थः, किमिति ? आह-क्षयन्-निर्जरयन् कर्मदोषानपि-गुणप्रतिबन्धककर्म-
त्रियारूढानपि अपिः समुच्चयार्थ इति ॥२७॥ तथा सर्वत्र-समस्ते द्रव्यादिवस्तुनि निरमिष्वङ्गाः-अप्रतिबद्धः आज्ञामात्रे-आप्तवचने
एव सर्वत्रा-सर्वैः प्रकारैः युक्त-उद्यतः, एकाग्रं-अनन्यालंबनं मनो यस्यासावेकाग्रमनाः 'धणियं'ति अत्यर्थं, केति ? आह-तस्मिन्नाज्ञा-

तद् तदलपत्तिभारगणायगओ राह्वेहगओ वा । एवं चण्ड कां ण उ अण्णो खुदसत्तोत्ति ॥२९॥

मात्रे, तथाऽपूदः-मुनेर्गयो लो-वोगविजो यस्स मोऽमूढलश्रः आत्रायामेव सत्प्रतिपत्तिः चण्डः ममुच्चय इति ॥२८॥
तथेति ममुचये तैलपत्रोधारस्स तद्रूपं वा यत् उदाहरणं तद्वतः-पात्रः अपायावगमज्जनिताप्रमत्ततातिरेकमाधर्म्यधिः स तथा,
गथायाः प्रसिद्धाया वेधो यत्र ज्ञाने तद्वाधावेधकं तद्वत-प्राप्तत्तेय यः स तथा तद्वन्धो विरुद्धार्थः, ज्ञाते तु वक्ष्यामः, एत-
ज्जीलं 'चण्ड' इति शक्नोति कर्तुं-बालयितुं, न तस्यो-न पुनरपरः, कुत्र एवमिति?, आह-धुदमस्यः-अथमप्राणी अत्याव्ययसानवि-
जोय इति-कृत्वा । इति गाथावच्छकार्यः ॥२९॥ ज्ञाने पुनरेवम्-बभूव नगरे क्वापि, कोऽपि भूयल्लुंगवः । अमणोपामकप्रागग्रा-
मणीः करुणापरः ॥३॥ परिवारो निजस्तेन, नागरोऽपि बहुर्जनः । जनितो जिनधर्मस्थः, स्यापिभावो दयादिषु ॥३॥ किं तु
श्रेष्ठिमुनः कोऽपि, कथञ्चिन्नोपशान्तयान् । कुप्रश्याहसं प्रस्तगावो भवितुमांश्च सः ॥३॥ हिमाऽपि धर्म एव स्याद्, दुःखिनां दुःख-
मोचनान् । प्रापणाथ सुखश्रीणां, कर्तुं शक्या च या यतः ॥४॥ सैव युक्ता ततः कर्तुं, नो दानादि यतस्तत्तत् । अर्थधीनं न
च प्रायो, दूलभो दुर्गमस्तथा ॥५॥ अप्रमादपरं जैनं, शासनं तु निरर्थकम् । अशक्यं ह्यप्रमत्तत्वं, कर्तुमित्यप्यमन्यत ॥६॥ श्रेष्ठि
पुत्रस्य तस्यामायप्रमादविदूषिणः । पार्थिवो बोधनार्थाय, चकारोपायमीदृशम् ॥७॥ यक्षामिधानकं छात्रं, कुशलं जिनशामने ।
प्रेषयामाग तद्वेहे, हस्ते दत्त्वा वरं मणिम् ॥८॥ राजशिष्यानुसारेण, तेनोक्तं श्रेष्ठिनन्दन ! । यथा देशान्तरीयोऽहमत्यर्थं राजव-
ह्वमः ॥९॥ नृपस्य मित्रबोधस्य, बोधनार्थं ममुद्यतः । तुल्यबोधावहं त्वं च, नान्योऽत्र नगरेऽस्ति नो ॥१०॥ इत्यादिविविधाला-
पान्, कुर्वता प्रतिवामरम् । छात्रेण श्रेष्ठिपुत्रस्य, प्रेमोत्पादिदमात्मनि ॥११॥ ततो विभ्रमितस्त्वं, वणिक्कम्पनोरप्यस्यतः । तेन

छात्रेण तद्रत्नं, न्यस्तं तद्रत्नभाजने ॥१२॥ सुन्यस्तं तत्र तत् कृत्वा, गत्वा च नृपसन्निधौ । यथञ्चात्रो यथायुक्तं, पृथगन्तं तं न्यवे-
 दयत् ॥१३॥ नृपोऽराज्ञापयल्लोके, महतोद्दामडिडिमम् । यथा मो मुद्रिकारत्नं, अष्टं नष्टं च भूपतेः ॥१४॥ ततोऽर्पयतु येनास-
 मित्येवमपि योपिते । यदा नाप्तं तक्रद्राज्ञा, तदाऽऽहृतः पुरोन्नतः ॥१५॥ उक्ताश्च तेन भोः पौरा !, मदीयाभ्यक्षसंयुताः । नवेपयत
 तत् सम्यक्, प्रतिगेहमिह हुतम् ॥१६॥ क्रमेण चैक्षमाणैस्तैस्तद्रत्नमवलोकितम् । तस्यैव श्रेष्ठिपुत्रस्य, गेहे माणिक्यभाजने ॥१७॥
 ततो राजापक्रारीति, गृहीतो दण्डपाशिकैः । आघातं नेतुमारब्धोऽवभायासौ वणिक्कुसुतः ॥१८॥ अवादीचानसौ दोषशुद्धिमन्न
 करोम्यहम् । तेऽप्युचुर्नास्ति ते शुद्धिर्वयादन्या दुरात्मनः ॥१९॥ अथोवाच स तानेवमनवद्योऽपि यद्यहम् । हन्ये तथापि राजानं,
 तावद्विज्ञपयाम्यहो ॥२०॥ ततः सोऽभ्यर्थयामास, यथञ्चात्रं यथा मयि । विज्ञापय नृपं मित्र !, यथाऽसौ देव ! दंज्यताम् ॥२१॥
 दुष्करेणापि दण्डेन, हित्या शरीरनिग्रहम् । इति ब्रूणं तं यक्षः, साकृतः प्रोक्तवानिदम् ॥२२॥ किं देहनिग्रहादन्यं, सोढुं शक्नोसि
 निग्रहम् ? । बाढं शक्नोऽसि तेनोक्तं, ततो यक्षो व्यचिन्तयत् ॥२३॥ दुष्करस्यापि कार्यस्य, करणेऽस्य मनः क्षमम् । ज्ञात्वा चैवं
 नृपस्तेन, विज्ञप्तोऽसौ यथोदितम् ॥२४॥ राज्ञाऽप्युक्तं यथा तेन, पात्री तैलातिपुरिता । अपयित्वा पुरे कृतस्ते, अनेतव्याऽऽसद-
 न्तिर्के ॥२५॥ यद्येकोऽपि ततो विन्दुः, पनेद्रूग्म्यां ततो वधः । कार्यस्तस्य ततो यक्षो, नृपादेशं न्यवेदयत् ॥२६॥ श्रेष्ठिपुत्रोऽपि
 राज्ञोक्तमभ्युपागच्छदाहृतः । कुरुक्षेत्रमपि हि कुर्वन्ति, जीवितव्याय देहिनः ॥२७॥ ततस्तस्य नृपस्तैलपूर्णपात्रप्रधारिणः ।
 निर्गच्छतो निजार्देहादुरातासिर्भट्टैर्मृगम् ॥२८॥ उत्रासं कारयामास, प्रेक्षायातिमनोहराः । प्रनटन्नाटिमोपेताः, कामहारादिदी-
 पिकाः ॥२९॥ ततोऽसौ मानवबोधमंशान्नपटीयसि । सत्यपि प्रौढविमोघे, जीविताश्रयणीकृतः ॥३०॥ अप्रमादविशेषेण, तैल-

पार्थी वणिरुगुतः । अस्रस्त्रचिन्दुस्त्रां राज्ञो, निनाय चरणान्तिके ॥३१॥ ततश्चैवं महाकष्टे, कृते तेन नराधिपः । प्रेरयामास तं
 श्रेष्ठिग्रस्तं मृतमपाया ॥३२॥ त्वयैकमृत्युमीतेन, यथेष्टास्तिदुःकृत । सौम्याप्रमत्तताऽकारि, तथाऽन्ये लघुकर्मकाः ॥३३॥ अन-
 न्नमरणन्नास्तां मेवन्ते विजेयतः । अशुभपरिहारोऽतः, प्रमाद इति ते वृथा ॥३४॥ युगं । हिंसा युक्तेति ते बुद्धिर्याऽसावपि
 न गंगता । अन्गया त्वं कथं भीतो, वधार् कष्टं प्रपन्नान् ? ॥३५॥ श्रुत्वां स वणिक्कमनुरनुशास्ति महीपतेः । प्रपेदे भावतो
 जैनं, शामनं पापनाशनम् ॥३६॥ इति ॥१॥ आसीदिन्द्रपुरं नाम, नगरं गुरुकं गुणैः । तत्राभवच्छिन्न्यामिन्द्र, इन्द्रवत्तो महीपतिः
 ॥१॥ प्रीतिपात्ररुल्लङ्घनां, तस्य द्वाविंशतिः सुताः । वभूवुर्भूमिपालस्य, प्राणेश्योऽप्यतिबल्लभाः ॥२॥ अन्या भार्याऽभवत्तस्य,
 भूषण्यामात्यपुत्रिका । मा च तेन परं दृष्टा, पाणिग्रहं प्रकुर्वता ॥३॥ अथान्यदा कदाचित् सा, ऋतुस्नाताऽवलोकिता । राज्ञा
 पृष्टाथ पार्श्वस्था, यथैषा कस्य ? का च भोः ? ॥४॥ त ऊचुर्देव ! देवी ते, ततो राजा तया सह । रात्रिमेकामुवासाय, तस्या
 गर्भोऽभवत्तदा ॥५॥ मा च पूर्वममात्येन, मणिताऽऽसीद्यदा तव । गर्भो भूतो भवेद्भद्रे ! तदा त्वं मे निवेदयेः ॥६॥ ततः सा
 गर्भमभूतिं, राजसंवाग्मासरम् । मुहूर्तं राजजल्पं च, पितुः सर्वं न्यवेदयत् ॥७॥ सत्यंकाराय तत् सर्वं, व्यलिखत् सोऽपि पत्रके ।
 मम्यरु तां पानयामाम, काले नात्रनि दारकः ॥८॥ तद्दिने दामरूपाणि, जञुश्चत्वारि तद्गृहे । अग्निकः पर्वतकश्च, बहुली सागर-
 स्त्रया ॥९॥ सुरेन्द्रदत्त इत्येषा, राजग्नोः कृताऽभिधा । कलाधरेरसौ पार्श्वे, कलाः काले गृहीतवान् ॥१०॥ गुरुतश्च कला-
 स्त्रम्, चक्रिरे तान्पुत्रान् । न चासौ भाविमद्रत्त्वान्पुत्रान्पुनर्व्यजीगणत् ॥११॥ ते च द्वाविंशतिः पुत्रा, प्राशमाणाः कलाः किल ।
 निनानि मा रुलाचार्यं, गालीस्तस्य तया ददुः ॥१२॥ ग्रणिता ताडितास्ते तु, स्वमातृभ्यो न्यवेदयन् । तं च ताः कृपिताः शपै-

शक्रुदेगभाजनम् ॥ १३ ॥ एव (ते) द्वाविंशतिगह्वानाः, मृरिणा समुपेक्षिताः । इतश्च मथुरानाभ्यासीत् पर्वतको नृपः ॥ १४ ॥ तत्सुता
 निर्धृतिर्नाम, योवनोद्धेदसुन्दरा । वरार्थं तेन साऽत्राचि, भवतिं ह्यु वाञ्छितम् ॥ १५ ॥ सा पुनस्तप्तुशुष्काप्याषलदिन्द्रपुरं प्रति ।
 राजपुत्रा यतस्तत्र, भूयांनः सन्ति सद्गुणाः ॥ १६ ॥ ततः सेन्द्रपुरं प्रापदासलोकपमन्विता । तुष्टेन चन्द्रदत्तेन, राजाऽकारि पुरे
 महः ॥ १७ ॥ निर्धृत्या भणिनं राज्ञो, राधावेधं करिष्यति । यः कुमारः स मे भर्ता, भविष्यत्यसौ न तु ॥ १८ ॥ तदाकर्ण्य नृपो
 रत्नं, कारयामास तत्र च । एकत्रासेऽष्ट चक्राणि, तत्पुरः पुत्रिकां तथा ॥ १९ ॥ सा च चक्षुषि चाणेन, मेतव्याऽधोविमर्तिना ।
 ततः सैन्ययुतो राजा, रत्ने तस्यौ सपुत्रकः ॥ २० ॥ निर्धृतिर्बैकदेशेऽस्य, स्थिताऽल्लहूतविग्रहा । यथास्वं च निविष्टेषु, सामन्तनाग-
 राविवु ॥ २१ ॥ आदिष्टो ज्येष्ठपुत्रोऽथ, राज्ञा श्रीमालिनामकः । भित्त्वा राधां गृहाणेमां, कन्यां राज्यं च पुत्रक ! ॥ २२ ॥
 ततः सोऽशिक्षितत्वेन, साद्यसोत्कंपिर्विग्रहः । शय्याक नैव तां मेतुमेवं ते शेषका अपि ॥ २३ ॥ ततो राजा स्वपुत्राणां, मूर्खतां
 वीक्ष्य तदक्षणात् । शुशोच हस्तविन्यस्तगण्डो भून्वस्तदृष्टिः ॥ २४ ॥ ततोऽमाल्यस्तमापृच्छत्, किं देव ! दैन्यवान् भवान् । सोऽ-
 बोचहुः सुतैरैतद्वं मो धर्षितो जने ॥ २५ ॥ ततोऽमाल्योऽबदद्गुणं, यथाऽन्योऽपि च ते सुतः । विद्यते सोऽपि देवेन, राधावेधे नियु-
 ज्यताम् ॥ २६ ॥ राजाऽबोचत् कुतो मेऽन्यः, सुतोऽमाल्योऽप्यबोचत् । मन्त्राऽस्ति ततः पत्रं, दर्शयामास तस्य तत् ॥ २७ ॥ संजा-
 तमत्ययो राजा, संतुष्टस्तं वभाण च । आनयामात्य ! मत्पुत्रं, तस्य तं सोऽप्यदर्शयत् ॥ २८ ॥ आलिङ्ग्य मूर्ध्नि चाब्राय, तं वभाषे
 सुतोत्तमम् । कन्यां गृहाण राज्यं च, भित्त्वा राधां महाद्रुताम् ॥ २९ ॥ यदादिशति तातस्तत्, करोमीत्यभिधाय सा । धनुर्वेदोप-
 देशेन, राधा मेतुमुपस्थितः ॥ ३० ॥ तान्यस्य चैटरूपाणि, ते च द्वाविंशतिः सुताः । उत्सवातासी नरो ह्यौ च, नाना चक्रुपद्रवान्

एतो चिग लिखिदं पुन्यायपरिपदि भावसाहुति । हंवि पमाणठियदो तं च पमाणं हंमं होइ ॥३०॥

सन्धुत्तगुणो साह ण सेस इह णो पइण इह हेऊ । अगुणत्ता इह णेओ दिहुंतो पुण सुवणं च ॥३१॥

विमयाह १ म्सापण २ मंगलद ३ विण ४ पयाहि गावत्ते ५ । गरु ६ अडग्ग ७ कुत्थे ८ अड सुवणो गुणा होति ॥३२॥

॥३१॥ कलानायोऽप्यवोचत्, न चेद्राशं विमेत्यसि । तदैतो ते शिरो वत्स, छैरस्यतो दाहणी नरौ ॥३२॥ ततोऽमानपक्रुण्ये-
तान्, लज्जलक्षोऽप्रमादयान् । चक्रणायन्वरं ह्यत्वा, राधां ह्यमिति विद्ववान् ॥ ३३ ॥ तव आस्फालितं तूर्य, साधुकारः कुनो
जनैः । राजादिस्त्रोषितो लोक, ऊढा कन्या च तेन सा ॥३४॥ इति ॥२॥ अत्रैवोपनयमाह—‘एतो’ इत्यादि, यतो दुर्धरं शीलमत
एव कारणात् निर्दिष्ट-उक्तः पूर्वाचार्यैः—भद्रबाहुस्त्वामिप्रभृतिभिः भावमाधुः इति-एव शब्दः हंतीत्युपप्रदर्शने प्रमाणेन अनुमान-
लक्षणेन स्थितोऽर्थो-यत्नो यस्य स तथा, नान्यथा, तव-तत्पुनः प्रमाणं-अनुमानाख्यं भावसाधुत्वव्यवस्थापकं इदं वक्ष्यमाणं
भवति-स्यात् । इति गाथार्थः ॥३०॥ तदेवाह—‘सत्पुत्ते’ इत्यादि, शास्त्रोक्तगुणो-ग्रन्थोदितधर्मकः साधुर्भवति, न शेषः—शास्त्रो-
क्तगुणयुजितो द्रव्यमाधुरित्यर्थः इति-एषा ‘जे’ इति नः-अस्माकं प्रतिज्ञा-पक्षः, इहेति-न शेष इत्यत्र पक्षे हेतुः-साधकः अगुण-
त्वात्-तद्गुणयदितरयात् इति-एषः त्रैयः-अयसेयः, दृष्टान्तः पुनः-ज्ञातं तु सुवर्णवत्-काञ्चनमिवेति, व्यतिरेकदृष्टान्तश्चायं, एवं
चास्य प्रयोगः-द्रव्यमाधुर्न पारमार्थिकमाधुर्भवति, तद्गुणविक्रत्वान्, यत् पारमार्थिकं वस्तु तत् स्वगुणविक्रलं न भवति, यथा
पारमार्थिकगुणं, तद्गुणविक्रलं द्रव्यमाधुः, अतो न पारमार्थिकमाधुरिति, इह च द्रव्यसाधोरसाधुत्वसाधनेन शास्त्रोक्तगुणः
माधुरिति सावध्यार्थं प्रमापितमिति गाथार्थः ॥३१॥ अथ सुवर्णगुणानाह—‘विसे’ इत्यादि, विषममिति-गरलदोऽपहननशीलं सुवर्णं

इय मोहविसं घापह सिवोचपसा रसायणं होति । गुणओ य मंगलहं कुणति विणीओ य जोगोति ॥३३॥
मगगुसारि पयाहिण गंभीरो गरुयओ तहा होह । कोहगिगणा अडज्जो अकुत्थ सह सीलभावेणं ॥३४॥
एवं दिट्ठंतगुणा सज्जंसिचि एत्थ होति नायब्बा । ण हि साहम्माभावे पायं जं होइ दिट्ठंतो ॥३५॥

भवति, रसायनमङ्गलार्थविनीतं कर्मधारयपदं, तत्र रसायनं-वयस्त्रयं मंगलार्थं-मङ्गलप्रयोजनं विनीतमिदं विनीतं कटककै-
यूरादिस्त्वविशेषैः परिणमनात्, तथा प्रदक्षिणावर्त-अग्नितापनेन प्रदक्षिणावृत्ति, तथा गुरुकं-अलघु सारत्वात्, अदाह्याकुत्स्यमिति
कर्मधारयपदं, तत्रादाह्य-अग्नेरदहनीयं सारत्वादेव अकुत्स्यं-अकुत्सनीयं, एवमष्टौ सुवर्णं-हेमनि गुणा-असा-
धारणधर्माः भवन्ति-स्युः । इति गाथार्थः ॥३२॥ एतत्तन्मयानतयाऽथ साधुगुणानाह—‘इये’त्यादि, ‘मग्गे’त्यादि, इति-एवं
सुवर्णवदित्यर्थः मोहविषं-विवेकचैतन्यापहारि घातयति-नाशयति केषांचित् साधुचित् प्रक्रमः, कुत इति ? आह शिवोपदेशात्-मोक्ष-
साधनमरूपणात्, तथा स एव च रसायनमिव रसायनं भवति-जायते, शिवोपदेशादेवाजराभस्त्वहेतुत्वात्, तथा गुणतश्च-स्वगु-
णमाहात्म्येन च मङ्गलार्थं-मङ्गलप्रयोजनं दूरितोपशममित्यर्थः करोति-विधत्ते, विनीतश्च प्रकृत्यैव भवत्यसौ योग्य इति-कृत्वा-
॥३३॥ ‘मगगुमारिपयाहिण’ति सूचनान्त्वन्नमिति न्यायान्मार्गानुसारित्वं सर्वत्र यत् साधोस्तत् प्रदक्षिणावर्तित्वमुच्यते, गंभीर-
अतुल्लवेताः गुरुकको-गुरुक इत्यर्थः तथेति समुच्चये भवति-स्यात्, तथा क्रोधाग्निना अदाह्यो भवति, अग्निना सुवर्णवत्, तथा-
ऽकुत्स्यः सकृन्-मदा शीलभावेन-शीललक्षणसौगन्ध्यसद्भावेन । इति गाथाद्वयार्थः ॥३४॥ प्रकृत्ययोजनयाह—‘एव’मित्यादि,
एवं-अनेनोक्तन्यायेन दृष्टान्तगुणाः-सुवर्णलक्षणाधिकृतज्ञातासाधारणधर्मा विषयतित्वादयः साध्येऽपि-यारमार्थिकसाधुलक्षणे,

चउकारणपरिशुद्धं कसञ्छेयताव तालणाए य । जं तं विसधातिरसायणादिगुणसंजुयं होइ ॥३६॥

इयरमिम कसार्इया विसिद्धेसा तहेगसारत्तं । अवगारिणि अणुकंपा बसणे अइणिबलं चित्तं ॥३७॥

तं कसिगगुणोवेयं होइ सुवणं ण सेसयं जुत्ती । णवि णाम रूबमेत्तेण एवमगुणो भवति साह ॥३८॥

आस्तां दृष्टान्ते, अत्र प्रस्तुते भवन्ति-स्युः स्नातव्या-त्रेयाः, कसादेवमिति ? , आह-न-नैव हिशब्दो भावनासूचनार्थः साधर्म्याभावे-
सादृश्यासद्भावे एकान्तेनैव, प्रायो-गहल्येन, प्रायोग्रहणं च वैधर्म्यदृष्टान्तस्यापि संभवदर्शनार्थ, यद्-यस्मात्कारणात् भवति
दृष्टान्तः । इति गाथार्थः ॥३५॥ 'चउ' इत्यादि, अथ कीदृशं सुवर्णं ययोदितगुणं भवतीति ? , अत्राह-—चतुर्कारणपरिशुद्धं-निर्णयहे-
तुचतुर्गुणनिर्णोतदोपाभारं यदिति योगः, इह च कृपादिपदभाषेद्यत्वेऽपि समामो रूढेः, कारणचतुष्टयमेवाह-'कसञ्छेयताव' सि-
इह तृतीयाबहुवचनलोपात् कसञ्छेदतापैः प्रसिद्धैः ताडनया च-कुट्टनया च यदिति-यदेवैभूतं तत् सुवर्णं विषधातिरसायनादिगु-
णसंयुतं-विषधाताद्यमाधारगुणगुणोपेवं भवति-स्यात्, न तूक्तरीत्याहीनमिति गाथार्थः ॥३६॥ पारमार्थिकसाधव्येतत् समो-
कुर्वन्नाह-'इमे'त्यादि, इतरस्मिन् साधौ कषादयः-कसञ्छेदतापताडनापरिशुद्धयः, तद्भेदात्, क्रमेणैताः यदुत विशिष्टलेइया-तेजो-
लेइयादिका, कसदुद्धिर्नैर्मल्यमाधर्म्यात्, तथेति समुच्चये एरु एव शुद्धभावाः सदनुष्ठानं वा सारः-प्रधानो यस्य सा एकेन वा
सारः-प्रधानो यः स एकमारस्तद्भावा एकरूपत्वं-न कदाचिदपि रूपान्तरमिति च्छेदशुद्धिः, साधर्म्यं प्रतीतमेव, तथाऽपकारिणि-
प्रत्यनीकैऽनुकंठा-कृपा, दूततो द्वेयः, इति तापशुद्धिः, विमाराभावसाधर्म्यात्, तथा कथमने-रोगाद्यापादितापदि अतिनिश्चलं-अ-
तीत निष्प्रकंपं चित्तं-मनः इति ताडनाशुद्धिः, न्यसनउद्यगतताडनायामपि छतस्वरूपसाधर्म्यात् । इति गाथार्थः ॥३७॥ 'चतुर्का-

जुस्तीसुवणणं पुण सुवणणवणं तु जदिवि कीरेज्जा । ण ह्मुहोति तं मुयण्णं सेसेहिं गुणेहस्संतेहिं ॥३९॥
जे इह सुत्ते भणिया साहुगुणा तेहिं होइ सो साह । वण्णेणं जयसुवणणगन्ध संते गुणणिहिम्मि ॥४०॥
जो साह गुणरहिओ भिक्खं हिंहेति ण होति सो साह । वण्णेणं जुत्तिसुवणणगन्धस्संते गुणणिहिम्मि ॥४१॥

रणपरिशुद्धं विषयातादिगुणयुतं भवतीत्युक्तं, तत्रैवंविधं किं स्यादिति ? आह—‘तं’ इत्यादि, तत् सुवर्णं कुल्लगुणोपेतं—पूर्वोक्ताशेषगुण
न्वितं सत् भवति—स्यात् सुवर्णं—पारमार्थिकं हेम, न श्रेयस्कं—न पुनरन्यत् गुणविकलमित्यर्थः, कृत इति ? आह—युक्तिः—युक्तिस्तु
तद्वितिकृत्वा, अथ दार्ष्टान्तिकयोजनायाह—नापि—नैव नामेति संभावनायां अलङ्कारे वा रूपमात्रेण—साध्याकारेणैव अथवा नाममा
त्रेण रूपमात्रेण चेत्यर्थः एवं—युक्तिसुवर्णवत् अगुणः—अभिहितसाधुगुणरहितः भवति—स्यात् साधुः—पारमार्थिकयतिः । इति गाथा
॥३८॥ ‘स्वगुणोपेतं सुवर्णं भवतीत्युक्तं, अथ युक्तिसुवर्णस्य का वार्तेति ? आह—‘जुस्ती’त्यादि, युक्त्या—द्रव्यसंयोगेन यदसुव
सत् सुवर्णाकारं. स्यात् तद्युक्तिसुवर्णं तत् पुनः सुवर्णवर्णं—पीतच्छायमेव यद्यपीत्यभ्युपगमे क्रियेत—विधीयेत कथंचित् तथापि
हु—नैव भवति—स्यात् तद्युक्तिसुवर्णं सुवर्णं—हेम श्रेयः—वर्णव्यतिरिक्तैः गुणैः—विषयातादिभिः अगन्धिरिति गार्थार्थः ॥३९॥
प्रकृतं दार्ष्टान्तिकमर्थमधिकृत्याह—‘जे’ इत्यादि, ये केचन. इहाप्रवर्णीते स्त्रे—शास्त्रे शीलान्नप्रतिपादकं भणिता—उक्ता आ
साधुगुणादयः तैर्गुणैर्युक्तो भवति—स्यात् स पारमार्थिकः साधुः—यतिः, किंचदिति ? आह—वर्णेन—च्छायया युक्तं ज्ञात्यसुवर्णकव
तात्विकहेमेव सति—विद्यमाने गुणनिर्धौ—विषयातादिगुणराशौ । इति गार्थार्थः ॥४०॥ उक्तविपर्ययमाह—‘जो’ इत्यादि,
साधुः—यतिः गुणरहितो—सुनिगुणहीनः सन् मिक्षां—समुदानं हिंहेत्येवमप्यति न भवति—न स्यात् स साधुः—तान्निकयतिः मिह

उदित्थकडं मुंजति छक्कायपमदणो घरं कुणति । पवक्खं च जलगते जो पियइ कह णु सो साहु ? ॥४२॥
 अन्ने उ कसादीया किल एते एत्थ हेंति णायब्बा । एताहिं परिक्खाहिं साहुपरिक्खेह कायब्बा ॥४३॥
 तम्हा जे इह सुत्ते साहुगुणा तेहिं होइ सो साहु । अचंतसुपरिसुदेहिं मोक्खसिद्धित्तिकाऊणं ॥४४॥

हिंलनमात्रादेव, किंवदिति ? आह-वर्णेन-पीतत्वेन युक्तिसुवर्णकवत्-कृत्रिमकनकमिव असति-अविद्यमाने गुणनिधौ-विषयातित्वादि-
 गुणराशौ । इति गार्थार्थः ॥४१॥ 'यः साधुगुणरहित' इत्युक्तं, अथ तमेव दर्शयन्नाह—'उद्दी'त्यादि, उदित्थकडः-साध्वपेक्षं
 तेन कृतमुदित्थकृतं-आधाकर्मादि तद् मुंजते-भक्षयति आकुट्टिकया तथा वट्कायप्रमर्दनः-पृथिव्याधारंभक्तः सन् गृहं-नेहं करोति-विद-
 धाति देवादिन्याजेन तथा प्रत्यक्षं च-साक्षादेवाविध्वस्तानित्यर्थः जलगतान्-तोयाश्रितान् प्राणिनोऽप्यकायिकानित्यर्थः यः पुमान्
 पिबति-उपजीवति आकुट्टिकयैव, कथं ?-न कथंचित्, नु इति चित्कें, स इत्यसौ साधुः-तात्त्विकयतिः ? । इति गार्थार्थः ॥४२॥
 इहैव मतान्तरमाह—'अन्ने'इत्यादि, अन्ये तु-अपरे पुनराचार्या एवमाहुः कषादयः प्रागुक्ताः किलेत्याप्तप्रवादसूचनार्थः एते-एत-
 द्वाथोक्ता उदित्थकृतमौक्तत्वादयः अत्र साध्वधिकारे भवन्ति-स्युः ज्ञातव्याः यथाक्रमं, किमुक्तं भवति ?-एताभिरनन्तरोक्तपरी-
 क्षाभिः-माधुपरीक्षणविधिभिः भावसाराभिः साधुपरीक्षा-यतिविवेचनं इह साधुपरीक्षाप्रक्रमे कर्तव्या-कार्या । इति गार्थार्थः
 ॥४३॥ साधनवाक्यं निगमयन्नाह-'तम्हे'त्यादि, यस्मादगुणत्वात्साधुर्न भवति तस्मात्कारणात् ये केचन इहाप्तप्रणीते सूत्रे-आगमे
 साधुगुणा-यतिगुणाः उक्ता इति गम्यते तैर्गुणैः, न गुणमात्रैः, भवति-स्वात् स पारमार्थिकः साधुः-मोक्षं साधयतीति निरुक्ता-
 र्थयुक्तः, नान्यादृश इति, कथमेतदिति ? आह-अत्यन्तसुपरिसुदेः-अतिनिर्मलतैः-गुणैरिति प्रक्रमः मोक्षसिद्धिः-निर्द्वैत्यवासिर्भ-

अलमेत्थ पसंनेणं सीलंगाहं हवंति एमेव । भावसमणाण समं अखंडचारित्तजुत्ताणं ॥४५॥
 इय सीलंगजुया खलु दुक्खंतकरा जिणेहि पणत्ता । भावपहाणा साह न तु अण्णे पव्वल्लिगधरा ॥४६॥
 संपुण्णावि हि किरिया भावेण विणा ण होति किरियत्ति । णियफलविगलत्तणओ नेवेज्जुयवायणाणं ॥४७॥

वति इतिकृत्वा । गार्थः ॥४४॥ त्रय प्रकृतयोजनायाह—‘अछे’त्यादि, अलं-पर्याप्तं अत्र शीलान्वयतिकरे प्रसंनेन-प्रसंगिक-
 भणनेन प्रमाणोपन्यासादिना शीलान्गानि उक्तस्वरूपाणि भवन्ति-स्युः एवमेव-उक्तन्यायेन समग्रतयेत्यर्थः, केषामिति ? आह-भाव-
 भ्रमणानां-तार्त्त्विकयतीनां सम्यक्-यथावत् अखंडचारित्र्यक्तानां-सकलचरणवतामिति गार्थः ॥४५॥ अथ शीलान्गधारिण-
 स्तादितरे वाऽऽयत्यां यादृशाः स्युस्तदाह—‘इये’त्यादि, इति-एवमुक्तनीत्या समग्रत्वेनेत्यर्थः शीलान्गयुताः खलु-चरणांशयुक्ता
 एव साधव इति योगः ‘दुःखान्तकारका’ दुःखस्य-असुखस्य तदेतुभूतस्य भवस्य कर्मणो वा अन्तकरा-विनाशकारिणः जिनैः-आप्तैः
 प्रज्ञप्ता-उक्ताः भावप्रधानाः-शुभाध्यवसायसाराः साधवो-यतयः, न त्वन्ये-न पुनरपरे द्रव्यलिङ्गधराः-भावशून्यत्वेनाप्रधान-
 साधुनेपथ्यधारिणः । इति गार्थः ॥४६॥ अथ द्रव्यलिङ्गधारिणोऽपि क्रियासामर्थ्यादुःखान्तकरा भविष्यन्तीति ? आह—‘संपुण्णे’-
 त्यादि, संपूर्णोऽपि च-अखण्डापि च, आत्मासंपूर्णो, क्रिया-विरतिरूपा भावेन विना-सम्यक्त्वादिप्रशस्ताध्यवसायमन्तरेण न
 भवति-न स्यात् क्रिया-विरतिः, इतिशब्दः प्रतिघातार्थसमाप्तिः, अथ कथं क्रियाऽपि क्रिया न स्यादिति ? अत आह-निजफलविक-
 लत्वात्-स्वकीयसाध्यरहितत्वात्, अथ कथं साध्यसाधनयोः संबन्धः सिद्ध इति ? आह-त्रैवेयकोपपातद्धातेन-त्रैवेयकाभिधानविमा-
 नोपपत्त्युदाहरणेन, प्रयोगशास्त्रेण-भावशून्या क्रिया न तत्त्वतः क्रिया, स्वफलशून्यत्वात्, या स्वफलशून्या क्रिया सा तत्त्वतः

आणोद्देष्टव्यं मुक्ता गेवेज्जगेसु उ सरीरा । ण य तत्थासंमुण्णाणं साहुकिरिगाणं उववाओ ॥४८॥

ता णंतसोऽचि पत्ता एसा ण उ दंसणं पि सिदंति । एवमसग्गद्धुत्ता एसा ण बुहाण इदंति ॥४९॥

क्रिया न भवति, यथा केषांचित् ग्रैवेयकोषपातिना साधूना क्रिया, स्वकलशून्या च भावशून्या क्रिया, तस्मान्न तत्त्वतः सा क्रिया । इति गाथार्थः ॥ ४७ ॥ दृष्टान्तार्थविरणायाम्—‘आणो’ इत्यादि, आहोति-आगमोऽयं यदुत-ओघेन-सामान्येन भव्याभव्यजो-वापेक्षेत्यर्थः अथवा आज्ञाया-आप्तोपदेशस्यौघः-सामान्यमाज्ञौघः सम्यग्दर्शनविकलमाज्ञामात्रमित्यर्थः तेन सताऽपीति गम्यं अनन्तानि-अनन्तसंख्यानि मुक्तानि-त्यक्तानि-जीवैरतीतकाले ग्रैवेयकेषु तु-ग्रैवेयकाभिधानविमानविशेषेऽपि, किं पुनरन्यत्र ? शरीराणि-देहाः, यदाह-“एवमेवगस्त णं भंते ! मणूसस्स गेवेज्जगदेवत्ते केवइया दब्बिदिद्या अइया ? गोयमा ! अणंत” चि, न च-न पुनः तत्र ग्रैवेयकेषु असंपूर्णया-खंडया साधुक्रियया-संयतानुष्ठानेन उपपातः-उत्पादः । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ किं चात इति ? आह-‘ते’त्यादि, ‘ता’ इति यस्मादनन्तानि शरीराणि ग्रैवेयकेषु जीवैर्मुक्तानि तस्माद्देतोः अनन्तशोऽपि-अनन्तवारानपि, आस्तामेतादिवारं, प्राप्ता-लब्धा एषा संपूर्णक्रिया, न तु-न पुनः दर्शनमपि-निर्वाणकारणभूतं सम्यक्त्वमपि, आस्ता निर्वाणं, सत्क्रियाफलभूतं सिद्धं-निष्पन्नं, आज्ञायोगेऽपि यदि पुनः सम्यक्त्वं सिद्धमभविष्यत्तदा नानन्तशः क्रियावाप्तिः न च तथैव ग्रैवेयकोषपत्तिरभविष्यदिति हृदयं, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, एवं-उक्तन्यायादनन्तशो ग्रैवेयकेषु शरीरत्यागादिलक्षणाद्देतोः असद्ब्रह्मुक्ता-अतर्थाभिनिवेशान्विता प्रशस्तभावशून्येत्यर्थः एषा क्रिया न-नैव बुधानां-विदुषां इष्टा-अभिमता, इतिशब्दस्तथैव । इति

आलोचनां अकिञ्चे अभिचिहिणा दंसंजति लिङेहि । वइमादिण्हिं सम्मं गुरुणो आलोचना जेया ॥२॥
 आसेवितेऽवऽक्किञ्चेऽणाभोगादीहिं होति संवेगा । अणुतावो तत्तो खलु एसा सफला मुणेयव्वा ॥३॥
 जह संकिलेसओ इह यंधो वोदाणओ तथा विगमो । तं पुण इमीणें णियमा चिहिणा सह सुप्पउत्ताए ॥४॥

आगमानुरूपेणेति, न च माधुग्रहणाच्छावकाणामालोचना नास्तीति प्रतिपत्तव्यं, तस्याः श्रावकाणामपि संभवात्, तत्संभवश्च प्रथमप्रकरणे दर्शित इति न पुनरुच्यते । इति गाथार्थः ॥१॥ अथालोचनाशब्दार्थमाह—‘आलो’ इत्यादि, आलोचनं आलोचना ज्ञेयेति योगः, आलोचनमेव किमिति ? आह-अकृत्ये-अकरणीयविषये स्वगतस्याकृत्यस्येत्यर्थः अभिविधिना-सामस्त्येनेत्याहोऽर्थः दर्शनं-प्रकाशनमिति लोचुघानोः कारित्वांतस्यार्थः, इतिशब्दोऽग्रे योक्ष्यते, कथमकृत्यदर्शनमिति ? आह-लिङ्गैः-परोक्षाकृत्यगमकैह-तुभिः रागादिभिः-वचनकायविकारविशेषैः सम्यग्-भावशुद्ध्या, कस्य तद्दर्शनमिति ? आह-गुरोः-आलोचनाचार्यस्य इति-एषा आलोचना प्रकरणाभिधेया ज्ञातव्या तच्छब्दज्ञानाधिभिः । इति गाथार्थः ॥२॥ ननु अकृत्ये गमासेविते यत् कर्म यद् तदनुभवनीयमेवेत्यालोचनायां को गुण इत्याशयमाह—‘आसे’ इत्यादि, आसेवितेऽपि-आवरिनेऽपि, अनासेविते कर्माभावात् मफलैव आद्यानुपालनादित्यपिशब्दार्थः, अकृत्ये-साधूनामभिधेये, कथमिति ? आह-अनाभोगादिभिः-अज्ञानप्रभृतिभिः, तद्यथा—“सहमाऽणाभोगेण च भीएण च पेड्डिएण च परेण । चमणेणांयंकेण च मूदेण च रागदोमेहि ॥१॥” भवति-जायते, कुचः क इति ? आह-संवेगात् अनुतापः पश्चात्तापः प्राश्नुताकृत्यविषयस्तन्नन्यकर्मक्षपणहेतुभूतः आलोचनायामिति गम्यते, ततः किमिति ? आह-ततः-अनुतापात् सदुर्वाचयालङ्कारे एषा आलोचना सफला-सार्थिका ‘मुणेयव्वा’ इति गाथार्थः ॥ ३ ॥ अथ कथमनुतापादालोचना

इहारा विवज्जओऽवि दु कुवेज्जकिरियादिणायतो नेओ । अवि होज्ज तत्थ सिद्धी आणाभंगा न उण एत्थ ॥५॥
 तित्थगराणं आणा सम्मं विहिणा उ होइ कायब्बा । तस्सऽण्णहा उ करणे मोहादतिसंकिळेसोत्ति ॥६॥

सफला प्राप्नोति ? अत आह—‘जह्ने’त्यादि, यथा-यद्वत् संक्लेशात्-रामादिलक्षणचित्तमालिन्यात् इहाकृत्यासेवने बन्धः-अशुभकर्मोपादानं जीवस्य भवति व्यवधानं-“द्वैप् क्षोधने” इति वचनात् क्षुद्धिः ततो व्यवधानात्-पञ्चास्यारूपचित्तविशुद्धेः सकाशात् तथा-तद्वत् विगमो-निर्गमणं अकृत्यकरणजन्याशुभकर्मणो भवति, यद्येवं ततः किमिति ? आह-‘तं पुण’चित् तत्पुनर्व्यवधानं अनया-आलोचनया नियमाद्-अवश्यंतया भवति विधिना-विधानेन चक्ष्यमाणेन सकृत्-सदा सुप्रयुक्त्या-भावमारं प्रवर्तितया इत्यतः सफलेयमिति गार्थः ॥४॥ ‘विधिना प्रयुक्ताऽऽलोचना व्यवदानतः सफला स्या’दित्युक्तं, अथोक्तस्यैव विपर्ययमाह-‘इहरे’त्यादि, इतरथा-अविधिप्रयोगे आलोचनायाः विपर्ययोऽपि-व्यवदानाभावेन आलोचनानिष्फलत्वमपि अनर्थफलत्वं वा स्यात्, न केवलं विधिना सफलत्वं अविधिना विपर्ययोऽपि स्यादित्यपिशब्दार्थः दुर्वाक्यालङ्कारे, कुत एवमिदमिति ? आह-कुवैद्यक्रियादिज्ञाततो-दुर्भि-पक्षप्रवर्तितरोगचिकित्साप्रभृत्युदाहरणेन, आदिशब्दादविधिविद्यामाधनादिरिग्रहः, ज्ञेयो-ज्ञातव्यः, अविध्यालोचनायां विशेषमाह-अपीति संभाव्यत एतत् यदुत भवेत्-जायेत पुण्यानुभावात् तत्र कुवैद्यचिकित्सायां सिद्धिः-प्रयोजननिष्पत्तिरोग्यमित्यर्थः, न पुनरत्र न त्वविध्यालोचनायामिष्टसिद्धिः, कुत इति ? आह-आज्ञाभंगाद्-आप्तोपदेशाननुपालनादिति गार्थः ॥५॥ एतदेव स्पष्टय-आह—‘तित्थे’त्यादि, ‘यंधो’इत्यादि तीर्थकराणां-जिनानां आज्ञा-उपदेशः सम्यग्-भावतः विधिना तु-चक्ष्यमाणविधानेनैव भवति-स्यात् कर्तव्या-विधेया, विपर्यये दोषमाह-तस्या जिनाज्ञायाः अन्यथा तु करणे-अविधिविधाने पुनः, कुत इति ? आह-मोहाद्-

मंथो य संक्लिप्ता ततो ण सोऽवेति तिन्वतरगाओ । ईसिमलिणं ण वत्थ सुञ्जइ नीलीरसादीहिं ॥७॥
 एत्थं पुन एस चिही अरिहो अरिहंमि दलयति कमेणं । आसेवणादिणा खलु सम्मं दब्बादिसुद्धीए ॥८॥
 कालो पुण एत्तीए पक्कवावी चण्णिनो जिणिदेहिं । पायं विसिट्ठगाए पुब्बायरिया तथा चाहू ॥९॥

अद्यानात्, किमिति १, आह-अतिसंक्लेशः-आत्यन्तिकं चिचमालिन्यं भवति इति शब्दः समाप्ताविति ॥६॥ बन्धश्च-अशुभकर्मबन्धः
 पुनः संक्लेशादुक्तरूपाद्भवति, किं चातः १, ततः संक्लेशात् न स-नैवासौ कर्मबन्धः अपैति-अपगच्छति, किंभूतारसंक्लेशादिति १, आह-
 तीव्रतरकाद्-अक्रत्यासंबाहेतुभूतसंक्लेशापेक्षयाऽतिशयोक्तत्वात्, अविष्यालोचनाकृताज्ञाभंगजन्यादित्यर्थः, इदार्थे दृष्टान्तमाह-ईप-
 न्मलिनं-मनागमलपुक्तं न-नैय वधं-यासः शुष्यति-निर्मलीभवति नीलीरसादिभिः-गुलिकाद्रव्यप्रभृतिभिर्बहुतरमालिन्यहेतुभिः,
 आदिशब्दादुचिरादिपरिग्रहः, यथा हीनमलिनं प्रचुरमालिन्यहेतुना न शुष्यति एवमकृत्यासेवाकृतो बन्धो न गाढतरबन्धहेतुना
 आप्राप्तमंगहेतुभूतसंक्लेशेनपैतीति गाथादयार्थः ॥ ७ ॥ 'विधिप्रयुक्त्याऽऽलोचनया कर्मविगमो भवती' त्युक्तं, अथ तद्विधिमे-
 माह-'एतथ'मित्यादि, अत्रालोचनायां, पुनःशब्दस्य चैवं संबन्धः-विधिनाऽऽलोचना देया, अत्र पुनः एषः-अयं वक्ष्यमाणः
 विधिः-कल्याण, तस्या-अर्थः-आलोचनादानानोचितः तथाऽहं-आलोचनादानयोग्ये गुरो विषयभूते 'दलयइ'ति ददाति-प्रय-
 च्छति, तथा क्रमेण-आनुपूर्व्येण, किंविधेनेति १, आह-आसेवनादिना खलु-प्रतिवेवाप्रभृतिनैव, आदिशब्दादालोचनाक्रमग्रहः,
 तथा सम्परा-यथायत् आकृष्टिकादिमात्रमकाशततः तथा द्रव्यादिशुद्धौ-द्रव्यक्षेत्रकालभावशुद्धौ सत्यां, प्रश्लेषु द्रव्यादिष्वित्यर्थः,
 इति द्वारगाथासमाप्तार्थः ॥८॥ एवं तावद्द्वाराण्युपस्थाप्य अपान्तराल एव तदानीन्वसरनिरूपणायाह-'कालो'इत्यादि, कालः-

पन्थिनयचाउम्मासे आलोयण नियमसा उ दागव्या । गहणं अभिग्गहाण य पुल्लगगहिण निवेएउं ॥ १० ॥
 जीयस्मिणं आणाओ जगमाणास्सवि य दोससन्भावा । पम्हुसणपमायाओ जलकुंभमलादिणाएणं ॥ ११ ॥
 खसरः, पुनःशब्दस्त्वेवं योज्यः—अलोचनाया विधिस्तावदयं, कालः पुनः एतस्या—अलोचनायाः पक्षादिः—अर्धभागप्रभृतिः,
 गदिशब्दाच्चतुर्मासादिग्रहः, वर्णित-उक्तः जिनेन्द्रैः—अर्हद्भिः प्रायो—ग्राह्येन, प्रायोग्रहणं यदैव विशिष्टमपराधमापन्नस्तदैवालो-
 चनां कदाचित् करोति ग्लानत्वोत्थितो दीर्घाव्यगतादिर्वा न पक्षादिकमपेक्षत इत्येतदर्थगूचनार्थं, किं सर्वस्या आलोचनायाः
 पक्षादिकाल इति ? अत्राह—विशिष्टकाया—विशेषवत्याः, सामान्या पुनरावश्यकद्वये प्रतिदिनं विधीयत एवेति, पक्षादिकमालोच-
 नकालं पूज्यवचनेन दर्शयितुमाह—पूर्वाचार्या—भद्रबाहुस्वामिमिश्राः तथा च—तेनैव प्रकारेण पक्षादिप्रतिपादनपातया आहुः—द्युवते ।
 ति गार्थार्थः ॥ ९ ॥ यदाहुस्ते तदेवाह—‘पक्वन्वी’त्यादि, पक्षे—अर्धमासे भवं पाक्षिकं—पर्व पञ्चदशी चतुर्दशी वा चतुर्पु मासेषु
 च चातुर्मासं पूर्वैवं ततो द्वन्द्वैकत्वात्पाक्षिकचातुर्मासे, किमिति ? आह—अलोचना उक्तार्थाः स्वत्वं प्राकृतत्वात् ‘नियमसा उ’चि
 कारस्य प्राकृतत्वान्नियमेनैव—अवश्यंतयैव, अन्यदा त्वनियमः, दातव्या—देया, तथा ग्रहणं च—उपादानं विधेयं अभिग्रहणां—
 यमानां चः समुच्चयार्थो योजितश्च पूर्वगृहीतान्—प्रागुपादान् निवेद्य गुरोराख्याय । इति गार्थार्थः ॥ १० ॥ किं पुनः पक्षादाव-
 मतेयमिति ? आह—‘जीये’त्यादि, जीतं—आचरितं पूर्वगृहीतानां इदं पक्षादावनतिचारणमप्योघत आलोचनादानं, तथा आज्ञातः—
 ज्ञोपदेशात् पक्षादावालोचनेति प्रकृतं, तथा यतमानस्यापि च—संयमे घटमानस्यापि च, आस्वामितरस्य, दोषसद्भावाद्—अति-
 रसंभवात् आलोचनेति प्रकृतं, अथ कथं यतमानस्यातिचार इति ? आह—‘पम्हुमणं’ति विसरणं प्रपादश्च—प्रमत्तता ताभ्यां, अत्रो-

संविग्गो उ अमार्हं महं कल्पदिओ अणासंसी । पणवणिज्जो सदो आणाहत्तो दुक्कडतावी ॥१२॥

तच्चिहिसमुत्सुगो खल्ल अभिग्गहासेवणादिलिगजुतो । आलोयणापयाणे जोग्गो भणितो जिणिदेहि ॥१३॥
दाहरणमाह-जलकुंभमलादिजातेन-नीराधारघटमालिन्यहेतुप्रभृत्युदाहरणेन, यथा हि जलकुंभे नित्यं प्रक्षालयमानेऽपि मलसंचयो
मयनीत्येवं यतमानस्याप्यतिचारभावः, आदिशब्दादृहकचवरादिग्रहः, आह-“जह मेहं पत्तिदिपहंमि सोहिपं तहवि पक्खसंधीसु ।
मोहिअइ सविमेसं एवमिहयंमि नायब्बं ॥१॥” इति गाथार्थः ॥१२॥ उक्तमानुषजिकं, अथाहद्वारविवरणायाह-“संवी”त्यादि,
‘तच्चिह्मी’त्यादि, संविग्रस्तु-संसारभीरुरेव आलोचनाप्रदाने योग्य इति योगः, तस्यैव दुष्करकरणाध्यवसायित्वात्, दुष्करं चालो-
चनादानं, यदाह-“अवि राया चए रसं, न य दुच्चरियं कहे”, तथाऽमायी-अशठः, मायी हि न यथायत्तं दुष्कृतं कथयितुं
शक्नोति, तथा मतिमान्-विद्वान्, तदन्यो बालोचनीयादिस्वरूपमेव न जानाति, तथा कल्पस्थितः-स्थविरजातसमासकल्पादिव्य-
यस्थितः, तदन्यस्य सतीचारविषया जुगुप्सैव न स्यात्, तथाऽनाशंसी-आचार्याद्याराधनाऽऽशंसारहितः सांसारिकफलानपेक्षो वा,
आनंसिनो हि न समग्रातिचारालोचना संमति, आशंसाया एवातिचारत्वात्, तथा प्रज्ञापनीयः-मुखावबोधयः, तदन्यो हि
म्याप्रहादकृत्यविषयान्निर्गमितुं न शक्यते, तथा श्राद्ध-श्रद्धालुः, स हि गुरुक्तां शुद्धिं श्रद्धां, तथाऽऽज्ञावान्-आप्तोपदेशवर्ती,
स हि प्रायोऽकृत्यं न करोत्येव, तथा दुष्कृतेन-अतिचारामेवनेन तप्यते-अनुतापं करोतीत्येवंशीलो दुष्कृततापी, स एव तदालो-
चयितुं शक्नोतीति ॥१२॥ तथा तद्विधिसमुत्सुकः खलु-आलोचनाकल्पलालस एव, स हि तद्विधिं प्रयत्नेन परिहरति, तथाऽभिप्र-
हासेयनादिभिः-द्रव्यादिनियमविधानविधापनानुमोदनप्रभृत्युदाहरणैर्युतो-युक्तो यः सः तथा आलोच-

आयारवमोहारवचवहारीवीलए पकुब्बी य । निजय अवायदंसी अपरिस्सावी य बोद्धन्वो ॥१४॥

नाप्रदाने प्रतीते योग्यः-अर्हः भणितः-उक्तः जिनेन्द्रेः-तीर्थकरैः ॥१३॥ 'अहं गुरो ददात्यालोचनामित्युक्तं, अतस्तमेवाह—'आये'त्यादि, 'तहे'त्यादि, आचारवान्-ज्ञानासेवाभ्यां ज्ञानादिपञ्चप्रकाराचारयुक्तः, अयं हि गुणवत्त्वेन श्रद्धेय-वाक्यो भवति, तथा 'ओहारव'ति अवधारः-आलोचकोक्तापराधानामवधारणा तद्वान्, म हि सर्वापराधेषु यथावच्छुद्धिदानसमर्थो भवति, तथा 'ववहार'ति मतुल्लोपाध्यवहारवान्-आगमश्रुताज्ञाधारणाजीतलक्षणपञ्चप्रकारव्यवहारान्यतरयुक्तः, व्यवहारवांश्च यथा-यच्छुद्धिकरणसमर्थो भवतीति, तथा 'ओवीलए'ति लज्जयाऽतिचारान् गोपायन्तमुपदेशविशेषपरग्रीडयति-विगतलज्जं करोतीत्य-पग्रीडकः, अयं ह्यलोचकस्यात्यन्तमुपकारको भवतीति, अवधारादिपदत्रयस्य च कर्मधारयः कार्यः, तथा 'पकुब्बी'ति आलो-चितातिचाराणां प्रायश्चित्तदानेन शुद्धिं प्रकर्षेण कारयतीत्येवंशील इति, एतदर्थस्य सामयिकस्य कुर्वधातोर्दर्शनात् प्रकुर्वी, आचा-रवत्त्वादियुक्तोऽपि कश्चिच्छुद्धिदानं नाभ्युपगच्छतीत्यतस्तद्व्यवच्छेदार्थं प्रकुर्वीत्युक्तं चः समुच्ये, तथा 'निजव'ति प्राकृतत्वा-न्निर्यापको-यतेः प्रायश्चित्तस्य निर्वाहकः, अयं हि तथा विद्यते यथा साधुर्महदपि प्रायश्चित्तं वोढुं शक्नोति, अत एवायमिह महो-पकारीति, तथाऽपायान्-दुर्भिक्षदुर्बलत्वादिकानैहलौकिकाननर्थान् पश्यति अथवा दुर्लभबोधिकत्वादिकान् पारलौकिकान् साति-चाराणां तान् दर्शयतीत्येवंशीलोऽपायदर्शो, अयं चात एवालोककस्योपकारी, तथा न परिश्रवति-आलोचकोक्तमकृत्यमन्यसे न निवेदयतीत्येवंशीलोऽपरिश्रावी, तदन्यो ह्यलोचक्षणां लाघवकारी स्यात् चः समुच्ये, बोद्धन्वो-ज्ञेय इति, आलोचनाचार्य इति योगः ॥१४॥ तथेति समुच्ये परहिते-परोपकारे युक्त-उद्युक्त उद्यत इत्यर्थः, तदन्यो हि परेषामवधीरको भवति, तथा विशेषे-

तद् परहिगमि जुत्तो विसेसओ सुहुमभ'वकुसलमती । भावाणुमाणवं तद् जोगो आलोयणाग्रिओ ॥१५॥

बुद्धिहेणुलोमेणं आसेयणवियटणभिहाणेणं । आसेवणाणुलोमं जं जह् आसेविधं वियडे ॥१६॥

आलोयणाणुलोमं गुरुगडचराहे उ पच्छओ वियडे । पणगादिणा कमेणं जह् जह् पच्छत्तबुद्धी उ ॥१७॥

पत-आचार्यान्तरापेक्षया विशेषेण यक्षमभावशूलमतिः-लोकशास्त्रगतास्थूलार्थनिपुणबुद्धिः, अत एव भावानुमानवान्-परचेतमामि-
न्तिनादिमिनिर्वायकः, अयं हि परमावानुसारेण शुद्धिदानशक्तो भवति, तथेति समुच्चये योग्य-उच्यतः आलोचनाचार्यो-विकट-
नागुरुः, उक्तगुणरूपापशून्यो हि न शुद्धिकरणधम इति गाथाद्वयार्थः ॥१८॥ 'क्रमेण'त्युक्तं तत्प्रकाशनायाह- 'दुर्ची'त्यादि,
'आलो'इत्यादि, द्विविधेन-द्विप्रकारेण आनुलोम्येन-क्रमेण, द्वैविध्यमेवाह-आसेनने यदानुलोम्यं तदासेनमेव विकटनेन च
यत्तद्विकटनमेव अतस्ते ण्यमिधाने यस्य तत्तथा तेनासेनानाविकटनामिधानेन, आलोचनां ददातीति द्वारगाथामभ्यन्धि पदं संव
न्धनीयं, तगायं स्वरूपत आह-आसेवनानुलोम्यगुक्तशब्दार्थं तदिति शेषः, यत् किम् ? येन क्रमेणमेवितं यथासे'वितं विकटयति-
आथोचयत्यालोचनारूरीति ॥१५॥ आलोचनानुलोम्यं पुनः व्यक्तशब्दार्थं तद्यदिति शेषः गुरुक्तापराधान्-महातिचारान् तुशब्दः
पुनरर्थः न च योजित एव 'पच्छउ'ति प्राकृतत्वात् पथात्-लघ्वपराधानन्तरं विकटयति-आलोचयति, कथमिति ? आह-'पणगा-
दण'नि गमयगापत्तात् पञ्चरादिना-पञ्चकदशकप्रभृतिना क्रमेण-आनुपूर्व्या, किमिति ? आह-यथा यथा-येन येन प्रकारेण प्राय-
श्चित्तप्रवृत्तिः-निशुद्धिपरिणं तथा तथा, यद्विकटयतीति प्रकृतं, इह च लघवतिचारे पञ्चकं नाम प्रायश्चित्तं, गुरुकं तु दशकं, गुरु-
गरे तु पञ्चदशकं इत्येवमादीति, तुशब्दः पूरणार्थः, अथ च गीतार्थ आलोचनानुलोम्येनैवालोचयति, कारणं तु गीतार्थगम्यत्वं,

तत आउद्विद्यदप्यप्यमागओ कल्पओ च जयणाए । कल्ले वाऽजयणाए जहद्विषं सव्वमालोए ॥१८॥
दव्यादीन्नु सुहेसुं देया आलोयणा जतो तेसुं । होति सुहभावुही पाएण सुहा उ सुहेज्ज ॥१९॥
दव्वे खीरदुमादी जिण भवणादी य होइ खेसम्मि । पुणत्तिहिपमिति ऋले सुहोवओगादि भावे उ ॥२०॥
इतरस्त्वासेनानुलोम्येन, आलोचनानुलोम्यानभिद्यत्वात्तस्य, अत्र च कारणमतिचाराणां नुसरत्वं । इति गाथाद्वयार्थः ॥१७॥
अथ 'सम्य'निति यदुक्तं तत्राह—'तद्दे'त्यादि, तथेतिशब्दः ममुन्नये यथा क्रम आलोचनाङ्गमेवमाकुट्टयादिकृतत्तमपीत्येतदर्थः,
आकुट्टिका-उपेत्यकरण दर्पो-वचनानादिः प्रमादो-मद्यादिः स्मृतिभ्रशादिर्ना एषा द्वन्द्वः अतस्तेभ्यस्तत आकुट्टिकादर्पममादतः,
तथा कल्पतो वा-अशियादिपुष्टालंयनतो वा, कल्पश्च यतनादिविषय इत्यत आह-यतनया-यथाशक्ति संयमरक्षारूपया कार्ये वा-
प्रयोजने वा संभ्रमहेतौ प्रतीपनकादौ भ्रयतनया-अनपेक्षितसारेतरविभागतया यदासेवितं तदिति गम्यं यथास्थितं-यथावृत्तं सर्व-
समस्तमकृत्यं आलोचयेद्-गुरुभ्यो निवेदयेत् विशुद्धिक्रमः । इति गाथार्थः ॥ १८ ॥ अथ द्रव्यादिशुद्धिमाह—'दव्वे'त्यादि,
द्रव्यादिषु-द्रव्यक्षेत्रकालभावेषु शुभेषु-प्रशस्तेषु देया-दातव्या आलोचना-विकटना, कृसादेवमिति १, आह-यतो-यस्मात् तेषु शुभ-
द्रव्यादिषु भवति-स्यात् शुभभावावृद्धिः-कुशलशयममृद्धिः प्रायेण-बाहुल्येन, प्रायोगहणं च कस्यापि न स्यादपीति पतिपादनार्थं,
किंभूतेति १, आह-सुत्वा तु-सुखस्वरूपेण, यद्वा सुखहेतुः-भाविसुखकारणं शुभहेतुर्गो, अथवा प्रायेणः शुभा एव पदार्थाः शुभहेतवः
स्युरितिकृत्वा शुभभावावृद्धिः स्यादिति गाथार्थः ॥१९॥ शुभद्रव्यादिव्याख्यानायाह—'दव्वे'इत्यादि, द्वन्द्वे प्रशस्तेऽपिकृते क्षीर-
दुमादि-न्यग्रोभादि, आदिशब्दाच्चपक्षयोक्तादिपरिग्रहः, आह च—'दव्वे सुवप्यमागतिषु खीरदुमादीसु आलोए' तथा जिनभव-

सुखवन्वासिसमुदय पायं जं होह भावसुदृष्टि । ता एयम्मि अपणा एसा आणा जिणवरणं ॥२१॥

आलोपयन्त्या पुण अइयारा सुहुमवाधरा सम्मं । णाणायारादिगया पंचविट्ठो सो य विण्णेओ ॥२२॥

नादि च-अहंमृदप्रभृति च भवति-स्यात् शुभक्षेत्रमिति प्रकृतं क्षेत्रे विचारयितव्ये, आह च-“उच्छुवणे सालिचणे चेहरे चेव होह खेत्तम्मि । गंधीरसाणुणाए पयाहिणाचउदगे य ॥२१॥” तथा पूर्णतिथिप्रभृति-पञ्चदशी तिथिः पूर्णेत्युच्यते तदादिकं दिनं शुभमिति प्रकृतं, प्रभृतिशब्दादशुभतिथिर्वर्जतिप्रग्रहः, शुभावेताः-“पटि (अणु) कूलेवि य दिवसे वज्जेजा अट्ठमि च नवमि च । छट्ठि च चउत्तिं वारसि च दोण्हं पि एकत्ताणं ॥२१॥” इति । ‘काले’चि शुभकाले विचार्ये, तथा शुभोपयोगादिः-प्रशस्ता-इत्यवमागप्रभृतिः भावः शुभः, आदिशब्दाभिप्रायस्तथाशुभभावपरिग्रहः, भावे तु-भावे पुनरविकृते । इति गाथार्थः ॥२०॥
अयं द्रव्यादिद्वारं निगमयन्नाह-‘सुहे’त्यादि, शुभद्रव्यादिसमुदये-प्रशस्तद्रव्यप्रभृतीनां समवाये सति प्रायो-वाहुत्येन, न तु सर्वस्यापीत्यर्थः, यद्-यस्मान् भवति-स्यात् भावशुद्धिः-भनोविशुद्धता इति-उक्तरूपा शुभहेतुरित्यर्थः तत्-तस्मात् एतस्मिन् शुभ-द्रव्यादिममुदये यतः-यत्र कुर्यात्, जिनानां चानुमतमिदमिति दर्शयन्नाह-एषा-अनन्तरोक्तशुभद्रव्याद्याश्रयणरूपा आद्या-आदेशः जिनवरणां-तीर्थरूपाणां, अतः शुद्धार्थिना शुभद्रव्यादिममुदये यतितव्यमिति गाथार्थः ॥२१॥ व्याख्यात ‘एत्थं पुणे’त्यादि-द्वारगाग्योक्त आलोचनाविधिः, अथालोचयितव्यापराघर्शनार्थमाह-‘आलो’ इत्यादि, आलोचनाविधिस्तावदयं आलोचयितव्याः पुनः-प्रकाशनीयास्तु अनीचारा-अपरायाः सूक्ष्मवादरा-लघुगुरुकाः, न तु लघव एव वादरा एव वा, सम्यग्-भावशुद्ध्या ज्ञाना-चारादिगता-ज्ञानदर्शनचारित्रतपोवीर्याचारविषयाः, पञ्चविधः-पञ्चप्रकारः स चाचारः पुनः विवेच्यो-ज्ञातव्य इति गाथार्थः

काले विणए बहुमाण उवहाणे तहा अणिपहवणे । वंजणअस्थतहुमए अंडविहो णाणमायारो ॥२३॥
णिस्संकिमणिक्कंखियणिच्चित्तिगिन्हा अमूढविट्ठी य । उववूहथिरीकरणे वच्छल्लपभावणे अट्ठ ॥२४॥

॥२॥ ज्ञानाचारमेदानाह—‘काले’इत्यादि, काले-कालविषयः प्रथमैकवचनान्तत्वाद्वा काल एव ज्ञानाचारः तदमेदोपचारात्, स च यथाकालं स्थाप्यायाकरणादिः, अकालकरणे हि प्रत्यपायाः स्युः, तथा विनये-विनयविषयः विनय एव वा-ज्ञानस्य ज्ञानिनां ज्ञानसाधनानां च पुस्तकादीनामुपचाररूपः, तथा बहुमानः-प्रीतिः अतः तद्विषयः स एव वा, तथोपधाने-उपधानविषयः यथास्व-मध्यमनोद्देशादिषु तपोविषय इत्यर्थः उपधानमेव वा तथेति समुच्ये तथाऽनिद्ववने-श्रुत(स्य)गुरुणा वाऽनलपनविषयेऽनलपनमेव वा, तथा व्यञ्जनार्थतदुभये इति समाहाद्वन्द्वः, तत्र व्यञ्जने-व्यञ्जनविषयः सूत्राध्याणामन्यथारूपं तथाऽर्थे-अर्थविषयः सूत्राभिधेयस्य अनन्यथाकरणं तथा तदुभये-तदुभयविषयः तयोः सूत्रार्थयोरनन्यथाकरणं, प्रथमैकवचनान्तपक्षस्तु प्राग्वदिति, एवमष्टविधः-अष्टमेदः ज्ञान-श्रुतज्ञानमाश्रित्येति गम्यं आचारो-ज्ञानाराधनपराणां व्यवहारो ज्ञानाचारो वा मकारस्यागभिरुन्वात्, एतदाराधनाच्छ्रुतज्ञानमाराधितं भवति, अन्यथा विराधना, ततश्चैहिरादयः प्रत्यपाया भवन्ति । इति गाथार्थः ॥२३॥. अथ दर्शनाचारमेदानाह—‘णिरस्स’मित्यादि, शंकितं शंका-सन्देहस्तस्याभावो निःशंकितं दर्शनाचारः इत्येयमन्यत्रापि, तथा कांक्षितं कांक्षा-अन्यान्यदर्शनग्रहस्तदभावो निष्कांक्षितं, तथा विचिकित्सा-फलं प्रति शंका तदभावो निर्विचिकित्सं तत एषां, द्वन्द्वः पुनर्निदेशश्च प्राकृतत्वात्, तथाऽमूढा-कुतीर्थिकदिदर्शनेऽपि अमोहा सा च सा दृष्टिश्च-दर्शनं अमूढदृष्टिः, अथवा निर्गताः शंकितान् दिभ्यो ये ते निःशंकितवनिष्कांक्षितनिर्विचिकित्सा जीवाः, अमूढा दृष्टिरस्येत्येवममूढदृष्टिश्च जीवः-एव, एवं त्वेह बुद्धव्याख्यानं धर्म-

पणित्ताणजोगजुचो पंचहिं समितीहिं तीहिं गुत्तीहिं । एस चरित्तायारो अट्टविहो होइ णायव्वो ॥२५॥
 चारसत्तिहम्मिदधि तवे सात्तिमत्तरयाहिरे कुसलदिट्ठे । अगिलाएँ अण्णाजीवी णायव्वो सो तवायारो ॥२६॥
 धर्मिणोरमेदोपचारार्थनाधारमेदा भयन्तीति, तथोपबृंदा-सङ्गणानामुत्कीर्तनं तथा स्थिरीकरणं-धर्मं प्रमाद्यतां तत्रैव स्वायनं एत-
 योमममाहारद्वयः; ततः प्रथमैरुचन, तथा वात्सल्यं-समानधर्मवतां बहुमानकार्यकरणं तथा प्रमावनं-प्रावचनिकत्वादिप्रका-
 रं नितप्रवचनप्रकाशनापादनं इहापि दृढस्तथैव, इत्येवमए मेदा भवन्ति, दर्शने सति य आचारो व्यवहारः स दर्शनाचारः, एतच्चेह
 गाथायां प्रक्रमगम्यमिति भाग्यार्थः ॥२५॥ अथ चारित्राचारभेदानाह-‘पणी’त्यादि, प्रणिधानं-मनसः शुभमैकाग्र्यं तद्रूपस्तत्प्र-
 धानो वा योगो-व्यापारस्तेन युक्तः-अन्नितः अथवा योगो-मनोनिरोधः ततश्च प्रणिधानयोगाभ्यां युक्तो यः स तथा, कस्मिन्
 विषये इति?, आह-पञ्चसु गमितिषु-इयंममित्यादिषु सम्यक्प्रवृत्तिरूपासु तथा तिसृषु गुप्तिषु-भनोवाकायानां शुभप्रवृत्त्यश्च भनि-
 श्रुतिलक्षणानु अथवा युक्तशब्दानुवर्तनतः पञ्चभिः समितिर्मियुक्त इत्यादि व्याख्येयं यो जीव इति श्रेयः, एष जीवः किमिति?,
 आह-चरित्रे मत्ताचारो-व्यवहारो यः स चरित्राचारः, आचारतद्वतोरभेदात्, अष्टविधः-अष्टभेदः समितिगुप्तियोगाद् भवति-
 स्थात् त्रेयो-ज्ञातव्य इति दृढव्याख्या, अन्ये न्याहुः-प्रणिधानयोगयुक्तः-समित्यादिभिरूपलक्षित एषः-एवंविधश्चरित्राचारः । इति
 भाग्यार्थः ॥२५॥ अथ तपआचारदर्शनायाह-‘वारे’त्यादि, द्वादशत्रिंशेऽपि-द्वादशभेदेऽपि, आस्तां तदेकदेशे, तपसि-तपस्यायां
 कर्मणलक्षणाम्यन्तरदेहस्यैव तपनात् प्रायः सम्यग्दृष्टिभिरेव वा तपस्तया प्रतीयमानत्वाद् आभ्यन्तरं-प्रायश्चित्तादि षोढा तथा
 वाद्यदेहस्यापि तापनान्निमित्त्याद्येभिरपि वा तपस्तया प्रतीयमानत्वाद् बाह्यं-अनश्ननादि षोढेव, सहाभ्यन्तरेण बाह्यं-साभ्यन्तर-

अणिगूहियबलविरिओ परकमइ जो जहुत्तमाउत्तो । जुंजइ य जहत्थामं णायव्वो वीरियायारो ॥२७॥
 एयम्मि उ अइयारा अकालपट्टणाइया णिरवसेसा । अबुणकरणुज्जएणं संवेगाऽऽलोइयव्वत्ति ॥२८॥

अहवा मूलगुणाणं एते एव तह उत्तरगुणाणं । एएसिमह सरूवं पत्तेगं संपवक्कवामि ॥२९॥

प्राप्तं तत्र कुशलदृष्टे-निपुणोपलब्धे सर्वज्ञप्ररूपित इत्यर्थः अगलान्या-अवेदेन अनाजीवी-तस्यैव तपसोऽनुपजीवकः सन् यो जीवः
 वर्तत इति शेषः ज्ञातव्यो-ज्ञेयः स जीवः तपभाचारः-तपसि तपोरूपो वाऽऽचारो-न्यवहारस्तपभाचारः, आचारतद्वतोरभेदात् ।
 ति गाथार्थः ॥ २६ ॥ वीर्याचारस्वरूपमाह—‘अणी’त्यादि, अनिगूहिते-अगोपिते बलवीर्ये-देहप्राणचित्तोरसाहरूपे येन स
 उथा पराक्रमते-धर्मक्रियास्तु प्रवर्तते यो जीवः यथोक्तं-यथाऽऽगमं आयुक्तः-उपयुक्तः सन्, अनेन शक्तेरप्रच्छादनमुक्तं, अथ शक्तय-
 .तिक्रममाह-पुंक्ते-प्रपुंक्ते चः समुच्चये यथास्यामं-यथाबलं शक्तयनतिक्रमेण, आरमानं धर्मक्रियास्त्विति गम्यं, ज्ञातव्यो-ज्ञेयः
 .साविति गम्यं वीर्यस्य-सामर्थ्यस्याचारः-आचरणं वीर्याचारः, आचारतद्वतोरभेदात् इति, वृद्धास्त्वाहुः-अनिगूहितबलवीर्यः
 राक्रमते-चेष्टते यथोक्तज्ञानाद्याचारमाश्रित्य ग्रहणकाले, तत ऊर्ध्वं युक्ते च-प्रवर्तयति ज्ञानाद्याचारमेव यथास्याम । इति
 .पार्थार्थः ॥ २७ ॥ अथ प्रकृतयोजनायाह—‘एगंमी’त्यादि, एतस्मिंस्तुक्तरूपे पञ्चमकाराचारे तुशब्दः पुनरर्थः अतिचारा-अति-
 .माः अकालपठनादिकाः-असमयवाचनाप्रभृतयः, आदिशब्दादविनयादिग्रहः, निरवशेषाः-सर्वे सुस्मेतरा इत्यर्थः, किंभूतेनालो-
 .केनेति?, आह-अपुनःकरणोद्येनेन-न पुनरेतान् करिष्यामीतिपरिणामवता संवेगात्-अभयात् आलोचयितव्या-गुरोर्निवेदनीयाः,
 तिः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥२८॥ आलोचनीयातिचारप्रकाशान्तरमाह—‘अहवे’त्यादि, अथवेति प्रकारान्तरद्योतनार्थः मूल-

पाणातिपातविरमणमादी णिसिभत्तविरडपज्जंता । समणाणं मूलगुणा तिविहं तिविहेण णायन्वा ॥३०॥

पिंडुपिमुट्टादीणा अभिगदंता य उत्तरगुणत्ति । एतेसि अइयारा एगिदियघट्टणादीया ॥३१॥

पुट्टयादिपट्टणादी पयलादी तुच्छदत्तगहणादी । गुत्तिविराहणकप्पहममत्तदियगहियभुत्तादी ॥३२॥

गुणानां-महाप्रज्ञादीनां एतेऽतिगाराः एयमिति पूर्वोक्तश्रवणेन आलोचयितव्याः, तथेति समुच्चयार्थः उत्तरगुणानां-पिंडविशुद्ध्यादीनां एतेषामुभयातिचाराणां अय-अनन्तरं स्वरूपं-स्वभावं ग्रन्थकं-पृथक् पृथक् संप्रवक्ष्यामि भणिष्यामि । इति गाथार्थः ॥३२॥ अथ प्रति-ज्ञातमैर मूलगुण दिग्गण्याभिधानपूर्वकं गाथापञ्चकेनाह-‘पाणे’त्यादि, ‘पिंडे’त्यादि, ‘पुट्टवी’त्यादि, ‘भोगो’इत्यादि, एते ‘इत्थे’त्यादि, प्राणातिपातविरमणादयो-यधविरत्याद्याः निशामक्तविरतिपर्यन्ता-रात्रिभोजननिवृत्त्यन्ताः श्रमणानां-यतीनां मूलगुणा धर्म-लक्षणरूपरश्मूलरत्ना नियमाः त्रिविधं-करणकारणानुमतिरूपं यथादिकं त्रिविधेन-मनोवाक्कायलक्षणकरणेन प्रत्याख्यामीति प्रति-ज्ञातागत्या ज्ञेया इति ॥३०॥ पिंडविशुद्ध्यादय-एषणाद्याः, आदिशब्दात् ममित्यादिग्रहः, अभिग्रहान्ता-अभिग्रहायमानाः आह, न-“पिंडस्म न निमोहो ममिडंथो भावणा नवो द्रुविहो । पडिमा अभिगमहाविय उत्तरगुणमो वियाणाहि ॥१॥” चः ममुच्चये उत्तरगुणाः-चारित्ररूपतरोः आरादिरूपाः इतिः ममाप्तो, एतेषां यधविरमणादीनां अतिचारा-अतिक्रमाः एकेन्द्रियघट्टनाद्याः, आदिग्रन्गद्दीन्द्रियादिसंपट्टपरिनापनादिरूपपथमपहाव्रतातिचाराणां शेषमहाव्रताद्यतिचाराणां च परिग्रह इति ॥३१॥ अथ मेदे-नानाह-पृथिव्यादिपट्टनादयः-पृथिव्यप्तेजोवायुमनस्पतिद्वित्रिचतुष्पञ्चेन्द्रियाणां संघटनपरितापापट्टारणानि प्रथमस्य मूलगुणस्य, तथा पयलादयो-निशारिपयमृगासादख्या द्वितीयस्य, तत्र प्रचलायसे त्वं ?’ इति त्रेनचित् पट्टः मन् यो

भोगो अनेमणीएऽसंस्मियत्तं भावणाणऽभावणया । जहसत्तिं जाकरणं पटिमाण अभिगगहाणं च ॥३३॥
 व्रते 'न प्रचलाये', तस्य मृषावादवतातिचारो भवति, आदिशब्दाद्वर्पतीति गृष्टं न वर्षतीत्यादयः ग्रहमाः, वादरास्त्वयेते एवाभि-
 निवेशादिति २ तथा तुच्छादचग्रहणादि-अमारावितीर्णादानप्रभृति, तत्र तुच्छस्य-वृणहगलधारमल्लकादेरदत्तस्यादानं मूक्षमः, आदि-
 शब्दात् माघभिक्कादिमत्तकशिष्यादिमारुद्रव्यादत्तग्रहणं वादरः वृतीयस्य ३ तथा गुप्तिपिराघनं च कल्पार्थममता च दिवागृहीतभुक्तं
 चादिर्यस्य स तथा, तत्र गुप्तिचिराघना लुयादिसंस्तवमत्यादानादीति ग्रहमः, आदिशब्दात् संक्लिष्टकर्मादिर्वादरः चतुर्थस्य ४
 तथा 'कप्पट्टमगत्त'ति कल्पे-वस्त्रादौ तिष्ठतीति कल्पस्यः कल्पेन वाड्यो यस्यासौ कल्पार्थः-शिशुः तत्र ममता-ममत्वं शरयात्तरादि-
 संवन्धित्वात् स्वीकरणं कल्पार्थममता, 'कप्पट्टमगत्त'ति पाठान्तरे मशब्दलोपात् कल्पस्यममत्त्वमिति, आदिशब्दात् काकधगवा-
 दिभ्यः दद्यात्तरादेः संरक्षणलक्षणः मूक्षमः द्विरण्यादीनामतिरिक्तबहुधनवस्त्रादीनां च ग्रहणरूपो वादरः पञ्चमस्य ५ तथा दिना गृहीतं
 दिवैव भुक्तमन्नादि, आदिशब्दादिवा गृहीतं रात्रौ भुक्तं रात्रौ गृहीतं दिवा भुक्तं इत्येतत्परिग्रहः, इह
 चातिचारस्याशनादेश्चाभेदादेवं निर्देश इति पष्ठस्यातिचार इति ६ ॥३३॥ भोगो-भोगे-भोगे-अनेपणीचे-अकल्प्येऽशनादौ विषयभूते
 इत्येव पिडविशुद्धिलक्षण उत्तरगुणेऽतिचारः तथाऽममितत्वं-अग्रयत्न इति शेषमिति चतुष्टये, भावनानां-महाव्रतरक्षणोपायभू-
 तानां पञ्चविंशतेरनुप्रेक्षाणां वा द्वादशानां, किमिति १, आह-अभावनता-प्राकृतत्वेन ताप्रत्ययस्य स्वार्थिकत्वादभावना अभावनस्य चा-
 अविद्यमानभावनस्य भावोऽभावनता-अनोसेवनमिति भावनतिचारः, तथा यथाशक्ति च-यथाचलं च अकरणं-असेवा प्रतिमा-
 नां मिथुप्रतिमानां मासिकयादीनां अभिगगहाणां च-दृव्यादिनियमानां च शब्दाद् विविधतपस्येति तपःप्रतिमामिग्रहाणामतिचार इति

एते इत्थऽद्वयारा असद्वहणादी य गरुय भाषाणं । आभोगणाभोगादिसेविया तह य ओहेणं ॥३४॥

संवेगपरं चित्तं काऊणं तेहिं तेहिं सुत्तेहिं । सल्लानुद्धरणविवागदंसगादीहिं आलोए ॥३५॥

सम्मं दुचरितस्सा परसक्खिगमप्पगासणं जं तु । एयमिह भावसंछं पणत्तं वीयरानेहिं ॥३६॥

॥३॥ एतेऽनन्तरोक्ताः 'एत्थे'ति एतेषु यथाक्रमं मूलगुणोत्तरगुणेषु अतिचारा-अतिक्रमाः तथाऽऽश्रद्धानादयश्च-अश्रद्धानविपरीतरूपणादयश्च भावानां-जीवानां-जीवादिपदार्थानां अतिचारा इति प्रकृतं, किंविधा इति?, आह-'गुरुगं'ति गुरुकाः-पृथ्वीसंवहृदिभ्यः मरुशान्महान्तः, मदर्ममहाहुममूलरूपसम्यक्त्वदूषकत्वादेयां, एते च सर्वेऽपि आभोगानाभोगादिसेविता-आभोगानाभोगादिठताः, तत्राभोगात् अकर्तव्यमिदमिति ज्ञानं अनाभोगस्तु अज्ञानं, आदिशब्दात् सहसाकारभयरागद्वेषादिपरिग्रहः, तथा चेति समुगये ओघेन-आभोगादिविशेषाभावेनो (नानु) पयुक्तगमनागमनादिना अथवा ओघेन-लोकप्रवाहेण अथवा तथा चेति-एवं स्थिते ओघेन-सामान्येन सामस्येनेति यावत् आलोचयेदिति योगः ॥३४॥ ततः किमिति?, आह-'संवे'इत्यादि, संवेगपरं-भवमयप्रधानं मोक्षं प्रति प्रचलनबद्धा चित्तं-मनः कृत्वा-विधाय, कैरिति?, आह-तैस्तैः प्रवचनप्रसिद्धैः सूत्रैः-(सूत्र) बाव्यविशेषैः, किंविधैः?-श्रल्पानुद्धरणे-अकृत्यकरणभावश्रल्याप्रकाशने यो विषाक्तो-दुष्टपरिणामस्तं दर्शयन्ति यानि तानि तथा तदादिभिः-तत्प्रभृतिभिः, आदिशब्दाच्छ्रयोद्धरणगुणसंदर्शकमूत्रपरिग्रहः, आलोचयेद्-गुरवे निवेदयेत् आलोचकोऽतिचारानिति प्रकृतं, अथवाऽलोचयेदिति-आलोचयेद्गुरुः शिष्यं । इति गाथार्थः ॥३५॥ अथ श्रल्यस्यैव लक्षणमाह--'सम्म'मित्यादि, सम्म्यग्-भावतः दूषयितस्य-दुष्कृतस्य परमाधिकं-गीतार्थाभ्यर्थं अप्रकाशनं-अप्रकृतं यत्तु-यत्पुनः एतद् दूषयितप्रकाशनं इह श्रल्य-

णवि तं मतं व विसं दुष्पउत्तो व कुणति वेतालो । जंतं व दुष्पउत्तं सण्णो व पमादिओ कुदो ॥३७॥

जं कुणह भावसहं अनुदितं उत्तिमड्ढालम्मि । दुल्लहचोहीयत्तं अणंतसंसारियत्तं च ॥३८॥

आलोयणं अदाउं सति अण्णम्मिबि तहडप्पणो दाउं । जेवि हु करंति सोहि तेऽवि सम्महा विणिदिडा ॥३९॥

विचारे भावशल्यं-द्रव्यशल्येतत् प्रज्ञप्त-प्ररूपितं वीतरागैः-जिनैः । इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ 'शल्यानुद्वरणविषाकदर्शकादिभिः दूत्रैरित्युक्तं, अथ तद्दर्शनाय गाथाद्वयमाह—'णवी'त्यादि, 'ज'मित्यादि, नापि-नैव तमपायं करोतीति योगः शल्यं वा-ख-ज्ञादि कर्तृभूतं विषं वा-हलाहलं दूष्ययुक्तो ग-दःसाधितो वा करोति-विषचे वेतालः-पिशाचः यंत्रं वा-शतहस्यादि दुष्प्रयुक्तं-दूष्यार्पायित मर्षो वा-भुजङ्गः प्रमादितः-अवगीतः क्रुद्धः-कुपितः मन्त्रिति, वाशब्दो विकल्पार्थः ॥ ३९ ॥ यमपायं करोति-विधत्ते भानशल्यं-दूष्यरितं अनुदृतं-अनाकृष्टं जीवदेहात् उत्तमार्थः-प्रधानप्रयोजनं पंडितमरणं समस्तानुष्ठानशेखरकल्पत्वात्तस्य कालः-अवसर उत्तमार्थकालस्तस्मिन्, शस्त्रादीनि ह्येकभविकमेव मरणं कुर्वन्ति एतच्चानन्तजन्ममरणपरं, अत एवाह-दुर्लभ-वोधिर्यं-असुलभजिनधर्मतां अनन्तसंसारिकत्वं-अनन्तभवमावत्त्वं चः समुच्चये, सम्यक्त्वचरणभ्रष्टो ह्युत्कर्षेणापार्थपुद्गलपरार्त-प्रमाणसंसारभाजनं भवतीति । भावशल्योद्धारगुणसंदर्शकश्चाणि पुनरेवं- 'आलोयणपरिणभो मम्म काऊण सुविदिओ कालं । उक्कोमं तिणिण भवे गंतूण लमेज्ज निग्गणं ॥ १ ॥' इत्यादीनीति गाथाद्वयार्थः ॥ ३८ ॥ अथानीत्या शुद्धिरूपेऽपि मशलय-तंवेति दर्शयन्नाह—'आलो'इत्यादि, आलोचनां-विकटनां अदत्त्वा-अविधाय ये शुद्धिं कुर्वन्ति स्वरूपनया तथा 'सड अण्ण-म्मिबि'चि अन्यस्मिन्-परस्मिन् भीतार्थे सत्यपि-विद्यमाने अपि तथेति मद्भुजये आत्मनः-स्वस्यैव दत्त्वा-विधाय लज्जादेः कार-

किरिगणुणावि सम्भेपि रोहिओ जह वणो मसहो उं । होह अपत्थो एवं अवराहवणोऽवि विण्णेओ ॥४०॥
मल्लुद्धरणनिमित्तं गीयस्सन्नेसणा उ उक्कोसा । जोयणसयाडं सत्त उ वारस वरिसाडं कायव्वा ॥४१॥

णात्, अनेन च परसद्भावे परस्यैव तां यच्छन् शुष्यतीत्युक्तं भवति, यदाह—“छत्तीसगुणसमन्नागएण तेणवि अवस्स कायव्वा । परमहरिया विसोही सुट्ठुवि वयहारकुमलेणं ॥१॥” पराभावे त्वात्मनोऽपि यच्छन् शुष्यति, केवलं सिद्धान् साक्षीकृत्य, यदाह—“सिद्धावसाणा य”, तथा गीतार्थप्राप्तौ निवेदयिष्यामीत्यव्यवसायात् स्वयमेव प्रायश्चित्तं प्रतिपद्य तद्विदधानो गीतार्थः शुद्ध्यतीत्युक्तं भवतीति, अपिशब्दात् ये न कुर्वन्त्येव, हुशब्दोऽल्ङ्कृतौ कुर्वन्ति शोधि-विशुद्धिं प्रायश्चित्तप्रतिपत्त्यादिना तेऽपि-तदन्येऽपि मश्रव्या-भावश्रव्योपेताः विनिर्दिष्टा-उक्ता जिनैः । इति गाथार्थः ॥३९॥ स्वयं श्रव्योद्वारे मश्रव्यतैवेति दृष्टान्तेनाह—‘किरिये’त्यादि, क्रियाज्ञेनापि-ग्रणचिकित्सावेदिनाऽपि, आत्मां तदन्येन, सम्यगपि-सर्वथापि, आत्मासम्यक्, रोहितो-रूढतां नीतः यथा-यद्वत् ग्रणो-देहधृतं मश्रव्यो-दृष्टगर्भोपेतः सन् तुशब्दोऽवधारणे भिन्नक्रमश्च भवति-जायते अपथ्य एव-अहित एव, परिणतौ मरणकारणत्वात्, एवं-तद्वत् अन्यस्मै अनिवेदितश्रव्यस्य अपथ्य एव अनन्तमरणादिकारणत्वात्, कोऽसाविति?, आह-अपराधग्रणोऽपि-चरणरूपशरीराश्रय तिचारधनमपि, न केवलं देहग्रण एव, विज्ञेयो-ज्ञातव्यः, तच्चतस्तस्यानुद्धृतत्वात्, अन्य-निवेदनमेव हि श्रव्योद्धारः । इति गाथार्थः ॥४०॥ ‘गीतार्थस्यालोचना देवे’त्युक्तं, अथ दुर्लभत्वे तस्य यद्विधेयं तदाह—‘मल्लु’ इत्यादि, श्रव्योद्धारणनिमित्तं-आलोचनार्थं गीतस्य-गीतार्थस्य गुरोरन्वेषणा-अनुगवेषणा पुनः उत्कर्षाद्-उत्कृष्टतः, कियत्क्षेत्रका-लविषयेति?, आह-योजनश्रुतानि सप्त तु-सप्तैव यावन्, तथा द्वादश वर्षाणि-संवत्सरान् यावत् कर्तव्या-विधेयेति, इह च शेषविशे-

मरिउं ससल्लमरणं संसाराडविमहाकडिल्लमि । सुचिरं भमंति जीवा अणोरपारंमि ओइण्णा ॥४२॥
 उद्धरियसन्वसल्ला तित्थगराणाए सुत्थिया जीवा । भवसयकयाइ न्वविउं पावाइ गया सिवं धामं ॥४३॥
 सल्लुद्धरणं च इमं तिलोगबंधूहिं दंसियं सम्मं । अवितहमारोगफलं धण्णोऽहं जेणिमं णायं ॥४४॥
 ता उद्धरेमि सम्मं एयं एयस्स णाणरासिस्म । आवेदिउं असेसं अणिगणो दारुणविवागं ॥ ४५ ॥

पणानुपादानेन यद् गीतार्थग्रहणं कृतं तत् सकलोकतगुणयुक्ताचार्यालामे संविप्रगीतार्थमात्रस्याप्यालोचनाचार्यत्वज्ञापनार्थं, यतः
 श्रूयते-अपवादतो गीतार्थसंविप्रपाक्षिकसिद्धप्रप्रवचनदेवतानामलामे सिद्धानामप्यालोचना देया, सशल्यमरणस्य संसारकारण-
 त्यादिति, आह च-“संविगमे गीयस्थे असई पासत्थमाद् सारूची” । इति गाथार्थः ॥४१॥ अथ गीतार्थमवाप्य शल्यानुद्धरणादौ
 दोषगुणादिकं भावयता यद्विधेयं तद्गाथापदकेनाह-“मरिउं” ‘उद्ध’ ‘सल्लु’ ‘ता’ ‘इय’ ‘जहे’त्यादि, मृत्वा-आसेव्य सश-
 ल्यमरणं प्रतीवं, ततः किमिति ? आह-‘संसाराडविमहाकडिल्ले’ भवारण्यगुरूगहने सुचिरं-अतिदीर्घकालं भ्रमन्ति-पर्यटन्ति जीवा-
 ऽहिनः अनर्वाक्षपारे-अर्वागमागपरभागवजिते अवतीर्णा-अवगाढाः, इति संवेगं कृत्वेति योगः ॥४२॥ तथा उद्धृतमर्बशल्यः-
 कृतालोचनाः तीर्थकराज्ञाया-जिनोपदेदे सुस्थिताः-सुष्ठु ऽपवस्थिताः सन्तः जीवा-देहिनः भवशतकृतानि-जन्मशतविहितानि क्षप-
 चेत्वा-प्रक्षपय्य शल्योद्धारसामर्थ्यात् पापानि-कर्माणि गताः-प्राप्ताः शिवं-निरुपद्रवं ‘धामं’ति स्थानं सिद्दालयमित्यर्थः ॥४३॥
 शल्योद्धरणं आलोचना चशब्दः पूर्वगाथादयोक्ताथपेक्षया समुच्चयार्थः इदं अनन्तरोक्तविधानं त्रिलोकबन्धुमिः-जिनैरित्यर्थः दशि-
 तं-उक्तं सम्पद्-सोपपत्तिकं अवित्तथं-अव्यमिचारि आरोग्यफलं-भावारोग्यमाधकं, ततश्च धन्योऽहं-पुण्यवानहं येन मया इद-

इयं संवेगं काउं मरुगाहरणादिष्टिं चिधेहि । दहमपुणकरणजुत्तो सामायारिं पउंजेज्जा ॥ ४६ ॥

मेतच्छल्योद्धरणं ज्ञातं-अवगतं ॥४४॥ 'ता' इति यस्मादिदं मया ज्ञातं तत्-तस्मात् उद्धारात् अपनयामि मम्यग्न्यायेन एतद्भा-
 वशल्यं एतस्य गुरोः ज्ञानराशेः--सद्वोधनिकरणा आवेद्य-कथयित्वा अशेषं-सकलं अनिदानो-निर्निदानः मन् दाहणविपाकं-रौद्रफलं,
 शल्यमिति प्रक्रमः ॥४५॥ इति-एवमनन्तरगाथाचतुष्कोक्तप्रकारं संवेगं-शुभाध्यवसायविशेषं कृत्वा-विधाय, कैरिति?, आह-मरुका-
 हरणादिभिः ब्राह्मणोदाहरणाद्यैः ममयप्रसिद्धैः चिह्नैः-लिङ्गैः मरणाभ्युपगतेनापि शुद्धिः कार्येत्वेवंभूतार्थगमकैः सशल्यतादोषज्ञापकैर्वो,
 पीठमहापीठादिग्रहः, दहं-अत्यर्थं अपुनःकरणयुक्तः-पुनरमुपगमं न करिष्यामीत्यभिप्रायवान् सन् मामाचारीम्-
 तममाचारं वन्दनकदाननिषद्यादानादिकं प्रयुञ्जीत-विदध्यात्, आलोचनाकरीति । मरुकज्ञातं चैतत्-नगरे पाटली-
 आसीन्निलोचनः । वेदवेदांगगमार्थविशारदशिरोमणिः ॥१॥ तस्य पार्श्वे बटुः कोऽपि, ममायातः प्रणम्य तम् । उवाच मयका
 मोहात्, परदाररतिः कृता ॥२॥ तस्य पापस्य मे शुद्धिः, क्रियतां सोऽध्यभाषण । तद्भावस्य परीक्षार्थं, यथा भो विप्रपुत्रक ! ॥३॥
 तस्मां लोहमयीं नारीं, फुल्लकिंशुकमन्त्रिभाम् । आलिङ्ग्य यतो नान्यत्, प्रायश्चित्तमिहागसि ॥ ४ ॥ तेनापि पापभीतेन, प्रतिपन्न-
 मोऽपि विज्ञाय तद्भावं, शुद्धिमन्यां न्यवेदयत् ॥ ५ ॥ अथवा मरुकोदाहरणमेवम्-बभूव ब्राह्मणः कोऽपि, वेदार्थेषु
 ज्ञागमाहितवोधेन, धर्मायाभूत् ॥ तापमः ॥ १ ॥ ततस्तपस्यतस्तस्य, वसतस्तापसाश्रमे । कन्दमूलाशिनोऽत्यर्थं,
 नकारिणः ॥२॥ ह्यनार्थं नदीतीरे, प्रयातस्यैकदा किल । पश्यतो पत्स्यबन्धानां, मत्स्यमांसस्य भक्षणम् ॥३॥ तत्र जाता-
 मिलापस्य, जेमितस्य प्रयाज्य तत् । तस्यैवाजीर्णदोषेण, समुत्पन्नो महाज्वरः ॥ ४ ॥ तच्चिकित्सार्थमानीनो, वैद्यः सोऽपि च

जह् बालो जंपंतो कज्जमकज्जं व उज्जुगं भणति । तं तह् आलोड्जा मायामग्धिप्पमुक्को उ ॥४७॥
आलोयणासुबाणे लिङ्गमिणं धिति मुणियसमगत्था । पच्छित्तकरणमुचितं अकरणं चेय दोमाणं ॥४८॥

पृष्टवान् । किं मोस्त्यं मुक्तवान् ? ब्रूहि, सोऽप्यभाषत लज्जया ॥५॥ कन्दमूलफलाहारास्तापसा यत् प्रमुञ्जते । तद् मुक्तं न पुनस्तेन,
कथितं मत्स्यभक्षणम् ॥६॥ वैद्योऽपि तस्य वाक्येन, धात्वा तं वातिकं ज्वरम् । तथाविधां क्रियां चक्रे, न चाभूज्ज्वरमुक्तता ॥७॥
पुनः पृष्टोऽथ वैद्येन, तदेवारुण्यात्तवानसौ । चक्रे क्रियां स तमेव, विशेषाञ्च त्वभूद्गुणः ॥ ८ ॥ अन्यदा वेदनाक्रान्तो, मीतो-
ऽसौ मृत्युरक्षसा । लज्जां विहाय वैद्याय, न्यगादीन् मत्स्यभोजनम् ॥ ९ ॥ ततो वैद्यो न्यगादीत्तं, दुग्धं दुग्धं त्वया कृतम् ।
यदियन्ति दिनानीदि, नारुणात्तं रोगकारणम् ॥१०॥ अधुनाऽपि कुतं साधु, साधो ! यत् माधितं त्वया । निदानं ज्वररोगस्य,
करोमीतो रुजः क्षयम् ॥ ११ ॥ तस्योचितां ततो वैद्यः, क्रियां कृत्वा तं व्यधान् । व्याधिबाधाव्यपेताङ्गं, पुष्टदेहं महोजसम्
॥ १२ ॥ इति ॥ ४६ ॥ ततश्च—‘जह्’ इत्यादि, यथा-यद्वत् बालः-शिशुः जल्पन्-भाषमाणः विवक्षितमिति गम्यते कार्यम-
कार्यं वा-विधेयमविधेयं वा निर्विशेषं ऋजुक्रं अवक्रमगोपायभित्तर्यः भणति-अभिधत्ते मात्रादिकं प्रति तमित्यालोचनायापराधं तथा-
तद्वदालम्बत् वक्तव्यमवक्तव्यं वाऽऽलोचयेत्-गुरोर्निवेदयेन् मायामदविप्रमुक्तस्तु-शठतागर्वरहित एव, मायामदमुक्तो हि न
सम्यगालोचयितुं शक्नोतीत्यतस्तद्रहित इत्युक्तमिति गाथाष्टकार्थः ॥४७॥ सम्यगालोचनादाने किं पुनर्लिङ्गमिति?, आह-‘आलो’
इत्यादि, आलोचनासुदाने-सम्यगालोचनायां लिङ्गं-चिह्नं इदं वक्ष्यमाणं ब्रुवत-आहुः ‘श्रुणियसमयत्था’ ज्ञातसिद्धान्तार्थाः प्राय-
धिसत्करणं-विशुद्धिविशेषामेवनं उचितं-योग्यं गुरूपदेशानुसारि तथाऽकरणकमेव-अविधानकमेव चैवेत्यवधारणे दोषाणां-आलो-

इय भावपद्धानां आणाण सुद्धियाण होति इमं । गुणठाणसुद्धिजणं सेसं तु विचलयफलंति ॥४९॥
लद्धूण माणुसत्तं दुल्लहं च्चइऊण लोगसण्णाओ । लोगुत्तमसण्णाण अविरहिं होति जतितत्तं ॥५०॥

॥ आलोचनाविधी समत्ता ॥ १८ ॥

चितापराधानामिति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ कथं पुनरालोचनादानं शुद्धिकरं भवतीति ? आह—‘इमे’त्यादि, इति—एवमुक्तनीत्या भावप्रधानानां—संवैगमाराणां तथाऽऽज्ञायां—आप्तोपदेशे सुस्थितानां—सुष्ठु व्ययस्थितानां भवति—स्यात् इदमालोचनादानं गुणस्थानशुद्धिजनक—प्रमत्तादिगुणविशेषनिर्मलताघायक, दोष तु—उक्तादन्यत् पुनः विपर्ययफलं—गुणस्थानक्राशुद्धिजनकं, इति शब्दः समाप्तो । इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ अथ प्रकरणार्थमुपसंहरन्नुपदेशमाह—‘लद्धूणे’त्यादि, लब्ध्या—अप्राप्य मानुपरय—नरत्तं, एतं हि जीवो विचक्षितार्थमाधनममर्थो भवति, किञ्च तं तदिति ? आह—दुर्लभ—असुलभं चुल्लूकादिजातैः, त्यक्त्वा—विहाय लोकासंज्ञा—भयामिनिन्दजनमनोवृत्तीः अकृत्यहेतुभूतपरिणामानित्यर्थः लोकोचमसंज्ञाया—सुमुशुजनमनोवृत्त्यां, अतिचारविशुद्धित आप्तोपदेशानुसारितायामित्यर्थः, अविरहितं—गतं भवति—स्यात् यतितव्यं—उद्यन्तव्यं अनन्योपागतरात्रिर्गणिकलयाणस्य । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥

आलोचनाविधिप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥ १८ ॥

॥ अथ षोडशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १६ ॥

नमिच्छुण वदमानं पायच्छित्तं ममामतो वोच्छं । आलोयणादि दमहा गुरुवण्माणुमारणं ॥१॥
आलोयण पडिक्कमणे भीम विवेगे तंहा विउरसग्गे । तव छेय मूल अणवट्टया य पारंचिण चेव ॥२॥

उक्तमालोचनाविधानं, अथोक्तविधिनाऽऽलोचनेऽतिचारे तच्छुद्ध्यर्थं प्रायश्चित्तं गुरोरो ददतीति तत्प्ररूपणाप्रकरणमारिप्सु-
र्गङ्गलायमिधानायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य वर्षमानं-महावीरजिनं प्रायो-बाह्वल्येन चित्तं-शुद्धिरस्मादिति प्रायश्चित्तं,
चिसशब्दो हि शुद्धिपर्यायोऽत्र, ‘चित्ति संज्ञानशुद्ध्यो’रिति पाठात् क्तप्रत्ययस्य च भागार्थत्वादिति, प्रायश्चित्तं च भावपूर्वकमेव
शुद्धिहेतुर्भवेति नान्यथेति प्रायाशब्दोपादानमत्रेति, ममामतः-संक्षेपेण, न तु विस्तरेण ऋणवह्नारभाष्यादिविवचय वक्ष्ये-प्र-
तिपादयिष्ये आलोचनानादि-आलोचननाप्रभृति दशधा-दशभिः प्रकारैः गुरुपदेशानुमारेण-गणधरादिवचनानुवृत्त्या । इति गाथार्थः
॥१॥ दशविधरमेव-तस्याह—‘आलो’इत्यादि, आलोचनं आलोचना-गुरोः स्वचरितप्रकाशना, तथा प्रतीपं क्रमणं-अतिचारा-
भिवृत्त्य गुणेभ्येव गमनं मिथ्यादुरुतदानमिति तात्पर्यं, तथा मिथं-आलोचनामिथ्यादुरुतरूपमुभयं, तथा विवेचनं विवेकः-
अनेपणीयमक्तादित्यागः, तथेति मप्रवृत्त्ये व्युत्सर्गः-कायोत्सर्गः-इत्यर्थः, तथा तापयति-कर्म दहतीति तपो-निर्विकृति-
कादि, तथा छेदः-तपसा दूर्दमस्याहोरात्रपञ्चाकादिना क्रमेण श्रमणपर्याप्यच्छेदनं, तथा मूलं-महाव्रतानां मूलत आरोपणं, तथा-
ऽऽस्थाप्यत इत्यप्यस्तन्निषेधादनवस्थाप्यता-दुष्टतरपरिणामस्याऽऽकृततपोविशेषस्य व्रतानामनारोपणं, चः

पात्रं चिह्नं किं जम्हाः प्रायच्छित्तंति भण्णई तेण। पाण्ण वासि चित्तं सोहयत्ती तेण पच्छित्तं ॥३॥

भवस्साणादणो संवेगपरस्स वणिणयं पणं । उवउत्तस्स जहत्थं सेसस्स उ दव्वतो णवरं ॥४॥

सत्थत्थवाहणाओ पायमिणं तेण चेक्क कीरंतं । पयं चिय संजायति वियाणियच्चं दुहजणेणं ॥५॥

समुच्चये तथा पारं-अन्तं प्रायश्चित्तानां तत उत्कृष्टतरप्रायश्चित्ताभावादपराधानां वा अश्नति-गच्छतीत्येवंशीलं पाराश्चि तदेव पारा-
श्चित्तं चैवेति शब्दौ समुच्चयावधारणार्थौ तयोश्च पाराश्चित्तकमेव चैत्येवं प्रयोगः; दशाप्येतानि प्रथमैकवचनान्तानि, निरनुस्वारैक-
रान्तत्वादि चैतेषु प्राकृतत्वादिति द्वारमाशाममामार्थः ॥२॥ अथ प्रायश्चित्तनिरुक्ताभिधानायाह—‘पात्र’मित्यादि, पात्रं-अशुभं-
छिनत्ति-कुन्तति यस्मादेतोः पापञ्चिदिति वक्तव्यं प्राकृतत्वेन प्रायश्चित्तमिति भण्यते-निगद्यते तेन-तस्मादेतोः, प्रायेण-बाहु-
ल्येन वापीति-अथवा चित्तं-मनः शोधयति-निर्मलयति तेन हेतुना प्रायश्चित्तमित्युच्यते । इति गाथार्थः ॥३॥ अथेदं कस्य भावतो
भवतीति ? आह—‘भवन्वे’त्यादि, भव्यस्य-मुक्तिगमनोचितस्य, तस्याप्याह्वारुचेः-आगमय बहुमानिनः मम्मगृह्तेः, न जाति भव्यस्य,
तस्यापि संवेगपरस्स-संविप्रस्य चारित्रिणः इत्यर्थः वर्णितं-उक्तं आगमे एतत्प्रायश्चित्तं, तस्याप्युपयुक्तस्य-सर्वापराधस्थानेषु दत्ताव-
धानस्य यथार्थ-अन्वर्थयुक्तं शुद्धिकारकमित्यर्थः, उक्तव्यतिरिक्तस्य का वार्तेति ? आह-शेषस्य तु-उक्तादन्यस्य पुनर्भवति नवरं-केवलं
द्रव्यतो-भावश्चून्यत्वेनाप्रधानतयाऽयथार्थमित्यर्थः । इति गाथार्थः ॥४॥ एतदेव भावयन्नाह—‘सत्थे’त्यादि, ज्ञास्त्रार्थबाधनाद्-
आगमार्थविराधनात् प्राणातिपातादिरूपात् प्रायो-बाहुल्येन, प्रायोग्रहणं च हिंसादावप्यप्रमत्तस्य “उच्चालिपंमि पाए” इत्यादि-
न्यायेन न प्रायश्चित्तमिति ज्ञापनार्थं, इदमिति प्रायश्चित्तं भवतीति गम्यते, इह का प्रायश्चित्तशब्देन तद्विशेष्यमुपचारात्पापं गृह्यते,

दोमस्म जं निमित्तं होति तगो तरस्म सेयणाए उ । ण उ तरुणउत्ति पण्डं लोगंमिचि हंदि एवंति ॥६॥

वन्त्यपणाहरणेणं जोजितमेतं विदूहिं समयंमि । भाववणत्तिगिच्छाए सम्मंति जतो इमं भणितं ॥७॥

एतः किमिति ? आह तेनैव शास्त्रार्थवाधनेनैव क्रियमाणं-विधीयमानं विशुद्धिरूपं प्रायश्चित्तं एतदेव प्रायश्चित्तमेव पापमेवेत्यर्थः संज्ञा-
यते-संपद्यते शास्त्रानिष्ठानुष्ठानयत् विद्यासङ्गं-द्वेषं युधञ्जनेन-समयश्लोकेन, समयानभिज्ञजनो हि यथारुयश्चिदपि क्रियमाणं
तत् साधनेन गन्तव्ये, पुश्चिदोपावृत्ति, अथवा शास्त्रार्थवाधनात् प्राय इदं द्रव्यप्रायश्चित्तं भवति, प्रायोग्यदण्डान्यथापि योग्यतावि-
वशभावा स्थासि, तत्कथ-वेगेन शास्त्रार्थराधनेनैव क्रियमाणं प्रायश्चित्तं इदमेव द्रव्यप्रायश्चित्तमेव संज्ञायते, ज्ञेयं तथैव इति
माधार्थः ॥ २ ॥ एतदेव स्पष्टयन्नाह—‘कोसे’त्यादि, दोषस्य-अपराधस्य यद् वस्तु शास्त्रार्थवाधनमिति हृदयं निमित्तं-कारणं
भवति-ज्ञायते तत्तः-यसौ दोषः तस्य निमित्तस्य शास्त्रार्थवाधनरूपस्य सेवनया तु-आश्रयणेनैव, नान्यथा, न तु-न पुनः तत्क्षयो-
दोषक्षयः इति-एतदस्तु पकटं-प्रसिद्धं रोगाद्युदाहरणेः लोकेऽपि-पृथग्जननेऽपि, आस्तां लोकोचरजने हंदिःस्युपप्रदर्शने एतद् दोषो-
त्पाददोषाशयलक्षणं । इतिशब्दः समाप्तौ, इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ एतच्च प्रायश्चित्तं त्रणचिकित्सातुल्यं पूर्वद्वरिभिरभिहितमि-
त्येतदर्थेनाय प्रस्तावयन्नाह—‘वञ्जे’त्यादि, द्रव्यत्रणोदाहरणेन-वक्ष्यमाणश्वतज्ञानेन करणेन योजितं-उपनीतं एतत्प्रायश्चित्तं
विद्वद्भिः-पुनैः समये-कायोत्सर्गनिर्युक्तिलक्षणे सिद्धान्ते, क्व योजितमिति ? आह-भाववणचिकित्सायां-चरणातिचाररूपक्षतप्र-
तिक्रियायां सम्पद्य-यथावत्, इतिशब्दः समाप्तौ, यतो-यसादिदं वक्ष्यमाणं भणितं-उक्तं श्रीभद्रबाहुस्वामिभिः ॥ इति गाथार्थः
॥ ७ ॥ यदुक्तं तदेव गाथायैवनाह—‘दुची’त्यादि ‘तणु’इत्यादि, ‘लग्नु’इत्यादि, ‘मे’त्यादि, ‘रोहे’इत्यादि, ‘तहे’त्यादि,

दुविहो कार्यमि वणो तन्भव आंगंतुगो य णायन्वो । आंगंतुगस्म कीरति सल्लुंहरणं ण इयरस्स ॥८॥
तणुओ अतिकव्तुंढो असोणितो केवलं तयालगो । उद्धरिउं अवउज्झइ सल्लो ण मलिज्झइ वणो उ ॥९॥

लगुद्विपम्मि वीण मलिज्झः परमदूरगे सल्ले । उद्धरणमलणपूरण दूरयरगण उ तहयंमि ॥१०॥

मा वैअणा उ तो उद्धरितु गालित्ति सोणिय चउत्थे । रुज्झइ लहुंति चेद्धा चारिज्झइ पंचमे वणिणो ॥११॥

द्विविधो-द्विप्रकारः काये-देहेव्रणः-धृतं, द्वैविध्यमेवाह-तस्मिन् काये भवतीति तद्भवो-गण्डादिः आगन्तुक-कंटकादिकृतः ज्ञातव्यो-ज्ञेयः, तत्रागन्तुकस्य-कंटकादिजन्यस्य क्रियते-विधीयते शल्योद्धरणं-कंटकाद्युद्धारः, नेतरस्य-न कायसंभवस्य, आगन्तुकशल्याभावादिति ॥ ८ ॥ द्रव्यव्रणक्रियाविशेषदर्शनायाह-तनुरेव तनुकः-स्वरूपेण कृशः अतीक्ष्णतुंडः-अनत्यन्तभेदक-मुखः अत एवाशोणितः-अरुधिरप्राप्तः केवलं-नवरं त्वगलम्नः-त्वमात्रावसक्तः, म एवंभूतः शल्यः किमिति?, आह-उद्धृत्य-आकृत्य देहात् अपोद्यते-बहिः क्षिप्यते शल्यो-देहप्रविष्टः कंटकादिः, शल्यश्चन्दः पुच्छिगोऽपि ग्राच्यानामस्ति, एवं तावच्छल्यविधिः, व्रणस्य तु को विधिरिति?, आह-व्रणस्तु-व्रणः पुनः न मलयते-न मृद्यते, शल्याल्पत्वेन तद्व्रणस्याप्यल्पत्वात् शल्योद्धारमात्रमेव तच्चिकित्सेति ॥ ९ ॥ तथा लग्नधामानुद्धृतश्च लग्नोद्धृतस्तस्मिन् द्वितीये शल्य इति योगः मलयते-मृद्यते व्रण इति गम्यते परं-केवलं, न तु कर्णमलपूरणादि विधीयते व्रणस्य, अदूरे-शरीरानतिभेदके शल्ये-कंटकादौ, तथा उद्धरणमलनपूरणानि-शल्योद्धारव्रण-मर्दनकर्णमलपूरणानि प्रथमाबद्भवचनलोपोऽत्र दृश्यः क्रियन्त इति गम्यते दूरतरगने तु-द्वितीयशल्योपेक्षया देहे दूरतरावगाढे पुनः तृतीयकं शल्य इति ॥ १० ॥ तथा मा चेदना-मा भूत्पीडा शन्यवतः तुशन्दः पुनरर्थो भिन्नक्रमश्च तो इति-तस्माद्वेदनानिवार-

रोहेह वणं छंदे हितमितभोजी अमुंजमाणो वा । तत्तियमेत्तं जिज्जति सत्तमए गूइममादी ॥१२॥
तत्तदिय अटायमाणे गोणसग्वहयादि रणुए वावि । कीरति तदंगछेदो सअद्धितो सेसरअग्वहा ॥१३॥

मूत्तत्तरगुणरूपस्स ताइणो परमचरणपुरिसस्स । अचराहसल्लपभवो भाववणो होइ णायव्वो ॥१४॥
णार्थिवलक्षणद्धेतोः उद्धृत्य-निष्कृष्य शल्यं व्रणात् गालयन्ति-निःमारयन्ति ज्ञोषितं-रक्तं कियदपि, अनुस्वारस्य चाश्रवणं
छन्दोवशात्, मिषज इति गम्यं, चतुर्थे पुनः शल्ये, तथा रुध्यते-व्रणे। न रुद्धो भवत्वमावित्यर्थः लघु-शीघ्रं शल्योद्धारानन्तरं
चेष्टानिरोधे सति इति-कृत्वा चेष्टा-अद्यगमनादिक्रिया वार्यते-निषिध्यते वेद्यः पञ्चमे शल्ये गाढतरावगाढे व्रणिनो-व्रणवत
इति ॥११॥ रोहति-निराश्रवीकरोति व्रणीति व्रणं-धनं, क तत् १-पष्ठे शल्ये उद्धृते सति, किञ्चिधः सन्निधिः, आह-हितमितभोजी-
पथ्यालयाहाराभ्यवहारी अभुञ्जमानो वा-भोजनत्यागी वा चिकित्सानुगुणेन, तथा यावच्छल्येन दूषितं तावन्मांसं-तावत्प्रमाणं
छिद्यते-अपनीयते मसमकं शल्ये उद्धृते, किमिति १, आह-पूतिमांसादि-दृष्टपिशितमेदमभ्युतीति ॥१२॥ तथापि च-एवमपि च
विधीयमाने कर्मणि भतिष्ठति-विमर्षति गोनसखादितादी-सरीसृपभक्षितप्रभृतौ, आदिशब्दाद्गोधेरकखादितादिपरिग्रहा, रणुकं
वापि-उल्मीरुरोगे, वापीति ममुच्चये, क्रियते-विधीयते तदंगच्छेदो-दूषितावयवकर्तृत्वं सहास्थना वर्तत इति सात्त्विकः शोषरक्षार्थ-
अदूषितार्थाग्राणायेति, सप्तम एव शल्ये । इति गाथापट्टार्थः ॥ १३ ॥ एवं तावद्द्रव्यशल्यशोद्धारद्वारेण द्रव्यव्रणचिकित्सोक्ता, अथ
भावग्रणेऽपि तथैव प्रतिपिपादयिषुर्भावव्रणप्ररूपणायाह-‘मूल’ इत्यादि, मूलोचरगुणा-महाव्रतपिंडविशुद्ध्यादयस्त एव रूपं-आत्मा यस्य
स तथा तस्य तायिनः-संसारसाम्राज्याणि पूगपालकस्य परमचरणपुरुषस्य-प्रधानचरित्रलक्षणनस्य अपराधशल्यमभवः-पृथ्वीसंघ-

एसो एवंरूपो सविनिच्छो एत्थ होइ विण्णेओ । सम्मं भावाणुगतो णिउणाए जोगिवुद्धीए ॥१५॥

भिक्षुवापरियादि सुवृद्धति अह्यारो कोइ वियडणाए उ । वितिओ उ असमितो मित्ति कीसं सहसा अगुत्तो वा ॥१६
सदादिएसु रागं दोसं व मणे गओ तइयगम्मि । णाउं अणेसणिज्जं भत्तादि विणिच्चण चउत्थे ॥१७॥

द्वाद्यतिचाररूपशल्यनिमित्तः भावव्रणो-भावधतरूपः भवति-स्यात् ज्ञातव्यो-द्वेषः । इति गाथार्थः ॥१४॥ भावव्रणचिकित्साप्र-
स्तावनायाह—'एसो'इत्यादि, एष भावव्रणः एवंरूप-उक्तस्वभावः सचिकित्सो-वक्ष्यमाणप्रतिक्रियोपेतः अत्र प्रायश्चित्ताधिकारे
भवति-स्यात् विज्ञेयो-ज्ञातव्यः सम्यग्-अविपरीततया भावानुगतः-पेदंपर्यसंगतः निपुणया-वृक्षण्या योगिवृद्ध्या-समाधिविशो-
पवज्जरावबोधेन, योगिन एवाध्यात्मिकार्थविवेचनचतुरचेतसो भवन्ति । इति गाथार्थः ॥ १५ ॥ अथ भावव्रणचिकित्सां गाथा-
व्रयेण दर्शयन्नाह—'भिक्षुलो'त्यादि 'सदे'त्यादि, 'उत्से'त्यादि, भिक्षाचर्यादिः-भिक्षाटनप्रभृतिः तत्र गमनागमनयोयोंडतिचारः
स भिक्षाटनादिरेव, आदिशब्दादिहारभूमिगमनादिभवातिगारपरिग्रहः, शुष्यति-अपेति अतिचारः-अतिक्रमः कोऽपि-कश्चिद-
त्यन्तमल्पः प्रथमशल्यतुल्यः विकटतया तु-आलोचनयैव प्रथमशल्योद्धरणमात्रकल्पनया, न तत्र मलनादिविचिकित्साकल्पं प्राय-
श्चित्तान्तरसुपयोगीति, तथा द्वितीयस्तु-द्वितीयः पुनरतिचारः समित्यादिभंगरूपः शुष्यतीति प्रकृतं, कथं?-असमितः-समितिपु
प्रमत्तः अस्मि-भवाम्यहं, इतिशब्दोऽन्यत्र योक्ष्यते, कस्मात्?-कुतो हेनोः सहसा-प्रयोजनपन्तरेण अगुप्तो वा-गुप्तिप्रमत्तो वा, न
किञ्चिदप्यसमितत्वेऽगुप्तत्वे वा पुष्टान्ननमस्ति इत्येवंविधषयात्तापरूपविकल्पेन मिथ्यादुष्कृतदानरूपा प्रतिक्रमणचिकित्सेत्यर्थः,
इयं च द्वितीयशल्योद्धारे व्रणमलनकल्पा इति ॥१६॥ शब्दादिकेषु-शब्दरूपप्रभृतिषु इष्टानिष्टविषयेषु रागं-अभिष्वङ्गं द्वेषं-अप्रीतिं

'उत्समगेण विसुद्धंति षण्डवारो कोट उ तवेण । तद्विय असुद्धमाणे छेगविसेमा विमोहंति ॥१८॥
 छिज्जति दूसिगभावो तरोमरागणियभायकिरेयाण । रांवेगादिपभाया सुद्धाणाता तत्ताऽऽणाओ ॥१९॥
 वा विरुत्तायः मनसि-चेतसि-मनोमात्रेणेत्यर्थः मतः-प्रतिपत्ताः मुनिरिति गम्यते तृतीयके चिकित्साविशेषे व्रणमलनपूरण रूपे मिभा-
 ख्ये मति शुध्यतीति प्रकृतं, तदुभयाहं हि मनोगतरागादिशून्यमिति, तथा ज्ञाता-अवचुष-अनेगणीयं-अकल्पं भक्तादि-अ-
 ज्ञानप्रभृति चतुर्थद्रव्यशून्यकल्पं 'विगिचन'चि विवेचनात् तस्यैव पारिष्ठापनाद्वैकामिधानभावचिकित्साख्याख्योपितनिर्गन्तन-
 कल्पात् चतुर्थे अतिचारशून्यविशेषे शुध्यतीति प्रकृतमिति ॥ १७ ॥ उन्मर्गेणापि-साधोन्मर्गाभिप्रायचिकित्साविशेषेणापि
 नेष्टानिरोधरूपेण, न केवलं विवेकेन, शुष्यणि-अप्यति अतिचारः-अतिक्रमः पञ्चमप्रलयकलाः कोऽपि-रुधिर्-दृष्टममादिः, न तु
 सर्वोऽपि, तथा कोऽपि तु-कश्चित् पुनरतिचारः वृथीसंग्रहनादि पष्टशून्यकल्पः तपसा-निर्विकृतिक्वादिना पण्णासातमानेन
 भावचिकित्साविशेषेण दिनमितभोजनाभोजनरूपेण, तथापि न तेनापि न प्रहारेण तपोरूपेण अशुभ्यति अनपमञ्चत्यति-
 चारशून्ये अतिचारशून्यजनिने वा भाववशे छेदनिशेपाः-श्रमणपर्यायच्छेदप्रकाराः पञ्चगविदिवादयो भावचिकित्साविशेषाः
 वृत्तिमागमिच्छेदरूपाः विओषयन्ति अनिचारशून्यमपनयन्ति तज्जन्यभाववर्णं वा नीरुजयन्ति छेदविशेषाऽऽविशेषोऽयन्त्याचार्याः
 इति गाभाययार्थः ॥१८॥ कथं पुनश्छेदनिशेषोऽपराधशुद्धिर्भवतीति, अत आह-—'छिज्जे'त्यादि, छिद्यते अपनीयते दूषित-
 भावो-दूषिताध्यामायः मगधोः तथा-तेन प्रहारेण रात्रिदिवश्चकच्छेददिना अपमो लघुः ग चासौ रात्रिरु-गुणगल्यहादी
 तस्य भावोऽपरात्रिकभावि-न्यूनपर्यायता तस्य या क्रिया-करणं मा तथा तयाऽपमरात्रिकभावाक्रियया-लघुतापारंनेत्यर्थः,

मूलादिषु पुण अहिगयपुरिसाभावेण नत्थि वणचिन्ता । एतेसिपि सरूवं बोच्छामि अह्माणुपुब्बीए ॥२०॥
पाणातिवातपभित्तिसु संकप्पकएसु चरणविगमम्मि । आउट्टे परिहारा पुणवयठवणं तु मूलंति ॥ २१ ॥
माहम्मिमगादितेयादिनो तद्वा चरणविगमसंकेसे । णोचियतवेऽकयम्मी ठविज्जति वएसु अणवट्ठो ॥२२॥
ततश्च संवेगादिप्रभावात्-लघुताकरणजन्यसवेगनिर्वेदादिगुणमामध्यात् शुष्यति-शुद्धिमनुभवति अपराधमलविगमेन, क्रोऽसावि-
ति ? , आह-ज्ञाता-बुद्धिमान् अथवा न्यायात्-साधुजनव्यवहारात् तथेति समुच्चये आज्ञात-आप्तोपदेशात्, इष्टो ह्ययमुपायो भगवद्भि-
स्तथाविधापराधशुद्धौ, यदाह-“उक्कोसं तवभूमिं समतीतो सावसेसवरणो य । छेयं पणगाइयं पायइ ज्ञा धरइ परियाओ ॥” ॥
इति गाथार्थः ॥ १९ ॥ एवं तावदालोचनादीनि सप्त प्रायश्चित्तानि निरूपितानि, अथ शेषनिरूपणप्रस्तावनार्थमाह-“मूले”त्यादि,
मूलादिषु-मूलानवस्थाप्यपाराश्रिकेषु, पुनःशब्दो विशेषणार्थः, तद्भावना चैवम्-आलोचनादीनि व्रणोदाहरणेन चिन्तितानि, मूला-
दिषु पुनः अधिकृतपुरुषाभावेन-प्रस्तुतचरणरूपनरासद्भावेन हेतुना नास्ति-न विद्यते व्रणचिन्ता-ज्ञाननिरूपणा, मूलादीनि हि
चरणाभाव एव भवन्ति, तत्र चातिचारासंभवात् व्रणचिन्तोपपद्यते, ततो व्रणचिन्ताविरहेण तत्स्वरूपप्रतिपादनाय प्रस्तावयन्नाह-
एतेषामपि-मूलादीनामपि आलोचनादीनां तूक्तमेव स्वरूपं-स्वभावं वक्ष्यामि-भणिष्यामि यथानुपूर्वि-आनुपूर्व्यनतिक्रमेण । इति
गाथार्थः ॥ २० ॥ तत्र मूलस्वरूपमाह-“पाणे”त्यादि, प्राणातिपातप्रभृतिषु-प्राणिवत्प्रमृषावादादिष्वपराधेषु संकल्पकृतेषु-आकु-
ट्टिकादिविहितेषु चरणविगमे-चारित्राभावे सति आहृतपरिणामे साधो, कथं ?-परिहाराद्-दोषपरिहारमाश्रित्य पुनर्नर्तत्त्वापन-
उत्तरकालं महाव्रतन्यासं तुशब्दः पुनरर्थः मूलमिति-मूलाभिधानं प्रायश्चित्तमेतत् । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ अनवस्थाप्यमाह-

अणोऽणमृदुदातिरूपतो तिव्वसंकिळेसंमि । तवसाऽतियारपारं अंचति दिक्खिज्जह ततो य ॥२३॥
 'साहे'त्यादि, सार्धमिकादयः-साधुभृतयः, आदिशब्दादन्यसाधर्मिकग्रहः, तत्संबन्धिद्रव्यस्योत्कृष्टस्य सचिचादेर्यत् स्तेयं-
 चौर्यं तत्तथा तदादिष्य तत्तथा तस्मात्सार्धमिकादिस्तेयादितः, आदिशब्दाद् हस्तताडनादिग्रहः, हस्तताडनं चाभ्यगृष्टियष्टयादिभिर्म-
 रणनिरपेक्षतयाऽऽत्मनः परस्य वा स्वपक्षगतस्य परपक्षगतस्य वा घोरपरिणामतः प्रहरणं, आह च-"उक्कोसं बहुसो वा पउड्ढचित्तो य ते-
 णियं कुणइ । पहरइ जो सपरपरखत्तव निरवेक्खलो घोरपरिणामो ॥१॥" कथं यत्साधर्मिकादिस्तेयादीति १, आह-तथा तेनागमोक्तप्रकारेण
 'उक्कोस'मित्यादिनोक्तरूपेण, किमिति १, आह-चरणविगमसंक्षेपे-चारित्राभावहेतुदुष्टाध्यवसाये जाते सति न चोचिततपसि-तदवस्था-
 योग्यागमोक्ततपसि अकृते-अनासेविते स्थाप्यते-आरोप्यते-व्रतेषु-महात्रतेषु यः सोऽयमेवंविधः अनवस्थाप्यः तदभेदोपचारात्प्रा-
 यश्चित्तमपि तथोच्यते इति गाथार्थः ॥ २२ ॥ अथ सविषयं पाराञ्चि रुमाह-"अणो"इत्यादि, अन्योऽन्यस्य मूढस्य दुष्टस्य च
 यदतिकरणं-तथाविधक्रियासु पौनःपुन्यप्रवृत्तिस्तथा ततोऽन्योऽन्यमृदुदातिरूपतः, तत्रान्योऽन्यस्यातिकरणं-परस्परं पुरुषयोर्वे-
 दविकारकरणं मूढातिकरणं-पञ्चमनिद्रावशविपर्ययं दुष्टातिकरणं तु द्विविधं-कपायतो विषयतश्च, तत्र स्वपक्षे कपायतो लिंगिघातः,
 विषयतस्तु लिङ्गिनीप्रतिषेधा, परपक्षे तु कपायतो राजदास्सेवेति, अथवाऽन्योऽन्यमृदुदातिरूपतः इति
 व्याख्येयं, तत्र चादिशब्दाचीर्थक्याद्याशानाकरणपरिग्रहः, तोव्रसंक्षेपे-उत्कृष्टदुष्टपरिणामे सति तपसा-चतुर्थादिना ममयोक्तेन
 कालतः षण्मासादिना द्वादशवर्षान्तेन अतिचारपारं-अपराधान्तं अञ्चति-गच्छति 'ततो य' चि ततश्च-अतिचारपारगमनानन्तरं
 दीक्ष्यते-प्रव्रज्यते, नान्यथेति, य एवंविधः स पाराञ्चिकः, तदभेदात्प्रायश्चित्तमपि पाराञ्चिकमिति गाथार्थः ॥२३॥ इहैव मता-

अण्णेमि पुण तत्तममत्तदण्णयेरुत्ताणं जे अजोगत्ति । चरणस्स ते इमे ग्वलु सल्लिगचित्तिभेदमादीहि ॥२४॥

आमगपिचित्तयाण किलिट्ठयाण तहेय रुम्मार्गं । अत्थस्स संगवातो जेयंपि असंगयं चेव ॥२५॥

आगममाई य जतो यत्तारो पंचत्ता विणिहिट्ठो । आगम सुय आणा धारणा य जीण य पंचमण ॥२६॥

न्तरमाह—‘अण्णे’ इत्यादि, अन्येषा—अपरेषामाचार्याणा मतेन पुनःशब्दो विज्ञेयार्थः स एव—यत्रापराधः कृतो भयो—जन्म तद्भ-
यन्मादपराभयान्दन्त्यः—अपरो यो भयोऽनागतः स तदन्यः तद्भयं तदन्यथ तद्भयतदन्यौ तयोरपेक्षा—आश्रयणं तद्भयतदन्या-
पेक्षा नयाये जीयाः अयोग्या इति अनुचिता एव, इति जन्दास्यायवार्थान्यन्, रुस्येति १, आह—चारित्र्य—चरणस्य ते जीयाः इमे एते
पाराजिता उन्मदन्त इत्यर्थः खलुर्गाम्यालङ्कारे, कैश्वर्यायोग्या इति १, अत आह—सल्लिङ्गं च—माधुलिङ्गं चितिश्च—चैत्यमहत्प्रतिमा
तयोगी भेदो—विधयः न तथा तदादिभिः—तत्प्रभृतिभिः, आदिजन्दात्प्रचनोपधानपरिग्रहः, तत्र सल्लिङ्गभेदः अपिघातेन
लिङ्गिनीभोगेन च पितिभेदश्च प्रतिमाविनाशनेन चैत्यद्रव्यविनाशनेन च, भवन्ति चैतत्कारिणो वर्तमानमवे भवान्परेषु च
चरणायोग्याः, इतन्वो धिलाभयान्, आह च—“संजटचत्तभंगो चेडयदब्बे य पययणुद्वाहे । रिसिवायणे चउत्थे मूलगमी बोहि-
त्ताभम्म ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ अथेदमेव समर्थयन्नाह—‘आसे’ त्याटि, आश्रयविचित्रतया—परिणामवैचित्र्यात्
हिष्टतया—दृष्टतया निरुपक्रमतयेत्यर्थः तथैवेति समुच्चये रुमणां—मोहनीयादीना, किमिति १, आह—अर्थस्य—तद्भयान्यभययोश्चरणायो-
ग्यगालक्षणस्य संभवाद्—उपपद्यमानत्वात् न—नैव इदमपि—आचार्यान्तरेणोक्तपाराश्रिकलक्षणमपि, आत्मासदुक्तं, असंगतमेव—अयु-
क्तमेव यैवशब्द एवमर्थार्थः । इति गाथार्थः ॥ २५ ॥ अथ प्रायश्चित्तस्य विचित्रतोषदर्शनेन मतान्तरेण समर्थयन्नाह—‘आग

एयाणुसारतो न्वलु विचित्तमेयमिह वणिणयं समण । आसेवणादिभेदा तं पुण सुत्ताउ णायब्बं ॥२७॥

एयं च एतत्तं असुहज्जवसाणओ हवति यंधो । आणाविराहणाणुगमेयंयि य होति दडुब्बं ॥ २८ ॥

मे'त्यादि, 'एये'त्यादि, आगमादिश्च-ज्ञानविशेषप्रभृतिः प्रकारोऽलाक्षणिकः चकारश्च युवत्यन्तरममुच्यार्थः यतो-यसाद्धतोः व्यवहारः-प्रायश्चित्तसमाचारः पञ्चधा-पञ्चभिः प्रकारैः विनिर्दिष्टः-अभिहितो जिनैः, पञ्चधात्वमेवाह-आ-मर्यादामिविचित्र्यां गम्यन्ते-परिच्छिद्यन्तेऽर्था येनासावागमः-केवलमनःपर्यायावधिचतुर्दशदशनवपूर्वलक्षणः, व्यवहारात्ता चास्य व्यवहारेतुत्वात्, तथा श्रुतं-श्रुतज्ञानं शेषमङ्गानभेदं, इह पदद्वयेऽपि प्रथमैकवचनलोपो द्रष्टव्यः, तथा आज्ञा-यद्वीनार्थो देशान्तरस्थगीतार्थस्य तत्तममीपगमनाय स्वातिचाराणां गूढमायोक्तानां निवेदनार्थमगीतार्थमाह्वापयति स च तत्प्रवृत्तिः उत्तरदानार्थमिति, तथा धारणा-बहुशो निवेदितातिचारलब्धद्युद्धीनामवधारणं, तथा जीतं-गीतार्थसंविश्रवर्तितशुद्धव्यवहारः पञ्चभूतौ समुच्यार्थौ पञ्चम एव पञ्चमकः ॥ २६ ॥ तत एतदनुसारतः-पञ्चविधव्यवहारानुसारेण खलुर्वावयालङ्कारे विचित्रं-बहुप्रकारमेतत् प्रापश्चित्तं इह-प्रत्यक्ष आर्हत इत्यर्थः वर्णितम्-वक्तं समये-सिद्धान्ते, कथमिति?, आह-आसेवनादिभेदात्-प्रतिषेवापुरुषप्रभृतिभेदेन, तत्पुनः प्रापश्चित्तविचित्रत्वं घञाद्-आगमात् ज्ञातव्यं-विज्ञेयमिति, तत्रागमव्यवहारिणां प्रत्यक्षज्ञानित्वात् गमानेऽप्यपराधे भावानुसारेण प्रापश्चित्तदानात् तस्य विचित्रता, श्रुतादिव्यवहारिणां तु श्रुतमात्रादिव्यवहारित्वाद्, एवं प्रतिषेवाया आकृष्टिद्वयप्रमादकल्पभेदेन चतुर्विधत्वात् द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदेन वा, एवं पुरुषस्याचार्योपाध्यायशृषभमिश्रुल्लुकमेदमिबत्वात्, एवमंकुट्टिनादिवाग्भेदात्, अतः प्रापश्चित्तलक्षणविचित्रत्वादपि मतान्तरं नासंगतमिति याथाद्रयार्थः ॥२७॥ अयोक्तविचित्रायाश्चित्तस्यैव परमार्थं प्रतिपादयन्नाह-—'एय'मित्यादि,

सुहभावा तन्निगमो सोऽवि य आणानुगो निओगेण । पच्छित्तमेस मम्मं विसिद्धओ चेव निण्णेओ ॥ २९ ॥
 असुहज्जवसाणाओ जो सुहभावो विसेसओ अहिगो । सो इह होति विसिद्धोण ओहत्तो समयणीतीए ॥ ३० ॥
 इहरा वंभादीणं आवस्सयकरणतो उ ओहेणं । पच्छित्तंति चिसुद्धी ततो ण दोसो समयसिद्धो ॥ ३१ ॥

इहरे'त्यादि, एतच्च-इदं पुनः अत्र प्रायश्चित्तविषये तत्र-परमार्थः यदुनाशुभाध्यवमानतः-क्लिष्टपरिणामात् भवति-स्यात् वन्धः-
 अशुभकर्मबन्धनं, 'एयंपि य'त्ति इदं पुनरशुभाध्यवसानं आज्ञाविराधनां-आप्तोपदेशाननुपालनामनुगच्छति-अनुमरतीत्याज्ञाविरा-
 धनानुगं भवति-स्यात् द्रष्टव्यं-ज्ञेयमिति ॥ २८ ॥ शुभभावात्-प्रशस्तार्थयसायात् तद्विगमः-अशुभकर्मविगमो भवति, 'सोऽवि य'-
 त्ति स पुनः शुभभावः आज्ञानुगः-आगमानुमारी भवति नियोगेन-नियमेन, अनाज्ञानुगाम्यशुभ एवेति भावः, प्रायश्चित्तं च-
 विशुद्धिः पुनः एव एव-शुभभाव एव मम्यग्-यथावत्, किं सर्व एव ? नेत्याह-विशिष्टको-विशेषयान् चैवशब्दौ नियोजितावेव
 विज्ञेयो-ज्ञेयः । इति गाथाद्वयार्थः ॥ २९ ॥ विशिष्टः शुभाध्यवसायः प्रायश्चित्तमित्युक्तं, अथ विशिष्टत्वमेव तस्य दर्शयन्नाह-
 'असु'इत्यादि, अशुभाध्यवसानाद्-अकृत्यासेवननिबन्धनसंक्लेशात्मकाशात् यः शुभभावः-प्रायश्चित्ततया विवक्षितसत्परिणामः
 विशेषतो-विशेषेण अविकः-अर्गन्तरः स शुभभावः इह प्रायश्चित्तप्रक्रमे भवति-वर्तते विशिष्टः-अतिशयवान्, न-नैव ओघतः-
 मामान्येन शुभभावात्रमित्यर्थः समयनीत्या-आगमन्यायेन । इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ व्यतिरेके दोषमाह-'इह'इत्यादि,
 इतरथा-अन्यथा शुभभावमात्रस्यापि प्रायश्चित्तत्वे इत्यर्थः ब्राह्मणादीनां-आदिदेवज्येष्ठपुत्रीप्रभृतीनां, आदिशब्दास्तुन्दर्यादिपरिश्रमः,
 किमिति ? आह-आमयककरणत्वं एव प्रतीतात् तुशब्द एवकारार्थः ओघेन-सामान्येन विशिष्टतरशुभभावाभावेनेत्यर्थः प्रायश्चित्तं-

ता एयंमि' पयस्तो कायन्वो अत्पमत्तपाए उ । सतियलजोगेण तद्वा संवेगचिसेसजोगेण ॥ ३२ ॥

शुद्ध्यर्थमनुष्ठानं कृतमभविष्यत् इतिकृत्वा विशुद्धिः—कर्मविमोऽभविष्यत् ततो विशुद्धेः गन्तायात् नैव दोषो—दूषणं समयसिद्धा—
 प्रागमोक्तः स्त्रीत्वलक्षणोऽभविष्यत् इति न शुभभाषयात्रं शुद्धिनिमित्तमिति । एवंगोदोऽयं श्रूयते ब्राह्मीवृत्तान्तः—क्षेत्रे महाविदेहेऽ-
 भूषागरी पुंखरीकिणी । वैरनामाभिधस्तत्र, चक्रवर्ती किलाभरत् ॥ १ ॥ वैरसेनाभिधानस्य, जितनाथस्य सोऽन्तिके । चतु-
 मिर्भाविर्भियुक्तः, प्रववाज विरागतः ॥ २ ॥ प्राप्तपारः युतामोर्धेर्नियुक्तो गच्छगालने । विजहार गृहीं साधं, माधुमिः पञ्चभिः
 शतैः ॥ ३ ॥ तद्भ्राता बाहुनामा यो, लब्धिमनुद्यमानितः । वैयायुष्यं चकारासौ, माभूतामञ्जनादिभिः ॥ ४ ॥ सुबाहुनामको
 यस्तु, स साधूनामखिलधीः । स्वाध्यायादिप्रसिद्धानां, सदा विश्रामणां व्यधात् ॥ ५ ॥ अन्यौ पीठमहापीठनामानौ तस्य
 सोदरौ । स्वाध्यायादिमहाराजै, रेमते रम्यकेऽनिश्चयः ॥ ६ ॥ कदाचित् मूरिसात्री तौ, श्लाघयामाग भारतः । अहो धन्याविमो
 साधू, साधुनिर्वाहणोद्यतौ ॥ ७ ॥ एवं श्रुत्वेतरावेयं, भावयामासतुर्गुणी । लोकिरुच्यवहास्या, अहो जल्पन्ति सूरयः ॥ ८ ॥
 करोति यो हि कार्याणि, ए एव स्नायते जने । सुमहानभ्यरुर्वाणस्तृणायापि न मन्यते ॥ ९ ॥ इत्येवंचिन्तया ताभ्यां, स्त्रीकर्म
 समर्पालितम् । मृदया गता विमाने ते, सर्वार्थसिद्धिनामके ॥ १० ॥ व्युत्था ततोऽपि तंजात, एरुः श्रीनाभिनन्दनः । अन्ये
 तु प्रनवस्तस्य, तत्रैको भरतोऽभवत् ॥ ११ ॥ अन्ये बाहुबली ब्राह्मी, सुन्दरी चेति जशिरे । सर्वे ते कर्मनिर्गुक्ताः, संप्राप्ता
 निर्भूतिश्रियम् ॥ १२ ॥ इति गाथार्थः ॥ ३१ ॥ अयोपसंहारवाह—‘ते’त्यादि, यस्याद्विशिष्ट एव शुभभागः शुद्धिनिमित्तं यवति
 तस्मादेतस्मिन् विशिष्टशुभभावे प्रयत्नः—समुद्यमः कर्तव्यो—विधेयः अग्रमततया स्मृतिबलगोणेन—स्यूलेतराद्यतिचारसरणमार्गधर्य-

एतेन एगारेण संवेगादस्यजोगतो चैव । अहिगयविसिद्धभावो तथा तद्वा होति णियमेण ॥ ३३ ॥

तत्तो तद्विचगमो भवतु अनुबंघावणयणं च होज्जाहि । जंडय अपुव्वकरणं जायति सेढी य विहियफला ॥ ३४ ॥

एयं निरुद्धादयाणवि कम्ममाणं भणियमेत्थ भवणंति । तंपिय जुज्जइ एवं तु भायियव्वं अओ एयं ॥ ३५ ॥

युक्ततया तदेति ममुच्ये संवेगविशेषयोगेन-भवमयातिशयसंबन्धेन । इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ अथ कस्माद्विशिष्टशुभभावेऽप-
मत्तरादिना यत्नो विधेय इति ? आह—‘एतेण’मित्यादि, एतेन-उक्तेन प्रकारेणाप्रपत्तास्मृतिबलयोगलक्षणेन संवेगातिशययो-
गतधैर्य-संवेगमर्कर्मसंयुत एव च, इह चैतेन प्रकारेणेत्यनेनैव संवेगयोगस्य ग्रहणे यत्पुनः साक्षात्तद्वद्दणं तत्तस्य विशिष्टशुभ-
भारजनने मुख्यकारणताप्रतिपादनार्थं, अधिकृतविशिष्टभावो-विशुद्धिहेतुप्रस्तुतमष्टशुभाध्यवसायः तथा तथा जीववीर्यातिशयेन
भवति-स्यात् नियमेन-अवश्यंभावेन । इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ ततश्च—‘तत्तो’इत्यादि, ततो विशिष्टशुभभावात् तद्विगमः खलु-
अशुभाध्यवसायजातकर्मविनाश एव अनुबन्धापनयनं वा-अशुभभावजातकर्मनुबन्धव्यवच्छेदो वा वेति विकल्पार्थः भवेत्-स्यात्
सर्वथा तद्विगमाभावे, अथ कथं तद्विगमो भवतीति ? आह-यद्-यस्माद्धेतोः इति-अमुना प्रकारेण विशिष्टशुभभावलक्षणेन अपूर्वकरण-
अष्टमगुणस्थानकमपूर्वपामध्यवसायविशेषाणां स्थितिपातादीनामधिकरणभूतं जायते-भवति श्रेणिश्च-उपशमकक्षपकंध्रेणिरूपा
विहितफला-सिद्धान्तनिरूपितप्रयोजनाऽनुचरसौरूपनिर्वाणफला । इति गाथार्थः ॥ ३४ ॥ अथ प्रायश्चित्तरूपशुभभावस्य पुन-
रपि महार्थतां दर्शयन्नाह—‘एव’मित्यादि, एवमिति-अनेनैव न्यायेनापूर्वकरणश्रेणिजननरूपेण निरुचितानामपि-उपशमनादि-
करणान्तराविषयत्वेन नितरां बद्धानामपि, आत्माननिकाचितानां, कर्मणां-ज्ञानावरणादीनां भणितं-उक्तं आगमे “तत्रसा उ निकाइ-

विहियानुष्ठानंमी पृथं आलोयणांदि जं भणियं । तं कद् पायच्छित्तं दोसामावेण तदसत्ति ? ॥३६॥

अहं तं पि सदोसं चिय तस्स विहाणं तु कहं णु समयम्मि । न गणो पायच्छित्तं इमं पि तद् कित्तणाओ ढ ॥
भण्णइ पायच्छित्तं विहियानुष्ठानगोयरं चेयं । तत्थवि य किंतु सुहुमा विराहणा अत्थि तीरे इमं ॥३८॥
याणं पि” इति वचनात्, अत्र प्रायश्चित्तरूपशुभभावे क्षपणं-सर्वथा क्षयो भवतीति यत् सदपि च, अनिकाचित्तक्षपणं तु निर्विचार-
मित्यपि च शब्दार्थः, युज्यते-संगच्छते, ततश्चैवं तु-एवमेव कर्मविगमकर्मानुबन्धापनयनहेतुत्वेन न भवति त्वं-पर्यालोचनीयं
अतो निकाचित्कर्मक्षपणहेतुत्वात् एतत् शुभभावरूपं प्रायश्चित्तमिति गाथार्थः ॥३९॥ अथाविहितानुष्ठानेषु युक्तं प्रायश्चित्तं, न
तु विहितेषु मिताचर्यादिध्विति परमतमादर्शयन्नाह—‘निही’त्यादि, विहितानुष्ठाने आगमोक्तक्रियायां मिताचर्या-
दिरूपायां अत्र प्रायश्चित्ताधिकारे आलोचनादि-आलोचनाकायोत्सर्गप्रभृति यत् प्रायश्चित्तं भणितं-उक्तं आगमे “भस्ते याणे
सयणासणे य अरहंतसमणसेज्जासु । उच्चारे पासवणे पणवीसं होति कमामा ॥ ? ॥” इति वचनात् तत्कथं प्रायश्चित्तं ? न
कथञ्चिद् घटत इत्यर्थः, दोषाभावेन-निर्दोषत्वेन हेतुना तस्य मिखाटनादिविहितानुष्ठानस्य, इति वाक्यसमाप्ति ॥ ३६ ॥ अथ
ब्रूये-तदपि विहितानुष्ठानमपि, आस्तां तदन्वत्, सदोषमेव-सातिचारमेव, तस्य मिखाटनादेः विधानं-उपदेशः कथं-केन प्रका-
रेण ? तु इति वितर्कं समये-सिद्धान्ते, न तद्विधिः प्राप्नोतीत्यर्थः, नन्यालोचनादिप्रायश्चित्तमेव न भवतीत्याद्यं कथाह-न च नो
प्रायश्चित्तं, अपि तु प्रायश्चित्तमेव इदमपि आलोचनाद्यपि, आस्तां तपआदि, कृत इति ? आह-तथाकीर्तनासु-प्रायश्चित्तत्वेन संशब्द-
नादेव, तथाहि-“आलोपण पडिक्कमणे मीस विवेगे” इत्यादि । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३९ ॥ सूरिराह—‘भण्णइ’त्यादि, मण्यते-

सन्ध्यावत्प्रासु जओ पायं चंधो भवत्थजीधानं । भणितो विचित्तभेदो पुन्वायरिया तहा चाह ॥३९॥

सत्तविहंभगा होति पाणिणो आउवज्जियाणं तु । तह सुटुमसंपराया छन्विहंभधा विणिहिट्ठा ॥४०॥
मोहाउमवज्जाणं पगडीणं ते उ चंभगा भणिता । उवसंतम्बीणमोहा केवल्लिणो गणविहंभधा ॥४१॥

अभिधीयतेऽग्रेतरम्-प्रायश्चित्तं न तु न तथा, प्रायश्चित्तं विहितानुष्ठानगोचरं च-विधेयक्रियाविषयं चशब्दो विशेषणसमुच्चये,
तत्र प्रथमविशेषणेन “तं रुह पायच्छित्तं” इत्यादिप्रायश्चित्तदूषणं वक्ष्यमाणयुक्तिबलान्निराकृतं द्वितीयेन तु “अह तंवि”
इत्यादि विहितानुष्ठानदूषणमिति, गृत्व-आलोचनादिप्रायश्चित्तं क्रितु-कर्मलं तत्रापि च विहितानुष्ठानेऽपि च, आस्तामि-
तरत्र, सूक्ष्मा-एवमा विराधना-खटुना अस्ति-विद्यते अतस्तस्या विराधनायाः शुद्ध्यर्थं इदं-एतदालोचनादीति गाथार्थः ॥३८॥
अथ रुभमपयुक्तस्यापि सूक्ष्मा विराधना स्यादित्याशंभयाह—‘सन्ध्वे’त्यादि, सर्वानय्यासु-मरागवीतरागादिसमस्तपययिषु
यतो-यमाद्धेतोः प्रायो ग्राह्ययेन, अयोग्यावय्यायां वन्धो न स्यादपीति सूचनार्थं प्रायोग्रहणं, बन्धः-कर्मबन्धः भवस्यजीवानां-
संगतिगन्तृनां, न तु सिद्धानां, भणितः-उक्तः सिद्धान्ते, किंविध इति ?, आह-विचित्रभेदो-चहुमकारः, कुत एतत् सिद्धमिति ?, आह-
पूर्वाचार्या-अतीतसूरयः तथा च-कर्मग्रन्थविचित्रतार्थत्वेन आहुः-ब्रुवते । इति गाथार्थः ॥३९॥ यदाहुस्तदेव दर्शयन् गाथापञ्चरु-
माह—‘सत्त’‘मोहा’‘ते’‘अपमत्त’ ‘जे’इत्यादि, मत्तविधग्रन्थकाः-मत्तगकारकर्मोपाज्झाः भवन्ति-स्युः प्राणिनो-जीवाः आयु-
वर्जितानां तु-आयुःकर्मग्रहितानामेव शेपाणां-ज्ञानारणादीनां, तद्धि पुरुष भवे मरुदेव वक्ष्यते, तथेति समुच्चये, मूक्षमसंपराया-
दशमगुणस्थानवर्तिनः पद्विधो वन्धो येषां ते तथा विनिर्दिष्टा-उक्ता आगमे ॥४०॥ कथं पद्विधवन्धवा इति ?, आह—मोहायुर्वर्जा-

ते पुण दुसमयद्वितियस्स बंधगा ण पुण संपरागस्स । सेलेसीपट्टिवण्णा अवंधगा होति विण्णेया ॥४२॥

अपमलसंजयाणं बंधतिती होति अट्ट उ मुहुत्ता । उफोसेण जट्टण्णा भिण्णमुहुत्तं तु विण्णेया ॥४३॥

जे उ पमत्ताणाउट्टियाणं बंधंति तेसि बंधतिती । संवच्छराणि अट्ट उ उक्कोसिगरा मुहुत्तंतो ॥४४॥

ना-मोहनीयापुण्ड्रवर्जितानां प्रकृतीनां-कर्ममेदानां ते तु-दक्षमंतंपरायाः पुनः वन्धका-अर्जकाः भजिता-उक्ताः, तथा उप-
शान्तः-सर्वथानुदयावस्थः क्षीणध-निर्जीणो मोहो-मोहनीयं कर्म येषां ते तथा केवलिनश्च-रागोमिद्वेलिनः एकविधयन्या
व्यक्तमिति ॥४१॥ ते पुनरागोऽपि द्वौ ममगौ बन्धोदयविशिष्टौ स्थितिः-अवस्थानं यस्य तद्विगमगस्थितिकं गोगमत्ययं सात-
वेदनीयमित्यर्थः तस्य बन्धका-अर्जकाः, न तु-न पुनः संपरायस्य-कपायप्रत्ययस्य, उपशान्तधीणकपायस्यात्तेषां, तथा शैले-
शी-अयोग्यवस्थासंभवाः करणविशेषस्तां प्रतिपन्ना-आश्रिता ये ते तथा ते अवन्धकाः-कर्मवन्धरादिनाः भवन्ति-स्पृः विज्ञेया-ज्ञातव्या
इति ॥४२॥ एवं प्रकृतिपन्भापेक्षया सर्वावस्थानु बन्ध उक्तः, अथ स्थित्यपेक्षया तस्माद्-अप्रमचसंयतानां-सप्तमगुणस्थानकवतां
पन्धनः स्थितिः-यत्रस्य कर्मणोऽस्थानं भवति-स्यात् अट्ट तु-अष्टावेन मुहूर्तान्-वाटिकाद्वयमानान् उत्कर्षेण-उत्कृष्टतः, जवन्या
तु-सर्वत्रिणा पुनः भिन्नमुहूर्त-अन्तर्गृहर्तं यावत् तुअब्दः पुनरर्थो योजित एव विज्ञेया-अवसेया, कपायणां स्थितिपन्धहेतूनां विद्य-
मानत्वादिति ॥४३॥ ये तु-ये पुनः प्रमधाः-प्रमचसंयताः षष्ठगुणस्थानकवतिनाः अनाहृतिरूपा-अनुपेत्यकरणेन प्राणातिपातादौ
वर्तमानाः यस्मान्नि-आवर्जयन्ति कर्म तेषां बन्धव्यतिः-कर्मवन्धावस्थानं संवत्सरान्-वर्षाणि अट्ट तु-अष्टावेन उत्कर्षा-उत्कृष्टा
भवन्ति, इतरा-जवन्या पुनः मुहूर्तान्तिः-अन्तर्गृहर्तं यावत् । इति माथापञ्चकार्यः ॥४४॥ प्रस्तुतयोजनमाह-‘ते’त्यादि, यस्यास्तर्वाव-

ता एवं चिय एवं विहियाणुद्धानमेत्थ हवडत्ति । कम्ममाणुवंघळेयणमणहं आलोयणादिलुयं ॥४५॥

विहितानुद्धानत्तं तस्स वि एवंति ता कहं एयं । पच्छित्तं णणु ! अण्णति समयंमि तह । विहाणाओ ॥४६॥

विहियाणुद्धानं चिय पायच्छित्तं तदण्णहा ण भवे । समए अभिहाणाओ इट्ठत्थपसाहगं णियमा ॥४७॥

स्यासु कर्मबन्धोऽस्ति, कर्त्र्यन्धलुमेया च विराधना, इत्येते चासौ द्रव्यतो वीतरागस्यापि छद्मस्थस्य, चतुर्णांमपि मनोयोगादीनामभिधानाद्, तस्मात् 'एवं चिय'स्ति एवमेव विराधनायाः शोधनीयत्वेन एतद्विधाटनादिकं विहितानुष्ठानं-विधेयक्रिया अत्र कर्मपनयन-प्रक्रमे भवति-स्यात्, इतिशब्दः समाख्यर्थो गाथान्ते योज्यः, किंचिधं भवतीति, आह-कर्मानुबन्धच्छेदनं-कर्मसन्तानच्छेदकं अनघं-अदोषं परोक्तदूषणाभावाद्, किंभूतं सदिति ? आह-आलोचनादियुतं-आलोचनाप्रतिक्रमणादिप्रायश्चित्तसमन्वितमिति गाथार्थः ॥४८॥ इदमर्थं परमतमाशङ्क्य परिहरन्नाह—विहितानुष्ठानत्वं-विधेयक्रियात्वं तस्यापि आलोचनादिप्रायश्चित्तस्यापि प्राप्नोति, आस्तां

मिक्षाटनादेः, एवं-उक्तन्यायेन विहितानुष्ठानमालोचनादियुतं सत्कर्मानुबन्धच्छेदनं भवतीत्येवंलक्षणेन इतिशब्दो वाक्यसमाप्नौ, यत् एवं तत्-तस्मात् कथं ? न कथञ्चिदित्यर्थः, एतदालोचनादि प्रायश्चित्तमुच्यते इति परः, मुरिराह-नन्विति परमताक्षमायां मण्यते-उच्यते उत्तरमत्र समये-सिद्धान्ते तथा-तेन प्रकारेण प्रायश्चित्तत्वेन विधानाद्-विहितत्वात् । इति गाथार्थः ॥४९॥ अथत्रा प्रायश्चित्तमपि विहितानुष्ठानमेवेति दर्शयन्नाह—विहितानुष्ठानमेव प्रायश्चित्तं आलोचनादिकमिति प्रतिज्ञा, समये-सिद्धान्ते अमिधानाद्-उक्तत्वादिति हेतुः, मिक्षाटनादिवदिति दृष्टान्तोऽभ्युक्षः, विषयवे बाधकमाह-तत् प्रायश्चित्तं अन्यथा-अविहितानुष्ठाने सति न भवेत्-न जायेत इष्टार्थप्रमाधकं-कर्मविशोधकमित्यर्थः नियमाद्-अवश्यं तयेति, यदिष्टार्थसाधकं न भवति

सन्ध्यावि च पठ्यज्जा पायच्छित्तं भवंतरकड्डाणं । पावाणं कम्ममाण ता एत्थं णत्थि दोसोत्ति ॥ ४८ ॥
चिणणस्स णवरि लिङ्गं इमस्स पाएणमकरणया तस्स । दोसस्स तद्वा अण्णे णियमं परिसुद्धए बिंति ॥ ४९ ॥

निच्छयणएण संजमठाणापातंमि जुज्जति इमंमि । तद्देव पयट्ठाणं भवविरहपरण साहूणं ॥ ५० ॥
तद्विदितानुष्ठानमपि न भवति, यथा हिंसादि, इष्टार्थसाधकं च प्रायश्चित्तं, अतो विहितानुष्ठानमिति, अथवा पूर्वोक्तार्थमेव भाव-
यन्नाह-विहितानुष्ठानमेव प्रायश्चित्तं, यत् प्रायश्चित्तमन्यथा-विहितानुष्ठानत्वाभावे न भवेत्, अविहितानुष्ठानत्वादेवेति, नन्वेवं
विहितानुष्ठानत्वे प्रायश्चित्तस्य मिश्रानादिवज्जोप्यतैव स्यात् न शोधकनेत्याशङ्क्याह-समयेऽभिधानात्-शोधकतया प्रायश्चित्तस्या-
गमेऽभिहितत्वात् इष्टार्थप्रसाधकं-नियमाद्विशोधकमेव तत् । इति गाथार्थः ॥ ४७ ॥ अथ प्रायश्चित्तस्य विहितानुष्ठानत्वसमर्थना-
यैवाह-सर्वापि च-समस्तापि च, न केवलं तदेकदेशः, प्रव्रज्या-महाव्रतप्रतिपत्तिः प्रायश्चित्तं-विशुद्धिहेतुर्भवति, केषामिति ?, आह-
भवान्तरकृतानां-जन्मान्तरोपात्तानां पापानां-भवनिवन्धनत्वेन दुष्टानां कर्मणां प्रतीतानां, यत् एवं तत्-तस्मात् अत्र प्रायश्चित्तस्य
विहितानुष्ठानत्वे नास्ति दोषो-न विद्यते दूषणं, प्रव्रज्यालक्षणप्रायश्चित्तस्य विहितानुष्ठानत्वाभ्युपगमात्, इतिशब्दः समाप्तौ ।
इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ किं पुनः सम्यक्चरितस्य लिङ्ग-मिति ?, आह-‘चिण्णे’त्यादि, चीर्णस्य-सम्पक्वचरितस्य ‘नवरि’ति केरलं
लिङ्गं-चिह्नं अस्य प्रायश्चित्तस्य प्रायेण-बाहुल्येन, प्रायेणेतिकरणात्करणमपि संभाव्यते, अकरणं-अनासेवनं तस्य यमाश्रित्य प्राय-
श्चित्तं प्रतिपन्नं दोषस्य-अपराधस्य प्रायश्चित्तार्हस्य तयेति समुच्चये, अन्ये-अपरे मृत्युः नियमं-दोषसाकरणमेवेत्येवंलक्षणं प्राये-
णेति प्रागुक्तविशेषणस्यानिष्टः परिशुद्धके-विशुद्धेऽपगते दोष इति प्रक्रमः ब्रूयते-अभिदधति, अन्ये तु व्याख्यान्ति-नियमं-अक-

॥ पायच्छित्तविधा सम्मत्ता ॥ १६ ॥

रणनियममासंसारं तद्दोषसेवनाद् परिशुद्धये-दोषविशुद्धये। इति गार्थार्थः ॥ १६ ॥ अथेदमपि मतान्तरं संगतमेवेति दर्शयन्नाह—
'मिच्छे'त्यादि, निश्चयनयेन-तत्प्रत्ययमतेन परिणामत इत्यर्थः संयमस्थानापत्ते-चरणशुद्धिविशेषाप्रतिपाते सति युज्यते-संगच्छते
इदमपि-आचार्यान्तरमतमपि, आस्तामस्मन्मतं, केषामिति?, आह-तथैव-संयमाप्रतिपातेनैव प्रवृत्ताना-व्यापृताना भवविरहपराणा-
संसारच्छेदनप्रधानाना साधूनां-संयतानामिति गार्थार्थः ॥ १७ ॥

॥ प्रायश्चित्तविधिप्रकरणं वृत्तितः समाप्तमिति ॥ १६ ॥

॥ अथ सप्तदशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १७ ॥

णमिऊण महावीरं ठियादिकल्पं समासओ वोच्छं । पुरिमेयरमञ्जिमजिणवि भागतो वयणनीतीप ॥ १ ॥

अनन्तर प्रायश्चित्तमुक्तं, तच्च स्थितादिकल्पयुताः साधवो ददति वहन्ति चेति स्थितादिकल्पस्वरूप विभणिपुर्मङ्गलाद्यभिधा-
नायाह—'णमी'त्यादि, नत्वा-अभिवन्द्य महावीर-वर्धमानजिनं स्थितादिकल्पं-अत्रस्थितानवस्थितममाचार समामतः-सक्षेपेण
वक्ष्ये-अभिधास्ये 'पुरिप'त्ति पूर्वः-प्रथमः इतरः-अन्तिमः मध्यमाः-शेषा द्वाविंशतिः ते च नं जिनाथ तैर्यो विभागः-स्थिता-

दसहोहो उ कप्पो एस उ रायण ठियकप्पो णिचमज्जाया ॥ २ ॥

ततिओसहकप्पोऽयं जम्हा एगंततो उ अविच्छो । सययपि कज्जमाणो आणाओ चैव एतेसि ॥ ३ ॥

चाहिमयणेइ भावे कुणइ अभावे तयं तु पढमंति । चितियमवणेति न कुणति तइयं तु रसायणं होति ॥ ४ ॥

दिविभजनं स तथा ततः पूर्वतरमध्यमजिनविभागतः, इह च मध्यमग्रहणस्योपलक्षणत्वाद्विदेहजिनग्रहो दृश्यः, यतो वक्ष्यति-

‘एय गु विदेहजिणकप्पी’ वचननीत्या-कल्पादिगुत्रन्यायेन, इति गाथार्थः ॥ १ ॥ तत्र स्थितरूपप्रतिपादनायाह—‘दसे’-

त्यादि, दशधा-दशभिः प्रकारैः ओघतः-मामान्येन स चाचेलक्यादिर्वक्ष्यमाणः तु शब्दः पुनरर्थः भिन्नक्रमश्च कल्पो-व्यवस्था,

एष तु-एष पुनः सामान्यकल्पः पूर्वतराण। आदिमान्तिमजिनसाधूना स्थितरूपः-अत्रस्थितरूप उच्यते, कुतः ?-सततासेवनामा

वाहू-निरन्तराचरणसद्भावादिति, तच्चत एव निरूप्याथेनमेव पर्यायत आह स्थितकल्पो-नित्यमर्यादा । इति गाथार्थः ॥ २ ॥

अथ किमयं नित्यमासेव्यत इति?, आह—‘तत्ती’त्यादि, तृतीयौपधकल्पो-वक्ष्यमाणौपधतुल्यः अयमेव स्थितरूपः यस्माद् यतो हेतोः

एकान्तवतस्तु-सर्वथैव अविच्छो-युक्तः शुभरूपत्वाद् सननमपि-मदापि, आस्ता कदाचिद्, क्रियमाणो-विधीयमानः, अथ म.य-

मानामपि तथा भविष्यतीति ?, आह-आज्ञात एव-आगमादेव एतेषां-पूर्वतरजिनमाधूनां, आज्ञागीजं च ऋजुजडरगदिकं वक्ष्यमाण-

मिति गाथार्थः ॥ ३ ॥ तृतीयौपधप्रतिपादनायाह—‘वाही’त्यादि, किल कसचिन्नरपतेः पुत्रोऽत्यन्तरहो भवति, म च तस्य मत-

तारोग्यसंपादनायापूर्वदविशारदविविधैधानाहूयोवाच-‘भो भिषग्गसाः ! मम ननयस्य यथा रुजो न भवन्ति तथा यनध्व’, एते

च तद्वचस्तथैव प्रतिपन्नवन्तः ततश्च ते यथोपदेशमौपयानि संस्कृत्य राजानमुपतस्थुः, राजा च तान् प्रत्येकमौपधगुणान् पमच्छ,

एवं एसो कप्पो दोसाभावेऽपि कज्जमाणो उ । सुंदरभावाओ खल्ल चरित्तरसायणं जेओ ॥ ५ ॥

आचेलकु? हेसिम? सिज्जायर? रायपिण्ड? किहक्कम्मे? । वय? जेट्ठ? पडिक्कमणे? मासं? पज्जोसवण? कप्पो ॥
तेऽपि तान् क्रमेणाचख्युः, तत्र च व्याधि-रुजं अपनयति-अपहरति प्रयुज्यमानं भावे-सद्भावे व्याधेरिति गम्यते, तथा करोति-
विधेत्ते अभावे- पुनर्व्याधिरसद्भावे तं-व्याधिं तुः पुनरर्थो योजित एव प्रथमं-आद्यमिदमौषधं इति शब्दः समाप्तौ, तथा द्विती-
यमौषधं अपनयति-हरति व्याधिं सन्तं असन्तं तु न करोति-न विधेत्ते, तथा तृतीयं तु-तृतीयं पुनरौषधं सन्तं हत्वाऽसन्तं चाकृत्वा
रमायनं भवति-वयःस्तंभादिगुणकरं स्यात् । इति गाथार्थः ॥४॥ एवं दृष्टान्तमभिधाय दार्ष्टान्तिकाभिधानायाह—‘एव’मित्यादि,
एवमिति तृतीयौषधवत् एषः-अनन्तरोक्तः कल्पः-स्थितकल्पः दोषाभावे-अपराधासत्त्वेऽपि, आस्तां दोषसद्भावे, क्रियमाणो-विधीय-
मानः सन् तुः पुरणे सुन्दरभावात् खल्ल-शोभनत्वादेव चारित्रस्य-चरणशरीरस्य रसायनमि-पुष्टिकरणाच्चारित्रसायनं ज्ञेयः-अवसेयः
इति गाथार्थः ॥५॥ दशधौघतः कल्प इत्युक्तं, अथ तदर्शनायेदमाह—‘आचेल्ले’त्यादि, अविद्यमानं चेलं-वस्त्रं यस्यासावचेलकस्तद्भावे
आचेलक्यं, उद्देशेन-साधुसंकल्पेन निर्धृत्तमौद्देशिकं-आधाकर्म, श्रयया-वसत्या तरति संसारसागरमिति श्रय्यातरः स च राज्ञा च नृपथ-
क्रवर्त्यादिस्तयोः पिण्डः-समृद्धानमिति श्रय्यातराजपिण्डः, कृतिकर्म-वन्दनं, एतेषां च समाहारश्चन्द्रश्यात्सप्तम्येकवचनं, ततश्चाचेल-
क्यादिषु यथास्वं विधिनिषेधाम्यां स्थितास्थिताः साधवो भवन्-नीत्यतोऽयमौघकल्पः, एतेष्वेव च प्रथमचरमजिनसाधयः स्थिता एवेति
स्थितकल्पः तेषां, तथा व्रतानि-महाव्रतानि, ज्येष्ठो-रत्नाधिकः, प्रतिक्रमणं-आवश्यककरणं, सप्तम्येकवचनं प्राग्वत्, मासमिति प्राकृतत्वाद-
नुस्वारः परि-सर्वथा वसनं-एकत्र निवासो निरुक्तविधेः पर्युपणं एतद्व्यलक्षणः कल्प-आचारो मासपर्युपणकल्पः, तत्र च स्थितास्थि-

छसु अद्विओ उ कप्पो एत्तो मज्झिमज्जिणण विण्णेओ । णो समयसेवणिज्जो अणिच्चमेरासस्सवोत्ति ॥७॥

आचेलकुदेसियपडिक्कमणरायपिंडमासेसु । पज्जुसणाकप्पंभि य अट्ठियकप्पो सुणेयन्वो ॥८॥

सस्सेसुं ठियरुप्पो मज्झिमगाणंपि होइ विण्णेओ । चउसु ठित्ता छसु अठित्ता एत्तो चिय भणियनेयं तु ॥९॥
नेत्यादि प्राग्वत् । इति गाथासमामार्थः ॥१॥ उक्तः स्थितकल्पः, अथ अस्थितकल्पाभिधानायाह- 'छसु' इत्यादि, पदसु दर्शयिष्यमाणरूपेषु पदेषु अस्थितस्तु-यनवस्थितः पुनः कल्पः-ममाचारः 'एत्तो' चि एतेभ्य एव दर्शय्यो मभ्यात् मभ्यमजिनानां-तत्माधूना-मित्यर्थः विज्ञेयो-ज्ञातव्यः, कुतोऽयमिति ? आह-नो-नैव सततं मेवनीयः सदा विधेयः दशस्थानकापेक्षया, एतदपि कुत इति ? आह-अनित्यमर्पादास्वरूपः-अनित्यतव्यवस्थास्वभाव इति कृत्वा, ते हि दशानां स्थानानां मभ्यात् कानिचित्स्थानानि कदाचिदेव यालयन्तीति भावः । इति गाथार्थः ॥७॥ पदस्यवस्थितः कल्प इत्युक्तं, अथ तानि दर्शयन्नाह- 'आचे' त्यादि, आचेलक्योदेशिकप्रतिक्रमणालापिंडमासेषु प्रतीतेषु विषयभूतेषु पर्युपणाकल्पे च-वर्षाकालममाचारे चः समुच्चये अस्थितकल्पोऽभिहितार्थः 'मुणेयन्वो'-चि ज्ञातव्यः, इति गाथार्थः ॥८॥ एषामपि शेषपदापेक्षया स्थितकल्प एवेति दर्शयन्नाह- 'सस्सेसु' मित्यादि, शेषेषु तु-प्रागुक्तेभ्यः पदभ्योऽन्येषु पुनः श्रय्यातरपिंडादिषु स्थितकल्प उक्तार्थः मभ्यमक्रानामपि-द्वाविंशतिजिनमाधूनामपि, न केवलमाद्यचरमाणां, भवति-स्वात् विज्ञेयो-ज्ञातव्यः, उक्तमेवार्थमागमेन समर्थयन्नाह-चतुर्षु स्थानेषु-श्रय्यातरपिंडादिषु स्थिताः-परिहारादितोऽवस्थिताः पदसु आचेलक्यादिषु अस्थिताः-अनगस्थिताः क्वादान्तिक्परिहारादितो मभ्यमजिनसाधवः, अत एव-पूर्वोक्ताध्वशादेव भणितं-उक्तमागमे एतदिदमनन्तरोक्तं तुशब्दः पूरणे । इति गाथार्थः ॥९॥ 'शेषेषु स्थित (ः) कल्प' इत्युक्तं, अथैतदेव स्पष्ट-

सिञ्जापरिपिडंमि य वाउत्तामे य पुरिसजेद्वे य । क्तिक्कम्मस य करणे ठिगकप्पो मज्झिमाणंपि ॥१०॥

बुधिहा पृथ अट्टेला संतासंतेसु होह विण्णेया । तित्थगरऽसंतचेला संताऽचेला भवे सेसा ॥११॥

आचेतणो घम्मो पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्स । मज्झिमगाण जिणाणं होह सचेलो अचेलो य ॥१२॥
यस्माह—‘सिञ्जा’ इत्यादि, श्रुत्यावरपिडे च प्रसिद्धे तथा पतुर्णा—परिग्रहविरत्यन्तर्भूतमन्त्रचर्यत्वेन चतुःसंख्यानो यामानां—व्रतानां मगाहारमतुर्पापं तत्र च पुरुष एव ज्येष्ठः पुरुषज्येष्ठस्तत्र च कृत्तिकर्मण्य-चन्दनकस्य चशब्दाः समुच्चयार्थाः करणे—विधाने स्थितकल्पः प्रतीतः मध्यमानामपि—द्राविशतिलिनसाधूनामपि, न केवलमाद्यनरयाणामिति गार्थार्थः ॥१०॥ तदेवं स्थितास्थित-कल्पं विभज्याचेलकयादिपदानां स्वरूपं दिदर्शयिषुराचेलक्यस्वरूपं तावन् गाथात्रयेणाह—‘दुयि’ इत्यादि, द्विविधा—द्विप्रकाराः अत्राचेलक्यविचारे अपेला—निर्गामयः सदमस्तु—विद्यमानाविद्यमानेणु चेलेष्यति सम्यं भवन्ति—स्युः विज्ञेया—ज्ञातव्याः, तत्र तीर्थं कुरा—लिनाः अमषेलाः सन्तोऽचेला भवन्ति शक्रोपनीतदेवदूष्यापगमानन्तरं, तथा सद्भिर्वैश्वर्येभ्यः सन्तोऽचेलाः भवेयुः—स्युः शेषा—जिनेभ्योऽन्ये साधवः ॥११॥ ‘आचे’ इत्यादि, आचेलक्यधर्मोपेतत्वादाचेलक्यः धर्मः—चारित्र्यलक्षणः ‘पुरिमस्स’ चि पूर्वस्य च—युगादिदेयस्य पश्चिमस्य च—चतुर्भिः शतितयस्य जिनस्य—अर्हतः संवन्धिमाधूनां, विद्यमानचेलत्वेऽपि हि तेषां श्वेतखंडित-वस्त्राभयणात्, दृश्यते च विवक्षितवस्त्राभावे मचेलकत्वेऽप्यचेलव्यवहारः, यदाह—“जह जलमवगाहंतो चहुचेलोऽपि सिरनेट्टिय-कडिडो । गन्नह नरो अचेलो उह सुणओ संतचेलावि ॥१॥ उह योवजुअकूज्जियचेलेद्विचि यस्सए अचेलोत्ति । जह तूर सालियः लहुं दे पोत्ति नगिगया मोत्ति ॥२॥” मध्यमस्तानां—द्वाविंशतेः पुनर्जिनानां संवन्धिमाधूनां भवति—स्यात् सचेलः—समस्तः

अमहद्वया भित्तिहि य आचेलकमिह होद बत्येहि । लोगागमणीतीण अचेलगतं तु पषायनो ॥१३॥

उचेसियं तु रुमं एतं उदिरम कीरतेतंति । एतथि उमो विभागो जेओ संगववेकनार ॥१४॥

अचेलो वा-निर्वक्षो पर्यः, कुतः ।, तेभामुमाउत्तान्महामूल्यविनिवाणामितरेषां च नद्याणां परिगोणानुज्ञानान्, पुरिषपश्मि-
तीर्थरूपाधूनां तु ऋतुनडत्वेन यकजडत्वेन च महाधनादिराणाभननुज्ञानान् खेनखंडिनादीनामेव चानुज्ञानादचेलरू इति ॥१५॥
अथ कथं पूर्वपश्मिपसाधूनां सचेलत्वेऽप्याचेलक्यमित्यमिति ।, आह—‘अमे’त्यादि, ‘अमहद्वय’चि इह तृतीयापह्वननदर्शनादसहा-
धनैः-अबहुमुखैः मिमैव-खंडितैः आचेलमयं-अचेलत्वं इह प्रक्रमे भवति-स्यात् वसैः-आच्छादनैः, कुतः पुनः गचेलत्वेऽप्यचेलरूम-
पदिहयत इति ।, आह-अचेलरूतं तु-अचेलरूता पुनः मत्स्ययतः-प्रतीतेः, कथेति ।, आह-लोकागमनीत्या-न्यो रुन्यायेन आगमन्यायेन
च, तथाहि-लोको जीर्णादियत्त्वत्वेऽचेलरूपं प्रत्येति विशिष्टार्थाप्रसाधकत्वेनासत्तापिशोपात्, आगमनोत्थादपि अचेलत्वमुच्यत एव,
यदाह-“परिजुनेदि” यत्थेहि, दोरुगामिति अचेलण । अदुया गनेरुण दोरुपं. इई गिरु न चितण” ॥१॥ [परि-ममन्ता-
जीर्णैः-दुर्बलैर्वस्त्रैः-कलपादिभिः ‘होक्त्वामि’चि अविष्यामि अचेलकः-चेलहोनैः, अल्पदिनमाचित्तादेषां, प्राच्यस्येतिगुब्बदस्य
मिश्ररूपस्येह संपन्नात् इति-एतद् मिथुर्न निन्ननेदिति, ‘अदुय’चि अगवा मनेलको भविष्यामि, परिजीर्णमं हि मां दृष्ट्वा त्वभिदु-
पागकः सुन्दराणि यस्याणि दास्यतीति मिथुर्न चिन्तयेत्, अगं भायः-न जीर्णचेलोऽन्यनेलानां लाभसंभानपा देन्यं लाभमं-
गावनया नाप्रमोदं गच्छेदिति प्रसार्थः । इति गाथात्रयार्थः ॥१३॥ श्रीदेविकविभागं गाथात्रयेणाह—‘उक्ते’ संया’ ‘मज्जि’ इत्यादि,
श्रीदेविकं तु-श्रीदेविकं पुनः कर्मोति-आषाकर्म अत्र प्यितान्वितरुचिचारे चित्रक्षित, अन्यन तु अनाथाकर्म, कुत एवमिति, आह-

संघादुद्देशेणं ओघार्हं हि समणमाह अहिकिच । कडमिह सन्वेसिं चिय ण कप्पई पुरिमचरिमाणं ॥ १५ ॥
मज्झिमगाणं तु इदं कडं जमुहिस्स तस्स पेवत्ति । नो कप्पइ सेसाण उ कप्पइ तं एस मेरत्ति ॥ १६ ॥
उद्दिश्य-माधूनङ्गीकृत्य क्रियते-विधीयते तदौद्देशिकं इति-कृत्वाऽनया व्युत्पत्त्येत्यर्थः, अत्राप्यौद्देशिकविषये अयं वक्ष्यमाणः
विभागः-प्रथमजिनादिमाधूनधिकृत्य ग्राह्याग्राह्यत्वविभजनं ज्ञेयो-ज्ञातव्यः संघाद्यपेक्षया-संघश्रमणादीनाश्रित्येत्यर्थः ॥ १४ ॥ चिभा-
गमेवाह—‘संघा’इत्यादि, संघाद्युद्देशेन-संघोपाधयालंबनेन ‘ओघार्हं हि’ति सामान्यविशेषाभ्यां, तत्र संघार्थमिति विकल्पः सा-
मान्यं प्रथमजिनसंघार्थमन्तिमजिनसंघार्थं गध्यमजिनसंघार्थं चेत्यादिस्तु विशेषः, तथा श्रमणादि-साधुप्रभृति, आदिशब्दाच्छ्र-
मणीमाधुविशेषग्रहः, अधिकृत्य-आश्रित्य कृतं-साधितमाधाकर्म इह स्थितकल्पविचारे सर्वेषामेव-समस्तानां न कल्पते-ग्रहीतुं न
युज्यते पूर्वचरमाणां-आद्यन्तजिनमाधूनामिति, अत्र कल्पगाथाः—“संघं समुद्दिशित्वा पदमो वीओ य समणसमणीओ । तइओ
उयस्मए खलु चउत्थओ एगपुरिसस्स ॥ १ ॥ जइ सव्वं उद्दिशितुं संघं कारेइ दोण्हवि न कप्पो । अहवा सव्वे समणा समणी
वा तत्थवि तहेय ॥ २ ॥ जइ पुण पुरिमं संघं उद्दिस्सइ मज्झिमस्स तो कप्पे । मज्झिम उद्दिहे पुण दोण्हपि अकप्पियं होइ
॥ ३ ॥ एमेव ममणवग्गे समणीवग्गे य पुव्वउद्दिहे । मज्झिमगाणं कप्पे तेसि कयं दोण्हवि न कप्पे ॥ ४ ॥” एवमुपाश्रयैकसा-
ध्वोरपीति ॥ १५ ॥ ‘मज्झी’त्यादि, मध्यमकानां तु-द्वाविंशतिजिनसाधूनां पुनः इदमौद्देशिकं कृतं-निर्वर्तितं यं संघादिकं माधुं
च उद्दिश्य-आलंब्य तस्यैव संघादः इतिशब्दो भिन्नक्रमः नो कल्पत इति-न ग्रहीतुं युज्यते इतिर्वान्यपरिसमाप्तौ, दोषाणां-द्यालं-
घितसंघादिभ्योऽन्येषां पुनः संघादीनां कल्पते तदौद्देशिक, अथ कस्मादेवमिति ?, आह-एषाऽनन्तरोक्ता ‘मेरं’ति मर्यादा इति-कृत्वा

सेज्ञायरोति भणति आलयसामी उ तस्स जो पिंडो । सो सञ्वेसि ण कयति पसंगगुरुदोसभावेण ॥१७॥
 तित्थंकरपडिक्कुटो अपणायं उग्गमोवि य ण सुज्झे । अविमुत्ति यज्जाघवया तुल्लहसेज्जा विउज्जेओ ॥१८॥
 ऋतुप्रज्ञसाधून् प्रज्ञापनीयलोकांथाधिकृत्य जिनेः कृता । इति गाथात्रयार्थः ॥१६॥ अथ श्रय्यातरपिंडं गाथात्रयेण निरूपयन्नाह—
 'सेज्जा' 'तित्थं' 'पडि' इत्यादि, श्रय्यातर इति—अनेन न्यनिना मण्यते—अभिधीयते आलयस्वामी तु—साध्वाश्रयप्रभुरेव तस्य
 श्रय्यातरस्य यः पिंडः—अशनपानखादिमस्वादिम वस्त्रपात्रकंबलजोहरणभूषणीपिण्डकनखरदनकर्णशोधनकधरूपः, यदाह—
 “असणाई वत्थाई पइयाइ चउक्कया तिभि” तणफलकादिस्त्वपिंडः, स श्रय्यातरपिंडः सर्वेषां—आधान्तिममस्यमविदेहजिनगा-
 धूनां तदाश्रयस्थानामन्याश्रयस्थानां च, यदाह—पुरपच्छिमवज्जेहिं अवि कम्मं जिणवरेहिं लेसेणं । धुतं विदेहएहि य न य साग-
 रियस्स पिंडो उ ॥१॥” न कलयते—प्रहीतुं न युज्यते, केन हेतुनेति?, आह—प्रसंगे—तद्ग्रहणप्रमत्तो ये गुरवो—महान्तो दोषा—दूष-
 णानि तेषां यो भावो—भवनं स तथा तेन प्रसंगगुरुदोषभावेनेति ॥ १७ ॥ दोषानेवाह—‘तित्थ’मित्यादि, तीर्थकरैः
 प्रतिक्कुटो—जिर्ननिपिडः श्रय्यातरपिंड इति प्रकृतं, कस्मादेवमिति?, आह—अज्ञातस्य—अविदितस्य राजादिप्रव्रजितत्वेन यद्वैश्यं तदज्ञा-
 तमुच्यते, तदेव प्रायः माधुना ग्राधं ‘अभायउलं चरई विसुदं’ इति वचनात्, तस्मात्तन्निवामादतिपरिचयेन ज्ञातस्वरूपश्रय्या-
 तरगृहे पिंडं गृह्णतो न शुद्ध्यतीति योगः, तथा उद्गमः—कल्पनीयमक्तादिभवनं अपिचेति समुच्ये न शुद्ध्यति—न शुद्धो भवति,
 श्रय्यातरपिंडग्रहणे सति, कथं?, “नाहुला गय्यस्स उ पदमालियणयाइकज्जेसु । सज्जापररुणप्राउड्डिया करे उग्गमेमयरं
 ॥१॥” तथाऽविमुक्तिः—सलोमता, तत एव वा श्रय्यातरकुलस्यामोचनं, आह च—“भावे उक्कोमपणीयेगेहि उ तं कुलं न छुट्टेइ ।

पङ्क्तिबंधनिराकरणं केई अणो अगहियगहणस्स । तस्साउंटणमाणं एत्थडवरे वेति भावित्थं ॥१९॥

मुदितादिगुणो राया अट्टविहो तस्स होति पिडोत्ति । पुरिमेयरानमेसो वाघयादीहि पंडिक्कुडो ॥२४॥

पाणार्कज्जेसु य गओवि दूरं पुणो एह ॥१॥” तथा अविद्यमानं लाषवं-लघुता यस्य स तथा तद्भावाद्दलाषवता, तेन विशिष्टा-

हारत्नाभेनोपचितत्वाच्चरीरालाषवं श्रुत्यातराचत्परिजनाबोपधिलाभादुपघेनलपतया तदलाषवमिति, तथा दुर्लभा-असुलभा श्रुत्या

च-वसतिः कृता भवति, येन किल श्रुत्या देया तेनाहाराद्यपि देयमित्येवं गुणिनां मयोत्पादनात्, तथा व्यवच्छेदो-विनाशः दानमया-

च्छ्रुत्यायाः श्रुत्यातरेण क्रियते वमत्यभावाद्वा भक्त्यानशिष्यादिव्यवच्छेदः स्यादिति ॥१८॥ अथैते दोषाः प्रायः पिडान्तरग्रहणेऽपि

‘‘स्तरकोऽत्र भावार्थ इति ? , अत आह—‘पङ्क्ति’इत्यादि, प्रतिबन्धनिराकरणं-साधुश्रुत्यातरयोऽत्यन्तोपकार्योपकारं कर्मावेन

स्तन्निरासं केचिदाचार्या भावार्थं ब्रुवन्तीति योगः, अन्ये पुनराचार्याः अगृहीतग्रहणस्य-साधुमिरस्वीकृतं भक्तादिदातव्यद्रव्यस्य

स्य श्रुत्यातरस्य आकुटनं-आवर्जनं ‘‘अहो निःस्पृहा एते अतो वमत्यादिदानतः पूज्या’’ इति भावोत्पादनात्, तथा आह्वां-आप्ति-

पदेयं अत्र श्रुत्यातरपिडपरिहारे अपरे-अन्ये ब्रुवन्ति-आहुः भावार्थ-तात्पर्यमिति गाथात्रयार्थः ॥१९॥ अथ राजपिडप्रतिवि-

गाथात्रयेणाह—‘मुदि’ ‘ईसर’ ‘असणा’इत्यादि, मुदितादिगुणः-सदृशजादिगुणः, आदिशब्दान्मूर्धामिपिक्तग्रहः, यदाह-

‘‘मुदमिसितो मुदिओ जो होइ बोणिसुद्धो उ । अहिसितो उ परेहि सयं व भट्ठो जहा राया ॥१॥’’ राजा-नृपः, तत्र

मुदितो मूर्द्धामिपिक्तश्चेत्यादिचतुर्भंगी, तत्र प्रथमे दोषाभावेऽपि वर्जनीयोऽसौ, इतरेषु तु दोषसंभव एवेति, अष्टविधः-अष्ट-

भेदो वक्ष्यमाणरूपः तस्य राज्ञः भवति-स्यात् पिडो-भैक्ष्य इति-एष प्रकृतो राजपिडः, पूर्वतराणां-प्रादिमान्तिमजिन-

ईसरपभिर्तीर्हि तर्हि बाधातो खदलोहुदाराणं । दंसणसंगो गरहा इयरेसि णं अंप्पमादाओ ॥२॥

असणादीया चउरो वत्थं पायं च कंवलं येव । पाउंछणं च तद्वा अट्ठविहो रायपिंडो उ ॥२॥

साधूनां एव राजपिंडः व्याधातादिभिर्वैश्यमाणदोषैः प्रतिकुटो-निषिद्धो जिनैः ॥ २० ॥ व्याधातादीनेवाह—ईश्वर-
प्रभृतिभिः-भोगिकादिभिः, प्रभृतिशब्दात्तलवरमाहंविकादिग्रहः, तलवरथ राज उन्मूलसनिको बद्धपट्टः, माहंविकस्तु सभि-
वेशविशेषनायकः, तैः प्रविशद्भिर्निर्गच्छद्भिश्च सपरिकरैः तस्मिन्नाजकुले व्याधातः-स्वलनः साधोः तत्र प्रवेक्ष्य निर्ग-
मस्य च तत एव वा मित्रास्वाध्यायोदिकार्याणां स्यात्, इननं संमददिमङ्गलबुद्धया वा काययात्राणां, तथैव 'खद'पि
प्रभृतेऽद्यादौ लभ्यमाने यो लोभो-लुब्धता स तथा, म च तत्र स्यात्, ततश्चैषणाप्रेरणं च स्यात्, तया उदाराणां-
उदारेदेहानां हस्त्यश्चस्त्रीपुरुषादीनां दर्शने-अवलोकने संगः--अभिप्रेक्ष्यो दर्शनसंगः स्यात्, ततश्चात्मविराघनादयः स्युः,
तथा चारकचौरामिमरकाद्युक्तादिसंभावनया राजकोपात् कुलगणसंघाद्युपघातश्च, तथा गर्हा-निन्दा, यथाऽहो राजप्रतिग्रहमेते गर्ह-
णीयमपि स्वीकुर्वन्ति, गर्हणीयता च तस्य स्मार्तैरेवमुच्यते--"राष्ट्रप्रतिग्रहदग्धानां, ब्राह्मणानां धुधिष्ठिरं । स्विमानामिव बीजानां,
पुनर्जन्म न विधत्ते ॥ १ ॥" अथवाऽनमिष्वद्वा यतयो भवन्ति एते तु अदृष्टकल्याणवत् कथं गजराज्यादिषु सङ्गं कुर्वन्तीत्येवंरूपां,
अथैते दोषा मध्यमजिनयाधूनामपि संभवन्तीति कथं तेषां तस्य ब्राह्मतापीति ?, अत आह-इतरेषां-मध्यमजिनसाधूनां न-नैव
एते दोषा भवन्ति, कुतः ?-अप्रमादात्-प्रमादामावादेतोः, ते हि ऋजुप्राज्ञत्वाद्विशेषेणाप्रमादित्वेनोक्तदोषपरिहारसमर्थी
भवन्ति, इतरे तु ऋजुजडवक्रजडत्वेन न तथेति ॥ २१ ॥ अथः प्राशुक्तराजपिहस्याष्टविधत्वं दर्शयन्वाह--अशनादिकां-अशन-

कतिरुममंति य तु विहं अन्मुद्राणं तदेव वंदनं । समणेहि य समणेहि य जहारिहं होति कायव्वं ॥२३॥
 सन्वाहिं संजइहि कतिरुमं संजयाण कायव्वं । पुरिसोत्तमोत्ति घम्मो सन्वज्जिणाणंपि तित्थेसु ॥२४॥
 एयस्म अकरणमी माणो तह णीयरुममंघोत्ति । पवयणस्विसाऽयाणग अबोहि भवबुद्धिं अरिहंमि ॥२५॥
 पानत्तादिमस्वादिरूपा आहारावत्तारः वस्त्रं पात्रं च कंबलमिति व्यक्तं चैवेति मनुष्ये नयेति वाक्योपेक्षार्थोऽत्र द्रष्टव्यः पाद-
 प्रोन्तनं-रजोषरणं चः मनुष्ये अष्टविधस्तु-अष्टविध एव राजपिंडो-नृपभक्ष्यं तुल्यदोषघराणार्थो नियोजितश्च प्राक् । इति
 गाथात्रयार्थः ॥२०॥ कृतिकर्ममति गाथात्रयेणाह—‘किति’ ‘सन्वाहिं’ ‘एयस्से’त्यादि, कृतिकर्ममति-एतत्पुनः द्विविधं-द्विप्रकारं,
 कथमिति ? आह-अभ्युत्थानं-अभिमुखसुत्थानं तथैवेति समुच्चये वन्दनकं-द्वादशावर्तादि श्रवणैश्च-साधुमिः श्रमणीमिश्च-साध्वीमिः
 चरारी समुच्चये यथाहं-यथापर्यापयद्दं भवति-स्यात् कर्तव्यं-विधेयमिति ॥२१॥ किं साध्वीमिः यथापर्यापयद्दः साधुमिर्व-
 न्दनीया इति ? अत्राह—मर्वाभिः-बह्वक्षपर्यायाभिः संयतीमिः-साध्वीमिः कृतिकर्म-उत्तरूपं संयतानां-साधूनामद्यदिन-
 दीधितानामपि कर्तव्यं-विधेयं, कुत एमिति ? आह-पुरुषोत्तमः-पुंश्रवणः धर्मः-प्रश्रवणं, पुरुषप्रवर्तितत्वेन इति-कृत्वा,
 मर्वाजिनानामपि, न केवलमेकस्यापि जिनस्य, तीर्थेषु-प्रवचनेष्विति, दोषार्थे स्त्रीरन्दने-“तुच्छत्वेण गन्धो जायइ न य संकए
 परिमवेणं । अबोवि होल दोसो थियासु माहुल्लहिज्जासु ॥ १ ॥” माधुर्यहायार्थस्त्वित्यर्थः ॥ २४ ॥ यथाहं वन्दनस्याकरणे दोषा-
 नाह—एतस्य कृतिकर्मणः अकरणे-अविधाने मानः-अहंकारः कुतो भवति, तथेति समुच्चये, नीचकर्मबन्धो-नीचै-
 गोत्रकर्मबन्धनं इति-एतस्मान्मानात् स्यात्, तथा प्रवचनस्विसा-शासननिन्दा, ‘नूनमेतत्प्रवचने चिनयो नाभिधीयते, यत एने

पंचवतो खलु धम्मो पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्स । मज्झिमगाण जिणाणं च उच्चतो होति विण्णेओ ॥
 णो अपरिगहियाए इत्थीए जेण होइ परिभोगो । ता तन्विरइए चिय अयं भविरइत्ति पण्णाणं ॥२७॥

दुण्हइवि बुविहोऽवि ठिओ एसो आजम्ममेव विण्णेओ । इय वइमेया दुविहो एगविहो चेव तत्तेणं ॥२८॥
 चन्दनं यथायोग्यं न कुर्वन्ती'त्येचरूपा, तथा 'अयाणग'सि अज्ञायका-अविज्ञा एते ये लोकरुढिमपि नानुवर्तयन्ति एवंविधा वा
 निन्देति, अत एवाबोधिः-सम्यग्दर्शनालामः, अबोधिलामफलं कर्मस्वर्थः, ततश्च भववृद्धिः-संसारवर्धनं इति दोषाः, कैतस्या-
 करणे इति ? आइ-अहं-योग्ये वन्दनस्य, न यत्र कुत्रचित् । इति गाथात्रयार्थः ॥२९॥ अथ व्रतस्वरूपं गाथात्रयेणाह--'पंच' 'णो'
 'दुण्ह' इत्यादि, पञ्चव्रतः खलु-पञ्चयाम एव धर्मः--चारित्र्यधर्मः पूर्वस्य च पश्चिमस्य साधूनामिति शेषः, मध्यम-
 वानां--द्वाविंशतोऽजिनानां संवन्धिसाधूनां चतुर्व्रतः--चतुर्यामो भवति विज्ञेय इति प्रकटं, इति ॥ २६ ॥ अयं चैषां यद्विधानां
 स्यादित्येतद्व्युत्तिगर्भमाह--नो-नैव अपरिगृहीताया--अस्वीकृतायाः स्त्रिया--योपितः येन कारणेन भवति--स्यात् परिभोगः--
 सेवा तत्-तस्मात् तद्विरत्यैव--परिग्रहविरमणेनैव अन्नविरतिः--मैथुनविरमणं भवति इति-एतद्वस्तु प्रजानंति ये ते इति प्रज्ञा-
 स्तेषां मध्यमसाधूनां, पञ्चयामोऽपि चतुर्याम इति ॥ २७ ॥ अयं च द्विविधोऽपि स्थितकल्प एवेत्याह--द्वयोरपि--पूर्वपश्चिम-
 जिनसाधुसंप्रमध्यमजिनसाधुसंघयोः द्विविधोऽपि--चतुर्यामपञ्चयामरूपोऽपीत्यर्थः, न केवलमेकविध एव, स्थितः--अवस्थितो
 भवति, परिहार्यसोभयत्रापि तुर्यत्वात्, एष इति कल्पः आजन्मैव--जीविताभिव्यार्यैव विज्ञेयो--ज्ञातव्यः, ननु प्रागुक्तयु-
 क्त्यैकविध एवायं, तत् कथं द्विविधोऽपीत्युक्तमित्याशङ्क्याह--इति वाग्मेदात्--पञ्चयामचतुर्यामेत्येवंरूपाद्वाग्मेदाद्--वचनवि-

उचठावणाणं जेठो विपणेओ पुरिमपन्डिमजिणाणं । पव्वज्जाण उ तहा मल्लिमगाणं गिरतिघारो ॥२९॥
पट्टिण म कहित्ते अहिगणं परिहर उचठावणाणं कप्पोत्ति । छक्कं तीहिं विमुद्धं सम्मं णवएण भेएण ॥३०॥

पितिपुत्तमाइयाणं सन्नगं पत्ताण जेठ पितिपभिई । थेवंतरे विलंबो पणवणाण उचट्ठयणा ॥३१॥

जेपात् द्विविधो—द्विमकारः, एकविधयैव—एकप्रकार एव पुनः तत्त्वेन—परमार्थेन । इति गाथात्रयार्थः ॥ २८ ॥ अथ ज्येष्ठस्वरूपं
गाथात्रयेणाह—‘उच’ ‘पट्टि’ ‘पिति’ इत्यादि, उपस्थापनया—महाव्रतारोपणेन ज्येष्ठो—रत्नाधिको विज्ञेयः पूर्वपथिमलिनानामित्यत्र
माधूनामिति शेषः, प्रव्रज्यया तु—प्रव्रजनेन पुनः तथेति ज्येष्ठो ज्ञेय इत्येतत्संगन्धनार्थः मध्यमकानां—द्वाविंशतिलिनसाधूनां
निरतिचारः—अतिचाररहितः, सातिचारस्तु नोपस्थापनया प्रव्रज्यया वा ज्येष्ठः, प्राक्तन्योस्तयोरप्रमाणत्वात्, पुनरुपस्थापनायाः
मामाधिकारोऽप्येव च प्रमाणत्वादिति ॥२९॥ ‘उपस्थापनया ज्येष्ठ’ इत्युक्तं, अथ तद्विधिपददर्शयन्नाह—‘पठिते—अधीते सूत्रतः
शस्त्रपरिज्ञाप्यपने चशब्दो भिन्नक्रमः कथिते—व्याख्यातेऽर्थतः अधिगते च—ज्ञाते एतस्मिन्नेव मति एकारस्य तु ह्रस्वपाठः प्राकृ-
तरात् परिहरन्—रज्ययन् सन् परिहार्य उपस्थापनाया—महाव्रतारोपणस्य कर्ण्यो—योग्यः इति—एवंभूतः प्राणी, किं परिहर-
न्निति, आह—पट्टं—जीमनिताथपट्कमन्त्रपट्कं वा त्रिभिः—मनोवाक्यैः विशुद्धं—निर्दोषं यथा भवति सम्यग् भावतः नवकेन—नवप-
रिमाणेन भेदेन—विरूपेण नवभिर्भेदैरित्यर्थः, मनसा कृतकारितानुमतिभिः एवं वाचा कायेन चेति ॥ ३० ॥ अथ द्वयोर्युगप-
दुपस्थाप्यमानयोः को ज्येष्ठ इति, ब्रत्राह—पितापुत्रादीनां—जनकमुतप्रभृतीनां, आदिशब्दाद्वाजाभात्यपाताद्बृहत्तरादयमात्या-
दिव्रतः, नपट्टं—युगपत् प्राप्तानां—विमद्विताध्ययनाधिगमेनोपस्थापनायोग्यतामवाप्तानां योगपथेनैवोपस्थाप्यमानानां ज्येष्ठा-

सपङ्क्तिमणो धम्मो पुरिमस्स य पण्डिमस्स य जिणस्स । मज्झिमगण जिणानं कारणजाण पङ्क्तिमणं ॥ ३२ ॥

गमणागमणविहारे सायं पाओ य पुरिमचरिमाणं । णियमेण पङ्क्तिमणं अइयारो होउ वा मा वा ॥ ३३ ॥
रत्ताधिकाः पितृप्रभृतयः-पित्रादयः स्युः, आदिशब्दाद्राजमातृराह्यादिग्रहः, अथ पुत्रादिः प्रासः न पित्रादिः तदा को विधिरिति १, आह-स्तोत्रे-अल्पेऽन्तरे विशेषे दिनद्वयादितः पित्रादिरपि ग्राह्यतीत्येतरूपे विलंबः-प्रतीक्षणं कार्यं, पित्रादौ प्राप्ते राति-युगपदेव पितापुत्रादिरुपस्थापनीयो, मा भून् पुत्रादयेऽथवा लघुताकरणेन पित्रादेरसमाधुच्चिक्रमणादिरिति, अथ बहुन्तरं तदा को विधिरिति १, आह-पञ्चापनया-पितादेः संयोजनम् । 'ता पुत्रो यदि विप्रक्षिता महान्नतत्रियं प्राप्नोति अन्येषां च ज्येष्ठतरो भवति तदा तत्रैवाभ्युदयः, ततो न त्वयाऽस्य विप्रो विधेय' इत्यादिलक्षणया उपस्थापना-व्रतारोपणा कार्या, अथ प्रज्ञाप्यमानोऽपि यदि न प्रतिपद्यते तदा गतीशणीयं यावत्सौ प्रासः, द्वये राजादयो युगपद्यदा तूपस्थाप्यन्ते तदा यथाऽऽमन्नं ज्येष्ठतेति, तदेवं प्रज्ञा-रद्वयेनापि ज्येष्ठत्वे सर्वेऽप्यवस्थिताः इति माथात्रयार्थः, ॥ ३१ ॥ अथ 'प्रतिक्रमण'मिति माथात्रयेणाह-'सपङ्क्ति' 'गमणा' 'मज्झिमे'त्यादि, गतिक्रमः-उभयसंख्यं पट्टिधानश्रृङ्गकरणयुक्तः धर्मः-चारित्रधर्मः पूर्वस्य च पश्चिमस्य च जिनस्य सत्त्वानां माधुनामिति शेषः, मध्यमक्रानां जिनानां सत्त्वमाधूनां कारणजाते-पशुत्वात्ने कारणे प्रतिक्रमण-शान्दश्रुतं विधेयं, कारणभावे मर्मापि न प्रतिक्रामन्ति ते इति ॥ ३२ ॥ एतदेव स्पष्टतरमाह-गमनं च-भक्तात्रयमालयान्निर्गमः आगमनं च-प्रत्यावृत्तिः निराश्र-ग्रामान्तरगमनं स्वा यायादिनिमित्तं वा यमत्यन्तरगमः गमनागमनविहार ता, इह नेर्गवधिकी गतिक्रमणमात्रमेव प्रतिक्रमण, यदाह-"गमणागमणविहारे मुचे वा सुमिगदंमणे राओ । नाया नशंतारे इरियावहिया पङ्क्तिमणं ॥ १ ॥" इह

मज्झिमगाण उ दोसे कहंछि जायम्मि तक्कग्गणा चेव । दोसपाडियारणाया गुणान्हं तह पडिक्कमणं ॥३४॥

पुरिमेयरतित्थयरान मामकप्पो त्रिओ विणिद्धिओ । मज्झिमगाण जिणाणं अट्ठियओ णंस्स विण्णेओ ॥३५॥

पउियंथो त्थुयत्तं ण जणुवयारो ण देस्सविण्णाणं । णाणाराहणमेण दोसा अबिहारपक्खम्मि ॥३६॥

न एवे पअयिंशुत्तुल्लसः कायोत्सगो, रात्रौ स्वप्नदर्शने चाष्टशतोन्नासः, शेषेष्वीर्यापथिकेति तथा सायं—प्रदोषे प्रातश्च-
प्रसाने, इह च पञ्चिघारण्यकप्रतिकर्मणं, यदाह—“समणेण सावण्यं यं अवस्सकायन्ययं इवह जम्भा । अतो अहो निसस्स
य तेम्हा आवस्सयं नाम ॥ १. ॥” पूर्वचरमाणा—अदिमान्तिमसाधूना नियगेन-अवश्यतया प्रतिकर्मणमुक्तरूपं विधेयं अति-
चारः—अतिक्रमः भवतु वा मा वा भूत, तृतीयोपधन्यायेन ऋजुजडवक्रजडतया तेषामुपकारित्वात् इति ॥ ३३ ॥
मस्यमकानां तु—द्वार्विगतिजिनसाधूनां पुनः दोषे—अतिचारे कथञ्चित्-केनापि प्रकारेण प्रायेण तेषामृजुग्राह्यदोषो न
भवतीति दर्शनार्थं कथञ्चिद्ग्रहणं, जाने—उत्पन्ने तद्वर्णान्दोष—तस्मिन्नेव ममये दोषप्रतिकारसात्—रोगचिकित्सोदाहरणेन
पाठान्तरेण ‘दोसपडियारणाणं’ सि तत्र दोषनिर्पेधेत्यर्थः, ययो हि जातमात्रं एतं रोगे चिकित्सा गुणान्हा भगवतीत्येवं
गुणान्हं-अतिचारविशुद्धिलक्षणोपकारकारकं तथेति-आदिमान्तिमसाधूनामिव प्रतिकर्मणमुक्ताय । इति गाथात्रयार्थः ॥ ३४ ॥
अथ मामरूपविभागं गाथात्रयेणाह—‘पुरि’ ‘पडि’ ‘कालादि’ इत्यादि, पूर्ववत्तीर्थकरणं तत्संबन्धिमाधूनामित्यर्थः मास-
कल्पः—एकव मासायमित्यतिरूपममानारः स्थितः—अवस्थितः विनिर्दिष्टः-उक्तः, मध्यमक्रानो जिनानामिति व्यक्तं अस्थितकः—
अनवस्थितः, ऋजुप्रवृत्तेन तेषामधिकवस्थानेऽपि दोषासंभवात्, एष मासरूपः विज्ञेयो-ज्ञातव्य इति ॥३५॥ अथ पूर्वपञ्चिमानां

‘कालादिदोसओ पुण ण दब्बओ एस कीरई णियमा । भावेण उ कायन्वो संधारगवषयाईहिं ॥३७॥

पज्जोसवणाकप्पोऽप्येवं पुरिमेपराइमेणं । उक्कोसेपरमेओ सो णवरं होइ विण्णेओ ॥३८॥

मासकल्पाभावे के दोषा इति १, अत्र आह—प्रतिबन्धः—श्रद्धातरादिवस्तुष्वभिष्वङ्गो भवति, तथा लघुकृत्वं—लाघवं, ‘एते हि स्वगृहं परित्यज्य गृहान्तरादिषु व्यासक्तं’ एवं लोकसंभावनोत्पादनात्, तथा न जनोपकारो—न विविधदेशस्थितभग्यजनानामुपदेशदानादिभिर्गुणः कृतो भवति अथवा न देशान्तरस्वसुविहितजनस्योपचारो—वन्दनादिपूजा जनेभ्यो वा सकाशादुपचारो न लभ्यते—भवति सुविहितजनव्यवहारो वा न स्यादिति, तथा न—नैव देशेषु, विविधमंडलेषु—संचरतां यद्विज्ञानं—विचित्रलोकलोकौत्तरव्यवहारज्ञानं तत्, तथा न—नैव आश्चाराधनं—आगमार्थानुपालना, आगमो क्षेत्रं—‘भोक्तृणा मासकल्पं अत्रो सुतंमि नत्थि उ विहारो ।’ एते—अनन्तरोक्ता दोषा—दूषणानि अविहारपक्षे—अविहारभ्युपगम्ये, इति ॥ ३६ ॥ ननु कदाचिदस्वाकरणात् कथं स्थितरूपता १, भावतोऽप्यवश्यंकरणादिति ब्रूमः, एतदेवाह—‘काला’ इत्यादि, कालादिदोषतः—कालक्षेत्रद्रव्यभावदोषानाश्रित्य, तत्र कालदोषो दुर्भिक्षादिः, क्षेत्रदोषः संप्रमाननुगुणत्वादिः, द्रव्यदोषो भक्तादीनां शरीराननुकूलता, भावदोषो ग्लानत्वज्ञानादिहान्यादिः, पुनः शब्दो विशेषणार्थः, न—नैव द्रव्यतो—यद्विर्धृत्या एष मासकल्पः क्रियते—विधीयते, नियमाद्—अवश्यंतया भावेन तु—भावतः पुनः कर्तव्यो—विधेयः संस्कारकव्यत्ययादिभिः—शयनभूमिपरिवर्तनप्रभृतिभिः, आदिशब्दादसतिपाटकादिग्रहः । इति मायात्रयार्थः ॥३७॥ अय मायात्रयेण पर्युपणाकल्पविभागमाह—‘पज्जो’ ‘चाउ’ ‘दोसा’ इत्यादि, पर्युपणाकल्पोऽपि, न केवलं मामकल्प एव, एवं—उक्तक्रमेण, तमेव दर्शयति—पूर्वतरादिभेदेन—आदिमान्तिममभ्यगमसाधुविश्लेषेण, इहैव विशेषमाह—उत्कृष्टतर-

चाउम्मासुकोसो सत्तरि राहदिया जहण्णो उ'। थेराण जिणाणं पुण नियमा उक्कोसओ चैव ॥३९॥
 दोसासइ मन्निमगा अचंछंति उ जाव पुब्बकोडीवि । इहरा उ ण मासंपि ह्ण एवं खु विदेहजिणकप्पे ॥४०॥
 एवं कप्पविभागो तइओसहणातओ मुणेयब्बो । भावत्थजुओ एत्थ उ सव्वत्थवि कारणं एयं ॥४१॥
 मेदः-उत्कृष्टजघन्यमेदः स पर्युपणाकल्पः नवरं-केवलं भवति-स्यात् विज्ञेयः-अवसेय इति ॥ ३८ ॥ उत्कर्षादिमेदमेवाह-
 भत्वारो भार्याः समाहृताश्चतुर्मासं तदेव चातुर्मासं तद्यावत् उत्कर्षः, आवाढ्याः कार्तिकी यावदित्यर्थः, सप्तति रात्रिदिवानि--
 अहोरात्राणि यावत् जघन्यः पुनः, भाद्रपदशुक्लपञ्चम्याः कार्तिकी यावदित्यर्थः । केयमयं पर्युपणाकल्प इति?, आह--
 स्यविरकल्पिकानां, जिानां पुनः--जिनकल्पिकानां तु नियमाद्-अवश्यं तया, निरपवादत्वाच्चेपा, उत्कर्षक एव--उत्कृष्ट एव,
 चतुर्मासमेवेत्यर्थः ॥३९॥ अथ मध्यमकानां को विधिरिति?, आह--इषणासद्भावे मध्यमकास्तु-मध्यमसाधवः पुनः आसते-
 तिष्ठन्ति एकक्षेत्रे पूर्वकोटीमपि यावत्, आत्मा चतुर्मासं, इतरथा तु-दोषभावे पुनः न मासमपि, आत्मां कालान्तरं, आसत
 इति प्रक्रमः शुशब्दोऽलङ्कृतौ । अथ विदेहकसाधूनां का वावति?, आह--एवं खु-एवमेव मध्यममजिनयतीनामिव सर्वपदानि
 स्युः विदेहजिनकल्पे-महाविदेहजिनसंबन्धिसाधुसमाचारे, 'एवं खु विदेहजिनकप्पो' ति पाठान्तरं, व्यक्तं च । इति गाथात्र-
 यार्थः ॥ ४० ॥ अथैतस्येव निगमनद्वारेणैदं पर्ययुक्ततामाह--'एव' मित्यादि, एवमुक्तनीत्या कल्पविभागः-आचेलवयादिस्थि-
 तास्थितकल्पतया विमजनं, शुत इति?, आह--तृतीयौपघज्ञातः--उक्तौपघविशेषोदाहरणेन 'मुणेयब्बो' ति ज्ञातव्यः, किंचिद्व
 इति?, आह-भायार्थयुक्तः-ऐदं पर्ययुक्तः, न यादृच्छिकः, अत्र तु-इह पुनः कल्पविभागे सर्वत्रापि-दशस्वपि पदेषु, न तु कचिदेव,

पुरिमाणं बुद्धिवसोज्झो च रिमाणं दुरणुपालओ कप्पो । मज्झिमगाण जिणाणं सुविसोज्झो सुहणुपालो य ॥४२॥
 उज्जुज्झा पुरिमा खलु णडादिणायाउ होंति विण्णेया । चक्कजहा उण चरिमा उजुपणा मज्झिमा भणिमा ॥
 कार्ण-विभागहेतुः एतद्-वक्ष्यमाणं । इति गाथार्थः ॥४१॥ तदेवाह—‘पुरी’त्यादि, पूर्वेषां-आद्यजिनसाधूनां दुर्विशोऽग्रो-दुःखेन
 शुद्धिप्रकर्षमापणीयः क्रज्जुनडत्वेन तेषां विस्तारेण बहुभिधोपदेशैः समस्तहेयार्थज्ञानसंभवेनातिचरपरिहारसंभवात्, परमाणां-अन्तिम-
 जिनसाधूनां दुरनुपालो-दुःखानुपालनीयः स एव दुरनुपालः, तेषां चक्रमडत्वेन तेन तेन णजेन हेयार्थसेवासंभवात्, कल्पः-
 आचेलकष्यादिसमाचारः, मध्यमकानां जिनानामिति व्यक्तं सुविशेष्यः—सुखविशोधनीयः, तेषामृज्ज्वेन यथोपदिष्टानुपालनात्,
 सुखानुपालयः-सुखेनानुपालयते तेषां प्राज्ञात्वेनोपदेशमात्रादप्यशेषहेयार्थान्मूढनेन तत्परिहारसमर्थत्वात्, चः समुच्चये । इति गाथार्थः
 ॥४२॥ अथ दुर्विशोष्यत्यादिष्वेव हेतुमाह—‘उज्जु’इत्यादि, क्रजवः-अश्रुताः ते च ते जडाश्च-विशिष्टोहवैकल्येनोक्तमात्रप्राहिण क्रज्जु-
 जडाः पूर्वै-आद्यतीर्थसाधवः खलुर्नावयालङ्कारार्थः नटादिज्ञातात्-नर्तकभृत्यदुदाहरणात्, किल केचित्प्रथमतीर्थसाधवो विचारभूमेर्गु-
 रसमीपमागताः पृथाश्च गुरुभिः यथा—‘भोः किमिषविसादामता यूयं ?’, त क्रज्जुत्वादुजुः, यथा-नटं नृत्यन्तं वीक्षमाणाः स्थिताः,
 ततो गुरुस्तानमि अशिषत्, यथा—‘मा पुनरेवं कार्षु’रिति, प्रतिपन्नन्तश्च तत्रैव पृष्टा ऊजुः, यथा—‘नटीं नृत्यन्तीं
 वीक्षमाणाः स्थिताः’ गुरुणा प्रेरिताश्च ते जडत्वादभिदधुः—‘भवद्भिर्नटस्तदा निषिद्धः, न नटी’ति, नटे हि निषिद्धे रागहेतुत्वा-
 न्नटी निवरां निषिद्धेति प्रतिपद्युं न शक्यते चेति, आदिशब्दादस्त्यादिग्रहः, भगन्ति-स्युः विज्ञेया-ज्ञातव्याः, चक्रजडाः—
 शठशुग्धाः पुनः चरमाः-अन्तिमाः, तत एव ज्ञाताव-किल केचिचरमजिनसाधवस्तथैव पृष्टा ऊजुः, यथा—‘नटं वीक्षमाणाः स्थिताः’

कालसहायाउ चिय एए एवंविहा उ पाएण । होति अओ उ जिजेहि एएसि इमा कया मेरा ॥४४॥

एवंविहाणधि इहं चरणं दिट्ठं तिलोगणाहेहि । जोगाण धिरो भावो जम्हा एसि सुद्धो उ ॥४५॥

अधिरौ उ होइ इयरो सहकारियसेण ण उण तं दणइ । जलणा जायइ उणहं वजं ण उ चयइ तत्तंपि ॥४६॥
ततो गुरुणा निपिदाः, पुनरन्यदा पृष्टा वक्रतयोचरान्तराणि ददुः, निर्वन्धेन च नटीमुक्त्वन्तः, उपालब्धाः सन्तो जडत्वादुजुः,
यथा-‘नट एव न द्रष्टव्य इत्यस्मानिर्ज्ञातमासी’दिति, ऋजुप्रज्ञा-आर्जवोपेताः प्रज्ञावन्तश्च, तत एव ज्ञातात्-एते हि किल तथैव
पृष्टा ऋजुत्वादुजुः-नटं वीक्षमाणाः स्थिताः, ततो गुरुणा तथैवोक्ताः, पुनरन्यदा नटीं दृष्ट्वा प्रज्ञत्वादिकल्पितवन्तः ‘नटवन्नट्यपि
न वीक्षितव्या रागेहेतुत्वा’दिति, मध्यमाः-द्वाविंशतिजिनसाधवः भणिता-उक्ता इति गाथार्थः ॥४३॥ अथ कथमेत एवंविधस्व-
भावा इति?, आह-‘काले’त्यादि, कालस्वभावादेव-कालसामर्थ्यादेव एते साधवः एवंविधास्तु एवंप्रकाराः पुनः ऋजुजडत्वादिविधर्मका
इत्यर्थः प्रायेण-बाहुरन्धेन, न तु सर्वे तद्विधा एव, भवन्ति-स्युः, ‘अओ उ’त्ति यस्मादेवमत एव जिनैः-आप्तैः एतेषामृजुजडादिसाधूनां
इयं-उक्तस्थितास्यितकल्परूपा कृता-विहिता‘कया इम’त्ति पाठान्तरं‘मेर’त्ति मर्यादा । इति गाथार्थः ॥४४॥ अथ ऋजुप्रज्ञानामस्तु
चरणं, ऋजुप्रज्ञत्वादेव, ऋजुजडादीनां तु न युक्तमिति, अत आह-‘एवं’मित्यादि, ‘अधिरौ’इत्यादि, एवंविधानामपि-ऋजुजडत्वादि-
युक्तानामपि, आस्तामृजुप्रज्ञानां, इह प्रारम्भे चरणं-चारित्रं दृष्टं-अवलोकितं त्रिलोकनाथैः-जिनैः, किं सर्वेषामिति?, आह-योग्यानां-उचि-
तानां प्रत्रय्यायाः, कुत एवदेवमिति?, आह-स्थिरः-स्थायी भावः-अन्यवसायः यस्मात्कारणात् एतेषामृजुजडादीनां शुद्धस्तु-प्रशस्त
एवेति ॥४५॥ अस्थिरस्तु-अस्थायी पुनः कादाचित्क इत्यर्थः भवति-स्यात् इतरः-अन्यदः, अथ कथमसौ स्यादिति?, आह-सहका-

इय चरणमिदं ठिपाणं होह अणाभोगभावओ खलणा । ण उ तिच्चसंक्खित्तेसा'णडेवेति चारित्तभावोऽवि ॥४७॥
चरिमाणवि तह जेयं संजलणकसायसंगयं चेव । माइहाणं पायं असइं पि हु कालदोसेणं ॥४८॥

रिवज्ञेन तथाविधसामग्रीसामर्थ्येन, न तु स्वत एव, तर्हि शुद्धभावस्वभावचरणोपपत्तिर्मविष्यतीति, आह-न पुनस्तत् चरणं हन्ति-विना-
श्रयति, अत्र दृष्टान्तमाह-ज्वलनाद्-वद्देः जायते-स्यात् उष्णं-तप्तं वज्रं-कुलिशं, न तु-न पुनः त्यजति-मुञ्चति तच्चमपि-स्य भावमपि,
वज्रस्थमपीत्यर्थः अपिः समुच्चये । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ४९ ॥ दाष्टान्तिकं योजयन्नाह—'इमे' त्यादि, इति दृष्टान्तोक्तन्यायेन,
चरणे-चारित्रे स्थितानां-आश्रितानां भवति-स्यात् अगाभोगभावतो-विस्मरणसद्भावात् स्वलना-अतिक्रमधारित्रस्य, न तु-नैव,
तीव्रक्लेशाद्-उत्कटदूरस्थवसायात्, नापैति-न नश्यति चारित्रभावोऽपि-चरणपरिणामः पुनः, तीव्रसंक्लेशस्याभावादेव । इति गाथार्थः
॥४७॥ नन्वेवमृज्जडानां युक्त्यरणानपगमो, वक्रजडानां तु कथमयमाविति, आह—'सरी'त्यादि, चरमाणामपि-अन्तिगानामपि, न
केवलमाद्यानामेव, तथेति यथाऽऽद्यानामनाभोगजन्यस्वलना चरणस्याबाधिका तथा-तद्वत् ज्ञेयं-ज्ञातव्यं चरणाबाधकं मानृस्थान-
मिति योगः, किं सर्वं, नेत्याह-संज्वलनकषायसंगतमेव-बलपतरूपायोद्धरमेव, न त्वनन्तानुबन्ध्यादिगतं, किं तदिति, आह-माइहाणं'-
ति मातरः स्त्रियोऽभिधीयन्ते तासां स्थानं-आश्रयो मातृस्थानं-माया, स्त्रियो हि प्रायो मायाश्रिता यवन्ति, स्त्रीत्वमपि प्रायो मायानिब-
न्धनं, अथवा मातृशब्देन प्रायोच्यते ततश्च तस्याः स्थानं-विशेषो मातृस्थानं, प्रायिनां वा स्थानमिति सायिस्थानं मायैव, प्रायो-बाहुल्येन,
केषांचित्तत्र संभवत्येवेति प्रायोपहणं, असकृदपि-अनेकशोऽपि, आस्तामेकदा हुत्रांक्यालंकारे, कालदोषेण-दुष्प्रमानुभावेन । इति
गाथार्थः ॥४८॥ व्यतिरेकमाह-'इदरे'त्यादि, इतरथा तु-अन्यथा पुनः कषायान्तरसंगतमातृस्थानसंभवे इत्यर्थः न श्रमणत्वं-न साधुत्वं,

इह्रा उ ण ममणसं असुद्धभावाउ हंदि विण्णेयं । लिंगमिवि भावेणं सुत्तविरोहा जओ भणिंयं ॥४९॥

सन्धेऽपि य अइयारा संजलणाणं तु उदयओ होति । मूलच्छेजं पुण होइ चारसण्हं कसायाणं ॥ ५० ॥

कुत इति?, आह-अशुद्धभावात्-अग्रजस्ताव्यवमायादनन्तानुबन्ध्यादिसंगतमातृस्थानरूपान् हंदीत्युपप्रदर्शने विज्ञेयं-ज्ञातव्यं लिङ्गे-
ऽपि द्रव्यलिङ्गे रजोहरणादौ मति, आस्तां तदभावे, यदि द्रव्यलिङ्गमस्ति कथं न श्रमणत्वमिति?, अत आह-भावेन-परिणामापेक्षया,
एतदेव कुत इति?, आह-अशुद्धविरोधात्-आगमोक्तार्थविरुद्धत्वात्, अशुद्धविरोध एव कुत इति?, आह-यतो-यस्मात् मणितं-उक्तमगमे ।
इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ यदुक्तं तदेवाह-“सन्धे” इत्यादि, सर्वेऽपि च-समस्ता अपि, न तु केचिदेव, अतिचाराः-सर्वविरत्यति-
क्रमाः संज्वलनानां तु--संज्वलनारूपकपायाणामेव उदयतो--विषाकेन भवन्ति-स्युः, मूलेन-अष्टमयायश्चित्तेन च्छिद्यते--अप-
नीयते यदपराधजातं तन्मूलच्छेद्यं तत्पुनः भवति-स्यात् द्वादशानां-अनन्तानुबन्ध्यादीनां कपायाणां-क्रोधादिभावानां उदयतः
इति, अतः संज्वलनसंगतमेव मातृस्थानं चरणाभावकारकं न स्यात्, उद्भावेऽपि च चरमसाधवश्चरणवन्तः स्युः, इति भावार्थः ।
दुष्पमार्गा केचिच्चारिश्रमेव न मन्यन्ते, अतिचारवाहुल्यात्, तच्च न, यतो न्यवहारभाष्ये साक्षेपः समाधिरिहोक्तः-“केमि-
च्चिय आपमो दंमणनाणेहि” वट्टए तित्थं । वोच्चिन्नं च चरित्तं वयमाणे भारिया चउरो ॥ १ ॥” चतुर्गुरुकः-प्रायश्चित्तविशेषः ।
तथा-“न विणा तित्थं निगंठेहि” “नातिरथा य निगंठया” “छक्कायसंजमो जाव ताव अनुसज्जणा दोण्हं” अव्यवच्छेदो वकुश-
कुशीलयोः मामायिकच्छेदोपस्थापनीययोर्वत्यर्थः “ओ भणइ नत्थि घम्मो न य सामइयं न चेव य वयाइ । सो समणसंघवज्जो
भायज्जो समणसंघेणं ॥१॥” तथा पूर्वसाध्वपेक्षया हीनतरक्रियापरिणामत्वेऽपि दुष्पमसाधूनां साधुत्वमेव, यदाह-“सत्थपरिणा

ए० च संकलिद्धा माहृद्गणंमि निवतल्लिच्छा । आजीवियभयगत्था मूढा गो साहुणो जेया ॥ ५१ ॥
 संविग्गा गुरुविण्या गाणी दंतिदिगा जियरुसाया । भवविरेहे उज्जुत्ता जहारिहं साहुणो होंति ॥ ५२ ॥

॥ स्थितास्थितविधिः समाप्तः ॥ १७ ॥

छक्कायअहिगमो पिंड उत्तरद्धाए । रुहले वसहे गोवे जोहे सोही य पुरुखरणी ॥ १ ॥” अयमर्थः—पूर्वं शस्त्रपरिज्ञाध्ययनमु-
 पस्थापनाहेतुरासीत् अधुना पटुत्वायाधिगमः—पटुजीवनिष्क्रियिका, एवं पिंडग्रहणहेतुराचारो दशकालिकं च, तथोचराध्ययनान्या-
 चारस्योपरि इदानीं तु दशकालिकस्येति, पूर्वं वृक्षाः कल्पवृक्षाः अधुना चूतादयोऽपि ते, तथा शेषाः पाण्मासिकी प्राक् अधुना
 च पञ्चरुहयाणरुदशकल्याणकादिभिः, न च मा न भवति । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥ एवं चरममाधूनां चरणं वयवस्याप्यातिप्र-
 संगवारणायाह—‘एव’मित्यादि, एवं च—उक्तनीत्या संजगलनव्यतिरिक्तकृपायोदये न श्रमणत्वमित्येवंलक्षणया संविलष्टाः—
 संविलष्टचिन्ताः कृपायान्तरोदयात् मातृस्थाने—मायायां नित्यं तल्लिप्सा—सदैव तत्पराः, परस्त्रनपरायणत्वात्, आजीवनमाजी-
 विता—निर्वाहस्तदभावतया यद्भयं—भीतिस्तदाजीविकामयं तेन प्रस्ता—अभिभूता ये ते तथा, गृहस्थैर्विज्ञातनिर्गुणत्वा धनादिविर-
 हिता वा कथं निर्वस्याम इत्यभिप्रायवन्त इत्यर्थः, मूढा—मुग्धाः, परलोकासाधनैर्मुख्येनेहलोकाप्रतिबद्धत्वात्, नो—नैव साधवो ज्ञेया-
 ज्ञातव्याः । इति गाथार्थः ॥ ५१ ॥ उक्तविपर्ययमाह—‘संविग्गे’त्यादि, संविग्नाः—संसारभीरवः, अत एव गुरुपु—संसारोच्चर-
 णोपायोपदेशकेषु चिन्ताः—ग्रणता गुरुचिन्ताः, अत एव ज्ञानिनः—सुप्रमत्तगुरुवित्तीर्णश्रुतज्ञानाः, अत एव च दान्तेन्द्रिया-
 जिताक्षाः जिनरूपाया—निगृहीतकोधादिमावाः भवविरेहे—संसारवियोगे विधेये उद्युक्ताः—उद्युक्ताः, ज्ञानक्रियारूपत्वाच्चदुद्यमस्य,

‘यथाहं-यथायोग्यं देशकालाद्यपेक्षया ऋजुबहुवक्रजडऋजुप्रज्ञत्वानुरूपं वा, न तु वक्रजडत्वे सति ऋजुप्रज्ञत्वोचिता इतरे चेति भावः, साधवो-यतयः भवन्ति-स्युः ॥ इति गाथार्थः ॥ ५२ ॥

॥ स्थितास्थितकल्पप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥ १७ ॥

॥ अथाष्टादशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १८ ॥

णमिऊण वद्धमाणं भिक्खुपडिमाण छेसओ किपि । वोळ्ळं सुत्ताणसा भव्वहियद्दाएँ पयडत्थं ॥ १ ॥
 बारस भिक्खूपडिमा ओहेणं जिणवरेहिँ पणत्ता । सुहभावजुया काया मासाईया जओ भणिंयं ॥ २ ॥
 उक्तः स्थितास्थितकल्पः, अथ कल्पसामान्यात् प्रतिमाकल्पं प्रतिपिपादयिषुर्मङ्गलाद्यभिधानायाह—‘णमी’त्यादि, नत्वा-
 प्रणम्य वर्धमानं-वीरजिनं भिक्षुप्रतिमानां-साधुप्रतिज्ञाविशेषाणां संबन्धि लेखतः-संक्षेपेण किमपि-किञ्चिदल्पमर्थजातं वक्ष्ये-अ-
 मित्रास्ये सूत्रादेशात्-दशाश्रुतस्कन्धाभिधानागमोपदेशात् मध्यहितार्थाय-जीवविशेषणप्रयोजनार्थं प्रकटार्थ-स्फुटामिधेयं
 यथा भवतीति क्रियाविशेषणं । इति गाथार्थः ॥ १ ॥ अथ ताः संख्यादिभिर्दर्शयन्नाह—‘वारे’त्यादि, द्वादशेति संख्या
 भिक्षुप्रतिमा वक्ष्यमाणशब्दार्थाः ओधेन-सामान्येन, विशेषतस्तु ता बहुतराः स्युर्वर्जमध्यायत्रयपद्याभद्रादिमत्तमसमिकादीनां
 सद्भावात्, जिनवैरा-अर्हद्भिः प्रज्ञप्ताः-प्ररूपिताः, किंलरूपास्ता इति?, आह-शुभभावयुता-विशिष्टक्रियावत्प्रज्ञस्ताध्यवसायविशे-

मासाइ संतंता पदमाबिहतइयसत्तराइदिणा । अहराइ एगराई भिक्खूपडिमाण चारसंगं ॥ ३ ॥

पडिचज्जइ एयाओ संघयणधिइजुओ महासत्तो । पडिमाउ भावियरया समं गुरुणा अणुण्णाओ ॥ ४ ॥

पोपेताः कायाः—शरीराणि मिश्रुतंचन्धीनि, यच्चाभिग्रहत्वपि चाञ्चेपु शुभभावयुताः काया इत्युक्तं तत् कायतत्त्वथाविध-
गुणयोगात् तत्प्रधानास्ते मिश्रवस्तदन्येभ्य इत्येतस्यार्थस्य लयापनार्थमिति, किमादिकास्ता इति १, आह-मासादिकाः, आदि-
शब्दाद् द्विमासत्रिमासादिग्रहः, कुत एतदेवमिति १, आह—यतो-यस्मात् भणितं—उक्तमावश्यकनिर्युक्तयाम् । इति
माथार्थः ॥ २ ॥ यदुक्तं तद्दर्शयन्नाह—‘मासे’त्यादि, मासादयो-मासप्रभृतयः सप्तान्ताः-सप्तमासावभानाः एकैकमासषष्ठ्या
सप्त प्रतिमा भवन्ति, तत्र मासः परिमाणस्या मासिकी प्रथमा, एवं द्विमासिकी द्वितीया त्रिमासिकी तृतीया यावत्सप्तमा-
सिकी सप्तमी, ‘पदमाविहतइयसत्तराइदिण’सि सप्तानामुपरि प्रथमा द्वितीया तृतीया च सप्त रात्रिदिनानि-रात्रिदिवानि यस्यां
सा तथा प्रतिमा भवति, तदमिलापथैवं-प्रथममस्यरात्रिदिवेत्यादि, एताधादितः क्रमेणाष्टमी नवमी दशमी चेति, ‘अहराइ’चि
अहोरात्रं परिमाणमस्या अहोरात्रिकी एकादशी, एका रात्रिर्यस्यां सा एकरात्रिकेरात्रिकीत्यर्थः द्वादशीत्येवं मिश्रप्रतिमानामुक्ता-
र्थानां द्वादश परिमाणमस्येति द्वादशकं वृन्दं भवतीति गाथाममासार्थः ॥ ३ ॥ यः पुनरेताः प्रसिपद्यते तं गाथात्रयेणाह—‘पडि’
‘गच्छे’ ‘योसे’त्यादि, प्रसिपद्यते—अभ्युपगच्छति एता अनन्तरोक्ताः संहननधृतियुतः, तत्र संहननं-यज्जर्षमनाराचादेराद्यत्र-
यस्यान्यत्रात्, एतद्युक्तो ह्यत्यन्तं परीपदमहनसमर्थो भवति, धृतिः-चित्तव्यास्थं तद्युक्तश्च रत्यरतिभ्यां न बाध्यते, महासत्त्वः-
सात्त्विका, स ह्यनुलोमप्रतिलोमोपसर्गेषु हर्षविषादौ न गच्छति, प्रतिमा उक्तनिरुक्ताः भावितात्मा-सद्भावभावनाभावितचित्तः

प्रतिमानुष्ठानेन वा भावितारमा, तद्भाविना च तुलनापञ्चनेन स्यात्, तद्यथा—“तवेण सत्तेण सुत्तेण, एगत्तेण बलेण य । तुलणा
 पंचहा बुत्ता, पडिमं पडियज्जओ ॥१॥” तत्र तपस्तुलना चतुर्थादितपांसि करोति, यदाह—“चउमत्तेहिं जउं छट्ठेहिं अडुमेहिं
 दममेहिं । वारस चोदममेहि य धीराविइमं तुलितऽपं ॥१॥ एक्केकं ताव तवं करेइ जह तेण कीरमाणेणं । हाणी न होइ जइयावि होइ
 छम्मासुवस्मग्गे ॥ २ ॥” सत्त्वतुलना तु पञ्चभिः प्रतिमाभिर्भवति, कायोत्सर्गैरित्यर्थः, तथैवं—“पट्टमा उवस्मयंमी बोया वाहिं
 तइय चउक्कंमि । सुण्णहरम्मि चउत्थी तह पंचमिया मसाणंमि ॥ १ ॥ आसुं थोवं थोयं पुण्यपवत्तं जिणेइ सो निंदं । मूमग्गा-
 साइ तहा भयं च सहसुब्भवं अजियं ॥ १ ॥” सूत्रतुलना तु यत् सूत्राण्यतिपरिचितानि करोति, उक्तं च—“अह सुत्तभावणं सो
 एगग्गमणो अणाउलो भययं । कालपरिमाणहेउं सच्च(मब्भ)त्थं सच्चदा कुणइ ॥ १ ॥ मेहाइच्छेअसुं उमओ कालमहव उवमग्गे ।
 पेहाइ भिक्खुपंथे जाणइ कालं विणा ठायं ॥ १ ॥” एकत्वतुलना त्वेवं—“एगत्तभावणं तह गुरुमाइसु दिट्ठिमाइपरिहारा । भावेइ
 णिम्ममचो तत्तं हिययंमि काऊणं ॥१॥ एगो आया संजोगियं तु सेसं इमस्स पाएजं । दुक्खलनिमित्तं मच्चं हिओ य मज्झत्थभावो
 सो ॥ २ ॥” पलतुलना तु द्विविधा—शरीरमानमवलम्बेदात्, तत्र शरीरमलं कायोत्सर्गरूपेण पामथं मानमवलं तु धृतिरिति,
 आह च—“इइ एगत्तसमेओ सारीं माणसं च दुविहंमि । भावइ बलं महत्त्वा उस्सग्गधिः मरुवं तु ॥ १ ॥” इदं चाभ्यासा-
 न्नवति, आह च—“एमेन य देहबलं अभिरक्खआसेवणाएं तं होइ । लंखग्गमल्ले उवमा आमकित्तोरे च जोगविएत्ति ॥ १ ॥”
 कथं भावितात्मेति ? आह—सम्यग्-यथाऽऽगमं, अनुज्ञात इत्येतस्य चेदं विशेषणं, तथा गुरुणा-आचार्येण अनुज्ञातः—अनु-
 मतः, अथ गुरुरेव प्रतिपत्ता तदा व्यवस्थापिताचार्येण गच्छेन चेति ॥ ४ ॥ गच्छ एव—साधुपशुदायमग्ग एव तिष्ठन् निर्मातः—

गच्छे चिय निम्माओ जा पुब्बा दस भवे असंपुण्णा । णवमस्स तइयवत्थू होइ जहण्णो सुयाहिगमो ॥५॥

धोत्तट्ठत्तदेहो उवसग्गसहो जहेव जिगकप्पी । एसण अभिगग्गीया भत्तं न अछेवडं तस्स ॥६॥

प्रतिमाकल्पपरिकर्मणि आहारादिविषये परिनिष्ठितः, आह च—“पण्डितारूपिपतुल्लो गच्छे चिय कुणइ दूविह परिक्कमं । आहारो-
वहिमाइसु तहेर पण्डिवज्जए कल्पं ॥ १ ॥” आहारादिप्रतिकर्म दर्शयिष्यते, प्रतिकर्मपरिमाणं चैवं-आसामाद्यासु सप्तसु या याव-
त्परिमाणा तस्यास्तत्प्रमाणमेव प्रतिकर्म, तथा वर्षासु नैताः प्रतिपद्यते न च प्रतिकर्म करोति, तथा आद्यद्वयमेकत्रैव वर्षे तृतीय-
चतुर्थ्यां चैकैकस्मिन् वर्षे अन्यासां तु तिसृणामन्यत्र वर्षे प्रतिकर्म अन्यत्र च प्रतिपत्तिः, तदेवं नयभिर्धर्षैराद्याः सप्त समाप्यन्ते
इति, अथ तस्य क्रियान् श्रुताधिगमो भवतीति १, आह-यावत्पूर्वाणि दशेति प्रतीनं असंपूर्णानि-किञ्चिदुनानि, संपूर्णदशपूर्वधरो
हि अयोधवचनत्वाद्वर्मदेशनया भव्योपकारित्येन तीर्थवृद्धिकारित्यात् प्रतिमादिकल्पं न प्रतिपद्यते, भवेत्-स्यात् श्रुताधिगम
इति योगः, उत्कृष्टश्रापं, जघन्यस्य वक्ष्यमाणत्वात्, अथ जघन्यमेवाह-नयमस्य-पूर्वस्य प्रत्याख्याननामधेयस्य तृतीययस्तु—
आचाराख्यं तद्भागविशेषं यावदिति वर्तते भवति-स्यात् जघन्यः-अल्पीयान् श्रुताधिगमः-श्रुतज्ञानं सूत्रतोऽर्थतश्च, एतच्छ्रुत-
विरुलो हि निरतिशयज्ञानत्वात् कालादि न जानातीति ॥ ५ ॥ व्युत्सृष्टः परिकर्माभावेन त्यक्तो नमस्तस्यानेन देहः—काम्यो
येन स तथा, यतः—“अण्णो देहाइ अहं नाणत्तं जस्स एवमुत्तडं । मो किंन्वि अदिदिरिहं न कुणइ देइस्स भंगेऽवि ॥ १ ॥”
आहिरिक्कंति-प्रतीहारं, उपमर्गमहो—दिन्याशुषद्रसोडा यथैव-यद्वदेव विनरुत्थो—विनरुत्थोऽपि, तद्वदुपमर्गमह इत्यर्थः,
एवणा-पिण्डग्रहणप्रकारः, सा च सप्तविधा, तद्यथा—“संमट्ठं मसंमट्ठा २ उत्तड ३ तह अप्पलेवडा ४ चैय । उग्गहिपा ५ पग्ग-

दद्याद् ६ उज्ज्वलपद्मम् ७ य सत्तमिया ॥ १ ॥” तत्रासंसृष्टा हस्तमात्राभ्यां चिन्त्या ‘असंसृष्टे हृत्थे असंसृष्टे मत्ते, अखरंटि-
 यत्ति बुत्तं भवइ’ एवं गृहृतः प्रथमा भवति, गाथापंगमयाच विपर्ययनिर्देशः, संसृष्टा ताभ्यामेव चिन्त्या ‘संसृष्टे हृत्थे संसृष्टे
 मत्ते, खरंडियत्ति बुत्तं होइ’ एवं गृहृतो द्वितीया, उद्धृता नाम पाकस्यानाद् यत् स्थाल्यादौ स्वयोगेन भोजनजातमुद्धृतं तत एव
 गृहृतस्तृतीया, अल्पलेपा नाम अल्पशब्दोऽभाववाचकः निर्लेपं पृथुकादि गृहृत इत्यर्थः चतुर्थी, अवगृहीता नाम भोजनकाले
 भोक्तुकामाय शरावादिना यदुपहृतं भोजनजातं तत एव गृहृतः पञ्चमी, प्रगृहीता नाम भोजनवेलायां भोक्तुकामाय दातुमभ्यु-
 द्यतेन भोक्त्रा वा यत्करादिना प्रगृहीतं तद्गृहृतः षष्ठी, उज्ज्वलपद्मं तु यत्परित्यागार्हं भोजनजातमन्ये च द्विपदादयो नाव-
 कांक्षन्ति तदर्धत्यक्तं वा गृहृत इति सप्तमी, अमिग्रहृतीता-अमिग्रहृत्वं—तासामाद्योर्द्वयोरग्रहः, पञ्चसु ग्रहः,
 पुनरपि विवक्षितदिवसे द्वयोरभिग्रहः एका भक्ते एका च पानके इति, मत्तं च—अन्नं पुनः अलेपकृतं—अलेपकारकं
 बल्लचणकादि तस्य प्रतिमाप्रतिपत्तुकामस्य परिकर्म कुर्वतः, चशब्दादुपधिश्च अस्य स्वकीयेपणाद्वयलब्ध एव, तदभावे
 यथाकृतोऽप्युचितप्राप्तिं यावत् स्यात्, जाते तूचिते तं व्युत्सृजति, उक्तं च—“उवगराणं सुद्वेसणमाणजुयं जमुच्चियं सक-
 प्पस्स । तं गिण्हइ तयभावे अहागडं जाव उच्चियं तु ॥ १ ॥ जोए उच्चिए य तयं वोसिरइ अहागडं विहायेणं । इय आणानि-
 रयस्सिइ विण्णेयं तं पि तेण सभं ॥ २ ॥” कल्पोचितं चोपधिसुत्पादयति स्वकीयेनैपणाद्वयेन, एतच्चैपणाचतुष्टयेऽन्तिमं, एपणाच-
 तुष्टयं पुनरिदं—कार्पासिकाद्युष्टमेव वल्लं ग्रहीष्यामि १ अ्रेक्षितमेव २ परिभुक्तप्रायमेवोचरीयादि ३ तदप्युज्ज्वलतधर्मकमेव । इति
 गाथार्थः ॥ ६ ॥ अथैवंकृतपरिकर्मा यत्करोति तद्गाथापट्टेनाह—‘गच्छा’ ‘आइ’ ‘जाय’ ‘पुढ’ ‘जत्थ’ ‘बुड’ इत्यादि, गच्छात्

गच्छा विणिक्कवमिक्ता पडिवज्जइ मासियं महापट्टिमं । दत्तेग भोगणस्सा पाणस्सवि एग जा मासं ॥७॥

आईमज्झचसाने छगोयरहिट्तगो इमो जेओ । पाणगरायवासी गंगं च दुगं च अण्णाण ॥८॥

साधुममूशान् चिन्तिरुम्यन्तं विमुञ्चेत्यर्थः, तत्र यदि आचार्यादिरगौ तदाऽन्यकालिकं पापान्तरे स्वादनित्येपं कृत्वा शुभेऽनुद्रव्या-
दिषु शरत्काले मरुन्ममाप्यन्यपूर्वकं, उक्तं च-“स्वामेइ तत्रो संघं सत्तालुहुं जहोचियं एवं । अद्यंतं संविगो पुंयविरुद्धे विमे-
सेणं ॥१॥ जं किंचि पसाणं न सुट्ठु मे यड्ढिं मए पुल्लिय । तं मे स्वामेमि अहं मिस्सल्लो निक्कवाओत्ति ॥२॥” प्रतिपद्ये-
अम्पुपगन्तन्ति म सिक्की-माप्रमाणं मदप्रतिमां-गुरुत्प्रतिज्ञां, ता च दत्तिः-प्रविच्छिन्नदानरूपा एका-एकैर भोजनस्य-
अन्नस्याज्ञातोऽगुरुपरस्योत्तरेपणापञ्चकान्यतरोपात्तस्थालेपरकारिणः कृपणादिभिरजिघृक्षितस्य परुष्यामिमत्कस्यैव अगुर्विणीवालव-
रतापीयमानस्तनाभिर्दीयमानस्य एलुकाविरुक्कप्रवतः, तथा पानस्यापि-पानकृद्धारस्य च एकैर तेन ग्राह्यताममेकं पात्रदिति ॥३॥
'आई'इत्यादि, 'आईमज्झयमाणे'चि दिरयस्यादौ मध्येऽयमाने वा, किमिति?, आह-गोरिय चरणं गोचरः, यथा गौहचार्यचतुष्टयेषु
मुखं ग्राह्यंश्चरति एषं पदुन्नामचतुष्टयेषु माधोभिश्चार्थं संवरणं स मोचरः ततः पद्भिर्गोचरेर्हिडन इति पद्मोचरर्हिडकः, ते चामो-
पेटा । अर्थपेटा १ गोमूर्निक्का ३ पतङ्गगीथिक्का ४ संयुक्कट्टा ५ गट्टायम य गनाह चेति, तत्र पेटा-चतुस्त्रतागमन अर्थपेटा-पेटार्धम-
मानतागमन गोमूर्निक्का-गोमूर्नप्रद्वपनं पतङ्गगीथिक्का-शुक्कभट्टमनं अर्द्धविर्दमिः-रथः संयुक्कट्टा-शुक्कट्टागमनं, ना च
द्विविधा-प्रदक्षिणतोऽप्रदक्षिणतश्च, गट्टायमस्यागता नाम एरुक्कां गृह्यंतयां गिष्ठां गृह्णन् गत्वा द्वितीयायां तथैव निर्यतेने येति,
'दमो'चि अयं प्रतिमाप्रतिपन्नः क्षेत्रो-ज्ञातन्यः, तथा ज्ञातः-प्रतिमाप्रतिपन्नोऽयमित्येयं जनेनावसितः मन् एरुक्काप्रयामो-एरुका

जायगपुञ्जाणुणावणपणहवारणभासगो चेव । आगमणवियडगिहुरूक्खमूलगावासयतिगोत्ति ॥९॥

पुढवीकट्टजहडत्थिणणसारसाई ण अग्गिणो बीहे । कट्ठाइ पायलग्गं णडवणेह तहडच्छिरुणुगं वा ॥१०॥

ग्रामादावहोरात्रमेव वस्तुंशीलः, तथा एकं च-एकरात्रं द्विकं च-रात्रिद्वयं ग्रामादौ वस्तुं शीलमिति गम्यं चशब्दौ विकल्पाथौ अस्त्वौ-यत्र ग्रामादावविदितः प्रतिमाप्रतिपन्नवयेति ॥ ८ ॥ याचनं-संस्कारकोपाश्रयादीनां याश्चार्था भाषा पृच्छा-संश्रुति-सूत्रार्थयोगृहादेर्वा प्रभरूपा भाषा अनुज्ञापनं-तृणकाष्ठादीनामनुज्ञापनभाषा प्रश्नव्याकरणं-प्रश्नितानां सूत्रादीनां सऊद् द्विव्यं अभिधानरूपा भाषा एतदेव भाषते-वकि योऽसौ याचनपृच्छानुज्ञापनप्रश्नव्याकरणभाषरूः, चैवशब्दोऽवधारणार्थत्वेन भाषान्तर-निषेधार्थः, तथा गृहशब्दस्य प्रत्येकमभिसंबन्धात् आगमनगृहं-आगन्तुकागारं यत्र रूपटिकादय आगत्य वमन्ति तथा विष्टनगृहं-यदधः कुल्याभावाद् उपरि चाञ्छादनाभावादनानुं तथा दृक्षमूलकं-करीरादिनरूपलं माधुर्यनीयदोषरहितं एतल्लक्षणाऽऽवाप्तकश्चिकं वसतित्रयं यस्यासावागमनविष्टनगृहदृक्षमूलकावाप्तकश्चिकः, इतिशब्दो वाक्यममाप्ताविति ॥१॥ पृथिवीति-पृथिवीशिला 'उद्गो'त्ति लोके रुढः 'कट्ट'त्ति काष्ठशिला-काष्ठफलकं 'जहत्थिण'त्ति यथास्तीर्णं-यथा संवृतः कुशादिमंस्तारकः न चासौ सारथ-अशुपिरो यथास्तीर्णसारः एतेषु वा त्रिषु सारेषु शयितुं-स्वप्तुं कारणविशेषाज्जीलमस्येति पृथिवीकाष्ठयथास्तीर्णमारशायी, इत्तं च-"मा-सियं णं भिक्खुपण्डिमं पण्डिणस्स कप्पंति तओ संथारणा अहिट्ठिचए, तंजहा-पुढविसिलं वा कट्टसिलं वा अहसंषडमेव च"त्ति, तथा न-नैव अग्नेः-बहुः विमेति-भयमेति, प्रदीप्तोपाश्रयान्न निर्गच्छतीत्यर्थः, अथ कथिद्धाह्लादौ गृहीत्वा कर्षति तदा निर्यात्यपीति, तथेति समुच्चयार्थोऽत्र दृश्यः, काष्ठादि-दारुमभृति, आदिशब्दात् कंटकशर्करादेर्ग्रहः, पादलग्नं-चरणप्रविष्टं नापनयति-न स्फेपयति

जस्यस्थमेह सूरो न तओ ठाणा पयपि संचरह । पायाई णं पम्बालह एसो विघडोदगेणावि ॥११॥

दुट्टस्सहत्थिमाई तओ भण्णं पयंपि णोसरई । एमाहणिमसेवी विहरह जाऽखंडिओ नासो ॥१२॥

पम्मा गळमई एवं दुम्मासि तिमासि जा सत्त । णवरं वत्तिविचही जा सत्त उ सत्तमासीए ॥१३॥

तथेति योजितमेव अधिक्युक्तं-लोचनपतितरेणुं चानन्दः समुच्चये । इति ॥१०॥ यत्र जलस्य लङ्गुर्गादौ श्लितस्येति गम्यते अस्तमेति-पर्यन्तं याति सूरो-रविः न-नैव ततः-तस्मात् स्थानाज्जलादेः पदमपि-पादग्रमाणमपि क्षेत्रं, आस्तां दूरं, संचरति गच्छति आदित्यो-दयं यावत्, तथा पदादि-चरणकरसुखादिक्रमणं न-नैव प्रक्षालयति-शौचयति एव प्रतिमास्थितः चित्तोदकेनापि-प्राप्तुकजलेनापि, तदन्यमाश्रयो हि पुष्टालंबने पादादि प्रक्षालयन्त्यपि अयं तु न कश्चिद्विपीति संनूतनार्थोऽप्यिशब्दः ॥११॥ 'दृष्टुस्सहस्यमाति' इति लुप्तपञ्चमीकं दुष्टाग्रहस्यार्थः-मारकतुरगकरिवप्रभृतेः, आदिशब्दान् सिंहव्याघ्रादिशब्दः, तस्मादस्य प्रतिमास्यः भयेन-मरणभीत्या पदमपि-पादविशेषमात्रमपि किं पुनर्दूरं? न-नैव अपसरति-अपगच्छति, दृष्टो हि मारजार्यमागच्छन्नपसृतेऽपि साधौ हरितादि विराघयिष्यतीत्यतो नापसरति, अदृष्टत्वात्सुने साधौ मार्गेणैव गच्छति ततो हरितादिविराघना न स्यादित्य-दुष्टादपरात्तीनि, एवमादिनियमसेवी-एतत्प्रभृतिकामिप्रदानुगलकः सन्, आदिशब्दान् व्यायाया उभयगुणान्ध्याया नोपैतीत्यादि-ग्रहः, विहरति-ग्रामानुग्राहं संचरति यावदखंडितः-परिपूर्णो मागः प्रतीनः गायत इति श्लोकः, इति गायपदार्थः ॥ १२ ॥ ततः किमिति?, आह-'पच्छे'त्यादि, पश्चात् मामपूरणानन्तरं गच्छं-साधुममूहं अत्येति-प्रविशति विभूत्या, तथाहि-गच्छस्थानासन्न-प्राये आगच्छत्यसौ, आचार्यास्तु तत्प्रवृत्तिमनिच्छन्ति, ततो राज्ञादीनां निवेद्यते, यथा "परिपालिवप्रतिमारूपनदागताः माधुर-

ततो न अष्टमी खलु हवः इहं पढमसत्तरांद्दी । तीर्णे चउत्थचउत्थेणऽपणणं अह विसेसो ॥ १४ ॥

उत्ताणग पासल्ली जेमल्ली वावि ठाणगं ठाउं । सहउवसग्गे घोरे दिव्याई तत्थ अविंरूपो ॥ १५ ॥

ब्राह्मणः" ततो राजादिलोकैः श्रमग्रमंघेन वाऽभिनन्द्यमानस्तत्र प्रवेश्यते तपोबहुमानार्थं तस्य तदन्येषां च श्रद्धाबृद्ध्यर्थं प्रवचनप्रमाचनार्थं चेति, एवमाद्योक्ता, शेषाः पडतिदिशब्दाह-एवं-अनेनैव न्यायेन 'दुग्धमासी'ति द्वौ मासौ यस्यां सा द्विमासा, एवं त्रिमासा 'जा सत्त'सि मत्त प्रतिमाः मत्तमासिकांता यावदयं न्याय इति, सर्वथा माभ्यं परिहरन्नाह-नगरं-कैवलं दत्तिविबुद्धिः-भिक्षाविशेषवर्धनं भवति यान्त् मत्त तु-मत्तैव दत्तय एकोचरया बृद्ध्या सप्तमासिकायां प्रतिमायां, इति गाथार्थः ॥ १३ ॥ अष्टमीमाह—'तत्तो'इत्यादि 'उत्ते'त्यादि, ततश्च-तत्तम्यनन्तरं अष्टमी प्रतिमा खजुलङ्कारे भवति-स्यान् इह प्रक्रमे सप्त रात्रिदिवानि-अहोरात्राणि यस्यां सा तथा सा पुनस्तिष्ठणां मध्ये आनेति प्रथममत्तरात्रिदिवानि, तस्यां प्रथममत्तरात्रिदिवानां 'चउत्थ-चउत्थेणे'ति चतुर्थं चतुर्थैकान्तरोत्तरासेनेत्यर्थः आश्रितव्यमिति शेषः, अपानकेन-यानकाहाररहितेन चतुर्विधाहाररहितेनेत्यर्थः, अथेत्ययमुक्तो नक्ष्यमाणश्च विशेषो-भेदः प्राक्तनप्रतिमाभ्यः तथेह पाणके आयामाभ्यं दत्तिनियमस्तु नास्तीति ॥ १४ ॥ तथा उक्तानरः-ऊर्ध्वमुखशयितः 'षामल्ली'ति पार्श्वशयिनः 'नेमल्ली'ति निपद्यायान् समपूततपोषविष्टः वापीति विकल्पार्थः स्थानकं-उक्तमेव कायचेष्टाविशेषरूपं स्थित्या-कृत्या ग्रामादिभ्यो बहिरिति शेषः दशावचनग्रामाण्यात् सहने-क्षमते उपमर्गान्-उपद्र-यान् घोरान्-रौद्रान् टिन्यादीन्-देयकृतादीन्, आदिशब्दान्मानुषैरथादिग्रहः, नत्र तस्यां प्रतिमायां अवेकंपो-मनःशरीराभ्या-मचलः इति गाथाद्वयार्थः ॥ १५ ॥ नममीमाह—'दोचे'त्यादि, द्वितीयापि-द्वितीयसप्तरात्रिदिवप्रतिमापि, आस्तां प्रथमा, ईदृ-

योचावि परिसचिय वहिया गामाइयाण णवरं तु । उद्धलंगंडसाई दंडाययओ च्च ठाऊणं ॥ १६ ॥
तचायि परिसचिय णवरं ठाणं तु तस्स गोदोही । वीरासणमद्वावि हु ठापजा अंबखुओ चा ॥ १७ ॥
एमेव अहोराई छट्टंभत्तं अपाणंगं णवरं । गामणगराण चाहिं वाघारियपाणिण्ठाणं ॥ १८ ॥

श्वेयोक्तरूपेय प्रथमामदृशेवेत्यर्थः तपःपारणकमाध्याद्रामादिबहिर्वृत्तिसाधर्माच्च, अत एवाह-उहिस्तादेव-वहिरिय ग्रामादीनां-
समिधेनविशेषाणां, नवरं-केवलमयं विशेषः तुशब्दोऽप्यधारेण योजितश्च उक्तुस्मो-भूम्पामन्यस्तपूततयोपविष्टः तथा लगंडं-बक्र-
काष्टं तद्वच्छेते यः एवंशीलोऽसौ लगंडशायी-पादिगक्राभिरेव पृष्ठदेशेनैव वा स्पृष्टभूः तथा दंडधद्-यष्टिवदायतो-दीर्घो दंडा-
यतो-भून्यस्तायवशरीरः स एव दंडायतक्रः वाशब्दो विकृत्यर्थः स्थित्या-अस्याय दिव्याद्युपमर्गान् महते इति प्रकृतं । इति
गाथार्थः ॥ १६ ॥ अथ दशमीमाह—‘तंचे’त्यादि, तृतीयापि-तृतीयसप्तसन्निदिप्रतिमापि, आस्तां द्वितीया, ईदृश्येनोक्तरूपेव
प्रथमातुर्येवेत्यर्थः तपःपारणकमादिबहिर्वृत्तिमाधर्मात्, नवरं-केवलं स्थानं-रायसंस्थानं तुशब्द एव कारार्थो भिन्नक्रमश्च तस्य
प्रतिमास्थितस्य ‘गोदोही’ति गोदोहनक्रियैव गोदोहिका गोदोहनप्रवृत्तस्येयप्रपादतलाभ्यामस्यानक्रियेत्यर्थः अथ सैव भवति
विधेयेति शेषः, तथा वीराणां-दृढसंहननानामागमं अस्थानं वीरासतं, तद्वि सिंहामनाधिरुदस्य सिंहामनापनयनेऽविचलितस्या-
वस्यानतुल्यं तदपि स्थानं तस्येति प्रकृतं अथवेति प्रकारान्तरार्थः अपिशब्दः समुच्चयार्थो योजित एव दूर्वाक्यालङ्कारे तिष्ठद्-अ-
तिष्ठद्, आम्रकजस्तु-सहकारफलमदक्राकार एवेति, एवमेतास्तिस्त्रोऽप्येकविंशत्या दिनानां यान्ति । इति गाथार्थः ॥ १७ ॥
अथेकादशीमाह—‘एमेवे’त्यादि, एवमेव-अनन्तरोक्तनीत्या अहोरात्रिकी-महोरात्रपरिमाणा भवति नारं-केवलमयं विशेष इत्यर्थः

एमेव एगराई अष्टमभक्तेण ठाण बाहिरओ । ईसीपभारगओ अणिसिखण्यणेगदिट्ठीए ॥१९॥

साहट्टु योऽवि पाए वाघारियपाणि ठायइ ट्ठाणं । वाघारि लंघियजुओ अंते य इमीए लद्धित्ति ॥२०॥

पष्ठं भक्तं-मोज्जनं वर्ज्यतया यत्र तत् पष्ठभक्तं-उपवामद्वयरूपं तपः, तत्र ह्युपवासद्वये चत्वारि भक्तानि वर्ज्यन्ते, एकाशनेन च तदा रभ्यते तेनैव च निष्ठां यातीत्येवं पदभक्तवर्जनरूपं तदिति, इह च पष्ठमित्यनुस्वारः प्राकृतत्वादागमिकः, अपानकंपानकाहाररहितं तस्यां विधेयमिति शेषः, तथा ग्रामनगरेभ्यः प्रतीतेभ्यः पट्टि-गहिस्तात् व्याघारितपाणिके-प्रलंबभुजस्येत्यर्थः स्थानं-अवस्थानं भवति तःप्रतिग्नस्येति, इयं चाहोरात्रिकी त्रिमिदिवर्गेत्याति प्रतिमा अहोरात्रस्यान्ते पष्ठभक्तरूपाय, यदाह-“अहोरात्र्या तिहि, पच्छा छट्ठं करेइ” । इति नायार्थः ॥१८॥ अथ द्वादशीमाह-‘एमेवे’त्यादि, ‘साहे’त्यादि, एवमेव-अहोरात्रिकी वदेकरात्रिकी-एकरात्रिमाणा, विशेषमाह-अष्टमभक्तेन-उपवामत्रयरूपेण स्थान-अवस्थानं तत्कर्तुः ‘वाहिउ’त्ति वहिस्ताद्ग्रामादेः, तथेयत्प्रारभारगतः-ईपत्कुब्जो नद्यादिदुस्तटीस्थितो वाऽमौ स्यात् तथाऽनिमित्तनयनो-निर्निमेषलोचनः तथैकदृष्टिकः-एकपुद्गलगतदृष्टिः यथास्थित-मात्रो गुप्तमर्षेन्द्रिय इति ॥ १९ ॥ ‘साहट्टु’त्ति संहृत्य द्वावपि पादौ-क्रमौ, जिनमुद्रया व्यवस्थाप्येत्यर्थः, व्याघारितपाणीर्वश्य-माणार्थः ‘ठायइ’त्ति तिष्ठति-करोति स्थानं-कायसंस्थानविशेषं वाघारितपाणिरिति-लंघितभुजोऽवलंघितपाद्गुरुच्यते, सम्यक्पालने चास्या यत्सात्तदाह-अन्ते च-सम्यक्कर्षयन्ननयने पुनः अस्या एकरात्रिकप्रतिमायाः लब्धिः-लाभविशेषः स्यात्, आह च-“एग-राइयं च णं भिक्खुपडिभं सम्पं अनुपालेमाणस्म इमे तओ ठाणा हियाउ मंति, तंजहा-ओहिनाणे चा समुप्पजेआ, मणपअव-नाणे वा ममुप्पजेआ, केवलनाणे वा अममुप्पणपुण्वे समुप्पजेआ”, इतिशब्दः समाप्तौ, इयं च प्रतिमा रात्रेरनन्तरमष्टमकरणाच्च

आह ण पडिमारुप्पे सम्मं गुरुलाघवाइचित्ति । गच्छाउ विणिक्खमणाइ ण खलु उवगारगं जेण ॥२१॥

तत्थ गुरुपारतंतं विणओ सञ्झाप सारणा चेत्त । वेयावच्चं गुणवुट्ठि तह्य णिक्कत्ति संताणो ॥२२॥

चतुरात्रिदिग्गमाना स्यात्, यदाह—“एग्राह्या चउहि, पञ्चा अट्ठमं करेइ” । इति गाथाद्वयार्थः ॥२०॥ इहैव प्रतिमाकल्पे परम-
तमुपदर्शयन् गाथाचतुष्टयमाह—‘आह’ ‘तत्थ गुरु’ ‘दत्ते’ ‘पडिमा’ इत्यादि, आह—अने परः, किं तदिति?, अह—न—नैव प्रतिमा-
कल्पे प्रागुक्तनिरूपणे मम्यगू—यथावत् गुरुलाघवादिचिन्ता ‘गच्छमासो गुरुः स्वपरोपकारहेतुत्वात्, निर्गमस्तु लघुः स्वोपकारमात्रहे-
तुत्वात्” इत्यादिविचारः, आदिशब्दात्तपःप्रभृत्युभयत्रापि तुल्यमित्येतद्ग्रहः अस्तीति गम्यते इतिः प्रतिज्ञार्थममासौ, अत्रोपपत्ति-
माह—गच्छान्—साधुममूहान् विनिष्क्रमणादि—निर्गमप्रभृति, आदिशब्दाद्वर्मानुपदेशनादियद्ग्रहः, न खलु—नैव उपकारकं—गुणानहं-
येन—यस्मादेतोरिति ॥ २१ ॥ कथं नोपकारकमिति ?, आह—तत्र गच्छे गुरुपारतंत्यं—आचार्याय च तानि खिलानर्थनिवन्धन-
स्वरताप्रतिपत्तिनी विनयः तदुचितविषये विनीतत्वं मानगिरिकुल्लिशकल्पं तथा स्वाध्यायो—याचनादिपञ्चप्रकारो मतिनयम-
निर्मलताञ्जनोपमानः सारणा—विस्मृतार्थानुसारणं विस्मृतशस्त्रशत्रुपराब्धपुरुषामोघशस्त्रसारणकल्पा अथवा स्वाध्यायसारणा—स्वा-
ध्यायनिर्वाहणेत्येकमेव चेवेति समुच्चये तथा त्रैयावृत्त्य-व्यावृत्तभावास्तत्कर्म वा भगतादिभिरुपपन्नं तीर्थकरत्वादिमत्फलनिमित्त-
विशिष्टपुण्यमहातरुहृत्तपीनकल्पं तथा गुणवृद्धिः स्वगतज्ञानादिगुणार्धनपनुपमानंदरमदानदशेषुपट्टिपट्टिपायं तथाचेति समुच्चये
निष्पत्तिः—सद्गुणत्वेन शिष्यसंस्तिद्धिः फलरन्तानमाधनममर्थधान्यनिष्पत्तितुल्यः ततः मन्तानः—शिष्यप्रशिक्ष्यादिपञ्च. संमारग-
तं गतानि वर्गस्य निर्गमनसोपानपरंपरारूपः, न चेते गुणा गच्छनिर्गम इति ॥ २२ ॥ प्राकृते पूर्वापरनियतोऽंतं प्रमिति कृत्वा एता-

दत्तेगाइगुहोऽवि दु तदसञ्ज्ञायाभावाओ ण सुहो । अंताहणोवि पीया धम्मकायस्स ण सुसिलिहं ॥२३॥

एवं पटिमाकूपो चित्तिजंतो उ निउणदिट्ठीए । अंतरमावविट्ठणो कह होइ चिसिउगुणहेऊ ? ॥२४॥

भणणइ बिसेसबिसओ एसो णउ ओहओ मुणेगब्बो । दसपुब्बधराईणं जम्हा एयरस पडिसेहो ॥२५॥

दिदन्निग्रहोऽपि-एकञ्चादिमिथविशेषग्रहणमपि उक्तन्यायेनाभिग्रहरूपं न शुभ इति योगः अपिः ममुचये हुवविपालङ्कारे, कुत इति ?
आह-तथास्वप्नयाद्यभावतः-तथापकारस्य निरन्तरस्य स्वाध्यायध्यानदेरसद्भावात्, स्वाध्यायादयश्च निराबाधा गच्छन्नास एव
अनेकद्वयादिग्रहणेन सावष्टंभकायतया सम्यग्भवन्तीति हृदयं, न शुभो-न श्रेयान्, तथाऽन्ते भवमन्त्यं-जवन्यं प्रच्छवणक्रादि तद-
तुं-भोक्तुं क्षीलमस्येत्यन्यादी तस्यान्त्यादिनोऽपि मतः प्रतिमास्यस्य पीडा-बाधा धर्मकायस्य-धर्ममाधनक्षरीरस्य भवतीति शेषः,
धर्मकायपीडाभवनं न च-नैव सुश्लिष्टं-संगतं वर्जनीयत्वात्, यदाह-“भावियजियवपणाणं समत्तरहियाण गत्थि उ विसेसो ।
अप्याणंमि परंमि य तो वज्जे पीडवुभओऽवि ॥१॥” इति ॥२३॥ ततश्च एवमुक्तन्यायेन प्रतिमाकल्पोऽनन्तरोक्तः चिन्त्यमानो-
विचार्यमाणः तुशन्दोऽवधारणे मिश्रक्रमश्च निष्ठुमदृष्ट्या तु-मूर्धमबुद्धैश्च आन्तरभाषविहीनः-परमार्थवियुक्त एव, कथं ? न कथं-
चिदित्यर्थः भवति-स्यात् विशिष्टगुणहेतुः-पारमार्थिकोपकारनिमित्तं, प्रयोगश्चात्र-यदान्तरभाववियुक्तं तद्विशिष्टगुणहेतुर्न भवति,
यथा पञ्चाधितपःपमृति आन्तरमाववियुक्तथायमिति गाथाचतुष्कार्थः ॥२४॥ अत्रोचरामाह-भण्यते-अभिधीयते समाधिः विशेष-
पविषयः-पुरुषविशेषगोचरः एष प्रतिमाकल्पः, न तु-न पुनः ओधतः-सामान्यतः ‘मुणेगब्बो’चि ज्ञातव्यः, कुत एतदेवमिति ?
आह-दशपूर्ववरादीनां-दशैकादशादिपूर्वधराणां यस्माद्-यतः एतस्य प्रतिमाकल्पस्य प्रतिषेधोऽस्ति, तन्निषेधश्च-“गच्छे चिय

पत्थुरोगचिगिच्छाधत्ततन्त्रिसेससमतुल्यो । तद् गुरुलाघवचिन्तासहिओ तत्कालवेकग्याए ॥२६॥

णिचकरलयाकिरियाजयणाए हंदि जुत्तरूवाए । अहिदईइसु छेयाड वज्जयंतीद् तह सेसं ॥२७॥

निम्माओ जा पुब्बा दम भवे असंपुण्ण"त्ति वचनात्, दशपूर्वधरादयो हि गच्छ एव वमन्त उपकारकारकाः, अतः प्रतिमाकल्पे गुरुलाघवादिविन्ता नास्तीत्युक्तं । इति गाथार्थः ॥२५॥ एतदेव स्पष्टयन्नाह—'पत्थुर्ये'त्यादि, प्रस्तुता-अधिकृता यां रोगचिकित्सा-व्याधिप्रतिक्रिया तस्यां यदवस्थान्तरं-रोगिणो रोगान्तरकृतः कष्टतरपर्यायविशेषः तत्र यस्तद्विशेषः-चिकित्सान्तरं तेन समतुल्यः-अत्यन्तमदृशो यः स प्रस्तुतरोगचिकित्सावस्थान्तरतद्विशेषममतुल्यः, अथवा तुल्यशब्दपर्यायो वा समतुल्यशब्दोऽस्ति, यथा 'समतुल्यं पराक्रमै'रिति अथवा प्रस्तुतरोगचिकित्साया यदवस्थान्तरं-अधिकृतरोगस्येपञ्चपरूपं तत्र यस्तद्विशेषो-रोगान्तरं यस्य सः तस्य यः शमः-शमनोपायश्चिकित्सेत्यर्थः ततुल्यो यः स तथा, प्रतिमाकल्प इति प्रकृतं, तथा-त्वेन प्रकारेण उक्तदृष्टान्तमाधर्म्यरूपेण गुरुलाघवचिन्ता-भारेतरालोचनं तथा महितो-युक्तो यः स तथा, दृढमिति, आह तत्कालापेक्षया-प्रतिपक्षवचनमालंङ्घ्य, विहितम-मस्तथाविरकल्पकार्यस्य हि समाश्रयणीयतर एव प्रतिमाकल्पोऽतस्तदा गुरुकोऽसौ इतरस्तु लघुः, अन्यदा तु स्थविरकल्प एव गुरुतर इति सुष्ठुक्तं 'तरकालापेक्षया गुरुलाघवचिन्तासहित' इति गाथार्थः ॥२६॥ उक्तमेवार्थं स्पष्टयन्नाह—'णिचे'त्यादि, नृप-करे-राजहस्ते लूता-वातिको रोगविशेषो नृपकरलूता तस्य उपश्रमाय क्रिया-चिकित्सा मंत्रापमार्जनानादिका तस्यां या यतना-प्रयत्नः सा तथा तस्यां नृपकरलूताक्रियायतनायां हंदीत्युपश्रदर्शने, किंविधायामिति, आह-युक्तरूपायां-संगतायां प्रस्तुतायामिति शेषः अहिदष्टादिपु-सर्वदशनभमृतिषु अधिकृतक्रियाया असाध्येषु सद्योघातिषु सत्सु, आदिशब्दादिशूचिकादिग्रहः, नृपस्येति

एवं चिय कल्याणं जायइ पयस्स इहरहा ण भवे । सञ्चत्थावत्थोचियमिह कुसलं होइऽणुद्धानं ॥२८॥

इय कम्मवाहिकिरियं पञ्चज्जं भावओ पवणस्स । सइ कुणमाणस्स तथा एयमवत्थंतरं णेयं ॥२९॥

तह सुत्तबुद्धिभावे गच्छे सुत्थंमि दिक्खभावे य । पडिचज्जइ एयं खलु ण अणह्मा कप्पमवि एवं ॥३०॥

गम्यं, उदादि-अहिंशप्रदेशे कर्तनदहनप्रभृति तज्जन्यानर्थनिवर्तनधर्मं चिकित्साविशेषं कुर्वन्तीति शेषः, वर्जयन्ति-परिहरन्ति वैद्याः इह सर्पदष्टादौ तथेति ममुच्चये शेषां-मंत्रापमार्जनादिकां लूनाक्रियामधिकृतामपीति गाथार्थः ॥२७॥ कुतस्तामधिकृतां वर्जयन्तीति?, आह—‘एव’मित्यादि, एवमेव-अधिकृतक्रियावर्जनैव च कल्याणं-श्रेय आरोग्यमित्यर्थः जायते-स्यान् एतस्य नृपस्य, इतरथा-च्छेदाद्यकरणे मंत्रापमार्जनामात्रात् न भवेत्-न स्यात् कल्याणं, अहिदष्टतया मरणप्राप्तेः, अथाधिकृतक्रियान एव कसात्कल्याणं न स्यादिति?, अत आह सर्वत्र-देशे काले पुरुषे वा अवस्थोचितं-भूमिकानुरूपं इह लोके कुशलं-कल्याणहेतुः भवति-स्यात् अनुष्ठानं-कर्तव्यं, अतः सर्पदष्टादौ च्छेदादिविधानमेव कल्याणहेतुः । इति गाथार्थः ॥२८॥ अथ ‘अहिगयरोगचिगिच्छे’ त्यादिप्रथमव्याख्यानुसारेण दार्ष्टान्तिकयोजनयाह-‘इचे’त्यादि, इति एवं लूनादिक्रियावत् कर्मव्याधिक्रियां-कर्मरोगचिकित्सां, कामिति?, आह-प्रव्रज्यां दीक्षां लूनादिक्रियाकल्पां भावतो-भावेन प्रपन्नस्य-अभ्युपगतवतः सकृत्-मदा कुर्वाणस्य-तामेव विदधतः तथेति ममुच्चये तेन वा प्रकारेण-स्थविरकल्पोचितत्वलक्षणेन एतद्-इदं अवस्थान्तरं-पर्यायान्तरं मंत्रापमार्जनादिकल्पस्थविरकल्पाभाध्यमहिदष्टादिकल्पं तीव्रतरकर्मविषाकरूपं च्छेददाहादिविशेषतुल्यप्रतिमाकल्पस्यैव माग्यं ज्ञेयं-ज्ञातव्यं । इति गाथार्थः ॥३०॥ पुनरपि गुरुलाघवचिन्तामहितत्वमस्य दर्शयन्नाह—‘तहे’त्यादि, तथेति युक्त्यन्तर-

इहारा ण सुत्तागुरुया तयभावे ण दत्तपुब्बिपडिसेहो। पत्थं सुजुत्तिजुतो गुरुलाघवचित्तपज्झंमि ॥३१॥

अल्पपरिच्छाएणं बहुतरगुणसाहणं जहिं होइ। सा गुरुलाघवचिना जम्हा णाओववणत्ति ॥३२॥

मनुजये भूत्रशुद्धिभावे-यत्रार्थशुद्धौ सत्यां, क ?-गच्छे-मायुगणे बहुश्रुतमा-वधिष्ठितत्वात्, अथवा अकारप्रश्लेषात् सूत्राशुद्धिभावे-
किञ्चिदूनदशपूर्वाधिकतरश्रुतग्रहणशक्यत्वाभावे इत्यर्थः तथा गच्छे-सायुगणे सुस्थे-अनागधे मति गल्लवृद्धगलानाद्यभावात्तत्प्रति
चारकभावाद्गच्छपाः नोपनाचार्यादिमद्भावाच्च तथा दीक्षयस्य-प्रवाज्यस्याभावो दीक्षयाभावात्तत्र चक्षन्दः समुद्यये प्रतिपद्यते अभ्यु-
पगच्छति एतं-प्रतिमाकल्प, खलुवधारणे, ततश्च न नैन अन्यथा-उक्तवस्तुत्रयागावे कल्पयमि-उचितमपि, कथमिति?, आह-एवं-
प्रागुक्तसंहननधृत्याटियोगेन अथवा कल्पमपि एतं-पूर्वोक्तवस्तुत्रयमद्भावे प्रतिपद्यते, नान्यथेत्यर्थः, अतः कथमयं गुरुलाघवा-
चिन्तारहितः ?, इति माथार्थः ॥३०॥ विपर्यये दोषमाह-—‘इहरे’त्यादि, इतरथा-गच्छस्य यत्रवृद्ध्यभावे स्वस्य वा श्रुतशुद्धिसंभवे
सति प्रतिमाप्रतिपत्तावित्यर्थः न-नैन यत्रगुरुता-श्रुतगौरव कृतं स्वात्, अथवा गौरवयमेव तदित्यत्राह-तदभावे-श्रुतगौरवया-
भावे न-नैन दशपूर्वप्रतिपद्यो-दशादिपूर्वधरस्य प्रतिपद्यो-निषेधः अत्र प्रतिपत्तय्ये सुयुक्तिशुक्तः-तन्त्यायसंगतः, तस्य हि श्रुत-
निर्बुद्धणादिममर्थतया गगचनोपकारित्वात् प्रतिभारूपप्रतिपत्तिनिषेधोऽस्तीति, किञ्चिधे तत्रेति?, आह-गुरुलाघवचिन्तानाद्ये परमतेन
मारेतसविभागाक्लोचनविरहितं, ततोऽमो न गुरुलाघवचिन्तागहितः इति माथार्थः ॥३१॥ ‘अप्ये’त्यादि, अल्पपरित्यागेन-स्वरूपतर-
गुणपरिहारंण बहुतरगुणमाधन अनन्तरगुणनिष्पादनं यत्र-यस्या चिन्तायां यति-स्वात् सा चिन्ता गुरुलाघवचिन्ता-सारतरपर्या-
लोचना यस्माद्धेतोः न्यायोपपन्ना नीतिसंभवा तस्मात्तत्सहितोऽय कल्पः इति प्रकृतं, इतिशब्दः समाप्तौ। इति माथार्थः ॥३२॥ मूत्रपु-

वेयाचञ्चुचियाणं करणणिसेहेणमंतरायंति । तं पि हु परिहरियन्वं अहसुहुमो होउं एसोत्ति ॥३३॥

ता तीए किरियाए जोगगं उचगयाण णो गच्छे । हंदि उचिक्वा नेया अहिगरगुणे असंतंमि ॥३४॥

द्विभावे एवायं कल्पः कृत्य इत्युक्तं, अथ गच्छे सुख एवेति दर्शयन्नाह—‘वेये’त्यादि, वैयावृत्त्योचितानां—मक्ताद्युपपत्तयोभयानां गच्छा-
श्रितबालगलानादीनां अन्तराय इति योगः, कथं ? करणनिषेधेन—वैयावृत्त्यकरणसमर्थसाधूनां प्रतिमाकल्पप्रतिपत्तितो वैयावृत्त्यकरण-
प्रतिषेधेन, प्रतिपन्ना हि वैयावृत्त्यं न कुर्वन्ति, अन्तरायो—वैयावृत्त्यव्याघातः स्यात् प्राकृतत्वाच्च नपुंसकनिर्देशः इति—कृत्वा बाला-
दिसौस्थ्येन गच्छसुस्थत्वं एवास्तौ विधेयः स्यादिति श्रुतं, अथ भवत्वन्तराय इति चेन्न, यतः ‘तं पि’ति सोऽपि—बालादिवैयावृ-
त्त्यान्तरायः अपिशब्दात्तद्व्योऽपि परिहर्तव्यः—परिहरणीयः, कुत एतदेवमिति ? ग्राह अतिमृक्षमः अतिनिपुणोऽतिमृक्षमदोषपरिहारात्
भवतु जायता एव प्रतिमाकल्पः इति—कृत्वा, अतिमृक्षम एव ह्ययमन्तरायदोषो मनोदोषरहितत्वात् प्रतिमाप्रतिपत्तुः इति गाथार्थः
॥३३॥ यस्माद्गच्छगतगलानाद्यन्तरायः परिहर्तव्यस्तत्—तस्मात् तस्याः—सूत्रदानार्थदानगलानप्रतिचरणादिकायाः क्रियाया—गच्छसु-
स्थवाहेनोरनुप्रानस्य योग्यता—संपादनममर्थतां ‘उचगयाणं’ति पृथगाः मत्प्रमर्थत्वादुपगतेषु—गच्छसाधुषु सत्सु नो—नैव गच्छे—माधु-
गणविषया हं दीत्युपप्रदर्शने उपेक्षा—अवधीरणा ज्ञेया—ज्ञातव्या प्रतिमाप्रतिपत्तुमाधोः, अनुपेक्षक एवामावित्यर्थः, किं सर्वधैत्र ? ,
नैत्याह—अधिकतरगुणे—प्रकृष्टतरगुणे अमति—अविद्यमाने माधनीयतया, यदि हि विशिष्टतरगुणे सुमाद्येऽसंभवति सति तं गच्छस्या-
संपाद्य प्रतिमाः प्रतिपद्यते तदोपेक्षैव गच्छस्य कृता स्यात्, तत्परिहाराच्च कल्पप्रतिपत्तौ गुरुलाघवचिन्तासहित एव कल्पः । इति
गाथार्थः ॥ ३४ ॥ अथ दीक्षणीयामात्र एव कल्पं प्रतिपद्यत इति दर्शयन्नाह—परमः—प्रकृष्टः उपकारान्तरापेक्षया दीक्षोपकारो—

परमो दिक्पुत्रयारो जम्हा कल्पोचियाणवि निसेटो । सद् एयंमि उ भंणिओ पयडो च्चिन्नग पुट्टयसुरं । हि ॥ ३५ ॥

अब्भुज्जपमेगगरं पडिचज्जिउकामो सोऽवि पब्बावे । गणिगुणसलद्धिओ खलु एमेव अलद्धिजुत्तोचि ॥ ३६ ॥
तं नाचत्थंतरमिह जायड तद् संकिलिद्धकम्माओ । पत्थुयनिवाहिदद्दाइ जह तद्दा सम्ममवसेयं ॥ ३७ ॥

भव्यमस्वस्य दीक्षादानेनानुग्रहो निर्याणमुखहेतुर्यात् तस्य, तदन्यस्य पुनरन्यथाभूतत्वादपि, कस्मादेवमिति?, आह-यस्माद्-यतः
कल्पोचितानामपि-संहननशुतादिसंपदृपेतत्वेन प्रतिमाकल्पप्रतिपत्तियोग्यानामपि, आस्तामितरेणां, निषेधो-निवारणा प्रतिमाकल्प-
प्रतिपत्तेरिति गम्यते मति-विद्यमाने एतस्मिन् दीक्षोपकारे तुल्यन्दः पूरणे भणितः-उक्तः प्रकट एव-स्फुट एव, नदभिधायकगा-
थायाः प्रकटन्वात्, पूर्वमुरिभिः-पूर्वाचार्यैर्भद्रबाहुस्याम्यादिभिः, किल प्रतिपत्ते कल्पे दीक्षा न दीयते, ततः कल्पप्रतिपत्त्यव-
सरे नमुपस्थितस्य तां चिमुन्यापि दीक्षा दीयते, कल्पप्रतिपत्तेः सकाशादीक्षादानस्य गुरुतरत्वात्, परमोपकारकं-हि तदिति भावेन ।
इति गाथार्थः ॥ ३५ ॥ कथं प्रकट इति?, आह-अभ्युद्यतं-प्रयतं एकतरं-द्वयोरन्यतरं मरणं वा विहारं वा, तत्राभ्युद्यतमरणं पादपो-
पगमनादिकं अभ्युद्यतविहारश्च प्रतिमाकल्पजिनकल्पादिरिति, प्रतिपत्तुकामः-अभ्युद्यन्तुयन्तः यः साधुः सोऽपि-अमाचयि,
आस्तामिनः, प्रव्राजयति-दीक्षयति कल्पादिप्रतिपत्त्यमरे दीक्षोपस्थितं योग्यं, किंप्रुतः गच्छति?, आह-गणिनो गुणा यस्य स्या च-
स्वकीया च लब्धिर्यस्य न गणिगुणखलब्धिरुक्तः यः प्रव्राजितमुपगृहीतुं शक्नोतीत्यर्थः खलुर्वियालद्वारं, इतरस्य का वार्तेति?, आह-
एवमेव-इत्यनेन प्रव्राजयन्नेवेत्यर्थः अलब्धिवृत्तकोऽपि-स्वकीयलाभविहीनोऽपि लब्धिमदाचार्यनिश्रितो यः इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥
तदं गुरुलाघवचिन्नामहितोऽनान्विति नमर्थितं, अथ यत्कर्मव्याधिक्रियां प्रव्रज्यां प्रतिपन्नस्यावस्थान्तमुक्तं तत् कुतः स्यादिति

अहिगन्धर्मुदर भावस्तु विग्न्यजगन्ति संकलितं च । नह चेव तं स्वविज्ञाह एत्तो चिय गम्मए पयं ॥३८॥

एत्तो अईय जेया मुसिल्लिहा वम्मकाय मीडावि । आं नाटणो मकाभा नह नम्मस अदीणच्चित्तस्म ॥३९॥

दर्शयन्नाह—‘नं चे’त्यादि, ‘नं च’ नि यस्यावस्थान्तरस्य चिक्किमाविशेऽतुल्यः कदा उक्तस्तत्पुनः अवस्थान्तरं—अवस्थाविशेषः माधो-
रिह—प्रव्रजयायामधिकृतायां जायते—स्यात् तथेति तथाप्रकारात् प्रतिमाकल्पश्चणविशिष्टक्रियात् एव क्षपणीयस्वभावात् संक्लिष्ट
कर्मणः—अगुमकर्मनः मकागान्, किमिति?, आह—प्रभुतः—अधिकृतो दृष्टान्ततया प्रागगाथायां लूतागृहीतो यो नृपादिः—नरपत्य-
मात्यप्रभृतिस्तस्य यदृष्टादि-वर्षदंश्यादिनाहप्रभृति तत् प्रभुतनृपादिदृष्टादि पाठान्तरे प्रभुतनृपस्य यदहिदृष्टादि तत्तथा यथा—यद्वन्
तथा—तद्वन् मम्यगू—यथावत् अयस्यं—त्रेयं । इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ अथावस्थान्तरस्य तज्जनककर्मणो वा स्वरूपोपदर्शनद्वारेण
तस्यैव प्रतिमाकल्पक्षपणीयतामाह—‘अहो’त्यादि, अधिकृतसुन्दरभावस्य—प्रभुतशोभनपरिणामस्य मामान्यप्रव्रज्यानुपालनस्ये-
त्यर्थः विमज्जनकं—व्याघातकारकं इतिशब्दो हेत्वर्थो मिनकमश्च संक्लिष्टं—अशुभं सुन्दरभावव्याघातकत्वात् अतिसंक्लिष्टमिति पाठा-
न्तरं, चणदः ममुच्चये, इतिकृत्या तर्गय—प्रतिमाकल्पप्रतिपत्त्यैव तद्—अवस्थान्तरं तज्जनकं वा कर्म क्षप्यते—निराक्रियते, प्रतिमा-
कल्पस्य महावीर्योच्छामत्वात् क्षपणीयत्वाच्च तद्द्रव्यस्येति, अथ कथमिदमवगम्यते यद्वत् प्रव्रज्यां परिपालयतोऽवस्थान्तरं भवति ?
तज्जनकं वा क्लिष्टं कर्मास्ति?, तच्च प्रतिमाकल्पादेव क्षप्यत इति ?, अत आह—‘एत्तो चिय’चित् इत एव—प्राप्तोपदिष्टप्रतिमाकल्पात्
गम्यते—अगमीयते एतद्—इदमवस्थान्तरं तज्जनकक्लिष्टकर्म वा कल्पाच्च तत्क्षपणं, न ह्यप्राप्ता निरर्थकं किञ्चिदुपदिशन्ति, आपतादा-
निप्रसंगान् । इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ तदेवं ‘गच्छविनिष्क्रमादि नोपकारक’ मित्यादि यदुक्तं दूषणं तत्तत्र परिहृतमवगन्तव्यं,

न तु पञ्च तस्य भावो संजमत्तानां अयि न नष्टेन । न न कागगागजोऽपि तु सगभवे कोइ दोमोत्ति ॥४०॥
 शिखाणं कम्माणं पित्तो विग होइ मगणुयाओनि । अणुबंधेगणार्हं मो उण पयंति नागन्धो ॥४१॥

[illegible]

इहारा उ णाभिहाणे जुज्झइ सुत्तंमि हेदि एयस्स । एयंमि अंवसरंमी एसा खलु तंतजुत्ति ॥४२॥

अण्णे भणंति एसो विहियाणुट्ठाणमागमे भणिओ । पडिमाकप्पो सिट्ठो दुक्करकरणेण विण्णेओ ॥४३॥

विहियाणुट्ठाणंपि य सदागमा एम जुज्झई एवं । जम्हा ण जुत्तिवाहियविसओऽनि सदागमो होइ ॥४४॥

बन्धताऽऽपादनादेः, आदिशब्दात् कियतोऽपि सर्वथा क्षणग्रहः, लुप्तपञ्चम्येकवचनं चैतत्, अथवा अनुबन्धं छिनत्तीत्यनुबन्ध-
च्छेदनत्वादिः, न पुनः—विचित्रकर्मक्षणेपाय एवं—कायपीडादियहनरूपप्रतिमाकल्पादिविधानेन भवति इतिः ममाप्तौ भिन्नक्रमश्च
ज्ञातव्यः—अवसेय इत्यतः कायपीडा मुत्तिष्ठा । इति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ अथ कथमिदमवसितमिति चेदत आह—‘इहे’त्यादि,
इतरथा तु—अन्यथा पुनः अधिकृतकल्प विनैव विचित्रकर्मक्षणे सतीत्यर्थः न—नैव अभिधानं—भणनं युज्यते—संगच्छते सूत्रे—प्रवचने
हं दीप्त्युपप्रदर्शने एतस्य प्रतिमाकल्पस्य एतस्मिन्—अनन्तरोक्तेऽवमरे स्थविरकल्पानुष्ठाननिष्ठाप्राप्तिरूपप्रस्तावे, अतोऽत्रागरे
आप्तोपदिष्टत्वादस्य कर्मक्षणेन हेतुममवसितमिति, एपाऽनन्तरोक्ता खलुरलङ्कारे तत्रयुक्तिः—श्लाघीयोपपत्तिः प्रतिमाकल्पानवव्यधता-
निर्णय इति, अत आन्तरभागविहीनप्रतिमाकल्प इत्यपि परिहृतं । इति गाथार्थः ॥४२॥ मतान्तरेण प्रतिमाकल्पस्यान्तरभागविही-
नता परिहरन्नाह—‘अण्णे’ इत्यादि, अन्ये-अगरे सूरयः भणन्ति-अभिदधति प्रतिमाकल्पदूषणपरिहारं यदुत एपोऽनन्तरोक्तो विहि-
तानुष्ठानं—व्यतिक्रिया आगमे—सिद्धान्ते भणितः—उक्तः प्रतिमाकल्पः प्रतीतः श्रेष्ठः—अतिशयेन प्रशस्यः, कथं ?—दुष्करकरणेन-
स्थविरकल्पापेक्षया दुष्करासेवनेन हेतुना विद्वेष्टो—ज्ञातव्यः । इति गाथार्थः ॥४३॥ अनेनोत्तरेणारभितः घूरिराह—‘विही’त्यादि,
विहितानुष्ठानमपि च—उचितकृत्यरूपोऽपि च अपिचेत्यभ्युपगमार्थः, कुत इति?, आह—मदागमाद्—आप्तोपदेशात् एष प्रतिमाकल्पो

‘जुत्तीए अविरुद्धो सदागमो सावि तयविरुद्धति । इय अणोऽण्णाणुगयं उभयं पडिवत्तिहेउत्ति ॥ ४५ ॥

‘कयमेत्थ पसंगेणं झ्राणं पुण णिच्चमेव एयस्स । सुत्तत्थाणुसरणमो रागाइविणासणं परमं ॥ ४६ ॥

‘एया पवज्जियंत्वा एपासिं जोगयं उवगणं । सेसेणवि कायब्बा केइ पइण्णाविसेसत्ति ॥ ४७ ॥

युज्यते-घटते एवं-अस्मदुक्तन्यायेन “पत्थुरोगचिगिब्बावत्थंतरतत्त्वसेससमतुल्लो” इत्यादिना, कस्मादेवमिति?, आह-यस्माद्-यतो न-नैव युक्तिबाधितविषयोऽपि-उपपचिनिराकृतगोचरोऽपि सन्, युक्त्यबाधितार्थ एव सदागमो भवतीति मदर्शनार्थोऽपिशब्दः, सदागमः-शोभनसिद्धान्तः भवति-स्यात्, युक्तिबाधितार्थस्य दुरागमत्वात्, युक्त्युपपन्नता स्वस्वामिरागमोक्तस्य कल्पानुष्ठानस्या-वेष्टिता, नागमोक्तत्वमात्रमेवेति सुन्दरतरः प्राक्तनः परिहारः । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ नागममात्रमेवार्थप्रतिपत्तिहेतुर्भवतीति दर्श-यद्वाह-युक्त्या-उपपत्त्या अविरुद्धः-अबाधितः सदागमः-सत्सिद्धान्तो भवति, सापि-युक्तिरपि तदविरुद्धा-सिद्धान्ताविरुद्धा स्यात्, तदन्या त्वयुक्तिरेव, इतिर्वक्तव्यार्थमस्मात्तौ, इति-एवं-अन्योऽन्यानुगतं-परस्परानुयायि उभयं-युक्तिसदागमरूपं द्वयं प्रतिपत्तिहेतुः-अर्थप्रतिपत्तिकारणं, इतिशब्दः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ अथ प्रतिपादकल्पशेषप्रतिपादनार्थाह-‘कथे’त्यादि, कृतं-पर्याप्तं अत्र प्रतिपादकल्पदूषणपरिहारे प्रसंगेन-आनुपद्धिकमणनेन, ध्यानं-एकाग्रचित्ततालक्षणं पुनरिति विशेषणार्थः नित्यमेव-सर्वदैव एतस्य प्रतिमाप्रतिपन्नस्य साधोः सूत्रार्थानुस्मरणं-सूत्रार्थयोरनुचिन्तनं ओकारः पूरणार्थः सूत्रार्थानुस्मरणत इति क्वचित् पाठः स च व्यक्त एव, रागादिविनाशनं-रागद्वेषमोहापोहकं परमं-प्रधानं मोक्षहेतुत्वात्, तच्च धर्म्यं शुक्लं वा, क्वचिद्रूपमिति पाठो व्यक्तश्च । इति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ अथ प्रतिमागममेवोपदिशन्नाह-‘एये’त्यादि, ‘एये’ति अनन्तरोक्तमिभुप्रतिमाः ‘पवज्जियन्व’त्ति प्रतिपत्तव्याः

जे जंमि जंमि कालंमि बहुमया पंचधर्णुणइकरा य । उभओ जोगविसुद्धा आयावणठाणमाईया ॥ ४८ ॥
 एएसिं सइ विरिए जमकरणं मयपमायओ सो उ । होअदयारो सो पुण आलोएयन्वओ गुरुणो ॥ ४९ ॥
 इय सन्वमेवमवितहमाणाए भगवओ पकुब्बन्ता । सयसामत्थइणुरूवं अइरा काहिंति भवविरहं ॥ ५० ॥

साधुप्रतिमाप्रकरणम् ॥ १८ ॥

‘एयासिं’ति एतासां प्रतिमानां ‘जोगयं’ति योग्यतां ‘उवगएणं’ति प्राप्तेन साधुना, तदन्यस्य को विधिरिति?, आह—‘सेसेणवि’त्ति तदन्येनापि ‘कायन्व’ति विधेयाः ‘केइ’त्ति केचित् ‘पइन्नाविसेसं’त्ति अग्निग्रहविशेषाः, इतिः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥
 तानेवाह—‘जे’ इत्यादि, ‘जे’त्ति ये प्रतिज्ञाविशेषाः ‘जंमि जंमि’त्ति यस्मिन् यस्मिन् ‘कालंमि’त्ति अवसरे ‘बहुमय’त्ति बहुमता गीतार्थानां ‘पवयणुन्नइकरा यं’त्ति शासनप्रभावनाहेतवः, अद्भुतभूतत्वेन श्लाघानिवन्धनत्वात्, ‘उमओ’त्ति उभाभ्यां प्रकाराभ्यां, क्रियाया भावतथेत्यर्थः, ‘जोगविसुद्ध’त्ति विशुद्धयोगा-निरवद्यव्यापाराः ‘आयावणठाणमाइयं’त्ति आतापना-शीतादिसहनं स्थानं उत्कटुकादिकं, आदिशब्दाद्विविधद्रव्याद्यग्निग्रहः । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ एतदकरणे दोषपाह—‘एएसिं’मित्यादि, ‘एएसिं’ति एतेषां प्रतिज्ञाविशेषाणां ‘सइ’त्ति विद्यमाने ‘विरिए’त्ति जीये ‘जमकरणं’ति यदविधानं, कथं?—‘मयपमायउ’त्ति गर्वालस्याभ्यां, ‘सो उ’त्ति स पुनः ‘होयइयारो’त्ति जायतेऽतिक्रमश्चरणस्य ‘सो पुण’त्ति सोऽतिचारः पुनः ‘आलोएयन्वउ’त्ति निवेदनीयः शुद्धयर्थं ‘गुरुणो’त्ति आलोचनाचार्यस्य । इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ उक्तार्थफलभनेन प्रकरणमुपसंहरन्नाह—‘इये’त्यादि, ‘इयं’त्ति एतदभि-

पायच्छित्तं विण ओ वेयावच्चं तहेव[सज्झाओ । झाणं उरसग्गोऽविय अड्ढिभत्तरओ तवो होह ॥३॥

देशे चक्रमणाद्यपरिहारवत्, तृतीयं तु सप्रतिकर्म त्रिविधचतुर्विधाहारत्यागनिष्पन्नं चेति, इत्वरं पुनश्चतुर्थभक्तादि षण्मासान्तं १. तथोनोदरस्य-स्तोकाहाराभ्यवहारादपरिपूर्णेदिरस्य करणमूनोदरिका, सा च द्रव्यतो द्वात्रिंशत्कलमानपूर्णाहारपेक्षयैकादिककल-न्यूनाहारग्रहणतोऽनेकविधा, भावोनोदरिका तु कवायत्यागः २ तथा वृत्तेः-मिक्षाचर्यायाः संक्षेपणं-अल्पताकरणं वृत्तिसंक्षेपणं-व्याद्यभिग्रहग्रहणं, तत्र द्रव्यतो लेपकृदेवेतरदेव वा द्रव्यं मया ग्राह्यमित्यादी, एवं क्षेत्रतः स्वग्राम एव परग्राम एव वा एतावत्सर्वेव वा गृहेषु यच्छप्यत इत्यादि, एवं कालतः पूर्वाह्नि मध्याह्नेऽपराह्णे वा, भावतः पुनरुत्थितमेव वा निक्षिप्तमेव वा गायतो वा रुदतो वा यच्छप्यत इत्यादि ३ तथा रसानां-दुग्धदध्यादीनां सर्वेषामन्यतरेषां वा त्यागः त्यजनं रसत्यागः ४ तथा कायस्य-देहस्य क्लेशः-औचि-त्येन विवाचनं कायक्लेशो धीरासनोत्कटुकासनगोदोदिकाशीतवातातपसहनशिरोलोचादिरनेकविधः ५ तथा संलीनस्य-संवृतस्य भावः संलीनता, सा चेन्द्रियकषाययोगविविक्तचर्याभेदाचतुर्धा, तत्राद्यत्रयं प्रतीतं, विविक्तचर्या तु स्त्रीपशुपंडककुशीलवर्जनवद्याश्रयाश्र-यणं, चशब्दः समुच्चये, बाह्यं-अनाम्यन्तरं, आसेव्यमानस्यात्य लोकेरपि ज्ञायमानत्वात् स्थूलदृष्टीनामपि च कुतीर्थिकानां तपस्तया प्रतीतत्वात्, तपः प्रतीतं भवति-स्यात् । इति गाथार्थः ॥ २ ॥ उक्तं बाह्य तपः-अथान्तरमाह-‘पाये’त्यादि, प्रायश्चित्तं-उक्त-शब्दार्थमालोचनादि प्रायुक्तं, तथा विनीयते-अपोह्यते कर्मनिनेति विनयः, स च ज्ञानदर्शनचारित्रमनोवाक्कायोपचारमेदात् सप्तधा, तत्राद्यो मत्यादीनां श्रद्धानभक्तिबहुमानतद्दृष्टार्थभावनाविधिग्रहणाभ्यासरूपः १, द्वितीयस्तु सम्यग्दर्शनगुणाधिकेषु शुश्रूषा-नाजातनामेदात् द्वेषा, तयोद्वाद्यः सत्कारा १ भ्युत्थान २ सन्माना ३ऽसनमिग्रहा ४ऽऽसनानुप्रदान ५ कृतिकर्मा ६ ज्जलिप्रग्रहा ७ऽऽगच्छ-

एसो पारसर्मेओ सुत्तनियद्धो तवो मुणेयब्बो । एयविसेसो ॥ इमो पइणणगो नेगभेउत्ति ॥४॥

तित्थपरणिग्गमाई सन्धयुणपसाहणं तवो होइ । भन्वाण हिओ णियना विसेसओ पढमठाणीणं ॥५॥

तित्थपरणिग्गमो खलु ते जेण तवेण णिग्गया सब्बे । ओसप्पिणीए सो पुण इमीइ एसो विणिहिद्धो ॥६॥

सुमइ त्थ णिघभत्तेण णिग्गओ वसुपुज्ज जिणो चउत्थेण । पासो मल्लीविय अट्टमेण सेसा उ छट्ठेणं ॥७॥

वतोऽनासेव्यमानत्यान्मोक्षप्राप्त्यन्तरङ्गत्वाच्च तपो-निर्जराहेतुर्भवति स्यादिति गार्थार्थः॥३॥ इह तपःशब्दस्य प्राकृतत्वेन पुल्लिङ्गनिर्देशः,

एतद्-अनन्तरोक्तं द्वादशमेदं उभयेषां भेदानां मीलनात् सन्ननिबद्धं-शासनोक्तं तपः-तपस्या 'मुणेयब्बो' चि ह्यातन्त्र्यं, एतद्विशेष-

स्तु-अनन्तरोक्ततपोमेद एव 'इमो' चि इदं वक्ष्यमाणं तपः प्रकीर्णकं-व्यक्तितः सन्नानिबद्धं, न मिथुप्रतिमादिवत् सूत्रे निबद्धमि-

त्यर्थः, न चोत्पन्नत्वमस्य द्वादशमेदतपस्यन्तर्भावान्, तच्चानेकमेदं, अनेकविधालंबनत्वात्, इतिशब्दः समाप्तो । इति गार्थार्थः ॥४॥

--- 'त्थे'त्यादि, तीर्थकरनिर्गमादि-येन तपसा तीर्थकरा निष्क्रान्ताः, आदिशब्दातीर्थकरज्ञाननिर्वाण-

तीर्थकरनिर्गमनाद्यालंबनस्य शुभभावाप्ररूपरूपत्वेन ऐहलौकिकाद्युपकारकारित्वात्

ति व्यक्तं, विशेषतः पुनः प्रथमस्थानिना-अव्युत्पन्नयुद्धीनां, हितत्वादेव,

--- इति गार्थार्थः ॥५॥ तत्र तीर्थकरनिर्गमतपः प्रतिपादयंस्तावदाह-'तित्थे'

मः, खलुरलंकारे, तच्च कीदृशमिति?, आह-ते तीर्थकरा येन तपसा निर्गता

ि वर्तमानायां 'एसो' चि एतद्वक्ष्यमाणं 'विणिहिद्धो' चि उक्तं । इति गार्थार्थः

उस भाइकमेनेसो कायन्वो ओहओ सह बलम्मि । गुरुआणापरिसुद्धो विसुद्धकिरियाए धीरेहि ॥८॥

अण्णे तम्ममासदिणेसु बेति लिंगं इमस्स भावंसि । तत्पारणसंपत्ती तं पुण इमं इमेसि तु ॥९॥

उस भस्स उ इकवुरसो पारणए आसि लोगनाहस्स । सेसाणं परमणं अमयरसरसोवमं आसी ॥१०॥

॥६॥ एतदेवाह—‘सुमे’त्यादि, सुमतिः यच्चमजिनः ‘रथ’ इति पादपूरणे निपातः नित्यमक्तेन-अनवरतभोजनेनाविहितोपवास इत्यर्थः निर्गतो-गृहवासाभिक्कान्दः, तथा वासुपूज्यो द्वादशो जिनः-अहं भतुर्येन-एकोपयामरूपेण पार्थिव्योविशतितमः मल्लिरे-कोनविशतितमः अष्टमेन-उपयासत्रयरूपेण, दोषास्तु विशतिः पुनः पण्णेन-उपवासद्वयरूपेण इति गाथार्थः ॥७॥ एतद्विधानविधिमाह—‘उत्से’त्यादि, आप्रादिक्रमेण-नामेयनिर्गमाद्यानुपूर्व्या एव तीर्थकरनिर्गमः कर्तव्यो-विधेयः ओघतः-सामान्येनोत्सर्गेणेत्यर्थः सति-विद्यमाने बले-शक्तौ, तथाविधबलाभावे पुनर्व्यतिक्रमकरणेऽपि न दोष इति भावः, गुर्वक्षया परिसुद्धो-निर्दोषस्तत्संपादनावगुर्वाज्ञापरिसुद्धः तथा विसुद्धाक्रियया-अनवद्यानुष्ठानेन धीरेः-सारिचकैः । इति गाथार्थः ॥८॥ इहैव मतान्तरमाह—‘अण्णे’इत्यादि, अन्ये-अपरे धूरयः तेषां-ऋषभादिजिननिर्गमतपसा ये मासाः प्रतीता दिनानि च-तिथयस्तानि तन्मासदिनानि तेषु, न मासान्तरतिथ्यन्तरेषु, युगने तीर्थकरनिर्गमतपः, तथाहि ऋषभस्वामिनो निष्क्रमणतपोऽङ्गीकृत्य वैभ्रमासबहुलाष्टमीदिन एव पणं कार्यं, वर्धमानस्वामिनश्च मार्गशीर्षबहुलदशमीदिन एवेति, एवमन्येयामपीति, तथा लिङ्गं-लक्षणं अस्य ऋषभादिनिर्गमतपसः भावे-संसिद्धौ तेषां-ऋषभादीनां यस्य यत्पारणं-योजनमासीचस्य संपत्तिः-प्राप्तिस्तत्पारणसंपत्तिः, तत्पुनः-पारणं एतद्वक्ष्यमाणमेयाम्पभादीनां, तुशब्दः पूरणे । इति गाथार्थः ॥९॥ तदेवाह—‘उत्से’त्यादि, ऋमस्य तु-नामेयस्यैव श्वरसः पारणके

एसो पारसभेओ सुत्तनिबद्धो तवो सुणेयब्बो । एयविसेसो उ इमो पइण्णगो जेगमेउत्ति ॥४॥

तित्थयरणिगमाई सव्वगुणपसाहणं तवो होइ । भञ्जाण हिओ णियमा विसेसओ पढमठाणीणं ॥५॥

तित्थयरणिगमो खल्लु ते जेण तवेण णिग्गया सव्वे । ओसप्पिणीए सो पुण इमीह एसो विणिहिट्ठो ॥६॥

सुमइ तथ णिचभस्सेण णिग्गओ चसुपुल्ल लिणो चउत्थेण । पासो मल्लीविय अट्टमेण सेसा उ छट्ठेणं ॥७॥

वतोऽनासेष्यमानत्वान्मोक्षप्राप्तपन्तरङ्गत्वाच्च तपो-निर्जराहेतुर्भवति स्यादिति गाथार्थः॥३॥ इह तपःशब्दस्य प्राकृतत्वेन पुष्टिगनिर्देशः, एतद्-अनन्तरोक्तं द्वादशभेदं उभयेषां भेदानां मीलनात् सूत्रनिर्द्दं-ज्ञामनोक्तं तपः-तपस्या 'सुणेयब्बो'ति ज्ञातव्यं, एतद्विशेष-स्तु-अनन्तरोक्ततपोभेद एव 'इमो'ति इदं वक्ष्यमाणं तपः प्रकीर्णकं-व्यक्तितः सूत्रानिबद्धं, न मिश्रप्रतिमादिवत् सूत्रे निबद्धमित्यर्थः, न चोत्सृज्यत्वस्य द्वादशभेदतपस्यन्तर्भागात्, तच्चानेकभेदं, अनेकविधालंपनत्वात्, इतिशब्दः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥४॥ प्रकीर्णकमेव तपो दर्शयन्नाह-'तित्थे'त्यादि, तीर्थकरनिर्गमादि-येन तपमा तीर्थकरा निष्क्रान्ताः, आदिशब्दातीर्थकरज्ञाननिर्वाण-दिग्रहः, किंभूतमिदमिति?, आह-सर्वगुणमाधकं-तीर्थकरनिर्गमनाद्यालंबनस्य शुभमाचप्रकर्परूपत्वेन ऐहलौकिकाद्युपकारकारित्वात् तपो भवतीति व्यक्तं, अत एव भव्यानां हितं नियमादिति व्यक्तं, विशेषतः पुनः प्रथमस्थानिनां-अव्युत्पन्नबुद्धीनां, हितत्वादेव, निरालंबनतयाऽपि शुभमाचप्रकर्पसंभवात् सर्वमपि हितमेवेति गाथार्थः ॥५॥ तत्र तीर्थरुनिर्गमतपः प्रतिपादयंस्तावदाह-'तित्थे'त्यादि, तीर्थकौर्निर्गमे गृहयासाद्यन्तुं तपस्तर्तीर्थकरनिर्गमः, खलुरलंकारे, तच्च कीदृशमिति?, आह-ते तीर्थकरा येन तपसा निर्गता गृहवामात् सर्वेऽवसर्पिण्यां, 'सो पुण'चि वत्पुनस्तपोऽस्यां वर्तमानायां 'एसो'चि एतद्वक्ष्यमाणं 'विणिहट्ठो'चि उक्तं । इति गाथार्थः

उस भाइकमेनेसो कायब्यो ओहओ सइ बलमि । गुरुआणापरिसुद्धो विसुद्धकिरियाहँ धीरेहिं ॥८॥
अणो तम्मासदिणेषु बँति लिंगं इमस्स भावंमि । तप्पारणसंपत्ती तं पुण इमं इमेसिं तु ॥९॥

उस भरस उ इकबुरसो पारणए आसि लोगनाहस्स । सेसाणं परमणं अमयरसरसोवमं आसी ॥१०॥

॥३॥ एतदेवाह—‘सुमे’त्यादि, सुमतिः पञ्चमजिनः ‘त्य’ इति पादपूर्णे निपातः नित्यमर्केन-अनवरतभोजनेनाविहितोपवास इत्यर्थः निर्गतो-गृहवासाबिह्रान्तः, तथा वासुपूज्यो द्वादशो जिनः-अर्हन् चतुर्थेन-एकोपवामरूपेण पार्श्वस्थयोर्विश्रुतितमः महिरे-कोनविश्रुतितमः अष्टमेन-उपवासत्रयरूपेण, शेषास्तु विश्रुतिः पुनः पष्ठेन-उपवासद्वयरूपेण इति गाथार्थः ॥७॥ एतद्विधानविधिमह—‘उसे’त्यादि, ऋषभादिक्रमेण-नाभेयनिर्गमाद्यानुपूर्व्या एव तीर्थंकरनिर्गमः कर्तव्यो-विधेयः ओघतः-सामान्येनोत्सर्गेणेत्यर्थः सति-विद्यमाने घले-शक्तौ, तथाविधबलाभावे पुनर्व्यतिक्रमकरणेऽपि न दोष इति भावः, गुर्वाज्ञया परिशुद्धो-निर्दोषस्त-त्संपादनावुर्वाज्ञापरिशुद्धः तथा विशुद्धक्रियया-अनवधानुष्ठानेन धीरेः-साच्चिक्कैः । इति गाथार्थः ॥८॥ इहैव मत्तान्तरमाह—‘अणो’इत्यादि, अन्ये-अपरे स्वरयः तेषां-ऋषभादिजिननिर्गमतपसां ये मासाः श्रुतीता दिनानि च-तिथयस्तानि तन्मासदिनानि तेषु, न मासान्तरतिथ्यन्तरेषु, श्रुतते तीर्थंकरनिर्गमतपः, तथाहि ऋषभस्वामिनो निष्क्रमणतपोऽङ्गीकृत्य चैत्रमासबहुलाष्टमीदिन एव पष्ठं कार्यं, वर्धमानस्वामिनश्च मार्गशीर्षबहुलदशमीदिन एवेति, एवमन्येषामपीति, तथा लिङ्गं-लक्षणं अस्य ऋषभादिनिर्गमतपसः भावे-संसिद्धौ तेषां-ऋषभादीनां यस्य यत्पारणं-भोजनमासीत्तस्य संपत्तिः-प्राप्तिस्तत्पारणसंपत्तिः, तत्पुनः-पारणकं एतद्वक्ष्यमाणमेपासृपमादीनां, तुक्कन्दः पूरणे । इति गाथार्थः ॥१०॥तदेवाह—‘उसे’त्यादि, ऋषभस्य तु-नाभेयस्यैव इधुरसः पारणके

संवच्छरेण भिक्षुवा लद्धा उसभेण लोगनाहेण । सेसेहिं चीयदिवसे लद्धाउ पढमभिक्षुवाओ ॥११॥
तित्थंकरणाणुत्पत्तिसण्णिओ तह वरो तवो होइ । पुब्बोदएण विहिणा कायव्वो सो पुण इमोत्ति ॥१२॥

अट्टमभत्तंतमि य पासोसहमल्लिरिद्धनेमीणं । वसुपुब्बस्स चउत्थेण छट्ठभत्तेण सेसाणं ॥१३॥

उसभाइयाणमेत्थं जायाइं केवलाइं णाणाइं । एयं कुणमाणो खलु अचिरेणं केवलमुवेइ ॥१४॥

आसीत् लोकनाथस्येति व्यक्तं, शेषाणां-अजितादीनां परमानं-पायसं अमृतरसेन-लोकरूढ्यपेक्षया रसे-स्वादे उपमा यस्य तत्तथा तदासीद्-अभूत् । इति गाथार्थः ॥१०॥ एतस्यैव प्रसंगेन लब्धिकालमाह-संचत्सरेण मिक्षा लब्धा क्रपमेण लोकनाथेन, शेषैरिति व्यक्तं द्वितीयदिवसे प्रपञ्चयादिवसापेक्षया लब्धाः प्रथममिक्षाः इति व्यक्तं । इति गाथार्थः ॥११॥ तीर्थंकरज्ञानोत्पत्तिः संज्ञा संजाता यस्य तत् तीर्थंकरज्ञानोत्पत्तिसंज्ञितं, पुंस्त्वं तु सर्वत्र प्राकृतत्वात्, तथेति समुच्चये, अपरं-अन्यत्तयो भवति-स्यात् पूर्वोदितेन विधिना-ऋषभादिक्रमेण गुर्वाक्षया विशुद्धक्रियया मतान्तरेण तन्मासदिनेद्वित्येवंलक्षणेन 'कायव्वो'चि कार्यं, 'सो पुण'त्ति तत्पुनः प्रस्तु-ततपः 'इमो'त्ति इदं वक्ष्यमाणं, इतिः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥१२॥ तदेवाह-अष्टमभक्तान्त एव-उपवासत्रयावसान एव चशब्द एवकारार्थः पार्श्वर्षमल्लिरिष्टनेमीनां जिनानां केवलान्युत्पन्नानीति योगः, वासुपूज्यस्य द्वादशजिनस्य चतुर्थेन-एकोपवासरूपेण पष्ठमकेन-उपवामद्वयरूपेण शेषाणां-एकोनविंशतेर्जिनानामिति ॥१३॥ क्रपमादिकानां जिनानां अत्र तपसि कृते जातानि-उत्पन्नानि केवलानि-केवलसंज्ञितानि ज्ञानानि-संवेदनानि अत एतर्चीर्थंकरज्ञानोत्पत्तिसंज्ञितं तपः कुर्वाणः खल्वचिरेण केवलं लभत इति व्यक्तं, उपैतीति पाठान्तरं चेति गाथाद्वयार्थः ॥१४॥ तीर्थंकरमोक्षगमनं नाम अथ अनन्तरं 'अवरो'चि अन्यत् अत्र तपोऽधिकारे भवति-स्यात्

तिन्धयरमोक्कनगमणं अहाधरो गत्य होइ विण्णेओ । जेण परिनिब्बुया ते महाणुमावा तओ य इमो ॥१५॥
निब्बाणमंतक्रिरिया सा चोइसमेण पढमनाहस्स । सेसाण मासिणं वीरजिणिदत्तस छट्ठेण ॥१६॥

अडावगं'गोअिन्तपायासंमयेसलसिहरेसु । उसभवसुपुज्जनेमीवीरो सेसा य सिद्धिगया ॥१७॥

पंचागणाइ य तहा अणुलोमविलोमओ तवो अवरो । भिक्खाकवलाण पुत्तो विण्णेओ बुद्धिहाणीहिं ॥१८॥
'विण्णेओ'ति पित्तं येन तपसा परिनिर्मुता-निर्वाणं गताः ते तीर्थकराः महानुमाया-अचिन्त्यशक्तयः, 'तओ य इमो'ति तच्च ती-
र्थकरनिर्यागमनाख्यं तप इदं वक्ष्यमाणं । इति गाथार्थः ॥१५॥ तदेवाह- 'निब्बे'त्यादि, निर्वाणं-निर्घृतिः अन्तक्रियेति-अन्तक्रिया-
शब्देनोच्यते. साऽन्तक्रिया 'चोइसमेण'ति चतुर्दशभक्तेन-उपवासपट्करूपेण प्रथमनाथस्य-ऋषभजिनस्य, शेषाणां-अजितदीनां
सात्तिहेतु-मानोपवागरूपेण, वीरजिनेन्द्रस्य षष्ठेनेति व्यक्तं । इति गाथार्थः ॥१६॥ अथैते यत्र निर्घृतास्तत्प्रसंगेन दर्शयितुमाह-
'अडु'त्यादि. स्पष्टा, नवरं जगुपदः पर्वतविशेषः चंपा नगरी 'उज्जिन्त'ति उज्जयन्तः पर्वतविशेष एव 'पाव'ति पापा मध्यमा-
नाम नगरी तमेवैतन्निलरं पर्वतविशेषकूटं एषु स्थानकेषु ऋषभादयः क्रमेण सिद्धिं गता इति गाथार्थः ॥१७॥ चन्द्रायणमिव चन्द्रा-
रत्ने इति च. आदिसुब्बाद्रुद्रमहाभद्रामर्चतोभद्रास्त्वावलीकनकावल्येकावलीसिहनिष्क्रीडितदयाचामाम्लवर्धमानगुणरत्नसंघ-
सङ्घः इति चतुष्टयकल्याणकादिवनामामगमप्रसिद्धानां ग्रहः, तथेति वाक्यान्तरोपशेषार्थो गाथादौ दृश्यः, अनुलोमविलो-
मसंज्ञकस्य ततोऽनरं-अन्यत्र, कथं?-मिश्राकवलानां प्रतीतानां पृथग्-भेदेन विज्ञेयो-ज्ञेयो वृद्धिहाणिभ्यां । इति
नान्यत् ॥१८॥ इयं च चन्द्रायणप्रतिनिता यत्रमध्या त्याद्वज्रमध्या च, तत्राद्यां तावदर्शयन्नाह-'सुक्के'त्यादि, शुक्ले-शुक्लपक्षे

सुक्रंमि पडिवयाओ तहेव बुझीए जाव पणरस । पंचदमपडिवयाहि तो हाणी किहपडिवकखे ॥१९॥
 क्रिणहे पडिवह पणरस डोगेहाणी उ जाव इको उ । अमवस्सपडिवयाहि बुद्धो पणरस पुत्ताए ॥२०॥
 एत्तो भिक्खामाणं एगा दत्ती विचित्तलूवावि । कुवकुडिअंटयमेत्तं कवलस्ससि होइ विण्णेयं ॥२१॥

एयं च कीरमाणं सरलं परिसुद्धजोगभावस्स । गिरहिगरणस्म जेयं इयरस्स ण तारिसं होइ ॥२२॥
 प्रतिपदः—प्रथमतिथेरारभ्य तथैव-तेनैव प्रकारेण एकादशोत्तरलक्षणेन वृद्ध्या-प्रतिदिनं भिक्षाणां कवलानां च वर्धनेन यावत्
 पञ्चदश भिक्षाः कवलान् वा गृह्णाति 'पंचदमपडिवयाहि' ति पञ्चदश्यां पौर्णमास्यां प्रतिपदि च-कृष्णपक्षप्रथमतियौ, 'तो'चि
 ततोऽनन्तरं 'हाणि'ति एकैकशऽनुदिनं भिक्षादिहानिं करोति कृष्णप्रतिपक्षे-कृष्णस्वरूपे शुक्लपक्षापेक्षया द्वितीयपक्ष इत्यर्थः, तत्र
 चामायास्यायामेका भिक्षा कवलो वा स्यादिति गाथार्थः ॥१९॥ अपरा वज्रमध्या, तामाह-'किणहे' इत्यादि, कृष्णे पक्षे प्रतिपदि-
 प्रथमतियौ पञ्चदश कवलादीन् गृह्णाति, ततः 'इगेगहाणी उ'चि' एकैककवलादिधानिः प्रतिदिनं क्रियते यावदेकस्तु-एक एव कव-
 लादिः अमावास्याप्रतिपदोः प्रतीनयोः, ततो वृद्धिः कवलादीनामनुदिनं क्रियते यावत् पञ्चदश कवलादयः पूर्णायां-पूर्णमास्यां
 भवन्ति । इति गाथार्थः ॥२०॥ इदं तपसि भिक्षादि ग्राह्यतयोक्तमतस्तच्छ्रवणमाह—'एत्तो'इत्यादि, इतो-विचक्षिततपःस्वरूपामि-
 धानानन्तरं भिक्षामानं वाच्यमिति शेषः, तर्बदं-एका-अमहाया दत्तिः-भक्तपक्षेरूपा विचित्ररूपाऽपि-बहुल्यैकानेकद्रव्यस्वभाव-
 तथा नानास्वभावाऽपि, न केवलमेकस्वभावेति, अथ कवलमानमाह-कुवकुडंठरुमाणं कवलस्यापि भवति विज्ञेयमिति प्रतीतं, नवरं
 मानमिति वर्तते । इति गाथार्थः ॥२१॥ इहैव विशेषमाह—'एव'मित्यादि, एतच्च-एतत्पुनरनन्तरोक्तं तपः क्रियमाणं-विधीय-

अण्णोऽवि अत्थि चित्तो तद्वा तद्वा वेय्याणिओण्ण । सुद्धज्जणाण हिओ खलु रोहिणिमाई मुणेयब्बो ॥२३॥
 रोहिणि अंया तह मंदउणया सच्चसंपयातोमया । सुयसंतिसुरा काली सिद्धाईया तद्वा चेव ॥२४॥
 एमाइदेययाओ पटुव अयऊसगा उ जे चित्ता । गाणावेसगसिद्धा ते सब्बे चेव होन्ति तवो ॥२५॥

मान मकलं-मोक्षादिफलं ज्ञेयमिति योगः परिशुद्धा-निर्दोषा योगा-व्यापारा भाष्य-अभ्यसायो यस्य स तथा तस्य, एतदेव
 स्वएतरमाह निरधिकरणस्य-गुरुतरारभयवित्तस्य निरकलहस्य या ज्ञेयं-ज्ञातव्यं, इतरस्य साधिरुणस्य न-नेन तादृशं यादृशं निर-
 धिरुणस्य फलमिति गम्यते भवति-स्यात् । इति गाथार्थः ॥२०॥ किं च—‘अण्णोऽमी’त्यादि, अन्यदपि अस्ति-विद्यते चित्रं तप
 इति गम्यते तथा तथा-तेन तेन प्रकारेण लोकरुटेन देवतानियोगेन-देवतोद्देशेन मुग्धजनानां-अव्युत्पन्नबुद्धिलोकानां हितं खलु-
 पश्यमेव विषयाभ्यामरूपतयात्, रोहिण्यादिदेवतोद्देशेन यत्तद्रोहिण्यादि ‘मुणेयब्बो’ति ज्ञातव्यं, पुष्टिगता च सर्वत्र प्राकृततयात् ।
 इति गाथार्थः ॥ २३ ॥ देवता एव दर्शयन्नाह—‘रोही’त्यादि, रोहिणी? अत्रा? तथा मन्दपुष्पिक्कादे ‘सन्नसंपयासोरुल’चि
 गर्भसप्त ६ गर्भमौख्या^५ चेत्यर्थः ‘सुयसंतिसुर’चि धृतदेवता^६ ज्ञान्तिदेवता^७ चेत्यर्थः ‘सुयदेवयसंतिसुरा’ इति वा पाठान्तरं व्यक्तं
 च काली-सिद्धायिका^९ इत्येता नन देवताः तथा चैवेति ममुच्यार्थः ‘संयाइया चेव’चि पाठान्तरं । इति गाथार्थः ॥२४॥ ततः
 किमिति? आह—‘एमाई’त्यादि. एवमादिदेवताः प्रतीत्यैतदासाधनायेत्यर्थः ‘अयऊसग’चि अपयसनानि अयजोयानि या तुः पूरणे
 ये चित्रा नानादेशसिद्धास्ते मयै चैव भवन्ति तपः इति स्फुटमिति, तत्र रोहिणीतपो रोहिणीनथप्रदिनोपमासः सप्तमासाधिक-
 सप्तवर्षाणि यावत्, तत्र च तामुपज्यलिनपतिमाप्रतिष्ठा पूजा च विधेयेति, तथा अम्बातपः पञ्चमु पञ्चमीश्वेकाशनादि विधेयं

जतथ कसमायणिरोहो वंभं जिणपूयणं अणसणं च । सो सन्वो चेव तवो विसेसओ मुद्धलोयंमि ॥२६॥

एवं पडियत्तीए पत्तो मग्गणुसारिभावाओ । चरणं विहियं बह्वो पत्ता जीवा महाभागा ॥२७॥

सन्वंगसुंदरो तह निरुजसिहो परमभूमणो चेव । आयइजणगो सोहग्गकप्पकम्भवो तहन्नोऽवि ॥२८॥

नेमिनाथाम्बिसापूजा चेति, तथा श्रुतदेवतातप एकादशस्वेकादशीपूजासो मौनव्रतं श्रुतदेवतापूजा चेति, शेषाणि तु रुद्धिनोऽन-
सेयानीति गाथार्थः ॥२६॥ अथ कथं देवतोद्देशेन विधेयमानं योगेकं तपः स्यादित्याशंक्याह—‘अर्थे’त्यादि, यत्र तपसि कयाय
निरोधो द्रव्य जिनपूजनमिति व्यक्तं अनग्रनं च-भोजनत्यागः ‘सो’ति तत् सर्वं भवति तपो, विशेषतः सुग्धलोके, सुग्धलोको हि
तथा प्रथमतया प्रवृत्तः मन्त्रभ्यासात्कर्मक्षयोद्देशेनापि प्रवर्तते, न पुनरादित एव तदर्थं प्रवर्तितुं शक्नोति, सुग्धत्वादेवेति, मद्बुद्ध-
यस्तु मोक्षार्थमेव विहितमिदमिति बुद्ध्यत्र तपस्यन्ति, यदाह—‘मोक्षार्थेव तु घटते विशिष्टमतिरुत्तमः पुरुषः’ इति, मोक्षार्थघटना
चागमविधिर्नैव, आलंबनान्तरस्यानाभोगहेतुत्वात् । इति गाथार्थः ॥२६॥ न चेदं देवतोद्देशेन तपः सर्वथा निष्फलमृमेय
वा चरणहेतुरयदपीति चरणहेतुत्वं तस्य दर्शयन्नाह—‘एव’मित्यादि, एवमित्युक्तानां साधर्मिकदेवतानां कुशलानुष्ठानेषु निरुपम-
गतादिहेतुना प्रतिपत्त्या-तपोरूपोपचारेण तथा इतः-उत्तरूपात्कयायादिनिरोधप्रधानात्तपः पाठान्तरेण एवमुक्तकारणेन मार्गानु-
सारिमात्र-तिष्ठिपथानुश्लाध्यवमायात् चरणं चारित्र्यं विहितं-आप्तोपदिष्टं यहवः-प्रभृताः प्राप्ता-अधिगताः जीवाः-सप्तयाः महा-
भागा-शानुपायाः । इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ मार्गाहानि मुन्दराणि यतस्तपोविशेषात् स सर्वार्थमुन्दरः, तथेति समुच्चये, रुजानां-
रोगाणामभारो निरुजं तदेव शिवे । शिखा-प्रधानं फलनया यन्त्रामो निरुजशिव’, तथा परमाणि-उत्तमानि भूपणानि-आभरणानि

पठिओ तवोविसेसो अण्णेहि वि तेहि तेहि सत्थेहि । मग्गपडिचित्तिहेऊ हंदि विणेयाणुगुणणेणं ॥२९॥ जुम्मं ।
 अहुचवामा एगंतरेण चिहियारणं च आयामं । सन्वंगसुंदरो सो होह तवो सुक्कपक्कगंमि ॥३०॥
 त्वमयादभिग्गहो इह मम्मं पूया य वीयरामाणं । दाणं च जहासत्ति जहदीणाईण विण्णेगं ॥३१॥ जुम्मं ।
 यतोऽसौ परमभूषणः, चैवेति समुच्चये, तथा आयतो-आणामिकालेऽमीष्टफलं जनयति-करोति योऽसावायतिजनकः, तथा सो मा-
 ग्यस्य-सुभगतायाः संपादने कल्पवृक्ष इव यः स सो भाग्यकल्पवृक्षः, तथेति समुच्चये, अन्योऽपि-अपरोऽपि उक्तनपोविशेषात् ॥३२॥
 किमिति?, आह-पठितः-अधीतस्तपोविशेषः-तपोभेदः अन्यैरपि ग्रन्थकारैः तेषु तेषु आखेणु नानाग्रन्थेऽप्यित्यर्थः, नन्वयं पठितोऽपि-
 सामिष्वद्भवान्न मुक्तिमार्ग इत्याशङ्क्याह-मार्गप्रतिपत्तिहेतुः-शिवपथाश्रयणकारणं, यत्र तत्प्रतिपत्तिहेतुः स मार्ग एवोपचारात्,
 कथमिदमिति चेद् उच्यते-हं दीर्युषप्रदर्शने विनेयानुगुण्येन-शिक्षणीयसत्त्वानुरूप्येण, भवन्ति हि केचित् ते विनेया ये सामिष्वद्भा-
 नुष्ठानप्रवृत्ताः सन्तो निरभिष्वङ्गमनुष्ठानं लभन्ते । इति गाथाद्वयार्थः ॥३२॥ अथ सर्वाङ्गसुन्दरादितपोविशेषान् विवृण्वन्नाह-‘अहो’
 ‘त्वमे’त्यादि, अष्टावुपवासाः प्रसिद्धाः, कथं ?-एकेन पारणकदिनेनान्तरं-व्यवधानमेकान्तरं तेनैकान्तरेण विधिपारणं च-प्रत्या-
 ख्यानस्पर्शनादिविधानयुक्तं भोजनं च आयामं-आचामाम्लमागमसिद्धं यत्र तपोविशेषे सर्वाङ्गसुन्दरोऽपौ भवति ‘तवो’त्ति तपोवि-
 शेषः शुक्लपक्षे प्रतीते इति ॥ ३० ॥ तथा धाम्यतीति क्षमस्तद्भावः क्षमता-धानिस्तदादौ-धानिमादयार्जवादावभिग्रहो-नियमः
 क्षमताद्यभिग्रहः इह तपसि विधेयो भवति, तथा सम्यग्-भावतः पूजा च-अभ्यर्चनं वीतरागाणां, दानं च यथाशक्ति यतिदीना-
 दीनां विक्षेपमिति व्यक्तं । इति गाथाद्वयार्थः ॥३१॥ ‘एवं चिय’ एवमेव सर्वाङ्गसुन्दरवदित्यर्थः निरुज्जिखस्तपोविशेषः नवरं-

एवं चिय निरुजसिद्धो णयरं सो होइ किण्हपक्खंमि । तहय गिलाणतिगिच्छाभिगहसरो सुणेयब्बो ॥३२॥
 यत्तीसं आगामं पंगंतरपारणेण सुविसुद्धो । तह परमभूसणो खलु भूमणदाणप्पहाणो य ॥३३॥
 एवं आयटजणगो विण्णेओ णयरमेस सञ्चत्थ । अणिगूहियलविरियस्स होइ सुद्धो विसेसेणं ॥३४॥
 चित्ते पंगंतरओ मच्चरसं पारणं च विहिपुञ्चं । सोहगगकप्पकूब्बो एम तवो होइ णायब्बो ॥३५॥
 दाणं च जहामस्ति एत्थ मज्झीमं कप्पकूब्बस्स । ठवणा य विविहफलहरसंणामियचित्तडालस्स ॥३६॥
 केवलं म भवति कृष्णपथ इति व्यक्तं, तथाचेति विशेषान्तरसमुच्चयार्थः, ग्लानचिकित्माऽभिग्रहमारो-ग्लानो मया पथ्यादिदानतः
 प्रतिचरणीय इत्येवंरूपप्रतिज्ञाप्रधानो ज्ञातव्यः । इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ ढात्रिशदायामानि आचाम्लानि एकान्तरपारणेन-एका-
 यामव्ययद्वितभोजनेन सुविशुद्धानि-निर्दोषाणि तथेति समुच्चये परमभूषणः खलुक्तशब्दार्थः भूषणदानप्रधानश्च-जिनाय तिलकाद्या-
 भरणदानमारः । इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ एयमित्येकान्तरितढात्रिशदायामरूपं आपतिजनक उक्तार्थः विज्ञेयः नयरं-केवलमयं
 विशेष इत्यर्थः एयः-अयं गर्वश्च-सर्पधर्मकृत्येषु अनिगूहितलसीर्यस्य भवति शुद्धो विशेषेणेति व्यक्तं, नयरं वलं-शारीरः प्राणो
 नीर्यं नितोत्साहः । इति गाथार्थः ॥३४॥ चेत्रे मासे एरुान्तरकः-एकदिनव्ययद्वितः उपवाग इति गम्यते, सर्वसं-सविकृतिरु-
 मित्यर्थः पारणं च-भोजनं विधिपूर्वं-गुरुदानादिपूर्वकमित्यर्थः सोमाग्यकल्पपृथक् उक्तार्थः एयः-अयं 'तत्रो'त्ति तपोविशेषो भवति
 वर्तव्य इति व्यक्तं । इति ग.थार्थः ॥३५॥ इहं विधिगोपपाद-दानं च माध्वादिभ्यो देयं यथाशक्ति अत्र तपसि, समाप्तौ
 चाऽस्य तपसः, कलदुशस्य सुगर्णतंदुलादिमयस्य व्यापना च-न्यासश्च, किंचिधस्य ?-विचिधफलमरेण-नानाविधफलमारेण संना-

एष अचक्रमणगा इष्टफलमाहगा च सङ्काणे । अण्णत्थजुया य तदा विण्णेया बुद्धिमंतेहि ॥३७॥

इंदियविजओऽपि तदा कसमयमहणो य जोगसुद्धीप । एमादओऽवि णेया तदा तदा पंडियजणाओ ॥३८॥
मितानि अवनतीकृतानि चित्राणि-विविधानि ढालानि-ज्ञास्वायस्व म तथा तस्य । इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ एतानि अवजोपणकानि-
तपोविशेषेयाः इष्टफलमाधरानि स्वस्थाने-स्वविषये अब्युत्पन्नविनेयलक्षणे अन्यर्थयुक्तानि च तथा, अन्वर्थश्चैषां प्राग्दर्शित एव,
विज्ञेयानि बुद्धिमद्भिः । इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ इन्द्रियविजयोऽपि तपोविशेषः प्रतीतान्वर्थः तथा कपायमथनश्च व्यक्तान्वर्थ एव योग-
शुद्धिश्च-मनोवाक्यायव्यापारानमद्यत्तासंगादरुस्तपोविज्ञेयो भवति एतत्स्वरूपं चाचरणतोऽत्रोपेयं, तत्रेदं-पुरिमाधैरुशानकनिर्विकृति-
कायामोपमासा यत्रैकमिन्द्रियमाश्रित्य पञ्चभिः परिपाटीभिर्विधीयन्तेऽसाविन्द्रियविजयः, तत्र पञ्चविंशतिस्तपोदिनानि भवन्ति,
यत्र च त एव पुरिमार्धगर्जाः प्रतिक्रियायं विधीयन्तेऽसौ कपायमथनः, इह परिपाटीचतुर्केण षोडश तपोदिनानि स्युः, तथा यत्र
निर्विकृतिरूपाभोपयामा एकैरुयोगमाश्रित्य विधीयन्तेऽसौ योगशुद्धिः, इह च परिपाटीत्रयेण नव तपोदिनानि स्युरिति, अथोक्त-
शेषानतिदिशन्नाह-‘एमादओऽवि’स्ति एवमादयोऽपि अनन्तरोक्ततपःप्रकारा अपि तपोविशेषाः ज्ञेया-ज्ञातव्याः तदा तथा-तेन
तेन प्रकारेण यो यथा विधेयो यत्प्रमाणधेत्यर्थः पठितजनाद्-आचरणाविज्ञजनाद्, तथाहि-यत्रोपचास एकाशनक्रमेकसिक्कयमेक-
स्थानक्रमेकदचिनिर्विकृतिरूपायामष्टरुवलं च स्यात् तदष्टकर्मभूदनं तपः, तत्र चाष्टाभिः परिपाटीभिश्चतुःषष्टिस्तपोदिनानि स्युः,
तथा भाद्रपदे मघाभिरेकाशनरैस्तैर्धरमःषड्पूजायुक्तं तीर्थं करमावृतयः स्यात्, तथा भाद्रपद एव षोडशभिरेकाशननिर्विकृतिरूपाया-
मोपयामैर्यथाशक्तिरुक्तैः समममरणपूजान्ति सप्तपरणतपः, तत्र चतुर्षु भाद्रपदेषु चतुःषष्टिस्तपोदिनानि स्युः, तथाऽमायास्यायां

चित्तं चित्तपयजुयं जिणिदवयणं असेससत्तहियं । परिसुद्धमेत्थ किं तं जं जीवानं हियं गत्थि ॥३९॥
 सव्वगुणपसाहणमो नेओ तिहि अट्टमेहि परिसुद्धो । दंसणनाणचरित्ताण एस रेसिमि सुपसत्थो ॥४०॥
 एएसु चट्टमाणो भावपवित्तीणं बीयभावाओ । सुद्धासयजोगेणं अणियाणो भवविरागाओ ॥४१॥
 पटलिखितनंदीश्वरजिननिलयपूजान्वितमुपवासादीनामन्यतममन्दीश्वरतपः, तथा चैत्रपूर्णमास्यां पुंडरीकपूजायुतमुपवासाद्यन्यतर
 पुंडरीकतपः, तथा जिनचिंयपुरतः स्थापितकलशः प्रतिदिनं प्रक्षिप्यमाणतंदुलमुष्टया याचद्भिर्दिनैः पूर्यते तावन्ति दिनान्येकाग्रान-
 कादितपोऽश्वतनिधिः, तथैका प्रतिपत् द्वे द्वितीये तिस्रस्तृतीया एवं यावत्पञ्चदश पञ्चदशयः कुतोपराम्भा यत्र तपसि भवन्ति तत्
 सर्वसौख्यसंपत्तिरिति एवमन्यान्यपि तपांसि । इति गाथार्थः ॥३८॥ अथैते तपोविशेषा आगमे नोपलभ्यन्त इत्याशंकां परिहरन्ना-
 ह-चित्रं-अद्भुतमनेकातिशयाभिधानत्वादांगानंगादिभेदत्वाद्वा चित्रं-अनेकविधं तथा चित्रपद्युतं-नानाविधार्थमतिपादकामिधान-
 युक्तं जिनेन्द्रवचनं-जिनेश्वरागमः अशेषसम्पदितं-समस्तप्राण्युपकारकं, भव्यानुसारेण मार्गप्रतिपत्त्युपायप्रतिपादनपरत्वात्, परि-
 शुद्धं-रूपच्छेदतापविशुद्धं सुवर्णमिव निर्दोषं, एवं चात्र-अस्मिन् जिनवचने किं तद् यज्जीवानां हितं नास्ति?, सर्वमपि जीवानां हित-
 मस्तीति, अत इदं तपः परिदृश्यमानागमेऽनुपलभ्यमानमप्युप-ब्धमिन्नावगन्तव्यं, तथाविधजनहितत्वात् । इति गाथार्थः ॥३९॥
 सर्वगुणप्रसाधनः-सकलगुणावह इति पर्यायः तपोविशेषः 'मो' निपातः पूरणार्थः ज्ञेयः अवसेयः त्रिभिरष्टमैः-उपवासत्रयलक्षणैः
 परिशुद्धः-अनगद्यः दर्शनज्ञानचरित्राणा प्रतीतानां एषः-अयं 'रेमिमि'ति निमित्तं सुप्रशस्तः-अतिशयशुभः, तत्रैकमष्टमं दर्शन-
 गुणशुद्धये एवमपरद्वयं ज्ञेयं शेष द्वयपरिशुद्धये । इति गाथार्थः ॥४०॥ अथ सर्वाङ्गसुन्दरादितपस्तु सनिदान एव प्राणी प्रवर्तते ततो न

विसयसरूचणुबंधोहिं तद् य सुदृढं जओ अणुद्धानं । पिन्वाणं भणियं अणोहिवि जोगमंगंभि ॥४२॥
 एयं च विसयसुदृढं एगंतेणेव लं तओ जुत्तं । आरोग्गयोहिला माइपत्थणाचित्ततुल्लंति ॥४३॥ जुम्मं ।
 न्यायान्येतानीत्याशंकापरिहारार्थमनिदानतामेषु प्रवृत्तस्य दर्शयन्नाह—एतेघनन्तरोक्ततपसु प्रवर्तमानो-व्याप्रियमाणो जीवः
 एतेसु बहुमाणा इति पाठान्तरं व्यक्तं च, कया ? भावप्रवृत्त्या-बहुमानसारक्रियया अनिदान इति योगः, कुत इति, आह-चीजभा-
 वात्-बोधिवीजविकलस्य देहिनो बोधिबीजमवनेन, एतदेव कथमिति, आह-शुद्धाशययोगेन-शुभाध्यवसायसंबन्धेन, शुभाध्यव-
 सायाद्विबोधिवीजं स्यात्, अनिदानो-निदानरहितः स्यात्, तथा भवविरागात्-संसारनिवेदात्, यत् किल भवविरागादिनिमित्तं तन्नि-
 दानं न भवति बोध्यादिप्रार्थनमिव, भवविरागादिहेतवश्चोक्तपांसि केषांचिदतो निर्निदानानि । इति गाथार्थः ॥४१॥ निर्निदान-
 त्यादवैनेपां निर्वाणांगतामाचायन्तिरमतेनापि दर्शयन्नाह-विषयो-गोचरः उक्ततपसामालंबनीयस्तीर्थकरनिर्गमादिः स्वरूपः-उक्त-
 तपसामेव स्वभावाद् आहारत्यागब्रह्मवर्चजिनपूजासाधुदानादिलक्षणः अनुबन्धश्च-तत्परिणामाव्यवच्छेदतः प्रकर्षयायिताऽतस्तेषु
 विषयस्वरूपानुबन्धेषु, तथा चेति समुच्चये, शुद्धं-निरवद्य यतो यस्मात्कारणात् अनुष्ठानं-क्रिया निर्वाणांगं-मुक्तिकारणं भणितं-
 उक्तं अन्यैरपि-तन्वान्तरीयैः, किं पुनर्जिनैः?, योममार्गे-अध्यात्मशास्त्रार्थे, अतो विषयादिशुद्धतयेनेपां निर्वाणाङ्गत्वाभिनिदान-
 तेति हृदयमिति ॥४०॥ एतच्च-एतत्पुनरनन्तरोक्तं तपः विषयशुद्धं-निर्दोषगोचरं सकलदोषमोषिजिनपतिविषयत्वात् एकान्तेनैव-
 मर्थैव यद्-यस्मात् ततः-तस्मादेतोः युक्तं-सङ्गतं प्रार्थनावर्धमपीदं तपः, कुत इति, आह-आरोग्यबोधिलामादीनां “आरोग्यबो-
 धिलाभं समाह्विरमुत्तमं दितु” इत्येवंरूपा या प्रार्थना-याञ्जा तत्प्रधानं यचित्तं-मनस्तेन तुल्यं-ममानं यत् तदारोग्यबोधिलाभादि-

जम्हा एसो सुद्धो अणिमाणो होइ भावियमईणं । तम्हा करेह सम्मं जह् विरहो होइ कम्ममाणं ॥४४॥

॥ तपोविधिप्रकरणं समाप्तम् ॥ १९ ॥

प्रार्थनाचिचतुल्यं इति-कृत्वा । इति गाथाद्वयार्थः ॥४३॥ एवमनन्तरोक्तं तपो निर्निदानमिति व्यगस्थापितमथोपदिशन्नाह-‘जम्हे’-
त्यादि, यस्मात्कारणात् ‘एसो’चि इदमनन्तरोक्तं तपः शुद्धं-निर्दोषं भवति-स्यात्, किंभूतं मदिति?, आह-अनिदानं-प्रागुक्तयुक्त्या
निदानवर्जितं, केषामिदमेवंविधमिति?, आह भावितमतीनां-तदागमयसितमानमानां, तस्मात् कारणात् कुरुत विधत्त एतदेवेति गम्यं
सम्पद्य-भावशुद्धया, एतदेव व्यक्तवरमाह-यथा-येन प्रकारेण विरहो-विनाशो भवति-जायते कर्मणां-ज्ञानावरणादीनां, इह च विर-
हशब्देन श्रीहरिभद्राचार्यकृतता प्रकरणस्य सूचिता, विरहांकत्वात्तस्येति गाथार्थः ॥४४॥ एकोनविंशतितमं पञ्चाशकं दृष्टितः समा-
प्तम् ॥१९॥ समाप्ता चेयं शिष्यहितानाम्नी सितपटपटलप्रधानप्रावचनिकपुरुषप्रवरचतुर्दशशतसंख्याप्रकरणप्रबन्धप्रणायिसुगृहीतनाम-
धेयश्रीहरिभद्रविरचितपञ्चाशकाख्यप्रकरणटीकेति ॥

यस्मिन्नतीते श्रुतसंबन्धमश्रियावप्राप्नुवत्यावपरं तथाविधम् । स्वस्याश्रयं संगततोऽतिदुःस्थिते, श्रीवर्धमानः स यतीश्वरोऽभ-
वत् ॥ १ ॥ शिष्योऽभवत्तस्य जिनेश्वराख्यः, द्वारिः कृतानिद्यविचित्रज्ञास्त्रः । सदा निरालम्बविहारवर्ती, चन्द्रोपमश्चन्द्रकुलांबरस्य
॥२॥ अन्योऽपि वित्तो भुवि बुद्धिसारः, पांडित्यचारित्रगुणैर्गतोपमैः । श्रन्दादिलक्ष्मप्रतिपादकानघप्रन्थप्रणेता प्रवरः क्षमावताम्
॥३॥ तयोरिमां शिष्यवरस्य वाक्याद्, दृष्टिं व्यधात् श्रीजिनचन्द्रश्वरेः । शिष्यस्तयारेण विमुग्धबुद्धिर्ग्रन्थार्थबोधेऽभयदेवस्वरिः ॥४॥

बोधो न शास्त्रार्थगतोऽस्ति तादृशो, न तादृशी वाक् पटुताऽस्ति मे तथा । न चास्ति टीगृह न वृद्धि (द्व) निर्मिता, हेतुः परं मेऽत्र
 कृतो विभोर्वचः ॥५॥ यदिह किमपि दृढं बुद्धिमान्धाव् विरुद्धं, मयि विदितकृपास्तद्वीधनाः शोधयन्तु । निपुणमतिमत्तोऽपि
 ग्रायशः साधुतेः स्यान्न हि न मतिविमोहः किं पुनर्मादृशस्य ? ॥६॥ चतुरधिक्रिंशतियुते वर्षसहस्रे शते च सिद्धेयम् । धवलकूपुरे
 वमतौ धनपत्योर्वकुलवंदिकयोः ॥७॥ अणदिलपाटकनगरे संघवैर्वर्तमानबुधसुख्यैः । श्रीद्रोणाचार्यैर्विद्वद्भिः शोधिता चेति ॥८॥

॥ इति पूर्वगतार्थतारतारकज्ञानधारकश्रीहरिभद्रसूरिशेखरसंहृद्धं पञ्चाशक-
 प्रकरणं श्रीचन्द्रकुलाम्बरमणिश्रीमदभयदेवाचार्यविहितविवरणयुतं समाप्तम् ॥

Published by:—Rushabhdevji Kesharimalji Jain Swetamber Sanstha, Ratlam

Printed by—Fakurchand Maganlal Padamji, at the Jain Vijayanand Printing Press, Kanpith, Surat.

Published by:—Kushabhdevji Keshavniji Jain Swetamber Sanstha, Ratlam.

Printed by:—Fakirchand Maganlal Padamji, at the Jain Vijayanand Printing Press, Kanpith, Surat.